

Vlada Crne Gore
Ministarstvo evropskih poslova

PREDLOG

I PRILOG IZVJEŠTAJU EVROPSKE KOMISIJE O CRNOJ GORI 2023.
koji se odnosi na period od 6. VI 2022. do 31. III 2023.

April 2023.

Sadržaj:

UVOD.....	3
ODNOSI CRNE GORE I EVROPSKE UNIJE	11
KLASTER 1: TEMELJNA POGLAVLJA	13
KLASTER 2: UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE	125
KLASTER 3: KONKURENTNOST I INKLUZIVNI RAST	177
KLASTER 4: ZELENA AGENDA I ODRŽIVA POVEZANOST	233
KLASTER 5: RESURSI, POLJOPRIVREDA I KOHEZIJA.....	250
KLASTER 6: VANJSKI ODNOSI	284
PRILOZI	298

UVOD

U skladu s utvrđenom praksom, u okviru praćenja i analize stanja u procesu evropske integracije, Crna Gora najmanje dva puta godišnje formalno informiše Evropsku komisiju o ukupnim aktivnostima koje se realizuje na ovom planu.

Struktura Priloga prati koncept posljednjeg Izveštaja Evropske komisije za Crnu Goru iz 2022, na način da je usklađena sa revidiranom metodologijom proširenja EU i klusterskim pristupom koji grupiše srodna poglavlja u šest tematskih cjelina. Svakako ostaje zastupljen princip da se na detaljan način prikaže stanje pregovora u oblasti političkih i ekonomskih kriterijuma, te reforme javne uprave, kao i stanje u pogledu preuzimanja obaveza iz članstva za 33 poglavlja pravne tekovine EU, samo su ove informacije grupisane iz perspektive klastera.

Prilog koji dostavlja Crna Gora, stoga, predstavlja značajnu polaznu osnovu Evropske komisije prilikom izrade njenog godišnjeg Izveštaja za Crnu Goru u kojem se konstatuju ostvareni rezultati i daju preporuke za dalji rad.

Prema ustaljenom ciklusu izvještavanja koji je zahtijevan od strane Evropske komisije, I prilog Izveštaju Evropske komisije o Crnoj Gori 2023. obuhvata izvještajni period od 6. VI 2022. do 31. III 2022.

Kad je u pitanju metodologija izrade, proces pripreme Priloga odvijao se uz centralnu koordinaciju od strane Ministarstva evropskih poslova preko (pregovaračkih) radnih grupa za pregovore u pojedinačnim poglavljima pravne tekovine EU, u okviru kojih su od nadležnih resora i institucija obezbijedene relevantne informacije i statistički podaci.

Ministarstvo evropskih poslova je usmjeravalo rad na izradi Priloga kroz izradu odgovarajućih Smjernica, obradila prikupljene informacije za izvještajni period od svih radnih grupa za pregovore shodno formatu izvještavanja i interesovanju Evropske komisije iskazanom u komunikaciji s crnogorskom stranom i dostavilo Vladi na razmatranje i usvajanje I prilog Izveštaju Evropske komisije o Crnoj Gori 2023.

Klaster 1 – Temeljna poglavlja

U dijelu **političkih kriterijuma**, 23. X 2022. održani su lokalni izbori u 14 opština. Nakon imenovanja sudija Ustavnog suda Crne Gore odlučeno je po žalbama koje su izjavljene na rješenja Državne izborne komisije te su proglašeni konačni rezultati izbora u 13 opština. Konačni rezultati nijesu proglašeni u Šavniku gdje izbori i dalje traju iz razloga što od strane Opštinske izborne komisije nije donijeta odluka o održavanju izbora na dva biračka mjesta, suprotno rješenjima Državne izborne komisije kojim je naloženo donošenje iste. Prvi krug predsjedničkih izbora održan je 19. III 2023, a kako nijedan kandidat nije dobio Zakonom o izboru Predsjednika Crne Gore propisani broj glasova, održan je drugi krug izbora 2. IV 2023, u kojem su učestvovala dva kandidata koji su imali najveći broj glasova u prvom krugu. Predsjednik Crne Gore je 16. III 2023. donio Ukaz o raspuštanju 27. saziva Skupštine Crne Gore, dok je 17. III 2023. donio Odluku o raspisivanju prijevremenih izbora za poslanike Skupštine Crne Gore, kojom je za dan održavanja izbora određen 11. VI 2023. Vlada je 8. VII 2022. usvojila Strategiju saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija 2022 – 2026. sa Akcionim planom 2022 – 2023, a 2. II 2023. Program rada Vlade za 2023.

U oblasti **reformе javne uprave**, nakon konstituisanja 43. Vlade Crne Gore, Vlada je 23. VI 2022. donijela Odluku o izmjeni Odluke o obrazovanju Savjeta za reformu javne uprave i na taj način usaglasila personalni sastav Savjeta s trenutno važećom Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave. Nacrt zakona o Vladi je 21. IX 2022. stavljen na javnu raspravu, koja je trajala 40 dana, do 31. X 2022. Tekst zakona je unaprijeđen komentarima dobijenim sa javne rasprave, kao i komentarima nadležnih organa tokom sprovedenih dodatnih međuresorskih konsultacija. Trenutno se tekst zakona nalazi u fazi usaglašavanja sa Sekretarijatom sa zakonodavstvom, nakon čega će biti upućen EK na upoznavanje i Vladi na utvrđivanje. Nakon dobijanja pozitivne ocjene od strane EK, Vlada je 7. III 2023. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama i isti će biti upućen u skupštinsku proceduru. Vlada je u decembru 2022. usvojila Nacionalni akcioni plan Partnerstva za otvorenu upravu 2023-2024, čime je Crna Gora zadržala aktivno članstvo u ovoj globalnoj inicijativi.

U **poglavlju 23 – Pravosuđe i temeljna prava**, Vlada je 23. VI 2022. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o upravnom sporu kojim se prevazilaze problemi nastali u praksi, a uticali su na efikasnost upravnog spora i djelotvornost sudske zaštite. Skupština je 20. IX 2022. donijela Odluku o izboru jednog člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, a 27. II 2023. Odluku o izboru troje sudija Ustavnog suda. Radna grupa sastavljena od predstavnika sudstva, tužilaštva i drugih pravnih eksperata izradila nacrt Smjernica o primjeni i ocjeni sporazuma o priznanju krivice, koje ima za cilj ujednačavanje sudske prakse i unifikacija kaznene politike. Takođe, u izvještajnom periodu je formiran novi Nacionalni savjet za borbu protiv korupcije. U dijelu temeljnih prava, Vlada je 8. VII 2022. donijela Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godine sa Akcionim planom za sprovođenje strategije za 2022-2023. godinu. Deseta Povorka ponosa organizovana je u Podgorici 8. X 2022, prošla je bez posebnih mjera obezbjeđenja, što je pokazatelj napretka društva u smislu tolerancije i poštovanja različitosti.

U **poglavlju 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost**, Vlada je 14. II 2023. donijela Odluku o izmjeni i dopunama Odluke o odobravanju privremene zaštite licima iz Ukrajine čime je privremena zaštita produžena za još godinu dana. Vlada je 7. III 2023. donijela Strategiju razvoja Uprave policije Crne Gore za period 2023–2026, koja je u funkciji ostvarivanja bezbjednosti građana i sprovođenja nacionalne bezbjednosne politike, polazeći od međunarodnih standarda i vrijednosti. Takođe, 8. VIII 2022. donijet je Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova – Uprave policije, kojim je predviđeno značajno jačanje kadrovskih kapaciteta, s posebnim fokusom na organizaciju kriminalističke policije. Takođe, donošenjem Uredbe o izmjeni Uredbe o grupama poslova i koeficijentima za zarade policijskih službenika („Sl. list CG”, broj 151/22), izvršeno je uvećanje zarada od 20%, a

Odlukom Vlade o dodatku na osnovnu zaradu stvoren je osnov da se zarada policijskim službenicima uveća zarada sa 10% na 30. Dodatno, izmjenom Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru stvoren je osnov da se zarade u Specijalnom policijskom odjeljenju uvećaju do 60%. Odlukom Vlade od 10. XI 2022. obrazovano je Koordinaciono tijelo za praćenje Nacionalne procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma (NRA) i revidiran je Akcioni plan za sprovođenje NRA. Novi nacionalni koordinator za suzbijanje nasilnog ekstremizma, terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma imenovan je na sjednici Biroa za operativnu koordinaciju od 26. I 2023. Na planu bilansa rezultata, bilježi se trend smanjenog broja događaja koji su posljedica sukoba organizovanih kriminalnih grupa (OKG).

U okviru **poglavlja 5 – Javne nabavke**, Skupština je 27. XII 2022. usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama. Ključne novine ovog Zakona ogledaju se u proširenju opsega slučajeva u kojima naručilac ima pravo da izmijeni ugovor o javnoj nabavci, sa ciljem smanjenja ugovorene vrijednosti; uvođenju obaveze naručioca da odredi jedno ili više lica koji će pratiti implementaciju ugovora o javnoj nabavci, čime će se usmjeravati aktivnosti i odgovornost za praćenje kontrole izvršenja ugovora; uvođenju dodatnih uslova za evaluaciju ponuda vezano za promovisanje ženskog preduzetništva u širem smislu, u dijelu kriterijuma koje naručilac definiše pored kriterijuma najniža cijena.

U okviru **poglavlja 18 – Statistika**, Vlada je 16. I 2023. usvojila Godišnji plan zvanične statistike za 2023, dok je Skupština 12. XII 2022. donijela Zakon o popisu stanovništva, domaćinstava i stanova. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova će se sprovesti u periodu od 1. do 15. XI 2023, a u okviru aktivnosti za pripremu Popisa ažuriran je Registar prostornih jedinica, a u kontinuitetu se radilo i na ažuriranju Statističkog registra poljoprivrednih gazdinstava. Zakonom o budžetu ukupan odobreni budžet Uprave za statistiku za 2023. iznosi 7.09 miliona eura.

U okviru **poglavlja 32 – Finansijski nadzor**, Skupština je 28. II 2023. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, kojim se uvodi koncept tj. novo poglavlje Finansijska podrška i sopstvena sredstva Evropske unije, samostalno upravljanje IPA sredstvima, zaštita finansijskih interesa, definisanje pojma sistema zaštite, pojma AFCOS kancelarije, kao i pojma OLAF kancelarije.

U okviru **ekonomskih kriterijuma**, informišemo evropsku stranu da crnogorska ekonomija tokom izrazito neizvjesne i geopolitičkom situacijom uslovljene 2022. bilježi povoljne makroekonomske trendove. Privredni rast je bio snažan i iznosio je 6,1% realno, realizovana je uspješna turistička sezona koja je premašila prvobitne planove i očekivanja, izvoz roba je na rekordnom nivou, priliv stranih direktnih investicija je iznosio preko 1,1 milijardi eura, dok je stopa nezaposlenosti u 2022. bila najniža od obnove nezavisnosti 2006. U turizmu je Crnu Goru u 2022, prema preliminarnim podacima Monstat-a, posjetilo ukupno 2,18 miliona turista, što je za 31,6% više u odnosu na prethodnu godinu i ostvareno je 12,43 miliona noćenja, što je za 26,5% više nego u prethodnoj godini. U turizmu u kolektivnom smještaju, Crnu Goru je posjetilo 1.165.975 turista u 2022, sa 4.315.694 noćenja, što je godišnji rast od 59,6%, odnosno 46,4% u odnosu na 2021. Prosječna bruto zarada u Crnoj Gori u 2022. iznosila je 883 eura i u odnosu na 2021. porasla je za 11,3%, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa (neto) iznosila 712 eura i porasla je za 33,8% u uporednom periodu. Broj zaposlenih u 2022. je, prema evidenciji MONSTAT-a, u prosjeku iznosio 223,7 hiljada i veći je za 18,4% u poređenju sa 2021. Ukupan državni dug (bez depozita), na dan 31. XII 2022, iznosio je 4.026,33 miliona eura, ili 69,46% BDP-a. Ukupan državni dug sa depozitima, na dan 31. XII 2022. iznosio je 3.914,57 miliona eura ili 67,53% BDP-a. Spoljni dug iznosio je 3.557,56 miliona eura, odnosno 61,37 % BDP-a, dok je unutrašnji dug iznosio 468,77 miliona eura, odnosno 8,09% BDP-a. Ukupan javni dug Crne Gore, na dan 31. XII 2022, iznosi 4.102,21 miliona eura, odnosno 70,77% BDP-a. Uzimajući u obzir depozite Ministarstva finansija (uključujući i 38.477 unci zlata), neto javni dug Crne Gore, na dan 31. XII 2022, iznosi 3.980,99 miliona eura, odnosno 68,68% BDP-a.

Klaster 2 – Unutrašnje tržište

U okviru **poglavlja 1 – Sloboda kretanja robe**, Skupština je donijela Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o efikasnom korišćenju energije, kojim se poboljšava postojeći pravni okvir u oblasti energetske efikasnosti sa ciljem usaglašavanja sa osnovnom EU direktivom za oblast energetske efikasnosti i inoviranom Direktivom o energetskim karakteristikama zgrada, koje je Crna Gora u obavezi da transponuje po osnovu članstva u Energetskoj zajednici. Pored toga, pravni okvir je unaprijeđen posebno u dijelu uvođenja Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NECP) kao ključnog planskog dokumenta za oblast energetske efikasnosti, umjesto Akcionog plana energetske efikasnosti.

U okviru **poglavlja 2 – Sloboda kretanja radnika**, donijet je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima kojim je definisano ko su digitalni nomadi i omogućeno je podnošenje zahtjeva za izdavanje dozvole za privremeni boravak ove kategorije stranaca. Vlada je donijela Odluku o utvrđivanju godišnjeg broja dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2023. kojom je utvrđen godišnji broj dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2023, kao i djelatnosti u kojima se stranci mogu zapošljavati (*utvrđena ukupna godišnja kvota za 2023. iznosi 21.454 dozvole, što je za 1.000 dozvola više nego u 2022*). Potpisan je Sporazum između Crne Gore i Republike Albanije o socijalnom osiguranju, te je broj potpisanih bilateralnih sporazuma sada 27.

U okviru **poglavlja 3 – Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga**, Skupština je 4. IV 2023. donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za doktore medicine, doktore stomatologije i arhitekte u kontekstu Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini koji su lideri šest zemalja Zapadnog Balkana potpisali 3. XI 2022.

U okviru **poglavlja 4 – Sloboda kretanja kapitala**, Skupština je 29. IX 2022. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu, koji obuhvata usklađivanje sa Direktivom Evropskog parlamenta i Savjeta o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu. U vezi sa navedenim zakonom, Centralna banka je 23. II 2023. donijela Odluku o obezbjeđivanju pouzdane provjere autentičnosti klijenta i zajedničkim i sigurnim otvorenim standardima komunikacije, koja je zasnovana na odredbama Delegirane uredbe Evropske komisije kojom se uređuju regulatorni tehnički standardi za pouzdane provjere autentičnosti klijenta i zajedničkim i sigurnim otvorenim standardima komunikacije.

U okviru **poglavlja 6 – Privredno pravo**, planirano je da se kroz izmjene i dopune Zakona o privrednim društvima obezbijedi potrebno usklađivanje s pravnom tekovinom EU. U dijelu aktivnosti Komisije za tržište kapitala, radi se na reviziji Kodeksa korporativnog upravljanja, što predstavlja jednu od ključnih obaveza. Kada je u pitanju oblast računovodstva, u skladu sa Zakonom o računovodstvu, izmjene i dopune relevantnih podzakonskih akata su pripremljene i usvojene. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o formi obrazaca finansijskih iskaza za privredna društva i druga pravna lica je usvojen 29. XII 2021.

U okviru **poglavlja 7 – Pravo intelektualne svojine**, Skupština je 27. XII 2022. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o žigu, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o patentima i Zakon o potvrđivanju Singapurskog ugovora o žigovnom pravu. Dodatno, Vlada je 26. I 2023. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima.

U okviru **poglavlja 8 – Konkurencija**, Agencija za zaštitu konkurencije je u postupcima naknadne kontrole državne pomoći donijela tri rješenja kojima je naložila povraćaj neusklađene državne pomoći. 25. VIII 2022. je usvojen Pravilnik o unutrašnjoj sistematizaciji i organizaciji, koji je bio polazna osnova za jačanje administrativnih kapaciteta u

skladu sa predviđenim zakonskim procedurama, a 13. XII 2022. Godišnji izvještaj o dodijeljenoj državnoj pomoći u 2021.

U okviru **poglavlja 9 – Finansijske usluge**, u izvještajnom periodu aktivnosti CBCG bile su usmjerene na unaprjeđenje podzakonske regulative donesene u cilju sprovođenja Zakona o kreditnim institucijama, kao i praćenje sprovođenja i poboljšanje privremenih makroprudencijalnih mjera i mjera za sprečavanje negativnih uticaja COVID-19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem. Dodatno, imajući u vidu kretanja u finansijskom i realnom sektoru, kao i predviđanja makroekonomskih kretanja u narednom periodu, Centralna banka je, u skladu sa najboljim praksama u ovoj oblasti sprovela stresno testiranje banaka u Crnoj Gori, koje je pokazalo zadovoljavajuću otpornost bankarskog sistema Crne Gore na nepovoljna kretanja u makroekonomskom okruženju.

U okviru **poglavlja 28 – Zaštita potrošača i zdravlja**, Vlada je donijela Odluku o osnivanju Savjeta za zaštitu potrošača i imenovala članove Savjeta. U oblasti javnog zdravlja, na osnovu Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji donijet je niz podzakonskih akata.

Klaster 3 – Konkurentnost i inkluzivni rast

U okviru **poglavlja 10 – Informatičko društvo i mediji**, zaokružen je normativni okvir kojim se uređuje oblast elektronske uprave, na osnovu Zakona o elektronskoj upravi, donošenjem relevantnih podzakonskih akata.

U okviru **poglavlja 16 – Porezi**, u izvještajnom periodu, Skupština je donijela set važnih zakona: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost, Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica, Zakon o dopuni Zakona o sprječavanju nelegalnog poslovanja, kao i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama.

U okviru **poglavlja 17 – Ekonomska i monetarna unija**, 20. I 2022. usvojen je novi Program ekonomskih reformi 2023-2025, kojim se potvrđuje strateški cilj Crne Gore za naredni period, a to je osmišljavanje i implementacija digitalno zasnovanog, zelenijeg, snažnijeg i otpornijeg ekonomskog oporavka i rasta, kroz diverzifikaciju ekonomije. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti donijetim u martu 2023, formalno su stvorene pretpostavke za osnivanje Fiskalnog savjeta Crne Gore, kao nezavisnog savjetodavnog tijela, u cilju nezavisne ocjene kredibiliteta fiskalne politike i unaprjeđenja fiskalne odgovornosti.

U okviru **poglavlja 19 – Socijalna politika i zapošljavanje**, Vlada je 22. XII 2022. usvojila Strategiju za unaprjeđenje zaštite i zdravlja na radu u Crnoj Gori 2022-2027. sa Akcionim planom implementacije za 2023. Kroz socijalni dijalog s reprezentativnim organizacijama sindikata i reprezentativnog udruženja poslodavaca zaključen je Opšti kolektivni ugovor 26. XII 2022. Takođe, u datom periodu potpisan su granski kolektivni ugovor za zaposlene u socijalnoj djelatnosti, u oblasti prosvjete i uprave i pravosuđa. Vlada je 8. VII 2022. usvojila Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. sa Akcionom planom za sprovođenje strategije za 2022-2023, a u novembru 2022. imenovan je Nacionalni koordinator za praćenje sprovođenja Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. Tokom izvještajnog perioda otvorena su dva doma za stara lica.

U okviru **poglavlja 20 – Preduzetništvo i industrijska politika**, Vlada je 22. XII 2022. usvojila Nacionalnu strategiju cirkularne tranzicije do 2030, sa Akcionim planom za period 2023-2024. Strategijom su identifikovana četiri prioritetna sektora – poljoprivreda, šumarstvo, građevinarstvo i turizam, kao i horizontalne teme koje predstavljaju svojevrsan preduslov za cirkularnu transformaciju u ključnim sektorima.

U okviru **poglavlja 25 – Nauka i istraživanje**, Vlada je 30. III 2023. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021-2024. za period 2021-2022, u kojem se ističe da je uspješno realizovano 65% aktivnosti, djelimično realizovano 15% aktivnosti, a nerealizovano 20% aktivnosti. Takođe, Vlada je 20. I 2023, usvojila Završni izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije naučnoistraživačke djelatnosti (2017-2021).

U okviru **poglavlja 26 – Obrazovanje i kultura**, Skupština je donijela Zakon o izmjenama Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, Zakon o dopuni Zakona o visokom obrazovanju i Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o stručnom osposobljavanju lica sa stečenim visokim obrazovanjem. Vlada je 10. XI 2022. donijela Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2022, kojim je podržano 17 projekata u ukupnom iznosu od 230.400,00 eura.

U okviru **poglavlja 29 – Carinska unija**, Skupština je 30. VII 2022. donijela novi Carinski zakon kojim je postignut je izuzetno visok nivo usaglašenosti sa Carinskim kodeksom EU. Vlada je donijela Uredbu o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti kojom se detaljnije uređuju odredbe Carinskog zakona i u najvećoj mjeri je usaglašena s odredbama Delegirane regulative br. 2015/2446 i Sprovedbene regulative br. 2015/2447 EU. Takođe, Vlada je donijela Uredbu o carinskoj tarifi za 2023, kojom je izvršeno usklađivanje nacionalne nomenklature carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom Evropske unije za 2023.

Klaster 4 – Zelena agenda i održiva povezanost

U okviru **poglavlja 14 – Saobraćajna politika**, Skupština je 6. III 2023. donijela Zakon o potvrđivanju izmjena Multilateralnog sporazuma između Evropske Zajednice i njenih država članica, Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum). Uspostavljena je Baza saobraćajnih nezgoda u skladu sa CADAS protokolom i izvršena obuka službenika saobraćajne policije za prikupljanje podataka o saobraćajnim nezgodama. Stvoreni su preduslovi za pripremu ITS strategije za pomorstvo, kao i za digitalizaciju luke Bar (koja je dio indikativnog proširenja glavne Trans-evropske transportne mreže na prostoru Zapadnog Balkana), uz podršku Svjetske banke u okviru programa Transportne i trgovinske olakšice na Zapadnom Balkanu i početak implementacije se očekuje tokom 2023.

U okviru **poglavlja 15 – Energetika**, Skupština je donijela Zakon o dopunama Zakona o energetici i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o efikasnom korišćenju energije. Vlada je 30. XI 2022. utvrdila Predlog zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti. Sredinom aprila se očekuje uspostavljanje Dan-unaprijed tržišta električne energije. Uspostavljen je JRODOS sistem podrške za odlučivanje u stvarnom vremenu za pripremu i odgovor u slučaju radioloških i nuklearnih vanrednih situacija. Takođe, Crna Gora je pristupila platformi Evropske zajednice za ranu razmjenu informacija u slučaju radiološke opasnosti.

U okviru **poglavlja 21 – Trans-evropske mreže**, u dijelu trans-evropskih saobraćajnih mreža prioriteta dionica Smokovac-Mateševo autoputa Bar-Boljare puštena je u komercijalnu upotrebu u režimu probnog rada 14. VII 2022, dok je istovremeno nastavljena priprema idejnih projekata za dvije naredne dionice autoputa Bar-Boljare (Smokovac-Farmacij t.j. obilaznica oko Podgorice i Mateševo-Andrijevića), koja se finansira bespovratnim sredstvima Investicionog okvira za Zapadni Balkan (5.490.000€). U dijelu trans-evropskih energetskih mreža, kada je u pitanju glavni projekat u interkonekcijama za prenos električne energije, interkonekcija Italija - Crna Gora- Srbija (BiH) - Transbalkanski koridor, završeni su radovi na LOT 1 - Trafostanica 400/110/35 kV Lastva i LOT 2 - 400 kV dalekovod Lastva - Čevo. U dijelu LOT 3 - 400kV dalekovod Čevo - Pljevlja, stepen završenosti je 86%.

U okviru **poglavlja 27 – Životna sredina i klimatske promjene**, Skupština je 29. XII 2022. donijela Zakon o izmjeni Zakona o zaštiti i spašavanju. Vlada je 1. VII 2022. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja hemikalijama 2019-2022, 10. XI 2022. Nacionalni plan zaštite i spašavanja od radijacionih i nuklearnih nesreća, 30. XI 2022. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 – Životna sredina i klimatske promjene i Izvještaj o realizaciji državnog plana upravljanja otpadom za 2021. Krajem 2022. je završen sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje otpadom koji sadrži PCB u Crnoj Gori koji je imao za cilj identifikaciju, zbrinjavanje i trajno odstranjivanje opreme i otpada kontaminiranih polihlorovanim bifenilima (PCB) iz životne sredine čime je značajno riješen ekološki problem u državi.

Klaster 5 – Resursi, poljoprivreda i kohezija

U okviru **poglavlja 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj**, Evropska komisija je 4. VII 2022. usvojila Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD III 2021-2027, koji je Vlada donijela 28. VII 2022. Skupština je 29. XII 2022. donijela Zakon o potvrđivanju sektorskog sporazuma između Vlade i Evropske komisije kojim se utvrđuju pravila za upravljanje i sprovođenje finansijske podrške Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta pretpristupne podrške za oblast politike „poljoprivreda i ruralni razvoj“ (IPARD III). Skupština je 10. I 2023. donijela Zakon o jakim alkoholnim pićima, kojim su prilagođene kategorije jakih alkoholnih pića i pojedinih parametara unutar kategorija, kao i prezentovanje i označavanje alkoholnih pića u skladu sa Regulativom 2019/787. Vlada je utvrdila 28. XII 2022. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o maslinarstvu i maslinovom ulju, kojim se jasnije definišu prava i obaveze lica koja proizvode maslinovo ulje i stavljaju ga na tržište, zatim efikasniji rad poljoprivredne inspekcije i sprovođenje kaznenih odredbi, rješava se problem gradnje stambenih objekata u maslinjacima i usklađuju se pojedini termini sa relevantnim važećim zakonima.

U okviru **poglavlja 12 – Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni nadzor**, Vlada je 9. IX 2022. usvojila Izvještaj o sprovođenju nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2021, 22. XII 2022. Izvještaj o realizaciji Programa za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori za 2021. Vlada je 28. XII 2022. usvojila: Peti izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla, Godišnji izvještaj o realizaciji Plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom za period 1. XI 2020. do 1. XII 2022. i Četvrti izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (za 2021).

U okviru **poglavlja 13 – Ribarstvo**, u cilju ispunjenja prvog završnog mjerila, Vlada je 10. XI 2022. utvrdila Predlog zakona o organizovanju tržišta u ribarstvu i akvakulturi. Takođe, Vlada je 24. XI 2022. utvrdila Predlog zakona o strukturnim mjerama i dodjeli državne pomoći u ribarstvu i akvakulturi. Crna Gora prepoznaje značaj Svjetske trgovinske organizacije (STO) i u cilju usaglašavanja sa EU politikama uključena je u različite STO inicijative.

U okviru **poglavlja 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata**, Okvirni finansijski sporazum o partnerstvu između Evropske komisije i Crne Gore, koju predstavlja Vlada Crne Gore, o modelima sprovođenja finansijske podrške EU Crnoj Gori u okviru instrumenata pretpristupne podrške (IPA III) stupio je na snagu 2. XI 2022.

U okviru **poglavlja 33 – Finansijske i budžetske odredbe**, Skupština je 28. II 2023. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, kojim je definisano poglavlje koje se odnosi na Sopstvena sredstva Evropske unije. Navedenim odredbama stvara se zakonski osnov za uplatu sredstava koja se godišnjim zakonom o budžetu planiraju i uplaćuju u budžet Evropske unije, u skladu sa propisima Evropske unije o sistemu

sopstvenih sredstava. Dodatno, pripremljen je dokument - Analiza nedostataka i preporuka za usklađivanje regulatornog okvira za uspostavljanje sistema upravljanja sopstvenim sredstvima, u skladu s pravnom tekovinom, koji sadrži detaljnu analizu zahtjeva EU i usklađenosti nacionalnog pravnog okvira, uključujući propise o procedurama i procesima, koji bi trebalo da se uspostave za potrebe upravljanja sopstvenim sredstvima EU.

Klaster 6 – Vanjski odnosi

U okviru **poglavlja 30 – Vanjski odnosi**, u toku su aktivnosti na uspostavljanju nacionalnog jedinstvenog šaltera u prekograničnoj trgovini. Crna Gora se nalazi u procesu priključenja Vasenarskom aranžmanu (WA) i ispunila je sve formalne uslove koje aplikacioni proces podrazumijeva i odgovorila na zahtjeve zemalja članica. U odnosu na pristupanje Australijskoj grupi (AG), u toku je priprema formalne aplikacije koja će sadržati detaljne informacije o zakonodavnom okviru i politici izvozne kontrole, te mjerama implementacije relevantnim za ciljeve AG. U dijelu pružanja humanitarne pomoći, Crna Gora je preduzela brojne aktivnosti i učestvovala u humanitarnim akcijama.

U okviru **poglavlja 31 – Vanjska, bezbjednosna i odbrambena politika**, Crna Gora je nastavila trend potpune usklađenosti sa zajedničkom vanjskom i bezbjednosnom politikom EU, te sprovodi aktivnosti pripremanja predloga odluka o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera i stvaranje normativno pravnog osnova za njihovu implementaciju na nacionalnom nivou. Vlada je donijela četiri odluke o uvođenju restriktivnih mjera, a intenzivno radi na pripremi novog Zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama. Takođe, Skupština je 3. X 2022. donijela Zakon o potvrđivanju Protokola 16 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a Vlada je 30. XI 2022. utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Drugog dodatnog protokola uz Konvenciju o računarskom kriminalu o unaprijeđenoj saradnji i otkrivanju elektronskih dokaza.

ODNOSI CRNE GORE I EVROPSKE UNIJE

Vlada je 3. VIII 2022. donijela Odluku o uspostavljanju strukture za pregovore o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji („Sl. list CG“, broj 112/22). U skladu s ovom odlukom, u periodu 24. XI 2022 – 31. III 2023. usvojeno je 23 odluke (od 33) o obrazovanju pregovaračkih radnih grupa, dok se usvajanje perostalih odluka očekuje tokom aprila.

Vlada je 16. XI 2022. usvojila Sedamnaesti polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju, za period janur-jun 2022, kao i Trideset četvrti kvartalni i Trideset peti kvartalni izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju za period april-jun 2022, odnosno jul-septembar 2022. Vlada je 7. III 2023. usvojila Trideset šesti kvartalni izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju za period oktobar – decembar 2022, kao i Osamnaesti polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju za period jul-decembar 2022). Na istoj sjednici, Vlada je usvojila Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2023-2024 koji predstavlja strateški dokument Crne Gore u odnosu na usklađivanje zakonodavstva i jačanja administrativnih kapaciteta u skladu sa mjerilima i preporukama iz Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori 2022

Vlada je 25. I 2023. usvojila Program ekonomskih reformi 2023-2025, kojim se potvrđuje strateški cilj Crne Gore za naredni period, a to je osmišljavanje i implementacija digitalno zasnovanog, zelenijeg, snažnijeg i otpornijeg ekonomskog oporavka i rasta, kroz diverzifikaciju ekonomije.

Dvanaesti sastanak Odbora za stabilizaciju i pridruživanje održan je 25. I 2023. u Briselu, u hibridnom formatu.

U hibridnom formatu održan je petnaesti sastanak Pododbora za saobraćaj, životnu sredinu, klimatske promjene, energetiku i regionalnu politiku 8. VI 2022, na kojem je Crna Gora ohrabrena da maksimalno iskoristi mogućnosti iz Ekonomskog i investicionog plana za Zapadni Balkan, budući da on može biti osnova ekonomskog oporavka države i reformskih napora, posebno u prioritarnim oblastima čiste energije, zelene i digitalne tranzicije, povezanosti i infrastrukture. Pozdravljena je činjenica da je, od posljednje sjednice Pododbora, Vlada proglasila još dva zaštićena područja mora: Park prirode Katič i Park prirode Stari Ulcinj, pored Parka prirode Platamuni, koji je prethodno proglašen još u aprilu 2021.

U hibridnom formatu, 9. VI 2022. održan je trinaesti sastanak Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju koji obuhvata poglavlja 3 – Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga, 4 – Sloboda kretanja kapitala, 5 – Javne nabavke, 6 – Privredno pravo, 7 – Pravo intelektualne svojine, 8 – Konkurencija, 9 – Finansijske usluge i 28 – Zaštita potrošača i zdravlja. Na sastanku je pohvaljena stopostotna usklađenost Crne Gore sa Zajedničkom vanjskom i bezbjednosnom politikom EU u kontekstu ruske agresije na Ukrajinu, koji predstavlja veliki izazov za Evropu, kao i istaknut značaj regionalne saradnje kroz integracione procese u okviru Zajedničkog regionalnog tržišta.

Na petnaestom sastanku Pododbora za trgovinu, industriju carine i poreze, koji je održan 4. X 2022. u Podgorici, pozdravljene su mjere koje je Crna Gora preduzela u pogledu zabrane skladištenja duvana u slobodnoj zoni Bar. U okviru pododbora koji pokriva poglavlja 1 – Sloboda kretanja robe, 16 – Porezi, 20 – Preduzetništvo i industrijska politika, 29 – Carinska unija i 30 – Vanjski odnosi, posebno je istaknut proaktivan i konstruktivan angažman Crne Gore, kako sa Svjetskom trgovinskom organizacijom, tako i sa Zajedničkim regionalnim tržištem

Na dvanaestom sastanku Pododbora za inovacije, ljudske resurse, informatičko društvo i socijalnu politiku, koji je održan 5. X 2022. u onlajn formatu, razmatran je napredak i aktivnosti u oblastima koje se odnose na poglavlje 2 – Sloboda kretanja radnika, 10 – Informatičko društvo i mediji, 19 – Socijalna politika i zapošljavanje, 25 – Nauka i

istraživanje i 26 – Obrazovanje i kultura. Na sastanku je ukazano na potrebu osnaživanja administrativnih kapaciteta i modernizacije Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (u poglavljima 2 i 19), pozdravljen je napredak u razvoju uslova za uvođenje 5G mreže i nezavisnosti regulatora (u poglavlju 10), pohvaljeno dosadašnje sprovođenje Strategije pametne specijalizacije i izraženo očekivanje da se nastavi sa učešćem u programima Evropske unije (poglavlje 25), kao i očekivanje da se nastavi sa reformom obrazovanja u smjeru inkluzivnosti marginalizovanih i ranjivih grupa (poglavlje 26).

Na petnaestom sastanku Pododbora za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku, koji je održan 18. X 2022. u Briselu u hibridnom formatu, ocijenjeno je da je Crna Gora u prethodnom periodu nastavila sa aktivnostima u oblasti ekonomskih kriterijuma, poredno u domenu postojanja funkcionalne tržišne ekonomije gdje je konstatovan dobar napredak. U okviru pododbora koji pokriva ekonomska i finansijska pitanja i izazove, kao i politike u okviru poglavlja 17, 18, 32 i 33, posebno je istaknut rast privrede koji je ostvaren, prije svega zahvaljujući rastu fiskalnih stimulansa i turizma, a notiran je i određeni napredak u oblasti izvoza.

Na petnaestom sastanku Pododbora za poljoprivredu i ribarstvo (uključujući i bezbjednost hrane), koji je održan 5. X 2022. u Podgorici (u hibridnom formatu), razmatrani su napredak i aktivnosti u oblastima koje se odnose na poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj, 12 – Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarna politika i 13 – Ribarstvo. Na sastanku je pohvaljena izrada Strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023-2028, kao i ukazano na značaj iskorišćenosti IPARD II i IPARD III programa (u poglavlju 11), konstatovan kontinuirani rad na usklađivanju crnogorskog zakonodavstva i predstavljen napredak u uspostavljanju fitosanitarne laboratorije i ostalim aktivnostima kroz MIDAS projekat (poglavlje 12). U poglavlju 13, razmatrano je pitanje izrade Strategije ribarstva u Crnoj Gori, kao i pitanje održivosti sektora ribarstva u (kontekstu obnove flote riba).

Dvanaesti sastanak Pododbora za pravdu, slobodu i bezbjednost održan je 22 - 23. III 2023. u Podgorici, u hibridnom formatu. Riječ je o najvažnijem događaju na godišnjem nivou, kada su u pitanju sektorski pododbori, koji ima za cilj sagledavanje konkretnih rezultata ostvarenih u oblasti vladavine prava od posljednjeg Pododbora održanog u februaru 2022. S crnogorske strane rezultate je predstavio visoki rukovodni kadar relevantnih resora, uključujući i nekoliko resornih ministara. Sastanak su, u svojstvu posmatrača, pratili i predstavnici država članica EU i projekata finansiranih od strane EU.

Šesnaesti Zajednički konsultativni odbor (ZKO) između Evropske unije i Crne Gore održan je 2. III 2023. Sastanak je bio posvećen oblastima iz Prvog klastera revidirane metodologije proširenja – temeljna poglavlja, kao i stanju civilnog društva u Crnoj Gori.

KLASTER 1: TEMELJNA POGLAVLJA

FUNKCIONISANJE DEMOKRATSKIH INSTITUCIJA

Demokratija

Izbori

Lokalni izbori u 14 opština održani su 23. X 2022. Državna izborna komisija (DIK) je u skladu sa zakonom propisanom obavezom organizovanja izbora u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija donijela Odluku o utvrđivanju biračkih mjesta, sastavu biračkih odbora i načinu glasanja za birače koji su u pritvoru ili koji izdržavaju kaznu zatvora u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija - za izbor odbornika u Skupštinu Glavnog grada Podgorica i skupštine opština: Bar, Bijelo Polje, Budva, Danilovgrad, Kolašin, Plav, Plužine, Pljevlja, Rožaje, Tivat, Šavnik, Zeta i Žabljak, utvrdila izvod iz biračkog spiska i dostavila Ministarstvu unutrašnjih poslova, formirala biračke odbore za biračka mjesta, kao i niz drugih aktivnosti kojima se organizuju izbori u UIKS-u.

U navedenom periodu, DIK-u je podneseno 76 prigovora. Šest prigovora odbačeno je iz procesnih razloga, 28 odbijeno kao neosnovani, 41 usvojen u cjelosti i jedan djelimično usvojen. Na rješenja Državne izborne komisije izjavljeno je 17 žalbi Ustavnom sudu Crne Gore po kojima je sud odlučio. Tri žalbe su odbačene, deset odbijene kao neosnovane dok je za četiri postupak obustavljen.

Nakon imenovanja sudija Ustavnog suda Crne Gore odlučeno je po žalbama koje su izjavljene na rješenja Državne izborne komisije te su proglašeni konačni rezultati izbora u 13 opština u kojima su održani lokalni izbori 23. X 2022. Konačni rezultati nijesu proglašeni u Šavniku gdje izbori i dalje traju iz razloga što od strane Opštinske izborne komisije nije donijeta odluka o održavanju izbora na dva biračka mjesta, suprotno rješenjima Državne izborne komisije kojim je naloženo donošenje iste.

Lokalne izbore je posmatralo ukupno 6 stranih i 382 domaća posmatrača. Za posmatranje izbora bili su akreditovani posmatrači Ambasade Velike Britanije, NVO „Centar za demokratsku tranziciju“, NVO „Udruženje mladih sa hendikepom“ i NVO „Fenix“.

Državna izborna komisija u cilju pripreme za održavanje izbora za Predsjednika Crne Gore donijela nova podzakonska akta i izvršila izmjene i dopune postojećih akata. Usvojene su nove Instrukcije o načinu preuzimanja, čuvanja i vraćanja kvalifikovanih elektronskih certifikata (e – tokena) i Uputstvo o načinu i postupku provjere potpisa podrške izbornoj listi za izbor poslanika i kandidatu za Predsjednika Crne Gore. Sedam podzakonskih akata izmijenjeno je i dopunjeno i to:

- Uputstva o načinu rukovanja i dostavljanja izbornog materijala;
- Pravila o određivanju i uređenju biračkih mjesta i o mjerama kojima se obezbjeđuje tajnost glasanja;
- Uputstva o sadržini i obliku obrasca za podnošenje predloga kandidata za Predsjednika Crne Gore i obrasca za davanje potpisa birača za podršku kandidatu za Predsjednika Crne Gore;
- Uputstva o načinu utvrđivanja kandidature za izbor Predsjednika Crne Gore, sadržaju i načinu isticanja liste kandidata;
- Uputstva o jedinstvenim obrascima za sprovođenje izbornih radnji za izbor Predsjednika Crne Gore;
- Uputstva o postupku davanja potpisa birača za podršku izbornoj listi za izbor odbornika – poslanika;

- Uputstva o sadržini i obliku obrazaca u postupku predlaganja kandidata za izbor odbornika i poslanika.

Predsjednički izbori raspisani su odlukom predsjednice Skupštine Crne Gore od 16. I 2023. Državna izborna komisija utvrdila je candidature sedam kandidata. Prvi krug izbora održan je 19. III 2023. Kako nijedan kandidat nije dobio Zakonom o izboru Predsjednika Crne Gore propisani broj glasova, održan je drugi krug izbora 2. IV 2023. u kojem su učestvovala dva kandidata koji su imali najveći broj glasova u prvom krugu. U periodu od raspisivanja izbora za izbor Predsjednika Crne Gore do sastavljanja izvještaja izjavljeno je dva prigovora DIK-u na rad opštinskih komisija. Jedan prigovor je usvojen, a jedan odbijen kao neosnovan. Podnijeto je četiri prigovora na rješenja DIK-a koji su odbačeni kao nedozvoljeni. Jedanaest žalbi podneseno je Ustavnom sudu na rješenja DIK-a, sedam je odbačeno, a četiri odbijene kao neosnovane. Predsjedničke izbore posmatralo je 1 777 domaćih i 261 strani posmatrač.

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. Državna izborna komisija održala je 84 sjednice. Na sjednicama je donijeto 39 mišljenja i konstatovano pet popuna upražnjenih poslaničkih mjesta. U ovom periodu, izmijenjen je Poslovník o radu Državne izborne komisije i predsjedniku ili članu Komisije u stalnom sastavu koji nema zamjenika, a koji zbog objektivne spriječenosti ne može prisustvovati sjednici Komisije, omogućeno učešće u radu sjednice i odlučivanje primjenom sredstava informaciono-komunikacionih tehnologija koje određuje i obezbjeđuje Služba Komisije. Takođe, izmjenom Poslovnika omogućeno je predstavnicima sredstava javnog informisanja akreditovanim od strane Državne izborne komisije da prisustvuju sjednicama Komisije. U narednom periodu, prvi put sjednice DIK-a će biti javno prenošene, a u toku su završni radovi na sali iz koje će se prenos vršiti. Takođe, pri kraju je i izrada nove web stranice Državne izborne komisije koja će u vizuelnom i sadržinskom smislu biti unaprijeđena u odnosu na postojeću.

Skupština

Normativne i nadzorne aktivnosti

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023, Skupština Crne Gore je održala 20 sjednica (deset u redovnom i deset u vanrednom zasijedanju). Na pomenutim sjednicama donijeta su ukupno 133 akta, od čega 75 zakona, 56 odluka (od kojih 45 odluka o izboru, imenovanju i razrješenju) i dvije rezolucije. Takođe, Skupština je u izvještajnom periodu usvojila i 21 zaključak. Održane su dvije posebne sjednice Skupštine, od kojih je jedna bila posvećena premijerskom satu i poslaničkim pitanjima i jedna premijerskom satu i poslaničkim pitanjima u vezi s određenom temom. Predsjedniku Vlade je postavljeno 18 pitanja, dok su članovima Vlade postavljena 103 pitanja.

Skupština je 20. VIII 2022. izglasala nepovjerenje 43. Vladi Crne Gore, a 21. X 2022. donijela Odluku o razrješenju ministra vanjskih poslova 43. Vlade Crne Gore, kao i Odluku o razrješenju potpredsjednika Vlade za politički sistem i unutrašnju politiku i ministra odbrane 43. Vlade Crne Gore.

Skupština je 20. VII 2022. imenovala zamjenicu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, 20. IX 2022. odluku o izboru jednog člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, a 27. II 2023. izabrala tri sudije Ustavnog suda.

Predsjednik Crne Gore je 16. III 2023. donio Ukaz o raspuštanju 27. saziva Skupštine Crne Gore, dok je 17. III 2023. donio Odluku o raspisivanju prijevremenih izbora za poslanike Skupštine Crne Gore, kojom je za dan održavanja izbora određen 11. VI 2023.

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023, radna tijela Skupštine su održala devet¹ kontrolnih i 27 konsultativnih saslušanja.

¹ Jedno kontrolno saslušanje započeto na sjednici Odbora za politički sistem, pravosuđe i upravu.

U izvještajnom periodu, Ustavni odbor održao je četiri konsultativna saslušanja posvećena saslušanju kandidata po javnom pozivu za izbor sudija Ustavnog suda Crne Gore, i to: konsultativno saslušanje kandidata prijavljenih na Javni poziv za izbor jednog sudije Ustavnog suda Crne Gore, na kojem su saslušana četiri lica, od 20. do 22 VI i 7. VII 2022; konsultativno saslušanje kandidata prijavljenih na Javni poziv za izbor jednog sudije Ustavnog suda Crne Gore kada je saslušano šest lica, 25. i 26. VII 2022; konsultativno saslušanje kandidata prijavljenih na Javni poziv za izbor četvero sudija Ustavnog suda Crne Gore, kada je saslušano 17 lica, a sjednica je održana kroz devet nastavaka u periodu od 13. do 29. IX 2022; i konsultativno saslušanje kandidata prijavljenih na Javni poziv za izbor četvero sudija Ustavnog suda Crne Gore, kada je saslušano 26 lica kroz osam nastavaka sjednice u periodu od 17. do 26. I 2023.

Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu održao je tri kontrolna saslušanja. Na sjednici održanoj 15. i 18. XI 2022, Odbor je održao kontrolno saslušanje na temu: „Nehumano i šikanozno zadržavanje Mitropolita crnogorsko-primorskog Amfilohija Radovića u prostorijama Centra bezbjednosti Podgorica, 22. juna 2020. godine" u prisustvu direktora Uprave policije, načelnika Centra bezbjednosti Podgorica, v.d. vrhovnog državnog tužioca, zamjenice Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za sektor anti-diskriminacije, postupajućeg tužioca, advokata, predstavnika Mitropolije crnogorsko-primorske. Odbor je 27. XII 2022. započeo realizaciju kontrolnog saslušanja v.d. vrhovnog državnog tužioca i glavnog specijalnog tužioca, povodom razmatranja posebnih izvještaja o radu u oblasti borbe protiv visoke korupcije i organizovanog kriminala, za period od 1. I do 15. V 2022, kao i za period od 15. V do 10. X 2022. Kontrolno saslušanje „Primjena sporazuma državnih tužilaštava Crne Gore i Republike Hrvatske o saradnji i gonjenju počinilaca krivičnih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida, sa posebnim akcentom na istragu slučaja „Lora 3““, održano je 16. I 2023, u prisustvu ministra pravde, v.d. generalnog direktora Direktorata za međunarodnu pravosudnu saradnju, državne tužiteljke, predstavnika Udruženja boraca ratova od 1990. godine Crne Gore, i predstavnika Informaciono-dokumentacionog centra, NVO „Građanska alijansa" i NVO „Akcija za ljudska prava". Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu održao je i četiri konsultativna saslušanja, i to: konsultativno saslušanje kandidata koji ispunjavaju zakonom propisane uslove za izbor četiri člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, kada su saslušana 33 lica, a sjednica je održana kroz šest nastavaka od 4. do 12. VII 2022; konsultativno saslušanje kandidata sa liste kandidata koji ispunjavaju zakonom propisane uslove za izbor vrhovnog državnog tužioca, kada su saslušana dva lica, 3. XI 2022; konsultativno saslušanje povodom razmatranja Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, koji je podnijela Vlada Crne Gore, a kojem je prisustvovalo 15 lica, 9. II 2023. U izvještajnom periodu, održano je i konsultativno saslušanje 11 kandidata koji ispunjavaju zakonom propisane uslove za izbor tri člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, koje je održano 21, 22. i 23 II 2023.

Odbor za bezbjednost i odbranu je sproveo kontrolno saslušanje predsjednika Vlade, ministra unutrašnjih poslova, ministra odbrane, ministra vanjskih poslova, v.d. direktora Agencije za nacionalnu bezbjednost, v.d. vrhovnog državnog tužioca, glavnog specijalnog tužioca i pomoćnika direktora Uprave policije, povodom aktuelnih dešavanja u bezbjednosnom sektoru, s posebnim osvrtom na pitanje o eventualnom švercu cigareta i oblasti međunarodne diplomatije, kroz četiri nastavka u periodu od 12. X do 16. XI 2022. U istom periodu, Odbor je održao dva konsultativna saslušanja, i to: konsultativno saslušanje vojno-diplomatskog predstavnika Crne Gore prije stupanja na funkciju izaslanika odbrane Crne Gore u Saveznoj Republici Njemačkoj, ujedno i izaslanika odbrane Crne Gore u Republici Poljskoj, Republici Letoniji, Republici Litvaniji, Republici Estoniji, Kraljevini Belgiji, Kraljevini Nizozemskoj, Velikom Vojvodstvu Luksemburg na nerezidentnoj osnovi, s mjestom službovanja u Berlinu, 28. X 2022, kao i konsultativno saslušanje vojno-diplomatskog predstavnika Crne Gore prije stupanja na funkciju izaslanika odbrane Crne Gore u Republici Sloveniji s mjestom službovanja u Ljubljani, 23. XII 2022.

Odbor za ekonomiju, finansije i budžet je održao 7. i 8. III 2023. konsultativno saslušanje prijavljenih kandidata na Javni poziv za imenovanje jednog člana Senata Državne revizorske institucije, dok je na sjednici održanoj 27. III

2023. sproveo konsultativno saslušanje na temu: „Rad, izazazovi i perspektive Društva za proizvodnju, promet roba i usluga „Montenegro bonus“ – Cetinje d.o.o.“ u prisustvu ministra finansija, izvršnog direktora „Montenegro bonus“ – Cetinje d.o.o. i predstavnika Ministarstva kapitalnih investicija.

Odbor za ljudska prava i slobode je održao 22. VI 2022. kontrolno saslušanje na temu: „Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode sa Konsultativnog saslušanja, održanog 25. septembra 2019. na temu: „Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori“ i Preporuka iz Analize intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a“, kada su saslušani ministar prosvjete, ministar pravde, kao i predstavnici Ministarstva rada i socijalnog staranja i Ministarstva zdravlja.

Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport održao je 28. XII 2022. konsultativno saslušanje na temu: „Finansiranje vjerskih obrazovnih ustanova iz budžeta Crne Gore“, na kojem je saslušan ministar prosvjete.

Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje je 6. VI 2022. održao kontrolno saslušanje na temu: „Erozija plaže na Adi Bojani i gubitak prirodnog hranjenja, mogućnosti i šanse za očuvanje i revitalizaciju plaže“, na kojem su saslušani ministarka ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i ministar ekonomskog razvoja i turizma. Odbor je 27. X 2022. održao kontrolno saslušanje: „Izazovi – turistička sezona 2022. godine“, kada su saslušani ministar ekonomskog razvoja i turizma i direktorica Nacionalne turističke organizacije Crne Gore. U istom periodu, Odbor je održao pet konsultativnih saslušanja, na kojima je saslušano 13 lica, i to: konsultativno saslušanje na temu: „Konačni izvještaj o kontrolnoj reviziji - Efikasnost realizacije preporuka datih u reviziji uspjeha „Uspješnost sprovođenja politike zaštite životne sredine u Crnoj Gori – zaštita od šumskih požara“, 7. VI 2022; konsultativno saslušanje na temu: „Stanje u oblasti prostornog planiranja u Crnoj Gori“, 1. VII 2022; konsultativno saslušanje na temu: „Stanje u oblasti prostornog planiranja - priprema Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata“, 16. XII 2022; konsultativno saslušanje na temu: „Stanje u oblasti prostornog planiranja - priprema Prostornog plana Crne Gore“, 3. II 2023; i konsultativno saslušanje na temu: „Stanje i perspektive poljoprivrede i ruralnog turizma u Crnoj Gori“, 3. III 2023.

Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje održao je dva kontrolna saslušanja, na kojima je saslušano 17 lica, i to: kontrolno saslušanje, sprovedeno 25. X 2022, povodom konačnog izvještaja Državne revizorske institucije o reviziji uspjeha „Uspješnost sprovođenja Nacionalnog programa za rano otkrivanje raka dojke“, a saslušani su ministar zdravlja, član Senata Državne revizorske institucije, direktor Instituta za javno zdravlje Crne Gore, direktorica Instituta za onkologiju u Kliničkom centru Crne Gore i direktor Doma zdravlja Podgorica, dok je drugo kontrolno saslušanje realizovano 13. II 2023. na temu: „Obuhvat djece vakcinisane MMR vakcinom“. Odbor je održao i devet konsultativnih saslušanja na kojima je saslušano ukupno 69 lica, i to: konsultativno saslušanje ministra zdravlja i ministra finansija na temu: „Finansiranje zdravstvenog sistema Crne Gore i analiza postojećeg stanja“, 7. VI 2022; konsultativno saslušanje na temu: „Aktuelna situacija u oblasti socijalne politike“, 14. VI 2022; konsultativno saslušanje na temu: „Klinički centar Crne Gore, centralna, obrazovna i krovna zdravstvena institucija u Crnoj Gori – osvrt na dosadašnji rad, organizaciju i troškove i projekcije nastanka i napredovanja u budućem radu“, 20. VI 2022; konsultativno saslušanje na temu: „Isplata subvencija za zapošljavanje osoba sa invaliditetom“ i „Realizacija programa – „Osposobljavanje za samostalan rad“ i „Osposobljavanje za rad kod poslodavca“, 28. VI 2022; konsultativno saslušanje na temu: „Socio-ekonomski status penzionera u Crnoj Gori“, 12. VII 2022; konsultativno saslušanje na temu: „Stomatološka zdravstvena zaštita u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na izazove prevencije i liječenja djece i omladine“, 26. VII 2022; konsultativno saslušanje povodom Nacrta zakona o zdravstvenoj zaštiti, s posebnim osvrtom na odredbe osporavane tokom sprovedene javne rasprave, 21. II 2023; konsultativno saslušanje

povodom prevazilaženja problema u funkcionisanju PZU Opšta bolnica „Meljine“, 28. II 2023; konsultativno saslušanje povodom prevazilaženja problema u funkcionisanju Instituta „Dr Simo Milošević“ A.D. Igalo, 14. III 2023.

Pored redovnih sjednica, odbori su sproveli i druge aktivnosti s ciljem neposrednog upoznavanja s radom i načinom funkcionisanja institucija i stanjem u oblastima njihovih nadležnosti te praćenja implementacije zakona. Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport je 16. VIII 2022. održao tematsku sjednicu na temu: „Stambena problematika prosvjetnih radnika Budve“. Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje je održao četiri tematske sjednice i dva tematska sastanka, i to na sljedeće teme: „Rani razvoj djeteta sa fokusom na rutinsku, odnosno aktuelnu imunizaciju djece u Crnoj Gori“, 5 VII 2022; „Položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori – stepen inkluzije, odnosno marginalizacije“, 19. VII 2022; „Razmatranje stvaranja mogućeg mehanizma odgovornosti i multi-disciplinarnog tima za izradu strategije imunizacije kao dijela Evropske agende imunizacije 2030.“, 28. X 2022; „Položaj podstanara u Crnoj Gori i problemi sa kojima se generalno suočavaju, sa osvrtom na naglu eskalaciju cijena na tržištu nekretnina“, 7. III 2023, kao i dva tematska sastanka: „Osvrt na status, tretman i liječenje osoba koje boluju od cistične fibroze i odgovor države na pojavu i dosadašnji tretman ove rijetke bolesti“, 15. XI 2022, i tematski sastanak posvećen obilježavanju 1. decembra – Svjetskog dana borbe protiv HIV/AIDS-a, 29. XI 2022. Odbor za rodnu ravnopravnost organizovao je, 1. XII 2022, 15. zasjedanje Ženskog parlamenta u toku trajanja globalne kampanje „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“ na temu: „Borba protiv nasilja nad ženama“. Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje organizovao je tri sastanka, od kojih dva sastanka na temu: „Izazovi – turistička sezona 2022. godine“, 2. VIII i 19. IX 2022; kao i sastanak na temu: „Problem aerozagađenja u Pljevljima - šta su prioriteti ekološke države?“, 10. I 2023.

U okviru nadzornih aktivnosti, odbori su razmatrali brojne izvještaje koje pojedini organi, saglasno zakonu, dostavljaju Skupštini, među kojima: Izvještaj o radu Agencije za sprječavanje korupcije za 2021. godinu; Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2021. godinu; godišnje izvještaje Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2020. i 2021; izvještaj o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2021. godinu; Izvještaj o aktivnostima vezanim za regulisane komunalne djelatnosti u 2021. godini.

Pored toga, Odbor za ekonomiju finansije i budžet razmotrio je finansijske izvještaje sa izvještajima o radu za 2021. godinu pet nezavisnih regulatornih tijela (Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Agencija za nadzor osiguranja, Agencija za elektronske medije i Komisija za tržište kapitala). Takođe, Odbor je razmotrio Godišnji izvještaj o izvršenim revizijama i aktivnostima Državne revizorske institucije Crne Gore za period oktobar 2021 - oktobar 2022. godine i Izvještaj o reviziji Predloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2021. godinu, kao i: godišnje izvještaje o radu Fonda za zaštitu depozita za 2019, 2020. i 2021. godinu; izvještaje o radu Komisije za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki za 2020. i 2021; izvještaje o radu Centralne banke Crne Gore za 2019, 2020. i 2021; izvještaje o stabilnosti finansijskog sistema za 2019, 2020. i 2021; izvještaje o stabilnosti cijena za 2019, 2020. i 2021; godišnje finansijske izvještaje Centralne banke Crne Gore sa mišljenjem nezavisnog eksternog revizora za 2019, 2020 i 2021; izvještaje o radu Savjeta za finansijsku stabilnost za 2019, 2020. i 2021; izvještaje o stanju energetskog sektora Crne Gore za 2020. i 2021; izvještaje o radu Agencije za zaštitu konkurencije za 2020. i 2021; izvještaje o stanju na tržištu osiguranja u Crnoj Gori za 2020. i 2021. godinu.

U odnosu na razmatranje ostalih izvještaja, strategija i akcionih planova, radna tijela su razmotrila i Konačan izvještaj DRI o reviziji Godišnjeg finansijskog izvještaja i pravilnosti poslovanja Agencije za nacionalnu bezbjednost za 2021. godinu; Izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021 – 2025, sa Akcionim planom za 2021. godinu; Konačan izvještaj DRI o reviziji uspjeha „Uspješnost sprovođenja Nacionalnog programa za rano otkrivanje raka dojke“; Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja ženskog

preduzetništva Crne Gore 2021-2024, za 2021. godinu; Strategiju razvoja ženskog preduzetništva Crne Gore 2021-2024; Završni izvještaj o realizaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. i Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. sa Akcionim planom za period 2022-2023; Poseban izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore „Uticaj mjera za sprečavanje širenja virusa COVID-19 na mentalno zdravlje djece u Crnoj Gori“; Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januar - 31. jul 2021. godine; Strategiju za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godina s Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2022-2023. godinu.

Pored navedenog, Odbor za evropske integracije je na sjednicama u 2022. razmotrio više dokumenata iz procesa evropskih integracija: 31. i 32. kvartalni izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju, za period jul - decembar 2022. godine; 16. polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracija Crne Gore u Evropsku uniju, za period jul - decembar 2022. godine; te Izvještaj Evropskog parlamenta o izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. godinu.

Administrativni kapaciteti

Na dan 31. III 2023. ukupan broj zaposlenih u Službi Skupštine Crne Gore je 206, od ukupno 281 sistematizovanih izvršilaca. Ukupan broj obuhvata generalnog sekretara, dvije zamjenice generalnog sekretara, pomoćnika generalnog sekretara, šeficu Kabineta predsjednice Skupštine Crne Gore i devet savjetnika predsjednice i potpredsjednice Skupštine, kao i 192 službenika i namještenika. Pored navedenih zaposlenih, u Službi Skupštine je za četiri lica utvrđeno mirovanje prava i obaveze iz rada i po osnovu rada.

U periodu 6. VI 2022 - 31. III 2023, u Službi Skupštine zaposleno je troje lica. Takođe, u izvještajnom periodu imenovana su ukupno četiri savjetnika predsjednice i potpredsjednice Skupštine.

Zaposleni u Službi Skupštine su u periodu od 6. VI 2022 - 31. III 2023. pohađali ukupno 57 obuka, s 344 polaznika. Obuke su, između ostalog, bile usmjerene na teme modernizacije rada parlamenata, dobrih praksi u vršenju zakonodavne i nadzorne funkcije, uloge parlamenta u postizanju rodne ravnopravnosti, kao i na teme iz oblasti borbe protiv korupcije, zaštite životne sredine, održivog razvoja i ljudskih prava. Obuke je Skupština organizovala samostalno i u saradnji s partnerima, dok je određeni broj obuka organizovan od strane domaćih i međunarodnih organizacija i institucija.

Transparentnost i otvorenost rada

Skupština posvećeno i kontinuirano radi na afirmaciji principa otvorenosti i transparentnosti svog rada. U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. Skupštini je podnijeto ukupno 37 zahtjeva za pristup informacijama i na svaki je odgovoreno. Dodatno, u istom periodu, Skupštini je upućeno 99 pisanih podnesaka građana. Od tog broja, ukupno 73 podneska su bila uredna, a na 63 predstavke je odgovoreno. U radu se nalazi deset predstavki.

U izvještajnom periodu, podnijeto je 15 podnesaka kojima se pokreće e-peticija i to tri u 2022, a 12 u 2023. Podnesak, podniet 24. I 2023, kojim je pokrenuta peticija pod nazivom „Za spas Instituta „Dr Simo Milošević“ Igalu“ rezultirala je konsultativnim saslušanjem pred Odborom za zdravstvo, rad i socijalno staranje, nakon što je podnesak (čime je on postao peticija) potpisalo 8.210 građana. Konsultativno saslušanje održano je u Igalu 14. III 2023. Trenutno je u obradi šest peticija. U cilju postizanja veće vidljivosti portala e-peticija Služba Skupštine sprovodi aktivnosti informisanja javnosti o mogućnostima korišćenja ovog mehanizma objavljivanjem promotivnog materijala na skupštinskom sajtu i zvaničnim nalozima Skupštine na društvenim mrežama (Facebook, Instagram, Twitter), kao i distribuiranjem brošura na događajima u organizaciji Skupštine. Dodatno, pripremljen je i poseban promotivni video

koji se emituje na Parlamentarnom kanalu, a koji je uz prateći materijal, dostavljen svim medijima koji prate skupštinske aktivnosti.

U pravcu inkluzivnijeg djelovanja, na skupštinskom sajtu je implementiran servis „Pristupačnost“, kojim je njegov sadržaj dodatno prilagođen slabovidim i slijepim osobama putem alata za manipulaciju tekstovima i čitača ekrana. Ovim softverom je internet prezentacija Skupštine Crne Gore dodatno usaglašena sa smjernicama za pristupačnost veb sadržaja.

Drugu godinu zaredom organizovana je „Simulacije rada parlamenta“, koju je Edukativni centar Skupštine realizovao u saradnji s predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori 3. i 5. XI 2022. U simulaciji su učestvovali učenici Gimnazije „Slobodan Škerović“, Srednje ekonomske škole „Mirko Vešović“ iz Podgorice, Gimnazije „Petar I Petrović Njegoš“ iz Danilovgrada i Gimnazije „Cetinje“, koji su imali priliku da simuliraju rad parlamenta kroz rad radnih tijela i plenarnog zasijedanja. Učesnici su razmatrali predlog zakona na temu dvojezičnog obrazovanja i raspravljali o njemu u plenumu, uz podršku poslanika, zaposlenih u Edukativnom centru i drugim službama Skupštine Crne Gore. Dvodnevnoj simulaciji prethodile su višemjesečne temeljne pripreme uz posebnu realizaciju pripremnih radionica na teme „Demokratija i dijalog“, „Parlamentarni sistemi i Izborni i partijski sistemi“ i „Zakonodavna procedura u Skupštini Crne Gore“. Program ima za cilj da upozna učenike i učenice srednjoškolske populacije sa procesom donošenja zakona u svim njegovim fazama. Na ovaj način, Skupština Crne Gore nastavlja da sprovodi politiku otvorenih vrata za svoje građane i građanke, naročito mlađu populaciju.

Skupština Crne Gore je organizovala drugu „Skupštinu građana“ 24. i 25. IX 2022. u Podgorici. Tokom ovog foruma, ista grupa građana koja je učestvovala na prvoj „Skupštini građana“ (2021.) precizirala je i formulisala stavove i preporuke na temu korupcije u zdravstvu i javnom sektoru, a govoreno je i o mogućim strategijama kojima bi ovu problematiku trebalo rješavati sistemski. Novina u drugom izdanju „Skupštine građana“ bilo je učešće predstavnika klubova poslanika, koji su u neposrednom razgovoru s građanima razmotrili stepen realizacije prvobitnih preporuka, diskutovali o stavovima građana povodom date teme, kao i konkretnim prijedlozima za rješavanje ključnih pitanja u oblasti zdravstva i javnog sektora. Nakon dva dana debate, učesnici „Skupštine građana“ su usvojili preporuke dvotrećinskom većinom, koje su zvanično predstavljene poslanicima Skupštine Crne Gore i Evropskog parlamenta tokom posebne konferencije koja je održana 4. XI 2022. u Skupštini. Događaj je okupio poslanike i poslanice Skupštine Crne Gore, poslanike Evropskog parlamenta, predstavnike građana, nevladine organizacije uključene u projekat i međunarodne stručnjake iz oblasti deliberativne demokratije. Druga „Skupština građana“ održana je u saradnji i pod pokroviteljstvom Evropskog parlamenta i uz podršku organizacija civilnog društva CEDEM i CDT.

Partnerstvo Skupštine Crne Gore s INTER PARES-om

Tokom izvještajnog perioda je nastavljeno sprovođenje aktivnosti u okviru projektnog partnerstva Skupštine Crne Gore sa INTER PARES-om s ciljem daljeg jačanja kontrolne i nadzorne funkcije parlamenta i snaženja kapaciteta Službe za usklađivanje zakonodavstva. Aktivnosti su sprovedene na partnerskoj osnovi između poslanika Skupštine Crne Gore i poslanika nacionalnih parlamenata članica EU, kao i između službi Skupštine i nacionalnih parlamenata EU u skladu s dva definisana prioriteta.

Radna posjeta službenika parlamenata Češke, Francuske, Hrvatske i Mađarske realizovana je u periodu od 18. do 20. VII 2022. u Podgorici, kako bi se pružila praktična stručna podrška za unapređenje korišćenja nadzornih mehanizama radnih tijela, odnosno razvoj standardizovanih praksi za izradu djelotvornih zaključaka radnih tijela i mehanizama za efikasno praćenje sprovođenja. Trodnevni rad obuhvatio je više sastanaka sa članovima odbora i rukovodstvom Službe Skupštine, kao i radionice sa zaposlenima u sekretarijatima radnih tijela Skupštine Crne Gore.

U okviru prvog prioriteta partnerstva, koji se odnosi na jačanje nadzornih mehanizama i kapaciteta, održane su radionice za Službu Skupštine 27. i 28. IX 2022. Službenici parlamenata Austrije i Grčke radili su sa zaposlenima u Službi Skupštine na razvoju specifičnih alata i razradi procedura u pogledu unapređenja pojedinačnih kontrolnih mehanizama Skupštine, kroz razmjenu iskustva i dobrih parlamentarnih praksi.

Radna posjeta delegacije Skupštine Crne Gore Parlamentu Mađarske organizovana je u periodu od 4. do 6. X 2022, radi razmjene iskustava i praksi sa parlamentarcima i službom parlamenata država članica EU u domenu zakonodavnog rada i evropskih poslova. Delegaciju Skupštine Crne Gore činili su predsjednik i članovi Odbora za evropske integracije i koordinatorka i članovi Radne grupe za izradu Nacrta zakona o Skupštini Crne Gore. Tokom trodnevne posjete, organizovan je niz susreta s poslanicima i predstavnicima stručnih službi parlamenata Mađarske, Hrvatske i Češke Republike, tokom kojih je razgovarano o modelima učešća ovih parlamenata u evropskim poslovima u pretpristupnom periodu i u fazi članstva u EU, kao i o zakonodavnom okviru za rad parlamenata, poslanika i stručne službe parlamenata u ovim zemljama.

Studijska posjeta Senatu Francuske za članove Odbora za bezbjednost i odbranu je realizovana na temu sajber bezbjednosti 2. i 3. XI 2022. Delegacija je u Parizu imala niz sastanaka sa francuskim senatorima, članovima radnih tijela Senata nadležnih za oblasti bezbjednosti i odbrane i Odbora za evropske poslove, kao i odvojene sastanke sa stručnjacima za sajber bezbjednost i to predstavnicima francuske nacionalne agencije za sajber bezbjednost (ANSS) i kompanije koja se bavi sajber bezbjednošću.

Upravljanje

Vlada

Realizacija Programa rada Vlade

Početak 2022. je obilježila politička nestabilnost usljed čega je došlo do izglasavanja nepovjerenja 42. Vladi i do formiranja 43. Vlade Crne Gore 28. IV 2022. Formiranjem 43. Vlade nametnula se potreba revidiranja postojećih planova rada, kako bi oni odgovorili prioritetima iz ekspozee novog predsjednika Vlade. U tom smislu, svi naponi su usmjereni u pravcu implementacije postojećeg srednjoročnog okvira i donošenja godišnjeg Programa rada Vlade za 2023. Proces izrade godišnjeg Programa rada je iniciran u IV kvartalu 2022. i okončan u januaru 2023. Vlada je 2. II 2023. usvojila Program rada Vlade za 2023.

O realizaciji Srednjoročnog programa rada Vlade 2022-2024. pripremani su, tokom 2022, izvještaji na kvartalnom nivou, s ciljem efikasnijeg praćenja dinamike realizacije obaveza iz tematskog i normativnog dijela Programa. Godišnji izvještaj o realizaciji Srednjoročnog programa rada Vlade 2022-2024. u 2022. godini, u skladu s odredbama člana 31 Poslovnika Vlade Crne Gore, pripremljen je za potrebe informisanja članova Vlade o stepenu realizacije obaveza u prethodnoj godini. Vlada se u protekloj godini suočila sa značajnim izazovima u realizaciji obaveza planiranih Programom rada Vlade u 2022, usljed sajber napada, što je uslovalo proritizaciju aktivnosti Vlade koja je rezultirala odlaganjem određenih aktivnosti za 2023, koje su, shodno tome, planirane Programom rada Vlade za 2023.

Transparentnost rada Vlade

U toku 2022. podnešena su ukupno 102 zahtjeva za slobodan pristup informacijama, u 36 predmeta je dozvoljen pristup traženoj informaciji u cjelosti ili djelimično, u 11 predmeta je pristup informaciji odbijen, u 20 predmeta je informacija dostavljena podnosiocu zahtjeva putem obavještenja, 22 zahtjeva su proslijeđena nadležnom državnom ogranu, dok je u 13 predmeta postupak još uvijek u toku. Podnosioci zahtjeva u najvećem broju su NVO organizacije

(MANS, CGO, Institut alternativa, Ženska organizacija Feniks iz Berana), fizička lica, ali i državni organi i pravna lica (preduzeća i advokati).

Sprovođenje analize procjene uticaja propisa (RIA) u postupku izrade propisa

U periodu od 1. I 2022. do 31. III 2023. Vlada je utvrdila prijedloge 56 zakona od kojih 37 ima RIA obrazac i donijela 35 uredbi od kojih 26 ima RIA obrazac.

Disciplinska komisija

Disciplinska komisija je od 1. I do 31. XII 2022. imala ukupno u radu 152 predmeta, od kojih je u periodu od 1. I do 31. XII 2022. primila novih 63 predmeta i uz to postupala u izvršenju presuda Upravnog suda u ponovnom postupku u još 13 predmeta. Iz prethodnog perioda prenijeto je 76 predmeta, od kojih je u 31 predmetu donijeto rješenje o prekidu postupka do pravosnažnog okončanja prekršajnog, krivičnog postupka ili okončanja postupka pred drugim organom, odnosno do pravosnažnog okončanja radno-pravnog statusa službenika, shodno članu 104 stav 2 Zakona o upravnom postupku, rješenja o prekidu odnose se na predmete iz 2019, 2020. i 2021.

U 2022. završeno je ukupno 85 predmeta, a na kraju izvještajnog perioda ostalo u radu 67 predmeta, od kojih je u 30 predmeta donijeto rješenje o prekidu disciplinskog postupka shodno članu 104 stav 2 Zakona o upravnom postupku. U 2022. Disciplinska komisija je donijela ukupno devet rješenja o prekidu postupka, dok su ostala rješenja o prekidu postupka donijeta u 2019, 2020. i 2021.

Disciplinska komisija je u periodu od 1. I 2023. donijela sljedeće odluke, i to: u 43 predmeta utvrđena je odgovornost i izrečena disciplinska mjera - novčana kazna za 50 službenika; u dva predmeta je utvrđena odgovornost i izrečena disciplinska mjera - prestanak radnog odnosa, za dva službenika; u 15 predmeta Disciplinska komisija nije utvrdila odgovornost za 17 službenika - oslobođeni od disciplinske odgovornosti; u devet predmeta donijeta su rješenja o obustavljanju disciplinskog postupka zbog odustanka od odluke donosioca odluke o pokretanju disciplinskog postupka (član 102 stav 1 Zakona o upravnom postupku), protiv 14 službenika; u jednom predmetu donijeto je rješenje o odbijanju zahtjeva za vođenje disciplinskog postupka zbog nenadležnosti; u 11 predmeta donijeta su rješenja o obustavljanju postupka zbog zastarjelosti vođenja disciplinskog postupka, protiv 11 službenika; u jednom predmetu donijeto je djelimično rješenje o obustavljanju postupka zbog zastarjelosti pokretanja disciplinskog postupka, protiv jednog službenika; u pet predmeta donijeta su rješenja o obustavi disciplinskog postupka zbog prestanka radnog odnosa, za pet službenika; u tri predmeta je donijeta su rješenja o odbijanju zahtjeva – odluke o pokretanju disciplinskog postupka kao neuredne (član 60 ZUP-a), za četiri službenika; u osam predmeta donijeta su rješenja o prekidu postupka do okončanja postupka pred nadležnim organima (sud, tužilaštvo i dr. organi) protiv devet službenika, a shodno članu 104 Zakona o upravnom postupku; u jednom predmetu donijeto je rješenje o prekidu postupka zbog mirovanja radnog odnosa službenika; u devet predmeta donijeta su rješenja o troškovima postupka.

Ukupan broj odluka koje su postale pravosnažne u 2022. je 100 (odnosi se na odluke koje su donijete u 2022, a na koje stranke nijesu podnosile tužbu, kao i na odluke koju su donijete u 2022. i u ranijem periodu - krajem 2021. na koje nije izjavljena tužba, kao i na odluke po okončanju postupka kod suda koje su postale pravosnažne), dok su u 25 predmeta donijete odluke koje nijesu pravosnažne (nije prošao rok od 20 dana od dana prijema u kojem roku stranke imaju pravo na podnošenje tužbe).

U 2022. protiv odluka Disciplinske komisije podnijete su 34 tužbe Upravnom sudu Crne Gore, od kojih su dvije na rješenja o troškovima postupka. U 2022. od strane Upravnog suda povodom podnijetih tužbi na odluke Disciplinske komisije donijeto je 35 odluka, od kojih je: 21 presuda kojima su odbijene 22 tužbe i potvrđene odluke Disciplinske

komisije; 13 presuda kojima su usvojene tužbe i poništene odluke Disciplinske komisije i vraćeni predmeti na ponovni postupak i jedna presuda kojom je usvojena tužba na odluku o troškovima postupka.

Takođe, u 2022. na presude Upravnog suda podnijeto je osam zahtjeva za ispitivanje sudske odluke Vrhovnom sudu Crne Gore, po kojima je Vrhovni sud u šest predmeta donio presude kojima je odbio podnijete zahtjeve, u jednom predmetu usvojio zahtjev i vratio na ponovni postupak kod Upravnog suda (odluka na troškove postupka), a po jednom zahtjevu postupak je u toku pred Vrhovnim sudom.

Komisija za žalbe

U periodu od 1. I do 31. XII 2022. Komisija je održala 34 sjednice. Zakonski uslovi za rad nove Komisije za žalbe stekli su se 14. IV 2022, a prethodna Komisija za žalbe prestala je s radom 2. X 2021, iz razloga što je rješenjem Vlade Crne Gore od 2. X 2021. prestao mandat prethodnoj Komisiji za žalbe.

Broj podnijetih žalbi u 2022. je 535. Broj riješenih predmeta u izvještajnom periodu je 886 (416 predmeta iz 2021. i 470 predmeta iz 2022), dok 65 predmeta iz 2022. nije završeno, tj. prenijeti su u rad u 2023.

Odluke Komisije za žalbe za 416 predmeta koji su prenijeti u rad iz 2021:

ODLUKA KOMISIJE ZA ŽALBE	BROJ PREDMETA
predmeti preneseni iz 2021.	
Odbija se žalba	195
Usvaja se žalba i poništava rješenje a predmet vraće na ponovni postupak i odlučivanje	187
Poništava se rješenje i meritorno odlučuje	6
Obustavlja se postupak zbog odustanka od žalbe	15
Usvaja se žalba i nalaže prvostепенom da odluči po zahtjevu	7
Spisi proslijeđeni nadležnom organu	6

Odluke Komisije za žalbe za 470 predmeta koji su zaprimljeni u 2022:

ODLUKA KOMISIJE ZA ŽALBE	BROJ PREDMETA
predmeti zaprimljeni u 2022.	
Odbija se žalba	187
Usvaja se žalba i poništava rješenje a predmet vraće na ponovni postupak i odlučivanje	226
Poništava se rješenje i meritorno odlučuje	13
Obustavlja se postupak zbog odustanka od žalbe	14
Usvaja se žalba i nalaže prvostепенom da odluči po zahtjevu	12

Spisi proslijeđeni nadležnom organu	16
Odluku donio prvostepeni organ	2

U izvještajnoj godini, protiv rješenja Komisije za žalbe podnijeto je 88 tužbi Upravnom sudu Crne Gore i 41 tužba zbog ćutanja Komisije za žalbe. Veliki broj tužbi zbog ćutanja Komisije za žalbe je posledica nepostojanja kontinuiteta u radu stare i nove Komisije, odnosno, proteklo je oko šest mjeseci od prestanka mandata prethodne do početka rada nove Komisije za žalbe.

U izvještajnom periodu, Upravni sud² je odlučio u 189 predmeta, na način što je u 126 predmeta ili 66,7% tužbu odbio kao neosnovanu, u 19 predmeta ili 10% postupak je obustavljen, u 41 predmetu ili 21,7 % predmeta poništena su rješenja Komisije, a u tri ili 1,6% predmeta sud je odlučio meritorno.

Lokalna samouprava

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi

Pripremljen je Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi, na temu kojeg je sprovedena javna rasprava, a tekst zakona unaprijeđen shodno prihvaćenim komentarima. Nakon dostavljanja Nacrta zakona na mišljenje Evropskoj komisiji, zastalo se s daljom procedurom u pripremi jer je EK sugerisala da se zastane s izradom u dijelu poglavlja službeničkog sistema do reforme novog Zakona o državnim službenicima i namještenicima.

Civilno društvo

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o NVO

Ministarstvo javne uprave pripremlilo je dokument pod nazivom "Identifikovani problemi i moguća rješenja budžetskog finansiranja projekata i programa NVO", koji je poslužio kao polazna osnova za pripremu Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o NVO. Potom je sproveden postupak konsultovanja zainteresovane javnosti povodom pripreme predloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o NVO i postupak izbora predstavnika NVO za učešće u Radnom tijelu, na osnovu javnog poziva koji je objavljen 31. III 2022. Radno tijelo za izradu Predloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o NVO formirano je krajem jula 2022, a čine ga predstavnici svih relevantnih institucija i NVO sektora (dva predstavnika) koji će dati doprinos izradi teksta zakona. Trenutno predstavnici MJU, nakon dva održana sastanka Radnog tijela i pristiglih komentara svih članova Radnog tijela rade na pripremi Nacrta izmjena i dopuna Zakona o NVO. Za izradu ovog zakona obezbijeđena je podrška eksperta, koji je angažovan kroz EU projekat koji finansira Evropska komisija.

Izmjenama i dopunama zakona će se unaprijediti i olakšati način registracije NVO, njihovo finansiranje i monitoring sprovedenih programa i projekata, osigurati dugoročno, pouzdano i kvalitetno partnerstvo između države i nevladinih organizacija.

Javne konsultacije

U decembru 2022. Vlada je usvojila Izveštaj o primjeni Uredbe o izboru predstavnika NVO u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javnih rasprava u pripremi zakona i strategija, za 2021. godinu.

² Napominjemo da se presude Upravnog suda odnose na odluke Komisije iz izvještajne godine i iz ranijih godina iz razloga što sudski postupci traju duže od perioda za koji se podnosi izvještaj.

U Izvještaju je dat presjek stanja u pogledu primjene Uredbe, u odnosu na propisane elemente, i to: učešće predstavnika NVO u radna tijela organa državne uprave, objavljivanje spiska zakona i strategija o kojima će se voditi javna rasprava u izvještajnoj godini, sprovođenja javnih konsultacija u početnoj fazi pripreme zakona i strategija i sprovođenju javne rasprave. U odnosu na sve elemente analizirana je primjena procedura koja podrazumijeva postupanje po rokovima, potpunost objavljene dokumentacije u vezi s procesom javnog konsultovanje (objavljivanja liste, izvještaja o sprovedenim konsultacijama i javnim raspravama). Takođe, analizirane su metode koje organi državne uprave koriste pri sprovođenju postupka javnih rasprava, struktura učesnika u javnoj raspravi, kao i efekti javnih rasprava u kontekstu broja pristiglih i prihvaćenih komentara.

Iako se može konstatovati ograničeni napredak u odnosu na stanje iz prethodnih godina, ključni nalazi iz ovog izvještaja pokazuju da postoji znatan prostor za unapređenje stanja u pogledu primjene Uredbe o izboru predstavnika NVO u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javnih rasprava u pripremi zakona i strategija.

U 2021. bilježi se značajan broj akata koji su izuzeti od javne rasprave, dominantno iz resora finansija. Takođe, primjena instituta konsultovanja u početnoj fazi pripreme zakona i strategija i sprovođenja javnih rasprava još uvijek nije na odgovarajućem nivou.

Evidentirani su izazovi u pogledu obavještavanja javnosti o kojim aktima će se voditi javna rasprava u izvještajnom periodu, ali i u pogledu izbora metoda javnih rasprava.

U odnosu na 2020. kada je institut uključivanja predstavnika nevladinih organizacija u rad radnih tijela organa državne uprave bio institut čija je primjena ocijenjena kao najbolja, u 2021. primjetan je značajan broj akata za čiju pripremu ili nije formirana radna grupa ili u rad iste nijesu uključeni predstavnici nevladinih organizacija.

Takođe, Ministarstvo javne uprave započelo je izradu Izvještaja o primjeni Uredbe o izboru predstavnika NVO u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javnih rasprava u pripremi zakona i strategija, za 2022. godinu. U toku je prikupljanje podataka i očekuje se da Izvještaj bude usvojen od strane Vlade Crne Gore.

Finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija

Finansiranje projekata i programa NVO

U skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama, Vlada je donijela Odluku o utvrđivanju prioriternih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2023. godini. Odlukom je utvrđeno 15 prioriternih oblasti od javnog interesa, a istom je obuhvaćeno deset ministarstava, kojima je opredijeljeno ukupno 5.054.566,64 eura za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblastima od javnog interesa i oblasti zaštita lica s invaliditetom. Takođe, pored navedenog iznosa, za kofinansiranje projekata i programa NVO podržanih iz EU fondova u 2023. opredijeljeno je 1.270.000 eura. Ukupno opredijeljeni iznos u skladu sa Zakonom o NVO u 2023. je 6.324.566,64 eura.

Izvještaj o realizaciji javnih konkursa i odobrenih projekata NVO u 2021. godini u skladu sa Zakonom o NVO

Vlada je 22. XII 2022. usvojila Izvještaj o realizaciji javnih konkursa i odobrenih projekata, u skladu sa Zakonom o NVO, u 2021. godini. U skladu s podacima iz Izvještaja u 2021. raspisano je 28 javnih konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje i kofinansiranje projekata i programa nevladinih organizacija. Ukupno opredijeljeni iznos sredstava za ove namjene bio je 4.641.506,65 eura, dok je raspodijeljeno 4.251.357,42 eura, što predstavlja 91,59% ukupno opredijeljenog iznosa. Takođe, od početka primjene ovog modela finansiranja (2018.) zaključno s 2021. raspodijeljeno je 16.973.874,27 eura za finansiranje i kofinansiranje projekata i programa NVO, odnosno 90,81% opredijeljenih sredstava (18.691.524,62 eura).

Priprema Programa obuka za državne službenike

Uz ekspertsku podršku, obezbijedenu u okviru projekta, a u saradnji s Upravom za ljudske resurse, pripremljen je Program obuka (kojim su planirane obuke o saradnji s NVO namijenjene kontakt osobama u organima državne uprave, za cjekupan proces finansiranja projekata i programa NVO iz državnog budžeta namijenjen komisijama za raspodjelu sredstava, kao i službenicima koji su podrška ovom procesu, kao i za nezavisne procjenjivače s utvrđene Liste), kao i plan obuka za buduće trenere.

Lista nezavisnih procjenjivača

Utvrđena je Lista nezavisnih procjenjivača za 2023.

Internet stranica sveonvo.me

Uz podršku TA projekta, kreirana je internet stranica sveonvo.me, koja je zamišljena kao centralni, jedinstveni portal, koji će sadržati sve podatke o pitanjima značajnim za djelovanje NVO (javni konkursi za finansiranje i kofinansiranje projekata i programa NVO, javni pozivi nevladinim organizacijama za konsultacije o nacrtu sektorskih analiza, odluke o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata i programa NVO, registar NVO i dr). Na ovaj portal su migrirani i podaci sa portala finansiranjenvo.me, na kojem se nalaze podaci o podržanim projektima NVO iz javnih izvora od 2009. do danas.

Savjet za saradnju organa državne uprave i nevladinih organizacija

Vlada je 22. VII 2022. donijela Odluku o Savjetu za saradnju organa državne uprave i nevladinih organizacija. U izvještajnom periodu, objavljeno je ukupno šest javnih poziva za izbor predstavnika nevladinih organizacija, za članove Savjeta, a do sada su odabrana tri od potrebnih šest članova Savjeta, predstavnika nevladinih organizacija. Imajući u vidu nedovoljnu zainteresovanost predstavnika da budu članovi ovog tijela i nakon šest raspisanih javnih poziva, Ministarstvo javne uprave će informisati Vladu o ovom pitanju u pravcu stavljanja postojeće Odluke o Savjetu van snage, a da se u međuvremenu sprovede situaciona analiza i razmotre potencijalni modeli saradnje između organa državne uprave i NVO.

Strategija saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija 2022-2026.

Vlada je 8. VII 2022. usvojila Strategiju saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija 2022 – 2026 (NVO Strategija) sa Akcionim planom 2022 – 2023. Ovim dokumentom se uređuje odnos saradnje između organa državne uprave i nevladinih organizacija, pružaju smjernice i osigurava dugoročno, strateško i kvalitetno partnerstvo između države i organizacija civilnog društva, kako u cilju kreiranja javnih politika tako i u cilju unapređenja javnih usluga.

U kontekstu pripreme NVO Strategije održana su tri okrugla stola, u centralnoj, sjevernoj i južnoj regiji Crne Gore, u okviru javne rasprave. Takođe su organizovani Dani otvorenih vrata, kao i fokus grupe i u takvom, širokom, inkluzivnom i krajnje transparentnom, okviru konsultacija razmijenjena su mišljenja, prijedlozi i sugestije predstavnika državnih organa, nevladinog sektora i lokalne samouprave.

NVO Strategija je usklađena s EU direktivama: Ugovor o Evropskoj uniji i Smjernice za podršku Evropske unije civilnom društvu u državama-kandidatima za proširenje 2014 - 2020, a takođe su uzeti u obzir ciljevi Smjernica za podršku Evropske unije civilnom društvu u državama-kandidatima za proširenje 2021 - 2027, saglasno Programu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG) kao krovnom dokumentu procesa evropske integracije Crne Gore. Takođe, uzete su u obzir i preporuke izvještaja Evropske komisije za Crnu Goru za 2020. i 2021.

Novine i promjene u NVO Strategiji odnose se na predstavljeni set novih aktivnosti, koje se tiču digitalizacije postupka za registraciju nevladinih organizacija, objavljivanja svih podataka o radu i njihovom finansiranju, stvaranju uslova za finansiranje resursnih centara, posebno volonterskih centara, poziva za inovacije u nevladinom sektoru, kojima se određuje drugačiji pristup daljoj saradnji i stvaranju nevladinog sektora kao snažnog partnera države u procesu kreiranja javnih politika, pristupa Crne Gore Evropskoj uniji i kvalitetnijem pružanju usluga građanima.

Takođe, donijeta je Odluka o formiranju međuresorskog operativnog tima za praćenje sprovođenja aktivnosti definisanih ovim starteškim rješenjem. Izvršen je presjek svih aktivnosti čiji početak realizacije je 2022. i putem sastanaka i na drugi način sprovedene su konsultacije s nosiocima pojedinačnih aktivnosti.

Multilateralna i regionalna saradnja

Crna Gora je posvećena vrijednostima multilateralizma, otvorenoj saradnji i snaženju partnerstva sa Ujedinjenim nacijama. Pod koordinatorskom ulogom Ministarstva vanjskih poslova, finalizovan je proces izrade novog strateškog dokumenta za prevenciju, detekciju, suzbijanje i zaštitu od HBRN prijetnji i rizika, prevenciju i suzbijanje proliferacije oružja za masovno uništenje i sredstva za njihovu isporuku i onemogućavanja njihovog dospjevanja u ruke nedržavnih aktera, za period 2023-2028. Navedeni strateški dokument usvojen je od strane Vlade Crne Gore 20. X 2022.

Tokom izvještajnog perioda, Ministarstvo vanjskih poslova je ispunilo obaveze u skladu s Kalendarom implementacije aktivnosti Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) u domenu kontrole naoružanja i razoružanja. Crna Gora je u drugoj polovini 2022. predsjedavala Podregionalnom konsultativnom komisijom (PRKK) Sporazuma o podregionalnoj kontroli oružja, Član IV, Aneks 1-B, Opšteg okvirnog mirovnog Sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

Crna Gora je u kontinuitetu posvećena regionalnoj saradnji i aktivno učestvuje u izgradnji stabilnijeg i bezbjednijeg regiona kroz učešće u radu brojnih regionalnih mehanizama.

Na devetom Samitu Berlinskog procesa na kojem je učestvovao premijer Dritan Abazović, održanom 3. XI 2022. u Berlinu, lideri šest zemalja ZB potpisali su Sporazum o slobodi kretanja na ZB uz ličnu kartu, Sporazum o priznavanju profesionalnih kvalifikacija doktora medicine, doktora stomatologije i arhitekata u kontekstu Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA) i Sporazum o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja. Skupština je 4. IV 2023. usvojila zakone o potvrđivanju ovih sporazuma.

Crna Gora je od januara 2023. preuzela predsjedavanje CEFTA-om, čije aktivnosti Ministarstvo vanjskih poslova redovno prati iako je sama inicijativa u nadležnosti Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma.

Takođe, Crna Gora je od 1. VII 2022. do 30. VI 2023. preuzela predsjedavanje SEECP-om. Do sada su održana tri sastanka političkih direktora i sastanak direktora za evropske poslove, kao i sastanak Trojke SEECP-a, RCC-ja i EU. Prioriteti crnogorskog predsjedavanja koje je definisalo Ministarstvo vanjskih poslova, a Vlada usvojila 12. V 2022, su: jačanje ekonomske i bezbjednosne saradnje i infastruktorna povezanost, zaštita ljudskih prava, vladavina prava i osnaživanje demokratskih institucija, ublažavanje i prevazilaženje zdravstvenih, ekonomskih i drugih posljedica pandemije Covid-19, zaštita životne sredine i evropska integracija država iz regiona jugoistočne Evrope.

Vlada je uz podršku Republike Francuske i Republike Slovenije donijela odluku o osnivanju Regionalnog centra za sajber bezbjednost i razvoj sajber kapaciteta (WB3C) za zemlje Zapadnog Balkana. S tim u vezi, aktivnosti koje MVP preuzima se odnose na normativno-administrativne poslove osnivanja same organizacije, a aktivnosti MJU se odnose na planiranje i kreiranje programa i organizovanje rada Regionalnog centra.

Bilateralna saradnja s državama u regionu

Albanija

U Podgorici 27. II 2023. održana je druga zajednička sjednica vlada Crne Gore i Albanije, koja predstavlja dodatnu potvrdu dobrih i prijateljskih odnosa dvije zemlje, nakon prve zajedničke sjednice održane 2018. u Skadru. Osim zajedničke deklaracije koju su potpisali premijeri Dritan Abazović i Edi Rama, potpisano je i 11 bilateralnih sporazuma/memoranduma iz oblasti saobraćaja, infrastrukturnih projekata, odbrane, poljoprivrede, rada i socijalnog staranja, kulture i sporta.

Republika Sjeverna Makedonija

Političke konsultacije predstavnika MVP Crne Gore i MVP S. Makedonije na teme razvijanja bilateralnih odnosa, regionalne saradnje, procesa evropske integracije i snaženja partnerstva u NATO alijansi održane su u Skoplju, 22-24. II 2023.

REFORMA JAVNE UPRAVE

Strateški okvir za reformu javne uprave

Saglasno sprovođenju Strategije reforme javne uprave 2022 – 2026. i praćenju implementacije aktivnosti planiranih Akcionim planom 2022 – 2024. donijeta je Odluka o formiranju međuresorskog operativnog tima za praćenje sprovođenja aktivnosti definisanih ovim strateškim rješenjem. Izvršen je presjek svih aktivnosti planiranih za 2022, održano niz sastanaka sa nosiocima pojedinačnih aktivnosti i na drugi način je ostvarena komunikacija sa predstavnicima resornih institucija.

Organizacija državne uprave

Predlog zakona o Vladi

Radno tijelo za pripremu Predloga zakona o Vladi koje je formirano sredinom juna 2022. pripremio je Nacrt zakona. Ministarstvo javne uprave je krajem jula 2022. dostavilo Vladi Nacrt zakona s kojim se Vlada upoznala. Nacrt zakona je 21. IX 2022. stavljen na javnu raspravu koja je trajala 40 dana, do 31. X 2022, tokom koje je pristiglo 15 komentara od strane zainteresovane javnosti. Po završetku javne rasprave, sačinjen je Izvještaj sa javne rasprave, koji je objavljen sajtu ministarstva, na sljedećem linku: <https://www.gov.me/dokumenta/4fbd1160-3059-4a6a-9692-93514c9c90fa>

Tekst zakona je unaprijeđen komentarima dobijenim sa javne rasprave, kao i komentarima nadležnih organa tokom sprovedenih dodatnih međuresorskih konsultacija. Trenutno se tekst zakona nalazi u fazi usaglašavanja sa Sekretarijatom sa zakonodavstvom, nakon čega će biti upućen EK na upoznavanje i Vladi na utvrđivanje.

Cilj donošenja ovog zakona je sistemsko uređenje svih pitanja od značaja za organizaciju i funkcionisanje Vlade što bi bio osnov i svakoj budućoj izvršnoj vlasti da, u skladu s najboljim praksama i principima dobrog upravljanja, vrši svoju funkciju. Donošenjem Zakona o Vladi izvršila bi se kodifikacija propisa iz oblasti državne uprave i smanjio bi se i broj propisa koji uređuju određena, međusobno povezana pitanja što bi olakšalo rad samoj Vladi, državnim organima, ali i građanima i medijima koji bi jednostavnije i efikasnije ostvarivali komunikaciju. Takođe, ovim zakonom urediće se sastav Vlade Crne Gore, njen mandat, organizacija, način rada, odlučivanje, ovlašćenja Vlade i člana

Vlade od prestanka mandata do izbora nove Vlade, odnos s drugim državnim organima i druga pitanja od značaja za rad Vlade.

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama

Početak maja 2022, u skladu sa Zaključkom Vlade, iz skupštinske procedure povučen je i Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama. U međuvremenu je nastavljen rad na ovom zakonu pa je Ministarstvo javne uprave, shodno proceduri koja je propisana Poslovníkom Vlade Crne Gore, ponovo poslalo tekst zakona na mišljenje nadležnim organima. Po dobijanju mišljenja od strane Ministarstva odbrane, Ministarstva finansija, Ministarstva pravde, Ministarstva evropskih poslova i Sekretarijata za zakonodavstvo, Ministarstvo je inoviralo tekst zakona i isti dostavilo Misiji Crne Gore u Briselu. Nakon dobijanja pozitivne ocjene od strane EK, Vlada je 7. III 2023. utvrdila Predlog zakona i isti će biti upućen u skupštinsku proceduru.

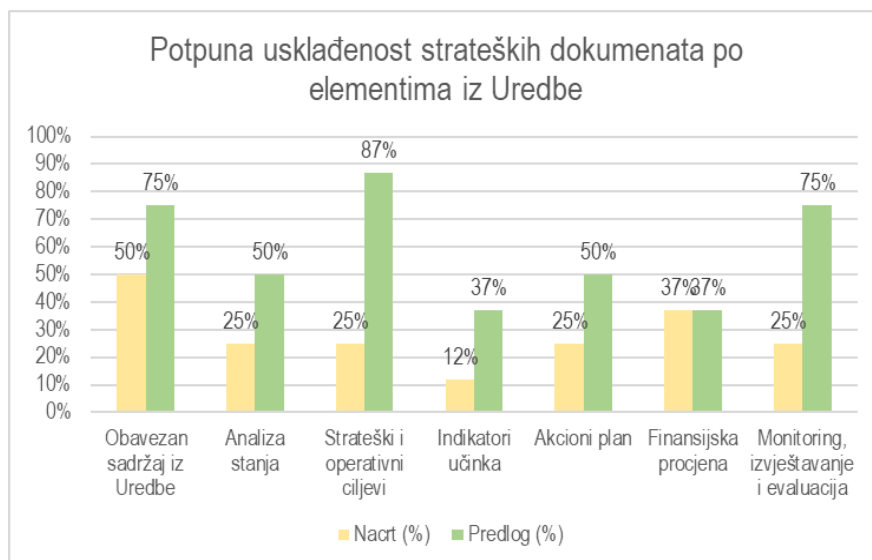
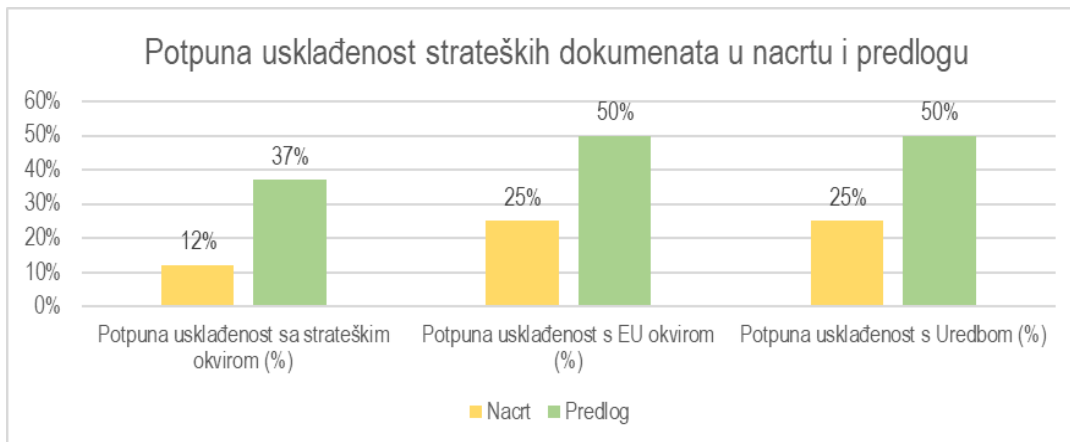
Izmjene i dopune ovog zakona doprinijeće djelotvornijem ostvarivanju prava na slobodan pristup informacijama te stvaranju neophodnih mehanizama, kako bi sve ono što su identifikovani problemi u primjeni ovoga zakona bili prevaziđeni. Direktni efekti predloženih izmjena zakona imaće pozitivne uticaje na građane, u smislu efikasnijeg ostvarivanja prava na slobodan pristup informacijama, što će omogućiti da građani budu dobro i pravovremeno informisani o pitanjima o kojima treba da se opredjeljuju ili donose odluke. S druge strane, direktni efekti predloženih izmjena i dopuna odraziće se i na efikasniji rad organa vlasti koji će djelovati proaktivno i objavljivati sve podatke od javnog interesa, sužavajući na taj način mogućnosti za zloupotrebe, podsticajno djelujući na zakonitost i pravilnost u postupanju te doprinijeti još većoj otvorenosti i transparentnosti organa vlasti.

Razvoj i koordinacija politika

Na kraju 2022. došlo je do neznatnog smanjenja broja važećih strateških dokumenata sa 61 u 2021. na 58.

Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore (GSV) je u periodu od 1. I do 31. XII 2022. izdao 42 mišljenja na ukupno 29 strateških dokumenata, od kojih je na tri strateška dokumenta odgovoreno mišljenjem u formi dopisa, budući da je za iste procijenjeno da ne podliježu standardnoj provjeri kvaliteta, shodno Uredbi o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata. GSV je izdao 19 mišljenja na nacрте i 20 mišljenja na konačne predloge strateških dokumenata koji se dostavljaju Vladi na razmatranje, na posebno strukturiranom obrascu. 36% strateških dokumenata (predloga) dobilo je pozitivno mišljenje, za 54% strateških dokumenata (nacрта i predloga) je djelimično prihvatljivo u smislu ispunjenosti kriterijuma iz Uredbe, dok je za 10% strateških dokumenata (nacрта) procijenjeno da nijesu kompatibilni sa zahtjevima iz Uredbe.

Uočljiv je napredak od gotovo 25% u pogledu usklađenosti sa EU okvirom i Uredbom, od faze nacрта do faze predloga strateških dokumenata. Najveći napredak u odnosu na prethodnu godinu primjećuje se u definisanju strateških i operativnih ciljeva gdje se, posredstvom stalne koordinacije sa resorima i konsultacija u pripremi strateškog dokumenta, može uočiti značajan napredak (samo 25% nacрта strateških dokumenata u odnosu na 87% predloga strateških dokumenata ima adekvatno definisane strateške i operativne ciljeve).

Negativni trendovi su prisutni i dalje u pogledu planiranja finansijskih sredstava neophodnih za realizaciju strateških dokumenata te posebnu pažnju u narednom periodu treba posvetiti boljem uvezivanju strateških dokumenata sa programskim budžetom.

Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata je ažurirana uvođenjem metodoloških zahtjeva za integrisanje rodne perspektive i sprovođenje strateške procjene uticaja na životnu sredinu tokom planiranja strateških dokumenata. U skladu sa tim ažurirani su obrasci za davanje mišljenja na kvalitet strateških dokumenata i izvještaja o njihovom sprovođenju koje izdaje GSV. Cilj je da se ove dvije dimenzije u značajnijoj mjeri uključe u javne politike, odnosno da se adekvatno sagledavaju u procesu planiranja i donošenja novih strateških dokumenata.

U junu 2022. završena je izrada Priručnika za evaluaciju strateških dokumenata, koji je zasnovan na međunarodnim standardima dobrog planiranja organizacije SIGMA i dokumentima i priručnicima za evaluacije koje su razradili USAID i OECD. Priručnik je prvenstveno namijenjen državnim službenicima i službenicama, s namjerom da unaprijedi razumijevanje i primjenu evaluacije u redovnom ciklusu planiranja politika.

S aspekta kreiranja strateških dokumenata, u 2022. su izrađene Smjernice za pripremu strateških dokumenata, kao komplementarna dopuna Metodologije. Smjericama su precizirani pojedinačni koraci koje državni organi treba da preduzmu u procesu izrade strateškog dokumenta, počev od iniciranja donošenja do konačnog usvajanja na Vladi.

U 2022. pripremljen je, u saradnji sa SIGMA-om, Nacrtna Metodologija za srednjoročno planiranje rada Vlade i ministarstava. Metodologija je dostavljena na komentare MF i MEP, nakon čega se planiraju dodatne konsultacije sa SIGMA-om.

Ažuriran je Program obrazovanja za stručno usavršavanje državnih službenika i službenika za strateško planiranje integrisanjem rodne perspektive i smjernica za sprovođenje strateške procjene uticaja na životnu sredinu u okviru predavačkih modula. Realizovan je Javni poziv za predavačice i predavače, odnosno trenerice i trenere za realizaciju Programa koji je uspješno okončan, čime su stvoreni preduslovi za realizaciju IV ciklusa edukacija tokom 2023. Završen je i javni poziv za polaznike polaznice Programa, očekivano je da 25 službenika i službenica prođe obuku i uspješno završi Program.

Uz finansijsku podršku ReSPA-e, u 2022. je realizovan projekat „Razvoj sveobuhvatne i funkcionalne Mreže državnih službenika za strateško planiranje“, koji je realizovan uz učešće predstavnika Mreže državnih službenika za strateško planiranje. U okviru projekta su izrađene Smjernice za usklađivanje sa strateškim okvirom EU 2021-2027, koje imaju za cilj da pomognu u poboljšanju kvaliteta crnogorskih nacionalnih strategija tako što će ih bolje povezati sa relevantnim politikama EU.

Izveštavanje o sprovođenju strateških dokumenata

Tokom 2022. GSV je izdao ukupno 40 mišljenja na izvještaje o sprovođenju strateških dokumenata, od čega 35 mišljenja na standardnom obrascu za procjenu i tri dopis mišljenja (na izvještaje koji ne podliježu metodološkim zahtjevima koji proizilaze iz Uredbe i prateće Metodologije), dok su na dva izvještaja mišljenja ponovo izdata. Od ukupnog broja izdatih mišljenja, 38% su pozitivno ocijenjeni izvještaji, dok je 59% uslovno prihvatljivih izvještaja i 3% negativno ocijenjenih. Među njima, 80% izvještaja sadrži status realizacije planiranih aktivnosti, 94% izvještaja (od ukupnog broja izvještaja na koje je Sektor za koordinaciju politika dao mišljenje u 2022) sadrži prihvatljive i djelimično prihvatljive informacije o ostvarenosti indikatora učinka. U dijelu izvještavanja o utrošku sredstava, isti procenat izvještaja sadrži u potpunosti prihvatljiv i djelimično prihvatljiv prikaz utroška sredstava (49% izvještaja usvojenih u 2022, na koje je GSV dao mišljenje). Kvalitet finansijskog izvještavanja je na gotovo istom nivou kao prošle godine (48% izvještaja je sadržavalo odgovarajući prikaz utroška sredstava).

GSV je, stoga, u 2022, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, radio na nadgradnji Portala za strateško planiranje, odnosno nadgradnji postojećeg *Modula za strateško planiranje*, u interesu efikasnijeg praćenja sprovođenja strateških dokumenata, izvještavanja o njihovom sprovođenju i davanja mišljenja na nacрте/predloge strateških dokumenata i izvještaje o njihovoj implementaciji. Online obuka je sprovedena 16. VI 2022. za relevantne predstavnike resornih ministarstava. GSV trenutno radi na ažuriranju liste koordinatora za praćenje i izvještavanje o strateškim dokumentima u saradnji s resornim ministarstvima, kako bi Modul počeo sa radom nakon sticanja tehničkih preduslova za početak rada, nakon sajber napada u avgustu 2022.

Finansijska održivost reforme i dijalog s EK

Sektorska budžetska podrška

Kada je u pitanju nova IPA perspektiva, Ministarstvo javne uprave i Ministarstvo finansija izradili su Akcioni dokument, kojim će se obezbijediti uslovi za pružanje dodatne podrške implementaciji Strategije reforme javne

uprave 2022-2026 (PAR) i Programa reforme javnih finansija (PFM) kroz novu sektorsku budžetsku podršku za reformu javne uprave. Ukupna vrijednost akcija procijenjena je na 14 miliona eura, od čega će 10,5 miliona biti direktno alocirano u budžet Crne Gore, dok će 3,5 miliona biti upućeno kroz instrument komplementarne podrške, kroz jednu fiksnu i dvije varijabilne tranše.

Definisano je šest ciljeva koji pokrivaju i RJU i PFM, koji se bave efikasnim pružanjem usluga zasnovanim na potrebama građana i privrede, uspostavljenim kredibilnim sistemom strateškog planiranja politike, principom delegiranja ovlaštenja koji se široko koristi u javnim organima, poboljšanom transparentnošću javne uprave i javnosti.

Komplementarna podrška nove Sektorske budžetske podrške će biti implementirana kroz tri projekta. Jedan od njih je koordinacija i monitoring za PAR i PFM, koji ima za cilj podršku Savjetu za reformu javne uprave, Ministarstvu javne uprave i Ministarstvu finansija u koordinaciji i monitoringu implementacije novih strateških dokumenata. Druga dva projekta će biti implementirana u vidu tehničke podrške, od čega će jedan biti opredijeljen za RJU, a drugi za PFM. Početak projekata je planiran za 2023 i 2024.

Politički dijalog s Evropskom komisijom

Deseti sastanak Posebne radne grupe za reformu javne uprave održan je 7. X 2022. u Podgorici. Na sastanku je crnogorska strana predstavila status aktivnosti iz domena reforme javne uprave. Definisani su i usvojeni operativni zaključci, koji su objavljeni na sajtu Vlade. Status realizacije operativnih zaključaka će se razmatrati tokom narednog follow-up sastanka.

Savjet za reformu javne uprave

Nakon konstituisanja 43. Vlade Crne Gore, Vlada je 23. VI 2022. donijela Odluku o izmjeni Odluke o obrazovanju Savjeta za reformu javne uprave i na taj način usaglasila personalni sastav Savjeta s trenutno važećom Uredbom o organizaciji i načinu državne uredbe te za članove Savjeta imenovala: ministra javne uprave, ministra unutrašnjih poslova, ministra finansija, ministra ekonomskog razvoja i turizma, ministarku evropskih poslova, ministra rada i socijalnog staranja, predstavnika Zajednice opština Crne Gore, direktora Uprave za kadrove, direktora Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, dvije predstavnice nevladinih organizacija i predstavnike akademske zajednice. U cilju veće inkluzivnosti - Savjet je usvojio Inicijativu Sindikata uprave i pravosuđa za članstvo u Savjetu, na osnovu čega je Vlada donijela Odluku o dopuni odluke o obrazovanju Savjeta za reformu javne uprave.

Formirani su koordinacioni timovi u ključnim oblastima reforme javne uprave (saglasno strateškim ciljevima, uključujući i optimizaciju javne uprave) što predstavlja dobar primjer aktivnije uloge Savjeta i u neposrednoj implementaciji reformskih aktivnosti.

Savjet je održao tri sjednice, na kojima su razmatrane teme i materijali od značaja za proces reforme javne uprave i proces upravljanja javnim finansijama. Razmatrano je ukupno 15 dokumenata/tema i to: dva predloga zakona, jedan poslovnik, jedan planski dokument, jedna metodologija, osam dokumenata/tema izvještajnog tipa.

Digitalizacija procesa

Ministarstvo javne uprave je kao jedan od prioriteta u svom radu predvidjelo digitalizaciju crnogorskog društva, dostupnost javne uprave građanima i privredi, kroz vršenje elektronskih/kvalifikovanih usluga povjerenja organima državne uprave, kako bi se kao krajnjim korisnicima pružila usluga građanima upotrebom digitalnih tehnologija, kroz

uvođenje novih elektronskih usluga i dalji razvoj elektronskog poslovanja, stoga su započete aktivnosti na implementaciji certifikacionog tijela za potrebe organa državne uprave.

Donacijom Delegacije EU, u saradnji s UNDP-em, pokrenuta je realizacija aktivnosti iz projekta „eUsluge i digitalna infrastruktura kao mjera odgovora na COVID-19”, s ciljem da se ubrza digitalna transformacija javne uprave u Crnoj Gori uz razvoj novih i nadogradnju postojećih platformi i složenih softverskih sistema, kao i kompleksnih elektronskih usluga koje zadovoljavaju, prije svega, potrebe građana i privrede. Realizovane su sljedeće podaktivnosti:

- u saradnji s Ministarstvom prosvjete, nastavljena je realizacija unaprjeđenja usluga koje ova institucija pruža, pa su samim tim tokom 2022. realizovane i usluge elektronskog upisa u đачke i studentske domove;
- u IV kvartalu 2022. pokrenut je II ciklus Istraživanja o zadovoljstvu postojećim i identifikaciji potreba za novim e-uslugama, sa ciljem upoređivanja podataka dobijenih na osnovu dva ciklusa istraživanja;
- započete su aktivnosti na izradi tehničke specifikacije za implementaciju novog portala elektronske uprave i unapređenje Jedinstvenog sistema za elektronsku razmjenu podataka, koja je objavljena u februaru 2023. s pozivom za dostavljanje ponuda od strane zainteresovanih kompanija;
- pokrenute su aktivnosti na uspostavljanju ICT mreže državnih službenika koji se bave razvojem interoperabilnih usluga javne uprave.

Na Portalu eUprave je na kraju 2022. bilo objavljeno 382 usluge, od čega je 73 elektronskih, 254 za pravna lica, 109 za fizička lica, a ostalo za javnu upravu. Takođe, broj aktivnih korisnika na Portal eUprave iznosi 104.024. Kada je u pitanju system ePraticipacije, na istom je ukupno za izvještajni period bilo objavljeno 156 javnih rasprava, obavještenja i poziva. Ukupan broj podnešenih zahtjeva putem Portala eUprave za 2022. iznosi 11.674 elektronski podnešenih zahtjeva.

Vlada je 29. XII 2022. usvojila informaciju „Osnovana, uspostavljena i funkcionalna Digitalna akademija“. Ministarstvo javne uprave je pokrenulo proces uspostavljanja Digitalne akademije - online platforme za edukaciju i povezivanje svih relevantnih aktera koji rade na građenju digitalnih i liderskih vještina javnih službenika, studenata i ranjivih grupa od strateškog značaja.

Proširen je koncept „Digitalna škola“ (<https://digitalnaskola.edu.me/>). U toku 2022. edukovano je oko 1.000 nastavnika, a na platformi za samostalno online učenje u ovom trenutku se nalazi 1.033 kurseva, 11.788 lekcija i 498 kvizova, u 54 kategorija. Ukupan broj korisnika platforme (nastavnika, djece i roditelja) je 28.882.

Razvijene su i puštene u rad dvije nove elektronske usluge za podnošenje zahtjeva za upis u privatne predškolske ustanove i u učeničke/studentske domove.

U saradnji sa kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori realizuje se set aktivnosti predviđenih Strategijom za digitalizaciju obrazovnog sistema. Ujedno, radi se na izradi digitalnih sadržaja za učenike, nastavnike i roditelje, u cilju podizanja nivoa znanja iz raznih oblasti. Svi digitalni sadržaji zahtjevaju razvoj digitalnih vještina kako bi ih ciljne grupe adekvatno mogle koristiti.

Otvorenost javne uprave

Vlada je u decembru 2022. usvojila Nacionalni akcioni plan Partnerstva za otvorenu upravu 2023-2024. Donošenjem ovog dokumenta, Crna Gora je zadržala aktivno članstvo u ovoj globalnoj inicijativi. Plan predviđa pet tematskih oblasti koje podrazumijevaju učešće građana, fiskalnu transparentnost, otvorene podatke, jačanje integriteta i unapređenje lokalne samouprave. Dokument je rezultat širokih konsultacija sa svim zainteresovanim stranama, a posebno NVO koje su bile aktivni učesnici u dizajniranju pojedinačnih aktivnosti i mjera.

POGLAVLJE 23 – PRAVOSUĐE I TEMELJNA PRAVA

23.1. Pravosuđe

23.1.1. Strategijski okvir

Vlada je 17. VI 2022. usvojila Godišnji izvještaj o sprovođenju Akcionog plana za implementaciju Strategije reforme pravosuđa 2019-2022 (za 2021). U Izvještaju je dat detaljan statistički pregled stepena realizacije planiranih aktivnosti po strateškim i operativnim ciljevima, s preporukama za naredne faze sprovođenja strateškog dokumenta. Konstatovano je da stepen realizacije planiranih aktivnosti nije na zadovoljavajućem nivou. Od ukupno 21 dospjele aktivnosti u izvještajnom periodu, realizovano je 12 (57%), djelimično su realizovane dvije aktivnosti (10%), dok sedam aktivnosti nije realizovano (33%).

U toku je izrada završnog izvještaja o implementaciji Strategije reforme pravosuđa 2019-2022 i Akcionog plana za njenu implementaciju za 2022. Trenutno smo u fazi prikupljanja i analize podataka dobijenih od strane nadležnih institucija, nakon čega se očekuje evaluacija. U procesu evaluacije ekspertsku podršku Ministarstvu pravde pružice eksperti angažovani kroz projekat EUROL 3. Programom rada Vlade za 2022. planirano je da evaluacija bude završena do kraja II kvartala ove godine. Evaluacija prethodne strategije će biti polazna osnova za izradu nove Strategije reforme pravosuđa 2024-2027. i pratećeg Akcionog plana čije usvajanje je planirano do kraja IV kvartala ove godine.

23.1.2. Normativni okvir

Ministarstvo pravde je u junu 2022. izradilo Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Sudskom savjetu i sudijama. U julu 2022. sproveden je postupak javne rasprave, nakon čega je zakon u septembru dostavljen Evropskoj komisiji na mišljenje. Na sugestiju Evropske komisije, Ministarstvo pravde je Nacrt zakona 12. X 2022. prosljedilo na mišljenje Venecijanskoj komisiji, koja je na plenarnoj sjednici u decembru 2022. usvojila Mišljenje na Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Sudskom savjetu i sudijama. Venecijanska komisija je, pored određenih sugestija u odnosu na pojedina rješenja, pozdravila značaj predloženih zakonskih izmjena za reformu pravosuđa u Crnoj Gori i posvećenost Ministarstva pravde da ovom procesu pristupi na inkluzivan, demokratski i transparentan način, uz konstataciju da će normativne izmjene u ovom propisu doprinijeti podizanju povjerenja građana u rad pravosuđa. Navedene izmjene imaju za cilj unapređenje odredbi ovog zakona koje se odnose na sistem etičke i disciplinske odgovornosti sudija, izbor sudija i predsjednika sudova, upućivanje i premještanje sudija, kao i njihovo ocjenjivanje. Na sugestiju Evropske komisije, inovirani Nacrt zakona je u februaru 2023. ponovo poslat Venecijanskoj komisiji, koja je u martu dala naknadno Mišljenje na ovaj propis. U novom Mišljenju VK je pozdravila nove izmjene i dopune i potvrdila svoju prethodnu ukupnu pozitivnu ocjenu nacrta zakona.

Vlada je 23. VI 2022. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o upravnom sporu. Izmjenama Zakona se pristupilo radi prevazilaženja problema koji su se pojavili u praktičnoj primjeni ovog propisa, a koji su uticali na efikasnost upravnog spora i djelotvornost sudske zaštite. Navedene izmjene imaju za cilj povećanje djelotvornosti rada suda, posebno u pogledu stope ažurnosti i dužine trajanja postupka, kao i obezbjeđenje prava građana na suđenje u razumnom roku. Predlog ovog zakona usklađen je s komentarima eksperata SIGMA-e koji su učestvovali u izradi ovog propisa i na isti Evropska komisija nije imala komentara. Zakon je 27. VII 2022. dostavljen Skupštini Crne Gore na dalju proceduru. Skupština je razmatrala Zakon, međutim Zakon nije usvojen usljed nedovoljnog broja glasova prilikom glasanja na plenumu.

Ministarstvo pravde izradilo je Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Predloženim izmjenama Zakona prevazići će se problemi primijećeni u praktičnoj primjeni ovog propisa i omogućiti ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć posebno ranjivim kategorijama lica (žrtvama torture, žrtvama krivičnih djela protiv polnih sloboda i djeci koja su pokrenula postupak za zaštitu prava djeteta). U decembru 2022. sproveden je postupak javne rasprave, nakon čega je zakon u januaru 2023. dostavljen Evropskoj komisiji na mišljenje. Utvrđivanje Predloga zakona na Vladi očekuje se nakon mišljenja EK.

23.1.3. Organi upravljanja

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima Sekretarijata Sudskog savjeta, u navedenom periodu su završeni oglasi i zapošljena tri lica, od čega dva u Odjeljenju za IKT i jedan načelnik Službe za opšte i kadrovske poslove. Takođe, Skupština Crne Gore je izabrala jednog člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, dok ostala tri člana nijesu dobila potrebnu većinu poslanika. Novi oglas za izbor preostala tri člana Savjeta iz reda uglednih pravnika je u toku. Budžet sudstva za 2023. iznosi 30.635.137,70 eura, odnosno za 2.476.073,47 eura veći nego za 2022 (28.159.064,23 eura). Budžet Sudskog savjeta iznosi 2.648.609,00 eura, odnosno za 554.290,28 eura veći u odnosu na 2022, kada je bilo odobreno 2.094.318,72 eura. Uvećanje sredstava se odnosi na nabavku licenci za rad informacionog sistema sudstva.

U Sekretarijatu Tužilačkog savjeta shodno Kadrovskom planu za 2022, putem javnog oglasa realizovano je popunjavanje radnog mjesta samostalnog savjetnika III (službenika- za Slobodan pristup informacijama). Krajem 2022. po osnovu sistema napredovanja, popunjena su radna mjesta načelnik u Odjeljenju za stručnu podršku radu Tužilačkog savjeta, kao i radno mjesto samostalni savjetnik II u Informatičkoj službi. U toku su postupci za oglašavanje sljedećih radnih mjesta: samostalni savjetnik III u Informatičkoj službi, samostalni savjetnik III u Odjeljenju za stručnu podršku radu u Tužilačkog savjeta, interni oglas za samostalnog savjetnika I u Odjeljenju za stručnu podršku radu Tužilačkog savjeta i javni oglas za dva pripravnika. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Sekretarijata Tužilačkog savjeta sistematizovano je 28 radnih mjesta, za 28 izvršilaca (sa sekretarom), od kojih je trenutno 20 radnih mjesta popunjeno. U cilju jačanja i unapređenja kadrovskih kapaciteta Sekretarijata, usljed povećanog obima posla, za 2023. pripremljen je Nacrt o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Sekretarijata, kojim je predviđeno povećanje broja izvršilaca za tri radna mjesta.

Tužilački savjet je 5. II 2022. odredio državnu tužiteljku u Višem državnom tužilaštvu u Pogorici za v.d Vrhovnu državnu tužiteljku. Nakon isteka drugog mandata v.d Vrhovnoj državnoj tužiteljki, Tužilački savjet je na sjednici održanoj 8. II 2023. odredio državnu tužiteljku u Višem državnom tužilaštvu u Podgorici za v.d Vrhovnog državnog tužioca.

Tokom 2022. došlo je do izmjene 3 člana Tužilačkog savjeta iz reda zaposlenih u Ministarstvu pravde. Na konferenciji državnih tužilaca 28. II 2023. izabrana je nova članica Tužilačkog savjeta iz reda državnih tužilaca. Oglas za izbor Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore je u toku.

Budžet potrošačke jedinice Tužilački savjet za 2023. iznosi 11.382.565.11 eura i u odnosu na odobreni budžeta shodno Zakonu o budžetu za 2022. je veći za 2.174.665 eura. Međutim, nakon izvršenog rebalansa i preusmjeravanja sredstava od strane Ministarstva finansija, budžet za 2023. u je veći samo za 852.265 eura. Uvećanje sredstava se odnosi na bruto zarade novozaposlenih u tužilačkoj organizaciji, kao i nabavku instalacija mail servera Državnog tužilaštva.

23.1.4. Nezavisnost i nepristrasnost

U periodu od 6. VI 2022. do 27. III 2023. podnijeto je 59 molbi za pomilovanje. Predsjednik je donio 44 odluke uzimajući u obzir i predmete koji su prenijeti iz ranijeg izvještajnog perioda. Trenutno je u radu 30 predmeta.

Kada je u pitanju izbor sudija, u periodu 6. VI 2022 - 31. XII 2022, Sudski savjet je, u skladu s Planom slobodnih sudijskih mjesta, izabrao: 10 dosadašnjih kandidata za sudije - dva za sudije Upravnog suda Crne Gore, pet za sudije Privrednog suda Crne Gore, jednog za sudiju u osnovnim sudovima i dvoje sudija u sudovima za prekršaje. Jedan sudija je u postupku dobrovoljnog trajnog raspoređivanja, raspoređen iz Osnovnog suda u Beranama, u Osnovni sud u Bijelom Polju. Sudski savjet je u oktobru 2022. izabrao predsjednika Upravnog suda Crne Gore, dok je 25. I 2023. izabrao i predsjednika Osnovnog suda u Kotoru. U skladu s Planom slobodnih sudijskih mjesta, u periodu jun 2022 - 31. XII 2022, u postupku napredovanja izabrano je: dvoje sudija Apelacionog suda Crne Gore; šest sudija viših sudova (Bijelo Polje i Podgorica) (pet sudija i jedan državni tužilac). U periodu 1. I - 30. III 2023, u postupku napredovanja izabrano je: tri sudije Apelacionog suda Crne Gore; tri sudije viših sudova. (Bijelo Polje i Podgorica). Dvoje sudija je dobrovoljnim trajnim premještanjem raspoređeno iz Višeg suda u Bijelom Polju u Viši sud u Podgorici. Deset dosadašnjih kandidata izabrani su za sudije: pet za sudije Osnovnog suda u Podgorici, dva za sudije Osnovnog suda u Nikšiću, dva za sudije Osnovnog suda u Kotoru i jedan sudija Osnovnog suda u Bijelom Polju.

Kada je u pitanju izbor tužilaca, tokom 2022. izabrani su: glavni specijalni tužilac, pet državnih tužilaca u Više državno tužilaštvo u Podgorici - po sistemu napredovanja; rukovodilac Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici; četiri državna tužioca na stalnu funkciju - nakon isteka mandata i 23 kandidata za državne tužioce u osnovnim državnim tužilaštvima na nivou Crne Gore.

Izbor sudija Ustavnog suda

Skupština je 27. II 2023, na osnovu Amandmana IV stav 2 na Ustav Crne Gore, u prvom glasanju donijela odluku o izboru troje sudija Ustavnog suda te su za sutkinje Ustavnog suda izabrane: Snežana Armenko, Dragana Đuranović i Momirka Tešić. Na dnevnom redu Druge sjednice Prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2023, koja je zakazana za 4. IV 2023, između ostalog, je i Predlog za izbor jednog sudije Ustavnog suda Crne Gore (Amandman IV stav 2, drugo glasanje).

Ustavni odbor je, kao nadležno radno tijelo, tokom 2022-2023, shodno raspisanim javnim pozivima za izbor sudija Ustavnog suda Crne Gore, sproveo četiri konsultativna saslušanja posvećena saslušanju kandidata koji su ispunjavali zakonom propisane uslove za izbor, i to: konsultativno saslušanje kandidata prijavljenih na Javni poziv za izbor jednog sudije Ustavnog suda Crne Gore, na kojem su saslušana četiri kandidata, 20, 21. i 22 VI i 7. VII 2022; konsultativno saslušanje kandidata prijavljenih na Javni poziv za izbor jednog sudije Ustavnog suda Crne Gore, kojom prilikom je saslušano šest kandidata; 25. i 26 VII 2022; konsultativno saslušanje kandidata prijavljenih na Javni poziv za izbor četvoro sudija Ustavnog suda Crne Gore, kada je saslušano 17 kandidata, 13, 14, 19, 21, 22, 23, 27, 28. i 29. IX 2022. i konsultativno saslušanje kandidata prijavljenih na Javni poziv za izbor četvoro sudija Ustavnog suda Crne Gore, kada je saslušano 26 kandidata, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25. i 26. I 2023, a po osnovu kojeg je Skupština Crne Gore krajem februara i izvršila izbor troje sudija.

Izbor članova Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika

Skupština je 20. IX 2022. na osnovu Amandmana IV stav 2, u drugom glasanju, donijela Odluku o izboru jednog člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, pa je za člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika izabran prof. dr Radoje Korać.

Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu je, shodno članu 16a Zakona o Sudskom savjetu i sudijama, na sjednici održanoj 29. XII 2022. utvrdio tekst Javnog poziva za izbor tri člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika. Na navedeni Javni poziv, Odboru je pristiglo 11 prijava, a utvrđeno je da svi prijavljeni kandidati ispunjavaju zakonom propisane uslove za izbor. Konsultativno saslušanje kandidata obavljeno je na sjednici Odbora, koja je održana u periodu od 21-23. II 2023. Predstoji utvrđivanje predloga za izbor tri člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, koji će shodno zakonu, Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu podnijeti Skupštini Crne Gore na dalje postupanje i odlučivanje.

Postupak za izbor Vrhovnog državnog tužioca

Tužilački savjet Crne Gore je po raspisanom javnom pozivu, na osnovu liste kandidata koji ispunjavaju zakonom propisane uslove za izbor vrhovnog državnog tužioca, mišljenja proširene sjednice Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore o prijavljenim kandidatima i obavljenog intervjua sa kandidatima, utvrdio Predlog za izbor vrhovnog državnog tužioca Crne Gore sa listom kandidata koji ispunjavaju zakonom propisane uslove za izbor vrhovnog državnog tužioca. U odnosu na navedeni predlog Tužilačkog savjeta koji je dostavljen Skupštini 30. VII 2021, pored predloženog kandidata, na listi kandidata koji ispunjavaju zakonom propisane uslove za izbor vrhovnog državnog tužioca, bila su i tri kandidata. Konsultativno saslušanje predloženog kandidata za izbor vrhovnog državnog tužioca koje je Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu zakazao shodno zakonu, nije održano iz razloga što je kandidat 18. VII 2022. uputio Odboru Izjavu o povlačenju prijave na javni poziv Tužilačkog savjeta za izbor vrhovnog državnog tužioca. Skupština Crne Gore je na Petoj sjednici Prvog redovnog zasijedanja u 2022. godini, 20. VII 2022. usvojila konstataciju da je predloženi kandidat za vrhovnog državnog tužioca povukao prijavu na javni poziv za izbor na tu funkciju. U daljem postupku, Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu je realizovao Konsultativno saslušanje kandidata sa liste kandidata koji ispunjavaju zakonom propisane uslove za izbor vrhovnog državnog tužioca. Tom prilikom, saslušana su dva kandidata, imajući u vidu da je jedan kandidat u međuvremenu povukao kandidaturu.

Skupština je 29. XII 2022. shodno Amandmanu IV stav 3 na Ustav Crne Gore, sprovela glasanje u drugom krugu, i izjasnila se o kandidatima sa liste kandidata za izbor vrhovnog državnog tužioca koji ispunjavaju zakonom propisane uslove. Nakon glasanja, nijedan od kandidata nije dobio potrebnu tropetinsku većinu.

23.1.5. Odgovornost

U skladu s godišnjim planom nadzora za 2022. i 2023, pravosudni inspektori Ministarstva pravde su u periodu 6. VI 2022 - 31. III 2023. izvršili inspekcijski nadzor nad poslovima sudske i tužilačke uprave u 10 osnovnih sudova, kao i nadzor u Vrhovnom sudu Crne Gore, Upravnom sudu Crne Gore, Apelacionom sudu Crne Gore i Privrednom sudu Crne Gore, kao i vanredni inspekcijski nadzor u Višem sudu u Podgorici. Izvršen je inspekcijski nadzor u osam osnovnih državnih tužilaštava, u Višem državnom tužilaštvu u Podgorici i Vrhovnom državnim tužilaštvu, u tri suda za prekršaje i devet odjeljenja za prekršaje, kao i u Višem sudu za prekršaje Crne Gore. Prilikom vršenja nadzora u uočene su dvije nepravilnosti u osnovnim sudovima i tri nepravilnosti kod osnovnih državnih tužilaštava. Postupljeno je po 29 pritužbi i predstavki građana i pravnih lica na rad pravosudnih organa.

Pravosudni inspektori shodno Godišnjem planu nadzora nad zakonitošću rada javnih izvršitelja i Komore javnih izvršitelja, u periodu 6. VI 2022 - 31. III 2023, izvršili su redovan nadzor nad zakonitošću rada 18 javnih izvršitelja i nadzor nad radom Komore javnih izvršitelja. Prilikom vršenja nadzora utvrđena je jedna nepravilnost. Ukupno je bilo 20 pritužbi na rad javnih izvršitelja, od kojih je 16 riješeno, dok su četiri pritužbe u radu.

Takođe, u izvještajnom periodu pravosudni inspektori su izvršili ukupno 35 nadzora nad radom notara, kao i nadzor nad radom Notarske komore. Prilikom vršenja nadzora nad radom notara utvrđene su dvije nepravilnosti. U

navedenom periodu je podneseno je šest pritužbi na rad notara, od koji je pet riješeno dok se jedna pritužba nalazi u radu.

Etička odgovornost

U periodu 6. VI 2022 - 30. III 2023. pokrenuto je šest postupaka po inicijativama za utvrđivanje povrede Etičkog kodeksa od strane sudija. U dva predmeta nije utvrđena povreda, dok su dva predmeta još uvijek u toku. U istom periodu, podniet je jedan zahtjev za davanje mišljenja da li je neka radnja u skladu sa Etičkim kodeksom sudija, a postupak je još uvijek u toku.

Na sjednici održanoj 17. VI 2022. Komisija je usvojila smjernice u odnosu na pravo nosilaca sudijske funkcije na slobodu izražavanja.

Komisija za Etički kodeks sudija je od 11. VII 2022, kada je prestao mandat prethodnom sazivu Sudskog savjeta, zbog nepotpunog sastava prestala sa zasjedanjima. Kako na Konferenciji sudija, koja je bila zakazana za 9. XII 2022, nije bilo kvoruma za odlučivanje, nije izabran predsjednik ove komisije i član Komisije.

U 2022. Komisija za Etički kodeks državnih tužilaca je imala u radu devet predmeta (inicijativa) radi davanja Mišljenja da li je ponašanje državnih tužilaca u skladu s Etičkim kodeksom državnih tužilaca.

Povodom četiri inicijative Komisija za Etički kodeks državnih tužilaca donijela je Mišljenje kojim je utvrdila da državni tužioci nisu učinili povredu Etičkog kodeksa državnih tužilaca, jedan predmet (inicijativa) je upućen na dalju nadležnost Komisiji za razmatranje pritužbi na rad državnih tužilaca i rukovodilaca državnih tužilaca u pogledu zakonitosti rada, dok se preostala četiri predmeta (inicijative) nalaze u radu pred Komisjom za Etički kodeks državnih tužilaca.

Brošura o Etičkom kodeksu državnih tužilaca se nalazi se na internet stranici Tužilačkog savjeta. Svrha i cilj ove informativne brošure je da ukaže na značaj Etičkog kodeksa državnih tužilaca, koji primarno pruža viziju modela ponašanja kao skupa pravila, a ne skupa zabrana, odnosno to je odnos prema profesiji državnog tužioca i javnosti, zatim jačanje integriteta državnog tužioca i poboljšanje percepcije javnosti tako da zna koje je očekivano ponašanje državnog tužioca, jačanje dostojanstva i ugleda profesije državnog tužioca, sredstvo odbrane od neprikladnih uticaja kroz pravila ponašanja i u vršenju funkcije i kad se ne vrši funkcija. U ovoj brošuri je na jednostavan način pojašnjena nadležnost Komisije za Etički kodeks i način pokretanja postupka za povredu Etičkog kodeksa državnih tužilaca.

Na internet stranici Tužilačkog savjeta, pored Etičkog kodeksa državnih tužilaca, Izvještaja o radu, anonimiziranih odluka-Mišljenja Komisije i smjernica za primjenu Etičkog kodeksa državnih tužilaca, nalaze se kontakt informacije o Komisiji za Etički kodeks državnih tužilaca, kako bi se građani mogli obratiti Komisiji u slučaju povrede Etičkog kodeksa od strane državnih tužilaca.

Takođe, na internet stranici je naznačena i e-mail adresa Komisije za Etički kodeks državnih tužilaca, na koju se mogu podnijeti inicijative u slučaju sumnje da je došlo do povrede Etičkog kodeksa državnih tužilaca

Disciplinska odgovornost

Prema podacima Sudskog savjeta, tokom perioda 6. VI 2022 – 30. III 2023, podnijeto je 19 predloga za pokretanje disciplinskog postupka. U 17 predmeta predlozi su odbijeni kao neosnovani, a dva predmeta iz 2022. su u toku.

U 2022. Tužilačkom savjetu je podnijeto 12 predloga za utvrđivanje disciplinske odgovornosti državnih tužilaca, podnijetih od strane rukovodilaca državnih tužilaštava u kojima ti državni tužioci vrše funkciju, kao i od strane rukovodilaca neposredno viših državnih tužilaštava, zbog težih disciplinskih prekršaja iz člana 108 stav 3 tačka 8

Zakona o državnom tužilaštvu. Od 12 predloga za utvrđivanje disciplinske odgovornosti državnih tužilaca, njih osam se odnosilo se na državne tužioce u osnovnim održavnim tužilaštvima, a četiri su se odnosila na rukovodioce osnovnih državnih tužilaštava.

Disciplinska tužiteljka je podnijela Disciplinskom vijeću u 2022. podnijela ukupno šest predloga, od čega je u pet predloga predložila da se odbije predlog za utvrđivanje disciplinske odgovornosti državnih tužilaca kao neosnovan, zbog nepostojanja dokaza da su državni tužioci učinili disciplinske prekršaje, dok je u jednom predmetu podnijela optužni predlog za utvrđivanje disciplinske odgovornosti državnog tužioca.

Takođe, disciplinska tužiteljka podnijela je Tužilačkom savjetu jedan zahtjev za privremeno udaljenje specijalnog tužioca u Specijalnom državnom tužilaštvu od dužnosti vršenja tužilačke funkcije.

Disciplinsko vijeće je u jednom predmetu odlučujući po optužnom predlogu disciplinske tužiteljke donijelo odluku kojom se usvaja optužni predlog disciplinske tužiteljke i kojim je utvrđena odgovornost državnog tužioca za teži disciplinski prekršaj iz člana 108 stav 3 tačka 1 Zakona o Državnom tužilaštvu i odgovornom tužiocu je izrečena novčana kazna u visini od 20% od zarade državnog tužioca u trajanju od tri mjeseca

Disciplinsko vijeće je u tri predmeta odlučujući po predlogu disciplinske tužiteljke za utvrđivanje disciplinske odgovornosti državnih tužilaca zbog disciplinskog prekršaja iz člana 108 stav 3 tačka 8 Zakona o Državnom tužilaštvu, donijelo odluku da se odbiju predlozi za utvrđivanje disciplinske odgovornosti državnih tužilaca, kao neosnovani, zbog nepostojanja dokaza da su državni tužioci učinili disciplinske prekršaje.

U 2022. Tužilački Savjet je na osnovu člana 121 stav 3 Zakona o Državnom tužilaštvu odlučujući o zahtjevu za privremeno udaljenje specijalnog tužioca od dužnosti vršenja tužilačke funkcije podnijetog od strane disciplinske tužiteljke, donio odluku da se specijalni tužilac u Specijalnom državnom tužilaštvu privremeno udalji od dužnosti vršenja tužilačke funkcije zato što je protiv imenovanog pokrenut krivični postupak za djelo koje ga čini nedostojnim za vršenje tužilačke funkcije i zato što mu je određen pritvor.

23.1.6. Profesionalnost i stručnost

U periodu 6. VI 2022 – 30. III 2023. završeno je ocjenjivanje 25 sudija (jedan zadovoljava, devet dobar, 15 odličan). U postupku napredovanja ocjenjivano je osam sudija, dok je 16 sudija ocjenjivano u redovnom postupku ocjenjivanja. Jedan sudija je ocjenjivan u postupku prijave na oglas za predsjednika suda.

Komisija za ocjenjivanje je povodom ocjenjivanja državnih tužilaca utvrdila plan ocjenjivanja državnih tužilaca, te održala ukupno devet sjednica. Tužilački savjet je povodom vanrednog ocjenjivanja državnih tužilaca, rukovodilaca i specijalnih tužilaca, ocjenjivanja državnih tužilaca na kraju mandata, obrazovao 24 vijeća za ocjenjivanje rada državnih tužilača. Nakon dostavljanja predloga ocene rada državnih tužilaca od strane Vijeća za ocjenjivanje, Komisija za ocjenjivanje je utvrdila ocene rada za 13 državnih tužilaca u postupku napredovanja, za tri državna tužioca u postupku redovnog ocjenjivanja i 13 državnih tužioca izabranih na mandat (četiri državna tužioca su ocjenjeni na kraju mandata, a devet državnih tužilaca su ocjenjeni nakon dvije godine rada). Komisija je za svih 29 državnih tužilaca, nakon sprovedenog postupka ocjenjivanja, utvrdila ocjenu rada „Odličan“. U 2022. nije sproveden nijedan postupak ocjenjivanja rukovodilaca državnih tužilaštava.

23.1.7. Kvalitet pravosuđa

Najvažnije aktivnosti koje su realizovane u periodu 6. VI 2022 - 31. III 2023. odnose se na informacioni sistem pravosuđa, informatičku opremu i mrežu. Završeno je softversko rješenje za Ministarstvo pravde s implementacijom i obukom korisnika, kojim su većina poslovnih procesa u Ministarstvu pokrivena. U produkciji su sljedeći moduli: Modul

za kaznenu evidenciju, Modul za probaciju i 11 Elektronskih registara. Izvršeno je povezivanje informacionog sistema UIKS-a i kaznene i prekršajne evidencije Ministarstva pravde web servisima: omogućena razmjena otpusnih listova lica lišenih slobode, omogućena pretraga lica lišenih slobode, omogućena pretraga lica koja se nalaze u Istražnom zatvoru. Završeno je softversko rješenje za autentifikaciju eksternih i internih korisnika za sudove, u cilju podizanja ukupne bezbjednosti korisničkih naloga, servisa, mrežnih uređaja i ostale informatičke infrastrukture. Izvršena je nabavka i instalacija nove serverske, storage i mrežno komunikacione opreme u Data centrima pravosuđa, u cilju povećanja kapaciteta i procesorske snage uređaja: nabavljena tri servera, tri mrežna switch-a koji su redundantni s postojećim, jedan storage sistem kapaciteta 56 TB brzih diskova, kao i 79 mrežnih uređaja za potrebe sudova. Završena je nabavka računarske opreme za sve institucije pravosuđa, u cilju smanjenja prosječne starosti opreme: izvršena nabavka 389 desktop računara, 51 nootebok, 79 monitora, 30 laptopova, 36 multifunkcionalnih štampača i 20 laserskih štampača. Završen je projekat optike tj. nadogradnje širokopojasne (WAN mreže) pravosuđa, koji je finansirala Ambasada SAD u Podgorici, a kojim se obezbjeđuju magistralni linkovi brzine 100 Mbps do fizičkih lokacija sudova i tužilaštava u sjevernom i južnom regionu Crne Gore. Završena je nabavka agregata, rezervnog napajanja i neprekidnog izvora energije u UIKS-u, kao i Plan kontinuiteta poslovanja i Plan odgovora na incidente. Završen je projekat saniranja kritičnih komponenti energetskog sistema UIKS-a: izrađena je analiza postojećeg stanja jake struje s termalnim snimanjem i sanirani su svi kritični elementi jake struje, kako bi se smanjio rizik od samozapaljenja i ugrožavanja rada informatičke i druge opreme. U sklopu projekta „Unapređenje efikasnosti pravosuđa“, UNDP je u završnoj fazi izbora izvođača za realizaciju projekta razvoja sistema poslovne inteligencije i skladište podataka (eng. DWH & BI - Data Warehouse and Business Intelligence) za pravosuđe, kojim će se unaprijediti analitički i statistički kapaciteti pravosuđa, u skladu sa preporukama CEPEJ-a.

Prepoznat je problem u realizaciji razvoja novog sudskog sistema, koja se sprovodi kroz UNDP projekat „Unapređenje efikasnosti u pravosuđu“, uz kofinansiranje države Crne Gore i Vlade Kraljevine Norveške. Projekat će se prekinuti u 2023, jer izvođač nije isporučio softversko rješenje u skladu s Ugovorom. Kao altertnativa tome, radiće se nadogradnja postojećeg PRIS rješenja u pravcu kreiranja nove baze podataka, redizajna korisničkih ekrana, nove arhitekture sistema i statističkih izvještaja, kao i web servisa neophodnih za interoperabilnost novog PRIS sistema sa ostalim sistemima pravosuđa.

Opredijeni budžet za rad Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu u 2022. iznosio je 437.754,84 eura. Nakon rebalansa budžeta, koji je usvojen 29. IX 2022, Centru je opredijeljeno još dodatnih 244.311,65 eura, pa je tekući budžet Centra nakon rebalansa Budžeta iznosio 666.773,70 eura. Tokom 2022. Centar je sproveo planirane i obavezne aktivnosti obuka, ali je za većinu aktivnosti iz Programa kontinuirane obuke za sudije i državne tužioce, zbog nedostatka finansijskih sredstava (i nemogućnosti raspolaganja sredstvima koja su rebalansom budžeta dodijeljena Centru) imao podršku međunarodnih partnera kako bi plan programa kontinuirane obuke bio u potpunosti sproveden. Dodijeni budžet za rad Centra za 2023. iznosi 869.819,22 eura, što je u skladu s iznosom predviđenim Zakonom o Centru za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu (član 53: „Sredstva za rad Centra obezbjeđuju se u posebnom razdjelu Budžeta Crne Gore, i to u iznosu od 2% opredijeljenog budžeta za sudstvo i državno tužilaštvo”).

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima Sekretarijata Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, od ukupno sistematizovanih 19, na kraju 2022. je bilo popunjeno 15 radnih mjesta. U periodu 1. I - 31. III 2023, shodno sprovedenim postupcima internog oglašavanja, konačne odluke o izboru savjetnika za dva radna mjesta su dospjele u januaru i februaru 2023. Počekom marta 2023. sporazumno je raskinut radni odnos s jednim zaposlenim u Sekretarijatu pa je trenutno popunjeno 16 radnih mjesta.

23.1.8. Efikasnost

U cilju realizacije aktivnosti koje se odnose na racionalizaciju pravosudne mreže, u septembru 2022, uz podršku međunarodnog eksperta angažovanog u okviru projekta EUROL III, izrađena je revizija Analize za potrebe racionalizacije pravosudne mreže. U julu 2022. ministar pravde obrazovao je međuresorski Radni tim za izradu Plana racionalizacije pravosudne mreže, koji na osnovu preporuka iz predmetne Analize, uz podršku projekta EUROL III, radi na izradi Plana racionalizacije pravosudne mreže. Radni tim je u prethodnom periodu intenzivno radio na realizaciji ove aktivnosti, tako je u prethodnom periodu održano ukupno pet sastanaka Radnog tima. U martu 2023, na osnovu nalaza Analize i dostavljenih predloga, sugestija i komentara od strane Sudskog savjeta, Tužilačkog savjeta, Vrhovnog suda i Vrhovnog državnog tužilaštva, Radni tim izradio je Nacrt plana racionalizacije pravosudne mreže. Planom se definišu mjere, aktivnosti, indikatori rezultata i uticaja, rokovi, nadležni organi i izvori finansiranja potrebni za sprovođenje racionalizacije pravosudne mreže. Naredni korak u postupku donošenja ovog dokumenta je da se navedeni Nacrt interno predstavi nosiocima pravosudnih funkcija i zaposlenima u pravosuđu.

Tokom 2022. pred crnogorskim sudovima bilo je u radu 130.881 predmeta, od toga 92.918 novih predmeta, a 37.963 je neriješenih na početku 2022. Riješeno je 78.758 predmeta, od kojih je 5.350 predmeta starijih od tri godine. Na kraju 2022. bilo je 4.890 starih predmeta koji nijesu riješeni pred crnogorskim sudovima. Prosječno vrijeme od predaje predmeta do odluke bilo je 238,85 dana na nivou svih sudova. Za osnovne sudove to vrijeme je bilo 178 dana; za privredne predmete 442,69; za upravne predmete vrijeme od predaje predmeta do odluke u Upravnom sudu od 1158,36 dana. Što se tiče izvršenja, broj zaostalih predmeta izvršenja na kraju 2022. godine iznosi 1006.

U prvom kvartalu 2023. pred crnogorskim sudovima bilo je u radu 79.027 predmeta, od toga 27.488 novih predmeta, a 51.539 je neriješenih na početku prvog kvartala 2023. Riješeno je 20.262 predmeta, od kojih je 1582 predmeta starijih od tri godine (2020. i stariji). Na kraju prvog kvartala 2023. bilo je 6946 starih predmeta (stariji od 2020) koji nijesu riješeni pred crnogorskim sudovima. Broj neriješenih predmeta izvršenja na kraju kvartalnog perioda je 1560.

23.1.9. Bavljenje ratnim zločinima na nivou države

Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu je 28. XII 2022. donio odluku o formiranju Pododbora za analizu postupanja državnih organa u slučajevima ratnih zločina. Odbor je Odlukom o obrazovanju Pododbora definisao cilj i sastav istog i odlučio da pozove sve zainteresovane strane, naučna i stručna lica, koja će svojim znanjem i kompetencijama doprinijeti rješavanju i rasvjetljavanju spornih pitanja. U vezi s navedenim, Odbor je donio odluku o održavanju Kontrolnog saslušanja na temu: „Primjena sporazuma državnih tužilaštava Crne Gore i Republike Hrvatske o saradnji i gonjenju počinitelaca krivičnih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida, s posebnim akcentom na istragu slučaja „Lora 3““. Kontrolnom saslušanju koje je održano 16. I 2023. prisustvovali su predstavnici Ministarstva pravde, državno-tužilačke organizacije, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i relevantne nevladine organizacije, koje se bave pitanjima iz ove oblasti. Nakon sprovedenog saslušanja, Odbor je uputio Skupštini Crne Gore Izvještaj sa ocjenama i stavovima (šest), kao i predlogom zaključaka (četiri), na dalje razmatranje i odlučivanje.

U ocjenama i stavovima, između ostalog, Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu, ocijenio je potrebnim da se prvi put započne organizovanje kontrolnih saslušanja o ratnim zločinima, iz razloga pružanja institucionalnog podsticaja onima koji su nadležni da urade sve što je moguće kako bi se do kraja rasvijetlili svi nerasvijetljeni ratni zločini, te priveli pravdi počinioci ovih najtežih krivičnih djela. Odbor je izrazio stav da se ratni zločini moraju istraživati bez obzira na protok vremena i da protok vremena ne smije biti opravdanje za neaktivnost nadležnih državnih organa. Takođe, u cilju dostizanja istine i pravde, Odbor je ocijenio potrebnim da u nastavku rada Pododbora, s jednim sveobuhvatnim pristupom i zalaganjem, treba da doprinese rasvjetljavanju postupanja organa u slučajevima ratnih zločina, jer je to osnov za uspostavljanje vladavine prava, a takođe i uz pomoć svih zainteresovanih strana koje su spremne da svojim učešćem daju adekvatnu podršku ovom procesu. U predlogu zaključaka Odbora, pozivaju

se nadležni organi da preduzmu sve potrebne radnje u skladu sa zakonom i propisima kada je istraga o slučaju „Lora 3“ u pitanju, kao i za sve ostale slučajeve ratnih zločina, kako bi se stekli uslovi i priveli pred licem pravde počinioci ovih gnusnih zločina. Takođe, Odbor konstatuje da je neophodno davati legitiman podsticaj da se o ovom, a i ostalim slučajevima ratnih zločina sazna puna istina i da se privedu pravdi svi oni koji su se ogriješili o međunarodno i domaće pravo, kao i o etički poredak i standarde. Neophodno je da se preduzmu sve mjere i aktivnosti, kako bi se došlo do procesuiranja svih lica koja do sad nijesu procesuirana, a koji su učesnici ili saučesnici u slučaju zvanom "Lora 3". Na kraju, Odbor je saglasan da je potrebno iskazati jaku političku volju po pitanju ratnih zločina da se konkretno krene u razrešavanje i kažnjavanje i gonjenje zločinaca kako bi se zadovoljila pravda. Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu će, nakon usvajanja predloga zaključaka, pratiti realizaciju istih.

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u jednom predmetu u kojem je Specijalno državno tužilaštvo podiglo optužnicu protiv P. (Ć) S., zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142 st.1. KZ SRJ, nakon potvrđivanja optužnice od strane Višeg suda u Podgorici, zakazan je glavni pretres za 30. III 2023.

U periodu 1. I - 31. XII 2022, u Specijalnom državnom tužilaštvu je bilo u radu 12 predmeta u kojima se sprovode postupci izviđaja, te preduzimaju potrebne mjere i radnje u pravcu prikupljanja pravno relevantnih dokaza. Tako je u jednom predmetu formiranom povodom podataka i dokaza dostavljenih od strane Kancelarije tužilaštva Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove u Hagu, upućen zahtjev za izmjenu zaštitnih mjera, Međunarodnom rezidualnom mehanizmu za krivične sudove u Hagu, koji je djelimično odobrio zahtjev, odbijajući isti u najvećem dijelu, a na koju odluku je Specijalno državno tužilaštvo izjavilo žalbu, koja žalba je odbijena. U predmetu su prikupljena potrebna obavještenja od jednog lica, a državna tužiteljka i savjetnik su imali sastanak sa predstavnicima tužilaštva Bosne i Hercegovine, upućena je zamolnica za međunarodnu pravnu pomoć Bosni i Hercegovini i dobijen odgovor po istoj.

U periodu 1. I - 31. XII 2022, u pet predmeta Specijalno državno tužilaštvo je postupalo povodom zamolnica i to povodom dvije zamolnice Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju i povodom tri zamolnice, Tužilaštva Bosne i Hercegovine, kojima je zahtijevano pribavljanje dokaza i podataka relevantnih za krivične postupke, te saslušanja lica u svojstvu osumnjičenog. U četiri predmeta je postupljeno po zamolnicima, a u jednom predmetu je postupanje po zamolnici u toku.

29. VIII 2022. predstavnici Specijalnog državnog tužilaštva održali su on-line sastanak s predstavnicima Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove u Hagu.

10. i 11. X 2022. predstavnici Specijalnog državnog tužilaštva prisustvovali su regionalnom sastanku tužilaca o saradnji u procesuiranju ratnih zločina, koji sastanak je održan u Beogradu. Na sastanku su učestvovali predstavnici Specijalnog državnog tužilaštva Crne Gore, Tužilaštva Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Distrikt Brčko, Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije i Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove u Hagu.

U periodu 1. I - 21. III 2023, u Specijalnom državnom tužilaštvu formirana su tri predmeta, koji se nalaze u fazi izviđaja, a u kojima se preduzimaju potrebne mjere i radnje u pravcu prikupljanja pravno relevantnih dokaza.

Pred Višim sudom u Podgorici u toku je krivični postupak protiv okrivljenog P. (Ć.) S. zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl.142 st. 1 KZ SRJ i glavni pretres je u toku, izvode se dokazi saslušanja svjedoka. Na dužinu trajanja postupka u ovom predmetu je bitno uticala primjena međunarodne pravne pomoći, jer je veliki broj svjedoka iz Bosne i Hercegovine, kojima se uručuju pozivi za svjedočenje putem zamolnice. Upostavljena je neposredna komunikaciji s nadležnim sudom (u dosadašnjem periodu je bio problem i oko identifikovanja nadležnog

suda), pa su se stekli uslovi da se budući glavni pretresi zakazuju u kraćim intervalima od dva mjeseca. Naredni pretres je zakazan za 30. III 2023.

Građanski postupci po tužbama žrtvi ratnih zločina za naknadu štete

Pred osnovnim sudovima u toku su tri parnična postupka po tužbama oštećenih lica - žrtava ratnih zločina, za naknadu nematerijalne štete.

Pred Osnovnim sudom u Podgorici u toku su dva parnična postupka. Na dan 22.III 2023, ukupan iznos dosuđen na ime naknade nematerijalne štete oštećenima-žrtvama ratnih zločina u predmetima ovog suda je 159.909,34 eura. Pored navedenog, pred Osnovnim sudom u Nikšiću u toku je jedan parnični postupak po tužbi oštećenog lica, a dva postupka su već pravosnažno okončana (u izvještajnom periodu) i ukupna visina dosuđenog iznosa na ime naknade nematerijalne štete po ovom osnovu je 11.000 eura.

Stoga, ukupan iznos dosuđen na ime naknade nematerijalne štete žrtvama ratnih zločina, u svim predmetima, je 170.909,34 eura.

23.2. Borba protiv korupcije

Imajući u vidu značaj preporuka peer review misije iz 2019, koje su se ponovile u izvještaju iz 2022, crnogorsko sudstvo je preko svojih predstavnika učestvovalo u radu radne grupe, sastavljene od sudija, tužilaca i pravnih eksperata, koja je izradila nacrt Smjernica o primjeni i ocjeni sporazuma o priznanju krivice. Radna grupa za izradu Smjernica za primjenu sporazuma o priznanju krivice je okončala svoj rad 31. III 2023. i u toku su interne konsultacije nakon čega će prevedena verzija ovog dokumenta biti prosljeđena EK.

Vrhovni sud Crne Gore, vršeći svoju ustavnu funkciju³, kao najviši sud u državi, obezbjeđuje jedinstvenu primjenu zakona od strane sudova, što je ujedno predstavljalo osnovu za donošenje Smjernica za korišćenje sporazuma o priznanju krivice za predstavnike sudske vlasti. Smjericama se pruža stručna i savjetodavna podrška sudijama u postupku odlučivanja o sporazumu o priznanju krivice, kako bi se obezbijedilo ujednačavanje sudske prakse i unifikacija kaznene politike, na način da se unaprijede represivna i preventivna funkcija krivičnog pravosuđa. Sudijama se daje preporuka da s pojačanom pažnjom cijene postojanje svih uslova u postupku usvajanja sporazuma o priznanju krivice, a posebno u dijelu ocjene ugovorene sankcije, kako bi se postigla svrha izricanja krivičnih sankcija.

Kada su u pitanju krivična djela iz oblasti organizovanog kriminala i visoke korupcije, ističe se posebna preporuka sudovima da prilikom ocjene da li treba usvojiti sporazum o priznanju krivice, treba s više pažnje da cijene da li su ispunjeni svi uslovi iz čl. 302 st. 8 Zakonika o krivičnom postupku, a naročito da je sporazum u skladu s interesima pravičnosti, a sankcija odgovara svrsi izricanja krivičnih sankcija.

23.2.1 Institucionalni okvir

Agencija za sprječavanje korupcije (ASK)

Kada su u pitanju ljudski resursi u Agenciji za sprječavanje korupcije (ASK), trenutani broj zaposlenih na neodređeno vrijeme je 56 službenika, od kojih za dva službenika miruje radni odnos na period od dvije i četiri godine. Agencija je od Ministarstva finansija dobila saglasnost na Kadrovski plan za popunu upražnejnih radnih mjesta i u toku je oglas

³ Amandman VII na Ustav Crne Gore: *Vrhovni sud obezbjeđuje jedinstvenu primjenu zakona od strane sudova i vrši druge poslove propisane zakonom.*

za šest radnih mjesta. Kontinuirano se ulažu naponi na unapređenju administrativnih kapaciteta uz podršku međunarodnih partnera, kao i na ispunjavanju obaveza koje proističu iz članstva Crne Gore u antikorupcijskim međunarodnim organizacijama.

Uz podršku Ambasade SAD u Podgorici, Agencija za sprječavanje korupcije je 25. XI 2022. godine uvela ISO 9001:2015 i početkom 2023. otpočela s njegovom implementacijom, što će doprinijeti unapređenju kvaliteta rada zaposlenih, motivaciji i koordinaciji radnih procesa i njihovoj usklađenosti s međunarodnim standardima. Strateškim planom ASK-a 2022-2024. i Akcionim planom 2022-2024. je predviđena izrada Strategije razvoja ljudskih resursa u toku 2023, s Akcionim planom.

Agencija je 17. III 2023. usvojila inovirani Akcioni Plan za sprovođenje Strateškog plana ASK (2022-2024). U decembru 2022. Agencija je usvojila Komunikacionu strategiju ASK 2023-2025. i prateći godišnji Akcioni plan za njeno sprovođenje. Komunikaciona strategija je pripremljena uz podršku ekspertkinje Savjeta Evrope, u okviru Horizontalnog programa EU/SE za Zapadni Balkan i Tursku – faza II „Akcija protiv ekonomskog kriminala u Crnoj Gori“ (HFII – AEC -MNE).

Donošenjem ovih dokumenata i njihovom implementacijom će se dodatno ojačati kadrovski kapaciteti što će doprinijeti pravovremenom i stručnom obavljanju svih radnih zadataka, potpunoj primjeni antikorupcijskih zakona, a time i afirmaciji vladavine prava i unapređenju integriteta. Crna Gora je 23. III 2023. na 8. plenarnom zasjedanju koje je održano u Rimu, postala punopravni član Mreže evropskih tijela za integritet i zviždače (NEIWA), u kojoj je do tada imala status posmatrača.

Navedeno utiče na ispunjenje privremenog mjerila 21 u poglavlju 23: „Crna Gora uspostavlja novu Agenciju za antikorupciju s jasno definisanim mandatom i efektivnim nadležnostima. Ova Agencija treba da pokaže proaktivan stav, da ima neophodnu nezavisnost, dovoljno resursa, uključujući i zapošljavanje na osnovu zasluga kao i obučeno osoblje i treba da bude dobro povezana s drugim relevantnim institucijama (i njihovim bazama podataka). Crna Gora osigurava da imenovanje šefa Agencije za antikorupciju bude transparentno, obavljeno na osnovu zasluga i objektivnih kriterijuma, uključujući i stručne sposobnosti“.

Nacionalni savjet za borbu protiv korupcije

Kada je u pitanju strateški okvir Crne Gore, shodno preporuci Evropske komisije, Vlada je započela rad na izradi Strategije za borbu protiv korupcije. Potreba za ovakvim dokumentom je posebno apostrofirana u posljednjem izvještaju Evropske komisije gdje se nesumnjivo jasno ukazuje na činjenicu da ovakav strateški dokument, koji bi kroz kvalitetnu i sadržajnu međuagencijsku saradnju stvorio osnovni preduslov da se implementiraju sve preporuke za prevenciju i borbu protiv korupcije, kako one s međunarodnih adresa, tako i one koje nacionalne institucije prepoznaju, ali i one koje su predlog samih građanarke Gore, fali strateškom okviru Crne Gore. Ovo definitivno ukazuje na snažnu političku volju ove Vlade i opredijeljenost ka tome da se rješavaju neka jako osjetljiva pitanja.

U cilju realizacije navedena dva prioriteta, ministar bez portfelja zadužen za sprovođenje politike u oblasti borbe protiv korupcije je imao preko 50 zvaničnih sastanaka uključujući ambasadore drugih država, predstavnike međunarodnih organizacija, predstavnike organa državne uprave, lokalne samouprave, biznis sektora, NVO i dr. Tokom samih sastanaka kroz otvoren i konstruktivan pristup je omogućeno umrežavanje, razmijenjena su dobra iskustva, razmotreni različiti modeli finansiranja izrade i implementacije same strategije, što se već pokazalo učinkovitim u ovoj početnoj (pripremnoj) fazi za izradu ovog strateškog dokumenta, ali je i obezbijedilo nesumnjivu podršku tokom daljih faza pripreme, izrade i implementacije strategije.

Vlada je objavila Javni poziv za konsultovanje zainteresovane javnosti u početnoj fazi u pripremi Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije. Tom prilikom naglašeno je da sugestijama i komentarima zainteresovana lica mogu ukazati na nedostatke u zakonskoj regulativi, primjeni regulative, radu organa vlasti na državnom i lokalnom nivou i drugim pitanjima koja se smatraju važnim za borbu protiv korupcije u Crnoj Gori. Kao tri ključna pitanja, prepoznata su sljedeća: Šta su ključni problemi u vezi s korupcijom? Koji su ključni uzroci za postojanje problema u vezi s korupcijom? Šta predlažu da treba biti izmijenjeno/urađeno da bi se eliminisali/umanjili ključni uzroci za postojanje problema u vezi s korupcijom?

Ujedno, u sklopu početnog konsultativnog procesa, uz podršku kancelarije UNDP-a u Crnoj Gori, organizovane su fokus grupe sa zainteresovanim subjektima, odnosno sa predstavnicima javnog sektora i nevladinih organizacija, biznis sektora, akademske zajednice i građana. Fokus grupe su realizovane od 30. VI do 8. VII 2022. Konsultacije su obavljene u okviru sljedećih tematskih oblasti: Obrazovanje i nauka; Javne nabavke, privatizacija; Sport, mladi, NVO; Zdravlje, socijalna zaštita; Životna sredina, urbanizam i prostorno planiranje; Rad lokalnih samouprava; Rad policije; Rad tužilaštva i sudova; Rad državne uprave (uključujući inspekcije, carinu i druge organe); Kultura i mediji; i Finansiranje političkih partija. Nakon sugestija koje su pristigle posle objavljenog javnog poziva za konsultovanje zainteresovane javnosti i koje su prepoznate tokom organizovanih fokus tematskih sesija po identifikovanim oblastima (navedeno organizovano uz podršku UNDP-a), angažovani ekspert je izradio Izvještaj koji je poslužio kao početna analiza stanja u cilju adekvatne pripreme za izradu same Strategije. Konkretno, ovaj proces je značajno podržan od strane UNDP-a, mada su generalno samom procesu izrade strategije i formiranja novog Savjeta podršku dali brojni predstavnici međunarodnih organizacija, ambasada, kao i nacionalnih institucija.

Formiran je novi Nacionalni savjet za borbu protiv korupcije, koji je zamijenio dotadašnji Nacionalni savjet za borbu protiv korupcije na visokom nivou. Novi Nacionalni savjet se umnogome razlikuje od prethodnog, upravo u dijelu koji se tiče samih nadležnosti Savjeta. Stoga, nadležnosti novog Savjeta se primarno tiču pripreme Strategije za borbu protiv korupcije sa pratećim akcionim planom, kao i sprovođenjem monitoringa nad implementacijom iste. Nacionalni savjet je sastavljen od članova koji su predstavnici nacionalnih institucija na državnom i lokalnom nivou, biznis sektora, kao i NVO sektora. Do sada, održane su dvije sjednice Nacionalnog savjeta za borbu protiv korupcije.

U okviru prve koja se bavila problemom nelegalne eksploatacije šljunka koja je održana 25. I 2023, posebno je istaknuto sljedeće: - potrebno je uspostaviti bolju koordinaciju svih državnih organa i ostalih organizacija koje su uključene u suzbijanje nelegalne eksploatacije u koritu Morače i drugih rijeka, kao i pooštriti sankcije protiv kompanija i pojedinaca koji su uključeni u nelegalne aktivnosti u cilju trajnog zaustavljanja nelegalne eksploatacije; - predloženo je da građevinska inspekcija u narednom periodu kao najvažniji prioritet sprovede rušenje i uklanjanje bespravno sagrađenih objekata koje koriste nelegalni eksploatatori šljunka; - potrebno je formirati Operativni tim za podizanje efikasnosti svih institucija zaduženih za suzbijanje nelegalne eksploatacije šljunka. Kao izuzetan rezultat koji je ostvaren u toku mandata ove Vlade, nelegalna eksploatacija šljunka na Morači je suzbijena i pojačaće se aktivnosti na Limu. Građani Crne Gore se posebno ohrabruju da prijave aktivnosti (postoji mogućnost anonimne prijave) nelegalne eksploatacije šljunka i to direktno Agenciji za zaštitu životne sredine.

Na drugoj sjednici, koja je održana 13. II 2023, uglavnom se razmatrao pristup rješavanju problema šumarske mafije, te je stoga konstatovano sljedeće: - Savjet je stava da bi bilo od značaja da nadležno tužilaštvo i sud daju prioritet u rješavanju krivičnih prijava iz oblasti nelegalne eksploatacije šljunka i devastacije korita rijeka, u cilju sprječavanja nastanka dalje štete; - Savjet zadužuje nadležne državne institucije da posebnu pažnju posvete nelegalnoj eksploataciji šljunka i devastaciji rijeka na sjeveru Crne Gore; - zadužuju se članovi Savjeta da razmotre potencijalna rješenja kojim bi se na duži rok riješilo pitanje nelegalne eksploatacije šljunka i ista prezentuju na sjednici Savjeta, a sve u cilju sprečavanja ugrožavanja vodoizvorišta Bolje sestre i korita Rijeka; -formiraće se međusektorska grupa u

kojoj će biti predstavnici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Uprave za šume, Uprave za inspeksijske poslove, Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Uprave policije, Uprave prihoda i carina, Državnog tužilaštva, Agencije za zaštitu životne sredine i NVO sektora, čiji bi osnovni zadatak bio da u najkraćem roku odrede smjernice i predlože sinhronizovane akcije za brzo sprječavanje dalje devastacije šuma; - Savjet je stava da je neophodno održati tematsku sjednicu koja će biti posvećena temi izrade Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije.

U narednom periodu, pored aktivnosti koje se odnose na nelegalnu eksploataciju šljunka i šumarske mafije, Savjet će se baviti i problemom „farmaceutske mafije“, jer postoje sumnje da se uslijed monopolskih pozicija mnogi ljekovi u Crnoj Gori prodaju po cijenama koje su daleko više nego što je to slučaj u regionu.

Ministar bez portfelja je održao brojne sastanke sa, između ostalog, i predstavnicima sudstva, Državnog tužilaštva, ASK-a, NVO sektora itd. Ono što je pohvalno je da će se tokom jedne od sjednica Prvog redovnog zasijedanja Parlamenta u 2023. Glasati o skidanju imuniteta grupi poslanika (poslanicama DPS-a Predragu Boškoviću, Dragici Sekulić, Suzani Pribilović, kao i poslanicima SD-a Ivanu Brajoviću i Damiru Šehoviću), nakon što je Administrativni odbor dao zeleno svjetlo za skidanje imuniteta gorenavedenim poslanicima. Navedene zloupotrebe su se dešavale za vrijeme mandata Duška Markovića i tom prilikom smatra se da je državi nanijeta ogromna šteta. Ova afera koja je takođe pod lupom Brisela je naišla na osudu šire javnosti, upravo iz razloga što je novac građana bio trošen na netransparentan način i tom prilikom nijesu se pridržavali važećih procedura. Nadalje, dodatan problem je predstavljala činjenica da kada smo pokušali da dođemo do tonskih zapisa sa sjednica na kojima su donošene određene odluke nismo mogli jer su isti uništeni odlukom Duška Markovića. Tokom transporta arhivske građe ka Državnom arhivu, nestalo je 60 registratora s jako bitnim dokumentima koji su sadržavali podatke o dodijeljenim kreditima. Tonski zapisi od 2010-2020. sa svih sjednica Komisije za stambena pitanja su u potpunosti uništeni. SDT je postupio po prijavi Vlade Crne Gore zbog višemilionske štete koja je nastala donošenjem odluka o stambenoj pomoći. Tokom Vlade Duška Markovića Komisija za stambena pitanja u periodu od 2016-2020. kroz povoljne stambene kredite dala državnim službenicima oko 6 miliona eura (5.971.000 eura). To smo vidjeli iz četiri spiska koja sadrže 433 imena koja su objavljena na sajtu Vlade.⁴ Ti spiskovi su sastavni dio krivične prijave koja je podnijeta Specijalnom državnom tužilaštvu.

Spisak privilegovanih državnih službenika kojima je Vlada obezbijedila „krov nad glavom“ uključuje poslanike, ministre, sudije, tužioce i policijske službenike. Među njima postoje i oni koji su već imali kuće i stanove, ali su i pored toga dobijali stambene kredite (npr. Vesna Medenica). U očima javnosti ova afera je okarakterisana kao izuzetno problematična, jer se smatra da je načinjena ogromna šteta državnom budžetu (novcu građana) koja se mjeri milionima i da su u pojedinim slučajevima stanovi dodjeljivani službenicima koji su već imali jedan ili dva stana, te stoga nije bilo potrebe za pružanje „pomoći“ od strane države.

Kako je u Beogradu 19. III 2021. potpisan Međunarodni sporazum o razmjeni podataka u svrhu provjere izjava o imovini od strane ministara nadležnih za poslove pravosuđa Crne Gore, Srbije i Sjeverne Makedonije očekuje se da Ministarstvo pravde uskoro završi sve potrebne procedure i prosljedi Skupštini na ratifikaciju međunarodni sporazum kojim treba da se operacionalizuje i zaživi program kontrole imovine javnih funkcionera u Srbiji i Sjevernoj Makedoniji, te će se samim tim stvoriti pravni osnov za provjeru podataka o imovini javnih funkcionera. Potpisivanje

4 <https://www.gov.me/cyr/clanak/dio-spiska-funkcionera-i-drzavnih-sluzbenika-kojima-je-komisija-za-stambena-pitanja-dodijelila-stambene-kredite-u-periodu-od-2016-2020>
<https://www.gov.me/cyr/clanak/dopuna-spiska-dodijeljenih-novcanih-kredita-funkcionerima-i-drzavnim-sluzbenicima-i-namjestenicima-u-2017-godini>

ove vrste sporazuma je samo početak, te se u narednom periodu zasigurno može očekivati da će biti obuhvaćene i druge države, prije svega u regionu, odnosno Albanija, Hrvatska i Bosna i Hercegovina. Ujedno, jako je bitno da se radi na sporazumima sa nekim drugim državama iz Evrope, na primjer Švajcarskom.

Skupština

Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu je 27. XII 2022. započeo realizaciju Kontrolnog saslušanja tadašnjeg vršioca dužnosti vrhovnog državnog tužioca i glavnog specijalnog tužioca, povodom razmatranja posebnih izvještaja o radu u oblasti borbe protiv visoke korupcije i organizovanog kriminala, za period od 1. I do 15. V 2022, kao i za period od 15. V do 10. X 2022, a koje je Odbor prethodno zatražio na osnovu člana 147 Zakona o Državnom tužilaštvu. Saslušanju u decembru su prisustvovali su tadašnja v.d. vrhovnog državnog tužioca i glavni specijalni tužilac sa saradnicima. Nakon uvodnih izlaganja predstavnika tužilačke organizacije, na sjednici je dogovoreno da se kontrolno saslušanje nastavi u narednom periodu, te da u nastavku istog članovi Odbora dobiju priliku da pozvanim licima postave pitanja u odnosu na predmetne izvještaje.

23.2.2. Bilans ostvarenih rezultata

Preventivne mjere

Prema evidenciji ASK, ukupan broj organa vlasti koji su odredili menadžera integriteta od 1. I 2016. do 31. III 2023. je 730 (98,8% od ukupnog broja organa vlasti). U periodu januar – decembar 2022, 25 organa vlasti je prvi put donijelo rješenje o određivanju menadžera (i još jedan organ u I kvartalu 2023). U 2022, 27 organa vlasti je prvi put usvojilo i ASK dostavilo plan integriteta u štampanoj i elektronskoj formi (i još jedan organ u I kvartalu 2023). Ukupno je 729 organa vlasti ASK dostavilo plan integriteta od 1. I 2016. do 31. III 2023, čime je 98,6% organa vlasti ispunilo zakonsku obavezu usvajanja plana integriteta.

ASK su do 31. XII 2022. dostavljena ukupno 704 izvještaja o sprovođenju plana integriteta za 2021. Rok za podnošenje izvještaja za 2022. je 15. IV 2023. godine. Ukupno 637 organa je 2022. godine popunilo upitnik za procjenu efikasnosti i efektivnosti plana integriteta, a 18 organa 2021. godine. Agencija će u II kvartalu 2023. sačiniti analizu upitnika popunjenih u te dvije godine. Plan integriteta je 2022. godine ažuriralo ukupno 646 organa vlasti, a tokom 2021. 29 organa. ASK je izradila Izvještaj o donošenju i sprovođenju planova integriteta za 2022, koji je Savjet ASK usvojio u februaru 2023. Izvještaj sadrži analizu svih planova integriteta i izvještaja o njihovom sprovođenju, kao i preporuke za unapređenje planova integriteta. U maju i junu 2022. održan je treći ciklus Programa obrazovanja za sticanje ključnih vještina za obavljanje poslova menadžera integriteta.

ASK je u novembru 2022. izradila Metodologiju za procjenu primjene antikorupcijskih mjera u sistemu pravosuđa, u saradnji s UNDP-em u Crnoj Gori, u cilju unapređenja sadržaja i efekata planova integriteta pravosudnih organa. ASK je Metodologiju za procjenu primjene antikorupcijskih mjera prvobitno izradila 2021, i tu verziju Metodologije primijenila na dva sistema: državna uprava i socijalna i dječja zaštita, dok je rezultate i rang liste organa javno predstavila na događaju „Integritet na djelu“, u aprilu 2022.

U okviru projekta „Southeast Europe – Together Against Corruption (SEE-TAC)“ odabrana su dva sektora posebno osjetljiva na korupciju: visoko obrazovanje i javna preduzeća, u cilju daljeg unapređenja oblasti CRA (procjena rizika od korupcije u organima, kroz planove integriteta) i CPL (procjena rizika od korupcije u propisima, kroz davanje mišljenja na propise) u Crnoj Gori i na regionalnom nivou. Predstavnici RAI su 2022. izradili smjernice sa kontrolnim listama za navedene sektore, zasebno za oblasti CRA i CPL, na osnovu inputa koje su RAI-ju dostavili predstavnici država članica, uključujući službenike ASK. Treninzi za predstavnike dva odabrana sektora u oblastima procjene rizika od korupcije na institucionalnom nivou i u propisima održani su 23. i 24. VI 2022. u Podgorici.

Navedeno utiče na ispunjenje privremenog mjerila 25 u poglavlju 23: „U državnoj upravi, Crna Gora angažuje, promoviše i imenuje javne zvaničnike na osnovu jasnih i transparentnih kriterijuma, fokusirajući se na zasluge i iskazane mogućnosti. Crna Gora jača kapacitete Inspektorata, primjenjuje metodologiju analize rizika, usvaja planove integriteta i imenuje obučene menadžere integriteta u javnoj upravi. Crna Gora obezbjeđuje inicijalni bilans ostvarenih rezultata u primjeni efektivnih sankcija u slučajevima kršenja etičkih vrijednosti“.

Kada je u pitanju oblast lobiranja, ASK je 2. II 2022. obrazovala Komisiju za polaganje ispita za obavljanje poslova lobiranja, i tokom 2022. organizovala tri ispita za obavljanje poslova lobiranja, koja je položilo devet kandidata, a u februaru 2023. još jedan ispit, koji su položila dva kandidata. ASK je 2022. odobrila četiri zahtjeva za izdavanje odobrenja za obavljanje djelatnosti lobiranja, pa su u registar lobista upisana četiri nova fizička lica. Nije bilo novih zahtjeva u I kvartalu 2023. U registru se na dan 31. III 2023. nalazi devet lobista i jedno pravno lice. Sva ta lica su u januaru 2023. dostavila Agenciji izvještaj o radu za 2022.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je 2021. obrazovalo Radnu grupu za izradu Nacrta zakona o lobiranju, a ekspertsku pomoć je obezbijedio Savjet Evrope. Nacrt zakona je upućen na mišljenje Evropskoj komisiji krajem juna 2022, a EK je Ministarstvu pravde dostavila komentare na Nacrt zakona i preporuke u januaru 2023. Radna grupa je uvažila gotovo sve preporuke, nakon čega je Ministarstvo pravde dostavilo novu verziju Nacrta Evropskoj komisiji.

U periodu 1. I - 31. XII 2022, ASK je zaprimila značajno više prijava zviždača - 188, čime je nastavljen trend rasta broja prijava zviždača. Od ukupnog broja dostavljenih prijava njih 94 podnijeto je anonimno. Tokom izvještajnog perioda, najviše su prijavljivane nepravilnosti u vezi s kršenjem propisa iz radnih odnosa (42%), nepravilnosti u postupanju državnog organa i organa uprave (19,7%), poslovanje privatnog sektora (5,9%), nepravilnosti iz oblasti javnih nabavki (11,10%), nepravilnosti u radu lokalnih organa (5,3%) i ostalo (12,2%).

Pokrenuto je devet postupaka po službenoj dužnosti. Okončano je šest postupaka (pet iz izvještajnog perioda i jedan iz 2021) i u svima je utvrđeno postojanje ugrožavanja javnog interesa. Agencija je tim povodom dala osam preporuka zakonskom obvezniku za unapređenje transparentnosti i otklanjanje korupcijskih rizika, od kojih je šest realizovano dok dvije nijesu, te je u tom smislu Agencija postupila u skladu s ovlaštenjima koja proizilaze iz odredbe člana 53 ZSK.

Pred ASK je bilo ukupno 332 postupaka po prijavama zviždača i po službenoj dužnosti (uključujući postupke po prijavama iz prethodne godine). ASK je okončala 81 postupak po prijavama zviždača, u 76 slučajeva nije utvrđeno postojanje ugrožavanja javnog interesa, dok u pet jeste. S tim u vezi, ASK je dala sedam preporuka zakonskim obveznicima za unapređenje transparentnosti i otklanjanje korupcijskih rizika i sve su realizovane. Nadležnim tužilaštvima ustupljeno je 12 postupaka. Za dvije prijave iz ranijeg perioda anadležno tužilaštvo je dostavilo povratnu informaciju da je pokrenuta istraga, dok je za dvije dostavilo povratnu informaciju da su krivične prijave odbačene. Drugim nadležnim institucijama su proslijeđene 34 prijave zviždača, dok su u toku i još 32 postupka po prijavama zviždača iz prethodnog perioda.

Tokom izvještajnog perioda, podnijeto je sedam zahtjeva za zaštitu zviždača, dok je nastavljen rad na jednom postupku po zahtjevu za zaštitu iz 2021. Agencija je u dva postupka donijela Mišljenje u kojem je utvrdila da je nastala šteta, odnosno da postoji mogućnost nastanka štete po zviždača i dala ukupno tri preporuke poslodavcu o tome šta treba preduzeti da bi se nastala šteta otklonila, od kojih nijedna nije realizovana, te je u tom smislu Agencija postupila u skladu s ovlaštenjima koja proizilaze iz odredbe člana 63 ZSK.

U periodu 1. I – 1. IV 2023, ASK je zaprimila 57 prijava zviždača, od kojih je 28 podnijeto anonimno. ASK je u ovom periodu okoncala 12 postupaka po prijavama zviždača od kojih u 11 nijesu utvrđene nepravilnosti dok u jednom slučaju jesu. S tim u vezi, ASK je dala tri preporuke zakonskom obvezniku za unapređenje transparentnosti i otklanjanje korupcijskih rizika, čiji rok za realizaciju dopijeva u narednom periodu. Takođe, u jednom postupku koji je pokretnut po službenoj dužnosti u prethodnom izvještajnom periodu, utvrđeno je ugrožavanje javnog interesa i data je preporuka za unapređenje transparentnosti i otklanjanje korupcijskih rizika, čiji rok za realizaciju dopijeva u narednom periodu. Drugim nadležnim institucijama su proslijeđene tri prijave zviždača. Podnešena su i dva zahtjeva za zaštitu zviždača, koji postupci su u toku.

U oblasti sprečavanja sukoba interesa, ASK je, u izvještajnom periodu 1. I - 31. XII 2022. postupajući po svim primljenim zahtjevima, dala 213 Mišljenja o postojanju sukoba interesa i ograničenja u vršenju javnih funkcija, za 14,5% više nego prethodne godine i najviše na godišnjem nivou od osnivanja. Mišljenja su se odnosila na sukob interesa i izuzeće u raspravi i odlučivanju, ograničenja u vršenju funkcija - nespojivost funkcija, članstvo u organima upravljanja, članstvo u radnim tijelima, primanje naknada, kao i na ograničenja po prestanku funkcije, zaključenje ugovora, primanje donacija, status javnih funkcionera. Na osnovu datih mišljenja, u 2022. podnijete su 23 ostavke javnih funkcionera, dok je konstatovan i jedan prenos upravljačkih prava u privrednom društvu, kao i jedno rješenje o prestanku radnog odnosa u privrednom društvu u državnom vlasništvu. Agenciji su u 2022. (rok za predaju izvoda iz evidencije poklona organa vlasti i izvještaja o primljenim sponzorstvima i donacijama od strane organa vlasti je do kraja marta tekuće godine za prethodnu godinu) od strane 22 organa vlasti prijavljena ukupno 203 poklona primljena tokom 2021. Najviše poklona je, protokolarne prirode (171), a riječ je o poklonima koje su javni funkcioneri primili prilikom međunarodnih susreta i koji uvijek, bez obzira na njihovu vrijednost, ostaju državna imovina. Takođe, prijavljena su i 24 prigodna i osam poklona koji se ne mogu odbiti ili vratiti. Agenciji je do kraja izvještajnog perioda od strane 30 organa vlasti prijavljeno ukupno 137 sponzorstava, dok je od strane 229 organa vlasti prijavljeno ukupno 2.168 donacija.

ASK je u periodu 1. I – 31. XII 2022. pokrenula 444 upravna postupaka, od kojih je 423 u vezi s provjerom prihoda i imovine javnih funkcionera, a 21 u vezi sa sukobom interesa i ograničenjem javnih funkcija. U istom izvještajnom periodu, donijeto je 397 odluka iz oblasti prihoda i imovine i 26 odluka za sukob. Od ukupnog broja donijetih odluka u vezi s prijavom imovine u 376 predmeta (94,7%) je utvrđeno kršenje zakona, dok je 24 odluke za sukob interesa utvrđeno kršenje. Broj pokrenutih upravnih postupaka u ovoj oblasti značajno je veći u odnosu na godišnji nivo prethodne četiri godine rada, što je prvenstveno generisano većim brojem pokrenutih upravnih postupaka koji se odnose na netačne i nepotpune podatke u izvještajima. Kad je u pitanju izricanje disciplinskih mjera, u dijelu sprečavanja sukoba interesa i ograničenja u vršenju javnih funkcija, kao i u dijelu provjere prihoda i imovine, nakon donijetih konačnih odluka organi vlasti su u izvještajnom period postupili u 20 predmeta: za dva javna funkcionera je prestao mandat; u pet predmeta je izrečena disciplinska mjera – opomena; u jednom je konstatovano da je javni funkcioner podnio ostavku; u tri predmeta je u toku disciplinski postupak; u šest predmeta Agencija je obaviještena da učinjeni prekršaj nije razlog za pokretanje disciplinskog postupka protiv javnog funkcionera; u tri predmeta ASK je obaviještena da je odluka proslijeđena nadležnom organu na dalju nadležnost. Upravni sud je u 2022. donio 48 presuda u postupcima po tužbama na akte Agencije, kojima je: 41 Odluku potvrdio i odbio tužbe kao neosnovane; pet Odluka poništio i predmet vratio na ponovni postupak; u dva predmeta obustavio postupak.

U izvještajnom periodu 1. I - 31. XII 2022, ASK je dostavljeno ukupno 11.784 izvještaja o prihodima i imovini za 10,6% više u odnosu na prethodnu godinu i najviše od početka rada Agencije koji su prošli proces softverske i administrativne provjere. Statistika dostavljenih izvještaja o prihodima i imovini u navedenom periodu je sljedeća: 6.168 redovnih godišnjih izvještaja o prihodima i imovini, 1.803 izvještaja koji se dostavljaju u roku od 30 dana od dana stupanja na funkciju, 565 izvještaja na zahtjev ASK, 723 izvještaja u slučaju uvećanja imovine preko 5.000

eura. Takođe, obrađeno je još 2.525 izvještaja o prihodima i imovini koji se podnose po prestanku javne funkcije i to 1.065 koji se podnosi u roku od 30 dana od dana po prestanka javne funkcije, 1.460 godišnjih i dvogodišnjih izvještaja po prestanku javne funkcije. Provjera izvještaja o prihodima i imovini se odvija shodno Godišnjem planu provjere za 2022, koji je donijet u skladu s preporukama eksperta Savjeta Evrope. Planom je predviđeno da se u smislu tačnosti i potpunosti podataka izvrši provjera 1.330 izvještaja o prihodima i imovini, podnijetih po različitim osnovima. U izvještajnom periodu je u skladu sa Godišnjim planom provjere izvršena kontrola 1.719 izvještaja o prihodima i imovini. Dodatno, postupajući po zahtjevima i službenoj dužnosti, Agencija je okončala kontrolu 59 izvještaja o prihodima i imovini u smislu tačnosti i potpunosti podataka. Agencija je tokom 2022, postupajući u skladu sa Godišnjim planom provjere izvještaja o prihodima i imovini, po službenoj dužnosti i na zahtjev, u smislu tačnosti i potpunosti, izvršila kontrolu ukupno 1.778 izvještaja, što je za čak 59,6% više u odnosu na broj izvršenih kontrola tačnosti i potpunosti tokom 2021, a značajno više i u odnosu na prethodne godine rada ASK. Nakon provjere stila života javnog funkcionera i sa njim povezanih lica Agencija je jedan predmet dostavila na nadležnost SDT-u.

U oblasti kontrole finansiranja političkih partija, u prvom kvartalu 2023. dostavljeno je 45 odluka o visini članarine za 2023, kao i dostavljena tri godišnja konsolidovana finansijska izvještaja za 2022. Za šest političkih subjekata izrečena je privremena mjera obustave prenosa budžetskih sredstava, do urednog ispunjenja obaveze, a najkasnije do isteka roka za zatvaranje posebnog žiro računa za izbornu kampanju iz člana 25 Zakona. Za dva politička subjekta donijeta je odluka o gubitku prava na prenos budžetskih sredstava i to jedna za finansiranje troškova izborne, a druga za finansiranje redovnog rada, kao i dvije mjere djelimičnog gubitka prava na prenos sredstava za finansiranje izborne kampanje. Izbori za odbornike u SO Berane i Ulcinj održani su 27. III 2022, Izbori za odbornike u 14 opština su održani 23. X 2022., Izbori za odbornike u Opštini Tuzi 5. III 2023., odnosno izbori za Predsjednika Crne Gore 19.III.2023. Za izbore u opštinama Berane i Ulcinj potvrđeno je 13 izbornih lista, odnosno otvoreno je 13 posebnih žiro računa. Za izbore u 14 opština potvrđeno je 100 izbornih lista, odnosno otvoreno je 100 posebnih žiro računa, dok je za izbore za Predsjednika CG potvrđeno sedam kandidatura i otvoreno sedam posebnih žiro računa. Takođe, raspisani su izbori za poslanike Crne Gore koji će biti održani 11. VI 2023. U toku izborne kampanje, u toku 2022, izvršeno je ukupno 1.065 kontrola po službenoj dužnosti organa vlasti i političkih subjekata, od čega 28 kontrola na terenu, kao i suštinska i dubinska kontrola 38 političkih subjekata, gdje smo našli 117 nepravilnosti u dostavljenim konačnim izvještajima o prikupljenim i utrošenim sredstvima u kampanji, kao i donijeta jedna mjera djelimičnog gubitka sredstava za izbornu kampanju. U toku izborne kampanje za izbor Predsjednika Crne Gore, u prvom kvartalu je sprovedeno 156 kontrola kao i 17 kontrola na terenu političkih subjekata i organa vlasti, gdje će biti izvršen neposredan uvid u dokumentaciju organa vlasti i političkih subjekata. Svi zapisnici su objavljeni na sajtu Agencije. Dato je ukupno 33 mišljenja na zahtjev organa vlasti, kao i 521 upozorenja organima vlasti i političkim subjektima, koji su nakon datog upozorenja otklonili nepravilnosti. Dostavljeno je i trenutno se postupa po ukupno 60 prigovora u kampanji.

Kad je u pitanju antikorupcijska procjena zakona, odnosno procjena podložnosti propisa korupciji, ASK je ovom periodu u 2022. analizirala ukupno 30 propisa, što je uvećanje za tri puta u odnosu na kompletnu 2021. i više nego u svim prethodnim godinama rada zbirno. U ovom periodu sačinjeni su: Analiza propisa na nivou državne uprave u cilju unapređenja rješenja sprečavanja sukoba interesa, kao obaveza preuzeta iz Dinamičkog plana aktivnosti koje vode do ispunjenja privremenih mjerila u Poglavlju 23 – Pravosuđe i temeljna prava, kojom je obuhvaćeno devet zakona i pet drugih propisa, a rezultirala je smjernicama, odnosno preporukama relevantnim za ovu oblast. Takođe, pripremljeno je Mišljenje na Zakon o crnogorskom državljanstvu, Mišljenje na Zakon o slobodnom pristupu informacijama, Mišljenje na Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti i Statut ZZZ (dva propisa), Mišljenje na Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi i amandmane, Mišljenje na Nacrt zakona o Vladi Crne Gore, Mišljenje na Pravilnik o programu i načinu polaganja ispita provjere

znanja stečajnog upravnika, Mišljenje u odnosu na postojanje koruptivnog rizika u odnosu na zakonske odredbe kojima se uređuje rad i funkcionisanje JU Centa za kulturu Nenad Rakočević Mojkovac (četiri propisa), Mišljenje na Odluku o osnivanju društva sa ograničenom odgovornošću Lokalni javni emiter Radio i televizija Nikšić (tri propisa) i Mišljenje na Nacrt pravilnika o kontroli imovine i životnog stila policijskih službenika. U prvom kvartalu 2023. izrađeno je Mišljenje na Nacrt zakona o Javnom medijskom servisu Crne Gore, Mišljenje na Zaključak Skupštine o formiranju RG za izradu Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanje korupcije i Mišljenje na Nacrt zakona o zdravstvenoj zaštiti. U izvještajnom periodu Agencija je pripremila dvije inicijative za uvođenje Preliminarne kontrole na rizike od korupcije - CPL Čekliste (sa listom od 23 pitanja), kao obavezne u proceduri izrade predloga zakona koje utvrđuje Vlada Crne Gore, kao i u proceduri predlaganja zakona od strane poslanika samostalno ili u ime šest hiljada birača. Pitanja iz CPL Čekliste imaju za cilj da pomognu predlagaču propisa da sagleda potencijalne korupcijske rizike koje propis može sadržati, a Agenciji da daju priliku da, sagledavajući popunjenu ček listu, brže detektuje norme koje sadrže korupcijske rizike i da preporuke u cilju njihovog otklanjanja.

Takođe, pripremljena je i Inicijativa za unificiranje zakonskog okvira koji reguliše najvažnija pitanja upravljanja, nadzora, stvarnog i potencijalnog sukoba interesa i transparentnosti rada organa upravljanja javnih preduzeća. U sprovođenju antikorupcijske procjene zakona ASK svoja mišljenja prevashodno bazira na Metodologiji za procjenu rizika od korupcije u propisima u Crnoj Gori, koja je tokom novembra 2022. inovirana u cilju lakšeg detektovanja rizičnih oblasti od nastanka korupcije shodno preporukama proisteklim u saradnji s ekspertom Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori.

U izvještajnom periodu, zbog kršenja antikorupcijskih zakona, Agencija je nadležnim sudovima za prekršaje podnijela ukupno 1.556 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka. Tokom izvještajnog perioda, okončana su ukupno 1.043 postupka (uključujući i postupke po zahtjevima iz prethodnih godina i realizovane prekršajne naloge) od čega su u 92,6% izrečene sankcije. Ukupan iznos novčanih kazni iznosi 103.590 eura. Zbog kršenja zakona o sprječavanju korupcije podnijeto je 1.117 zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka, dok je u istom periodu donijeto 805 osudjujućih rješenja (uključujući i postupke po zahtjevima iz prethodnih godina) od čega je izrečeno 349 novčanih kazni i 456 opomena. Ukupan iznos izrečenih novčanih kazni u ovom periodu je 81.480 eura. Zbog kršenja Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja podnijeto je ukupno 439 zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka, dok je u istom periodu donijeto 161 osudjujuće rješenje, a od čega je izrečeno 67 novčanih kazni i 94 opomene. Ukupan iznos izrečenih novčanih kazni u ovom periodu je 22.110 eura.

Represivne mjere

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima, ukazujemo da je glavni specijalni tužilac uz saglasnost Vlade Crne Gore donio Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Specijalnog državnog tužilaštva 1. VIII 2022, kojim je predviđeno povećanje broja izvršilaca u Specijalnom državnom tužilaštvu, sa 40 na 60 izvršilaca, pa je popunjeno 41 radno mjesto, a u toku su oglasi za 18 radnih mjesta, dok je ostalo nepopunjeno mjesto za jednog izvršioca.

Novim Pravilnikom povećan je broj zapisničara u SDT, sa šest na 13, pa sada zapisničara ima onoliko koliko i specijalnih tužilaca, što će dovesti do povećanja produktivnosti rada svakog specijalnog tužioca, a ovo sve imajući u vidu koncept tužilačke istrage koji nužno nameće da svaki specijalni tužilac ima svog zapisničara, što do sada nije bio slučaj. Nadalje, kako je to već navedeno, jedan od prioriteta u radu Specijalnog državnog tužilaštva je i pokretanje finansijskih istraga, paralelno sa krivičnim istragama, koje finansijske istrage je neophodno brzo i efikasno okončavati, pa se ukazala potreba za povećanjem broja stručnjaka iz oblasti finansija, odnosno da svaki specijalni tužilac ima stručnog saradnika koji bi mu pomagao u radu, što je novim Pravilnikom i omogućeno, pa je broj stručnih saradnika ekonomske struke povećan sa šest na 14. Isto tako, imajući u vidu razvoj informacionih tehnologija i sve veći značaj dokaza u krivičnom postupku dobijenih pretresanjem telefonskih uređaja, računara i drugih prenosivih

medija, novim Pravilnikom predviđena je reorganizacija, odnosno izmjena nivoa, zvanja i uslova u okviru Stručne službe za informacione tehnologije i digitalne dokaze, koja sada predviđa dva izvršioca više nego ranije. Novim Pravilnikom predviđena je nova služba u Specijalnom državnom tužilaštvu, i to Kabinet glavnog specijalnog tužioca, u kojem je angažovano pet izvršilaca. Takođe, novim Pravilnikom u Službi za administrativno-tehničke i računovodstvene poslove broj izvršilaca je povećan za jedno radno mjesto, i to samostalni savjetnik I, a za jedan je povećan I broj izvršilaca za radno mjesto samostalni referent.

U cilju ispunjenja preporuka ekspertske misije, Specijalno državno tužilaštvo Crne Gore restriktivno primjenjuje instituit sporazuma o priznanju krivice, te u slučaju primjene ovog instituta, ne primjenjuje instituit ublažavanja kazne, već su kazne predviđene sporazumom o priznanju krivice iznad minimalno propisane kazne za krivična djela koja se okrivljenima stavljaju na teret.

Nadalje, radi efikasnije borbe protiv korupcije na visokom nivou, organizovanog kriminala, pranja novca i terorizma, godišnjim rasporedom poslova Specijalno državno tužilaštvo, izvršena je specijalizacija specijalnih tužilaca i državnih tužilaca upućenih na rad u Specijalno državno tužilaštvo, koji prisustvuju kontinuiranim obukama u cilju unapređenja znanja i vještina, za oblasti za koje su specijalizovani.

Takođe, u cilju jačanja transparentnosti rada Specijalnog državnog tužilaštva Crne Gore, Godišnjim rasporedom poslova u Specijalnom državnom tužilaštvu određen je tužilac portparol koji u koordinaciji sa glavnim specijalnim tužiocem, blagovremeno informiše javnost o svim važnim pitanjima u vezi sa radom Specijalnog državnog tužilaštva.

U cilju jačanja ljudskih resursa, povećan je broj tužilaca na radu u Specijalnom državnom tužilaštvu, pa je tako nakon ekspertske misije održane u periodu od 30. V do 3. VI 2022, kada je postupalo 11 tužilaca, sada u Specijalnom državnom tužilaštvu povećan broj tužilaca i trenutno tužilačku funkciju obavlja glavni specijalni tužilac, devet specijalnih tužilaca, dva državna tužioca upućena iz Višeg državnog tužilaštva u Podgorici i dva državna tužioca upućena iz Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici. Trenutno je u Tužilačkom savjetu zahtjev glavnog specijalnog tužioca za upućivanje još jednog državnog tužioca na rad u Specijalno državno tužilaštvo.

Prema važnosti i značaju funkcija izvršilaca krivičnih djela i visine protivpravne imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, odnosno visine nastupjele štete, glavni specijalni tužilac određuje koji su predmeti prioritet u radu tužilaštva, i u tom smislu se formira specijalni istražni tim, shodno odredbi iz čl. 30 Zakona o Specijalnom državnom tužilaštvu, i urgentno se postupa u predmetima određenim kao prioritetnim, a u kojima Specijalno državno tužilaštvo intenzivno saraduje sa međunarodnim partnerima.

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u periodu 1. I - 31. XII 2022, u Specijalnom državnom tužilaštvu je u 11 predmeta donijeta naredba o sprovođenju istrage protiv 76 fizičkih i pet pravnih lica, dok je u četiri predmeta obustavljena istraga protiv devet fizičkih lica. U odnosu na isti period 2021, broj procesuiranih fizičkih lica, kojih je u toku 2021. bilo 65, povećan je za 16,9%. U istom periodu Višem sudu u Podgorici podnijeto je šest optužnih predloga protiv osam fizičkih lica i podignuto 11 optužnica protiv 73 fizička lica i pet pravnih lica. U odnosu na isti period 2021, broj optuženih fizičkih lica kojih je bilo ukupno 55, povećan je za 32,7%.

U periodu 1. I - 22. III 2023, u Specijalnom državnom tužilaštvu je u dva predmeta donijeta naredba o sprovođenju istrage, protiv dva fizička lica, gdje u jednom predmetu proizilazi osnovana sumnja da je pribavljena imovinska korist preko 16.000.000 eura. U periodu 1. I - 22. III 2023, pred Višim sudom u Podgorici podignuta je optužnica protiv šest fizičkih lica, dok je jedna optužnica podignuta protiv 13 fizičkih i četiri pravna lica, potvrđena rješenjem Višeg suda u Podgorici, od 24. I 2023.

U okviru rezultata ostvarenih u borbi protiv visoke korupcije, važno je istaći činjenicu da su krivični postupci pokrenuti protiv većeg broja visokih funkcionera, nosilaca sudijskih i tužilačkih funkcija, i drugih nosilaca važnih funkcija u državnim organima Crne Gore i privrednim društvima, pa je tako pokrenut krivični postupak protiv državnog tužioca Osnovnog državnog tužilaštva u Kotoru, S.J., protiv bivše predsjednice Vrhovnog suda Crne Gore V.M, sudije Privrednog suda Crne Gore M.V.M., predsjednika Privrednog suda Crne Gore B.J., bivšeg izvršnog direktora Investiciono razvojnog fonda Crne Gore AD Podgorica, Z.V., direktora Sektora za finansijske i pravne poslove Investiciono razvojnog fonda Crne Gore AD Podgorica J.B., direktora Sektora za kredite i garancije Investiciono razvojnog fonda Crne Gore AD Podgorica, Z.V., šefa kabineta izvršnog direktora Investiciono razvojnog fonda Crne Gore AD Podgorica, S.R., kao i protiv bivših odgovornih lica privrednog društva „13.Jul Plantaže AD” i to V.V., Đ.R., S.Š., D.P., B.M. i V.M. Takođe, krivični postupak je pokrenut i protiv službenika Agencije za nacionalnu bezbjednost Crne Gore, P.L., protiv direktora Agencije za nacionalnu bezbjednost Crne Gore, D.P., protiv bivšeg direktora Uprave prihoda i carina R.M., protiv bivšeg vršioca dužnosti predjednika Opštine Nikšić, D.P., kao i protiv specijalnog tužioca Specijalnog državnog tužilaštva Crne Gore, S.Č.

Prema podacima Vrhovnog suda, u izvještajnom periodu 1. I - 29. III 2023, zbog krivičnih djela iz oblasti visoke korupcije, Viši sud u Podgorici je imao ukupno u radu 52 predmeta protiv 175 okrivljenih lica (165 fizičkih i 10 pravnih lica). U strukturi tih predmeta, evidentirano je sedam (novih) primljenih predmeta protiv 15 okrivljenih lica. Od ukupnog broja predmeta u radu, riješeno je pet predmeta protiv šest okrivljenih lica, na način što je u jednom predmetu donijeta (nepravosnažna) osuđujuća presuda protiv jednog okrivljenog lica, u tri predmeta protiv četiri okrivljena lica je odbačen optužni akt, dok je u jednom predmetu donijeto rješenje o obustavi postupka. U predmetu u kojem je donijeta osuđujuća presuda, okrivljenom licu je u redovnom postupku, zbog krivičnog djela zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 st. 2 u vezi st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore, izrečena kazna zatvora u trajanju od jedne godine i dva mjeseca.

Oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću

Nakon što je Vlada 16. XII 2022. u skupštinsku proceduru dostavila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu donio je odluku o održavanju Konsultativnog saslušanja povodom razmatranja navedenog predloga zakona. Saslušanje koje je održano 9. II 2023. prisustvovali su: predstavnici Ministarstva pravde Crne Gore, kao predstavnici predlagača akta; generalni sekretar Vlade; predstavnik Specijalnog državnog tužilaštva Crne Gore; predsjednik Višeg suda u Podgorici; Zaštitnica imovinsko-pravnih interesa Crne Gore; Zastupnica Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu; predstavnici Agencije za sprečavanje korupcije, kao i pravni ekspert Savjeta Evrope i predstavnici nevladinog sektora iz MANS-a i Akcije za ljudska prava. Nakon sveobuhvatne rasprave, iznijetih stavova učesnika povodom navedenog predloga zakona, a imajući u vidu da je rasprava o istom bila predviđena na sjednici Drugog vanrednog zasjedanja u 2023, koja je bila zakazana za 10. II 2023, Odbor je jednoglasno usvojio zaključke (tri) koje je uputio Skupštini Crne Gore. Odbor je obavijestio Skupštinu da se na sjednici nije izjasnio o predlogu zakona, iz razloga detaljnog upoznavanja članova Odbora i ostalih poslanika Skupštine Crne Gore, s rezultatima saslušanja na kojem su iznijeti brojni kritički osvrti u odnosu na predložena rješenja, te na taj način ispoštovao cilj i smisao parlamentarnog saslušanja, u namjeri da se ostvari suštinsko unapređenja teksta. Takođe, Odbor je obavijestio Skupštinu da je, shodno članu 73 stav 4 Poslovnika Skupštine Crne Gore, formirao Radnu grupu za unapređenje Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, koja ima za cilj razmatranje predloženih zakonskih rješenja, kao i unapređenja navedenog predloga zakona. Radnom grupom, u skladu s donijetim zaključcima, koordinirao je predsjednik Odbora, a ista je u svoj rad, pored članova Odbora, poslanika, uključila i predstavnike relevantnih državnih organa, strukovnih udruženja,

nevladin sektor, kao i naučne i stručne konsultante. Radna grupa počela je sa radom 13. II 2023. i kontinuirano radila do 28. II 2023, te ukupno održala devet sastanaka.

Poslanici su 28. II 2023. završili pretres o Predlohu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, uz dogovor da Radna grupa nastavi s radom na daljem unapređenju teksta predloga zakona.

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u periodu 1. I - 31. XII 2022. u Specijalnom državnom tužilaštvu privremene mjere obezbjeđenja su donijete u dva predmeta protiv tri fizička i pet pravnih lica, koje se odnose na novčana sredstva blokirana na računima tri fizička i četiri pravna lica, kao i nepokretnosti upisane na jedno pravno lice.

U periodu 1. I - 31. XII 2022, radi očuvanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću i radi mogućeg naknadnog oduzimanja imovinske koristi, Specijalno državno tužilaštvo je podnijelo Višem sudu u Podgorici, predloge za određivanje privremenih mjera obezbjeđenja, zabrane raspolaganja korišćenja pokretne i nepokretne imovine u dva predmeta koji su usvojeni od strane Višeg suda u Podgorici. Ovi predlozi se odnose na sledeće: pašnjak 1.090m², bolnica 2.731m², pomoćna zgrada 147m², dvorište 27.007m², garaža 408m², zgrade u turizmu 2.016m².

Takođe, izvršena je blokada novčanih sredstava na žiro računima tri fizička lica u iznosu od 220.254,17 eura i četiri pravna lica u ukupnom iznosu od 536.918,84 eura (ukupno blokirano 757.173,01 eura).

U predmetima formiranim u vezi s visokom korupcijom privremeno su blokirana novčana sredstva i hartije od vrijednosti kod banaka, a po zahtjevu Specijalnog državnog tužilaštva u dva predmeta i to: privremena obustava hartija od vrijednosti ukupne vrijednosti 82.379,68 eura za jedno fizičko lice i novac na žiro računima 10 fizičkih lica u iznosu od 1.201.912,80 eura, novčana sredstva na žiro računima 10 fizičkih lica u iznosu od 308.934,55 eura, i novčana sredstva na žiro računima tri pravna lica u iznosu od 298.321,34 eura.

U periodu 1. I - 31. XII 2022. u Specijalnom državnom tužilaštvu u pet predmeta donijete su naredbe o pokretanju finansijske istrage protiv 43 fizička lica i četiri pravna lica.

U periodu 1. I - 22. III 2023. u Specijalnom državnom tužilaštvu u četiri predmeta donijete su naredbe o pokretanju finansijske istrage, protiv 14 fizičkih lica.

U periodu 1. I - 22. III 2023. u Specijalnom državnom tužilaštvu privremene mjere obezbjeđenja su donijete u tri predmeta, u kojima je Viši sud u Podgorici, po predlozima Specijalnog državnog tužilaštva, izvršio obustavu novčane transakcije u iznosu od 11.000,50 eura, odredio privremeno oduzimanje pokretne imovine – putničkog motornog vozila marke „Audi A8 6.3 W 12 Quattro”, te odredio privremenu mjeru obezbjeđenja zabrana raspolaganja i korišćenja nepokretnosti, uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti, u vlasništvu pravnog lica „VB” ukupne površine 67.769m².

Prema podacima Vrhovnog suda, u izvještajnom periodu 1. I - 29. III 2023, u tri predmeta sud je donio privremene mjere obezbjeđenja. U jednom predmetu, sud je donio rješenje kojim je privremeno obustavio izvršenje novčanih transakcija (na računu iznos od 11.000,50 eura); u drugom predmetu sud je donio rješenje kojim je određena privremena mjera obezbjeđenja - zabrana otuđenja i opterećenja nepokretnostima u odnosu na jedan stambeni prostor; dok je u trećem predmetu zbog krivičnih djela zloupotreba ovlašćenja u privredi i pranje novca, sud donio rješenje kojim je određena privremena mjera obezbjeđenja - zabrana raspolaganja i korišćenja nepokretnosti, uz

zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti, koje su u vlasništvu ili sa pravom korišćenja pravnog lica AD „Vektra Boka”.

23.3. Temeljna prava

23.3.1. Usklađivanje s pravnom tekovinom EU i međunarodnim standardima

U toku je izrada Nacrta zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije koji treba da prevaziđe dileme koje su se javile u primjeni aktuelnog Zakona o zabrani diskriminacije, u pogledu područja i oblika diskriminacije te tereta dokazivanja diskriminacije, ali i da obezbijedi potpunu usaglašenost sa pravnom tekovinom EU. Nacrt zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije je dat na javnu raspravu koja je završena 2. XII 2022. U toku je prikupljanje mišljenja na Nacrt zakona od nadležnih resora u skladu sa važećom nacionalnom procedurom za izradu propisa, i nakon usaglašavanja teksta zakona sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, isti će biti upućen EK na mišljenje.

Takođe, u toku je izrada predloga Zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja koji će građanima omogućiti da promijenu oznaku pola i matični broj u registrima i ličnim dokumentima, na osnovu rodnog samoodređenja, a koje neće biti uslovljeno obavezom promjene pola i drugim medicinskim postupcima i intervencijama. Na ovaj način, transrodne osobe će moći da slobodno izraze svoj rodni identitet, razvijaju ličnost i žive u skladu sa identitetom koji je nezavistan od bioloških karakteristika pripisanih pri rođenju.

Saradnja s Evropskim sudom za ljudska prava

Kada je u pitanju status Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava, 295 predstavki u odnosu na Crnu Goru dodijeljeno je u rad nekoj sudskoj formaciji, dok je 414 predstavki proglašeno neprihvatljivim ili izbrisano sa liste predmeta Evropskog suda. S druge strane, na kraju 2022. pred Evropskim sudom je u odnosu na Crnu Goru ukupno ostala u radu 101 predstavka.

Ukoliko se osvrnemo na indeks podnijetih predstavki koji označava broj predmeta (priliv) u 2022. na 10,000 stanovnika, kao statistički parametar koji koristi Evropski sud u svom radu, isti ukazuje da se Crna Gora sa indeksom od 4,77 nalazi na trećem mjestu od svih država članica Savjeta Evrope po glavi stanovnika (prosječan indeks država članica Savjeta Evrope za 2022. je 0,54). Nastavljen je trend odbacivanja velikog broj podnijetih predstavki u odnosu na Crnu Goru, već u prvoj fazi postupka kada se odlučuje o njihovoj prihvatljivosti, bez razmatranja merituma predmeta od strane Evropskog suda.

Tokom 2022. u odnosu na Crnu Goru donijeto je ukupno tri presude, koje se odnose na povredu prava na suđenje u razumnom roku i prava na izvršenje pravosnažnih sudskih odluka, kao aspekata prava na pravično suđenje iz člana 6 Konvencije i 2 odluke, u kojima su predstavke proglašene neprihvatljivima.

23.3.2. Djelotvorna primjena ljudskih prava

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, na dan 31. XII 2022. imala je 36 zaposlenih zajedno sa Zaštitnikom i četiri zamjenice Zaštitnika, koji nijesu dio administrativne strukture. U 2022, u skladu sa Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji i Kadrovskim planom, popunjena su dva radna mjesta a nova zapošljavanja su planirana i tokom 2023. U 2022. u radu pred institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda je bilo 1.109 predmeta, od čega je 890 primljeno u 2022.

Sprečavanje mučenja i nečovječnog postupanja

Uprava za izvršenje krivičnih sankcija i Uprava policije aktivno rade na sprovođenju preporuka Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) iz poslednjeg periodičnog izveštaja objavljenog u februaru 2019, kao i preporuka datih nakon ad hoc posjete u junu 2022.

U odnosu na službenike Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, pokrenuto je 11 disciplinskih postupaka zbog povrede službene dužnosti ali nijedna povreda nije sadržala elemente zloupotrebe položaja ili prekoračenje ovlašćenja u službi u vezi mučenja ili nečovječnog postupanja prema licima lišenim slobode.

U periodu 1. I 2022. - 31. III 2023, nastavljeno je stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija.

Što se tiče broja prijava od strane građana koje se odnose na prekoračenja policijskih ovlašćenja i nezakonitu upotrebu sredstava prinude protiv službenika Uprave policije, u periodu 1. I 2022. - 31. XII 2022, u 11 slučajeva su vršene provjere povodom postupanja policijskih službenika u kojima je postojala sumnja u prekoračenje policijskih ovlašćenja i nezakonitu upotrebu prinude od strane policijskih službenika u vršenju službene dužnosti.

Odjeljenju za unutrašnju kontrolu policije podnijeto je 10 pritužbi građana koje su se odnosile na nezakonitu upotrebu sredstava prinude van policijskih prostorija i u jednom slučaju pritužba se odnosila na upotrebu prinude od strane policijskih službenika u službenim prostorijama. U sedam slučajeva izvršene kontrole imale su za rezultat konstatovanje nepravilnosti ili nezakonitosti u postupanju policijskih službenika prilikom upotrebe sredstava prinude. U svih sedam slučajeva, Izvještaji o izvršenim kontrolama, sa spisima predmeta, dostavljeni su i nadležnim državnim tužilaštvima, na dalji postupak i ocjenu i odlučivanje da li su se u radnjama i postupanju policijskih službenika stekla obilježja krivičnog djela zlostavljanje, dok su u dva od navedenih slučajeva i pored navedenih mjera, Izvještaji sa spisima predmeta sačinjenim u postupcima unutrašnje kontrole, dostavljeni i Etičkom odboru, na ocjenu postupanja četiri policijska službenika u konkretnim slučajevima. U vezi sa jednim slučajem, Odjeljenje za unutrašnju kontrolu policije je obaviješteno od strane nadležnog državnog tužilaštva da je podniet optužni predlog protiv policijskog službenika, zbog krivičnog djela zlostavljanje i da je u toku krivični postupak pred nadležnim sudom.

U periodu 1. I - 31. XII 2022. Odjeljenje za unutrašnju kontrolu policije je sprovelo postupke unutrašnje kontrole na osnovu 77 pritužbi građana na postupanje službenika Uprave policije. U istom periodu, izvršene su 74 kontrole po službenoj dužnosti.

Što se tiče broja prijava od strane građana koje se odnose na prekoračenja policijskih ovlašćenja i nezakonitu upotrebu sredstava prinude protiv službenika Uprave policije, u periodu 1. I - 29. III 2023, u tri slučaja su vršene provjere povodom postupanja policijskih službenika u kojima je postojala sumnja u prekoračenje policijskih ovlašćenja i nezakonitu upotrebu prinude od strane policijskih službenika u vršenju službene dužnosti. Odjeljenju za unutrašnju kontrolu policije podnijeta je jedan pritužba građanina koja se odnosila na nezakonitu upotrebu sredstava prinude van policijskih prostorija u dva slučaja pritužbe su se odnosile na upotrebu prinude od strane policijskih službenika u službenim prostorijama. U jednom slučaju u kojem je utvrđeno da postoji osnovanost navoda iz pritužbe o zlostavljanju od strane policijskog službenika Odjeljenje za unutrašnju kontrolu policije direktoru Uprave policije na dalji postupak, dostavilo je izvještaj o izvršenoj kontroli, u cilju pokretanja disciplinskog postupka protiv jednog policijskog službenika, za kojeg je utvrđeno postojanje osnovane sumnje da je radnjama i postupanjem počinio zloupotrebu položaja ili prekoračenje ovlašćenja u službi, dok je u istom predmetu nadležnom državnom tužilaštvu dostavljen izvještaj unutrašnje kontrole, zbog postojanja osnova sumnje da su se u radnjama i postupanju policijskog službenika stekla obilježja krivičnog djela zlostavljanje.

U periodu 1. I - 29. III 2023. Odjeljenje za unutrašnju kontrolu policije je sprovelo postupke unutrašnje kontrole na osnovu 14 pritužbi građana na postupanje službenika Uprave policije. U istom periodu, izvršeno je 12 kontrola po službenoj dužnosti.

U periodu od 1. I 2022. - 1. III 2023, u državnim tužilaštvima je formirano 28 krivičnih predmeta, protiv 67 poznatih policijskih službenika, izvršenih na štetu više oštećenih lica. Donijeto je 20 rješenja o odbačaju, protiv više lica. U toku je izviđaj u 10 predmeta protiv više lica i istraga se vodi protiv osam lica. Pred nadležnim sudovima je podnijeto šest optužnih predloga, koji postupci su pred sudom u toku. U dva predmeta je uvažena žalba tužioca na oslobađajuće odluke i postupci su ponovo pred sudovima u toku. U dva predmeta su pisane pritužbe na rješenja o odbačaju od strane oštećenih lica koje su uvažene i postupci su u toku. Postupci su vođeni zbog krivičnih djela: mučenje, zlostavljanje, iznuđivanje iskaza, laka tjelesna povreda, teška tjelesna povreda, zloupotreba službenog položaja, nesavjestan rad u službi, falsifikovanje službene isprave, protivzakonito pretresanje, proganjanje, ugrožavanje sigurnosti. Takođe je formirano više predmeta zbog izvršenja navedenih krivičnih djela protiv nepoznatih izvršilaca, koji su u izviđaju.

U istom periodu, formirano je više krivičnih predmeta u vezi saznanja državnog tužilaštva da je eventualno došlo do torture, a sve u cilju utvrđivanja svih okolnosti u vezi postojanja osnova sumnje da je učinjeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti od strane policijskih službenika ili službenika UIKS-a. Nakon ocjene svih prikupljenih dokaza i podataka u nekim predmetima je pokrenut krivični postupak pred nadležnim sudovima, određeni su u fazi izviđaja, a neki predmeti su arhivirani, jer ne postoji osnovana sumnja da je neko lice izvršilo krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti.

Prema preliminarnim podacima Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Zaštitnik je u periodu od 1. I - 31. XII 2022, u okviru Sektora - Zaštita od zlostavljanja, bezbjednost i Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NPM) formirao 147 predmeta. Pritužbe su se uglavnom odnosile na rad: UIKS-a (66) i Uprave policije (62). U izvještajnom periodu Zaštitnik je primio jednu pritužbu sa navodima o zlostavljanju koje se dogodilo u Zatvoru za žene u Podgorici. Zaštitnik je u ovom slučaju utvrdio povredu člana 3 Konvencije, a data preporuka je ispoštovana.

Pritužbe na rad Uprave policije kojih je u radu Zaštitnika u izvještajnoj godini bilo ukupno 62 i uglavnom su se odnosile na zabranu mučenja i surovog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

U period 1. I – 31. III 2023, u okviru Sektora - Zaštita od zlostavljanja, bezbjednost i Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NPM) formirano je 35 predmeta. Zaštitnik je primio četiri pritužbe sa navodima o zlostavljanju, rad po pritužbama je u toku. Realizovana su tri obilaska NPM-a, sva tri su bila nenajavljena.

U odnosu na postupanje policijskih službenika za vrijeme javnih okupljanja na Cetinju (2021.), Zaštitnik je formirao 27 predmeta i svi su predmeti okončani. Tokom 2022. u radu je bio preostao 21 predmet u kojim se dominantno ukazivalo na prekomjernu upotrebu hemijskih sredstava i u jednom broju predmeta, dodatno i na tjelesne povrede nastale po navodima podnosilaca pritužbe od gumenih metaka. Navedeni predmeti su okončani na način što je u svim slučajevima utvrđena prekomjerna upotreba hemijskih sredstava.

U cilju sprječavanja loše prakse, Zaštitnik je 30. XII 2022, između ostaloga predložio da se u članu 259 Zakonika o krivičnom postupku (ZKP) - prikupljanje obavještenja od građana, izričito propiše da građanin koji se odazvao pozivu, a odbije da pruži obavještenja, može u svakom trenutku napustiti prostorije policije. Takođe, Zaštitnik je 14. IX 2022. inicirao dopunu Pravilnika o pravilima boravka i kućnom redu u Prihvatilište za strance na način što će propisati u kojem roku se ima donijeti odluka po pritužbi stranca, kao i kojem organu i u kojem roku se ima pravo izjaviti određeni pravni lijek u slučaju neblagovremenog odlučivanja po pritužbi, kao i na odluku rukovodioca Prihvatilišta.

Uprava policije je postupajući po preporuci Zaštitnika sačinila predlog izmjena i dopuna Pravilnika kojima se predviđa da je rukovodilac Prihvatišta u obavezi da u roku od osam dana, od dana prijema pritužbe stranca donese odluku o pritužbi. Dodatno, Zaštitnik je 20. VI 2022. uputio Inicijativu za izmjenu člana 77 Zakona o unutrašnji poslovima, zaključujući da treba predvidjeti da je policijski službenik ovlašten da dovede lice u prostorije Policije i radi utvrđivanja identiteta.

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture u 2022. obavio je 40 obilazaka, nakon kojih je sačinjen i objavljen 31 izvještaj. Na osnovu obavljenih obilazaka i analiza zatečenog stanja u 2022. Zaštitnik kao NPM uputio je 81 preporuku ustanovama i nadležnim ministarstvima, ponovljeno je 79 preporuka, djelimično je ispunjeno sedam preporuka. Ustanove i nadležna ministarstva implemenitrala su 39 upućenih preporuka.

Prema podacima Vrhovnog suda, povodom krivičnih djela zlostavljanje u kojima su okrivljena lica policijski službenici, sudovi su u period 1. I 2022 – 31. III 2023. imali ukupno u radu 30 predmeta protiv 49 okrivljenih lica - policijskih službenika zbog krivičnih djela iznuđivanje iskaza iz čl. 166 KZ CG i zlostavljanje iz čl. 166a KZ CG. Od tog broja, u izvještajnom periodu je riješeno 11 predmeta protiv 17 okrivljenih lica, dok su u preostalim predmetima (19) postupci u toku. U strukturi presuda preovladavaju osuđujuće presude, dok su u dva predmeta donijete oslobađajuće presude.

Reforma zatvorskog sistema

Vlada je 28. VII 2022. usvojila Završni izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije izvršenja krivičnih sankcija 2017-2021. Skupština je 19. XII 2022. donijela Zakon o izmjeni zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti („Sl. list CG” broj 3/23).

Takođe, Vlada je 26. I 2023. usvojila Uredbu o izmjeni Uredbe o uslovima za sticanje zvanja i nivoima zvanja službenika. Uprave za izvršenje krivičnih sankcija („Sl. list CG” broj 18/23), a 9. II 2023. usvojila je Informaciju o potrebi upisa polaznika po Obrazovnom programu za zanimanje zatvorski policajac/ka. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija je potpisala Memorandum o saradnji sa Medicinskim fakultetom u Podgorici u cilju edukacija i stručnog usavršavanja medicinskog kadra kako iz teorijskog tako i praktičnog dijela obuka između ostalih i na temu urgentnih stanja. Takođe, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija je potpisala i Memorandum o saradnji sa JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci u Podgorici, u cilju edukacije zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija koji rade sa korisnicima PAS u zatvorima. U cilju smanjenja prenatrpanosti u zatvorima i poboljšanja uslova boravka lica lišenih slobode, pored jačanja sistema alternativnih krivičnih sankcija, otpočela je i izgradnja četiri nova objekta: Specijalna zdravstvena ustanova, Multifunkcionalni objekat, Prijavnica i Otvoreno odjeljenje, kao i nastavljeno je sa pripremnim aktivnostima na izgradnji Zatvora za sjevernu regiju Crne Gore u opštini Mojkovac. Evaluaciona komisija završila evaulaciju dostavljenih ponuda od strane ponuđača u okviru postupka javnih nabavki za Projekat „EU za poboljšanje pristupa pravdi i temeljna prava“, u okviru kojeg projekta jedan od LoT-ova je i gradnja četiri objekta u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (Specijalna zdravstvena ustanova, Prijavnica, Multifunkcionalni objekat i Otvoreni zatvor). Potpisan je Ugovor o javnoj nabavci između Uprave za kapitalne projekte i IGP „Fidija“ DOO Podgorica za izgradnju ovih objekata, dana 1. XII 2022. Radovi na izgradnji ovih objekata su počeli u januaru 2023. a planirano je da radovi traju 24 mjeseca. Vlada je 16. XII 2021. usvojila Informaciju o kapitalnim infrastrukturnim projektima u sektoru pravde, koji se ostvaruju uz instrument pretprijetne podrške, a 20. X 2022. usvojila je i Informaciju o potrebi o obezbjeđivanja dodatnih finansijskih sredstava za realizaciju IPA 2018 programa za oblast „Vladavina prava i temeljna prava“. Na ovaj način je zaokružena finansijska konstrukcija za relizaciju IPA 2018 programa za ovu oblast. Kada je u pitanju izgradnja zatvora za sjevernu regiju, projektna prijava Ministarstva pravde je usvojena i dobijena su bespovratna sredstava od 100% u okviru Zapadnobalkanskog investicijskog okvira (WBIF), u novčanom iznosu od 1.200.000 eura TA grant, u okviru kojeg je urađena tehnička dokumentacija za izgradnju zatvora smještajnih kapaciteta za 200 lica lišenih slobode i 120 zaposlenih. Odlukom o

zaduživanju Crne Gore za 2021. je predviđeno da se Država Crna Gora zadužuje kod Banke za razvoj Savjeta Evrope (CEB), za potrebe Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava za izgradnju kapitalnog objekta - Zatvor u Mojkovcu, u iznosu do 15.000.000,00 eura. U izvještajnom periodu Ministarstvu pravde je data saglasnost na idejno arhitektonsko rješenje. Potpisan je Ugovor o javnoj nabavci između Uprave za kapitalne projekte i „ING INVEST“ DOO Danilovgrad za vršenje revizije glavnog projekta izgradnja zatvora za sjevernu regiju Crne Gore u opštini Mojkovac, dana 17. X 2022.

Između Uprave za izvršenje krivičnih sankcija i njemačke nevladine organizacije „Help-Hilfe zur Selbsthilfe“ potpisan je Aneks memoranduma o razumijevanju 30. IX 2022, kroz koji će se obezbijediti sanacija određenih djelova zatvora u Bijelom Polju, nabavka određene opreme i obuke za zaposlene. Takođe, finansirani su i brojni projekti i programi NVO u oblasti zaštite i promovisanja ljudskih i manjinskih prava u Crnoj Gori, za koja su dodijeljena sredstva sa odgovarajuće pozicije Budžeta Crne Gore za 2021. a koji su implementirani u 2022.

U radni odnos na neodređeno vrijeme u Upravi za izvršenje je primljeno 24 izvršioca.

Sloboda izražavanja

Ministarstvo kulture i medija nastavilo je radi na jačanju i unapređenju normativnog okvira u oblasti medija. Intenziviran je rad Radne grupe za izradu izmjena i dopuna Zakona o medijima i Zakona o javnom medijskom servisu Crne Gore, kao i Nacrta novog Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama, radi potpunog usklađivanja s pravnom tekovinom EU.

Medijska strategija Crne Gore 2023-2027 i prateći Akcioni plan su u završnoj fazi. Radna grupa je završila rad na dokumentu i nakon obavljenih završnih konsultacija je odrađena faza dobijanja mišljenja od nadležnih međunarodnih institucija. Nakon toga će biti sprovedeno međuresorsko usaglašavanje i dokument će biti prosljeđen Vladi na usvajanje. Ovom Strategijom jasno će se definisati ciljevi, pravci razvoja i budući planovi kako bi se obezbijedilo povoljno okruženje za slobodu informisanja, protok ideja i mišljenja u ostvarivanju javnog interesa, kao i uređeno medijsko tržište. Na ovaj način stvoriće se uslovi za rad, koji će doprinijeti unapređenju ambijenta za slobodno i profesionalno novinarstvo, odnosno da građanima bude omogućeno pravo na istinite, pravovremene i cjelovite informacije.

Kada su u pitanju mjere podrške na nacionalnom nivou za oblast medija, u skladu sa pozitivnim propisima, Ministarstvo kulture i medija raspisalo je javni konkurs za finansiranje medijskih sadržaja u dnevnim i nedjeljnim štampanim medijima i na internetskim publikacijama i finansiranje operativnih troškova različitih mehanizama samoregulacije u 2022. u trajanju od 25. XI 2022. do 12. XII 2022. U naznačenom roku pristiglo je ukupno 48 prijava, od toga četiri za dnevne i nedjeljne štampane medije, 44 za internetske publikacije kao i tri zahtjeva za finansiranje operativnih troškova različitih mehanizama samoregulacije. Predviđen iznos sredstava za raspodjelu iz podfonda za štampane medije i internetske publikacije iznosio je 348,133.05 eura i 19,340.73 eura za finansiranje zahtjeva operativnih troškova različitih mehanizama samoregulacije.

U period 1. I – 31. XII 2022. u postupku pred institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore registrovano je 16 predmeta zbog govora mržnje i 14 predmeta u oblasti javnog diskursa/medija. U odnosu na predmete govora mržnje, u jednom je utvrđen govor mržnje po osnovu društvenog ili etničkog porijekla; u tri po osnovu pola, promjene pola i rodnog identiteta; u dva po osnovu nacionalne pripadnosti; u jednom po osnovu političkog ili drugog mišljenja; dok su u dva predmeta data mišljenja sa ukazivanjem. U području javni diskurs/mediji, u jednom predmetu je utvrđena diskriminacija po osnovu nacionalne pripadnosti; u jednom po osnovu društvenog ili etničkog porijekla; u

jednom po osnovu političkog ili drugog mišljenja, dok u jednom nije utvrđena diskriminacija, već povreda drugog prava.

Što se tiče razloga obraćanja građana i građanki, oni se uglavnom odnose na govor mržnje po osnovu nacionalne pripadnosti, društvenog ili etničkog porijekla, seksualne orijentacije i rodnog identiteta, kao i po osnovu pola.

Shodno podacima iz Četvrtog izvještaja Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija za period 23. VI - 5. XII 2022, ovo tijelo je u navedenom periodu sačinilo 10 izvještaja među kojima je i djelimični izvještaj o radu policije i tužilaštva u predmetu ubistva Duška Jovanovića-glavnog i odgovornog urednika dnevnog lista Dan. Ovo je prvi put od kad je Komisija oformljena da je usvojen (djelimični) izvještaj o ovom slučaju.

Komisija svojim radom obuhvati sve prijavljene i/ili u medijima objavljene napade na novinare u širem smislu, uključujući ne samo prijetnje, fizičko nasilje, ubistva, već i verbalne napade offline i online, u kojima su novinari maltretirani i/ili vrijeđani. Svi izvještaji Komisije usvojeni od strane Vlade i javno su dostupni.

Bilans rezultata – napadi na novinare

Prema podacima VDT-a, u periodu 6. VI 2022. – 31. III 2023. formirano je ukupno 12 predmeta povodom napada na novinare, prijetnji novinarima i napada na njihovu imovinu.

Slijedi detaljan pregled podataka o svim navedenim predmetima:

1. U predmetu napada na novinarku Vijesti J.Č, krivičnom prijavom je predstavljeno da je osumnjičeni E. P. dana 17. VI 2022. ispred zgrade Višeg/Osnovnog suda u Bijelom Polju prinudio oštećenu, koja je obavljala posao od javnog značaja iz oblasti javnog informisanja, da ne obavi snimanje i fotografisanje lica kojima je sudski postupak u toku, upućujući joj uvrede, psovke te šireći ruke i krećući se prema njoj. Nadležni tužilac je saslušao osumnjičenog E. P, određeno zadržavanje u trajanju do 72h, a nakon sprovedenog izviđaja donijeto je rješenje o odbacivanju krivične prijave. Na to rješenje oštećena je podnijela pritužbu hijerarhijski višem tužilaštvu, koji je usvojio i vratio predmet na ponovono odlučivanje. Dana 12. IX 2022. ODT Bijelo Polje donijelo je novo rješenje o odbacivanju krivične prijave, na koje rješenje je oštećena ponovo podnijela pritužbu koja je usvojena. ODT je potom donijelo novo rješenje o odbacivanju krivične prijave, protiv kojeg je ponovo uslijedila pritužba koja je usvojena pa je naloženo pribavljanje novih dokaza koje je u toku.

2. U predmetu napada na novinara RTCG D. B, prijavom je predstavljeno da je 13. VII 2022, dok se nalazio na radnom zadatku gdje je snimao proslavu Dana državnosti, u jednom trenutku prišlo njemu nepoznato lice koje je pokušalo da mu istrgne telefon iz ruke iako je na telefonu imao vidno obilježen natpis "PRESS", nakon čega se udaljio sa lica mjesta. Dana 16. VII 2022. Uprava policije CB Nikšić je podnijela krivičnu prijavu protiv osumnjičenog E.L. zbog krivičnog djela prinuda u pokušaju, a 19. IX 2022. Protiv njega je podniet I optužni predlog za isto krivično djelo. Nakon nekoliko glavnih pretresa, suđenje je oknčano i izrada presude je u toku.

3. U predmetu prijetnji upućenih snimatelju TV Nikšić Z. I, dana 15. VII 2022. Uprava policije - CB Nikšić podnijela je krivičnu prijavu protiv S. A. zbog krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti iz koje proizilazi da je imenovani dana 13. VII 2022. uputio prijetnje Z.I. u momentu dok je isti snimao dešavanja na Trgu Slobode u Nikšiću povodom proslave Dana Državnosti. Nakon preduzetih službenih radnji, 15.IX 2022. godine podnešen optužni predlog protiv S.A. i sudski postupak je u toku.

4. U slučaju verbalnog napada na novinara Pobjede D. M, dana 9. IX 2022. ODT Podgorica je dostavilo ODT Nikšić zapisnik o saslušanju svjedoka D. M. u predmetu Ktr.br. 1216/22 od 2.VIII 2022. iz kojeg proizilazi da je imenovani

dana 13. VII 2022. prilikom vršenja radnih zadataka novinara Dnevnog lista Pobjeda, a povodom proslave Dana Državnosti u Nikšiću, bio verbalno napadnut od strane grupe lica, kojom prilikom su mu uputili veći broj uvreda i prijetnji. Nakon izvršenih mjera i radnji, 27. IX 2022. ODT Nikšić je odbacio prijavu D.M. protiv M.N. zbog krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti. ODT Nikšić je 14. X 2022. Podnio zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv M.N. zbog prekršaja počinjeno na štetu oštećenog D.M.

5. U predmetu prijetnji novinarima A.N, A.Z, LJ, F. Uprava Policije – OB Podgorica je dana 15. IX 2022. podnijela krivičnu prijavu protiv nepoznatog izvršioca zbog krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti učinjenog na štetu pomenuta tri lica, posredstvom društvene mreže Twiter. Izviđaj je u toku, te se putem međunarodne pravne pomoći, po zamolnici od 6.XII 2022. upućenoj Sjedinjenim Američkim Državama prikupljaju dokazi radi utvrđivanja odlučnih činjenica.

6. U predmetu formiranom povodom prijetnji upućenih A.B. koji je formiran povodom prijave koju je podnio oštećeni, a u kojoj je navedeno da mu je sada nepoznato lice preko portala „In4S“, pod određenim pseudonimom uputilo prijeteće poruke, a u vezi kolumne koju je objavio na portalu „Analitika“ dana 30. XII 2022. Izviđaj je u toku.

7. U predmetu formiranom povodom prijetnji glavnoj i odgovornoj urednici portala “Standard” J. M. i njenom zamjeniku, S. R. upućenih posredstvom portala „In4S“. Postupak je u toku pred ODT Bijelo Polje.

8. U predmet u kojem je oštećen novinar Gradske TV, B. Đ, Uprava policije, OB Cetnje je podnijela krivičnu prijavu protiv lica I.S, zbog krivičnog djela prinuda. Krivičnoj prijavi je prethodio incident kada je 5. IX 2022, na ulaznom stepeništu ispred Cetinjskog manastira, jedno lice je udarilo rukom u kameru novinarske ekipe Gradske RTV. Izviđaj je u toku.

9. U predmetu povodom prijetnji novinaru „Pobjede“ D. M, 16. VII 2022, posredstvom društvene mreže Twiter, nepoznati korisnik je postavio komentar prijeteće sadržine. U cilju utvrđivanja odlučnih činjenica formiran je predmet, te je od strane Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici kao nadležnog, upućena zamolnica nadležnom pravosudnom organu Republike Irske radi prikupljanja dokaza.

10. U predmetu formiranom dana 11. IX 2022. povodom prijetnji D.N, urednici „M“ portala ODT Podgorica je formiralo predmet u cilju utvrđivanja eventualnog postojanja obilježja bića krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti u radnjama nekog lica. Predmet se nalazi u fazi izviđaja.

11. U predmetu formiranom povodom prijetnji upućenih novinarima i zaposlenima u redakciji dnevnog lista „Dan“, ODT Podgorica je formiralo predmet protiv Ž. P. Nakon sprovedenog izviđaja, protiv okrivljenog je podniet optužni predlog, zbog krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti. Osnovni sud u Podgorici je okrivljenog oglasio krivim i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od 4 (četiri) mjeseca, koja presuda je postala pravosnažna.

12. Predmet formiran povodom tekstova objavljenih na portalu Aktuelno.me, na zahtjev Društva profesionalnih novinara Crne Gore, a povodom tekstova objavljenih na portalu Aktuelno.me u kojim tekstovima se vrši navodno zastrašivanje i kompromitovanje novinarku Vijesti D. Š. Postupak je u toku.

Prema podacima Uprave policije, u periodu 1. I - 31. XII 2022. registrovano je ukupno 22 događaja napada za novinare i/ili medijske kuće a koji su za posledicu imali njihov profesionalno angažovanje. Od navedenog broja nadležni državni tužilac je 13 događaja kvalifikovao kao krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, sedam događaja su rasvijetljeni i izvršiocu procesuirani, šest događaja je nerasvijetljeno. Takođe, u dva događaja ovlašćeni policijski službenici su analizirajući spise predmeta cijenili da se u radnjama prijavljenih lica stiču elementi izvršenja prekršaja, u svim slučajevima su pokrenuti prekršajni postupci protiv izvršioca prekršaja. U tri događaja nadležni

državni tužilac je cijenio da u prijavljenim događajima nema elemenata izvršenja krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti, dok su četiri predmeta sa formiranim spisima dostavljen tužiocu na ocjenu, odlučivanje i pravnu kvalifikaciju.

U periodu od 1. I – 27. III 2023. u evidencijama Uprave policije registrovana su ukupno četiri događaja napada za novinare i/ili medijske kuće a koji su za posljedicu imali njihovo profesionalno angažovanje. Od navedenog broja nadležni državni tužilac je jedan događaja kvalifikovao kao krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, isto je nerasvijetljeno, dok su u jednom događaju pokrenut jprekršajni postupak. Takođe, u dva događaja nadležni državni tužilac je cijenio da u prijavljenim događajima nema elemenata izvršenja krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti. Tokom februara 2023. rasvijetljen je jedan događaj (decembar 2022), koji je nakon policijsko tužilačkih aktivnosti i preduzetih mjera i radnji na identifikaciji izvršilaca prekvalifikovan od strane nadležnog tužioca iz krivičnog djela u prekršaj, što je rezultiralo podnošenjem dva Zahtjeva za vođenje prekršajnog postupka protiv dva lica.

Prema podacima Vrhovnog suda, u periodu 1. I 2022 – 31. III 2023, sudovi su imali ukupno u radu 15 predmeta protiv 17 okrivljenih lica zbog krivičnih djela učinjenih na štetu novinara i imovinu medija. Od tog broja (15), riješeno je sedam predmeta osuđujućim odlukama i jednom oslobađajućom protiv osam okrivljenih lica, dok su u preostalim predmetima postupci u toku. U posljednje tri godine, uočava se porast broja predmeta zbog krivičnih djela učinjenih na štetu novinara i/ili imovinu medija. Shodno navedenom, u izvještajnom periodu, pred nadležnim sudovima su u toku postupci u šest predmeta protiv sedam okrivljenih lica.

Procesuiranje napada na novinare direktno se tiče ispunjenja privremenog mjerila 36 u poglavlju 23: Crna Gora obezbjeđuje unapređenje slobode izražavanja i medija u zemlji i primjenjuje nultu stopu tolerancije u pogledu prijetnji i napada na novinare i određuje prioritete krivičnih istraga ukoliko do njih dođe. Crna Gora uspostavlja komisiju za praćenje aktivnosti nadležnih organa u istrazi starih i novijih slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, uključujući i slučaj ubistva. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata u napretku postignutom u istrazi, efektivnom gonjenju i odvrtaćućim sankcijama za počinioce ovih djela.

Prava žena i rodna ravnopravnost

Pred institucijom Zaštitnika je u izvještajnom periodu bilo 26 predmeta u kojima je tražena zaštita od diskriminacije po osnovu pola, dok je bilo osampredmeta u kojima je tražena zaštita od diskriminacije po osnovu bračnog i porodičnog statusa.

Institut za pravne studije (IPLS) je u saradnji sa institucijom Zaštitnika sačinio Smjernice za prevenciju pojave i eliminaciju seksizma u djelovanju institucije Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore, koje su nastale kao odgovor na Preporuku CM/Rec (2019)1 Savjeta Evrope.

Sudovi za prekršaje su u periodu 1. I – 31. XII 2022. imali ukupno u radu 2.201 predmet iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, od čega 609 predmeta prenijeti iz ranijih godina i 1.592 nova predmeta. Kada se posmatraju postupci po žalbi, Viši sud za prekršaje je u 2022. u periodu 1. I – 31. XII 2022. imao ukupno u radu 151 predmet iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Na osnovu Instrumenta za procjenu stepena orodnjenosti strateških dokumenata, koji je kreiralo Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, uz podršku Misije OSCE u Crnoj Gori, tokom 2022. dopunjeni su sljedeći akti: Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, Program obrazovanja za stručno usavršavanje državnih službenica i službenika za strateško planiranje koji je uključio rodnu dimenziju i Obrazac za davanje misljenja na strateška dokumenta, godišinji i završni izvještaji.

U okviru IPA 2018 „Rodno odgovorno komuniciranje“, a koji su partnerski realizovali Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava i UNDP u Crnoj Gori, do kraja 2022. finalizovane su analize pravne regulative iz oblasti medija i medijskog izvještavanja iz rodne perspektive koja je obuhvatila deset najuticajnijih medija, urađena po metodologiji GMMP (Gender Media Monitoring project), sprovedeno je istraživanje o kulturnim sadržajima i narativima u javnom diskursu iz rodne perspektive, a organizovana su i pet treninga koja imaju za rezultat 118 obučanih novinara/ki.

U izvještajnom periodu sprovedena je eksterna evaluacija Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021-2025, sa Akcionim planom 2021-2022. koja je imala za cilj da procijeni koliko je ona, realizacijom planiranih aktivnosti u periodu septembar 2021- novembar 2022. popravila stanje u temama koje su navedene kao prioritetne kroz tri definisana operativna cilja. U februaru 2023. Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava oformilo je Radnu grupu za izradu Akcionog plana 2023 - 2024 godine Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021-2025.

Crnoj Gori, krajem jula 2022. CEDAW Komitet je uputio listu dodatnih pitanja u vezi sa III CEDAW izvještajem Crne Gore. Odgovori na ova pitanja dostavljeni su CEDAW Komitetu u januaru 2023.

Predstavnice Uprave policije su učestvovala u izradi Nacionalnog Akcionog plana za primjenu Rezolucije SBUN 1325 - Žene, mir i bezbjednost. Tri policijske službenice su upućene u Tursku na obuku za mirovnu misiju, nakon čega su upućene u mirovnu misiju na Kipar. Takođe, predstavnici Uprave policije su učestvovali na više konferencija i obuka na ovu temu, održani su i edukativni časovi u svim osnovnim školama, između ostalog, na temu nasilja u porodici, vršnjačkog nasilja, opasnosti na društvenom mrežama.

Nasilje u porodici

U periodu 1. I – 31. XII 2022. za krivično djelo nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici državnim tužilaštvima su dostavljene prijave protiv ukupno 477 lica.

V. d. vrhovnog državnog tužioca izdala je uputstva opšteg karaktera za postupanje u predmetima po krivičnim prijavama za krivično djelo nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici iz člana 220 Krivičnog zakonika Crne Gore. U izvještajnom periodu tužiocu su pohađali obuke na temu nasilja u porodici a žrtvama je pružena podrška u skladu s pozitivnim propisima.

Prema podacima Uprave policije, na teritoriji Crne Gore izvršeno je 441 krivičnih djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici i 39 krivičnih djela koja se dovode u vezu sa nasiljem u porodici, a kvalifikovana su drugačije, za koja je podnijeto 478 krivičnih prijava. Uprava policije je u 2022. godini podnijela 1600 prekršajnih prijava zbog izvršenih 2312 prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Uprava policije je predložila sudovima za prekršaje ukupno 597 zaštitnih mjera shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, a pratila je izvršenje ukupno 437 zaštitnih mjera po osnovu rješenja sudova za prekršaje.

U periodu od 1. I - 28. II 2023. na teritoriji Crne Gore izvršena su 54 krivična djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici i četiri krivična djela koja se dovode u vezu sa nasiljem u porodici, a kvalifikovana su drugačije, za koja je podnijeto 57 krivičnih prijava. U istom periodu Uprava policije je podnijela 194 prekršajne prijave zbog izvršenih 282 prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Uprava policije je predložila sudovima za prekršaje ukupno 43 zaštitne mjere shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, a pratila je ukupno 53 zaštitne mjere po osnovu rješenja sudova za prekršaje.

Socijalno ugroženi i lica s invaliditetom

Vlada je 8. VII 2022. donijela Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godine sa Akcionim planom za sprovođenje strategije za 2022-2023. godinu. Navedena

strategija stavlja primarni akcenat na efektivno suzbijanje svih oblika diskriminacije, kao i stvaranje uslova za uživanje jednakih prava u svim oblastima života licima s invaliditetom a koja je pripremljena u skladu sa Konvencijom UN-a o pravima lica sa invaliditetom, zaključnim zapažanjima Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom i Evropskom strategijom za osobe sa invaliditetom 2020-2030 godine. Istovremeno Vlada je usvojila završni Izvještaj o sprovođenju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017 – 2021.

Homoseksualci, biseksualci, transrodne osobe i interseksualci (LGBTI)

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava formiralo je Radnu grupu za izradu Nacrta zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta po osnovu samoodređenja. Radna grupa je u decembru 2022. izradila prvi Nacrt predmetnog zakona, koji će građanima i građankama omogućiti promjenu oznake pola i matičnog broja u ličnim dokumentima bez obaveze da se završe medicinski postupci promjene pola, kao i medicinske intervencije, čime se štiti jedan od osnovnih principa ljudskih prava, odnosno pravo na samoodređenje.

Vlada je u 3. VIII 2022. donijela Akcionni plan za 2022. za implementaciju Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019 – 2023, kao i Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2021, koji sadrži detaljan pregled i status realizacije planiranih aktivnosti.

Deseta Povorka ponosa organizovana je u Podgorici 8. X 2022. Događaj je prošao bez posebnih mjera obezbjeđenja, što je pokazatelj napretka društva u smislu tolerancije i poštovanja različitosti.

Prema podacima Uprave policije, u posljednje tri godine nije zabilježen nijedan fizički napad na LGBTI osobe, a broj prijavljenih slučajeva govora mržnje u 2022. manji je nego dvije godine ranije.

U period 1. I – 31. XII 2022. Upravi policije je podnijeto 16 prijavi protiv ukupno 22 lica. Svi ovi izvještaji odnose se na ofanzivne i diskriminatorske komentare upućene putem Fejsbuka na štetu LGBTI osoba. Policajci su reagovali po svakoj prijavi i o njima obavijestili nadležne tužioce. Nadležni tužioci su naveli da nema elemenata krivičnog djela koji bi se mogao goniti po službenoj dužnosti, pa su zbog toga policijski službenici podnijeli prekršajne prijave protiv navedenih lica nadležnom Prekršajnom sudu u redovnom postupku, zbog prekršaja učinjenih iz člana 19. Zakona o javnom redu i miru. Oficiri za vezu sa LGBTI osobama su uvijek dostupni i na usluzi LGBTI osobama. Takođe, Tim povjerenja Uprave policije i LGBTI Zajednica brinu o ostvarivanju prava LGBTI osoba.

Zaštita manjina

Vlada je 28. VII 2022. usvojila Šesti periodični izvještaj o primjeni Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima i Četvrti izvještaj Crne Gore o ostvarivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina. Takođe, 16. X 2022. Vlada je usvojila Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2021.

Zaštitnik je 16. III 2022. uputio preporuku Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava -da sa dužnom pažnjom pristupi razmatranju mogućih izmjena i dopuna Zakona o manjinskim pravima i slobodama, u dijelu koji uređuje izbor članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, na način koji bi u mjeri mogućeg obezbijedio ne(posrednost) izbora zasnovanog na slobodno izraženoj volji manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Dodatno je sugerisano da postupak predlaganja izmjena i dopuna Zakona o manjinskim pravima i slobodama prate široke i intenzivne konsultacije sa relevantnim akterima koji se bave pitanjima prava, položaja i interesa nacionalnih manjina, uključujući predstavnike savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Romi i Egipćani

Vlada je 3. VIII 2022. donijela Akcioni plan za sprovođenje Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025. za period 2022-2023 sa Izvještajem o sprovođenju Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025. za 2021. U oktobru 2022. Crna Gora je bila domaćin trećeg ministarskog sastanka o integraciji Roma povodom sprovođenja i implementacije Poznanske deklaracije zemalja Zapadnog Balkana u cilju unapređenja položaja Roma u navedenim zemljama. Vlada je 2. XI 2022. imenovala Nacionalnog koordinatora za praćenje sprovođenja Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025, načelnika Odjeljenja za unapređenje i zaštitu prava Roma i Egipćana u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava. U novembru 2022. Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo prosvjete i Institut za strane jezike iz Podgorice, u saradnji sa Savjetom za regionalnu saradnju (RCC), pokrenuli su akreditovani Edukativni program za sticanje ključnih vještina iz romologije.

Predstavnici institucije Zaštitnika su u periodu 1. I – 31. XII 2022. realizovali obilaske više od 20 romskih naselja na teritoriji Crne Gore, nakon čega će biti sačinjen i publikova Izvještaj o stanju prava Roma i Egipćana, sa preporukama za unapređenje.

Što se tiče postupanja po individualnim pritužbama, Zaštitnik je u 2022. godini postupao i po pritužbama koje se odnose na govor mržnje, a i pokretao je postupke po sopstvenoj inicijativi, u vezi sa pristupom izgrađenoj infrastrukturi, govorom mržnje, potencijalnim iseljenjem romskih porodica i pravnim statusom u Crnoj Gori.

Interno raseljena lica (IRL)

U periodu od 7. XI 2009. (datum stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o strancima), zaključno sa 31. III 2023. raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 15.270 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja riješeno je 15.155 zahtjeva, dok je po 115 zahtjeva postupak u toku.

Od 15.155 riješenih predmeta, za 12.410 lica zahtjev je usvojen i odobren je stalni boravak ili privremeni boravak do tri godine, 297 zahtjeva je odbijeno, dok je 2.448 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Član 220 novog Zakona o strancima

Shodno članu 220 novog Zakona o strancima raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 86 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja riješeno je 77 dok je po devet zahtjeva postupak u toku. Od 77 riješenih predmeta, za 73 lica zahtjev je usvojen i odobren im je stalni boravak, jedan zahtjev je odbijen, dok je tri predmeta odbačeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

Zaštita ličnih podataka

Tekst Prijedlog zakona o zaštiti podataka o ličnosti usaglašen je sa ekspertskim stavovima iz navedene oblasti i u istom je implementirana u potpunosti Regulativa Evropskog parlamenta i savjeta (EU) 2016/679 o zaštiti fizičkih lica u vezi sa obradom ličnih podataka u saradnji sa ekspertom iz Slovenije. Prijedlog zakona zaštiti podataka o ličnosti koje sprovode nadležni organi u svrhe sprovođenja istrage, otkrivanja ili gonjenja za krivična djela ili izvršavanje krivičnih sankcija u kojem je implementirana Direktiva Evropskog parlamenta i savjeta (EU) 2016/680 o zaštiti fizičkih lica u vezi sa obradom ličnih podataka od strane nadležnih organa u svrhe sprječavanja, istrage ili gonjenja za krivična djela ili izvršenje krivičnih sankcija i o slobodnom kretanju takvih podataka, sačinjen je u djelimičnoj saradnji sa ekspertom iz Slovenije.

Prema podacima Agencije za zaštitu ličnih podataka, od ukupno sistematizovanih 28 radnih mjesta sa 47 izvršioca, u periodu 1. I – 31. XII 2022. definisane poslove i zadatke je većinom vremena obavljalo 29 izvršilaca (61,70%).

U periodu 1. I – 31. XII 2022. ukupno je izvršeno 127 nadzora. Redovnih nadzora nije bilo, dok se 114 odnosi na vanredan nadzor. Od 114 vanrednih nadzora, po osnovu podnijetih zahtjeva za zaštitu prava sprovedeno je ukupno 38 nadzora, dok je preostalih 76 izvršeno po osnovu podnijete inicijative. Provjera postupanja po zapisniku (kontrolni nadzori) je izvršeno 13.

NADZORI	Redovni nadzor	Po osnovu zahtjeva za zaštitu prava	Po osnovu inicijative	Kontrolni nadzor
127	0	38	76	13

U periodu 1. I – 31. XII 2022. ukupno je izdato šest saglasnosti za uspostavljanje zbirke ličnih podataka odnosno za uvođenje video nadzora i dvije saglasnosti za iznošenje podataka van Crne Gore. Savjet Agencije je utvrdio šest mišljenja u vezi sa primjenom Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, a upućeno je 58 dopisa kojima je Agencija, tumačeći odredbe Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, bila u funkciji saradnje sa rukovodima.

Kada je u pitanju slobodan pristup informacijama, u periodu 1. I – 31. XII 2022. u Agenciji je zaprimljeno ukupno 8865 žalbi. Agencija je razdužila na dan 31. XII 2022. ukupno 3743 predmeta, iz ranijeg perioda razduženo je 598 predmeta dok je iz kalendarske 2022. godine ukupno razduženo 3145 predmeta.

Nakon što je Skupština 29. XII 2021. donijela Odluku o razrješenju predsjednika Savjeta Agencije i Odluku o razrješenju jednog člana Savjeta Agencije, Skupština je 1. VIII 2022. imenovala predsjednika i jednog člana Savjeta Agencije čime je ovaj organ Agencije kompletiran i odlučuje, shodno zakonskim ovlaštenjima, u punom kapacitetu.

Ekonomsko državljanstvo

Prema statističkim podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, u periodu od 1. I do 31. XII 2022. od strane predsjednika Vlade Crne Gore u skladu sa članom 12 Zakona o crnogorskom državljanstvu i Odlukom o kriterijumima, načinu i postupku izbora lica koje može steći crnogorsko državljanstvo, radi realizacije posebnog programa ulaganja od posebnog značaja za privredni i ekonomski interes Crne Gore, MUP-u Crne Gore dostavljena su 244 predloga (za 244 aplikanta i 544 člana porodice) za sticanje crnogorskog državljanstva prijemom. U navedenom periodu donijeto je 438 rješenja o prijemu u crnogorsko državljanstvo po osnovu posebnog programa i to za 13 aplikanta i 308 članova porodice.

U periodu od 1. I do 31. III 2023. od strane predsjednika Vlade Crne Gore u skladu sa članom 12 Zakona o crnogorskom državljanstvu i Odlukom o kriterijumima, načinu i postupku izbora lica koje može steći crnogorsko državljanstvo, radi realizacije posebnog programa ulaganja od posebnog značaja za privredni i ekonomski interes Crne Gore, MUP-u Crne Gore dostavljeno je 148 predloga, za 145 aplikanta i 312 članova porodice, (u ovaj broj ulaze i 3 djeteta aplikanta koja su rođena u period trajanja programa ali su za njih naknadno dostavljeni predlozi od strane premijera) za sticanje crnogorskog državljanstva prijemom.

U navedenom periodu nije donijeto nijedno rješenje o prijemu u crnogorsko državljanstvo po osnovu posebnog programa.

24.1. Migracije

24.1.1. Normativni okvir

Vlada je 2. XI 2022. usvojila Informaciju o primjeni člana 81 Zakona o strancima (izdavanje dozvole za privremeni boravak i rad radi sezonskog zapošljavanja preko diplomatsko-konzularnog predstavništva u državi porijekla stranca) i donijela zaključak o odlaganju primjene ove zakonske odredbe do ulaska Crne Gore u EU, budući da sada ne postoje administrativni i tehnički uslovi za njenu primjenu.

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023, donijeti su sljedeći podzakonski akti: Pravilnik o bližim uslovima i načinu izdavanja dozvole za privremeni boravak digitalnog nomada („Sl. list CG”, broj 131/22), Pravilnik izmjenama i dopunama Pravilnika o pravilima boravka i kućnom redu u prihvatilištu za strance („Sl. list CG”, broj 129/22), Pravilnik o izmjeni pravilnika o obrascima, bližim uslovima i načinu izdavanja dozvole za privremeni boravak i dozvole za privremeni boravak i rad („Sl. list CG”, broj 145/22).

Na osnovu Memoranduma o razumijevanju između Ministarstva unutrašnjih poslova Austrije i Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore o jačanju saradnje u oblasti unutrašnje bezbjednosti predstavnici austrijske i crnogorske policije kontinuirano zajednički rade na crnogorskoj granici. U okviru zajedničkog rada realizovane su misije vazdušnog multisenzornog osmatranja državne granice Crne Gore prema Albaniji i Kosovu upotrebom dronova austrijske policije, kao i zajedničke patrole korišćenjem savremenih tehničkih sredstava za dnevno i noćno osmatranje, s posebnim akcentom na suzbijanje nezakonitih migracija.

Readmisija

Predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva vanjskih poslova su 16. XI 2022. održali sastanak sa predstavnicima Vlade Islamske Republike Pakistan u Skoplju, gdje su predstavnici Pakistana istakli da će u ime Vlade Pakistana odgovoriti na svaki zahtjev za prihvatanje lica za koje se nesporno utvrdi da je državljanin Pakistana, posredstvom Ambasade Pakistana u Bugarskoj. Ujedno, dogovoreno je dostavljanje liste dokaza koji su potrebni da bi se izvršio povratak nekog lica.

Predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva vanjskih poslova su 13. XII 2022. održali sastanke s predstavnicima ambasada Alžira i Maroka u Beogradu. S predstavnicima Ambasade Maroka dogovoreno je da Ministarstvo unutrašnjih poslova kontaktira kontakt osobu u Ambasadi kada se javi potreba za identifikacijom ilegalnih migranata u cilju uspostavljanja i razvoja načina saradnje te da se organizuje sastanak sa ambasadorom Maroka u narednom periodu kako bi se ispitala izvodljivost sklapanja povezanih aranžmana/sporazuma između dvije zemlje. U razgovoru s predstavnicima Ambasade Alžira predloženo je sklapanje tehničkog sporazuma/aranžmana između policijskih snaga ili imigracionih organa dvije države.

Privremena zaštita lica iz Ukrajine

Vlada je 14. II 2023. donijela Odluku o izmjeni i dopunama Odluke o odobravanju privremene zaštite licima iz Ukrajine te shodno članu 93 Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca produžila privremenu zaštitu za još godinu dana, a Odluka je stupila na snagu 21. II 2023. Trenutno, ukupan broj lica koja su produžila privremenu zaštitu je 4.189. Takođe, od 11. III 2022. do 27. III 2023, odnosno od donošenja Odluke o odobravanju privremene

zaštite licima iz Ukrajine, podnijeto je 8.291 zahtjeva za odobrenje privremene zaštite, od čega je odobreno 7.857 zahtjeva, dok je u postupku odobravanja 434 zahtjeva.

U cilju obezbjedivanja smještaja licima iz Ukrajine pod privremenom zaštitom, Ministarstvo unutrašnjih poslova je 7. X 2022. zaključilo ugovore o javnoj nabavci sa izvršiocima usluga smještaja, na koji način je omogućen adekvatan smještaj ovim licima, osnovna sredstva za život i neophodnu pomoć. Do sada je u vlastitim smještajnim kapacitetima Ministarstva unutrašnjih poslova u Centru za prihvata u Spuzi bilo smješteno 27 lica, a u smještajnim kapacitetima koje je Ministarstvo unutrašnjih poslova obezbijedilo kroz postupak javnih nabavki 104 lica. U skladu sa produženjem privremene zaštite za lica iz Ukrajine do 11. III 2024, zaključeni su i novi ugovori o javnim nabavkama, kojima se obezbjeđuje smještaj za lica iz Ukrajine u smještajnim kapacitetima dva izvršioca usluga smještaja, od kojih jedan za centralnu i sjevernu regiju (predviđeno 45 mjesta) i jedan za južnu regiju (predviđeno 120 mjesta). Rok za koji se obezbjeđuju smještajni kapaciteti prati rok za produženje privremene zaštite, odnosno predmetni ugovori važe do 11. III 2024.

Izrađene su standardne operativne procedure prilikom zaprimanja zahtjeva za privremenu zaštitu, za produženje privremene zaštite, za smještaj sa jasno formulisanim obrascima.

Evropska mreža za migracije (European Migration Network – EMN)

U okviru saradnje s Evropskom mrežom za migracije, Ministarstvo unutrašnjih poslova je do sada dalo svoj doprinos u izradi Kvartalnog i Godišnjeg izvještaja, zatim u izradi studije *Contingency Planning*, kao i u sastavljanju tzv. Liste prioriteta za rad u tekućoj godini, u okviru ove mreže.

24.1.2. Statistika – readmisija

CG – EU

Postupajući po sporazumima o readmisiji, od strane država EU, u periodu 1. I - 31. XII 2022, primljeno je ukupno 146 zahtjeva za readmisiju koji su se odnosili na prihvata ukupno 231 lica, od čega je pozitivno riješeno 84 zahtjeva, odnosno data je saglasnost za prihvatanje ukupno 153 lica, negativno su riješena 62 zahtjeva, odnosno nije data saglasnost za prihvatanje ukupno 78 lica.

CG – susjedne države – redovan postupak readmisije

U periodu 1. I – 31. XII 2022, od strane država s kojima se Crna Gora graniči primljena su ukupno četiri zahtjeva za readmisiju, koji su se odnosili na prihvata ukupno osam lica. Svi zahtjevi su iz Bosne i Hercegovine i isti su pozitivno riješeni, tj. data je saglasnost za prihvatanje lica. U periodu 1. I – 31. XII 2022, u redovnom postupku, u države s kojima se Crna Gora graniči vraćeno je ukupno 34 lica.

Reintegracija povratnika po readmisiji

U periodu 1. I - 31. XII 2022, u Crnu Goru je vraćeno ukupno 71 lice, shodno sporazumima o readmisiji, uključujući i jedan grupni povratak. Letom na relaciji Hanover-Podgorica, 8. XII 2022. izvršena je readmisija, kao i prihvata 49 lica, državljana Crne Gore i drugih lica, za koja je shodno Sporazumu između Crne Gore i Evropske zajednice o readmisiji (vraćanje i prihvatanje) lica koja su bez dozvole boravka, utvrđena obaveza prihvatanja. Ova lica su prihvaćena i evidentirana od strane službenika Ministarstva unutrašnjih poslova - Odsjeka za reintegraciju povratnika, a na osnovu zaprimljenih najava povratka posredstvom Direkcije za strance, migracije i readmisiju, te treba imati u vidu da se i određeni broj povratka faktički i ne evidentira, jer izostaju obavještenja kada je u pitanju dobrovoljni povratak lica. Za sva lica izrađeni su reintegracioni planovi i dostavljeni koordinatorima lokalnih timova, radi pružanja pomoći u

ostvarivanju prava povratnika (prava iz oblasti socijalne i dječije zaštite, zdravstvene zaštite, pravo na ispravu, obrazovanje, rad...). Najveći broj povratnika je iz SR Njemačke i to ukupno 67 lica, a potom iz sljedećih država: Švajcarska - dva lica, Francuska - jedno lice i Švedska - jedno lice. Tokom 2022. nije bilo zahtjeva za medicinskim prihvatom povratnika.

Nedozvoljeni prelazak državne granice (čl. 405 KZ)

U toku 2022. registrovano je 8.519 (3.405⁵) migranata, od čega 7.277 (3.176) u unutrašnjosti i 1.242 (229) na granici. Najveći broj registrovanih lica je sa područja: Avganistana – 5.181, Irana – 1.284, Bangladeša – 698, Pakistana – 453, Maroka – 294, Rusija – 59, Turske – 56, Kube – 27 i Alžira – 13.

Radom granične policije u nezakonitom prelasku državne granice, van graničnih prelaza, spriječeno je i procesuirano 511 (239) lica, a 202 (146) na graničnim prelazima. Od nezakonitog prelaska državne granice na ulasku u Crnu Goru odustalo je 4.920 (4.018) lica. Operativnom upotrebom sistema elektronskog nadzora državne granice tokom 2022. detektovana su 103 (177) nezakonita prelaska državne granice.

Sektor granične policije kontinuirano sprovodi Plan pojačanog nadzora državne granice, kroz pojačano prisustvo patrola na granici i kontrolnim tačkama glavnih puteva prema granici, a u saradnji s graničnom policijom R. Albanije i povremeno uključivanje zajedničkih patrola graničnih policija.

Prema podacima SDT-a, u periodu 1. I – 31. XII 2022, nije bilo naredbi o sprovođenju istraga za ovo krivično djelo. Podignuta je jedna optužnica protiv šest lica.

Prihvatište za strance

U Prihvatištu za strance tokom 2022. bilo je smješteno 78 (104) lica, od kojih najviše državljana Turske – šest, Srbija – 19, Kosovo - 12, Indija – šest, Rusija - šest i dr.

24.2 Azil

24.2.1. Normativni okvir

Intenzivna saradnja Crne Gore i Agencije Evropske unije za azil⁶ je već dala značajne rezultate kroz implementaciju dvogodišnje Mape puta, potpisane s ciljem podrške i jačanja crnogorskog sistema azila i njegovog daljeg usklađivanja sa Zajedničkim evropskim sistemom azila⁷. U tom kontekstu, donijete su standardne operativne procedure za registraciju i postupak po zahtjevu za međunarodnu zaštitu. Takođe, tokom izvještajnog perioda, donijet je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o izgledu i sadržaju obrazaca i načinu izdavanja isprava za stranca koji je podnio zahtjev za međunarodnu zaštitu, azilanta i stranca pod supsidijarnom zaštitom („Sl. list CG“, broj 33/23).

Direkcija za azil

U periodu 1. I – 31. XII 2022. podnijeto je 175 zahtjeva za međunarodnu zaštitu. U odnosu na zahtjeve podnijete u ovom periodu donijeto je 36 rješenja o odbijanju zahtjeva za međunarodnu zaštitu, 60 rješenja o obustavi postupka po zahtjevu za međunarodnu zaštitu i odobreno pet međunarodnih zaštita (četiri statusa azilanta i jedna supsidijarna zaštita). U odnosu na zahtjeve podnijete u periodu 1. I – 31. XII 2022. podnijeto je šest tužbi Upravnom sudu protiv odluka Ministarstva unutrašnjih poslova – Direkcije za azil.

⁵ U zagradi su dati statistički podaci za 2021. godinu.

⁶ European Union Asylum Agency – EUAA

U periodu 1. I – 29. III 2023. podnijeta su 33 zahtjeva za međunarodnu zaštitu. U odnosu na zahtjeve podnijete u ovom periodu donijeto je sedam rješenja o obustavi postupka po zahtjevu za međunarodnu zaštitu i odobrene četiri međunarodne zaštite (četiri statusa azilanta). U odnosu na zahtjeve podnijete u periodu 1. I – 29. III 2023. nije bilo podnijetih tužbi Upravnom sudu protiv odluka Ministarstva unutrašnjih poslova – Direkcije za azil.

Direkcija za prihvata i smještaj stranaca koji traže međunarodnu zaštitu (Centar za prihvata)

U periodu 1. I – 31. XII 2022. u Direkciji za prihvata stranaca koji traže međunarodnu zaštitu na prihvata je primljeno ukupno 6.022 lica, od čega: 5.182 punoljetna muškarca; 247 maloljetnih muškaraca s pratnjom; 10 maloljetnih muškaraca bez pratnje; 397 punoljetnih žena s pratnjom; 38 punoljetnih žena bez pratnje; 148 maloljetnih žena, sve s pratnjom.

U periodu 1. I – 28. III 2023. u Direkciji za prihvata stranaca koji traže međunarodnu zaštitu na prihvata je primljeno ukupno 680 lica, od čega: 605 punoljetnih muškaraca; 20 maloljetnih muškaraca svi sa pratnjom; 29 punoljetnih žena s pratnjom; osam punoljetnih žena bez pratnje; 18 maloljetnih žena sve sa pratnjom.

Direkcija za integraciju stranaca s odobrenom međunarodnom zaštitom i reintegraciju povratnika po readmisiji

U periodu 1. I – 31. XII 2022. prema evidenciji Direkcije za integraciju stranaca s odobrenom zaštitom i reintegraciju povratnika po readmisiji, u Crnoj Gori je boravilo 50 stranaca s odobrenom međunarodnom zaštitom. Od tog broja, za 28 stranaca je pružana pomoć u integraciji u crnogorsko društvo kroz izradu i praćenje realizacije individualnih planova integracije. Direkcija koordinira prilikom ostvarivanja prava koja pripadaju ovim licima, kao što je pravo na novčanu pomoć, rad, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, socijalnu zaštitu, besplatnu pravnu pomoć, učenje crnogorskog jezika, istorije i kulture, psihosocijalnu pomoć, humanitarnu pomoć, sticanje crnogorskog državljanstva. Radi uključivanja azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom u crnogorsko društvo u saradnji s ministarstvom nadležnim za obrazovanje realizovan je osnovni i napredni kurs crnogorskog jezika.

U periodu 1. I – 28. III 2023. u Crnoj Gori je boravilo 55 stranaca s odobrenom međunarodnom zaštitom. Od tog broja, za 22 stranca je pružana pomoć u integraciji u crnogorsko društvo kroz izradu i praćenje realizacije individualnih planova integracije.

24.3. Vizna politika

24.3.1. Normativni okvir

Vlada je 23. VI 2022. donijela Odluku o privremenom oslobađanju od pribavljanja vize za državljane Arapske Republike Egipat („Sl. list CG“, broj 67/22), koja predviđa da državljani Arapske Republike Egipat mogu, u periodu od 19. VII do 20. IX 2022. ulaziti, prelaziti preko teritorije i boraviti u Crnoj Gori do 30 dana, s važećom putnom ispravom, bez vize, uz posjedovanje određenih potvrda o turističkom boravku.

Vlada je 12. I 2023. donijela Uredbu o izmjenama i dopuni Uredbe o viznom režimu, kojom je napravljen iskorak u pravcu usklađivanja vizne politike s EU („Sl. list CG“, broj 8/23). Konkretno, smanjena je razlika u odnosu na EU listu trećih zemalja za koje se traži viza, za jednu zemlju - Republiku Kubu. Dodatno, brisan je član 8 Uredbe o viznom režimu kojim je bilo dozvoljeno da strani državljani s boravišnom dozvolom u Ujedinjenim Arapskim Emiratima (UAE) mogu bez vize da uđu u Crnu Goru i u njoj borave do 10 dana.

Vlada je 15. II 2023. donijela Odluku o privremenom oslobađanju od pribavljanja vize za državljane Republike Kazahstan, shodno kojoj državljani Republike Kazahstan mogu, od 1. IV do 31. X 2023, ulaziti, prelaziti preko teritorije i boraviti u Crnoj Gori do 30 dana, s važećom putnom ispravom, bez vize.

Vlada je 15. II 2023. donijela Odluku o privremenom oslobađanju od pribavljanja vize za državljane Republike Jermenije („Sl. list CG“, broj 21/23), shodno kojoj državljani Republike Jermenije mogu, od 1. IV do 31. X 2023. ulaziti, prelaziti preko teritorije i boraviti u Crnoj Gori do 30 dana, s važećom putnom ispravom, bez vize.

Takođe, donijete su odluke o sezonskom oslobađanju od pribavljanja viza za državljane Kraljevine Saudijske Arabije, Arapske Republike Egipat i Republike Uzbekistan čijim je državljanima omogućeno da od 1. IV do 31. X 2023. ulaze i borave u Crnoj Gori do 30 dana, s važećom putnom ispravom. Ove odluke sadrže dodatne mehanizme zaštite od eventualnih zloupotreba bezviznog režima, poput uslova da se ulazi kao organizovana turistička grupa, da se boravi i napušta teritorija Crne Gore direktnim čarter letom, da se posjeduje potvrda o uplaćenom turističkom aranžmanu, pozivno pismo turističke agencije iz Crne Gore koja je organizator putovanja i dokaz o sredstvima za povratak u državu porijekla.

U kontekstu odluka o privremenom oslobađanju od pribavljanja viza, Vlada je 16. III 2023. usvojila zaključke kojima su nadležna ministarstva obavezana da Vladu redovno izvještavaju o rezultatima primjene odluka o privremenom bezviznom režimu, relevantnim statističkim podacima o broju ulazaka i izlazaka na graničnim prelazima, kao i praćenju ostvarenih ekonomskih i finansijskih efekata za crnogorsku ekonomiju. S tim u vezi, Ministarstvo unutrašnjih poslova odnosno Uprava policije redovno će pratiti i izvještavati o primjeni odluka, dok će po isteku važenja bezviznog režima, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma i Ministarstvo kapitalnih investicija sačiniti analize o ostvarenoj koristi na osnovu koje će se cijiniti opravdanost donošenja ovih odluka.

24.3.2. Prikaz statističkih podataka

U periodu 6. VI 2022 - 31. III 2023, nijesu izdavane vize na graničnim prelazima.

24.3.3. Vizni informacioni sistem (VIS)

U periodu 6. VI 2022 - 31. III 2023, vizni informacioni sistem (VIS) nije instaliran na novim lokacijama.

24.3.4. Program posebnog ulaganja od posebnog značaja za privredni i ekonomski interes Crne Gore (ekonomsko državljanstvo)

U periodu 1. I 2019 - 1. III 2023. Ministarstvu unutrašnjih poslova je, u skladu s članom 12 Zakona o crnogorskom državljanstvu i Odlukom o kriterijumima, načinu i postupku izbora lica koje može steći crnogorsko državljanstvo prijemom radi realizacije posebnog programa ulaganja od posebnog značaja za privredni i ekonomski interes Crne Gore, dostavljeno 556 prijedloga za sticanje crnogorskog državljanstva prijemom (556 aplikacija i 1.281 član porodice).

U periodu 1. I 2019 - 31. XII 2022 (do prestanka važenja Odluke), Ministarstvu unutrašnjih poslova je dostavljen 481 prijedlog za sticanje crnogorskog državljanstva (481 aplikant i 1.125 članova porodice).

U periodu 1. I 2023 - 1. III 2023 (od prestanka važenja Odluke), Ministarstvu unutrašnjih poslova dostavljeno je 75 aplikacija, koje su Agenciji za investicije podnijete u vrijeme trajanja Odluke, a koje je Agencija prosljedila Ministarstvu u ovoj godini. Očekivanje je da ovo nije konačan broj i da će Ministarstvo od Agencije i u narednom periodu dobiti određeni broj aplikacija.

Od početka trajanja programa do 1. III 2023. donijeto je ukupno 807 rješenja o sticanju crnogorskog državljanstva, od kojih je 244 rješenja za aplikante, a 563 rješenja za članove njihovih porodica. U pomenutom periodu, donijeto je 12 rješenja o obustavi postupka zbog odustajanja od zahtjeva (za četiri aplikanta i osam članova porodice). Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, u proceduri se na dan 1. III 2023. nalazi 308 aplikacija (za 308 aplikanta i 710 članova porodice).

24.4. Vanjske granice i Šengen

Bosna i Hercegovina

Skupština je 3. X 2022. donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma o izmjenama i dopunama Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (BiH) o graničnim prelazima za pogranični saobraćaj. Cilj potpisivanja ovog Sporazuma je da se unaprijedi dobrosusjedska saradnja i definisanje prelaznih mjesta za prelaženje državne granice van graničnih prelaza, u režimu pograničnog saobraćaja, u skladu s Uredbom (EU) broj 1931/2006 o utvrđivanju pravila o pograničnom saobraćaju na vanjskim kopnenim granicama. Ovim Zakonom se, takođe, potvrđuje Sporazum o izmjenama i dopunama Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara BiH o graničnim prelazima za pogranični saobraćaj, potpisan u Podgorici, 20. V 2021, u cilju daljeg unapređenja pograničnog saobraćaja preko zajedničke državne granice.

Na sastanku Zajedničkog radnog tijela za obilježavanje državne granice između Crne Gore i BiH, održanom 22. XII 2022. u Podgorici, izvršen je, između ostalog, presjek stanja dosadašnjih aktivnosti ovog tijela na identifikaciji i obilježavanju državne granice dvije zemlje. Izvršeno je usaglašavanje granične linije na nivou dokumentacije za određena područja, a nakon odluke o graničnoj liniji na lokalitetu Bilečkog jezera, biće završen rad Zajedničkog radnog tijela na identifikaciji granične linije na nivou dokumentacije, što predstavlja prvu fazu realizacije projektnog zadatka. Upućena je inicijativa nadležnoj državnoj komisiji za granicu komisiji BiH, u cilju organizovanja sastanka za usaglašavanje i parafiranje Protokola o određivanju tromeđne granične oznake između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske.

Republika Kosovo

Shodno Elaboratu za zaprečavanje puteva pogodnih za nezakonite prelaske državne granice, između Crne Gore i Republike Kosovo, koji je potpisan 4. XI 2021, svih šest sporednih puteva, od kojih pet na teritoriji Crne Gore i jedan na teritoriji Republike Kosovo, zarušeni su 20. VIII 2022.

Republika Albanija

Vlada je 24. II 2023. usvojila Izveštaj o vođenju pregovora o zaključivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Republike Albanije o otvaranju Zajedničkog graničnog prelaza Sveti Nikola (CG) - Puljaj (R.AL) za međunarodni drumski putnički saobraćaj i vršenju zajedničke granične kontrole, i prihvatila tekst Sporazuma na crnogorskom, albanskom i engleskom jeziku. Sporazum je potpisan na zajedničkoj sjednici Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Republike Albanije, u Podgorici, 27. II 2023, na sva tri jezika. Republika Albanija će snositi troškove izgradnje ovog prelaza, saglasno do sada zaključenim sporazumima, a obaveza Crne Gore je da snosi troškove IT uvezivanja graničnih službi Crne Gore na zajedničkom graničnom prelazu. Saglasno do sada zaključenim sporazumima, od šest graničnih prelaza između Crne Gore i Republike Albanije, određeno je da se tri zajednička granična prelaza nalaze na teritoriji Crne Gore, a jedan na teritoriji Republike Albanije. Zajednička granična kontrola od strane graničnih službi Crne Gore i Republike Albanije biće uspostavljena nakon povezivanja putnog pravca Ulcinj – Sveti Nikola – Puljaj – Velipoj i izgradnje zajedničkog graničnog prelaza.

Republika Srbija

Crna Gora je izgradila GP Ranče na novoj lokaciji. Izvršeno je postavljanje optičkog kabla od postojećeg do novoizgrađenog graničnog prelaza Ranče i završen postupak nabavke optičkih čitača putnih dokumenata. Instaliran je video nadzor na graničnom prelazu, a obezbijediće se i infrastruktura za video nadzor. Očekuje se otvaranje i puštanje u rad novog graničnog prelaza prije početka ljetnje turističke sezone.

U skladu s inicijativom Ministarstva unutrašnjih poslova od 21. VII 2022, očekujemo odgovor srpske strane za utvrđivanje termina i mjesta sastanka za nastavak pregovora na implementaciji potpisanih sporazuma o graničnim prelazima i pograničnom saobraćaju između dvije države.

Kapaciteti Sektora granične policije

Imajući u vidu da se u izvještajima eksperata Evropske komisije za oblast granične bezbjednosti ponavlja kritika da je broj službenika granične policije nizak, novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji MUP-a od 8. VIII 2022. broj radnih mjesta u Sektoru granične policije povećan je za 168 u odnosu na prethodnu. Pravilnikom je formiran Odsjek za logistiku i podršku, povećan je broj radnih mjesta u Mobilnoj jedinici i Prihvatalištu za strance, a u Odsjeku za operativni rad i analizu rizika uspostavljena je Grupa za suzbijanje krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala. Takođe, Nacionalni komunikacioni centar Podgorica postao je Koordinacioni centar, s povećanim brojem izvršilaca. U okviru ovog Koordinacionog centra, a radi njegove pripreme za EUROSUR uspostavljeni su: Grupa za specifičnu situacionu sliku, Grupa za nacionalnu situacionu sliku, Grupa za bespilotne vazduhoplove i antidron zaštitu, kao i Zajednički centri za policijsku saradnju - PCC Trebinje i Plav. Međutim, najveći dio povećanja odnosi se na 136 radnih mjesta – policajac u lokalnim stanicama granične policije.

Glavni projekat nove zgrade Sektora granične policije/Koordinacionog centra izgrađen je 28. II 2023. i u predstojećem periodu biće izvršena njegova revizija, nakon čega slijedi dobijanje multidisciplinarnih saglasnosti i raspisivanje tendera.

Bilans rezultata

Prema podacima Uprave policije, povećan je broj razmijenjenih informacija u zajedničkim centrima za policijsku saradnju za 72%.

U periodu 1. I - 31. XII 2022. provjerama na graničnim prelazima pronađeno je 1.213 (1.034) lica, od čega 205 (133) lica po nacionalnim potjernicama i poklapanje za 1.008 (901) lica po potjernicama INTERPOL-a. Po potjernici INTERPOL-a, pronađeno je 95 (81) vozila i 334 (219) dokumenata. Pronađeno je 87 (64) putnih isprava i drugih dokumenata na graničnim prelazima. Nije odobren ulazak u Crnu Goru za 990 (946) lica.

U cilju suzbijanja nezakonitih migracija i sprečavanja krijumčarenja roba na državnoj granici, u periodu 1. I - 31. XII 2022. realizovano je 476 (785) akcija od čega samostalno 422 (686) akcija, kao i 16 (52) zasjede. Granična policija postigla je dobre rezultate na planu suzbijanja prekograničnog kriminala, a posebno krijumčarenja narkotika i akciznih roba. Ukupno je, samostalno i u saradnji s partnerima, pronađeno: 1638,621 kg (2319,104) marihuane-skanka, 425 kom (3313) stabljika marihuane, 0,004 kg (37,351) kokaina, 3398 kg (2343) duvana, 8398 šteka (24731) cigareta, 2291 (246) alkoholnog pića, 13586 (8583) bezalkoholnog pića, 354660 eura (217.142), 1152 kg (1064) ribe, 92 kg (2160) kafe i dr.

Saradnja s Evropskom agencijom za graničnu i obalsku stražu (FRONTEX)

Na nacionalnom nivou, saradnja s Evropskom agencijom za graničnu i obalsku stražu (FRONTEX) se ostvaruje na osnovu Radnog aranžmana između Uprave policije i FRONTEX-a o uspostavljanju operativne saradnje i Sporazuma o statusu između Crne Gore i EU o aktivnostima koje FRONTEX sprovodi u Crnoj Gori. U toku su pregovori u cilju zaključivanja novog Radnog aranžmana sa FRONTEX-om, koji bi bio usaglašen s EU Uredbom 2019/1896, koja omogućava aktivnosti FRONTEX-a i na granicama s trećim zemljama, ne samo sa zemljama Evropske unije, kako je to do sada bilo. Ministarstvo unutrašnjih poslova je prikupilo mišljenja nadležnih resora, na osnovu kojih će se finalizovati nacrt teksta Radnog aranžmana u komunikaciji s predstavnicima FRONTEX-a. Vlada je prihvatila nacrt teksta novog Sporazuma i odredila šefa Delegacije za vođenje pregovora za zaključivanje Sporazuma, kao i članove delegacije koji će biti iz nadležnih resora.

Što se tiče statusa boravka članova FRONTEX-ovih timova u Crnoj Gori - za vrijeme angažovanja osoblja, FRONTEX izdaje akreditacioni dokument kojim nadležnim organima naše države dokazuju razlog njihovog angažovanja u Crnoj Gori, a na osnovu kojeg bi trebalo da se definiše status njihovog boravka. Ovom pitanju će se posvetiti posebna pažnja tokom vođenja pregovora o zaključivanju Sporazuma, kako bi se našao način da se omogući boravak duži od tri mjeseca pripadnicima FRONTEX-a, uzimajući u obzir da se ova vrsta isprave, po važećem sporazumu, ne može tretirati kao isprava koja definiše status boravka, jer kao takva nije prepoznata u Zakonu o strancima, niti u Uredbi o viznom režimu. Operativne aktivnosti koje se sprovode po važećem sporazumu dodatno se definišu godišnjim Operativnim planovima, koji se uspostavljaju između dvije strane potpisnice.

Pored angažovanja članova timova s izvršnim ovlašćenjima, FRONTEX je na tzv. koordinacionim tačkama, shodno važećem Radnom aranžmanu, spovodio i koordinirane operativne aktivnosti bez izvršnih ovlašćenja, angažovanjem eksperata iz država članica EU i posmatrača iz ne-država EU. Aktivirane su sve četiri koordinacione tačke na drumskim graničnim prelazima. Takođe, na inicijativu Crne Gore dva ekspertska tima FRONTEX-a sprovela su evaluaciju granične policije Crne Gore, koja je obuhvatila više oblasti.

Shodno Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji MUP-a, jedan službenik u sjedištu Sektora granične policije biće raspoređen za saradnju s Frontex-om.

24.5. Pravosudna saradnja u građanskim i krivičnim stvarima

24.5.1. Normativni okvir

Vlada je 2. III 2023. usvojila Informaciju o potrebi potpisivanja Konvencije o priznanju i izvršenju stranih presuda u građanskim ili trgovačkim stvarima. U Informaciji se navodi da Konvencija, koja se bavi jednom od tri oblasti međunarodnog privatnog prava – priznanjem i izvršenjem stranih presuda, predstavlja prekretnicu u izvršavanju prekograničnih sporova i treba da unaprijedi pravosudnu saradnju u domenu građanskih ili trgovačkih stvari. Konvencija je osmišljena da obezbijedi efikasan i djelotvoran sistem za priznanje i izvršenje stranih presuda u građanskim ili trgovačkim stvarima, a smanjiće troškove i vrijeme potrebno za obezbjeđivanje priznanja i izvršenja presuda, čime će pristup praktičnoj pravdi biti brži i iziskivaće manje troškove.

Vlada je 16. III 2023. usvojila Informaciju o potrebi potpisivanja Konvencije o međunarodnoj zaštiti odraslih osoba, koja nudi okvir za zaštitu u međunarodnim okolnostima odraslim osobama koje nijesu u mogućnosti štiti svoje interese zbog oštećenja ili nedostataka sopstvenih sposobnosti. Konvencija nudi listu zaštitnih mjera, uključujući i imenovanja i funkcije zastupnika, upravljanje imovinom odraslih osoba i instituciju zaštitnog režima za odrasle osobe. Takođe, predviđa jedinstvena pravila koja određuju koji su to organi nadležni da preduzmu neophodne mjere zaštite u zavisnosti od datih okolnosti, kao i niz drugih pravila koje za cilj imaju zaštitu odraslih osoba.

24.5.2. Bilans ostvarenih rezultata

Prema podacima Ministarstva pravde, u periodu 1. I - 31. XII 2022, u građanskoj materiji evidentirana su 594 predmeta međunarodne pravne pomoći (293 ulazna i 301 izlazni), dok je u krivičnoj materiji evidentiran 961 predmet međunarodne pravne pomoći (435 ulaznih i 526 izlaznih), a evidentirano je 179 predmeta po zahtjevu za davanje saglasnosti za raspisivanje međunarodne potjernice.

U periodu 1. I - 31. III 2023, u građanskoj materiji evidentirano je 146 predmeta međunarodne pravne pomoći (61 ulazni i 85 izlaznih), dok je u krivičnoj materiji evidentirano 245 predmeta međunarodne pravne pomoći (111 ulaznih i 134 izlazna), a evidentirano je 179 predmeta po zahtjevu za davanje saglasnosti za raspisivanje međunarodne potjernice.

24.5.3. Međunarodna i regionalna saradnja

Crna Gora je nastavila kontinuirano dobru saradnju s Eurojust-om, što pokazuje i broj slučajeva koji uključuju Crnu Goru, a koji su otvoreni u Eurojust-u, kao i obimna razmjena informacija s državama članicama putem Eurojust-a.

U periodu 1. I - 31. XII 2022. formirana su ukupno 92 predmeta, u vezi sa saradnjom s Eurojust-om. Ova statistika obuhvata saradnju u konkretnim krivičnim predmetima, ali i dostavljanje upitnika, informacija i pozivnih pisama za učešće na pojedinim konferencijama.

Kada je riječ o konkretnim krivičnim predmetima, na inicijativu državnog tužioca za vezu Crne Gore u Eurojust-u, saradnja je ostvarena u 42 predmeta, dok je saradnja pokrenuta u 13 konkretnih krivičnih predmeta prema Crnoj Gori.

U periodu 1. I - 28. III 2023. oformljena su 24 predmeta, što takođe obuhvata saradnju u konkretnim krivičnim predmetima, ali i dostavljanje upitnika i informacija. Kada je riječ o konkretnim krivičnim predmetima, na inicijativu državnog tužioca za vezu Crne Gore u Eurojust-u, saradnja je ostvarena u osam predmeta, dok je saradnja pokrenuta u šest konkretnih krivičnih predmeta prema Crnoj Gori.

24.6. Policijska saradnja i borba protiv organizovanog kriminala

Strategijski okvir

Vlada je 7. III 2023. donijela Strategiju razvoja Uprave policije Crne Gore za period 2023–2026, koja je u funkciji ostvarivanja bezbjednosti građana i sprovođenja nacionalne bezbjednosne politike, polazeći od međunarodnih standarda i vrijednosti. Strategijom se uspostavlja sistemski okvir za ostvarivanje ciljeva rada policije i sprovođenje ključnih mehanizama kao odgovor na potrebe građana i države. Strategijom se daje i okvir vršenja bezbjednosnog nadzora nad učinkom tj. nad efikasnošću, ekonomičnošću, zakonitošću rada policije u svim segmentima i nivoima njenog djelovanja. Strategija ima za cilj da se izazovi, rizici i prijetnje pravovremeno predvide kako bi se definisale adekvatne aktivnosti i pravci djelovanja.

Izrađen je Nacrt strategije za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. EUROL3 je 11. XII 22. dostavio mišljenje na Nacrt strategije. Uzimajući u obzir da je tekst Strategije rađen u saradnji s ICITAP⁸-om i Ambasadom SAD-a, inovirani tekst je dostavljen istima, dok se zbog kašnjenja morala ažurirati analiza krivičnih djela za 2022. te sačiniti Akcioni plan za 2023. i 2024. Materijal koji se odnosi na Akcioni plan je dostavljen nadležnim institucijama na mišljenje. Takođe, Nacrt Strategije je 10. I 2023. dostavljen Misiji Crne Gore pri EU radi eventualnog konsultovanja EK u pogledu finansiranja pojedinih aktivnosti koje su od značaja za pregovaračka poglavlja 23 i 24. Očekuje se da će u skorijem narednom periodu Nacrt strategije biti dostavljen predstavnicima Ambasade SAD i EK na mišljenje.

⁸ Međunarodni program pomoći u sprovođenju obuka za kriminalne istrage.

Normativni okvir

Ministarstvo unutrašnjih poslova je pripremlilo Nacrt zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, nakon čega je prosljeđen EK na mišljenje 20. XII 2022. Shodno sugestiji EK, Crna Gora je uputila zahtjev, posredstvom TAEX mehanizma, za angažovanje eksperata koji bi izvršili analizu usklađenosti Nacrta zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma sa pravnom tekovinom EU. Po dobijanju konačnog mišljenja, očekuje se utvrđivanje Predloga zakona na sjednici Vlade, a zatim i donošenje zakona u Skupštini.

24.6.1. Međunarodna saradnja

U periodu 1. I – 31. XII 2022. Crna Gora je nastavila intezivnu operativnu saradnju s međunarodnim partnerima. Tako je u sklopu obrađivanih predmeta ostvareno 55.396 komunikacija, od čega: 36.991 komunikacija sa drugim NCB (najviše sa NCB Interpol Njemačke, Belgije, Rumunije, Poljske, Srbije), 585 komunikacija s inostranim policijskim oficirima za vezu, (najviše sa oficirima za vezu Njemačke, Austrije, Turske, nordijskih država, Španije), 784 s inostranim policijskim organizacijama i inostranim ambasadama, 3.582 komunikacija sa EUROPOL-om.

Asset Recovery Office – ARO

U oblasti otkrivanja nezakonito stečene imovine (ARO i CARIN) obrađeno je 58 zahtjeva. Od inostranih partnera zaprimljena su 44 zahtjeva, dok je s nacionalnog nivoa upućeno 14 zahtjeva za identifikaciju imovine u inostranstvu stečene kriminalnom djelatnošću. S aspekta jačanja međunarodne operativne policijske saradnje te opravdanosti strukturiranja Sektora za borbu protiv kriminala u odnosu na formiranje novog Odsjeka za borbu protiv korupcije, ekonomskog kriminala i sprovođenje finansijskih istraga, bilježi se značajno povećanje broja nacionalnih zahtjeva za provjeru lica i stvari posredstvom ARO. Od uspostavljanja ove organizacione jedinice 1. IX 2022. do 31. XII 2022. upućeno je 12 zahtjeva za provjeru 54 lica prema inostranstvu posredstvom ARO. U poređenju s 2021. kada je zabilježeno svega tri zahtjeva, ovo je značajno uvećanje broja nacionalnih zahtjeva. U toku je izrada Standardnih operativnih procedura za ARO kancelariju, kojim će se definisati način rada, prava i obaveze ARO kancelarije.

Ciljane potrage

U periodu 1. I – 31. XII 2022. povećan je broj lica lišenih slobode po međunarodnim potjernicama pa su po osnovu naših potjernica u inostranstvu lišena slobode 43 (2021. - 37) lica, dok je po osnovu inostranih potjernica u Crnoj Gori lišeno slobode 71 (2021. - 55) lice. Od ovog broja, realizacijom aktivnih ciljanih potraga lišeno je slobode 14 lica u inostranstvu među kojima 11 članova organizovanih kriminalnih grupa (OKG) iz Crne Gore, dok je realizacijom 19 pasivnih ciljanih potraga lišeno slobode 14 lica od kojih su devet članovi inostranih OKG. U toku 2022, po ciljanim potragama crnogorske policije, ističemo lišenje slobode šest visokorangiranih pripadnika aktivnih crnogorskih OKG. Po ciljanim potragama drugih država u CG su lišena slobode tri lica koja su se potraživala na FBI MOST WANTED listi. Lišeno je slobode lice koje je prema operativnim podacima lider jedne od najopasnijih OKG u Turskoj. Takođe, lišen je slobode vođa danske OKG, kao i veoma opasan bjegunac iz italijanskog zatvora, nakon dvije godine bjekstva.

U periodu 1. I – 29. III 2023. posebno je značajno lišenje slobode dva lica od kojih je jedan poznat kao „kralj kriptovaluta“ DO HYEONG Kwon, za kojima je tragao NCB Interpol Seul (Južna Koreja) radi obezbeđenja njihovog prisustva u krivičnom postupku koji se vodi pred Sudom južnog okruga u Seulu zbog osnovane sumnje da su izvršili više krivičnih djela iz oblasti privrede (teži oblik prevare). Takođe, realizovana je aktivna ciljana potraga kojom je kroz saradnju sa FAST timom Republike Srbije lišeno slobode lice koje je organizator OKG koja se bavila bankarskim prevarama u velikim iznosima. Saradnjom FAST timova Crne Gore i Austrije liše je slobode i lider OKG iz Gruzije.

INICIJATIVE – PROJEKTI – AKCIJE

Saradnja s INTERPOL-om

NCB Interpol Podgorica nastavlja da bude aktivan partner Generalnom sekretarijatu INTERPOL-a u svim projektima, inicijativama i aktivnostima koje se sprovode na regionalnom i globalnom nivou. Takođe, nastavljene su aktivnosti na primjeni INTERPOL-ovog systema za prepoznavanje lica na osnovu fotografija, gdje se sve fotografije iz naših međunarodnih potjernica smještaju u INTERPOL-ovu bazu podataka radi potencijalnog poklapanja sa fotografijama inostranih NCB-a koje su dostavljene Interpolu na upoređivanje radi identifikacije NN počilaca krivičnih djela u inostranstvu.

Sektor Uprave policije za borbu protiv kriminala učestvuje u INTERPOL-ovom projektu „HOTSPOT“, koji se odnosi na dvije aktivnosti nadgledanja zemlje i finansijskih tokova u kontekstu ilegalnih migracija sa ciljem poboljšanja kapaciteta nacionalnih organa za sprovođenje zakona za otkrivanje kriminalnih veza u okviru ilegalnih migracija.

Korišćenjem FIND sistema na graničnim prelazima u Crnoj Gori, u toku 2022. izvršeno je 16.525.918 provjera u INTERPOL-ovoj bazi traženih lica, pri čemu je došlo do poklapanja u 3.254 slučaja. Takođe, na graničnim prelazima u Crnoj Gori, izvršeno je 16.609.201 provjera u INTERPOL-ovoj bazi kradenih i izgubljenih putnih isprava, a 13.385.138 find provjera, od čega 820.959 provjera find linka, pri čemu je došlo do poklapanja u 15 slučajeva, dok je 124 provjera rezultiralo pozitivnim pogotkom u FIND link bazi. S graničnih prelaza u INTERPOL-ovu bazu otuđenih motornih vozila izvršeno je ukupno 4.571.040 provjera, a došlo je do poklapanja u 19.994 slučajeva, pri čemu je privremeno oduzeto 94 vozila. Izvršen je unos 9.302 crnogorskih nevažećih identifikacionih dokumenata i putnih isprava u INTERPOL-ovu bazu otuđenih i izgubljenih putnih isprava.

Saradnja s EUROPOL-om

Crnogorska policija aktivno učestvuje u EMPACT⁹ operativnim aktivnostima. U toku 2022. Crna Gora je bila kolider u četiri operativne aktivnosti, a učestvovala je u 13 EMPACT operativnih akcionih planova: visokorizične kriminalne grupe (kao ko-lider operativne akcije SEPCA), krijumčarenje oružja (kao ko-lider operativne akcije JAD SEE WB), sajber napadi, trgovina ljudima, seksualna eksploatacija djece, krijumčarenje migranata, kanabis, kokain, heroin, on-line prevare, prevare u vezi s akciznom robom, kriminal protiv prava intelektualne svojine, ekonomski i finansijski kriminal, pranje novca i oduzimanje imovine, organizovani imovinski kriminal, kriminal protiv životne sredine.

Važno je istaći realizaciju operativne akcije Europolu „SEE JAD 2022 – dani zajedničke akcije u Jugoistočnoj Evropi“ za koju je Crna Gora bila ko-lider, u okviru EMPACT oblasti koja se odnose na: vatreno oružje, narkotike, borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija, a koja je koordinirana iz Crne Gore. To je bio prvi put da se koordinacioni centar formira van sjedišta EUROPOL-a, što potvrđuje spremnost crnogorske policije za efikasno planiranje, organizovanje i sprovođenje aktivnosti.

U odnosu na učešće Crne Gore u EMPACT operativnim aktivnostima u periodu 1. I – 31. III 2023. važno je istaći sljedeće: uloga lidera u EMPACT operativnoj akciji za 2023. koja se odnosi na visokorizične organizovane kriminalne grupe; uloga ko-lidera u 2023. u operativnoj akciji „Balkan kartel“ koja je usmjerena protiv međunarodnih krijumčara kokaina; uloga ko-lidera u operativnoj akciji SEE Zapadni Balkan kao dio EU operativnog akcionog plana protiv krijumčarenja oružja. Takođe, na poziv Španije Crna Gora se priključila zajedničkom EU Operativnom Timu koji se formira na teritoriji Španije i koji će se realizovati u toku 2023. kao dio EU operativnog akcionog plana protiv krijumčarenja droga. U cilju inteziviranja saradnje sa EUROPOL-om, odnosno efikasnijeg i kvalitetnijeg učešća Crne

⁹ European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (Evropska multidisciplinarna platforma za borbu protiv kriminalnih pretnji)

Gore u EMPACT operativnim aktivnostima, na nivou Uprave policije formiran je EMPACT radni tim na čelu sa nacionalnim EMPACT koordinatorom, čiji je zadatak planiranje aktivnosti i definisanje obaveza Crne Gore u odnosu na EMPACT operativne planove.

Uprava policije Crne Gore u toku 2023. djeluje u kapacitetu akcionog lidera za operativnu aktivnost 8.4 koja se odnosi na borbu protiv organizovanih kriminalnih grupa koje djeluju u SEPCA zemljama, u okviru EMPACT operativnog akcionog plana „Visokorizične kriminalne grupe“. Glavni cilj je planiranje aktivnosti u svrhu pripreme i sprovođenja zajedničkih istraga u cilju otkrivanja, identifikacije i ometanja kriminalnih mreža aktivnih u SEPCA zemljama (BiH, Srbija, Albanija, Sjeverna Makedonija, Bugarska, Rumunija, Moldavija i Crna Gora), i zemljama članicama EU, s posebnim fokusom na identifikaciju, pronalaženje i lišenje slobode vođa i visokopozicioniranih članova kriminalnih grupa.

U kontekstu participacije u EMPACT operativnim aktivnostima ističemo da je kroz brojne aktivnosti nastavljena saradnja s CEPOL-om. Tokom 2022. formiran je i nacionalni EMPACT tim, odnosno, Radni tim za realizaciju EMPACT aktivnosti u okviru EU ciklusa politika (EU policy cycle) 2022-2025. Zadatak sekretara tima se, između ostalog, odnosi na koordinaciju horizontalnih aktivnosti u vezi s razvojem kapaciteta i obukama predviđenim u okviru EMPACT planova.

24.6.2. Kadrovski kapaciteti policije i tužilaštva u borbi protiv kriminala

Kadrovski kapaciteti Uprave policije

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova – Uprave policije, donijetim 8. VIII 2022, poseban fokus stavljen je na organizaciju kriminalističke policije koja će ponuditi veću podršku Specijalnom državnom tužilaštvu u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije. Stoga je ovim aktom predviđeno povećanje broja inspektora u Specijalnom policijskom odjeljenju s 32 na 50, formiran je Odsjek za borbu protiv korupcije, ekonomskog kriminala i sprovođenje finansijskih istraga u kojem je sistematizovano 60 radnih mjesta¹⁰. Odsjek za borbu protiv droga strukturiran tako da sadrži dvije grupe: Grupa za borbu protiv krijumačrenja droga i Grupa za borbu protiv zloupotrebe droga; i sada broji 25 službenika. Nakon stupanja na snagu Zakona o obradi podataka o putnicima u vazdušnom saobraćaju radi sprječavanja i otkrivanja krivičnih djela terorizma i drugih teških krivičnih djela formirana je Jedinica za obradu podataka o putnicima u avio saobraćaju (PIU). Dodatno, povećan je broj službenika koji se bave suzbijanjem visokotehnološkog kriminala na 18 uključujući nova radna mjesta za eksperte (civile) iz te oblasti. U Odsjeku za specijalne istražne metode povećan je broj sistematizovanih radnih mjesta sa 72 na 121. Formirana je Grupa za suzbijanje krijumčarenja oružja i eksplozivnih materija i krivičnih djela protiv drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Popunjavanje radnih mjesta u naznačenim organizacionim jedinicama je u toku.

Započet je postupak karijernog razvoja policijskih službenika na način što je donešen Pravilnik o sprovođenju internog oglasa za rukovodioce unutrašnjih organizacionih jedinica policije, pa će se po prvi put vršiti izbor načelnika centara i odjeljenja bezbjednosti, kao i načelnika u okviru sektora policije putem oglasa. U toku je postupak sprovođenja oglasa, shodno navedenom Pravilniku. Takođe, donijet je Pravilnik o sprovođenju postupka napredovanja u neposredno viša policijska zvanja, a organizovana je obuka na Policijskoj akademiji u Danilovgradu za neposredno viša zvanja u Upravi policije i upućen je javni poziv za polaganje ispita za viša zvanja pred nadležnom komisijom.

¹⁰ Nadležnost Odsjeka se vezuje za krivična djela iz nadležnosti Višeg državnog tužilaštva, ali i krivična djela koja su u nadležnosti SDT-a na zahtjev ili uz odobrenje postupajućeg specijalnog tužioca, na nacionalnom i međunarodnom nivou. Na ovaj način ojačani su kapaciteti UP u cilju pružanja podrške SDT-u.

Kao bitna novina u reformi policijskog sistema je i postupak ocjenjivanja policijskih službenika, shodno novom Zakonu o unutrašnjim poslovima. S tim u vezi, Ministarstvo unutrašnjih poslova donijelo je Pravilnik o ocjenjivanju policijskih službenika, direktora i pomoćnika direktora policije, što predstavlja novinu u sprovođenju ljudskih resursa i kojim su kriterijumi za ocjenjivanje drugačiji u odnosu na državne službenike i namještenike.

Naglašavamo da je važna novina u reformi rada policije i donošenje Pravilnik o sastavu i načinu rada Komisije za provjeru bezbjednosnih smetnji za vršenje policijskih poslova („Sl. List CG", broj 20/22) pa je MUP obrazovao Komisiju za provjeru bezbjednosnih smetnji, gdje je i omogućeno da se vrše bezbjednosne provjere policijskih službenika koji rade u policiji, kao i onih koji se upisuju na Akademiju i zasnivaju radni odnos u policiji. Do sada je već vršena bezbjednosna provjera za dalji rad službenika i postupak je označen odgovarajućim stepenom tajnosti.

Od usvajanja Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova – Uprave policije do danas izvršena je reorganizacija u smislu popune radnih mjesta shodno raspoloživim ljudskim resursima Uprave policije, a početkom godine raspisani su javni oglasi za nova zapošljavanja, shodno preporukama Evropske komisije. MUP je dobio saglasnost od Vlade da se raspišu 102 radna mjesta putem javnog oglasa za popunjavanje radnih mjesta u zvanju mlađi policijski inspektor, od kojih je najviše u linijama rada koje se bave borbom protiv kriminala, kao i graničnoj bezbjednosti.

Ministarstvo unutrašnjih poslova radi na poboljšanju položaja svojih zaposlenih, s posebnim akcentom na one koji se bave poslovima borbe protiv najkompleksnijih oblika organizovanog kriminala, na način što je krajem decembra 2022. usvojena Uredba o izmjeni Uredbe o grupama poslova i koeficijentima za zarade policijskih službenika („Sl. list CG", broj 151/22), shodno kojoj je izvršeno uvećanje od 20%, a takođe Odlukom Vlade o dodatku na osnovnu zaradu stvoren je osnov da se zarada policijskim službenicima uveća zarada sa 10% na 30%, pri čemu je plan da se zarade za mart uvećaju za 5%, i za april takođe dodatnih 5%. Takođe, izmjenom Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru stvoren je osnov da se zarade u Specijalnom policijskom odjeljenju uvećaju do 60%.

Kadrovski kapaciteti Specijalnog državnog tužilaštva

Vlada je 6. IX 2022. usvojila Informaciju o potrebi rješavanja pitanja prostornih kapaciteta Vrhovnog državnog tužilaštva, Specijalnog državnog tužilaštva, Višeg državnog tužilaštva u Podgorici i Specijalnog policijskog odjeljenja, shodno kojoj se za tu namjenu daje na korišćenje stara zgrada Vlade, ukupne kvadrature 2.954 m² u državnoj svojini. Unapređenje prostornih kapaciteta navedenih državnih tužilaštava bi u značajnoj mjeri doprinijelo efikasnoj borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije što predstavlja prioritet Crne Gore u pregovaračkom procesu s Evropskom unijom.

U avgustu 2022. stupio je na snagu Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Specijalnog državnog tužilaštva, kojim je povećan broj zaposlenih, prvenstveno broj stručnih saradnika ekonomske struke, broj zaposlenih u Službi za informacione tehnologije i digitalne dokaze i broj samostalnih referenata-operatera-zapisničara. U Specijalnom državnom tužilaštvu trenutno je zaposleno 55 lica i to: glavni specijalni tužilac, 10 specijalnih tužilaca (od kojih je jedan specijalni tužilac je udaljen od dužnosti vršenja tužilačke funkcije, jedna specijalna državna tužiteljka ne vrši tužilačku funkciju od 9. XII 2019. jer je upućena na rad u Centar za edukaciju sudija i tužilaca), dva državna tužioca iz Osnovnog državnog tužilaštva Podgorica su upućena na rad u SDT, dva državna tužioca iz Višeg državnog tužilaštva u Podgorici su upućena na rad u SDT; i 40 državnih službenika i namještenika.

24.6.3. Razmjena podataka između policije i tužilaštva

U oblasti automatske razmjene podataka između ključnih institucija za borbu protiv teškog i organizovanog kriminala, kada je u pitanju optičko povezivanje, trenutno nije povezna samo Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. Tehnička specifikacija za raspisivanje javne nabavke je u fazi pripreme i očekuje se raspisivanje javne nabavke.

Sve institucije su razvile web servise i stavljeni su na raspolaganje drugim institucijama. Institucije, korisnice podataka moraju u sklopu svojih aktivnosti i na osnovu svojih poslovnih potreba integrisati pozive ka razvijenim web servisima kako bi korisnici mogli iz svojih internih aplikacija automatski pretraživati podatke iz elektronskih evidencija drugih institucija. Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, kada je u pitanju pristup Specijalnog državnog tužilaštva ovom sistemu, potrebno je da ovo tužilaštvo, posredstvom Vrhovnog državnog tužilaštva kao strane potpisnice Sporazuma, u svojim internim aplikativnim rješenjima integriše razvijene web servise.

Ministarstvo unutrašnjih poslova se obavezalo da će izvršiti uspostavljanje portala na kome će u cilju lakše i brže komunikacije potpisnice sporazuma moći da postavljaju dokumentaciju i obavještenja o servisima koje pružaju. Platforma na koju se obavezalo Ministarstvo unutrašnjih poslova nije platforma za uvezivanje svih web servisa, već portal na kome će institucije moći na jednom mjestu, svaka iz svog domena (za svoje web servise) da postavi materijale (tehničku dokumentaciju, demo klijente za web servise) i obavještenja kako bi se unaprijedila preglednost sistema za razmjenu podataka. Ministarstvo unutrašnjih poslova je razvilo portal krajem 2022. i isti će biti pušten u produkciju u narednim danima.

U cilju poboljšanja funkcionisanja sistema i unapređenja usluga korisnicima sistema, potrebno je formirati zvaničnu međuresorsku radnu grupu koja će obuhvatiti predstavnike svih institucija, potpisnica Sporazuma. Ciljevi radne grupe trebalo bi da se sastoje u sagledavanju trenutnog stanja sistema, identifikaciji problema i nedostataka u funkcionisanju Sistema; definisanju strategije za unapređenje sistema u skladu sa potrebama institucija; izradi detaljnog akcionog plana sa potrebnim budžetima za unapređenje Sistema; praćenju realizacije akcionog plana i kontinuirano usklađivanje sa potrebama i zahtjevima korisnika. Formiranje zvanične radne grupe sa predstavnicima svih institucija je ključni korak u unapređenju sistema. Samo se od zvanične radne grupe, sastavljene od predstavnika svih institucija, može očekivati da omogući bolju saradnju među institucijama, identifikaciju problema i nedostataka u funkcionisanju sistema, te definisanje strategije i akcionog plana za unapređenje sistema.

U nastavku su statistički podaci o upitima ka servisima Ministarstva unutrašnjih poslova za period od 1. I 2022. do 31. XII 2023.

Upiti ka servisima Ministarstva unutrašnjih poslova

NAZIV	BROJ UPITA
Sekretarijat Sudskog Savjeta	14660
Vrhovno Državno Tužilaštvo	349
Uprava policije	278414
Ministarstvo Pravde	233749
Poreska Uprava	98196
Uprava Carina Crne Gore	85

Upiti ka servisima Uprave policije

NAZIV	BROJ UPITA
Vrhovno Državno Tužilaštvo	8

Upiti Uprave policije ka servisima Uprave prihoda i carina (CROO i FIN)

NAZIV	BROJ UPITA
CROO i FIN	407

Upiti Uprave policije ka servisima Ministarstva pravde (Kaznena)

NAZIV	BROJ UPITA
Kaznena	8718

24.6.4 Bilans ostvarenih rezultata

U periodu 1. I – 31. XII 2022, SDT-u su podnijete krivične prijave protiv 1.339 lica. U odnosu na 2021. kada je prijavljeno 988 lica, došlo je do povećanja broja prijava za 351 lice, odnosno 35,52%. U odnosu na 2020. kada je prijavljeno 1.072 lica, došlo je do povećanja broja krivičnih prijava za 267, odnosno 24,90%. Uz krivične prijave u radu iz ranijeg perioda protiv 606 lica, SDT-u je u periodu 1. I – 31. XII 2022. imalo ukupno u radu prijava protiv 1945 lica, što je više za 217 prijava ili 12,55% u odnosu na 2021.

Prema podacima SDT-a, u periodu 1. I – 31. XII 2022. za krivična djela organizovanog kriminala prijavljeno je 196 poznatih punoljetnih učinilaca, što čini 15,54% od ukupno 1261 prijavljenog lica. Kada se broj prijavljenih lica uporedi sa 127 prijavljenih lica u 2021. konstatuje se povećanje broja prijavljenih lica od 54,33%.

Prema podacima SDT-a, u periodu od 1. I - 31. XII 2022. donijeto je naredbi o sprovođenju istrage u 17 predmeta protiv 140 fizička lica i pet pravnih lica. Podignuto je optužnica u 13 predmeta protiv 103 fizička i šest pravnih lica. U periodu 1. I - 28. III 2023. donijeto je naredbi o sprovođenju istrage u četiri predmeta protiv osam lica i tri naredbe o proširenju istrage protiv 12 lica. Podignuto je optužnica u tri predmeta protiv 29 lica.

Prema podacima sudstva, kada je u pitanju borba protiv organizovanog kriminala, u periodu od 1. I - 31. XII 2022, Viši sud u Podgorici je imao u radu 79 predmeta protiv 606 okrivljena lica (537 fizičkih i 69 pravnih lica). Od ukupnog broja predmeta u navedenom periodu riješeno je devet predmeta, i to djelimično. U periodu 1. I - 29. III 2023. Viši sud u Podgorici je imao u radu ukupno 78 predmeta protiv 607 okrivljenih lica (540 fizičkih i 67 pravnih lica). Od ukupnog broja predmeta u radu, u periodu od 1. I - 29. III 2023. formirana su dva predmeta za krivična djela iz oblasti organizovanog kriminala. Kada je riječ o riješenim predmetima u navedenom periodu, uočava se jedan riješeni predmet u kojem su tri lica osuđena na kazne zatvora (dva lica na dvije godine i pet mjeseci, a jedno lice na godine zatvora), koja presuda nije pravnosnažna.

Teška krivična djela protiv života i tijela kao posljedica sukoba OKG

Prema podacima Uprave policije, u 2022. se bilježi trend smanjenog broja događaja koji su posljedica sukoba organizovanih kriminalnih grupa (OKG). Registrovano je jedno krivično djelo teško ubistvo izvršeno kao posljedica obračuna OKG, koje je rasvijetljeno. Takođe, operativnim aktivnostima crnogorske policije u saradnji s

međunarodnim partnerskim službama procesuirano je 11 lica koja su osumnjičena da su organizovala ili učestvovala u organizaciji i pripremama za izvršenje teških ubistava van teritorije Crne Gore. Posebno se ističe pravovremena razmjena operativnih informacija s Turskom koja je rezultirala vrlo brzo lociranjem i hapšenjem pripadnika OKG „Kavač“ koji se terete zbog ubistva vođe OKG „Škaljari“ koje je počinjeno u Turskoj.

Specijalnom državnom tužilaštvu podnijeto je 12 krivičnih prijava i dopuna krivičnih prijava zbog krivičnih djela iz ove oblasti, kojom prilikom je prijavljeno 55 lica, od kojih je 36 označeno kao članovi OKG i jedno kao operativno interesantno lice. Procesuirana lica su počinila 58 krivičnih djela. Lišena su slobode 23 lica, od kojih je 12 lica označeno kao članovi OKG. Jedna krivična prijava podnijeta je Višem državnom tužilaštvu protiv dva lica koja su osumnjičena da su počinila tri teška krivična djela usmjerena protiv života i tijela na štetu visokopozicioniranog člana OKG.

U odnosu na djelovanje dvije najaktivnije crnogorske organizovane kriminalne grupe „Kavači“ i „Škaljari“, u 2022. je procesuirano: 35 lica pripadnika OKG „Kavači“ (odnosno 24 lica jer su neka procesuirana više puta), od kojih je lišeno slobode sedam lica u Crnoj Gori, dok je jedno lice lišeno slobode u Turskoj (procesuiran u Crnoj Gori i za istim je raspisana međunarodna potjernica); osam lica pripadnici OKG koje su bliske OKG „Škaljari“, od kojih su lišena slobode četiri lica; jedno lice pripadnik OKG „Škaljari“ (lišeno slobode); tri lica članovi OKG iz Republike Srbije koja je bliska OKG „Kavači“ (lišeno slobode jedno lice u Hrvatskoj - procesuiran u Crnoj Gori i za istim je raspisana međunarodna potjernica).

Doprinos kvalitetnom operativnom radu u borbi protiv organizovanog kriminala kontinuirano se daje kroz obavještajni projekat „T...“ posredstvom kojeg je tokom 2022. izvršeno: 29.627 kontrola članova OKG, bezbjednosno interesantnih lica (BIL) i njima bliskih lic, 237 pretresa stambenih objekata i vozila koje koriste navedene kategorije lica, 4.635 kontrola ugostiteljskih objekata čiji su vlasnici, odnosno u kojima borave članovi OKG i BIL, oduzeto je 46 komada vatrenog oružja, 452 komada municije različitog kalibra, četiri komada ručnih ofanzivnih bombi, dva komada prigušivača, s članovima OKG i BIL na različite okolnosti obavljeno je 1.797 razgovora, privremeno je radi vršenja odgovarajućih provjera oduzeto 47 vozila, protiv članova OKG i BIL podnijeto je 726 krivičnih i 931 prekršajna prijava.

ODUZIMANJE IMOVINE

Trajno oduzimanje imovine

Prema podacima sudstva, kada je u pitanju trajno oduzimanje imovine, tokom 2022. u jednom predmetu zbog krivičnog djela iz člana 300 KZ CG protiv jednog okrivljenog lica, donijeto je jedno rješenje kojim se određuje trajno oduzimanje imovine, i to novac u iznosu od 805 EUR. U periodu od 1. I - 29. III 2023. nije bilo predmeta u kojima se određuju ove mjere.

Privremene mjere obezbjeđenja i privremeno oduzimanje imovine

Prema podacima SDT, u periodu 1. I – 31. XII 2022. podnijeti su predlozi za određivanje privremenih mjera obezbjeđenja u četiri predmeta, koji su usvojeni od strane Višeg suda.

Prema podacima sudstva, kada su u pitanju privremene mjere obezbjeđenja, u periodu 1. I – 31. XII 2022, u sedam predmeta su donijeta rješenja kojima se određuju privremene mjere obezbjeđenja: zabrane raspolaganja (otuđenja i opterećenja) nepokretnosti uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti koje se odnose na više nepokretnosti i privremene mjere obustave isplate sumnjivih transakcija na računima fizičkih lica. U periodu od 1. I - 29. III 2023. nije bilo predmeta u kojima se određuju ove mjere.

Blokirana novčana sredstva i oduzeta imovinska korist

Na osnovu obavještenja Finansijsko-obavještajne jedinice (FOJ) u SDT-u je formirano 11 predmeta protiv 22 lica. U dva predmeta je privremeno blokirano novčanih sredstava u iznosu od 5.125.000 eura i 1.581.741,22 američkih dolara, kod poslovnih banaka u Crnoj Gori, na period od šest mjeseci. Od predmetnih novčanih sredstava trenutno je u blokadi 2.780.179,05 eura. Na inicijativu drugih organa i SDT-a formirana su tri predmeta protiv 15 lica i u tim predmetima su blokirana novčana sredstva u ukupnom iznosu od 2.031.048,81 eura.

24.6.5 Zaštita svjedoka

Prema podacima Uprave policije, shodno nadležnostima koje su definisane Zakonom o zaštiti svjedoka, sprovedene su mjere zaštite u šest programa zaštite svjedoka, prema šest lica, u predmetima koji su u nadležnosti Specijalnog državnog tužilaštva, od kojih se dva programa zaštite sprovode u saradnji s partnerskim službama. Na zahtjev predstavnika Međunarodnog krivičnog suda u Hagu (ICC), a u skladu s četiri potpisana Operativna sporazuma o zaštiti svjedoka s Međunarodnim krivičnim sudom u Hagu (ICC), sprovedene su mjera zaštite i podrške prema 11 lica u četiri konkretna predmeta.

24.6.6 Prevencija i kapaciteti u oblasti računarskog kriminala

Shodno potrebama i preporukama EK, reorganizacijom Sektora za borbu protiv kriminala Uprave policije ojačani su kapaciteti za suzbijanje visokotehnološkog kriminala i kriminala omogućenog informacionim tehnologijama. Grupa za suzbijanje krivičnih djela visokotehnološkog kriminala participira u nekoliko međunarodnih i regionalnih projekata i aktivnosti, a službenici ove grupe imaju pristup relevantnim bazama podataka koje se odnose na zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja na internetu-*Child Protection System provided by the Child Rescue Coalition (GRIDCOP)* i *National Center for Missing and Exploited Children (NECMC)*. U okviru Grupe se vrše pretresi digitalnih uređaja u cilju ekstrakcije digitalnih podataka i koriste najsavremeniji i sertifikovani uređaji za digitalnu ekstrakciju i analizu kao što su EFED, XRY i Axiom.

Prema podacima Vrhovnog državnog tužilaštva, povećan je broj prijavljenih lica zbog krivičnih djela protiv bezbjednosti računarskih podataka za 42,86% (u 2021. sedam lica, u 2020. šest lica, u 2019. sedam lica). Po pojedinim krivičnim djelima i prijavljenim licima, zbog krivičnog djela oštećenje računarskih podataka i programa jedno lice, zbog krivičnog djela pravljenje i unošenje računarskih virusa jedno lice, zbog krivičnog djela računarska prevarena prijavljeno je sedam lica, zbog krivičnog djela neovlašćeni pristup računarskom sistemu jedno lice.

24.6.7. Prevencija i kapaciteti u oblasti pranja novca

Odlukom Vlade od 10. XI 2022. obrazovano je Koordinaciono tijelo za praćenje Nacionalne procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma (NRA) i revidiran je Akcioni plan za sprovođenje NRA, a ujedno je pripremljen Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za 2022. za sprovođenje Strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma za period 2022 – 2025.

Takođe, u cilju bolje među institucionalne povezanosti i praćenja realizacije mjera iz ove oblasti obrazovana je nova radna grupa za praćenje aktivnosti na sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

Bilans ostvarenih rezultata

Prema podacima Uprave policije, u periodu 1. I – 31. XII 2022. Finansijsko obavještajna jedinica (FOJ) je od obveznika primila 328 izveštaja o sumnjivim transakcijama. Izdato je 16 naloga za privremenu obustavu transakcija (na 72 sata), a ukupan iznos blokiranih sredstava je 7.721.250 eura + 1.581.744 američkih dolara. Takođe, izdato je 58 naloga za kontinuirano praćenje računa za koje postoji osnov sumnje u krivično djelo pranje novca. Pored toga, u

period 1. I – 31. XII 2022. FOJ je od svih obveznika primila 46.266 izvještaja o gotovinskim transakcijama, dok je ukupno prijavljeno 44.427 gotovinskih transakcija u iznosu preko 15.000 eura.

U periodu 1. I - 31. III 2023. FOJ je od obveznika primila 96 izvještaja o sumnjivim transakcijama. U istom periodu, FOJ je od svih obveznika primila 11.505 izvještaja o gotovinskim transakcijama, dok je ukupno prijavljeno 10.537 gotovinskih transakcija u iznosu preko 15.000 eura. U periodu 1. I - 31. III 2023. izdato je osam naloga za privremenu obustavu transakcija (na 72 sata), a ukupan iznos blokiranih sredstava je 1.137.310 eura. Takođe, izdato je 34 naloga za kontinuirano praćenje računa za koje postoji osnov sumnje u krivično djelo pranje novca.

Prema podacima Uprave policije, u periodu 1. I – 31. XII 2022. Specijalnom državnim tužilaštvu procesuirana su tri lica zbog krivičnih djela pranje novca. Ukupan iznos novčanih sredstava koji je stečen kriminalnim aktivnostima i plasiranih u legalne tokove iznosi 971.100 eura.

Prema podacima SDT-a, kada je u pitanju borba protiv pranja novca, u priodu 1. I – 31. XII 2022. za krivično djelo pranje novca u šest predmeta prijavljeno je 11 lica. U istom periodu donijete su naredbe o sprovođenju istrage u dva predmeta protiv četiri lica. Takođe, podignute su i dvije optužnice protiv tri fizička lica.

Prema podacima sudstva, kada je u pitanju borba protiv pranja novca, u priodu 1. I – 31. XII 2022. formirano je devet predmeta protiv 81 lica (70 fizičkih fizičkih i 11 pravnih lica), od čega je pet predmeta formirano zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG u sticaju sa krivičnim djelom pranja novca iz člana 268 KZ CG, a u četiri predmeta riječ je o samostalnom krivičnom djelu pranje novca. Od tog broja, jedan predmet je vraćen na dopunu istrage. Na dan 29. III 2023, Viši sud u Podgorici ima ukupno u radu devet predmeta protiv 78 lica (67 fizičkih fizičkih i 11 pravnih lica), od čega je četiri predmeta formirano zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG u sticaju sa krivičnim djelom pranja novca iz člana 268 KZ CG, a u pet predmeta riječ je o samostalnom krivičnom djelu pranje novca. Kada su u pitanju novoprimljeni predmeti, u periodu od 1. I do 29. III 2023. primljen je jedan predmet (dva okrivljena lica) za krivično djelo pranje novca kao samostalno krivično djelo. Tokom ovog perioda nije bilo riješenih predmeta.

Međunarodna i regionalna saradnja

Razmjena podataka sa stranim finansijsko-obavještajnim službama (FOS), u periodu 1. I – 31. XII 2022. putem Egmont sigurne mreže, odnosila se na 194 zahtjeva poslanih stranim FOS u odnosu na koje je primljeno 287 odgovora, dok su od stranih FOS primljena 54 zahtjeva, u odnosu na koje je poslato 58 odgovora. FOJ je od stranih FOS primila 34 obavještenja u vezi s crnogorskim državljanima za koje postoji sumnja da vrše aktivnosti povezane sa krivičnim djelom pranje novca, dok je prema stranim FOS poslato 11 obavještenja. Pored navedenog FOJ je uz podršku Odsjeka za međunarodnu operativnu policijsku saradnju (INTERPOL-EUROPOL-SIRENE) poslao 11 zahtjeva. Pored toga, putem Europol-ovog kanala komunikacije Siena direktno je upućeno 10 zahtjeva.

U periodu 1. I - 31. III 2023. stranim finansijsko-obavještajnim službama poslat je ukupno 31 zahtjev u odnosu na koje je primljeno 47 odgovora, dok je od stranih FOS primljeno šest zahtjeva, u odnosu na koje je poslato sedam odgovora. FOJ je od stranih FOS primio tri obavještenja u vezi s crnogorskim državljanima za koje postoji sumnja da vrše aktivnosti povezane sa elementima krivičnog djela pranje novca, dok je prema stranim FOS poslato jedno obavještenje. U navedenom periodu, FOJ je uz podršku Odsjeka za međunarodnu operativnu policijsku saradnju (INTERPOL-EUROPOL-SIRENE) poslao jedan zahtjev.

Tokom 2022. Sekretarijatu MONEYVAL-a su kroz dva upitnika dostavljeni podaci o usklađenosti nacionalnog zakonodavstva u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (SPNFT) s relevantnim direktivama EU i

FATF preporukama (Upitnik o tehničkoj usklađenosti) i podaci o djelotvornosti sistema SPNFT (Upitnik o djelotvornosti).

Zvanična posjeta evaluatora MONEYVAL-a Crnoj Gori održana je u periodu 6 - 17. III 2023. Tom prilikom evaluatori MONEYVAL-a su održali sastanke s predstavnicima nadležnih državnih organa koji čine sistem sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma i predstavnicima obveznika po Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Na osnovu ranije dostavljenih podataka i dokumentacije, kao i informacija prikupljenih tokom i nakon posjete, evaluatori će izraditi Prvi nacrt izvještaja MONEYVAL-a o stanju u sistemu SPNFT u Crnoj Gori.

S obzirom na to da Crna Gora od 2010. ima status posmatrača u EAG (Evroazijskoj grupi za borbu protiv PN/FT) grupi, predstavnici FOJ-a redovno prate zasijedanja ovog radnog tijela.

24.6.8. Prevencija i kapaciteti u oblasti borbe protiv trgovine ljudima

Strateški okvir

Vlada je 8. VII 2022. usvojila Izveštaj o implementaciji Akcionog plana za praćenje sprovođenja Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2019-2024. za 2021. i Predlog akcionog plana za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024. za 2022.

U cilju unapređenja zaštite žrtva trgovine ljudima, Vlada je 15. XII 2022. donijela Odluku o organizovanju javne ustanove kojom će se između ostalog osigurati poseban smještaj djece i mladih žrtva trgovine ljudima. U ovoj godini otpočete su aktivnosti na adaptaciji objekta koji će biti korišćen za navedene namjene.

Revidiran je sastav Koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja Protokola o postupanju organa, ustanova i organizacija sa djecom uključenom u život i rad na ulici, i 14. III 2023. je održan prvi sastanak ovog tijela u novom sastavu.

Operativni plan

Tim za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima je u 2022. održao ukupno 22 sastanka i obavio osam terenskih posjeta. Sproveden je postupak formalne identifikacije i dodijeljen status žrtve trgovine ljudima za ukupno 16 lica (13 ženskog, tri muškog pola). Od ukupnog broja identifikovanih lica ženskog pola devet je bilo maloljetnih (sedam žrtava sklapanja nedozvoljenog braka i dvije žrtve prisilnog prosjačenja), dok su četiri lica punoljetna (tri žrtve seksualne eksploatacije i jedna žrtva sklapanja nedozvoljenog braka i prisilnog prosjačenja). Sva identifikovana lica muškog pola bila su maloljetna (jedna žrtva sklapanja nedozvoljenog braka i dva lica žrtve prisilnog prosjačenja).

U periodu 1. I - 31. III 2023, Tim je održao ukupno osam sastanaka i sproveo postupak formalne identifikacije u okviru kog je za tri lica donio odluku da se radi o žrtvama trgovine ljudima. U pitanju su dva lica ženskog pola (jedno punoljetno, jedno maloljetno), koja su identifikovana kao žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije i jedno lice muškog pola (maloljetno) žrtva trgovine ljudima u svrhu prisilnog prosjačenja.

Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima Ministarstva unutrašnjih poslova u kontinuitetu sprovodi preventivne aktivnosti u ovoj oblasti. Sprovedene su aktivnosti na jačanju stručnih kapaciteta predstavnika institucija za proaktivniju identifikaciju žrtva i potencijalnih žrtva trgovine ljudima. Takođe, ovo Odjeljenje učestvuje u realizaciji značajnih regionalnih projekata usmjerenih na suzbijanje trgovine ljudima.

U pogledu saradnje s nevladinim sektorom, u aprilu 2022. formirana je Komisija za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2022. Komisija je pripremila i objavila Javni konkurs „Zajedno u borbi protiv trgovine ljudima“ namijenjen nevladinim organizacijama koje imaju kapacitet i iskustvo, da

prijave projekte/programme kojima mogu doprinijeti realizaciji prioriteta utvrđenih Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. 2. XII 2022. održan je sastanak ministra unutrašnjih poslova s predstavnicima NVO, kojom prilikom su potpisani ugovori na osnovu rezultata Javnog konkursa „Zajedno u borbi protiv trgovine ljudima“ za čiju realizaciju je opredijeljeno 40.000 eura iz državnog budžeta. Odlukom Komisije za raspodjelu sredstava izabrano je pet NVO čiji će se projekti financirati.

U cilju identifikovanja i procesuiranja krivičnih djela trgovine ljudima zbog seksualne ili radne eksploatacije koji su izvršeni na organizovan način, nastoji se ojačati saradnja s EUROPOL-om i participacija u EMPACT operativnim aktivnostima. Takođe, u cilju produbljivanja znanja i profesionalnih vještina, službenici Uprave policije zaduženi za ovu oblast učestvovali su na brojnim radionicama i obukama.

Bilans ostvarenih rezultata

Prema podacima Vrhovnog državnog tužilaštva, u periodu od 1. I do 31. XII 2022., državna tužilaštva imala su u radu ukupno 20 predmeta iz oblasti trgovine ljudima, a tužioci su postupali u još šest predmeta koji su bili u radu kod nadležnih sudova iz ranijeg perioda. Vođeni su postupci pred nadležnim tužilaštvima postupci u 11 predmeta protiv ukupno 17 poznatih učinilaca zbog krivičnog djela trgovina ljudima i u devet predmeta u kojima su sprovedeni izviđaji radi utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je učinjeno krivično djelo trgovina ljudima. U predmetima protiv poznatih učinilaca tri predmeta protiv ukupno četiri lica su postupci iz ranijeg perioda - 2021. i to u odnosu na jedno lice zbog seksualne eksploatacije, u odnosu na jedno lice zbog nedozvoljenog braka i u odnosu na dva lica u jednom predmetu zbog prosjačenja. Istraga u jednom predmetu protiv dva lica zbog prosjačenja je okončana u izvještajnom periodu i podignuta optužnica s tim što je u izvještajnom periodu postupak proširen na još dva lica. Postupak u dva predmeta iz 2021. protiv dva lica je na kraju izvještajnog perioda u toku pred tužilaštvom. U periodu 1. I – 31. XII 2022. tužilaštva su primila osam prijava protiv ukupno 13 lica, od kojih je jedna prijava protiv dva lica spojena sa postupkom iz 2021. U periodu 1. I 2022 – 31. XII 2022. podignuta je, po prijavama iz izvještajnog perioda, optužnica u četiri predmeta protiv osam lica i to u dva predmeta protiv četiri lica zbog nedozvoljenog braka, jednom predmetu protiv tri lica zbog prostitucije i jednom predmetu protiv jednog lica zbog prosjačenja. U odnosu na jedno lice krivična prijava je odbačena. Na kraju izvještajnog perioda, po prijavama iz 2022. ostalo je u radu dva predmeta protiv dva lica.

Prema podacima Vrhovnog državnog tužilaštva, u periodu 1. I – 31. III 2023. državna tužilaštva imala su u radu ukupno dvanaest predmeta, a tužioci su postupali u još 11 predmeta koji su bili u radu kod nadležnih sudova iz ranijeg perioda. Pred nadležnim tužilaštvima vođeni su postupci u sedam predmeta protiv ukupno 10 poznatih učinilaca zbog krivičnog djela – trgovina ljudima i u pet predmeta u kojima su sprovedeni izviđaji radi utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je učinjeno krivično djelo – trgovina ljudima. U periodu 1. I – 31. III 2023, nadležna tužilaštva su postupala u izvještajnom periodu u četiri predmeta protiv ukupno četiri lica protiv poznatih učinilaca. Istrage u predmetima iz ranijih godina i to u dva predmeta protiv dva lica su okončane u ovom periodu i podignute su optužnice, a krivična prijava protiv jednog lica zbog nedozvoljenog braka je u izvještajnom periodu okončana donošenjem Rješenja o odbačaju krivične prijave. Postupak u jednom predmetu iz 2021. protiv jednog lica je na kraju izvještajnog perioda u toku pred tužilaštvom. U odnosu na predmete po poznatim učiniovcima tužilaštva su primila tri prijave protiv ukupno šest lica, od kojih je jedna prijava protiv tri lica zbog prostitucije, jedna prijava protiv dva lica zbog prostitucije i jedna prijava protiv jednog lica zbog prosjačenja učinjenog na štetu jednog maloljetnog lica. Svi predmeti su u radu pred tužilaštvima. U pet predmeta se sprovodi izviđaj radi utvrđivanja postojanja osnova sumnje je li učinjeno krivično djelo – trgovina ljudima. U periodu 1. I – 31. III 2023. podignute su dvije optužnice protiv dva lica po prijavama iz ranijih godina, donijeto jedno rješenje o odbačaju protiv jednog lica po prijavi iz ranijih godina, primljene tri krivične prijave protiv ukupno šest lica po poznatim učiniovcima, koji su u fazi istrage, i formirana dva

predmeta radi utvrđivanja da li je učinjeno krivično djelo trgovina ljudima. I dalje se postupa po jednom predmetu po poznatom učiniocu iz ranijih godina i u tri predmeta u kojima se utvrđuje da li je učinjeno krivično djelo trgovina ljudima.

Prema podacima sudstva, u periodu 1. I – 31. XII 2022. u oblasti trgovine ljudima crnogorski sudovi su imali u radu ukupno 11 predmeta protiv 21 okrivljenog lica. Od tog broja, nije bilo riješenih predmeta tokom izvještajnog perioda. Na dan 29. III 2023. crnogorski sudovi su imali u radu ukupno 13 predmeta protiv 23 okrivljena lica. Od toga broja, u periodu od 1. I do 29. III 2023. formirana su dva predmeta protiv dva okrivljena lica koja se nalaze u fazi kontrole optužnice. Iako je nastavljen trend porasta broja predmeta trgovine ljudima, tokom 2022. godine, kao ni u prva tri mjeseca 2023. nije bilo riješenih predmeta.

Prema podacima Uprave policije, u poređenju sa 2021. bilježi se dvostruko povećanje broja otkrivenih krivičnih djela trgovina ljudima (12 krivičnih djela u 2022) zbog kojih je nadležnim tužiocima sa osam krivičnih prijava i jednim izvještajem kao dopunom krivične prijave procesuirano 13 lica (što je dvostruko više nego u 2021) koja su maloljetne osobe zloupotrebljavala kroz sljedeće oblike eksploatacije: sklapanje nedozvoljenog braka u četiri slučaja; seksualna eksploatacija u dva slučaja; prinudni rada i prosjačenje u tri slučaja.

U cilju suzbijanja prinudnog prosjačenja u kontinuitetu se sprovodi akcija „Prosjak“, pa je u toku 2022. izvršeno 78 akcija tokom kojih je kontrolisano 229 lica. Realizacijom akcija podnijeta su 102 zahtjeva za pokretanje prekršajnih prijava protiv 103 lica.

Policijski službenici u kontinuitetu sprovode zajedničke kontrole s inspekcijskim službama, pa su u 2022. sprovedene 182 akcije, koje su posebno usmjerene na strane državljane koji su u Crnoj Gori radno angažovani. Kontrolisano je: 563 gradilišta, 171 hotel, 357 privatnih prenočišta, 841 privredni subjekat, 75 autobuskih i željezničkih stanica, 89 taxi stajališta, 42 turističke agencije i organizacije, 387 ugostiteljskih objekata i 12.504 stranaca.

Borba protiv terorizma

24.7.1. Normativni okvir

Predlog zakona o zaštiti od ionizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti je u ponovljenoj proceduri utvrđen na sjednici Vlade od 30. XI 2022. nakon čega je upućen Skupštini na konačno usvajanje.

Skupština je 29. IX 2022. donijela Zakon o obradi podataka o putnicima u vazdušnom saobraćaju u cilju sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela terorizma i drugih teških krivičnih djela („Sl. list CG”, broj 111/22).

Skupština je 29. XII 2022. donijela Zakon o dopunama Zakona o igrama na sreću („Sl. list CG”, broj 3/23). Međutim, tokom 2022. radilo se intenzivno na novom tekstu Predloga zakona o igrama na sreću i nagradnim igrama, za koji je bila organizovana javna rasprava. Ministarstvo finansija je sredinom avgusta 2022. dostavilo Predlog zakona na mišljenje EK, a krajem januara 2023. EK je dostavila komentare na Predlog zakona. Predlog zakona je ocijenjen kao značajno unapređenje postojećeg teksta zakona i dostavljene su određene sugestije na pojedine odredbe Zakona. U toku je analiza dostavljenih komentara na tekst Zakona.

Ministarstvo javne uprave (MJU) je uz ekspertsku podršku međunarodnih partnera pripremio Nacrt zakona o informacionoj bezbjednosti i pozvalo sve zainteresovane subjekte da daju svoj doprinos tokom javne rasprave koja je trajala 20 dana - od 1. III do 21. III 2023. Takođe, Crna Gora je u fazi izrade Nacrta zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama, za koji su u toku interesorske konsultacije. U pripremi ovog zakona, Evropska komisija je dostavila komentare na postojeći Zakon o međunarodnim restriktivnim mjerama, koji su integrisani i razrađeni u okviru novog Nacrta zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama.

24.7.2. Institucionalni okvir

Novi nacionalni koordinator za suzbijanje nasilnog ekstremizma, terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma imenovan je na sjednici Biroa za operativnu koordinaciju od 26. I 2023. Sastav Nacionalnog međuresornog operativnog tima za prevenciju i suzbijanje nasilnog ekstremizma, terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma (NOT) je ažuriran. Na konstitutivnom sastanku NOT-a ažuriran je sastav pet nacionalnih RAN mreža, kao i sastav Tima za pomoć i zaštitu.

Članovi NOT-a su predstavnici sljedećih državnih organa i subjekata društva: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde, Ministarstvo odbrane, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo javne uprave, Specijalno državno tužilaštvo, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Uprava policije, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, Uprava za prihoda i carina, Agencija za elektronske komunikacije i poštnsku djelatnost, NVO Centar za demokratsku tranziciju, NVO Forum MNE. Potreba za usvajanjem izmjene ovog tijela proizilazi iz donošenja nove Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave, usljed čega je došlo do reorganizacije pojedinih ministarstava, a samim tim i do promjene njihovih predstavnika u NOT-u.

Novina u strukturi NOT-a je uvođenje funkcije zamjenika nacionalnog koordinatora zbog kontinuiranog praćenja realizacije zadataka iz nadležnosti NOT-a i neophodnosti obavljanja poslova u odsustvu nacionalnog koordinatora.

U Upravi policije formirana je Jedinica za obradu podataka o putnicima u avio saobraćaju (PIU), u čijoj nadležnosti je obrada podataka o putnicima u vazdušnom saobraćaju, u cilju sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela terorizma i drugih teških krivičnih djela, vođenja krivičnog postupka, kao i pronalaženja lica za kojima se traga zbog ovih krivičnih djela.

Crna Gora je u potpunosti posvećena politici uvođenja i primjene međunarodnih restriktivnih mjera, pridružujući se svim paketima restriktivnih mjera koje je usvojio Savjet Evropske unije i Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija.

(VIŠE DETALJA U OKVIRU POGLAVLJA 31 – VANJSKA, BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA)

Za efikasniju i efektivniju implementaciju međunarodnih restriktivnih mjera Ministarstvo vanjskih poslova, u saradnji s Ministarstvom unutrašnjih poslova, identifikovalo je institucije nadležne za provođenje restriktivnih mjera.

Međunarodna saradnja

Posredstvom EUROPOL-ovog SIENA komunikacionog kanala vrši se stalna međunarodna razmjena informacija između nacionalnih jedinica za borbu protiv terorizma, među državama članicama EU, državama Zapadnog Balkana, kao i drugim državama koje nisu članice EU, a koje su operativni partneri EUROPOL-a. Ovu razmjenu informacija uvijek prate neophodne unakrsne provjere koje se vrše na nacionalnom nivou. Kroz SIENA komunikacioni link koji koriste jedinice za borbu protiv terorizma kontinuirano se razmjenjuju poruke. Kroz poseban SIENA CT kanal koji koriste jedinice za borbu protiv terorizma razmijenjene su 342 poruke. Sektor za borbu protiv kriminala učestvuje u INTERPOL-ovom projektu „HOTSPOT“, koji se odnosi na dvije aktivnosti nadgledanja zemlje i finansijskih tokova u kontekstu ilegalnih migracija s ciljem poboljšanja kapaciteta nacionalnih organa za sprovođenje zakona za otkrivanje kriminalnih veza u okviru ilegalnih migracija. Kao jedna od aktivnosti u samom projektu je satelitsko nadgledanje zemlje i praćenje kretanja posebno ilegalnih migranta, kao i analiza finansijskih tokova ovih lica.

Takođe, predstavnici Sektora za borbu protiv kriminala participiraju u projektu "Project Based Collaboration on Returning FTFs and their family members in the Western Balkans – (PBC)", u organizaciji EK, koji se odnosi na razmjenu najboljih praksi kada je u pitanju povratak stranih terorističkih boraca i njihovih porodica u matične zemlje. Službenici Uprave policije koriste usluge EUROPOL-a kroz komunikaciju posredstvom Odsjeka za međunarodnu

operativnu policijsku saradnju INTERPOL-EUROPOL-SIRENE i Oficira za vezu. Saradnja se odnosi na razmjenu podataka o stranim terorističkim borbama i osobama koje se mogu dovesti u vezu s terorističkim organizacijama. Pored navedenog, službenici Uprave policije aktivno učestvuju u radu EUROPOL-ovog analitičkog projekta „TRAVELERS“ koji se odnosi na strane terorističke borbe i aktivno se razmjenjuju podaci korišćeni za izradu EUROPOL-ovog dokumenta „Izveštaj o stanju i trendovima u oblasti terorizma - TESAT“. Crnogorska policija participira u razmjeni informacija s Generalnim Sekretarijatom INTERPOL-a u cilju identifikovanja aktivnih terorističkih grupa i pružanja analitičke podrške INTREPOL-a u cilju poboljšanja kapaciteta država članica u borbi protiv prijetnji od terorizma.

U dijelu sprovođenja Ugovora o neproliferaciji nuklearnog oružja (NPT), Sporazuma o zaštitnim mjerama, Dodatnog protokola i Protokola o malim količinama, u periodu 1. I – 31. XII 2022. izrađeno je pet nacionalnih izvještaja i izjave o nuklearnim materijalima u Crnoj Gori, koji su dostavljeni Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju. U periodu 1. I – 31. III 2023. izrađen je jedan izvještaj koji je dostavljen Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju.

24.7.3. Pregled statističkih podataka

Prema podacima Uprave policije, u periodu 1. I – 31. XII 2022. Specijalnom državnim tužilaštvu podnijeta je krivična prijava protiv jednog lica zbog osnova sumnje da je počinilo krivično djelo „javno pozivanje na izvršenje terorističkih djela čl 447a KZ CG“ počinjeno na internetu. Dodatno, u kontinuitetu se sprovodi operativno istraživanje u odnosu na ekstremističke grupe koje djeluju na teritoriji Crne Gore, na osnovu kojeg se formiraju predmeti shodno prikupljenim saznanjima koja bi ukazivala na osnov sumnje da lica koja su predmet istraživanja mogu biti povezana sa terorističkim i ekstremističkim aktivnostima.

Prema podacima SDT, u periodu 1. I – 31. XII 2022. zbog krivičnog djela terorizam (čl.447 KZ CG) prijavljeno je jedno lice. Iz prethodne godine nije bilo prijave, tako da je ukupno u radu bila prijava protiv jednog lica, koja je riješena odbačajem. Za krivična djela - terorizam u pokušaju iz člana 447 KZ CG, u vezi s članom 20 KZ CG, izvršeno putem pomaganja, i krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG, bile su u radu istrage iz prethodne godine protiv devet lica, koje su ostale u radu na kraju 2022. U periodu 1. I – 31. XII 2022. nije bilo optuženja za krivično djelo terorizam.

Prema podacima sudstva, kada je u pitanju terorizam, u periodu 1. I – 31. XII 2022. formiran je jedan predmet zbog ovog krivičnog djela, i to protiv 13 okrivljenih lica, koji se nalazi u radu pred nadležnim sudom. Na dan 31. III 2023. u radu se nalazi jedan predmet zbog ovog krivičnog djela, i to protiv 13 okrivljenih lica, koji se nalazi u fazi suđenja pred nadležnim sudom.

24.8. Saradnja u oblasti droga

Crna Gora je u oktobru 2022. predstavnicima Generalnog direktorata za susjedstvo i pregovore o proširenju Evropske komisije (DG NEAR) i Evropske agencije za praćenje droga i zavisnosti od droga¹¹ predstavila Mapu puta u kojoj su navedene aktivnosti koje će se u narednom periodu realizovati, a sve u cilju uspostavljanja funkcionalnog sistema za razmjenu informacija i podataka u oblasti droga na nacionalnom nivou po utvrđenim standardima i protokolima, kao i Sistema ranog upozorenja na nove psihoaktivne supstance.

Ojačani su kadrovski kapaciteti Odeljenja za članstvo u međunarodnim tijelima u oblasti politika sprečavanja zloupotreba droga sa još dva samostalna savjetnika, pa Odeljenje funkcioniše u punom kapacitetu.

11 European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA

Takođe, Ministarstvo zdravlja je donijelo Pravilnik o načinu uništavanja droga i vođenja evidencija o oduzetim i uništenim drogama („Sl. list CG“ broj 132/22). Ovim aktom propisan je način na koji se droga uništava, koje su nadležnosti državnih organa u postupku uništenja, koje podatke sadrže evidencije o oduzetim i uništenim drogama i na koji način se vode.

U cilju uspostavljanja funkcionalnog sistema za informacije i podatke na nacionalnom nivou, Ministarstvo zdravlja izradilo je Mapu za informacije koja je prosljeđena Evropskom centru za praćenje droga i zavisnosti od droga. U Mapu su uključene i tri nevladine organizacije u Crnoj Gori.

Proaktivnim učešćem u programu za unapređenje tretmana korisnika droga i osoba zavisnih od upotrebe psihoaktivnih supstanci, a koja su na izdržavanju kazne zatvora, Savjet Evrope je prepoznao mogućnost da Crna Gora bude „tačka kompetencije“ za oblast tretmana korisnika psihoaktivnih supstanci u penalnim ustanovama u regiji Jugoistočne Evrope. Dodatno, tijesnom saradnjom Ministarstva zdravlja i Ministarstva pravde, učešćem u Ekspertskoj grupi Jugoistočne Evrope za oblast unapređenja tretmana bolesti zavisnosti tokom boravka u zatvoru, osmišljen je i prihvaćen od strane Savjeta Evrope projektni prijedlog crnogorskih eksperata za razvoj i primjenu programa treninga za unepređenje znanja i kompetencija zaposlenih u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija, koji se bave pitanjem tretmana i pružanja pomoći osobama zavisnim od psihoaktivnih supstanci.

Pored navedenog, odvija se redovna komunikacija s Kancelarijom za drogu i kriminal Ujedinjenih nacija (UNODC). Takođe, Crna Gora je odgovorila obavezi obrade Godišnjeg upitnika za UN - Svjetski izvještaj o drogama i ovladala novom metodologijom direktnog pristupa namjenskoj platformi, uz određivanje kontakt službenika iz svake nadležne institucije (The Annual Report Questionnaire ARQ).

U decembru 2022. Ministarstvo zdravlja je potpisalo ugovore sa nevladinim organizacijama, kojima su odobrena sredstva u skladu sa Odlukom o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti prevencije nevladinih organizacija među ključnim populacijama u 2022. Dodijeljeno je ukupno 75.000 eura za realizaciju sedam projekata/programa NVO koji su ocijenjeni kao najbolji od strane nezavisnih procjenjivača.

Crna Gora je učestvovala na 66. zasjedanju Komisije za opojne droge (Commission on Narcotic Drugs – CND) i na pratećim događajima u martu 2023.

24.8.1. Bilans ostvarenih rezultata

Prema podacima Uprave policije, u periodu 1. I – 31. XII 2022, u 1.395 pojedinačnih zaplijena pronađeno je i oduzeto 2.336.017,62 g (2 t 336 kg) opojnih droga¹²: marihuana 1t 803kg 892 g i 121 pakovanje¹³, heroin 3.017,48 g; kokain 500kg 557 g; hašiš 20.032,4 g; sintetičke droge 2.685,29 g; sintetičke droge i drugi nedozvoljeni farmaceutski proizvodi 3.619,8 kom; 759 kom stabljika marihuane; ulje kanabisa 24,6 g; halucione gljive 11,4 g; ostalo 5500 g i 14 pakovanja¹⁴. U 32% manjem broju pojedinačnih zaplijena pronađena je i oduzeta i manja količina opojne droge za 50%. Analiza strukture zaplijenjene droge ukazuje da je količina zaplijenjene marihuane manja za 48%, kao i količina zaplijenjenog kokaina za 60%, dok je količina zaplijenjenog heroina veća za 46%, a hašiša neuporedivo veća. Međutim, kako je fokus rada bio usmjeren ka organizovanim kriminalnim grupama, bilježi se kontinuitet dobrih rezultata, pa je zbog organizovanog krijumčarenja opojnih droga, Specijalnom državnim tužilaštvu je podnešeno

¹² Precizna količina biće poznata nakon izvršenih vještačenja u Forenzičkom centru.

¹³ Od vještaka odgovarajuće struke preliminarno obaviješteni da se radi o marihuani, zbog čega su nadležnom tužiocu dostavili zahtjev za izdavanje naredbe za hemijsko i DNK vještačenje. Postupajući tužilac još uvijek nije dostavio naredbu za vještačenje.

¹⁴ Za 14 pakovanja, u kojima se nalazila biljna materija upućen je zahtjev Forenzičkom centru za vještačenje, ali još uvijek nije dostavljen odgovor.

šest krivičnih prijava i dopuna krivične prijave, kojima je procesuirano 65 lica, među kojima je devet lica označeno kao članovi OKG s naših prostora, dok je 28 lica označeno kao članovi međunarodnih kriminalnih organizacija.

Prema podacima SDT-a, u periodu 1. I – 31. XII 2022. donijete su naredbe o sprovođenju istrage protiv 15 lica. Podignute su tri optužnice protiv pet lica za kd neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga (čl. 300 Krivičnog zakonika). Finansijske istrage za krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije, krivično djelo neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga i krivično djelo omogućavanje uživanja opojnih droga pokrenute su u četiri predmeta protiv 61 lica. U periodu od 1. I – 31. III 2023. SDT je u dva predmeta donijelo naredbe o sprovođenju istrage protiv šest lica za krivično djelo iz čl.401a – stvaranje kriminalne organizacije i čl.300KZ - neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga. Podignuta je jedna optužnica protiv 27 lica za navedena krivična djela (čl.401a i čl.300 Krivičnog zakonika).

Prema podacima sudstva, kada je u pitanju krijumčarenje droge na međunarodnom nivou, u periodu 1. I – 31. XII 2022. formirano je 12 predmeta protiv 59 lica. Tokom izvještajnog perioda, dva predmeta su djelimično završena, odnosno 13 lica je osuđeno (12 presuda donijetih na osnovu sporazuma o priznanju krivice). Kada je u pitanju raspon izrečenih kazni zatvora, on se kretao od jedne do pet godina i četiri mjeseca, dok su novčane kazne izricane u iznosu od 3.000 do 10.000 eura. U perioda 1. I - 29. III 2023, formiran je jedan predmet protiv 27 okrivljenih lica. U datom periodu nije bilo riješenih predmeta, a sudovi imaju u radu ukupno 13 predmeta protiv 71 lica.

Kada je riječ o zajedničkim međunarodnim istagama, Uprava policije je, u saradnji sa Specijalnim državnim tužilaštvom, sprovela osam kriminalističkih istraživanja na međunarodnom nivou, dok su u saradnji sa Višim državnim tužilaštvom sprovedena tri kriminalistička istraživanja na međunarodnom i nacionalnom nivou. Realizacijom ovih aktivnosti, na teritoriji Crne Gore, zaplijenjeno je oko 500 kg kokaina, dok je u zajednički sprovedenim međunarodnim istragama van teritorije Crne Gore zaplijenjeno oko 37 kilograma opojne droge marihuana (na teritoriji Srbije) i oko 430 kilograma opojne droge kokain (na teritoriji Albanije).

24.9. Carinska saradnja

24.9.1. Međunarodna carinska saradnja u borbi protiv carinskih prevara

Uprava prihoda i carina intenzivno saraduje i razmjenjuje informacije s partnerskim službama i međunarodnim institucijama i agencijama u borbi protiv carinskih prevara.

U izvještajnom periodu, s Evropskom službom za suzbijanje prevara (OLAF) je razmijenjena 31 informacija, u vezi s kretanjem duvana i duvanskih proizvoda, preko AFIS sistema kojem Uprava prihoda i carina ima pristup do nivoa zemlje kandidata. Odgovoreno je na 30 zahtjeva partnerskih službi i drugih međunarodnih organizacija, i upućena tri zahtjeva za pružanje pomoći partnerskim službama. U međunarodne baze podataka unijete su 53 informacije.

Shodno bilateralnom memorandumu o razumijevanju i saradnji s Upravom prihoda i carina Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske (Her Majesty's Revenue and Customs – HMRC) u izvještajnom periodu je razmijenjeno 86 informacija u vezi s kretanjem duvana i duvanskih proizvoda. S Centrom za sprovođenje zakona u Jugoistočnoj Evropi (Southeast European Law Enforcement Center – SELEC) je razmijenjeno 10 informacija.

U periodu 1. I - 31. XII 2022, Uprava prihoda i carina učestvovala je u 10 međunarodnih zajedničkih carinskih operacija u organizaciji Svjetske carinske organizacije, Uprave prihoda i carina Ujedinjenog Kraljevstva, Interpola i Europolu. Navedene operacije odnosile su se na borbu protiv legalne trgovine robama koja povređuju prava intelektualne svojine, na borbu protiv ilegalne trgovine krivotvorenim i substandardnim prehrambenim proizvodima i pićima, na borbu protiv ilegalne trgovine lijekovima i medicinskih sredstava i borbu protiv nelegalne trgovine drogama.

24.9.2. Saradnja s Državnim tužilaštvom i policijom

Uprava prihoda i carina intenzivno saraduje i razmjenjuje informacije sa Državnim tužilaštvom i Upravom policije, kao i s drugim državnim organima na nacionalnom nivou. Sa Specijalnim državnim tužilaštvom i Osnovnim državnim tužilaštvom ostvarena je saradnja, razmijenjene informacije i dostavljena dokumentacija u 10 predmeta. Samostalno i u saradnji s drugim državnim organima podnijeto je 11 krivičnih prijava (pet se odnosilo na krivične prijave za akcizne proizvode).

24.9.3. Pregled statističkih podataka o rezultatima carinskih kontrola

Uprava prihoda i carina je za period od 1. I - 31. XII 2022. izvršila 61.219 detaljnih kontrola vozila i robe te 43 inspeksijske kontrole. Utvrđene su 276 nepravilnosti. Izdato je 275 prekršajnih naloga i izrečene novčane kazne u iznosu od 221.000 eura. Zaplijenjena je roba u vrijednosti od 205.539.206,20 eura.

Oduzeto je 1.555.463.973 komada cigareta u vrijednosti od 201.894.675,30 eura (cigarete oduzete u Slobodnoj zoni Luka Bar i ostale oduzete cigarete). Takođe, zaplijenjeno je 52.656 kilograma duvana u vrijednosti od 3.159.360 eura (duvan oduzet u Slobodnoj zoni Luka Bar i ostali oduzeti duvan).

Kada je u pitanju krijumčarenje droge, ukupno je bilo 13 zaplijena i to: marihuane - devet zaplijena ukupne težine: 1150,885 kg, kokaina – jedna zaplijena ukupne težine: 500,00 kg, heroina – jedna zaplijena ukupne težine: 2,30kg, hašiša – jedna zaplijena ukupne težine: 20,00 kg i jedna zaplijena metafetamina u ukupnoj težini: 0,0134 kg i 38 tableta ekstazija.

Donijeta su rješenja o suspenziji za 11 službenika Uprave prihoda i carina, dok su za sedam carinskih službenika donijeta rješenja o prestanku suspenzije. Pokrenuto je pet disciplinskih postupaka od kojih su dva okončana, a ostali postupci su u toku.

POGLAVLJE 5 – JAVNE NABAVKE

5.1. Realizovane aktivnosti

5.1.1. Normativni i strategijski okvir

Skupština je 27. XII 2022. usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama. Ključne novine ovog Zakona ogledaju se u:

- proširenju opsega slučajeva propisanih ovim zakonom u kojima naručilac ima pravo da izmijeni ugovor o javnoj nabavci, sa ciljem smanjenja ugovorene vrijednosti;
- uvođenju obaveze naručioca da odredi jedno ili više lica koji će pratiti implementaciju ugovora o javnoj nabavci, čime će se usmjeravati aktivnosti i odgovornost za praćenje kontrole izvršenja ugovora;
- uvođenju dodatnih uslova za evaluaciju ponuda vezano za promovisanje ženskog preduzetništva u širem smislu, u dijelu kriterijuma koje naručilac definiše pored kriterijuma najniža cijena.

U cilju usklađivanja akata za primjenu sa novim zakonskim rješenjima u oblasti javnih nabavki, pripremljena je i usvojena nova podzakonska regulativa Zakona o javnim nabavkama ("Sl. list CG", br. 74/19, 3/23 i 11/23) koja uključuje sljedeće akte:

- Pravilnik o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki;
- Pravilnik o obrascima za sprovođenje postupaka javnih nabavki;
- Pravilnik o izmjeni pravilnika o sadržaju ponude u postupku javne nabavke i
- Uredba o načinu planiranja i sprovođenja centralizovanih nabavki (u primjeni od 24. XII 2022).

U toku je rad na pripremi još nekoliko podzakonskih akata koji treba da budu usklađeni sa novim zakonskim rješenjima, kao i načinom funkcionisanja elektronskog sistema javnih nabavki. Do donošenja novog zakona primjenjivan je Zakon o javnim nabavkama usvojen krajem 2019, a koji u potpunosti odražava standarde važećih Direktiva EU iz ove oblasti, kao i prateća podzakonska regulativa.

Sa ciljem olakšavanja primjene zakonodavstva u oblasti javnih nabavki, u okviru projekta IPA 2014 "Unapređenje i jačanje institucionalnog uređenja i pravnog okvira u oblastima javnih nabavki i državne pomoći" pripremljena je sljedeća tehnička literatura: *Priručnik za javne nabavke; Priručnik za monitoring u javnim nabavkama i Smjernice za javno-privatno partnerstvo u Crnoj Gori.*

U sklopu funkcije monitoringa u javnim nabavkama i u skladu sa aktivnostima predviđenim Akcionim planom za implementaciju Strategije unapređenja politike javnih nabavki i javno-privatnog partnerstva u Crnoj Gori za period 2021-2025. godine, Ministarstvo finansija je u period novembar-decembar 2022. izradilo i dva analitička dokumenta u kojima su prepoznate prednosti i nedostaci određenih segmenata javnih nabavki u Crnoj Gori i date preporuke za njihovo poboljšanje. Ta dokumenta su: Analiza jednostavnih nabavki i Analiza implementacije pregovaračkog postupka bez prethodnog objavljivanja poziva za nadmetanje.

S obzirom na izmjene zakonodavstva u ovoj oblasti, usvajanje novih propisa kao i pripremljenu stručnu literaturu, fokus aktivnosti Direktorata za politiku javnih nabavki u prvoj polovini 2023. biće na edukaciji učesnika u sistemu javnih nabavki o primjeni novih zakonskih rješenja, što će uključivati i tematske i specijalizovane obuke.

Javno-privatno partnerstvo i koncesije

Strategija unapređenja politike javnih nabavki i javno-privatnog partnerstva u Crnoj Gori za period 2021-2025. godine se implementira u skladu sa važećim akcionim planom. U skladu sa propisanim obavezama, Ministarstvo finansija je pripremlilo Izvještaj o realizaciji aktivnosti iz Akcionog plana za period 2021 - 2022. godine, radi implementacije Strategije unapređenja politike javnih nabavki i javno-privatnog partnerstva u Crnoj Gori za period 2021-2025. godine kao i Akcioni plan za 2023. Vlada je 2. II 2023. usvojila dokumenta koja su dostupna na: <https://ujn.gov.me/izvjestaj-o-realizaciji-aktivnosti-iz-akcionog-plana-za-period-2021-2022-godine-radi-implementacije-strategije-unapređenja-politike-javnih-nabavki-i-javno-privatnog-partnerstva-u-crnoj-gori-za-peri/>

U okviru projekta IPA 2014 "Unapređenje pravnog i institucionalnog okvira u oblastima javnih nabavki i državne pomoći" čiji je korisnik Ministarstvo finansija – Direktorat za politiku javnih nabavki, urađen je Priručnik o identifikaciji i pripremi projekata javno-privatnog partnerstva. U okviru istog projekta, dokument "Smjernice za javno-privatno partnerstvo u Crnoj Gori" je pripremljen u izvještajnom periodu, u cilju boljeg razumijevanja i efikasnije implementacije regulatornog okvira

Pored toga, u saradnji sa EBRD-om, sprovedene su aktivnosti na izradi dokumenta „Politika javno-privatnog partnerstva – identifikovani prioritetni projekti i sektori u Crnoj Gori”.

Imajući u vidu da je oblast javno-privatnog partnerstva relativno nova u Crnoj Gori, kontinuirano se sprovode obuke o primjeni Zakona o javno-privatnom partnerstvu u saradnji sa Agencijom za investicije. Obuke su sprovodi Ministarstvo

finansija i Agencija za investicije, u saradnji sa SIGMA-om. Na ovaj način se jačaju kapaciteti i afirmiše politika JPP kako na državnom tako i na lokalnom nivou.

U pogledu koncesija za Aerodrome Crne Gore, Vlada će zauzeti stav prema učesnicima u postupku i obavijestiti javnost o daljem toku pomenutog postupka.

Elektronski sistem javnih nabavki

Uz podršku Evropske komisije prvi elektronski sistem javnih nabavki u Crnoj Gori počeo je sa radom 1. I 2021. (<http://cejn.gov.me/landingPage>). Elektronski sistem je u potpunosti operativan i pokriva 100% svih postupaka javnih nabavki koje se sprovode u državi.

Unapređenje elektronskog sistema javnih nabavki - CEJN, kroz funkcionalno povezivanje sa drugim elektronskim javnim evidencijama od značaja za ovu oblast (prekršajnu i krivičnu evidenciju Ministarstva pravde, evidenciju Uprave prihoda i carina u vezi sa obavezama privrednih subjekata po osnovama poreza i obaveznim doprinosima socijalnog osiguranja) nametnuli su potrebu za izmjenama određenih zakonskih rješenja i harmonizacijom sa načinom funkcionisanja CEJN-a. Aktivnosti na povezivanju CEJN-a sa pomenutim platformama su u toku i očekuje se da će biti realizovane do kraja 2023. Napominjemo da je CEJN elektronska platforma koja se može i mora unapređivati uvođenjem dodatnih modula, u skladu sa reformskim zahtjevima u ovoj oblasti. Podzakonska regulativa i uputstva za korišćenje CEJN-a dostupni su na: <http://www.ujn.gov.me/2021/01/uputstva-cejn/>

U cilju jačanja antikorupcijskih alati u oblasti javnih nabavki, pored dvije već pomenute elektronske platforme, planirano je povezivanje sistema e-nabavki sa elektronskim sistemom Agencije za sprečavanje korupcije, u cilju razmjene podataka na kvalitetan i efikasan način i optimalnog korišćenja mogućnosti koje pružaju elektronske platforme u povećanju transparentnosti i borbi protiv korupcije.

Okončana je tenderska procedura za nabavku usluga održavanja elektronskog sistema javnih nabavki i potpisan je ugovor sa najpovoljnijim ponuđačem.

Statistički podaci

Elektronski sistem javnih nabavki je u velikoj mjeri unaprijedio cjelokupni proces sprovođenja postupaka javnih nabavki u zemlji. Pored lakšeg pristupa podacima iz sistema, poboljšana je i konkurentnost, pa je indeks konkurentnosti u 2022. godini 3,5 ponuda po postupku javne nabavke, što predstavlja povećanje u odnosu na 3,27 u 2021. godini i 2,27 ponuda po postupku u 2020.

Što se tiče statistike korišćenja sistema e-nabavki, krajem marta 2023. sistem ima ukupno 8838 korisnika. Ukupan broj registrovanih ponuđača je 4224, dok je aktivno registrovanih 3100. Broj započetih postupaka javne nabavke je od početka rada sistema 14453, dok je broj zaključenih ugovora o javnim nabavkama 12394. Godišnji izvještaj o javnim nabavkama u Crnoj Gori za 2022. koji će sadržati detaljnu relevantnu statistiku je u pripremi i, u skladu sa Zakonom, biće javno dostupan nakon usvajanja od strane Vlade najkasnije do 31. V 2023.

Elektronski sistem javnih nabavki je 27. III 2023. generisao sljedeće statističke podatke vezano za postupke javnih nabavki sprovedene od 6. VI 2022:

ukupan broj sprovedenih postupaka je 5951, dok je zaključeno 5295 ugovora o javnoj nabavci;

Ukupna ugovorena vrijednost javnih nabavki je 367.742.215,83 eura, od čega je primjenom otvorenog postupka javne nabavke ugovoreno 264.056.182,99 eura; ograničenog postupka javne nabavke 2.105.034,39 eura;

pregovaračkog postupka bez prethodnog objavljivanja poziva na javno nadmetanje 60.788.763,98 eura; dok je kroz jednostavne nabavke sprovedene kroz elektronski sistem ugovoreno ukupno 29.423.382,11 eura;

Domaći ponuđači su na tržištu javnih nabavki u Crnoj Gori učestvovali sa nabavkama ugovorene vrijednosti od 335.318.802,20 eura ili 91,18%, dok je učešće stranih ponuđača 32.423.413,62 eura ili 8,62%;

Prosječno vrijeme trajanja postupka javne nabavke je 49,42 dana, dok je kod jednostavnih nabavki taj prosjek 28,93 dana;

Prema vrsti predmeta javne nabavke, za nabavku roba ugovoreno je 174.761.902,85 eura, usluga 52.691.723,34 eura dok je za nabavku radova ugovoreno 140.288.589,63 eura.

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. Komisija za zaštitu prava je primila 195 predmeta od kojih: 180 žalbi i 15 predmeta po presudama Upravnog suda Crne Gore kojima je predmet vraćen Komisiji za zaštitu prava na ponovno odlučivanje. Komisija je u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. primila 47% više žalbi u odnosu na isti period prethodne godine, odnosno period od 6. VI 2021. do 31. III 2022. Komisija za zaštitu prava je u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. donijela ukupno 170 odluka, od čega 157 odluka po izjavljenim žalbama i 13 predmeta po presudama Upravnog suda kojima su usvojene tužbe na odluke Komisije za zaštitu prava.

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. Komisija za zaštitu prava je riješila 157 žalbi. Od navedenih 157 žalbi: usvojeno je ili djelimično usvojeno 109 žalbi, odbijeno je 37 žalbi, 1 žalba je povučena, u 10 slučajeva, po službenoj dužnosti je, u smislu člana 195 stav 2 ZJN zbog postojanja bitne povrede zakona u postupcima javnih nabavki, poništen postupak javne nabavke djelimično ili u cjelosti. Od ukupnog broja žalbenih predmeta koje je riješila (157), Komisija za zaštitu prava je u izvještajnom periodu riješila: 34 žalbe izjavljene na Tendersku dokumentaciju, 3 žalbe izjavljene na izmijenu ili dopunu Tenderske dokumentacije, 110 žalbi izjavljenih na Odluku o izboru najpovoljnije ponude, 8 žalbi na Odluku o poništenju postupka javne nabavke, 1 žalbu na Odluku o isključenju iz postupka javne nabavki i Odluku o poništenju postupaka javne nabavki, te 1 žalbu na Zahtjev za dostavljanje ponuda.

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. riješeno su 152 žalbe izjavljene u otvorenom postupku javne nabavke, 4 žalbe na pregovarački postupak bez prethodnog objavljivanja javnog poziva i 1 žalbu izjavljenu na jednostavnu nabavku. U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. riješeno je 73 žalbe koje su se odnosile na postupke javnih nabavki u kojima su predmet nabavke bile robe, 23 žalbe koje su se odnosile na postupke javnih nabavki u kojima su predmet nabavke bili radovi i 61 žalbu koje su se odnosile na postupke javnih nabavki u kojima su predmet nabavke bile usluge.

U pomenutom periodu, Komisija za zaštitu prava je od strane Upravnog suda Crne Gore primila 31 presudu i 4 rješenja, koja su donijeta u postupku po tužbama izjavljenim protiv odluka Komisije, od čega:

15 presuda kojima su usvojene tužbe i predmet vraćen Komisiji za zaštitu prava na ponovno odlučivanje;

16 presuda kojima su odbijene tužbe;

4 rješenja kojima se postupak obustavlja usljed odustanka tužioca od podnijete tužbe..

Od 15 presuda kojima su usvojene tužbe i predmet vraćen Komisiji na ponovno odlučivanje, 1 presuda se odnosi na odluku Komisije donijetu u 2021, 13 presuda se odnosi na odluke Komisije donijete u 2020. i 1 presuda se odnosi na odluku Komisije donijetu u 2018.

Od 16 presuda kojima su odbijene tužbe, 3 presude se odnose na odluke Komisije donijete u 2022, 2 presude se odnose na odluke Komisije donijete u 2021, 9 presuda se odnose na odluke Komisije donijete u 2020. i 2 presude se odnose na odluke Komisije donijete u 2019.

Od 4 rješenja kojim se postupak obustavlja zbog odustanka tužioca od podnijete tužbe, 3 se odnosi na odluku Komisije donijetu u 2021, a 1 se odnosi na odluku Komisije donijetu u 2020.

Dakle, u izvještajnom periodu, u postupku izvršenja 15 presuda Upravnog suda Crne Gore kojima su predmeti vraćeni Komisiji na ponovno odlučivanje, Komisija je postupila po 13 presuda Upravnog suda, te donijela 13 odluka.

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. Upravni sud Crne Gore dostavio je Komisiji 32 tužbe, od čega je 30 tužbi izjavljeno na odluke Komisije koje su donijete u 2022. i 2 tužbe izjavljeno na odluke Komisije koje su donijete u 2023. Upravni sud Crne Gore je od navedenih tužbi do kraja izvještajnog perioda riješio tri tužbe i sve odbio kao neosnovane.

Od 30 podnijetih tužbi, 28 tužbi se odnosi na odluke Komisije koje su donijete u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. te u odnosu na ukupan broj donijetih odluka u navedenom periodu (170) procenat podnijetih tužbi iznosi 16,47%, iz čega proizilazi da su ponuđači i naručioci u 83,53% slučajeva smatrali da su odluke komisije zakonite.

Vanredno preispitivanje sudskih odluka

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. Komisiji za zaštitu prava dostavljene su tri presude Vrhovnog suda Crne Gore, donijete po zahtjevima za ispitivanje presuda Upravnog suda Crne Gore, koje se odnose na odluke Komisije iz 2019, 2020. i 2021. U sve tri presude, Vrhovni sud Crne Gore je odbio zahtjev za ispitivanje sudske odluke kao neosnovan.

Uprava za inspeksijske poslove - Inspekcija za javne nabavke u izvještajnom periodu izvršila je ukupno 266 inspeksijska pregleda, od čega 211 redovnih, 46 po inicijativama i tri kontrolna inspeksijska pregleda.

Administrativni kapaciteti

U izvještajnom periodu, nije bilo zapošljavanja u Direktoratu za politiku javnih nabavki, dok je jedan službenik prešao u drugi organ tako da je od 21 sistematizovanog radnog mjesta popunjeno ukupno 18. U periodu 2023-2024. planirano je zapošljavanje jednog izvršioca za mjesto Samostalni savjetnik II - IT podrška i unapređenje CEJN-a.

Sa ciljem jačanja administrativnih kapaciteta i podizanja nivoa profesionalizacije zaposlenih u javnim nabavkama, Ministarstvo finansija kontinuirano sprovodi obuke, kako na temu regulatornog okvira, tako i korišćenja sistema elektronskih nabavki. U izvještajnom periodu obučeno je ukupno 403 službenika i zainteresovanih lica. Ovaj broj uključuje i obuke na temu novog Zakona o javnim nabavkama, koje su intenzivirane od početka 2023. i održavane su za posebne ciljne grupe i institucije in a specifične teme iz ove oblasti. U saradnji sa Upravom za kadrove, Ministarstvo je usvojilo Kalendar obuka za 2023, dostupan na: <https://ujn.gov.me/kalendar-obuka-2023-godina/>

Ministarstvo finansija u kontinuitetu organizuje i polaganje stručnog ispita za rad na poslovima javnih nabavki, pa su u izvještajnom periodu održana četiri ispitna roka gdje je 38 kandidata položilo ispit. Ispit je do sada položilo 784 službenika za javne nabavke, dok je ukupno 658 naručilaca registrovano u Crnoj Gori.

U oktobru 2022. započet je MAPS projekat u Crnoj Gori, čiji je korisnik Ministarstvo finansija – Direktor za politiku javnih nabavki a kojim koordinira Svjetska Banka. Projekt će pružiti podršku procjeni sistema javnih nabavki u Crnoj Gori, korišćenjem OECD Metodologije za procjenu sistema javnih nabavki (MAPS), uključujući i dodatni modul za e-nabavke. Glavni rezultat će biti sveobuhvatni izvještaj u kojem će se procijeniti ključni aspekti sistema javnih nabavki

u Crnoj Gori, koji će činiti osnovu koju će Vlada iskoristiti za izradu strateškog plana za prioritizovanje budućih reformskih aktivnosti, postavljanje revidiranih ciljeva i za neophodno prilagođavanje politike javnih nabavki i načina njene implementacije.

Zakonom o javnim nabavkama propisano je da Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki ima predsjednika i šest članova, koje imenuje Vlada, na predlog Ministarstva finansija, na osnovu javnog konkursa i isti se imenuju na period od pet godina i mogu biti ponovo imenovani. Na dan 31. XII 2022, Komisija za zaštitu prava radi u nepotpunom sastavu od 5 članova, od kojih je jedan član zamjenik predsjednika Komisije.

Komisija za zaštitu prava, ima Stručnu službu koja vrši stručne i administrativno tehničke poslove neophodne za rad Komisije. U Stručnoj službi Komisije od ukupno 19 sistematizovanih radnih mjesta, na dan 31. XII 2022. popunjeno je 15 radnih mjesta, dok su četiri sistematizovana radna mjesta nepopunjena.

Kada je riječ o praćenju dodjeljivanja i sprovođenja ugovora, inspekcija za javne nabavke sistematizovala je deset radnih mjesta za devet inspektora i glavnog inspektora, od čega je radno aktivno šest inspektora. Inspekcija je izvršila 266 kontrola, što je blagi pad u poređenju sa 2020, zbog smanjenog broja izvršilaca. Većina kontrola bila je vezana za faze zaključivanja i izvršenja ugovora, kao i sprovođenje jednostavnih nabavki.

POGLAVLJE 18 – STATISTIKA

18.1. Statistička infrastruktura

Zakonom o budžetu („Sl. list CG“, broj 152/22) ukupan odobreni budžet Uprave za statistiku za 2023. iznosi 7.093.660,58 eura.

Od ukupno 169 sistematizovanih radnih mjesta u Upravi za statistiku je popunjeno 98. U julu 2022. započeta su 4 javna oglasa za radna mjesta iz kategorije ekspertskog kadra¹⁵. Tom prilikom su donijeta rješenja o zasnivanju radnog odnosa za 3 nova službenika, dok je jedno mjesto ostalo nepopunjeno u 2022. godini¹⁶. U decembru 2022. započeta su 2 Javna konkursa za radna mjesta iz kategorije visokorukovodnog kadra¹⁷. Javni konkurs je završen i Vlada je na predlog direktora Uprave za statistiku donijela u februaru 2023. rješenja o postavljenju dva pomoćnika direktora za ova radna mjesta. U decembru 2022, Vlada je donijela rješenje o određivanju vršioca dužnosti na radno mjesto iz kategorije visokorukovodnog, pomoćnika direktora u Sektoru za koordinaciju statističkih izvora podataka. U izvještajnom periodu usvojeni su:

Godišnji plan zvanične statistike za 2023. godinu („Sl. list CG“, broj 5/23);

Izveštaj o izvršenju Godišnjeg plana zvanične statistike za 2022. godinu - na sjednici 9. II 2023;

Zakon o popisu stanovništva, domaćinstava i stanova („Sl. list CG“, broj 140/22)

15 1 viši savjetnik III u Odsjeku statistike nacionalnih računa sektora opšte države, 1 viši savjetnik III u Odsjeku statistike kratkoročnih indikatora, 1 samostalni savjetnik III u Odsjeku za statistiku cijena i spoljne trgovine i 1 samostalni savjetnik III u Službi za opšte, kadrovske poslove i finansije

16 Izabrani kandidat (jedini na rang listi) za četvrto upražnjeno radno mjesto nije u zakonskom roku, starješini ovog državnog organa, dostavio uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti, pa je Uprava za statistiku donijela Odluku o stavljanju van snage odluke o izboru kandidata

17 Za pozicije: pomoćnika/cu direktora/ice u Sektoru socijalnih statistika i demografije i pomoćnika/cu direktora/ice u Sektoru za informatičku obradu podataka.

Uredba o utvrđivanju perioda sprovođenja popisa stanovništva, domaćinstava i stanova i referentnog momenta popisa („Sl. list CG“, broj 25/23).

U izvještajnom periodu Uprava za statistiku potpisala je Sporazum o saradnji sa Ekonomskim fakultetom Univerziteta Crne Gore sa ciljem popularizacije znanja u oblasti zvanične statistike.

Uprava za statistiku je uz pomoć nove softverske aplikacije izvršila automatizaciju obrade i objavljivanja statističkog saopštenja „Kvartalna statistika saobraćaja“ u okviru planirane standardizacije statističkih poslovnih procesa.

Uprava za statistiku je sprovela treće Istraživanje o zadovoljstvu korisnika u izvještajnom periodu. Izvještaj o rezultatima Istraživanja o zadovoljstvu korisnika dostupan je na zvaničnom sajtu Uprave za statistiku i predstavlja vrijedan izvor informacija o potrebama korisnika za podacima, njihovom zadovoljstvu podacima i uslugama i dobru osnovu za unaprjeđenje kvaliteta podataka i usluga Uprave za statistiku.

U okviru aktivnosti publicistike, Uprava za statistiku je 26. XII 2022. objavila Statistički godišnjak 2023 u inoviranom, modernom dizajnu koji je u primjeni od februara 2023. Uprava za statistiku je 26. XII 2022. objavila i publikacije: Crna Gora u brojkama i Žene i muškarci u Crnoj Gori. One predstavljaju rezultat pažljivog praćenja potreba korisnika za podacima, sa naglaskom na rodnu statistiku koja uvijek privlači pažnju korisnika i predstavlja koristan izvor informacija o vitalnim događajima, obrazovnom statusu, zaposlenosti i drugim oblastima iz rodne perspektive.

Aktivnosti na izradi aplikativnog rješenja za popunjavanje matrice Generičkog modela statističkih poslovnih procesa – GSBPM su u toku. GSBPM je model koji obuhvata sve faze u proizvodnji rezultata zvanične statistike i omogućava standardizaciju procesa proizvodnje zvanične statistike, naročito u pogledu praćenja, dokumentovanja i kontrole svih statističkih faza.

U izvještajnom periodu radilo se u kontinuitetu na ažuriranju Statističkog Biznis Registra, kao i na poboljšanju njegovog kvaliteta. Vršile su se metodološke pripreme za uvođenje novih varijabli u Statistički Biznis Registar, u skladu sa Uredbom (EU) 2020/1197.

U sklopu aktivnosti za pripreme Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova ažuriran je Registar prostornih jedinica. Tokom ovog perioda radilo se u kontinuitetu na ažuriranju Statističkog registra poljoprivrednih gazdinstava. Takođe, redovno se prate revizije svih relevantnih statističkih klasifikacija. Objavljena je klasifikacija NACE Rev 2.1 i u skladu sa tim analizirane su razlike u odnosu na prethodnu NACE Rev.2.

18.2. Makroekonomska statistika

U oblasti statistike nacionalnih računa, proizvodi se bruto domaći proizvod (BDP) na godišnjem i kvartalnom nivou i bruto nacionalni dohodak (BND) u skladu sa ESA 2010 metodologijom.

Uz podršku IPA projekata, kontinuirano se uz ograničene kapacitete ulažu naponi u radu na daljoj harmonizaciji sa ESA 2010 metodologijom i proizvodnji inputa za popunjavanje većeg broja varijabli u okviru tabela definisanih mjerilima za zatvaranje.

U izvještajnom periodu pripremljeni su godišnji podaci BDP za 2021, u tekućim i stalnim cijenama, i BND za 2021. Podaci BDP-a dostavljeni su Eurostatu putem EDAMIS portala u okviru ESA 2010 programa za transmisiju podataka. Raspoloživa je vremenska serija podataka godišnjeg BDP prema ESA 2010 metodologiji za period 2006-2021. Primjenjena je metoda ulančavanja mjera obima na referentnu 2010. godinu za seriju podataka 2006-2021. Godišnji podaci o BND prema ESA 2010 metodologiji, raspoloživi su za vremenski period 2010-2021.

Proizvedeni su eksperimentalni podaci o broju zaposlenih za 2011, 2012 i 2021. čime je proširena vremenska serija podataka za period 2011-2021. kao i naknadama zarada zaposlenih za period 2013-2021. prema ESA 2010 metodologiji. Podaci se redovno dostavljaju Eurostatu kroz tabele za transmisiju godišnjih nacionalnih računa, kao i godišnji podaci o broju stanovnika. Podaci o broju stanovnika preuzimaju se od statistike demografije i predstavljaju procjene sredinom godine.

Kvartalni BDP obračunava se prema proizvodnoj i potrošnoj metodi u tekućim cijenama, stalnim cijenama i ulančanim mjerama obima. Sezonski podešeni kvartalni podaci kompilirani su BDP po potrošnim kategorijama za vremensku seriju 2006-2021. U izvještajnom periodu pripremljeni su preliminarni kvartalni podaci BDP-a prema ESA 2010 metodologiji za 2022, kao i konačni kvartalni podaci za 2021. godinu. Takođe, proizvedeni su i eksperimentalni kvartalni podaci o broju zaposlenih prema ESA 2010 metodologiji za period 2011, 2012. i 2021. godine.

Svi podaci godišnjih i kvartalnih nacionalnih računa dostavljeni su Eurostatu u SDMX formatu bez korišćenja SDMX konvertora.

Objavljene su Tabele ponude i upotrebe u tekućim cijenama za 2013. godinu koje su rezultat kontinuirane ekspertske podrške kroz IPA projekte na formiranju integrisanog sistema za kompilaciju tabela ponude i upotrebe.

Kao koordinator statističkog sistema, Uprava za statistiku, uz podršku prethodnog IPA 2017 višekorisničkog projekta pomoći, nastavila je sa radom na koordinaciji, u dijelu proizvodnje i prikupljanja raspoloživih varijabli koje su neophodne za izradu indikatora za proceduru makroekonomske neravnoteže (MIP).

Uvažavajući značaj statistike državnih finansija, u prethodnom periodu inteziviran je dijalog između Ministarstva finansija i Uprave za statistiku kako bi se definisale pretpostavke koje treba ispuniti da bi nadležnost za pomenutu statistiku postepeno prešla sa Ministarstva na Upravu za statistiku. S tim u vezi, Vlada je u januaru 2022. usvojila "Informaciju o primjeni ESA 2010 metodologije u statistici državnih finansija Crne Gore", u kojoj su navedene pretpostavke (metodološke, zakonske, institucionalne i kadrovske) koje je potrebno obezbijediti za adekvatan transfer nadležnosti za proizvodnju statistike državnih finansija u skladu sa ESA 2010 metodologijom. Dodatno, formirana je Radna grupa za izmjenu Zakona o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike Crne Gore, u cilju stvaranja uslova za punu implementaciju ESA 2010 metodologije u statistici državnih finansija u skladu sa najboljom evropskom praksom. Izmjenama i dopunama Zakona, kada se steknu uslovi izmijenice se postojeći trilateralni Sporazum o saradnji u oblasti statistike nacionalnih računa sektora opšte države i sa njom povezanih statistika između Uprave za statistiku, Centralne banke i Ministarstva finansija, koji je potpisan u maju 2016.

U okviru statistike cijena nastavljen je rad na daljem usklađivanju ove statistike sa međunarodnim standardima. Harmonizovani indeks potrošačkih cijena (HICP) i paritet kupovne moći (PPP) su u velikoj mjeri usklađeni sa standardima EU. U posmatranom periodu sve planirane aktivnosti u oblasti Harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena i Pariteta kupovne moći, realizovane su definisanom dinamikom, uz podršku IPA 2019 višekorisničkog projekta. Ažurirane su detaljne radne metodologije (HICP/PPP Inventory) za oba istraživanja korišćenjem ESS Metadata Handler-a. Takođe, nastavljena je redovna transmisija podataka u zahtijevanom SDMX formatu.

U cilju unaprjeđenja indeksa potrošačkih cijena i harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena automatizovan je proces obrade podataka i publikovanja istih, što predstavlja značajan napredak procesa proizvodnje statističkih podataka. Ujedno su riješene nedosljednosti u agregiranju indeksa, što je i verifikovano od strane Eurostata. Nakon detaljne validacije, HICP podaci su objavljeni u diseminacionoj bazi Eurostata u decembru 2022, pri čemu su ispoštovani rokovi dostavljanja podataka shodno Eurostatovom Kalendaru objavljivanja podataka.

Nastavljen je rad na uvođenju Harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena u stalnim poreskim stopama (HICP-CT) kao i na uvođenju Indeksa tržišnih cijena stambenih objekata (HPI), uz planiranu ekspertsku pomoć u okviru IPA 2019 projekta.

U cilju unaprjeđenja indeksa proizvođačkih cijena u toku je izrada nove softverske aplikacije za obračun indeksa cijena proizvođača industrijskih proizvoda, indeksa cijena proizvođača industrijskih proizvoda za izvoz i indeksa cijena industrijskih proizvoda iz uvoza, čime će se automatizovati proces obrade podataka. U okviru istraživanja indeksa cijena industrijskih proizvoda iz uvoza značajno je proširena lista reprezentativnih proizvoda, shodno podacima spoljnotrgovinske robne razmjene.

U statistici spoljne trgovine robama, nastavljen je rad na daljoj harmonizaciji ove statistike sa međunarodnim standardima. Zahtijevani setovi podataka spoljnotrgovinske robne razmjene na mjesečnom nivou se redovno dostavljaju Eurostatu putem EDAMIS-a, prema novoj strukturi podataka (DOC MET 400 format).

Takođe, u cilju dalje harmonizacije sa EU standardima, nastavljen je rad na aktivnostima u vezi daljeg unaprjeđenja statistike spoljnotrgovinske robne razmjene prema karakteristikama preduzeća (TEC) i prema fakturnoj vrijednosti (TIC). U skladu sa tim, u toku izvještajnog perioda, zahtijevani skupovi podataka statistike spoljnotrgovinske robne razmjene prema karakteristikama preduzeća (tabele B 1-11), za referentnu 2020. i podaci spoljnotrgovinske robne razmjene prema fakturnoj vrijednosti (TIC), za referentnu 2021, su dostavljeni Eurostatu.

18.3. Poslovna statistika

U oblasti statistike kratkoročnih indikatora, nastavljen je rad na harmonizaciji svih domenskih statistika (industrija, građevinarstvo, trgovina na malo i usluge) sa međunarodnim standardima. Zahtijevani podaci su dostavljeni Eurostatu u propisanoj formi, uz nastavak kontinuiranog rada na redovnim aktivnostima shodno Kalendaru objavljivanja statističkih podataka i unaprijed definisanim rokovima. Metapodaci su ažurirani za sve oblasti kratkoročnih statistika putem Metadata Handler-a, u skladu sa zahtjevima Eurostat-a.

Uz podršku IPA 2019 višekorisničkog programa, nastavljen je rad na realizaciji aktivnosti neophodnih za harmonizaciju kratkoročnih statistika sa Regulativom o evropskim poslovnim statistikama REGULATION (EU) 2019/2152 – EBS, pa je tako realizovano sljedeće:

kvartalne serije podataka varijabli, Hours worked by employees (HOWK) i Wages and salaries (WAGE) u statistici industrije su kalendarski prilagođene korištenjem softvera JDemetra+ i proslijeđene Eurostatu u zahtijevanom SDMX formatu putem EDAMIS web portala.

u cilju dobijanja informacija o preduzećima koja imaju KAU u oblastima trgovine na malo i usluga, kreiran je upitnik koji će biti dio istraživanja o poslovanju velikih i srednjih preduzeća.

započeta je analiza raspoloživosti podataka iz administrativnih izvora za nove indikatore zahtijevane EBS Regulativom: Registrations i Bankruptcies.

primijenjena je nova BCS forma za transmisiju podataka Eurostat-u za sve zahtijevane varijable statistika industrije, trgovine na malo i usluga.

održan online sastanak sa ekspertom u cilju sagledavanja ostvarenih i planiranja daljih aktivnosti u oblasti statistike cijene u uslugama.

Godišnja statistika energetike, kao i statistika cijena energenata u potpunosti su usklađeni sa evropskim zakonodavstvom. Energetski bilans obuhvata sve relevantne izvore energije proizvedene i potrošene u Crnoj Gori.

Uprava za statistiku redovno vrši godišnje i mjesečno slanje skupova podataka i statistike cijena energenata Eurostatu. U domenu mjesečne statistike ostvaren je značajan napredak. Uprava za statistiku je u oktobru 2022. počela da šalje mjesečne podatke o električnoj energiji i uglju, koji su prije nekoliko godina obustavljeni zbog nedostatka ljudskih kapaciteta. Izvještaj o kvalitetu statistike cijena je pripremljen u skladu sa Uredbom (EU) 2019/803, objavljen od strane Eurostata u julu 2022. Izvještaj o kvalitetu o količinama dostavljen je Eurostatu u septembru 2022.

Statistika turizma se obračunava prema evropskim regulativama. U julu 2022. kreirana je aplikacija za automatsko kreiranje mjesečnog saopštenja, čime je značajno poboljšana statistički poslovni proces. Započeto je kreiranje infografika kao novog načina vizuelnog prikaza podataka.

U statistici saobraćaja ostvaren je visok nivo unaprijeđenja. Sve oblasti statistike saobraćaja se obračunavaju prema evropskim regulativama. U decembru 2022. kreirana je aplikacija za automatizovanu izradu kvartalnih saopštenja, čime je značajno poboljšana statistički poslovni proces. U martu ove godine Uprava za statistiku je po prvi put poslala Eurostatu podatke o demografiji preduzeća za period 2015 - 2019.

18.4. Socijalna statistika

U izvještajnom periodu ispunjeni su pravni preduslovi za pripremu i sprovođenje Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova, i to:

Skupština je 12. XII 2022. usvojila Zakon o popisu stanovništva, domaćinstava i stanova.

Vlada je 9. II 2023. donijela Uredbu o utvrđivanju perioda sprovođenja Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova i referentnog momenta popisa. Prema uredbi, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova sprovede se u periodu od 1. do 15. XI 2023. Referentni momenat Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova je 31. X 2023. u 24.00 časa.

Uprava za statistiku je nakon toga intenzivirala pripreme za Popis u okviru kojeg su ažurirani planovi pojedinačnih radnih grupa u skladu sa definisanim rokovima. U toku je finalizacija dokumentacije vezano za javne nabavke štampe, javne kampanje, kancelarijskog materijala, IT opreme potrebne za unos i druge javne nabavke čijom realizacijom se i finalizuju pripreme za Popis. Dodatno, u metodološkom smislu, sadržaj popisnih obrazaca je usvojen i isti su u fazi dizajniranja. Radi se na usvajanju Uputstava za rad učesnika popisa.

Uprava za statistiku je sprovela EU-GBV istraživanje koje je dostavljeno Eurostatu i objavljeno zajedno sa ostalim zemljama EU koje su sprovele istraživanje u ovoj rundi. Dodatno, u novembru 2022. pripremljeno je Saopštenje i isto je objavljeno na sajtu Uprave za statistiku.

U izvještajnom periodu objavljeni su podaci Ankete o radnoj snazi za drugi, treći i četvrti kvartal kao i godišnji podaci za 2022.

Podaci o minimalnim zaradama za Crnu Goru dostavljeni su Eurostatu. U novembru 2022. putem EDAMIS-a poslani su Eurostatu podaci iz Ankete o dohotku i uslovima života (EU-SILC istraživanje) za 2021. i to tzv. „reconciled files“, koji podrazumijevaju set podataka za više godina, u ovom slučaju podatke iz ovog istraživanja za period 2018-2021. U decembru 2022. je objavljeno saopštenje Ankete o dohotku i uslovima života sa relevantnim podacima za period 2018-2021.

Podaci EU SILC-a 2022, po prvi put prikupljeni CAPI metodom u cilju ispunjenja skraćenih rokova za slanje podataka definisanih novom IESS regulativom, su u fazi obrade i pripreme za slanje Eurostatu.

Terenski rad za SILC 2023 je planiran u periodu od 27. III do 26. V 2023. Podaci će se prikupljati CAPI metodom i u tom cilju je unaprijeđena sama aplikacija za unos podataka.

U izvještajnom periodu, kada je ESSPROS istraživanje u pitanju, objavljeni su podaci za 2020. (preliminarni podaci) i 2019. (konačni podaci). Shodno GRANT ugovoru IPA 2019, izvještaji o kvalitetu za referentnu 2020. su dostavljeni Eurostatu putem web aplikacije koju je razvio Eurostat - European Statistical System Metadata Handler (ESS MH).

Uprava za statistiku je po prvi put objavila podatke istraživanja o Inovativnim aktivnostima preduzeća za period 2018-2020. Podaci su dostavljeni Eurostat-u sredinom decembra 2022.

Uprava za statistiku je objavila podatke Ankete o potrošnji domaćinstava za 2021. krajem avgusta 2022. Podaci Ankete o potrošnji domaćinstava za 2021. su dostavljeni Eurostatu krajem decembra 2022.

U okviru redovnih aktivnosti u sektoru socijalnih statistika, u skladu sa rokovima regulativa, Eurostatu su dostavljeni:

Podaci o imigrantima i emigrantima (UNIDEMO 862), rođenim, umrlim, vjenčanim i razvedenim (UNIDEMO 1260) za 2021. poslani su u decembru 2022;

Podaci o rođenim, umrlim i procijenjeni broj stanovnika (DEMOBAL) za 2021. poslani su u junu 2022;

Podaci za rođene i umrle po mjesecima (NOWCAST) za period od januara do juna 2022. poslani su u novembru 2022;

Statistika azila – za period jun 2022. – mart 2023. poslani su mjesečni (maj-decembar), kvartalni (IV kvartal) i godišnji podaci za 2022. i mjesečni (januar i februar) za 2023;

Enforcement of immigration legislation (EIL) statistics – poslani su kvartalni (IV kvartal) godišnji podaci za 2022;

Podaci o kriminalu i krivičnom pravosuđu (UN-CTS) za 2021. poslani su Eurostatu u septembru 2022;

Raspoloživi podaci o formalnom obrazovanju poslani su Eurostatu u novembru 2022, upitnik UOE 2022, sa podacima o školskoj/akademskoj godini koja se završava 2021.

Podaci za istraživanje o upotrebi IKT u domaćinstvima i od strane pojedinaca, kao i istraživanje o upotrebi IKT u preduzećima su poslani u III kvartalu za 2022. Metadata izvještaj za preduzeća je poslat Eurostatu u II kvartalu 2022, dok je za domaćinstva poslat u IV kvartalu. Izvještaji o kvalitetu poslani su u IV kvartalu 2022.

18.5. Poljoprivredna statistika

U oblasti statistike poljoprivrede kontinuirano se radi na pripremi Popisa poljoprivrede u skladu sa novim zakonodavnim okvirom EU. U navedenom periodu uz međunarodnu ekspertsku pomoć nastavljen je rad na nacrtu upitnika za Popis poljoprivrede, a pripremljen je i set pitanja iz oblasti poljoprivrede koja će se prikupljati u okviru Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova.

U oblasti agroekološke statistike, konačni podaci o prometu pesticida dostavljeni su Eurostatu putem EDAMIS programa za 2021. u skladu sa Regulativom (EK) 1185/2009. Podaci su objavljeni po prvi put na zvaničnom sajtu Uprave za statistiku.

U oblasti organske proizvodnje, u junu 2022, Eurostatu su dostavljeni konačni podaci putem EDAMIS-a za 2021, u skladu sa Regulativom (EZ) br. 834/2007. Podaci su objavljeni prvi put na zvaničnom sajtu Uprave za statistiku.

U oblasti statistike šumarstva nastavljene su aktivnosti na harmonizaciji i uspostavljanju ekonomskog računa u šumarstvu zahvaljujući ostvarenoj bilateralnoj saradnji sa Slovenijom.

18.6. Statistika životne sredine

U oblasti statistike otpada sprovedeno je pilot istraživanje o stvorenom otpadu od hrane, kao i ad hoc istraživanje za komunalna preduzeća u cilju uspostavljanja sistema za procjenu otpada od hrane u Crnoj Gori.

18.7. Dodatno povezivanje

Uprava za statistiku redovno šalje Eurostatu podatke statističkih istraživanja. Podaci se šalju putem EDAMIS portala i EDAMIS aplikacije.

Uprava za statistiku redovno šalje Eurostatu podatke iz 53 domena (popis poljoprivrede, vazdušni saobraćaj, podaci o broju stoke po vrstama i kategorijama, privredni registar, saobraćajne nezgode, popis, spoljna trgovina, ESSPROS, statistika kriminaliteta, poljoprivredna proizvodnja, demografska statistika, zarade, obrazovanje, migracije, energetika, nacionalni računi, anketa o potrošnji domaćinstava, HICP, statistika informacionog društva, uzroci smrti, statistika o bezbednosti saobraćaja, anketa o radnoj snazi, podaci o mlijeku i mliječnim proizvodima, paritet kupovne moći, statistika pomorskog saobraćaja, industrijska proizvodnja, agregirani podaci nacionalnih računa, statistika željezničkog saobraćaja, istraživanje i razvoj, statistika drumskog saobraćaja, SILC, građevinarstvo, proizvodni indeksi, maloprodaja, usluge, turizam, SBS i statistika otpada).

Tokom izvještajnog perioda, podaci 44 domena odnosno 205 različitih setova podataka poslani su Eurostatu preko EDAMIS portala. Pokazatelj pokrivenosti tokom izvještajnog perioda iznosi 23,12% što predstavlja povećanje od 0,5% u odnosu na isti period prošle godine.

Podaci o nacionalnim računima, STS podaci, podaci o cijenama, šalju se Eurostatu u SDMX formatu, kao i neki skupovi podataka iz statistike spoljne trgovine i neki skupovi podataka iz poljoprivredne statistike. Konstantno se radi na povećanju broja podataka iz različitih domena i skupova podataka koji se šalju Eurostatu preko EDAMIS-a. Pored podataka, Uprava za statistiku redovno šalje i metapodatke o statističkim istraživanjima. Metapodaci se šalju putem aplikacije koju je razvio Eurostat, Evropski statistički sistem za obradu metapodataka (ESS MH). Standardi koji treba da budu ispunjeni za metapodatke koji se šalju su SIMS (Single Integrated Metadata Structure) ili ESMS (Euro SDMX Metadata Structure).

POGLAVLJE 32 – FINANSIJSKA KONTROLA

32.1. Unutrašnja finansijska kontrola u javnom sektoru

Normativni okvir

Vlada je 1. VII 2022. usvojila Konsolidovani izvještaj o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru Crne Gore za 2021. i shodno tome usvojila niz zaključaka koji se odnose na realizaciju aktivnosti iz ove oblasti.

Dodatno, Vlada je 16. XI 2022. donijela Uredbu o izmjenama i dopuni Uredbe o uspostavljanju unutrašnje revizije u javnom sektoru („Sl. list CG“, broj 134/22).

Ministarstvo finansija je pripremlilo Nacrta Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru, koji je poslat Sekretarijatu za zakonodavstvo na mišljenje.

Institucionalni okvir

Upravljanje i unutrašnje kontrole

U saradnji sa ekspertom na IPA projektu "Unapređenje sistema budžetiranja, višegodišnjeg okvira budžeta i sistema unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru", preduzete su sljedeće aktivnosti: pripremljene su Smjernice za upravljanje ključnim/strateškim rizicima u javnom sektoru koje su objavljene na sajtu ministarstva; pripremljen je video materijal na temu: „Upravljačka odgovornost“, radi promocije navedenog koncepta i jačanja svijesti rukovodilaca o značaju implementacije upravljačke odgovornosti, koji je u decembru 2022. objavljen na sajtu Ministarstva finansija. U pripremi videa učestvovala je i SIGMA;

- pružena je pomoć u izradi nacrtu Metodologije za interno izvještavanje;
- pripremljen je nacrt Pravilnika o sadržaju godišnjeg izvještaja;
- urađena je analiza upravljačke odgovornosti u Ministarstvu javne uprave i identifikovani su problemi koji se odnose na budžetske korisnike i date su preporuke za unapređenje.

Krajem 2022. sprovedeno je sagledavanje kvaliteta uspostavljenog sistema za otkrivanje i postupanje po obavještenjima o sumnjama na nepravilnosti i prevare u Zavodu za školstvo, Ministarstvu pravde, Ministarstvu vanjskih poslova i Ministarstvu sporta i mladih i o tome su pripremljeni izvještaji koji sadrže preporuke za unapređenje ovog sistema.

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. održano je osam obuka iz oblasti upravljanja i unutrašnjih kontrola na teme: „Interne procedure“, „Upravljanje rizicima“, „Samoprocjena unutrašnjih kontrola“, i „Priprema godišnjeg izvještaja o aktivnostima na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola“, a kojima je ukupno prisustvovala 143 službenika.

Unutrašnja revizija

Nastavljen je treći krug lokalizovanog Programa obuke za unutrašnjeg revizora u javnom sektoru za 25 kandidata, u skladu sa Pravilnikom o programu obuke i načinu polaganja ispita za sticanje sertifikata unutrašnjeg revizora u javnom sektoru ("Sl. list CG", br. 71/19). Održana su predavanja i teorijska provjera znanja za dva predmeta: „Osnovi nacionalnog zakonodavstva“ i „Finansijsko izvještavanje i računovodstvo u javnom sektoru“.

U martu 2023. započet je četvrti krug lokalizovanog Programa obuke za unutrašnjeg revizora u javnom sektoru za 25 kandidata. U izvještajnom periodu započeta su predavanja za predmet „Upravljanje i unutrašnje kontrole“.

U izvještajnom periodu, u okviru programa kontinuiranog profesionalnog usavršavanja ovlašćenih unutrašnjih revizora u javnom sektoru, ukupno je održano 12 obuka¹⁸ za unutrašnje revizore raspoređene u jedinicama za unutrašnju reviziju na centralnom i lokalnom nivou. Teme su bile: "Konsalting angažmani unutrašnje revizije u skladu sa MOPP (obavezne i preporučene smjernice) i primjena u praksi", "Razvijanje strategije i godišnjeg plana unutrašnje revizije i usmjeravanje resursa unutrašnje revizije u pravcu postizanja ciljeva subjekta javnog sektora" i „Upravljanje aktivnošću unutrašnje revizije kroz praktičnu primjenu Programa obezbjeđenja i unapređenja kvaliteta unutrašnje revizije i sagledavanje kvaliteta rada unutrašnje uključujući mjerenje učinka unutrašnje revizije“.

U četvrtom kvartalu 2022. u saradnji sa ekspertima na IPA projektu "Unapređenje sistema budžetiranja, višegodišnjeg okvira budžeta i sistema unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru" obavljena je pilot revizija delegiranja ovlašćenja i revizije upravljanja učinkom unutar ministarstava („horizontalna revizija“ - revizija upravljačke

18 Za 4 grupe unutrašnjih revizora

odgovornosti sa elementima revizije učinka). Pilot revizija je obavljena u tri ministarstva i to: Ministarstvu finansija, Ministarstvu kapitalnih investicija i Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma. Osim revizora zaposlenih u navedenim ministarstvima, u revizorske timove su bili uključeni i revizori iz drugih institucija javnog sektora u cilju širenja stečenih znanja.

U okviru prethodno pomenutog projekta, tokom četvrtog kvartala 2022. godine pripremljene su Smjernice za sprovođenje uzajamne ocjene kvaliteta rada unutrašnje revizije sa detaljnim uputstvima i koracima navedene aktivnosti.

Takođe, održana je radionica za oko 50 unutrašnjih revizora za sprovođenje uzajamne eksterne ocjene kvaliteta, na kojoj su smjernice prezentovane revizorima iz javnog sektora Crne Gore, a povratne informacije su iskorišćene za preliminarno planiranje sprovođenja uzajamne ocjene u praksi.

U septembru 2022, uz pomoć eksperata SIGMA-e, održana je dvodnevna radionica na temu „Meke vještine unutrašnje revizije“. Obuka je održana za 35 unutrašnjih revizora raspoređenih kod korisnika sredstava budžeta na centralnom i lokalnom nivou.

U kontekstu budžetske inspekcije, u izvještaju EK za Crnu Goru za 2022, navodi se preporuka operacionalizacije funkcije budžetske inspekcije u Ministarstvu finansija. U tom kontekstu, Vlada je 28. VII 2022. razmotrila prijedlog Pravilnika o Unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija, koji je dostavilo Ministarstvo finansija i s tim u vezi Vlada je donijela zaključak utvrđivanja Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija. Navedenim aktom ukinut je Direktorat za budžetsku inspekciju i suzbijanje nepravilnosti i prevara, a osnovano je Odjeljenje za budžetsku inspekciju.

Vezano za realizovane aktivnosti koje se odnose na administrativne kapacitete, Vlada je u julu 2022. dala saglasnost za postavljanje glavnog budžetskog inspektora na period od pet godina.

Rješenjem, od predviđena tri radna mjesta sa zvanjem inspektora u skladu s Pravilnikom o Unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija, u Odjeljenju za budžetsku inspekciju, u avgustu 2022, popunjeno je jedno.

32.2. Eksterna revizija

Kada su u pitanju kapaciteti, Državna revizorska institucija je u izvještajnom periodu imala ukupno 80 zaposlenih i to:

Radna mjesta	Mart 2023
Senatori	4
Sekretar Institucije	1
Državni revizor - načelnik u sektoru	5
Državni revizor - rukovodilac odeljenja	17
Državni revizor	24
Stariji saradnik državnog revizora	4
Saradnik državnog revizora	8
Savjetnici i administracija	17

Predsjedniku Senata Državne revizorske institucije je 30. VII 2022. istekao devetogodišnji mandat koji shodno Zakonu preuzima dužnost člana Senata DRI. S obzirom da Skupština Crne Gore nije izabrala novog predsjednika Senata, najstariji član Senata, u skladu sa Zakonom o DRI je preuzeo predsjedavanje Senatom i predstavljaće Instituciju do izbora novog predsjednika Senata od strane Skupštine. Zakon o Državnoj revizorskoj instituciji Crne Gore propisuje da u slučaju odsutnosti ili spriječenosti predsjednika Senata zamjenjuje najstariji član Senata.

Jedno mjesto senatora je od novembra 2021. upražnjeno tako da Senat broji četiri od pet ustavno definisanih članova.

U cilju daljeg razvoja kapaciteta zaposlenih, zaposleni u DRI su prisustvovali obukama organizovanim na nivou Institucije, interno kao i na regionalnom i međunarodnom nivou. DRI učestvuje u obukama za reviziju uspjeha u organizaciji Nacionalne kancelarije za reviziju Švedske.

U izvještajnom periodu, Državna revizorska institucija je organizovala dva ispitna roka, decembar 2022. i februar 2023.

Državna revizorska institucija (DRI) je u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. izvršila i objavila 33 izvještaja o reviziji i 21 izvještaja o realizaciji preporuka. Od 33 izvještaja o reviziji, DRI je izvršila:

jednu reviziju pravilnosti poslovanja;

26 izvještaja o finansijskoj reviziji i reviziji pravilnosti;

dva izvještaja o reviziji uspjeha;

dva izvještaja o reviziji informacionih sistema;

dva kontrolne revizije.

Kontrolom realizacije preporuka datih u 21 izvještaj o reviziji i 2 kontrolne revizije, DRI je prekontrolisala ukupno 475 preporuka. Od 475 preporuka, 230 preporuka je realizovano (48%), 30 preporuka nije realizovano (6%), 112 preporuka djelimično realizovano (24%), 49 preporuka u fazi realizaciji (10%), 4 preporuka nije primjenjiva (1%), dok se za 50 preporuka nije mogao utvrditi status preporuke usljed nedostatka odgovarajućih relevantnih dokaza (11%).

DRI je u skladu sa Zakonom izvršila i objavila Izvještaj o reviziji Predloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2021. godinu, kao i Godišnji izvještaj DRI o izvršenim revizijama i aktivnostima za period oktobar 2021 – oktobar 2022. Na 43. sjednici Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Skupštine Crne Gore povodom razmatranja Predloga zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2021. godinu sa Izvještajem o reviziji Predloga zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2021. godinu, održanoj u decembru 2022, predstavnici DRI su predstavili nalaze i preporuke iz Izvještaja o reviziji Predloga zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2021. godinu. Skupština je u decembru 2022. razmotrila Predlog zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2021. godinu sa Izvještajem o reviziji Predloga zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2021. godinu i Godišnjim izvještajem o izvršenim revizijama i aktivnostima Državne revizorske institucije Crne Gore za period oktobar 2021 - oktobar 2022. Skupština je usvojila Zaključke kojima poziva Vladu na poštovanje i ispunjavanje svih preporuka Državne revizorske institucije datih u Izvještaju o reviziji Predloga zakona o Završnom računu Budžeta Crne Gore za 2021. godinu. Vlada je dužna da prati realizaciju svih preporuka DRI koje se odnose na pojedinačne revizije urađene u periodu oktobar 2021 - oktobar 2022. godine i preporuka koje se ponavljaju iz ranijeg perioda, i o tome kvartalno izvještava Skupštinu Crne Gore.

Skupština je održala dva konsultativna saslušanja povodom izvještaja DRI o reviziji uspjeha „Uspješnost sprovođenja Nacionalnog programa za rano otkrivanje raka dojke“ i to u oktobru 2022. - Odbor za rodnu ravnopravnost i Odbor za zdravlje, rad i socijalno staranje.

Na 37. sjednici Odbora za bezbjednost i odbranu Skupštine Crne Gore, održanoj decembra 2022. povodom razmatranja Predloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2021. godinu u dijelu koji se odnosi na potrošačke jedinice iz oblasti bezbjednosti i odbrane, DRI je predstavila nalaze i preporuka iz Izvještaja o reviziji Predloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2021. godine, koje se odnose na potrošačke jedinice iz oblasti bezbjednosti i odbrane, kao i iz Izvještaja o reviziji Godišnjeg finansijskog izvještaja Agencije za nacionalnu bezbjednost za 2021. godinu.

Državna revizorska institucija je kroz realizaciju EU Projekta izradila novu internet stranicu Institucije i uspostavila Registar revizorskih preporuka, koji je omogućio automatizaciju procesa praćenja i kontrole revizorskih preporuka. Registar revizorskih preporuka sadrži i javni registar koji omogućava pristup zainteresovanim stranama da se upoznaju sa statusom realizacije revizorskih preporuka. Državna revizorska institucija je kroz podršku Vestminsterske fondacije za demokratiju izradila Smjernice za komunikaciju za eksternim stranama, kao i Smjernice za prezentovanje Godišnjeg izvještaja.

Kroz međunarodnu saradnju, Državna revizorska institucija učestvuje u sprovođenju tri paralelne revizije uspjeha i to:

„Sopstveni prihodi opština za pružanje kvalitetnih usluga građanima tokom pandemije“ sa sedam članica EUROSAI Radne grupe za reviziju opština (EUROSAI TFMA);

„Upravljanje rijekama“ sa Uredom za reviziju Institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine;

„Podciljevi iz Cilja održivog razvoja 5 – Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i djevojčice“ pod pokroviteljstvom UN Women;

Senat DRI je 13. III 2023. usvojio Strateški plan razvoja DRI za period 2023-2027. godine i Operativni plan DRI za 2023. godinu. Strateški plan razvoja DRI je izrađen na osnovu SWOT analize, nalaza iz Izvještaja o ocjeni učinka (SAI PMF), koji je urađen kroz saradnju sa Međunarodnom inicijativom za razvoj (IDI), nalaza istraživanja SIGMA-e o odnosu DRI sa ključnim zainteresovanim stranama, kao i analize rezultata Strateškog plana razvoja DRI za period 2018-2022. godine.

Kada je u pitanju Revizorsko tijelo (RT), u okviru svoje odgovornosti za reviziju sredstava iz fondova Evropske unije, RT je dužno osigurati efikasne i efektivne revizije s ciljem izdavanja mišljenja o potpunosti, tačnosti i istinitosti godišnjih finansijskih izvještaja ili iskaza; efikasnosti i djelotvornosti funkcionisanje sistema upravljanja, kontrole i nadzora i zakonitosti i ispravnosti predmetnih transakcija.

U tom cilju, Revizorsko tijelo je u izvještajnom periodu sprovelo revizorske aktivnosti za programe: Nacionalni akcioni programi (CAP 2014, CAP 2016, CAP 2017, CAP 2018, CAP 2020), Višegodišnji akcioni program za Crnu Goru za zapošljavanje, obrazovanje i socijalne politike 2015-2017 (SOPEES 2015-2017), Program prekogranične saradnje Crna Gora - Kosovo, Program prekogranične saradnje Crna Gora - Albanija, Program prekogranične saradnje Italija, Albanija i Crna Gora, Program prekogranične saradnje Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Crna Gora i Program prekogranične saradnje Srbija - Crna Gora (revizori Revizorskog tijela su članovi Grupe revizora u navedenim CBC programima) i IPARD II program (2014-2020).

Revizorske aktivnosti sprovedene po gore navedenim programima su:

- Šest revizija sistema;
- Pet revizija Godišnjih finansijskih izvještaja ili iskaza;
- 11 revizija operacija/transakcija;

Šest revizija praćenja sprovođenja preporuka Revizorskog tijela datih u konačnim revizorskim izvještajima iz prethodnog perioda;

Revizija praćenja sprovođenja preporuka revizora DG AGRI;

Praćenje sprovođenja Akcionih planova za Mjeru 7 u okviru IPARD II programa;

Pet Izvještaja o godišnjim revizorskim aktivnostima i godišnja mišljenja za 2022. dostavljena u propisanom roku (15. III 2023), nadležnim Generalnim direktoratom Evropske komisije, Vladi, Nacionalnom koordinatorskom tijelu (NIPAC) i Nacionalnom službeniku za ovjeravanje (NAO);

Pet Strategija revizije za period 2023-2025.

Dodatno, tokom izvještajnog perioda realizovano je i sljedeće:

Imenovan je Glavni revizor Revizorskog tijela u novembru 2022;

Donijet je Plan zapošljavanja Revizorskog tijela za 2023. kojim je predviđeno popunjavanje 6 upražnjenih radnih mjesta;

Otpočele su aktivnosti u okviru Twinning light projekta "Unapređenje zakonodavnog okvira i jačanje administrativnih kapaciteta Revizorskog tijela Crne Gore", koji ima za cilj dalji razvoj kapaciteta ove institucije;

Potpisan je Memorandum o saradnji sa IPA revizorskim tijelima u regionu.

32.3. Zaštita finansijskih interesa EU

Skupština je 28. II 2023. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti („Sl. list CG", broj 27/23). Glavne promjene u vezi sa zaštitom finansijskih interesa EU koje predstavljaju izmjene i dopune ovog Zakona uvode su: uvođenje koncepta tj. novog poglavlja Finansijska podrška i sopstvena sredstva Evropske unije, samostalno upravljanje IPA sredstvima, zaštita finansijskih interesa, definisanje pojma sistema zaštite, pojma AFCOS kancelarije, kao i pojma OLAF kancelarije. Tačnije, u članu 76a navedeno je da „Crna Gora kao korisnica sredstava Evropske unije osigurava samostalno upravljanje IPA sredstvima i zaštitu njenih finansijskih interesa uspostavljanjem sistema za suzbijanje nepravilnosti i prevara (AFCOS) koji vrši koordinaciju zakonodavnih, upravnih i operativnih aktivnosti i neposredno saraduje sa Evropskom kancelarijom za borbu protiv prevara (OLAF). Dodatno, u članu 76a navodi se da „Prikupljanje podataka o nepravilnostima i potencijalnim slučajevima prevara nastavih upravljanjem IPA sredstvima, kao i njihovo prijavljivanje Evropskoj kancelariji za borbu protiv prevara (OLAF), vrši organizaciona jedinica Ministarstva finansija“. Sve to pruža mogućnost za bolji tretman zaštite finansijskih interesa EU, gdje se EU sredstva štite na način kao da je riječ o nacionalnim budžetskim sredstvima. Na ovaj način usklađuje se nacionalno zakonodavstvo sa Uredbom (EU, Euratom) br. 883/2013 EP i Savjeta od 11. IX 2013. o istragama koje sprovodi Evropska kancelarija za borbu protiv prevara (OLAF) - izmijenjena Uredba (EU, Euratom) 2223/2020. Dodatno, usklađuje se nacionalno zakonodavstvo sa Uredbom (EU, Euratom) 2018/1046 EP i Savjeta od 18. VII 2018. o finansijskim pravilima koja se primjenjuju na opšti budžet Unije - finansijskom uredbom.

Budući da je definisano u Izmjenama i dopunama zakona da se podzakonski akti iz člana 76a donesu u roku od 60 dana, očekuje se da će Vlada uskoro usvojiti nacrt Uredbe o organizaciji indirektnog upravljanja sprovođenja finansijske podrške u okviru Instrumenta za pretprijetnu pomoć (IPA III). U okviru ove Uredbe poseban član odnosi se i na AFCOS kancelariju, i bolje definišu njene obaveze. Ova Uredba zamijenice ranije predviđenu izradu posebne Uredbe o institucionalnom okviru sistema za suzbijanje nepravilnosti i prevara (AFCOS). Na ovaj način uskladilo bi se nacionalno zakonodavstvo sa Uredbom (EU, Euratom) br. 883/2013 EP i Savjeta od 11. IX 2013. o istragama koje sprovodi Evropska kancelarija za borbu protiv prevara (OLAF) - izmijenjena Uredba (EU, Euratom) 2223/2020 i sa Uredbom Savjeta (EURATOM, EC) br. 2185/96 od 11. XI 1996. o provjerama na licu mjesta i inspekcijama koje sprovodi Komisija u cilju zaštite finansijskih interesa Evropskih zajednica od prevare i drugih nepravilnosti.

Vlada je 15. II 2023. donijela Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o obrazovanju Koordinacionog tijela za praćenje i upravljanje politikom prevencije i borbe protiv nepravilnosti u cilju zaštite finansijskih interesa Evropske unije (AFCOS mreže) („Sl. list CG“, broj 24/23) Imajući u vidu da prethodna Odluka o obrazovanju Koordinacionog tijela za praćenje i upravljanje politikom prevencije i suzbijanja nepravilnosti u cilju zaštite finansijskih interesa Evropske unije (AFCOS mreža) („Sl. list CG“, br. 60/13 i 06/15) nije pružila dovoljno dobre rezultate da odgovori izazovima u odnosu na prevenciju nepravilnosti i prevara koji su se uočeni u praksi, u cilju dodatnog poboljšanja sistema za zaštitu finansijskih interesa Evropske unije, pravovremene reakcije i donošenja korektivnih mjera, predložena je izmjena i dopune odluke, kao i uvođenje naknade, radi efikasnijeg rada AFCOS mreže. Na ovaj način usklađuje se nacionalno zakonodavstvo sa Uredbom (EU, Euratom) br. 883/2013 EP i Savjeta od 11. IX 2013. o istragama koje sprovodi Evropska kancelarija za borbu protiv prevara (OLAF) - izmijenjena Uredba (EU, Euratom) 2223/2020, i sa Uredbom Savjeta (EURATOM, EC) br. 2185/96 od 11. XI 1996.

Kada je riječ o Predlogu Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika u potpunosti je usklađen sa PIF direktivom, međutim, još uvijek traje usaglašavanje sa Evropskom komisijom. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika je 4. X 2022. upućen u Evropsku komisiju. Kod krivičnog djela Neosnovano dobijanje i korišćenje kredita i druge pogodnosti iz člana 245 ovog zakonika dodat je teži oblik ovog krivičnog djela ako je djelo učinjeno na štetu finansijskih interesa Evropske unije.

Dodatno, uveden je pojam krivično djelo Prevara u obavljanju privredne djelatnosti, čija radnja se sastoji u obavljanju privredne djelatnosti, u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist, dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikriivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da nešto učini ili ne učini na štetu imovine subjekta privrednog poslovanja za koje ili u kojem radi ili drugog pravnog lica. Zapriječena kazna za osnovni oblik je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina i novčana kazna. Ovo krivično djelo ima i svoje kvalifikovane oblike i to ako je pribavljena imovinska korist ili je nanijeta šteta koja prelazi iznos od tri hiljade eura, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina i novčanom kaznom. Ako je pribavljena imovinska korist ili je nanijeta šteta koja prelazi iznos od trideset hiljada eura, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do deset godina i novčanom kaznom. Važan aspekt ovog krivičnog djela jeste i postojanje kvalifikovanog oblika, a koji postoji ako je djelo učinjeno na štetu finansijskih interesa Evropske unije, učinilac će se kazniti kaznom propisanom za to djelo. Ovom kvalifikacijom vrši se usklađivanje sa Direktivom (EU) 2017/1371 Evropskog parlamenta i Savjeta ili tzv. PIF Direktivom.

Potpisivanjem Protokola o saradnji jasnije su definisane uloge pojedinih aktera u sistemu AFCOS mreže. Protokol o saradnji između Ministarstva finansija i Ministarstva unutrašnjih poslova u cilju zaštite finansijskih interesa Evropske unije potpisan je 20. II 2023. Očekuje se da će uskoro biti potpisan i Protokol o saradnji sa Vrhovnim državnim tužilaštvom.

Inspektori OLAF-a su tokom 2022. dva puta posjetili Crnu Goru (u maju i oktobru), radi kontrola na licu mjesta u vezi sa projektima finansiranim iz IPA fondova. U maju su izvršene kontrole na licu mjesta za dva projekta, a u oktobru jedan projekat je bio predmet kontrole. U skladu sa Uredbom (EU, Euratom) br. 883/2013 EP i Savjeta od 11. IX 2013. - izmijenjena Uredba (EU, Euratom) 2223/2020, kao i Okvirnim finansijskim sporazumom o partnerstvu za IPA III, kancelarija AFCOS je bila prisutna tokom ovih aktivnosti i pružila je inspektorima OLAF-a svu neophodnu pomoć. Kada je riječ o prijavljivanju nepravilnosti, u 2022. je otvoreno osam novih slučajeva u IMS-u, zatvorena su tri slučaja i ažurirano osam slučajeva novim informacijama. Kada je u pitanju period izvještavanja (jun 2022 - mart 2023) kroz IMS su prijavljene tri nove nepravilnosti, zatvorena je jedna a ažurirano sedam. Nedavno je ponovo uspostavljen pristup IMS, koji je usljed cyber napada u avgustu 2022. bio onemogućen.

AFCOS kancelarija kontinuirano piše projekte u kojem je naglasak na jačanju kapaciteta AFCOS sistema, organizujući seminare i za AFCOS mrežu i predstavnike IPA strukture na temu sprečavanja nepravilnosti i prevara u implementaciji IPA projekata.

32.4. Zaštita eura od falsifikovanja

Nastavljene su aktivnosti na zaštiti eura od falsifikovanja u skladu sa harmonizovanom regulativom i standardima EU i ECB. CBCG sprovodi aktivnosti u cilju nadzora rukovaoca gotovinom i primjene EU i ECB standarda u radu sa novcem. Vršene su obuke rukovaoca gotovinom i testiranja uređaja za rad sa novcem.

Nastavljena je i intenzivna saradnja i razmjena informacija sa Upravom policije i Višim tužilaštvom.

Takođe, u skladu sa potpisanim sporazumima nastavljena je saradnja i razmjena informacija sa ECB, EC DG/ECFIN, kao i drugim međunarodnim institucijama po pitanju zaštite eura od falsifikovanja.

Crna Gora aktivno učestvuje i planira učešće u Pericles programu. Pokrenute su aktivnosti u cilju saradnje i razmjene osoblja sa Guardia di Finanza i Comando Carabinieri Antifalsificazione Monetaria Republike Italije, kao i Hrvatskom narodnom bankom.

EKONOMSKI KRITERIJUMI

Crnogorska ekonomija tokom izrazito neizvjesne i geopolitičkom situacijom uslovljene 2022. bilježi povoljne makroekonomske trendove. Privredni rast je bio snažan i iznosio je 6,1% realno, realizovana je uspješna turistička sezona koja je premašila prvobitne planove i očekivanja, izvoz roba je rekordnom nivou, priliv stranih direktnih investicija je iznosio preko 1,1 milijardi eura, dok je stopa nezaposlenosti u 2022. bila najniža od obnove nezavisnosti 2006.

Ipak, ono što je obilježilo 2022, ne samo u Crnoj Gori, već i na globalnom nivou, jeste rekordna inflacija, koja je i u visokorazvijenim državama dostigla višedecenijske maksimume. Enormni rast cijena uzrokovan agresijom Ruske Federacije na Ukrajinu u februaru 2022, odrazio se na pad životnog standarda širom svijeta, budući da je došlo do porasta cijena esencijalnih dobara na svjetskim berzama, poput hrane, sirove nafte i drugih ključnih inputa, uz dodatne nestabilnosti na evropskom prostoru usljed energetske krize, što se direktno odrazilo na potrošačku moć domaćinstava i poslovanje privrede. Takva kretanja su se posljedično prenijela i na Crnu Goru, pa je prosječna inflacija na kraju 2022. godine dostigla čak 17,2%.

Uprkos tome, tokom 2022. godine, makrofinansijska stabilnost je očuvana, brojne antiinflatorne mjere Vlade i saradnjom Vlade sa Parlamentom su implementirane, poput snižavanja poreskih stopa za osnovne životne namirnice

i inpute, ograničavanja maksimalnih maloprodajnih i veleprodajnih marži za ove proizvode, kao i jedna od najvažnijih mjera značajnog smanjenja akciznog opterećenja na cijenu goriva, koja čini veliku komponentu u strukturi ukupnih troškova domaćinstava i kompanija.

Skupština je 27. XII 2022. donijela Zakon o budžetu Crne Gore za 2023. („Sl. list CG“, broj 152/22), projektovan na oko 2,85 milijardi eura. Budžetom je predviđen rast zarada u javnoj administraciji, prosvjeti, zdravstvu i Ministarstvu unutrašnjih poslova, odnosno policiji. Takođe, značajno su uvećana sredstva za socijalna izdvajanja, uključujući uvođenje naknada za svu novorođenu djecu u Crnoj Gori. Vlada je 20. I 2023. usvojila novi Program ekonomskih reformi za Crnu Goru za period 2023-2025, koji je glavni dokument srednjoročnog programiranja makroekonomske i fiskalne politike Crne Gore. Program predstavlja instrument za planiranje ekonomske politike zemlje i upravljanje reformama, koje imaju za cilj održavanje makroekonomske stabilnosti, jačanje međunarodne konkurentnosti i poboljšanje uslova za digitalno zasnovan, zeleniji, snažniji i otporniji ekonomski rast i razvoj.

Ključni ekonomski pokazatelji	prosjek 2015-19	2020	2021	2022*
BDP po glavi stanovnika (% EU28 prosjeka prema standardu kupovne moći)	46	45	48	N/A
Rast BDP-a, u %	4.0	-15.3	13.0	6.1 ^p
Ekonomska aktivnost populacije starosti 15-64: ukupna, žene, muškarci (u %)	64,1; 57,3; 71	61,5; 54,7; 68,3	59,2; 52,9 65,5	67,7; 61,4; 73,9
Stopa nezaposlenosti: ukupna, žene, muškarci (u %)	16,6; 16,7; 16,6	18,3; 18,8; 17,8	16,8; 16,1; 17,3	15,1; 13,1; 16,7
Godišnja stopa rasta zaposlenosti	3.3	-13.2	6.9	18.4
Nominalni rast zarada (godišnje u %)	1.6	1.7	1.5	33.8
Indeks potrošačkih cijena (godišnji rast u %)	1.3	-0.3	2.4	13.0
Kurs domaće valute naprema euru	1.0	1.0	1.0	1.0
Bilans tekućeg računa (% BDP-a)	-14.9	-26.1	-9.2	-13.3 ^p
Neto strane direktne investicije (% učešće u BDP-u)	10.1	11.2	11.7	13.5 ^p
Bilans opšte države, % BDP-a		-11,6	-2,0	-5,0
Dug opšte države, % BDP-a	68,28	105,34	84,01	70,77

Izvori: Monstat, Eurostat, CBCG

2.1. Postojanje funkcionalne tržišne privrede

Makroekonomska stabilnost

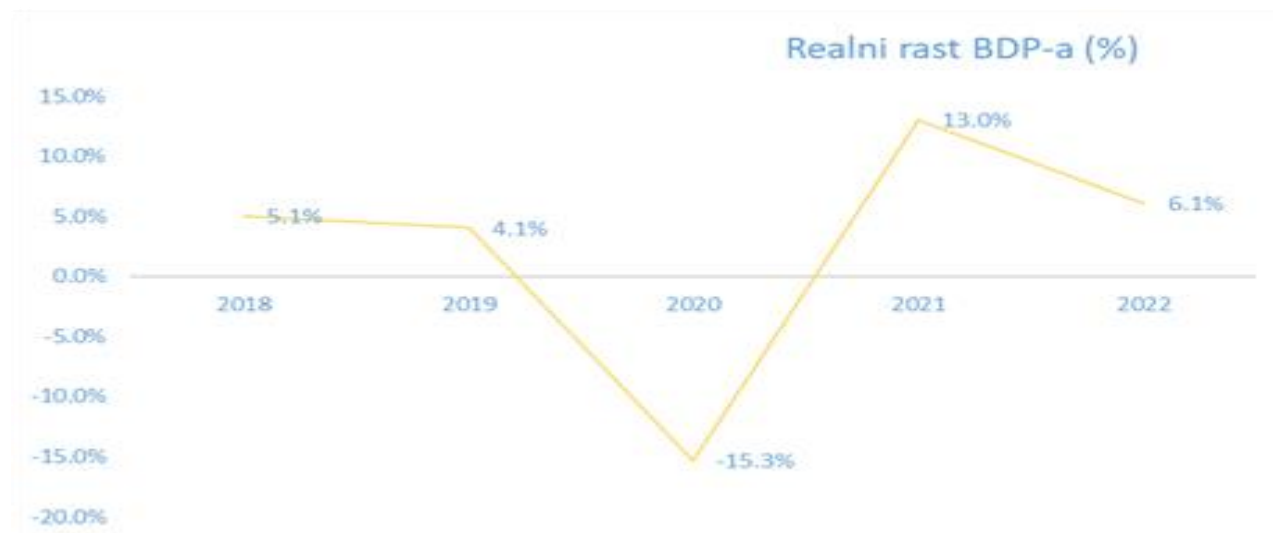
I pored nepovoljnih geopolitičkih i globalnih ekonomskih kretanja, tokom 2022. ostvaren je snažan privredni rast, što pokazuju preliminarni podaci o realnom rastu bruto domaćeg proizvoda (BDP) Crne Gore, koji je u 2022. iznosio 6,1%. Najveći doprinos privrednom rastu dali su dinamična privatna potrošnja (doprinos od 7,1 procentnih poena) i izvoz roba i usluga (9,7 pp). Investiciona aktivnost je stagnirala u 2022. i zabilježila je realni pad od 1,1%. Posmatrajući po periodima, rast BDP-a u prvom kvartalu 2022. iznosio je 7,1%, dok je u drugom kvartalu ostvaren zvanično najveći privredni rast u Evropi od 12,7%. Rast ekonomije je usporio u drugoj polovini godine, pa je u trećem i četvrtom kvartalu iznosio 3,2%, odnosno 3,3%, usljed snažnih inflatornih pritisaka.

Kratkoročni indikatori po sektorima, prema dostupnim podacima, takođe su povoljni. Preliminarni podaci Centralne banke Crne Gore za 2022. pokazuju da su prihodi od turizma iznosili 1.054,7 miliona eura, što je povećanje od 39,2% u odnosu na 2021, dok su na nivou od 96% u odnosu na rekordnu 2019. Promet u trgovini na veliko i malo je u 2022. zabilježio rast od 28,8%, dok je u istom periodu prevoz putnika na aerodromima ostvario rast od 45,8%. U turizmu u kolektivnom smještaju u 2022. ostvareno je 4.315.694 noćenja, što je za 46,4% više u odnosu na prethodnu godinu.

Strane direktne investicije su tokom 2022. pokazale visoku otpornost i zabilježile godišnji rast ukupnog priliva od 24,1% i iznosile su 1.151,4 mil. eura. Neto priliv SDI iznosio je 782,6 miliona eura, što je za 34,6% više u odnosu na 2021. Na rast stranih direktnih investicija u Crnu Goru u 2022, najviše su uticala povećana ulaganja nerezidenata u nekretnine, koja su iznosila 448,0 mil. eura i bila su veća za 61% u odnosu na 2021.

Prema Anketi o radnoj snazi, prosječna stopa nezaposlenosti u 2022. iznosila je 14,7%, što je značajno smanjenje u odnosu na 16,6% iz 2021. U trećem kvartalu 2022, stopa nezaposlenosti je iznosila 13,0% i bila je ispod predpandemijskog nivoa i najniža stopa zabilježena do sada. Tokom 2022, rast cijena je intenziviran na globalnom nivou zbog niza eksternih faktora, koji su se posljedično prelili i na Crnu Goru, pa je prosječna inflacija u 2022. iznosila 13,0%, a najveći pozitivan doprinos dale su cijene hrane i bezalkoholnih pića (8,0 p.p) i prevoza (1.9 p.p). Inflacija je u periodu januar-februar 2023. prosječno iznosila 15,7% na godišnjem nivou.

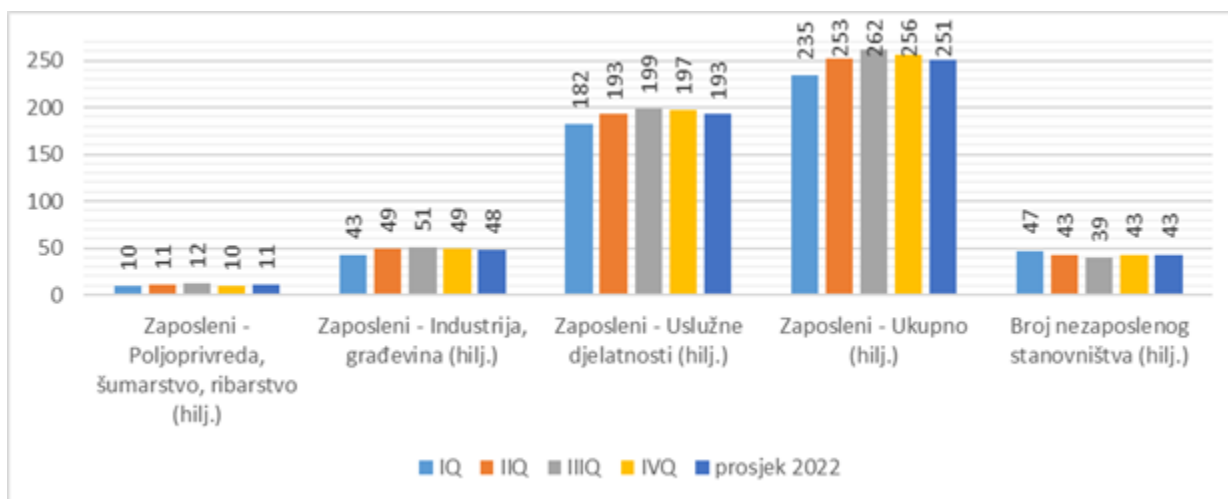
Grafik 1 – Realni rast BDP-a u Crnoj Gori u periodu 2018-2022. godina

Monstat je proizveo kvartalne podatke ankete o radnoj snazi za 2022. Prema tim podacima, primjetan je oporavak pokazatelja tržišta rada i nadmašivanje rezultata u odnosu na uspješnu pretkriznu 2019. Rezultati II, III i IV kvartala pokazuju znatno poboljšanje u odnosu na I kvartal, gdje je došlo do povećanja stope aktivnosti (2,8 procenta poena), značajnog poboljšanja stope nezaposlenosti (4,1 p.p) pada stope nezaposlenosti (za 2,6 p.p), naročito kod ženskog dijela populacije (pad od 3.2 p.p).

Prosječna stopa aktivnosti u 2022. iznosila je 67,7%, stopa zaposlenosti 57,5%, a stopa nezaposlenosti 15,1%. Na sljedećem grafiku dat je broj zaposlenog i nezaposlenog stanovništva prema kvartalima.

Grafik 2 – Broj zaposlenog, nezaposlenog i neaktivnog stanovništva u Crnoj Gori prema kvartalima (2022)

Izvor: Monstat

Prema podacima iz ankete o radnoj snazi, u aktivnom stanovništvu prevladavaju muškarci u odnosu na žene, dok je procenat žena veći u neaktivnoj populaciji. Procentualno, u odnosu na 2021, stopa aktivnosti i zaposlenosti žena se povećavala u višem nivou u odnosu na muški dio populacije. U strukturi zaposlenih, muškarci su činili oko 54% u odnosu na 46% žena, i ostvareno je poboljšanje ženske zastupljenosti. U strukturi nezaposlenih, muškarci su činili između 59-64% populacije u odnosu na 36-42% žena. U sljedećoj tabeli data je stopa aktivnosti, stopa zaposlenosti i stopa nezaposlenosti, s presjekom u odnosu na pol ispitanika.

Grafik 3 – Stopa aktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti u Crnoj Gori u 2022.

	QI 2022	QII 2022	QIII 2022	QIV 2022	Prosjek 2022
Stopa aktivnosti	65.6	68.5	68.8	67.8	67.7
M - Stopa aktivnosti	71.5	74.4	75.2	74.5	73.9
Ž - Stopa aktivnosti	59.7	62.5	62.3	61.1	61.4
Stopa zaposlenosti	54.4	58.2	59.6	57.8	57.5

M - Stopa zaposlenosti	58.4	61.7	63.5	62.8	61.6
Ž - Stopa zaposlenosti	50.4	54.8	55.6	52.6	53.4
Stopa nezaposlenosti	17.0	14.9	13.4	14.9	15.1
M - Stopa nezaposlenosti	18.3	17.1	15.6	15.7	16.7
Ž - Stopa nezaposlenosti	15.5	12.3	10.8	13.8	13.1

Izvor: Monstat

Prema anketi o radnoj snazi, u prosjeku oko 91-92% zaposlenih osoba radi u istoj opštini gdje se nalaze njihova domaćinstva, između 5 i 7% uobičajeno radno mjesto nalazi se u drugoj opštini, a kod 2% zaposlenih uobičajeno mjesto rada je u inostranstvu.

Industrijska proizvodnja je u 2022. u odnosu na prethodnu godinu zabilježila pad od 3,3%, usljed nepovoljnih hidroloških uslova i manje godišnje proizvodnje električne energije za 10,8%. Ostala dva industrijska podsektora, rudarstvo i prerađivačka industrija, zabilježila su rast od 8,9% i 0,3%, respektivno. Posmatrajući mjesečne podatke o kretanju industrijske proizvodnje, najveći mjesečni rast ostvaren je u junu (16,7%), a najveći pad u februaru (-23,5%).

Poljoprivredna proizvodnja je takođe pokazala snažnu otpornost na aktuelna ekonomska kretanja, pri čemu je prodaja i otkup proizvoda poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u 2022. zabilježila rast od 16,4% u odnosu na 2021.

Svi vidovi saobraćaja u 2022. bilježe rast. Promet robe u drumskom transportu u 2022. viši je 3,3%, dok je u željezničkom transportu ostvaren rast prevoza robe od visokih 42,7%. Promet robe u lukama u 2022. viši je 57,6% u odnosu na 2021, dok je promet putnika na aerodromima povećan za 45,8%, kao rezultat uspješne turističke sezone.

U turizmu je Crnu Goru u 2022, prema preliminarnim podacima Monstat-a, posjetilo ukupno 2,18 miliona turista, što je za 31,6% više u odnosu na prethodnu godinu i ostvareno je 12,43 miliona noćenja, što je za 26,5% više nego u prethodnoj godini. U turizmu u kolektivnom smještaju, Crnu Goru je posjetilo 1.165.975 turista u 2022, sa 4.315.694 noćenja, što je godišnji rast od 59,6%, odnosno 46,4% u odnosu na 2021.

U šumarstvu je u 2022. proizvedeno ukupno 276.711m³ šumskih sortimenata, što je za 78,3% više nego u 2021.

Promet u maloprodaji prema preliminarnim podacima Monstat-a, u 2022. bilježi rast od 29,8% u tekućim cijenama, u odnosu na 2021. godinu.

Prema preliminarnim podacima Monstat-a, građevinarstvo je u 2022. zabilježilo pad vrijednosti izvršenih građevinskih radova od 4,4% i efektivnih časova rada od 2,9% u odnosu na 2021.

Kretanje inflacije u Crnoj Gori u 2021. bilo je pod snažnim uticajem rasta cijena na globalnom nivou, pogotovo cijena hrane i sirove nafte na svjetskim tržištima, kao i porasta agregatne tražnje i ekonomske aktivnosti i domaćih politika povećanja zarada. Prosječna inflacija u Crnoj Gori u 2022. godini je iznosila 13,0%, a najveći pozitivan doprinos dale su cijene hrane i bezalkoholnih pića (8,0 p.p) i prevoza (1.9 p.p).

Broj zaposlenih u 2022. je, prema evidenciji MONSTAT-a, u prosjeku iznosio 223,7 hiljada i veći je za 18,4% u poređenju sa 2021. Prosječan broj nezaposlenih bio je 48,4 hiljade. Najviše zaposlenih u Crnoj Gori u 2022. radilo je u sektorima *Trgovina na veliko i malo* (prosječno 19,6% ukupnog broja zaposlenih); *Državnoj upravi, odbrani i*

socijalnom osiguranju (10,3%); Usluga smještaja i ishrane (9,6%); Obrazovanja (7,2%); Građevinarstva (7,0%); Zdravstvena i socijalna zaštita (6,4%) i Prerađivačka industrija (6,0%).

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, broj registrovanih nezaposlenih lica na kraju 2022. iznosio je 46.596, što je za 18,8% manje nego krajem 2021.

Prosječna bruto zarada u Crnoj Gori u 2022. iznosila je 883 eura i u odnosu na 2021. porasla je za 11,3%, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa (neto) iznosila 712 eura i porasla je za 33,8% u uporednom periodu. Najveće prosječne zarade bez poreza i doprinosa zabilježene su u sektorima *Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja* (1.177 eura); *Snabdijevanja električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija* (1.100 eura); *Vađenje ruda i kamena* (890 eura) i *Poslovanje s nekretninama* (881 euro). Najmanje prosječne zarade isplaćene su zaposlenim u sektorima *Prerađivačke industrije* (576 eura), *Administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti* (577 eura) i *Trgovini na veliko i malo* (597 eura).

Eksterni sektor

Prema preliminarnim podacima, tokom 2022. deficit tekućeg računa iznosio je 773,1 miliona eura i bio je veći za 69,5% u odnosu na 2021. Povećanje deficita tekućeg računa prevashodno je posljedica rasta spoljnotrgovinskog deficita, djelimično ublažen rastom suficita na računima usluga, primarnih i sekundarnih dohodaka.

Spoljnotrgovinski deficit u 2022, prema preliminarnim podacima Monstata, iznosio je 2.839,5 mil. eura, što ukazuje na rast od 37,3% na godišnjem nivou, usljed većeg nominalnog rasta uvoza u odnosu na izvoz, i pored procentualno iskazano, većeg rasta izvoza. Izvoz roba imao je vrijednost od 700,2 mil. eura ili 60,2% više, generisan povećanom tražnjom od strane EU, uz rast izvoznih cijena industrijskih proizvoda u prosjeku za 29,8%. Crna Gora je u 2022. izvezla aluminijских legura – briketa, trupaca u vrijednosti od 171,3 miliona eura i električne energije 170,2 miliona eura, što je 209,4% i 265,3% više nego u 2021. Uvoz roba u vrijednosti od 3.539,8 mil. eura i povećan je za 41,3%, usljed rasta lične i investicione potrošnje, uz eksterne inflatorne pritiske koji se prelivaju na rast cijena industrijskih proizvoda iz uvoza u prosjeku za 12,9%. Uvoz aluminijuma je pet puta veći, električne energije tri puta i nafte i naftnih derivata 202,8%.

Ukupni prihodi od usluga u 2022. iznosili su 2.289,1 mil. eura ili 43,3% više u odnosu na 2021. Procijenjeni prihodi od putovanja-turizma iznosili su 1.054,7 mil. eura sa godišnjim rastom od 39,2% i učešćem od 46,1% u ukupnim prihodima od usluga. Prihodi od transporta iznosili su 727,9 mil. eura, što je za 83,9% više u odnosu na 2021. Ukupni rashodi po osnovu usluga iznosili su 971,3 mil. eura, što je rast od 51,5%, primarno zbog povećanja rashoda po osnovu transporta (92,6%).

Na računu primarnih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 116,5 mil. eura i veći je za 13,9% u odnosu na prethodnu godinu, što je rezultat većih prihoda po osnovu kompenzacija zaposlenih. Prihodi po osnovu primarnih dohodaka iznosili su 371,1 miliona eura, što predstavlja rast od 5,1%, gdje priliv po osnovu kompenzacija zaposlenih čini 95,4% ukupnih prihoda primarnog dohotka. Rashodi su iznosili 254,6 mil. eura, sa rastom od 1,6%, što je rezultat rasta odliva po osnovu kompenzacija zaposlenih (38,3%) i dividendi (6,2%). Na računu sekundarnih dohodaka zabilježen je suficit u iznosu od 468,6 mil. eura, što je za 16,9% više u odnosu na 2021. Ukupan priliv transfera u Crnu Goru je iznosio 569,0 mil. eura (rast 18,2%), gdje najveći dio čine lični transferi iz inostranstva u iznosu od 435,7 mil. eura (rast 28,7%). Ukupan odliv transfera u inostranstvo iznosio je 100,4 mil. eura (rast 24,8%).

Prema preliminarnim podacima, neto priliv stranih direktnih investicija tokom 2022 iznosio je 782,6 miliona eura, što predstavlja povećanje od 34,6% u poređenju sa prethodnom godinom. Ukupan priliv SDI iznosio je 1.151,4 miliona eura, što je za 24,1% više nego u prethodnoj godini. Ukupan odliv SDI tokom 2022. iznosio je 368,8 miliona eura,

što je za 6,4% više nego u prethodnoj godini. Po osnovu portfolio investicija, tokom 2022, zabilježen je neto odliv od 174,9 miliona eura usljed otplate glavnice po osnovu euroobveznica emitovanih u ranijim godinama, dok je na računu ostalih investicija ostvaren neto odliv u iznosu od 270,7 miliona eura.

2.1.1. Ekonomska kretanja

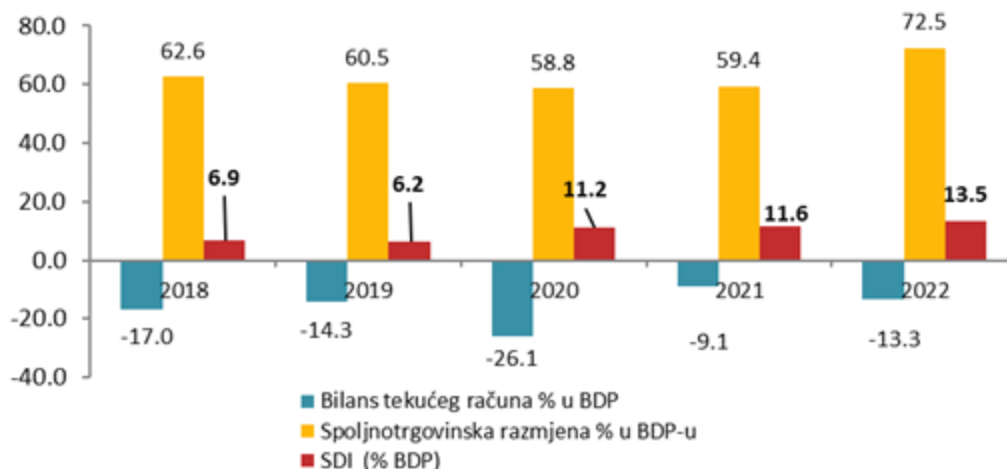
2.1.1.1. Monetarna i fiskalna politika

Crnogorska ekonomija u 2022. bilježi snažan rast, vođen uspješno realizovanom turističkom sezonom, koja je ostvarila prihode blizu pretkriznog nivoa, odnosno oko 96% prihoda u poređenju sa rekordno ostvarenim iz 2019, što je iznad plana i očekivanja Vlade. Prema preliminarnim kvartalnim podacima Monstata, rast crnogorske ekonomije u 2022. iznosi 6,1%, a najveći doprinos privrednom rastu dali su izvoz roba i usluga i lična potrošnja domaćinstava. Izvoz roba u 2022. iznosio je rekordnih 700,2 miliona eura i zabilježio je snažan godišnji rast od 60,2%, podstaknut većim izvozom električne energije i aluminijuma, čemu su pogodovale i cijene ovih proizvoda na relevantnim međunarodnim berzama. Povjerenje stranih investitora u 2022. je očuvano, uprkos velikim neizvjesnostima, o čemu govori ostvareni priliv ukupnih direktnih stranih investicija od 1,15 mlrd. eura, od čega su ulaganja nerezidenata u nekretnine iznosila 448,0 mil. eura i bila su veća za 61% u odnosu na 2021.

Makroekonomska stabilnost u 2022. očuvana je brojnim mjerama Vlade, a pogotovo u domenu ograničavanja izrazito visoke inflacije po standard domaćinstava i poslovanje kompanija. U tom kontekstu, donijete su brojne mjere snižavanja cijena ključnih prehrambenih proizvoda i inputa, ograničenja maksimalnih maloprodajnih i veleprodajnih marži ovih proizvoda i smanjene su cijene goriva koje čine značajan udio u ukupnim troškovima poslovanja, putem nižeg akciznog opterećenja na uštrb ostvarivanja dodatnih budžetskih prihoda. Uz očuvanu finansijsku stabilnost, podržani su izgledi za visoki privredni rast, koji je u 2022, prema preliminarnim podacima Monstat-a iznosio 6,1%, a kojem je doprinio i veliki priliv inostranih državljana po osnovu rata u Ukrajini otpočetog agresijom Ruske Federacije u februaru 2022. Priliv nerezidenata odrazio se na povećanu ličnu potrošnju u zemlji, rast turizma, trgovine i povezanih djelatnosti, te kreditnu ekspanziju i povećana ulaganja.

Kretanja tekućeg računa platnog bilansa za period 2018 – 2022. ukazuju na visok nivo deficita tekućeg računa, koji se kretao od 17,0% u 2018; 14,3% u 2019; 26,1% u 2020; 9,1% u 2021. i 13,3% BDP-a u 2022. Visok rast spoljnotrgovinskog deficita doveo je do povećanja deficita tekućeg računa Crne Gore na 13,3% BDP-a u 2022. Glavni uzrok ovog pogoršanja je drastičan rast uvoza roba, što je dovelo do godišnjeg deficita od 46,2% BDP-a na računu roba, u poređenju sa 38,3% godinu dana ranije. Izvoz roba u 2022, prema podacima Centralne banke Crne Gore, vrijedio je 763,4 miliona eura, sa godišnjim rastom od 45,2%, čemu je umnogome doprinio rast izvoza aluminijuma i električne energije. Dinamičnija tražnja i jača investiciona aktivnost generisale su uvoz roba u iznosu od 3,4 milijarde eura koji je veći za 40,9%, uglavnom zbog rasta uvoza aluminijuma, električne energije, nafte i naftnih derivata, prehrambenih i medicinskih proizvoda. U međunarodnoj razmjeni usluga, bilježi se rast izvoza po osnovu putovanja- turizma i transporta, što je dovelo do godišnjeg suficita od 22,7% BDP-a na računu usluga, u poređenju sa 19,1% u 2021. Na primarnim i sekundarnim računima su takođe zabilježeni suficiti, posebno zahvaljujući snažnijem prilivu doznaka iz inostranstva. U periodu 2018-2022 pokrivenost uvoza izvozom roba i usluga u prosjeku je iznosila 62,5%, dok je u 2021. ovaj ratio iznosio 60,8%. Neto izvoz ima negativno učešće u BDP-u, koje se kretalo od 23,9% u 2018, 21,1% u 2019, 35,0% u 2020, 19,2% u 2021. U 2022. negativno učešće neto izvoza u BDP-u je povećano i iznosilo je 23,4%.

Grafik 4 - Kretanje deficita tekućeg računa, robne razmjene i neto SDI, 2018-2022, % BDP

Izvori: MF,

Centralna banka Crne Gore

Ukupan priliv stranih direktnih investicija u periodu 2018-2022. iznosio je 4,4 milijarde eura, od čega se najveći dio odnosio na investicije u dužnički kapital (interkompanijski dug) 39,7%. U dijelu vlasničkog kapitala, investicije u nekretnine su učestvovala sa 27,4%, dok su investicije u kompanije i banke činile 26% ukupnog priliva stranih direktnih investicija u posmatranom periodu. Kategorija 'ostalo' činila je 6,9% priliva. Ostvareno učešće neto SDI u bruto domaćem proizvodu za pomenuti period, iznosilo je u prosjeku 10,0% BDP-a.

Ukupan državni dug (bez depozita), na dan 30. VI 2022, iznosio je 4.014,64 miliona eura, ili 69,26% BDP-a. Ukupan državni dug sa depozitima, na dan 30. VI 2022. iznosio je 3.662,73 miliona eura ili 63,19% BDP-a. Spoljni dug iznosio je 3.632,18 miliona eura, odnosno 62,66 % BDP-a, dok je unutrašnji dug iznosio 382,47 miliona eura, odnosno 6,60% BDP-a. Depoziti na dan 30. VI 2022. godine iznosili su 351,92 miliona eura, uključujući 38.447 unci zlata ili 6,07% BDP-a.

Ukupan državni dug (bez depozita), na dan 30. IX 2022, iznosio je 3.999,74 miliona eura, ili 69,00% BDP-a. Ukupan državni dug sa depozitima, na dan 30. IX 2022. iznosio je 3.693,20 miliona eura ili 63,71% BDP-a. Spoljni dug iznosio je 3.624,50 miliona eura, odnosno 62,53% BDP-a, dok je unutrašnji dug iznosio 375,25 miliona eura, odnosno 6,47% BDP-a. Depoziti na dan 30. IX 2022. iznosili su 306,55 miliona eura, uključujući 38.447 unci zlata ili 5,29% BDP-a.

Tokom drugog i trećeg kvartala 2022. došlo je do smanjenja državnog duga u odnosu na prethodni kvartal, prije svega usled redovnog izmirenja kreditnih obaveza a uzimajući u obzir činjenicu da tokom ova dva kvartala nije bilo novih kreditnih aranžmana.

Ukupan državni dug (bez depozita), na dan 31. XII 2022, iznosio je 4.026,33 miliona eura, ili 69,46% BDP-a. Ukupan državni dug sa depozitima, na dan 31. XII 2022. iznosio je 3.914,57 miliona eura ili 67,53% BDP-a. Spoljni dug iznosio je 3.557,56 miliona eura, odnosno 61,37 % BDP-a, dok je unutrašnji dug iznosio 468,77 miliona eura, odnosno 8,09% BDP-a. Depoziti na dan 31. XII 2022. iznosili su 111,75 miliona eura, uključujući 38.447 unci zlata ili 1,93% BDP-a.

Tokom četvrtog kvartala 2022. došlo je do povećanja državnog duga u odnosu na treći kvartal 2022, prije svega usled činjenice da su izdati državni zapisi u iznosu od 39 miliona eura, kao i da su zaključeni novi kreditni aranžmani sa domaćim komercijalnim bankama. Zaključeni i realizovani su kreditni aranžmani sa Crnogorskom komercijalnom

bankom (CKB), u iznosu od 50 miliona eura, sa Universal capital bankom (UCB), u iznosu od 10 miliona eura, sa Erste bankom, u iznosu od 6 miliona eura.

U odnosu na kraj 2021, došlo je do smanjenja državnog duga u ukupnom iznosu od 63,70 miliona eura, što je rezultat smanjenja spoljnog duga za 130,92 miliona eura, a povećanja domaćeg duga za 67,22 miliona eura. Smanjenje državnog duga predstavlja neto efekat redovnih otplata duga i ranije pomenutih novih zaduženje. Do smanjenja spoljnog duga došlo je usled izmirenja redovnih obaveza po osnovu kreditnih aranžmana zaključenih sa ino kreditorima dok je do povećanja domaćeg duga došlo je prije svega usled činjenice da su izdati državni zapisi u iznosu od 39 miliona eura, kao i da su zaključeni novi kreditni aranžmani sa domaćim komercijalnim bankama.

Ukupan javni dug Crne Gore, na dan 31. XII 2022, iznosi 4.102,21 miliona eura, odnosno 70,77% BDP-a.

Uzimajući u obzir depozite Ministarstva finansija (uključujući i 38.477 unci zlata), neto javni dug Crne Gore, na dan 31. XII 2022, iznosi 3.980,99 miliona eura, odnosno 68,68% BDP-a.

Kada je u pitanju otplata duga, u toku 2022. izvršena je otplata državnog duga po osnovu glavnice rezidentima i nerezidentima, kao i otplate obaveza iz prethodnog perioda, u ukupnom iznosu od 386,18 miliona eura. Od navedenog, izvršena je otplata glavnice rezidentima u iznosu od 40,49 miliona eura, dok je otplata glavnice nerezidentima iznosila 251,05 miliona eura. Otplata duga iz ranijeg perioda po osnovu stare devizne štednje i restitucije iznosi 2,31 miliona eura. Otplata kamata rezidentima i nerezidentima ukupno iznosi 91,83 miliona eura, dok se na otplatu garancija odnosi 0,50 miliona eura.

U toku 2022, nije bilo novih kreditnih zaduženja sa inostranim kreditorima, dok je za potrebe finansiranja bužeta u 2023, odnosno za obezbjeđenje nedostajućih sredstava u 2023, 28. II, zaključen je finansijski aranžman u visini od 100 miliona eura, između Države Crne Gore, odnosno Ministarstva finansija i Deutsche banke AG.

Ugovor je zaključen na period od tri godine, sa grejs periodom od 12 mjeseci. Kamatna stopa kredita sastoji se od šestomjesečnog EURIBORA uvećanog za iznos margine od 5,9%. Prva rata kamate plaća se šest mjeseci od povlačenja kreditnih sredstava, dok će otplata glavnice započeti dvanaest mjeseci nakon povlačenja kreditnih sredstava i biće sprovedena plaćanjem pet jednakih rata glavnice.

Ugovoreni iznos izdatih državnih garancija na kraju 2022. iznosi 625,53 miliona eura, što je za 15,13 miliona eura više u odnosu na isti period 2021. Od ovog iznosa, angažovana sredstva iznose 504,33 miliona eura. Stanje duga na kraju 2022, po garancijama izdatim domaćim i ino kreditorima iznosi 176,50 miliona eura, što predstavlja 3,04% BDP-a. U odnosu na kraj 2021, na kraju 2022. stanje duga po osnovu izdatih državnih garancija se smanjilo za 13,57 miliona eura.

Krajem decembra 2022, država Crna Gora zaključila je Ugovor o garanciji sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj (EBRD) za Ugovor o kreditu između EBRD-a i Željezničke infrastrukture Crne Gore a.d. Podgorica, potpisanim 28. XII 2022, u iznosu od 11 miliona eura, a za potrebe realizacije Projekta nabavke mehanizacije za održavanje pruga (građevinsko i elektrotehničko) i nove opreme za pomoćni voz.

Izvršenje budžeta u 2022.

Nakon zabilježenog snažnog rasta ekonomske aktivnosti od 13% u 2021, dinamični ekonomski trendovi u Crnoj Gori su nastavljeni i tokom 2022, uprkos negativnim efektima krize rata u Ukrajini. Ubrzana i jaka tražnja, veća poreska disciplina i primjena elektronske fiskalizacije, podržali su snažan ekonomski rast i povoljne makroekonomske trendove, te je prema preliminarnim podacima Uprave za statistiku, u 2022. zabilježen realni rast BDP-a od 6,1%.

Izvorni prihodi budžeta u 2022. iznosili su 2.010,5 mil. eura ili 34,7% procijenjenog BDP-a (5.796,8 mil. eura), što je u odnosu na planirane Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o budžetu za 2022. godinu više za 79,5 miliona eura ili 4,1%, dok su u odnosu na naplaćene u 2021. veći za 99,1 miliona eura ili 5,2%.

Rast prihoda u odnosu na 2021. zabilježen je i pored značajnog smanjenja poreskog opterećenja na zarade sprovedenog u sklopu „nove poreske politike“ koja je počela sa primjenom od 1. I 2022. a odnosila se na: ukidanje doprinosa za zdravstveno osiguranje i uvođenje „neoporezivog dijela zarade“ kao i sprovedenih mjera podrške građanima i privredi kroz smanjenje PDV-a na određene proizvode i smanjenje akcize na gorivo kao odgovor na visoku inflaciju uzrokovanu rastom cijena hrane i energenata. Smanjenje prihoda po osnovu navedenog, kompenzovano je rastom prihoda koji su direktno vezani za potrošnju i ostvareni rast ekonomske aktivnosti.

U 2022. prihodi od poreza na dodatu vrijednost naplaćeni su u iznosu od 908,0 miliona eura ili 15,7% BDP-a, što je za 93,2 miliona eura ili 11,4% više od plana a 216,1 miliona eura odnosno 31,2% više od naplate ostvarene po ovom osnovu u 2021. U ukupnim prihodima Budžeta prihodi od poreza na dodatu vrijednost na kraju 2022. učestvovali su sa čak 45%.

Porez na dobit pravnih lica naplaćen je na nivou od 90,2 miliona ili 1,6% BDP-a, što je za 5,9 miliona eura ili 7% više od planiranog. U odnosu na 2021, ova kategorija poreza zabilježila je rast od 15,5 miliona eura ili 20,7% i to kao rezultat ostvarenog rasta ekonomske aktivnosti u 2021, ali i unaprijeđene poreske discipline.

Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije u 2022. naplaćen je u iznosu od 40,2 miliona ili 0,7% BDP-a. U odnosu na prethodnu godinu, ova kategorija prihoda zabilježila je rast od 11,9 miliona eura odnosno 42,2% što je rezultat rasta ostvarenog uvoza roba i usluga. U odnosu na plan, prihodi po ovom osnovu veći su za 10,6 miliona ili 35,6%.

Kada su u pitanju neporeski prihodi, prihodi od naknada u 2022. ostvareni su u iznosu od 72,7 miliona ili 1,3% BDP-a što je za 21,7 miliona eura odnosno 42,4% više od prethodne godine dok je u odnosu na plan više za 18 miliona ili 32,9%. Ostvareni rast dominantno je rezultat jednokratne uplate naknada po osnovu aktivnosti istraživanja nafte i gasa kao i veće naplate naknada po osnovu implementacije programa „Ekonomske državljanstva“.

Prihodi od akciza u 2022. iznosili su 245,9 miliona eura ili 4,2% BDP-a što je za 15,1 miliona ili 5,8%. manje u odnosu na planirano. Navedeno odstupanje posljedica je primjene Odluke o umanjenju iznosa akcize na promet bezolovnog benzina i gasnih ulja po kojoj je akciza na promet ovih proizvoda od maja mjeseca smanjena za 50%, 40% ili 25% u zavisnosti od kretanja cijena, a u cilju zaštite životnog standarda građana usljed značajnog rasta cijene energenata na tržištu. U poređenju sa prethodnom godinom, prihodi od akciza manji su za 2,8 miliona ili 1,1%. Smanjenje prihoda usljed primjene Odluke o umanjenju iznosa akcize na promet bezolovnog benzina i gasnih ulja u najvećoj mjeri kompenzovano je rastom prihoda od akciza na duvan i duvanske proizvode, koji su u poređenju sa prethodnom godinom zabilježili rast od 31,6 miliona ili 52,3%, kao rezultat suzbijanja aktivnosti na nelegalnom tržištu duvana i duvanskih proizvoda.

Kao što je prethodno pomenuto, manja naplata prihoda u odnosu na prethodnu godinu ostvarena je kod poreza i doprinosa na zarade usljed uvođenja neoporezivog dijela zarade i ukidanja doprinosa za zdravstveno osiguranje. Osim toga, na nižu naplatu poreza na dohodak, uticalo je i usvajanje Zakona o izmjenama i dopuni zakona o finansiranju lokalne samouprave kojim je povećan procenat ustupljenih prihoda od poreza na dohodak fizičkih lica lokalnim samoupravama kroz istovremeno smanjenje prihoda koji su do tada po ovom osnovu pripadali centralnom budžetu.

Izdaci budžeta u 2022. iznosili su 2.268,9 mil. eura ili 39,1% procijenjenog BDP-a i odnosu na planirane Rebalansom budžeta manji su za 115,4 miliona eura ili 4,8%, dok su u odnosu na realizovane u 2021. veći za 258,0 miliona eura ili 12,8%.

U strukturi izdataka budžeta, tekući izdaci ostvareni su na nivou od 923,7 miliona eura i manji su za 34,1 miliona eura ili 3,6% od planiranih, prvenstveno usljed niže realizacije u okviru Bruto zarada i doprinosa na teret poslodavca, rashoda za materijal i usluge i ostalih izdataka. U odnosu na prethodnu godinu, tekući izdaci veći su za 47,9 miliona eura ili 5,5%. Manja realizacija od planirane zabilježena je i u okviru Rezervi u iznosu od 75,0 miliona eura odnosno 75%.

Najveći rast u odnosu na 2021. zabilježen kod Transfera za socijalnu zaštitu u iznosu od 100,0 miliona eura ili 17,6% usljed rasta troškova po osnovu isplate prava iz oblasti socijalne zaštite i penzijskog i invalidskog osiguranja. U okviru tekućeg budžeta i budžeta državnih fondova, rast je zabilježen i kod transfera institucijama, pojedincima, NVO i javnom sektoru u iznosu od 96,5 miliona eura ili 37,5% prevashodno usljed potreba dodatnog finansiranja zdravstvenog sistema.

Na drugoj strani, kapitalni izdaci realizovani su u iznosu od 240,5 miliona eura ili 4,1% BDP-a, što je za 37,2 miliona ili 13,4% manje od planiranih. U odnosu na prethodnu godinu ova kategorija izdataka veća je za 36,3 miliona ili 17,8%.

Shodno dinamici kretanja budžetskih prihoda i rashoda u 2022, preliminarni gotovinski deficit Centralnog budžeta ostvaren je u iznosu od 258,4 miliona ili 4,5% procijenjenog BDP-a, što je za 194,8 miliona ili 43% manje u odnosu na planirani, dok je u odnosu na deficit ostvaren u 2021. više za 158,9 miliona.

Izvršenje budžeta u januaru 2023.

Prihodi budžeta u januaru 2023. iznosili su 167,8 miliona eura ili 2,7% procijenjenog BDP-a (6.174,6 mil. eura). U odnosu na planirane, ostvareni prihodi veći su za 14,7 miliona eura ili 9,6% dok su u odnosu na uporedni period prethodne godine veći za 59,9 miliona eura ili 55,6%.

Rast prihoda u posmatranom periodu rezultat je rasta prihoda od poreza na dodatu vrijednost koji je ostvaren u iznosu od 79,8 miliona eura i u odnosu na januar 2022. veći je za 29,5 miliona eura ili 58,8%. U odnosu na planirani nivo, prihodi od poreza na dodatu vrijednost veći su za 14,8 miliona eura ili 22,8% što je nastavak trendova iz 2022.

Izdaci budžeta u januaru 2023. iznosili su 114,7 miliona eura ili 1,9% procijenjenog BDP-a i u odnosu na planirane niži su za 60,8 miliona ili 34,6%. U odnosu na posmatrani period prethodne godine, izdaci su manji za 25,8 miliona odnosno 18,4%.

U odnosu na isti period prethodne godine, ukupni izdaci manji su prevashodno kao rezultat manjeg ostvarenja u dijelu kapitalnih izdataka i otplate obaveza iz prethodnog perioda.

Uzimajući u obzir ostvarene prihode i izvršene rashode, u januaru mjesecu je ostvaren budžetski suficit u iznosu od 53,0 miliona eura odnosno 0,9% BDP-a.

2.2. Razvoj finansijskog sektora

Na 31. XII 2022. bankarski sistem čine jedanaest banaka. Bankarski sistem u Crnoj Gori karakteriše stabilnost, visoka likvidnost, očuvana profitabilnost i dobra kapitalizovanost.

CBCG od početka rata u Ukrajini prati stabilnost depozita na nivou pojedinih banaka i sistema kao cjeline. Posebna pažnja se posvećuje depozitima nerezidentnih lica koji dolaze iz Ruske federacije.

Od početka rata u Ukrajini, odnosno 24. II 2022, depoziti nerezidenata iz Ruske Federacija su očuvali stabilnost i prema poslednjim raspoloživim podacima na 10. III 2023. iznose 360 miliona eura.

Ukupna aktiva banaka na kraju decembra 2022. iznosi 6,40 milijardi eura, dok je na kraju decembra prethodne godine iznosila 5,33 milijardi eura. Za godinu dana ukupna aktiva banaka zabilježila je rast od 20,19%. Najznačajniju stavku agregatnog bilansa banaka čine krediti i potraživanja od banaka i od clijenata u ukupnom iznosu od 3,66 milijardi eura ili 57,15%. U odnosu na decembar 2021. ostvaruju rast od 8,92%.

Ukupni depoziti (uključujući sredstva na escrow računima, bez kamata i vremenskih razgraničenja) na 31. XII 2022. iznose 5,22 milijarde eura, dok su na 31.12.2021. iznosili 4,20 milijardi eura. Na depozite stanovništva se odnosi 2,46 milijardi eura ili 47,05%, dok se na depozite pravnih lica odnosi 2,77 milijarde eura, odnosno 52,95%.

Koeficijent kredita i potraživanja u odnosu na depozite na kraju decembra 2022. iznosi 70,06%. U bankarskom sistemu je za 1,56 milijardi eura više depozitnog potencijala u odnosu na stanje kredita.

Bruto nekvalitetna aktiva (C, D i E) koja obuhvata kredite i potraživanja i ostale stavke aktive i vanbilansa, na nivou bankarskog sistema na kraju decembra 2022. iznosi 282,3 miliona eura, što predstavlja 4,27% ukupne aktive. U odnosu na decembar prethodne godine ova aktiva bilježi rast od 34,2 miliona eura ili 13,80%. Koeficijent učešća bruto nekvalitetne aktive u ukupnoj aktivni iznosi 4,27%, dok je u decembru 2021. iznosio 4,51%. Bruto krediti i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 30 dana na kraju decembra 2022. iznose 144,4 miliona eura i čine 3,95% ukupnih bruto kredita i potraživanja. Njihovo učešće na kraju decembra 2021. u ukupnim bruto kreditima i potraživanjima je iznosilo 4,89%. Bruto krediti i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 90 dana na kraju decembra 2022. iznose 95,3 miliona eura i čine 2,61% ukupnih bruto kredita i potraživanja. U decembru 2021. ovi krediti su iznosili 83,7 miliona eura, dok je njihovo učešće u ukupnim bruto kreditima i potraživanjima iznosilo 2,49%.

Bruto nekvalitetni krediti i potraživanja (C, D i E) koji obuhvataju kredite od banaka i clijenata, sredstva i depozite kod banaka, faktoring i forfeting, potraživanja banke po neizmirenim akceptima, garancijama i mjenicama na kraju decembra 2022. iznose 209,1 miliona eura i predstavljaju 5,71% ukupnih bruto kredita i potraživanja, dok su u decembru 2021. predstavljali 6,17% ukupnih bruto kredita i potraživanja.

Likvidna aktiva banaka je na 31. XII 2022. iznosila 1,99 milijardi eura, i u odnosu na decembar 2021. ostvaruje rast od 41,53%. Učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivni na nivou sistema je 31,04%. Sve banke u sistemu ispunjavaju propisane minimalne dnevne i dekadne iznose koeficijenta likvidne aktive u odnosu na kratkoročne obaveze.

Ukupan kapital banaka na kraju decembra 2022. iznosio je 675,5 miliona eura, i posmatrano u odnosu na 31. XII 2021. ostvaruje rast od 11,54%. Na osnovu izvještaja dostavljenih od strane banaka, na kraju četvrtog kvartala 2022. koeficijent adekvatnosti kapitala je kod svih jedanaest banaka iznad zakonom propisanog minimuma od 8%. Na agregatnom nivou koeficijent adekvatnosti kapitala je iznosio 19,32%, a na nivou pojedinačnih banaka se kreće u rasponu od 13,18% do 28,74%. Koeficijent kapital u odnosu na aktivu (leverage ratio) na 31. XII 2022. na nivou sistema iznosi 10,55%, dok je u decembru 2021. iznosio 11,37%.

Na kraju decembra 2022. bankarski sistem je ostvario dobitak u iznosu od 83,3 miliona eura. Finansijski rezultat je bio pozitivan i u decembru 2021. kada je iznosio 27,5 miliona eura na nivou sistema. Na kraju četvrtog kvartala 2022. agregatni prinos na aktivu (ROA) iznosi 1,46%, a prinos na kapital (ROE) 14,04%, dok su u istom periodu 2021. iznosili 0,58% i 4,61%, respektivno.

Aktivne kamatne stope bilježe povećanje. Naime, na kraju decembra 2022. prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa iznosila je 5,92%, dok je u decembru 2021. iznosila 5,66%. U decembru 2022. pasivna prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa iznosila je 0,26% i niža je nego u decembru prethodne godine kada je iznosila 0,35%.

U finansijskom sistemu Crne Gore, na kraju 2022, poslovalo je osam mikrokreditnih finansijskih institucija (MFI), čija je ukupna bilansna suma MFI na kraju 2022. iznosila 74,76 miliona eura i zabilježila godišnji pad od 5,38 miliona eura ili 6,71%. Od ukupne bilansne sume, na aktivu jedne MFI odnosilo se 60,69%.

Na kraju 2022, ukupni bruto krediti MFI iznosili su 72,39 miliona eura, što predstavlja 96,82% ukupne aktive MFI. U odnosu na kraj prethodne godine, bruto krediti bilježe rast od 5,56 miliona eura, odnosno 8,33%. Posmatrano po ročnosti, u portfolijima kredita MFI dominiraju dugoročni krediti (preko jedne godine), koji učestvuju sa 84,29%. U strukturi kredita po nosiocima dominiraju krediti odobreni fizičkim licima koji iznose 66,90 miliona eura i predstavljaju 92,41% ukupnih bruto kredita. Posmatrano po namjeni, u strukturi bruto kredita MFI najveće učešće imaju krediti za nabavku osnovnih sredstava (45,85%), potrošački krediti (12,75%) i krediti za likvidnost (obrotna sredstva) koji čine 10,18% bruto kredita.

Na dan 31. XII 2022. ukupni bruto krediti MFI koji kasne sa otplatom preko 30 dana iznose 10,51 miliona eura i čine 14,51% ukupnih bruto kredita MFI. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe rast od 1,56 miliona eura, odnosno 17,45%. Ukupni bruto krediti koji kasne u otplati preko 90 dana iznose 5,25 miliona eura, predstavljaju 7,26% ukupnih bruto kredita i bilježe jednogodišnji pad od 1,39 miliona eura, odnosno 20,89%. Imajući u vidu da se klasifikacija kredita vrši na osnovu broja dana kašnjenja u otplati, nekvalitetni (CDE) krediti jednaki su iznosu kredita koji kasne u otplati preko 90 dana. Uzimajući u obzir smanjenje kredita koji kasne u otplati preko 90 dana zaključuje se da je došlo do blagog poboljšanja kvaliteta kreditnog portfolija u odnosu na kraj 2021.

Likvidna aktiva MFI na 31. XII 2022. godine iznosi 3,38 miliona eura i predstavlja 4,52% ukupne aktive. Ukupna likvidna aktiva bilježi smanjenje od 13,07 miliona eura, odnosno 79,44% u odnosu na kraj 2021, kada je iznosila 16,45 miliona eura i predstavljala 20,53% ukupne aktive. Pomenuto smanjenje ukupne likvidne aktive posljedica je pada iznosa likvidne aktive kod četiri MFI.

Na dan 31. XII 2022. ukupne pozajmice MFI iznose 28,43 miliona eura i predstavljaju 82,29% ukupnih obaveza. U odnosu na kraj 2021. bilježe smanjenje od 7,92 miliona eura (21,78%).

Ukupni kapital MFI iznosi 40,22 miliona eura i predstavlja 53,79% ukupne aktive. U odnosu na kraj 2021. ukupni kapital bilježi povećanje od 0,54 miliona eura, odnosno 1,37%.

Od ukupno osam MFI, na kraju 2022, sedam je ostvarilo pozitivan finansijski rezultat, dok je jedna MFI poslovala sa gubitkom, tako da je na nivou sistema MFI ostvaren ukupan pozitivni rezultat u iznosu od 3,83 miliona eura.

U finansijskom sistemu Crne Gore, na kraju 2022, poslovalo je samo jedno lizing društvo i to Porsche Leasing, jer je društvo S-leasing prestalo da postoji nakon što je Erste bank AD Podgorica preuzela njenu aktivu. Imajući u vidu da se aktiva društva S Leasing prelila u portfolio Erste Bank AD Podgorica, u ovom segmentu se neće uzimati period od prethodne godine jer nije riječ o uporedivim kategorijama zbog smanjenja svih bilansnih pozicija usljed eksternog faktora.

Ukupna aktiva jedinog lizing društva na kraju 2022. iznosila je 32,24 miliona eura. U njoj strukturi dominiraju ukupna potraživanja koja iznose 25,14 miliona eura i predstavljaju 77,98% ukupne aktive. Posmatrano po nosiocima,

u ukupnim potraživanjima lizing društva dominiraju potraživanja prema pravnim licima koja čine 77,20% ukupnih potraživanja, dok se preostalih 22,80% potraživanja odnosi na fizička lica.

Posmatrano po djelatnostima pravnih lica dominiraju trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala (5,62 miliona eura ili 28,94% ukupnih potraživanja prema pravnim licima) i administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (5,30 miliona eura ili 27,31% ukupnih potraživanja prema pravnim licima), koje čine više od 50% portfolija pravnih lica.

Predmet lizinga ovog društva su putnička vozila (18,96 miliona eura ili 75,42%) i vozila za obavljanje djelatnosti (6,18 miliona eura ili 24,58%).

Nekvalitetna potraživanja (C, D i E) na kraju 2022. iznosila su 0,18 miliona eura, što predstavlja 0,70% ukupnih potraživanja.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti iznose 1,94 miliona eura i predstavljaju 6,01% ukupne aktive. Lizing društvo koristi pozajmice u iznosu od 24,99 miliona eura, što predstavlja 81,22% ukupnih obaveza. Ukupni kapital iznosio je 1,47 miliona eura, što predstavlja 4,57% ukupne aktive lizing društva.

Lizing društvo je na kraju 2022. ostvarilo pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 0,25 miliona eura.

U Crnoj Gori posluju dva faktoring društva čija je ukupna aktiva na kraju 2022. iznosila 7,82 miliona eura. Jedno društvo učestvuje sa 10,80% u ukupnoj aktivni, dok drugo društvo učestvuje sa 89,20%. Ukupna aktiva faktoring društava se, u odnosu na isti period prethodne godine, povećala za 3,22 miliona eura, odnosno 69,94%, kao posljedica rasta ukupne aktive jednog društva za 89,08% (drugo društvo je zabilježilo pad od 7,45%).

Ukupna bruto potraživanja po osnovu faktoring poslovanja na dan 31. XII 2022. iznose 7,81 milion eura i predstavljaju 99,85% ukupne aktive. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe povećanje od 3,26 miliona eura, odnosno 71,43%. Struktura potraživanja se, sa aspekta prava regresa, nije značajnije promijenila tokom jednogodišnjeg perioda. I dalje dominiraju potraživanja sa pravom regresa koja čine 68,38% ukupnih potraživanja (na kraju prethodne godine potraživanja sa pravom regresa predstavljali su 62,56% ukupnih faktoring potraživanja). Posmatrano prema rezidentnosti subjekata faktoringa preovladava domaći faktoring, koji čini 91,60% ukupnih potraživanja po osnovu faktoringa i iznosi 7,16 miliona eura. Kada je riječ o ročnoj strukturi potraživanja po osnovu faktoringa, posmatrano prema ugovorenom dospeljeću, dominiraju potraživanja sa ugovorenim rokom dospeljeća preko 180 dana, koja uznose 4,07 miliona eura i čine 52,09% ukupnih potraživanja po osnovu faktoringa.

Potraživanja po osnovu faktoringa su većinom klasifikovana u kategoriju dobre aktive (A) koja čini 94,29% ukupnih potraživanja. Nekvalitetna (C, D i E) potraživanja predstavljaju 3,48% ukupnih potraživanja.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti, na dan 31. XII 2022, iznosili su svega 28 hiljada eura, što predstavlja 0,36% ukupne aktive. Ukupne pozajmice iznosile su 6,58 miliona eura, što predstavlja 98,31% ukupnih obaveza društava, odnosno 84,16% ukupne aktive. U odnosu na period prethodne godine ukupne pozajmice su uvećane za 2,95 miliona eura, odnosno 81,31%. Sve pozajmice su kratkoročnog karaktera, sa ugovorenim rokom dospeljeća do jedne godine.

Ukupni kapital faktoring društava iznosio je 1,13 miliona eura, što predstavlja 14,39% ukupne aktive. U odnosu na kraj prethodne godine ukupni kapital se povećao za 24,75% (0,22 miliona eura).

Na kraju 2022. oba faktoring društva ostvarila su pozitivan finansijski rezultat u ukupnom iznosu od 0,28 miliona eura.

Ukupna aktiva Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore (IRF) na kraju 2022. iznosila je 441,71 miliona eura i u odnosu na 2021. bilježi pad od 22,37 miliona eura ili 4,82%. U strukturi aktive dominiraju krediti i potraživanja i gotovina i gotovinski ekvivalenti.

Bruto nekvalitetna aktiva (C, D i E) iznosi 43,5 miliona eura, što predstavlja 9,07% ukupne bruto aktive. U odnosu na kraj 2021. bruto nekvalitetna aktiva je smanjena za 0,03 miliona eura ili 0,68%, dok je njen udio u bruto aktivima povećan za 0,26 pp zbog većeg pada ukupne bruto aktive.

Na dan 31. XII 2022. ukupni krediti i potraživanja od banaka i klijenata iznosili su 405,95 miliona eura. Posmatrano u odnosu na jednogodišnji uporedni period krediti i potraživanja zabilježili su rast od 16,41 milion eura ili 4,21%. Najznačajniji korisnik kredita i potraživanja je privreda (u privatnom i državnom vlasništvu) sa 90,33% (366,71 milion eura). Posmatrano po nosiocima, najveći dio kredita i potraživanja odnosio se na pravna lica – rezidente (99,68%), a u okviru njih, posmatrano po djelatnostima, najveći udio ostvarili su krediti i potraživanja odobreni za trgovinu na veliko i trgovinu na malo i popravku motornih vozila i motocikla (20,60% kredita i potraživanja pravnih lica), usluge pružanja smještaja i ishrane (20,55% kredita i potraživanja pravnih lica) i saobraćaj i skladištenje (17,37% kredita i potraživanja pravnih lica).

Bruto nekvalitetni krediti i potraživanja (C, D i E) iznosili su 43,22 miliona eura i predstavljali su 10,63% ukupnih bruto kredita i potraživanja. Njihovo učešće u ukupnim bruto kreditima i potraživanjima bilježi pad od 0,52 pp u odnosu na kraj 2021. Krediti i potraživanja koji kasne preko 30 dana iznose 21,28 miliona eura i predstavljaju 5,24% ukupnih kredita i potraživanja. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe pad od 5,52 miliona eura, odnosno 20,59%. Krediti i potraživanja koji kasne preko 90 dana iznose 11,56 miliona eura i predstavljaju 2,85% ukupnih kredita i potraživanja. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe rast od 0,27 miliona eura, odnosno 2,40%.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti iznosili su 50,26 miliona eura i činili su 11,38% aktive. Na godišnjem nivou su zabilježili smanjenje od 33,85 miliona eura ili 40,25%. Likvidna aktiva na kraju 2022. iznosila je 42,31 miliona eura, što predstavlja pad u odnosu na prethodnu godinu od 31,81 miliona eura ili 42,91%. Pad likvidne aktive najvećim dijelom posljedica je vraćanja pozajmica. Naime, IRF je, tokom 2022, otplatio ukupno 34,83 miliona eura, tako da su se pozajmice smanjile za 7,61% u odnosu na kraj 2021. godine. Na dan 31. XII 2022. pozajmice iznose 422,65 miliona eura.

Ukupni kapital IRF-a na dan 31. XII 2022. iznosi 93,31 miliona eura, što predstavlja 21,12% ukupne aktive. U odnosu na kraj prethodne godine ukupni kapital je povećan za 5,23 miliona eura, odnosno 5,94%. Povećanje ukupnog kapitala IRF-a posljedica je smanjenja iznosa negativnih revalorizacionih rezervi za 3,62 miliona eura i uvećanje neraspoređene dobiti za 1,95 miliona eura.

Na kraju 2022. IRF je ostvario je dobit od 1,94 miliona eura, što je za 4,90%, odnosno 100 hiljada eura manje u odnosu na kraj prethodne godine, kada je ostvarena dobit iznosila 2,04 miliona eura.

U finansijskom sistemu Crne Gore, na kraju 2022, poslovala su tri društva za otkup potraživanja i to NLB Crna Gora DOO Podgorica, Foldana Financial DOO Podgorica i ODM Asset DOO Podgorica, društvo koje je u julu 2022. dobilo dozvolu za rad. Ukupna aktiva društava za otkup potraživanja na kraju 2022. iznosila je 9,37 miliona eura i u jednogodišnjem periodu bilježi rast od 154 hilj. eura, odnosno 1,67%. U ukupnoj aktivnosti društava za otkup potraživanja dominantno učestvuje jedno društvo sa 80,86%, tako da kretanja u stavkama aktive i parametrima poslovanja tog društva opredjeljuju kretanja na nivou cjelokupnog sistema društava za otkup potraživanja.

Ukupna neto otkupljena potraživanja društava za otkup potraživanja, na dan 31. XII 2022, iznose 7,78 miliona eura i predstavljaju 83,09% ukupne aktive. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe zanemarljivo povećanje od 0,30%.

Bruto iznos otkupljenih potraživanja na dan 31. XII 2022. iznosi 82,96 miliona eura i u odnosu na kraj prethodne godine bilježi rast od 53,02 miliona eura ili 177,02%. posmatrano po nosiocima u strukturi bruto potraživanja dominiraju potraživanja od pravnih lica koja predstavljaju 63,59% ukupnih potraživanja. Posmatrano po djelatnostima pravnih lica dominiraju građevinarstvo (36,92 miliona eura ili 69,98% ukupnih potraživanja prema pravnim licima) i trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala (10,53 miliona eura ili 19,97% ukupnih potraživanja prema pravnim licima).

Imajući u vidu da društva otkupljuju nekvalitetna potraživanja, sva otkupljena potraživanja klasifikovana su u E kategoriju (gubitak).

Gotovina i gotovinski ekvivalenti društava za otkup potraživanja, na dan 31. XII 2022, iznosili su 0,78 miliona eura, što predstavlja 8,34% ukupne aktive. U odnosu na isti period prethodne godine iznos gotovine i gotovinskih ekvivalenata povećao se za 0,50 miliona eura ili 180,94%. Ukupne pozajmice iznosile su 4,87 miliona eura, što predstavlja 88,06% ukupnih obaveza društava za otkup potraživanja, odnosno 52,03% ukupne aktive. U odnosu na period prethodne godine ukupne pozajmice su zabilježile pad od 0,45 miliona eura, odnosno 8,45%. Sve pozajmice su uzete na rok duži od jedne godine.

Ukupni kapital faktoring društava iznosio je 3,83 miliona eura, što predstavlja 40,91% ukupne aktive. Sva tri društva karakteriše dobra kapitalizovanost, tako da se pokazatelj odnosa ukupnog kapitala i ukupne aktive kreće u rasponu od 19,62% do 65,11%. U odnosu na kraj prethodne godine ukupni kapital se povećao za 13,78% (0,46 miliona eura).

Na kraju 2022. dva društva za otkup potraživanja su ostvarila pozitivan finansijski rezultat u ukupnom iznosu od 0,23 miliona eura, dok je novoosnovano društvo poslovalo sa gubitkom od 15 hiljada eura, tako da je, posmatrano na nivou sistema društava za otkup potraživanja, ostvaren pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 0,21 milion eura.

Sektorska struktura i struktura preduzeća

Prema podacima Uprave prihoda i carina broj mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP) u 2022. iznosio je 39,852 što čini povećanje od 17,9% u odnosu na 2021. (34.035 preduzeća), odnosno 34,90% u odnosu na 2018. godinu (29,541 preduzeća).

U ukupnoj strukturi MMSP, na kraju 2022. najviše je bilo registrovano mikro preduzeća 37,710, odnosno 94,63%, koja zapošljavaju 68,031 lica odnosno 52,54%, zatim malih preduzeća 1,872, odnosno 4,70%, koja zapošljavaju 34,549 lica, odnosno 26,68%, dok je broj srednjih preduzeća iznosio 270 odnosno 0,68% koja zapošljavaju 26,893 lica – 20,77%.

Posmatrano u kraćem vremenskom periodu, podaci Uprave prihoda i carina ukazuju da broj mikro, malih i srednjih preduzeća u periodu od 2018-2022. bilježi kontinuiran rast, tako da u 2022. imamo 34,90% više preduzeća u odnosu na 2018, dok je broj zaposlenih smanjen za 6,75%. U strukturi MMSP najviše posluju mikro preduzeća koja zapošljavaju 1-10 zaposlenih, a koja istovremeno bilježe najveći rast u periodu 2018-2022. i to za 40,61%, dok je broj malih i srednjih preduzeća smanjen, i to malih preduzeća za 20,51% a srednjih za 26,43%. Takođe, u istom periodu, rast broja zaposlenih zabilježen je samo u mikro preduzećima i to 19,34%, dok je u srednjim preduzećima smanjen za 28,91%, i malim za 21,49%.

U ukupnom broju zaposlenih MMSP učestvuju sa 57,87% i u 2022. godini su zapošljavala 129,473 lica (ukupan broj zaposlenih u CG 223,744[1] i to predstavlja povećanje broja zaposlenih od 9,90% u odnosu na 2021. godinu (ukupan broj zaposlenih u MMSP 116,150).

KLASTER 2: UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE

POGLAVLJE 1 – SLOBODA KRETANJA ROBE

1.1. Opšti principi

1.1.1. Horizontalne mjere

U izvještajnom periodu, Skupština je 27. XII 2022. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti („Sl. list CG“, broj 3/23), koji je posredstvom Misije pri EU dostavljen EK 15. III 2023. Nadalje, Zakon o računanju vremena je Vlada utvrdila 22. XII 2022. i nalazi se u proceduri usvajanja od strane Skupštine. Kada su u pitanju podzakonski akti, donijeti su sljedeći pravilnici: Pravilnik o izmjeni i dopuni pravilnika o bližem postupku i načinu ispitivanja i odobravanja tipa mjerila* („Sl. list CG“, broj 128/22), Pravilnik o metroškim zahtjevima za mjerila za mjerenje sile kočenja kod motornih vozila („Sl. list CG“, broj 128/22), Pravilnik o tehničkim i metrološkim uslovima, stručnom kadru i postupku ovlašćivanja lica za pripremu rezervoara za ovjeravanje („Sl. list Crne Gore“, broj 139/22) i Pravilnik o tehničkim i metrološkim uslovima, stručnom kadru i postupku ovlašćivanja lica za pripremu etilometara za ovjeravanje („Sl. list Crne Gore“, broj 139/22).

Kada su u pitanju institucije infrastrukture kvaliteta, realizovane su sljedeće aktivnosti:

Usvojen Statut Instituta za standardizaciju („Sl. list CG“ br. 120/22);

Donijet Godišnji plan donošenja crnogorskih standarda i srodnih dokumenata za 2023, Programa rada za 2023. godinu i Finansijskog plana za 2023 (16. III 2023);

Usvojen Program rada Akreditacionog tijela Crne Gore za 2023. godinu;

Vlada je donijela Rješenje o imenovanju pet članova Skupštine Instituta za standardizaciju Crne Gore (7. III 2023);

Vlada je donijela Pravilnik o izmjeni i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Zavoda za metrologiju Crne Gore (16. III 2023).

Završna mjerila – presjek stanja

Kada su u pitanju aktivnosti na planu ispunjenja završnih mjerila, u okviru *prvog završnog mjerila*, u dijelu usklađivanja u oblasti lijekova i medicinskih sredstava, usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa pomenutim izvorima prava EU je u toku i očekuje se da će usklađivanje i implementacija u najvećoj mjeri biti realizovani u periodu 2023/2024. Kada je u pitanju *drugo završno mjerilo*, Crna Gora kontinuirano prati i usklađuje se u svim pomenutim oblastima u skladu sa izmjenama i dopunama *acquis-a* na nivou EU. U odnosu na *treće završno mjerilo* (usaglašavanje s članovima 34-36 Ugovora o funkcionisanju EU), Skupština je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti kojim se, između ostalog propisuje mogućnost uvođenja "klauzule o međusobnom priznavanju" u odgovarajuće tehničke propise za proizvode koji pripadaju tzv neregulisanom području. Izvještaj o ispunjenju zahtjeva obaveza iz članova 34 i 36 Ugovora o

funkcionisanju EU će biti usvojen na Vladi u toku II kvartala 2023, čime se stiču uslovi za ispunjenje ovog mjerila. U odnosu na četvrto završno mjerilo koje se odnosi na jačanje administrativnih i finansijskih kapaciteta za adekvatnu primjenu zakonodavstva u svim horizontalnim oblastima koje utiču na slobodu kretanja robe, Zakonom o budžetu za 2023. godinu, koji je usvojila Skupština iznos za finansiranje rada Instituta za standardizaciju Crne Gore je uvećan za 62%. Što se tiče administrativnih kapaciteta, u Institutu su zaposlene dvije nove osobe na poslovima u oblasti standardizacije. Što se tiče administrativnih kapaciteta za tržišni nadzor, u Upravi za inspekcijske poslove su u 2022. zaposlena dva zdravstvena inspektora u zdravstveno sanitarnoj inspekciji.

1.1.2. Standardizacija

U periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. Institut za standardizaciju (ISME) publikovao je ukupno 1534 crnogorska standarda i srodna dokumenta (MEST), koji su u potpunosti usaglašeni sa evropskim i međunarodnim standardima.

Prema zvaničnom Izvještaju CEN/CENELEC Management Centra za IV kvartal 2022, ISME je na nacionalnom nivou usvojio ukupno 90.73% evropskih standarda i srodnih dokumenata, od kojih je 89.91% CEN standarda iz oblasti opšte standardizacije i 92.47% CENELEC standarda iz oblasti elektrotehnike.

U periodu 1. I 2022. - 31. XII 2022. ISME je publikovao 2426 MEST što predstavlja najveći broj usvojenih evropskih standarda i srodnih dokumenata, na godišnjem nivou, u posljednje četiri godine (2021. - 2362 MEST; 2020. - 2247 MEST; 2019. - 2099 MEST).

ISME je u periodu 13-14. VI 2022. ocjenjivan od strane CEN/CENELEC ocjenjivača vezano za ispunjavanje zahtjeva za punopravno članstvo u CEN/CENELEC (Crveni tip).

Tim ocjenjivača je dao pozitivno mišljenje vezano za poslovne procese ISMEa, uspostavljeni dokumentovani sistem menadžmenta, unapređenje IT sistema i istaknute su dobre prakse koje Institut sprovodi posebno u odnosu na potrebe mikro, malih i srednjih preduzeća u Crnoj Cori. Tokom ocjenjivačke posjete identifikovano je ukupno osam neusaglašenosti.

U januaru 2023. ISME je od CEN/CENELECa dobio zvaničnu informaciju da je MRMC (CEN CENELEC Membership Relations and Monitoring Committee) dao preporuku da se revidira akcioni plan korektivnih mjera za otklanjanje uočenih neusaglašenosti, u skladu sa Izvještajem o ocjenjivanju ISMEa, kako bi se ispunili svi CEN/CENELEC zahtjevi. Nadležni za poslove standardizacije, u okviru Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, iskazali su spremnost da menadžmentu CEN/CENELECa dodatno pojašne odredbe Zakona o standardizaciji (SLCG 145/21) na koje se odnose neusaglašenosti, u cilju efikasnijeg otklanjanja istih.

Nakon otklanjanja neusaglašenosti uslijediće novo ocjenjivanje ISMEa.

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima, ISME ima predviđeno 26 radnih mjesta, od čega je popunjeno 20. Od 6. VI 2022. do 31. III 2023. zaposleno je jedno lice, putem javnog oglasa.

1.1.3. Metrologija

Unapređenje metrološke infrastrukture praćeno izmjenama legislative i harmonizacijom sa EU direktivama predstavlja prioritetne zadatke nacionalnog metrološkog instituta. S tim u vezi, u izvještajnom periodu su donešena četiri propisa koji se odnose na oblast bezbjednosti saobraćaja i promet roba i usluga, koji će dati priliku ovlašćenim javnim i privatnim institucijama da jačanjem svojih kompetencija doprinesu boljem privrednom okruženju, zaštiti potrošača i bezbjednosti u saobraćaju:

- Pravilnik o izmjeni i dopuni Pravilnika o bližem postupku i načinu ispitivanja i odobravanja tipa mjerila („Sl. list CG“, broj 128/22);
- Pravilnik o metrološkim zahtjevima za mjerila za mjerenje sile kočenja kod motornih vozila („Sl. list CG“, broj 128/22);
- Pravilnik o tehničkim i metrološkim uslovima, stručnom kadru i postupku ovlašćivanja lica za pripremu rezervoara za ovjeravanje („Sl. list CG“, broj 139/22) i
- Pravilnik o tehničkim i metrološkim uslovima, stručnom kadru i postupku ovlašćivanja lica za pripremu etilometara za ovjeravanje („Sl. list CG“, broj 139/22)

U okviru EU fondova IPA 2020 – projekta *Poboljšanje tehničkih kapaciteta institucija uključenih u sektor konkurentnosti i inovacija*, Zavod za metrologiju je kandidovao metrološku opremu za laboratorije, a postupak vrednovanja ponuda i izbora ponuđača je u završnoj fazi.

U izvještajnom periodu, Zavod je proširio svoje najbolje kalibracione i mjerne mogućnosti (CMC) za tri nova CMC iz oblasti dužine, jedan iz oblasti relativne vlažnosti i jedan iz oblasti vremena i frekvencije, čime Zavod, za sada, ima ukupno 33 objavljene najbolje kalibracionih i mjerne mogućnosti u Bazi podataka BIPM.

Zavod za metrologiju je u martu 2022. otpočeo III ciklus akreditacije devet nacionalnih kalibracionih laboratorija prema standardu EN ISO/IEC 17025 kod Akreditacionog tijela Crne Gore (ATCG) i Hrvatske agencije za akreditaciju (HAA), a 30. XI 2022. uspješno je realizovana posjeta ocjenjivača ATCG pod nadzorom predstavnika Evropske akreditacije (EA).

U cilju održavanja sertifikacionog statusa Zavoda, po standardu ISO 9001, sertifikaciona provjera Zavoda održana je 10 i 11. III 2023, od strane ocjenjivača sertifikacionog tijela Management System Certification (MSC), iz Beograda, Republika Srbija.

U skladu sa raspoloživim budžetskim sredstvima, Zavod je putem javnih nabavki obezbijedio metrološku opremu i ojačao kapacitete laboratorija za temperaturu i pritisak, kao i Laboratorije za ispitivanje predmeta od dragocjenih metala.

U pogledu kadrovskih kapaciteta, u izvještajnom periodu angažovana su dva nova zaposlena, Vlada je na 16. III 2023. utvrdila Pravilnik o izmjeni i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji zavoda za metrologiju, sa istim brojem radnih mjesta (49).

1.1.4. Akreditacija

U izvještajnom periodu, Akreditaciono tijelo Crne Gore (ATCG) je akreditovalo jedno novo tijelo za ocjenjivanje usaglašenosti. Akreditacija je ukinuta kod tri akreditovana tijela za ocjenjivanje usaglašenosti na osnovu njihovog predhodnog zahtjeva za odustajanje od akreditacije. U nacionalnom sistemu akreditacije nalazi se ukupno 44 tijela za ocjenjivanje usaglašenosti akreditovanih od strane ATCG, od kojih su 26 laboratorije za ispitivanje, 2 laboratorije za etaloniranje, 2 medicinske laboratorije, 8 kontrolnih tijela, 3 sertifikaciona tijela za sertifikaciju proizvoda i 3 sertifikaciona tijela za sertifikaciju sistema menadžmenta. Od gore navedenih, dva akreditovana tijela za ocjenjivanje usaglašenosti (1 laboratorija za ispitivanje i 1 kontrolno tijelo) su pod privremenom suspenzijom akreditacije.

U izvještajnom periodu, ATCG je u stalni radni odnos angažovalo dva novozaposlena, od kojih je jedan raspoređen na poslovima Savjetnika u Odjeljenju za akreditaciju laboratorija (u okviru Službe za akreditaciju), a drugi na poslovima Poslovnog sekretara. ATCG ima ukupno 9 stalno zaposlenih službenika koji obavljaju isključivo stručne i

administrativne poslove vezane za akreditaciju, dok se drugi poslovi podrške (npr pravna pitanja i savjeti, računovodstvene i knjigovodstvene usluge, održavanje IT opreme i sl.) eksterno podugovaraju.

U periodu od 25. XI 2022. - 3. XII 2022. ATCG je bilo predmet evaluacije od strane Evropske kooperacije za akreditaciju (EA) kako bi se utvrdilo da li ATCG može ostvariti status potpisnika EA MLA Sporazuma u šemama akreditacije: ispitnih laboratorija (EN ISO/IEC 17025), laboratorija za medicinska ispitivanja (EN ISO 15189), kalibracionih laboratorija (EN ISO/IEC 17025), kontrolnih tijela (EN ISO/IEC 17020), sertifikacionih tijela za sisteme menadžmenta (EN ISO/IEC 17021-1) i sertifikacionih tijela za proizvode (EN ISO/IEC 17065). Evaluacijom je provjerena usklađenost organizacije i rada Akreditacionog tijela Crne Gore u odnosu na zahtjeve međunarodnog/evropskog standarda EN ISO/IEC 17011 (koji propisuje rad nacionalnih akreditacionih tijela), kao i u odnosu na zahtjeve utvrđene mandatornim dokumentima i smjernicama koje donose evropske i međunarodne organizacije za akreditaciju (EA, ILAC i IAF).

Tokom predmetne evaluacije tim EA evaluatora je u načelu konstatovano sljedeće:

- da ATCG ima značajno iskustvo i uspostavljeni process akreditacije koji se primjenjuje u svim predmetnim šemama akreditacije;
- da je osoblje ATCG osposobljeno i zadovoljavajuće tehnički kvalifikovano za funkcije i zadatke koje obavlja, te da ATCG ima pristup dovoljnom broju visoko kvalifikovanih, iskusnih i kompetentnih eksternih tehničkih ocjenjivača i eksperata u predmetnim šemama akreditacije;
- da ocjenjivanja i nadzorne aktivnosti ATCG obezbjeđuju dovoljan nivo povjerenja da su rezultati i izvještaji dobijeni od tijela za ocjenjivanje usaglašenosti, a koja su akreditovana od strane ATCG, ekvivalentni onima koje izdaju tijela akreditovana od strane drugih nacionalnih akreditacionih tijela potpisnica EA MLA Sporazuma;
- da ATCG ima potrebnu posvećenost, finansijske i druge resurse neophodne za sprovođenje nezavisnog postupka akreditacije.

Tokom evaluacije konstatovana su takođe i određena odstupanja od uspostavljenih kriterijuma, a koja su formalizovana kroz utvrđene neusaglašenosti i komentare. ATCG je dužno da u periodu do 13. V 2023. dostavi timu EA evaluatora dokumentovane objektivne dokaze o otklanjanju utvrđenih neusaglašenosti. Imajući u vidu interne procedure i postupak odlučivanja u okviru EA, očekuje se da ATCG ostvari status potpisnika EA MLA Sporazuma do kraja 2023.

1.1.5. Tržišni nadzor

U proaktivnom nadzoru, shodno Godišnjem programu nadzora proizvoda na tržištu, u izvještajnom periodu postupalo je osam inspekcija, koje su kontrolisale ukupno 21 vrstu proizvoda, i to: merdevine, opremu za zaštitu očiju i lica tokom zavarivanja i srodnih postupaka, ventilatori, električne bušilice i električne udarne bušilice, beton, električne konvektorske grijalice, električne mašine za šišanje (Tržišna inspekcija); igračke (Zdravstveno-sanitarna inspekcija); autodjelove, oprema i uređaji za vozila (Direkcija za inspeksijski nadzor u drumskom saobraćaju); podzemne i nadzemne rezervoare za skladištenje TNG (Termoenergetska inspekcija); električno brojilo, vodomjere, vage klase tačnosti III (Metrološka inspekcija); prenosivi uređaji – pametni sat (smart watch), TV prijemnike (Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost); pirotehnička sredstva i eksplozive za civilnu upotrebu (Direkcija za inspeksijski nadzor); sredstva za ishranu bilja i sredstva za zaštitu bilja (Fitosanitarna inspekcija).

U reaktivnom nadzoru, Tržišna i Zdravstveno-sanitarna inspekcija su pratile opasne proizvode na osnovu podataka preuzetih iz RAPEX-a, po obavještenjima Regionalne mreže za razmjenu informacija o opasnim proizvodima, po

obavještenju uprave carina, po obavještenju inspektora iz nadzora, po prijavi organa i institucija, po prijavi privrednih subjekata i po obavještenju iz drugih izvora.

Izvršeno je ukupno 2.522 inspeksijska pregleda, od čega 2.295 pregleda u proaktivnom nadzoru (po programu – redovni, produženi) i 227 pregleda u reaktivnom nadzoru (185 - po RAPEX obavještenjima, 20 pregleda po obavještenjima iz Regionalne mreže, 3 pregleda po obavještenju uprave Carina, 6 pregleda po prijavi potrošača, 11 pregleda po obavještenju inspektora iz nadzora, 1 pregled po prijavi organa i institucija, 1 pregled po obavještenju iz drugih izvora).

Na tržištu Crne Gore, u proaktivnom i reaktivnom nadzoru, pronađeno je 875 vrsta opasnih i neusaglašenih proizvoda u količini 27.194 komada, od čega 169 vrsta u količini 4.773 komada predstavlja opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom, 662 vrste u količini 21.319 komada pripada opasnim proizvodima koji ne predstavljaju ozbiljan rizik, dok 44 vrste u količini 1.102 komada predstavlja neusaglašene proizvode.

Preduzete mjere:

Povlačenje s tržišta (trajna zabrana prometa) opasnih i neusaglašenih proizvoda, izrečena je za 196 vrste u količini 4.975 komada, i to:

- za opasne proizvode koji predstavljaju ozbiljan rizik, ukupno 169 vrsta u količini 4.773 komada (dječja odjeća, stona lampa, dječja lampa, električno kuvalo, fen za kosu, produžni kabl, power bank, merdevine, dječje naočare za sunce, zaštitni šljem, zaštitni reflektujuć prsluk, pomoćno sredstvo za plutanje prilikom obuke u privanju, skejtbord, svijetleći lanci, podsklop za produžni kabl).
- za neusaglašene proizvode, ukupno 33 vrste u količini 925 komada (dječje naočare za sunce, zaštitne rukavice, zaštitna maska za zavarivanje, klima uređaj, zaštitni šljem, zaštitni reflektujuć prsluk, baštenski namještaj, svijetleći lanci, štitnik sluha, laserski pokazivači, električna lampa).

Mjera opoziva od krajnjih potrošača je izrečena za jednu vrstu opasnih proizvoda sa ozbiljnim rizikom u količini od 55 (svijetleći lanci). Obavještenje o opozivu je objavljeno u dnevnim novinama i istaknuto na vidnom mjestu u objektu.

Po nalogu inspektora, za proizvode koji su povučeni sa tržišta i čiji je promet trajno zabranjen, mjera uništenja sprovedena je za opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom i neusaglašene proizvode za 70 vrsta u količini 3.717 komada, i to:

- za opasne proizvode koji predstavljaju ozbiljan rizik, ukupno 62 vrste u količini 3.445 komada (dječja odjeća, električna lampa, fen za kosu, dječja lampa, produžni kabl, električno kuvalo, power bank, dječje naočare za sunce, pomoćno sredstvo za plutanje prilikom obuke u plivanju, zaštitni šljem, zaštitni reflektujuć prsluk, svijetleći lanci, podsklop za produžni kabl, igračke),
- za neusaglašene proizvode, ukupno 8 vrsta u količini od 272 komada (industrijski zaštitni šljem, zaštitni reflektujuć prsluk, svijetleći lanci, štitnik sluha, laserski pokazivači).

Analizom podataka o porijeklu opasnih proizvoda s ozbiljnim rizikom i neusaglašenih proizvoda, koji su povučeni sa tržišta i za koje je sprovedena mjera uništenja utvrđeno je da su uništeni proizvodi porijeklom iz sledećih zemalja: Kina (70%-49 vrsta), Turska(11,42%- 8 vrsta), nepoznato porijeklo(18,58%-13 vrsta).

Proizvođaču/distributeru, vraćeno je 123 vrste opasnih proizvoda sa ozbiljnim rizikom i neusaglašenih proizvoda u količini 2.050 komada, i to:

- za opasne proizvode koji predstavljaju ozbiljan rizik, ukupno 99 vrsta u količini 1.451 komada (dječja odjeća, dječja lampa, električno kuvalo, svjetleći lanci, merdevine, produžni kabl),

- za neusaglašene proizvode, ukupno 24 vrste u količini 599 komada (dječje naočare za sunce, štitnik sluha, zaštitne rukavice, zaštitna maska za zavarivanje, klima uređaj, zaštitni šljem, baštenski namještaj, svjetleći lanci, električna lampa).

Privremena zabrana prometa za proizvode koji ne predstavljaju ozbiljan rizik i za neusaglašene proizvode, do otklanjanja utvrđenih neusaglašenosti, za 673 vrste u količini 21.496 komada, i to:

- Za proizvode koji ne predstavljaju ozbiljan rizik, ukupno 662 vrste u količini od 21.319 komada (električna lampa, punjač za mobilni telefon, stanica za punjenje, produžni kabl, fen za kosu, električni mikser, električno kuvalo, električni aparat za kafu, ventilator, električni trotinet, aparat za skidanje laka, power bank, električni aparat za uništavanje insekata, aerosolni raspršivač, aspirator ugradni, ekspres lonac, brusilica, ubodna testera, ugaona brusilica, merdevine, skejbord, namještaj, baštenski namještaj, biciklistička kaciga, dječje naočare za sunce, pomoćno sredstvo za plutanje prilikom obuke u plivanju, zaštitne rukavice, zaštitni reflektujući prsluk, zaštitna maska za zavarivanje, zaštitna maska, zaštitna obuća, štitnik sluha, betonski blok, konvertorska grijalica, uvijač za kosu, presa za kosu, svjetleći lanci, aparat za pripremu hrane, dječja stolica za hranjenje, dječji krevet na sprat, električni aparat za depilaciju, električni grijač za vosak, električni masažer, električna kozmetička brusilica, električni osvježivač vazduha, punjač za lap top, električni kalolifer, električni uljani radijator, bežični punjač, dječji krevet, električna mašinicica za šišanje, kaciga za bicikliste i korisnike skejtborda, kaciga za planinarenje, dječje sjedište za biciklo, roleri, podslop za produžni kabl, aparat za vafle, električni grijač, skijaška kaciga, električna LED lampa);

- Za neusaglašene proizvode, ukupno 11 vrsta u količini od 177 komada (električna grijalica, konvektorska grijalica, električni toster).

Proizvodi koji su povučeni sa tržišta, nakon usaglašavanja vraćeni su u promet.

U ovom periodu po RAPEX obavještenju pronađena je 1 vrsta opasnih proizvoda u količini od 55 komada (svjetleći lanci). Podnešeno 5 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka. Izvršeno je uzorkovanje 69 vrsta proizvoda. Fitosanitarna inspekcija je izvršila uzorkovanje 69 vrsta proizvoda (sredstva za ishranu bilja - 59 vrsta, sredstva za zaštitu bilja – 10 vrsta). Dobijeni rezultati ispitivanja od strane laboratorije pokazuju da su dvije vrste sredstava za ishranu bilja neispravne u kojima je utvrđeno odstupanje od naznačenih i deklariranih vrijednosti.

Učešće inspekcija u edukacijama

U izvještajnom periodu, inspektori su usavršavali svoje znanje učešćem na online radionici na teme:

- učešće na online sastanak u organizaciji CEFTE i GIZ, na kojem se govorilo o infrastrukturi kvaliteta i tržišnom nadzoru u zemljama regiona (jedan učesnik).

- učešće na radionici "Taiex ekspertska misija o obuci tržišnih inspektora u tehničkom nadzoru." U Upravi za inspeksijske poslove (17 učesnika).

- 10. VI 2022, učešće na sastanku Mars grupe na temu "Najbolja praksa u tržišnom nadzoru i saradnja organa za nadzor tržišta sa carinom." (jedan učesnik).

- U okviru projekta „EU4 Business: Jačanje zajedničkog regionalnog tržišta kroz infrastrukturu kvaliteta i e-trgovinu“ koji implementira GIZ ostvareno je učešće predstavnika Tržišne inspekcije na sledećim događajima:

Konferencija u Skoplju, Sjeverna Makedonija, koja predstavlja i zvanično početak rada projekta, regionalni sastanak u Budvi i u Tirani koji su posvećeni komentarima na nacrt teksta "Odluka o priznavanju rezultata ocjene usaglašenosti industrijskih proizvoda između CEFTA zemalja", regionalni sastanak u Skoplju vezano za izradu Preporuka o sprovođenju tržišnog nadzora u skladu sa EU smjernicama za razmjenu informacija o opasnim proizvodima(dva učesnika).

• Online sastanak na temu poboljšanja razmjene informacija i izgradnje efektivne saradnje između organa za nadzor tržišta CEFTA zemalja, na osnovu najbolje evropske prakse(dva učesnika).

1.2. Vertikalne mjere

1.2.1. Direktive Novog pristupa

Građevinski proizvodi

U izvještajnom periodu izmijenjena su sljedeća podzakonska akta: Pravilnik o izmjeni Pravilnika o tehničkim zahtjevima za zidane konstrukcije („Službeni list Crne Gore", br. 83/22); Pravilnik o izmjeni Pravilnika o tehničkim zahtjevima za aluminijumske konstrukcije („Službeni list Crne Gore", br. 83/22); Pravilnik o izmjeni Pravilnika o tehničkim zahtjevima za čelične konstrukcije („Službeni list Crne Gore", br. 83/22); Pravilnik o izmjeni Pravilnika o tehničkim zahtjevima za spregnute konstrukcije od čelika i betona („Službeni list Crne Gore", br. 83/22); Pravilnik o izmjeni Pravilnika o tehničkim zahtjevima za drvene konstrukcije („Službeni list Crne Gore", br. 83/22); Pravilnik o izmjeni Pravilnika o tehničkim zahtjevima za betonske konstrukcije („Službeni list Crne Gore", br. 83/22).

Navedenim izmjenama pravilnika produžen je rok paralelne primjene pravilnika kojima se uređuju tehnički zahtjevi za projektovanje građevinskih konstrukcija naslijeđenih iz bivših jugoslovenskih država i eurokodova evropskih standarda za proračun građevinskih konstrukcija koje je usvojio Institut za standardizaciju.

Obavezna primjena eurokodova za proračun građevinskih konstrukcija u Crnoj Gori je započela od 1. I 2023.

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, zajedno sa Inženjerskom komorom Crne Gore sprovodi aktivnosti na obukama inženjera za primjenu eurokodova za proračun građevinskih konstrukcija.

Energetska efikasnost i eko dizajn

U skladu sa Zakonom o efikasnom korišćenju energije donijeto je 11 propisa kojima se bliže uređuju zahtjevi eko dizajna i označavanja energetske efikasnosti proizvoda koji utiču na potrošnju energije i to:

- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o uslovima za izvođenje obuke, sticanje ovlaštenja i načinu vođenja registra za vršenje energetske pregleda ("Službeni list CG", broj 60/22),
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti uređaja za lokalno grijanje prostora ("Službeni list CG", broj 76/22),
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti profesionalnih rashladnih ormara ("Službeni list CG", broj 76/22),
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti mašina za pranje veša u domaćinstvima i mašina za pranje i sušenje veša u domaćinstvima ("Službeni list CG", broj 76/22),
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti kotlova na čvrsta goriva i paketa koji uključuje kotlove na čvrsta goriva, dodatne grijače, regulatore temperature i solarne uređaje ("Službeni list CG", broj 76/2022),
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti pneumatika vozila i drugih parametara ("Službeni list CG", broj 119/22),

- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za mašine za pranje i sušenje veša u domaćinstvu ("Službeni list CG", broj 119/22),
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti rashladnih uređaja ("Službeni list CG", broj 150/2022),
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti mašina za pranje posuđa ("Službeni list CG", broj 2/2023),
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za rashladne uređaje, ("Službeni list CG", broj 2/2023),
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za mašine za pranje posuđa, ("Službeni list CG", broj 2/2023).

Vlada je 3. VII 2022. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o efikasnom korišćenju energije i isti je usvojen u Skupštini (Sl. list CG, broj 140/22). Predmetni akt poboljšava postojeći pravni okvir u oblasti energetske efikasnosti sa ciljem usaglašavanja sa osnovnom EU direktivom za oblast energetske efikasnosti (Direktiva 2012/27/EU) i inoviranom Direktivom o energetskim karakteristikama zgrada (Direktiva 844/2018/EU), koje je Crna Gora u obavezi da transponuje po osnovu članstva u Energetskoj zajednici. Pored toga, pravni okvir je unaprijeđen posebno u dijelu uvođenja Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana (NECP) kao ključnog planskog dokumenta za oblast energetske efikasnosti, umjesto Akcionog plana energetske efikasnosti.

U okviru „Programa energetske efikasnosti u javnim zgradama” koji se realizovao u saradnji sa KfW bankom obezbijedena je podrška za: Izradu analize troškovno-optimalnih nivoa zahtjeva energetske efikasnosti i izradu nacionalnog softvera za proračun energetskih karakteristika i sertifikovanje zgrada.

Na osnovu utvrđenih referentnih zgrada, tokom 2022. inovirana je analiza troškovno-optimalnih nivoa zahtjeva energetske efikasnosti, u skladu sa zahtjevima EPBD direktive. Rezultati troškovno-optimalne analize su pokazali da je potrebno izvršiti pooštavanje minimalnih zahtjeva energetske efikasnosti koji su propisani. Ažuriranje propisa po pitanju energetske efikasnosti zgrada je planirano za prvu polovinu 2023.

Na osnovu rezultata troškovno-optimalne analize su definisani parametri za uporedne zgrade (notional buildings) koje su neophodne za uspostavljanje šeme sertifikovanje zgrada u Crnoj Gori. Ovim su stvoreni uslovi da se u novembru izvrši ažuriranja nacionalnog softvera za proračun energetskih karakteristika i sertifikovanje zgrada u dijelu generisanja energetskog sertifikata. Sredinom novembra nacionalni softver je prezentovan u Energetskoj zajednici, a njegovo stavljanje u punu primjenu se očekuje u prvoj polovini 2023.

Ministarstvo kapitalnih investicija je nastavilo koordinaciju realizacije projekata na unapređenju energetske efikasnosti namijenjenih javnom sektoru i sektoru domaćinstava, a kako slijedi:

Energetska efikasnost u Crnoj Gori - druga faza (MEEP 2) jun 2022 - mart 2023

U okviru projekta Energetska efikasnost u Crnoj Gori - druga faza (MEEP 2) u izvještajnom periodu, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

Potpisan je ugovor za izvođenje radova na objektu Dom zdravlja Podgorica-Golubovci, vrijednosti radova 147.136,36 EUR.

U toku je evaluacija pristiglih ponuda za izbor izvođača radova na objektima: Opšta bolnica Nikšić, Dom zdravlja Danilovgrad i Dom zdravlja Mojkovac. Procijenjena vrijednost radova za ova tri objekta je 1,2 miliona eura.

U toku je evaluacija pristiglih ponuda za izbor izvođača radova na objektu Zdravstvene stanice Žabljak. Procijenjena vrijednost radova je 330.000 eura.

U februaru 2023, potpisan Ugovor sa Konsultantom za pripremu operativnog priručnika za dugoročno održiv finansijski mehanizam za projekte energetske efikasnosti.

Od strane ugovorenog Konsultanta za potrebe izrade tehničke dokumentacije izrađeni su nacrti Detaljnih energetskih pregleda za Domove zdravlja Podgorica Blok V i Konik.

U toku je usklađivanje gore navedenih izvještaja sa komentarima dostavljenih od strane Implementacione jedinice projekta. Nakon usaglašavanja, izvještaji će biti dostavljeni predstavnicima Ministarstva zdravlja i Ministarstva kapitalnih investicija i Svjetskoj banci na komentare i usvajanje

Glavni projekti za Domove zdravlja u Podgorici (Blok V i Konik), u Baru i Herceg Novom su u finalnoj fazi.

Komunikacija sa predstavnicima objekata zdravstva, na kojima su radovi završeni od početka realizacije projekta MEEP2, vezano za optimalno upravljanje i podešavanje opreme u cilju postizanja definisanih ušteda u potrošnji energenata.

Unapređenje energetske efikasnosti u javnim zgradama (PEEPB)

U okviru projekta „Unapređenje energetske efikasnosti u javnim zgradama” u izvještajnom periodu, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

Pripremljeni Izvještaji o Detaljnim energetskim pregledima za 9 objekata;

Završen pretkvalifikacioni postupak za odabir izvođača radova na rekonstrukciji i adaptaciji objekata iz klastera I (objekat H, Dom za stare „Grabovac“ u Risnu) i klaster III (JU Gimnazija „25.maj“ Tuzi, JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola Nikšić i OŠ „Njegoš“ Kotor);

Pripremljen je tenderski dokument za objekat iz klastera I (JU Dom starih „Grabovac“, Risan, objekat H). Rok za dostavljanje ponuda je bio 22. XII 2022. Evaluacija ponuda je u završnoj fazi;

Pripremljeni glavni projekti i tenderska dokumentacija za objekte iz klastera III (JU Gimnazija „25.maj“ Tuzi, JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola Nikšić i OŠ „Njegoš“ Kotor). Rok za dostavljanje ponuda je bio 17. II 2023. Evaluacija ponuda je u završnoj fazi;

Revizija tehničke dokumentacije za objekte iz klastera I i III se sprovodi dinamikom koja je usklađena sa dinamikom isporuke projekata i dinamikom pribavljanja saglasnosti;

Završeno snimanje postojećeg stanja za objekte iz klastera IV, pripremljeni i odobreni Projektni zadaci. U toku je izrada tehničke dokumentacije;

Završena je prva faze implementacije Centralnog informacionog sistema za monitoring potrošnje energije i vode u javnom sektoru. Potpisan aneks ugovora za za realizaciju faza 2 i 3. Implementacija ove dvije faze će zavisiti od potpisivanja aneksa ugovora sa Konsultantom zaduženim za vršenje nadzora. Predlog aneksa ugovora je pripremljen

Pripremljen prijedlog za korekciju Pravilnika o normativima i standardima za sticanje sredstava iz javnih prihoda za ustanove koje realizuju javno važeće obrazovne programe i dostavljen Ministarstvu prosvjete na mišljenje;

Pripremljeni energetski pregled za objekte koji su bili predmet rekonstrukcije i adaptacije (43 objekta);

Završena troškovno-optimalna analiza;

Donešena odluka da se odustane od izgradnje nove administrativne zgrade u Podgorici, zbog nedostatka sredstava, već će se vršiti izgradnja novog Studentskog doma na Cetinju. Pripremljen projektni zadatak za ugovaranja konsultantskih usluga za podršku pri implementaciji ove faze projekat. Prikupljeni ulazni podaci za pripremu Idejnog rješenja.

Program „Energetski efikasan dom”

Ministarstvo kapitalnih investicija je u 2022, realizovalo novu fazu programa „Energetski efikasan dom“. S tim u vezi, Ministarstvo kapitalnih investicija je 22. III 2022. objavilo Javni poziv svim komercijalnim bankama u Crnoj Gori za dostavljanje pisma zainteresovanosti u okviru programa. Rok za dostavljanje ponuda bio je 13. IV 2022. Pored toga, 7. IV 2022, objavljen je Javni poziv svim kompanijama u Crnoj Gori za dostavljanje ponuda prema zahtjevima tenderske dokumentacije, a u cilju izbora kvalifikovanih izvođača radova. Rok za dostavljanje ponuda bio je 29. IV 2022. Izbor partnerskih banaka i kvalifikovanih izvođača radova je uspješno priveden kraju, a po okončanju procedura potpisivanja Sporazuma o saradnji između Ministarstva kapitalnih investicija i komercijalnih banaka i Sporazuma o saradnji između Ministarstva kapitalnih investicija i kvalifikovanih izvođača radova, stekli su se svi uslovi za početak realizacije nove faze programa „Energetski efikasan dom”.

Program podrazumijeva atraktivan i održivi finansijski mehanizam u cilju primjene mjera energetske efikasnosti u domaćinstvima. Za realizaciju ove faze programa, obezbijedena su sredstva iz budžeta Crne Gore u iznosu od 200.000 eura za subvencionisanje kamata i naknada za obradu kredita za domaćinstva u Crnoj Gori za sljedeće mjere energetske efikasnosti:

- isporuka i ugradnja sistema za grijanje na moderne oblike biomase,
- isporuka i ugradnja visokoefikasnih toplotnih pumpi za grijanje objekta,
- isporuka i ugradnja split i multisplit sistema za grijanje/hlađenje objekta,
- isporuka i ugradnja termoizolacije na fasadi stambenog objekta,
- isporuka i ugradnja energetski efikasne fasadne stolarije.

U okviru Programa, građani su bili u prilici da apliciraju za beskamratne kredite do maksimalnog iznosa do 10.000 eura, sa periodom otplate do 6 godina, za sprovođenje prethodno navedenih mjera energetske efikasnosti u svojim domaćinstvima. S tim u vezi, a shodno projektnim procedurama, Ministarstvo kapitalnih investicija je realizovalo dva Javna poziva namijenjenih građanima da se prijave za učešće u programu, od 12. VII do 5. VII 2022, i od 7. IX do 30. IX 2022. U okviru ova dva poziva 170 građana je dostavilo traženu dokumentaciju, a partnerske banke su odobrile 107 beskamratnih kredita.

1.2.2. Direktive sektorskog (starog) pristupa

Hemikalije

U oblasti hemikalija, a na osnovu Zakona o hemikalijama tokom 2022. donešeni su:

Pravilnik o dopunama Pravilnika o listi supstanci koje izazivaju visoku zabrinutost („Sl. list CG", broj 64/22) kojim su prenijete izmjene Aneksa XIV REACH Regulative;

Pravilnik o dopuni Pravilnika o listi opasnih hemikalija i proizvoda čiji je izvoz zabranjen („Sl. list CG", broj 86/22), kojim su prenijete izmjene Priloga V Uredba (EC) 649/2012 (PIC);

Uredba o izmjenama Uredbe o zabranjenim odnosno dozvoljenim načinima upotrebe, proizvodnje i stavljanja na tržište hemikalija koje predstavljaju neprohibitiv rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu („Sl. list CG“, broj 134/22) kojom su prenijete izmjene priloga XVII REACH Regulative.

Vlada je 1. VII 2022. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja hemikalijama 2019-2022, za 2021.

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o biocidnim proizvodima je korigovan u skladu sa komentarima EK koji su dostavljeni krajem avgusta 2022. i naknadno dostavljen EK na komentare 8. II 2023.

Predlog nove Strategije upravljanja hemikalijama za period 2024-2026. godina je izrađen i trenutno se usaglašava sa svim relevantnim institucijama.

Statistički podaci

Tokom 2022. započela je implementacija projekta “Jačanje sinergije između Bazelske, Roterdamske, Stokholmske i Minamata konvencije”.

Nastavljena je kontinuirana saradnja i izgradnja kapaciteta za učešće u radu tijela Evropske agencije za hemikalije (ECHA) u okviru IPA projekta Pripremne mjere za upravljanje hemikalijama za zemlje kandidate kao i putem TAIEX mehanizma.

Takođe, tokom 2022. realizovalo se sedam ugovora sa NVO u cilju finansiranja projekata/programa na temu sprovođenja edukativnih kampanja o bezbjednom upravljanju dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (POPs), u skladu sa Sektorskom analizom za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata nevladinih organizacija iz Budžeta Crne Gore u 2021.

U cilju unaprjeđenja nacionalnog helpdeska, a u saradnji sa Univerzitetom, kroz implementaciju Memoranduma o saradnji, napravljeni je 5 informativnih materijala koji su dostupni na sajtu nacionalnog helpdeska <https://epa.org.me/help-desk/>.

U izvještajnom periodu postavljeno je 14 pitanja Nacionalnom Help-desku (helpdesk@epa.org.me), a većina se odnosila na registraciju biocidnih proizvoda.

Na osnovu Zakona o hemikalijama, Agencija je u 2022. godini izdala 421 dozvolu za slobodan promet (uvoz) opasnih hemikalija i to 311 dozvola za uvoz hemikalija, 110 dozvola za uvoz ulja i maziva, dok je 13 zahtjeva odbijeno kao neuredan podnesak; 59 PIC saglasnosti (Postupak davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obavještenja) i 14 mišljenja o potrebi uvoza opasnih hemikalija na osnovu zahtjeva stranaka.

Na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima, podnešeno je 272 zahtjeva, od kojih je izdato: 242 rješenja o upis u Privremenu listu biocidnih proizvoda; 13 rješenja za obavljanje djelatnosti prometa, upotrebe i skladištenja biocida; 17 zahtjeva su odbijena.

Shodno Zakonu o hemikalijama, ekološka inspekcija je obavila 29 inspeksijska nadzora, i podnijela 3 zahtjeva za pokretanje prekrasnog postupka.

Kozmetika

Na osnovu Zakona o kozmetičkim proizvodima („Sl. list CG“, broj 24/19), donijeta su sljedeća podzakonska akta:

- Pravilnik o bližem označavanju i sadržini podataka na kozmetičkim proizvodima koji se stavljaju na tržište ("Sl. list CG", br. 80/22). U ovaj pravilnik su prenijete odredbe Regulative (EZ) broj 1223/2009 Evropskog parlamenta i Savjeta od 30. XI 2009. o kozmetičkim proizvodima.

- Pravilnik o sadržini izvještaja o procjeni bezbjednosti i ocjeni usklađenosti kozmetičkih proizvoda ("Sl. list CG", br. 101/22). U ovaj pravilnik su prenijete odredbe Regulative (EZ) broj 1223/2009 Evropskog parlamenta i Savjeta od 30. XI 2009. o kozmetičkim proizvodima.

POGLAVLJE 2 – SLOBODA KRETANJA RADNIKA

2.1. PRISTUP TRŽIŠTU RADA

Skupština je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima („Sl. list CG”, broj 86/22). Ovim izmjenama je po prvi put Zakonom o strancima definisano ko su digitalni nomadi i omogućeno je podnošenje zahtjeva za izdavanje dozvole za privremeni boravak ove kategorije stranaca¹⁹. Takođe, Vlada je u novembru 2022. usvojila Informaciju o primjeni člana 81 Zakona o strancima (izdavanje dozvole za privremeni boravak i rad radi sezonskog zapošljavanja preko diplomatsko-konzularnog predstavništva u državi porijekla stranca) i donijela zaključak o odlaganju primjene ove zakonske odredbe do članstva Crne Gore u EU, zato što ne postoje administrativni i tehnički uslovi za primjenu ove odredbe.

Bliži uslovi i način izdavanja dozvole za privremeni boravak digitalnog nomada, kao i članova uže porodice digitalnog nomada propisani su Pravilnikom o bližim uslovima i načinu izdavanja dozvole za privremeni boravak digitalnog nomada („Sl. list CG”, broj 131/22).

Nadalje, Ministarstvo unutrašnjih poslova je donijelo Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o pravilima boravka i kućnom redu u prihvatilištu za strance („Sl. list CG”, broj 129/22) i Pravilnik o izmjeni Pravilnika o obrascima, bližim uslovima i načinu izdavanja dozvole za privremeni boravak i dozvole za privremeni boravak i rad („Sl. list CG”, broj 145/22).

Vlada je 24. XI 2022. donijela Odluku o utvrđivanju godišnjeg broja dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2023. godinu („Sl. list CG”, broj 138/22). Ovom odlukom utvrđen je godišnji broj dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2023, kao i djelatnosti u kojima se stranci mogu zapošljavati. Utvrđena ukupna godišnja kvota za 2023. godinu iznosi 21.454 dozvole, što je za 1000 dozvola više nego u 2022. Iz godišnje kvote izdvojeno je 5.500 dozvola koje organ državne uprave nadležan za poslove rada može dodatno rasporediti za pojedine namjene, u skladu sa potrebama tržišta rada, na zahtjev Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG).

2.2. EURES

Implementacija Tvining projekta MN 29 IPA SO 01 22 „Jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore za sprovođenje aktivnih mjera za zapošljavanje, buduće učešće u Evropskom socijalnom fondu (ESF) i podršku u mobilnosti radne snage”, u vrijednosti od 823.529,41 eura je počela je 1. IV 2023. Projekat će trajati 18 mjeseci, u okviru kojih će tvining partneri iz Njemačke, Slovačke i Estonije pružati podršku službenicima ZZZCG u okviru redefinisana i osnaživanja aktivnih mjera za zapošljavanje, unapređenje kapaciteta za uspješno korišćenje sredstava

¹⁹ Zahtjev za dozvolu se podnosi lično Ministarstvu unutrašnjih poslova u mjestu boravka. Dozvola za boravak digitalnog nomada izdaje se sa rokom važenja do dvije godine i može se produžiti najduže još dvije godine, a nova se može izdati nakon isteka roka od šest mjeseci od isteka važenja privremenog boravka digitalnog nomada.

iz budućeg Evropskog socijalnog fonda, kao i unapređenje i jačanje kapaciteta Zavoda za koordinaciju i ispunjavanje zahtjeva koji se odnose na pristup EURES mreži.

Evropska komisija je 15. II 2023. raspisala javni poziv za projekat „Unapređenje postojeće IT infrastrukture i razvoj novog informacionog sistema Zavoda za zapošljavanje”, vrijednosti 2.117.647,06 eura koji će trajati 60 dana. Nakon isteka ovog roka, pristupiće se evaluaciju pristiglih ponuda i odabraće se odgovarajuća ponuda. Projekat će dovesti do razvoja IT infrastrukture koja će zadovoljiti zahtjeve EURES mreže za povezivanje novog softvera ZZZCG sa rješenjima koja su već uspostavljena u okviru EURES platforme.

Saglasno obavezama u završnom mjerilu, 9. III 2023. održan je vebinar²⁰ za zaposlene u relevantnim institucijama na temu EURES mreže i pravne tekovine EU: Regulativa 2016/589 o Evropskoj mreži službi za zapošljavanje (EURES), pristupu radnika uslugama mobilnosti i daljoj integraciji tržišta rada, Regulativa 2019/1149 o osnivanju Evropskog nadzornog tijela za rad, EURES i službe zapošljavanja, uslovi interoperabilnosti i ESCO²¹.

2.3. KOORDINACIJA SISTEMA SOCIJALNE SIGURNOSTI

Skupština je 27. XII 2022. donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Crne Gore i Rumunije o socijalnom osiguranju. Sporazum između Crne Gore i Republike Albanije o socijalnom osiguranju je potpisan 27. II 2023. Očekuje se njegovo potvrđivanje u Skupštini. Broj potpisanih bilateralnih sporazuma sada je 27.

POGLAVLJE 3 - PRAVO OSNIVANJA PREDUZEĆA I SLOBODA PRUŽANJA USLUGA

3.1. Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja prekograničnih usluga

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je formiralo Radnu grupu čiji je zadatak da izradi Predlog odluke o uspostavljanju Jedinствене kontakt tačke. Pokrenuta je inicijativa za dobijanje pravno-tehničke podrške u procesu definisanja predmetne odluke, pripremljen je prvi nacrt a donošenje Odluke je planirano za II kvartal 2023. U toku se međuresorne konsultacije.

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je posredstvom projekta „Povećanje kapaciteta institucija za harmonizaciju i implementaciju pravne tekovine EU u području konkurentnosti i inovacija“ (IPA/2022/433-729), koji se finansira iz Akcijskog programa „Unapređenje konkurentnosti i inovacija u privatnom sektoru – IPA 2020“ dobilo podršku za sprovođenje aktivnosti na uspostavljanju JKT za usluge. Projekat je počeo u junu 2022. u trajanju od tri godine, odnosno do juna 2025.

U periodu oktobar – decembar 2022. sprovedene su: pripremne aktivnosti na uspostavljanju portala JKT i definisan je sadržaj portala, sačinjena je mreža kontakata svih nadležnih državnih institucija i strukovnih udruženja koji će biti zaduženi za dostavljanje opštih i sektorskih informacija i ažuriranje JKT portala u budućnosti u vezi s propisima i pravilima za sprovođenje uslužnih djelatnosti u Crnoj Gori. U kontekstu definisanja i načina uspostavljanja JKT, u organizaciji Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma uz podršku EPRD održana je obuka na temu “Upostavljanje JKT-pripremne aktivnosti”. Poziv je upućen svim nadležnim institucijama zaduženim za dostavljanje svih relevantnih podataka za potrebe funkcionisanja i pounjavanja JKT portala.

²⁰ U organizaciji Njemačke organizacije za međunarodnu saradnju - GIZ

²¹ European Skills, Competences, Occupations and Qualifications

U toku su konsultacije sa Ministarstvom finansija u cilju boljeg praćenja usaglašavanja zakonskih i podzakonskih akata sa Direktivom o uslugama kroz RIA obrazac.

3.2. Međusobno priznavanje profesionalnih kvalifikacija

Skupština je 4. IV 2023. usvojila Zakon o potvrđivanju Sporazuma o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za doktore medicine, doktore stomatologije i arhitekte u kontekstu Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini koji su lideri šest zemalja Zapadnog Balkana potpisali 3. XI 2022. na samitu u okviru Berlinskog procesa.

3.3. Poštanske usluge

3.3.1. Normativni okvir

MERT je pripremio Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja poštanske djelatnosti u Crnoj Gori za period 2019-2023, za 2022. godinu sa Akcionim planom za 2023. Očekuje se da navedeni dokument bude do kraja mjeseca predložen Vladi Crne Gore na donošenje. Akcionim planom utvrđene su aktivnosti potrebne za ostvarivanje mjera određenih u okviru prioriteta i ciljeva Strategije razvoja poštanske djelatnosti u Crnoj Gori za period 2019-2023, kao i propisani indikatori i način njihovog sprovođenja, dinamika sprovođenja mjera za ostvarivanje indikativnog cilja i procjenu sredstava potrebnih za sprovođenje planiranih mjera, izvori finansiranja i način njihovog obezbjeđivanja.

MERT je donijelo Pravilnik o izmjeni Pravilnika o nomenklaturi poštanskih usluga („Sl. list CG”, br. 137/22)

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (EKIP), donijela je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o vrsti i načinu dostavljanja podataka poštanskih operatera („Sl. list CG”, br. 146/22). Ovim Pravilnikom određuju se vrste podataka koje su operatori poštanskih usluga dužni da dostavljaju Agenciji i propisuju se rokovi, način njihovog dostavljanja i objavljivanja.

Osnovni razlog za donošenje Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o vrsti i načinu dostavljanja podataka poštanskih operatera je usklađivanje s odredbama Regulative (EU) 2018/644 o uslugama prekogranične dostave paketa, usvojene u aprilu 2018. Predloženim odredbama Pravilnika usklađivanje s Regulativom je izvršeno u mjeri i na način koji je dozvoljen važećim nacionalnim regulatornim okvirom, tj. Zakonom o poštanskim uslugama i podzakonakim propisima donijetim na osnovu pomenutog zakona.

3.3.2. Jačanja trgovine uslugama u okviru Zajedničkog akcionog plana regionalnog tržišta - CEFTA Sporazum

Ekspertska grupa za međupartijsku dostavu paketa usaglasila je tekst CEFTA JCD-a o međupartijskoj dostavi paketa tokom 2022. Do kraja navedene godine sve članice CEFTA-e su prijavile da su spremne za donošenje ove Odluke, i stoga se Odluka smatra spremnom za usvajanje od strane Zajedničke komisije. Planirano je da Odluka stupi na snagu 1. I 2025.

U međuvremenu, Ekspertska grupa će svoje aktivnosti usmjeriti na pripreme za implementaciju CEFTA JCD o međupartijskoj dostavi paketa.

CEFTA i GIZ su sproveli jednu rundu bilateralnih onlajn konsultacija s poštanskim regulatorima i ministarstvima u periodu IX-XII 2022, kako bi se bolje upoznali sa stanjem u CEFTA regionu. Zaključeno je da nisu sve strane na istom nivou usklađenosti s CEFTA JCD-om i da će nekim stranama biti potrebna veća stručna pomoć u procesu implementacije odluke.

CEFTA i GIZ su u februaru 2023. organizovali studijsku posjetu za kreatore politike i poštanske regulatore iz CEFTA regiona slovenačkom regulatoru i imenovanom poštanskom operatoru. Jedan od zaključaka studijske posjete bio je da se pripremi plan za naredne korake u formi akcionog plana, čija će prva verzija sadržati listu ciljeva i ključnih aktivnosti koje je potrebno sprovesti.

3.3.3. Stanje na tržištu

Na tržištu poštanskih usluga je u toku 2022. smanjen broj poštanskih operatora, u odnosu na prethodno posmatrani period. Razlog smanjenja broja poštanskih operatora je, uglavnom, vraćanje tih pravnih subjekata svojoj osnovnoj djelatnosti nakon perioda pandemije Covid 19.

U periodu od 20. III 2022. do 31. III 2023., EKIP je, na osnovu podnesenog zahtjeva iz registra izbrisala sedam, a na osnovu podnesenih prijava za upis u registar registrovala jednog novog poštanskog operatora. Navedeni operator je registrovan za obavljanje komercijalnih poštanskih usluga. Shodno Zakonu o poštanskim uslugama, komercijalne poštanske usluge obuhvataju sve ostale poštanske usluge, kao i usluge dodatne vrijednosti (kurirske usluge, ekspresne usluge i dr.), koje se obavljaju na tržištu poštanskih usluga, a ne pripadaju univerzalnoj poštanskoj usluzi.

Na kraju ovog izvještajnog perioda na tržištu poštanskih usluga posluje 26 poštanskih operatora.

POGLAVLJE 4 - SLOBODA KRETANJA KAPITALA

4.1. Realizacija aktivnosti – zakonodavni okvir

Skupština je 29. IX 2022. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu, koji obuhvata usklađivanje sa Direktivom Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) 2015/2366 o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu, o izmjenama i dopunama direktiva 2002/65/EZ, 2009/110/EZ i 2013/36/EU, kao i Uredbe (EU) br. 1093/2010 i o prestanku važenja Direktive 2007/64/EZ - 32015L2366.

U vezi sa navedenim zakonom, Centralna banka je 23. II 2023. donijela Odluku o obezbjeđivanju pouzdane provjere autentičnosti klijenta i zajedničkim i sigurnim otvorenim standardima komunikacije. Ova odluka zasnovana je na odredbama Delegirane uredbe Evropske komisije (EU) 2018/389 koja dopunjuje Direktivu (EU) 2015/2366 Evropskog parlamenta i Savjeta, a kojom se uređuju regulatorni tehnički standardi za pouzdane provjere autentičnosti klijenta i zajedničkim i sigurnim otvorenim standardima komunikacije. U toku su aktivnosti na izradi i ostalih podzakonskih akata predviđenih navedenim zakonom.

Na osnovu Zakona o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računom za plaćanje sa osnovnim uslugama, Centralna banka Crne Gore je donijela još dva potrebna podzakonska akta. Zakon o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računom za plaćanje sa osnovnim uslugama primjenjuje se od 9. I 2023.

Centralna banka Crne Gore sprovodi aktivnosti u vezi sa projektom Modernizacija plaćanja Crna Gora – Zapadni Balkan u okviru Radne grupe za finansijska tržišta (WGFM).

Centralna banka Crne Gore zatražila je od EU tehničku pomoć u dijelu izrade „gap“ analize vezano za podnošenje zahtjeva i ispunjavanje kriterijuma za priključenje Crne Gore u SEPA.

Na dan 31. III 2023 Crna Gora ima tri platne institucije i to:

Platna institucija "MONTENEGRO TRANSFERS" DOO Podgorica (izvršavanje novčanih doznaka putem sistema „Western Union“) – koja ima 16 agenata;

Platna institucija "CAPITAL TRANSFER MNE" DOO Podgorica (izvršavanje novčanih doznaka putem sistema „RIA“) – koja ima 3 agenta;

Platna institucija „MONETA MNE" DOO Podgorica (izvršavanje novčanih doznaka putem sistema „MoneyGram“) – koja ima 4 agenta.

U periodu od juna 2022. do marta 2023, Centralna banka je, u cilju provjere usklađenosti poslovanja sa propisima iz oblasti platnog prometa:

Izvršila jednu ciljnu kontrolu pružaoca platnih usluga (banka) i u toku je priprema izvještaja o kontroli;

u skladu sa ECB-ovom praksom, nastavila je proces sprovođenja i sistem-wide tematske kontrole usklađenosti poslovanja pružaoca platnih usluga sa određenim odredbama Zakona o platnom prometu ("Službeni list CG", br. 62/13 i 6/14) započeo u prethodnom izvještajnom periodu. Svih jedanaest komercijalnih banaka u sistemu je bilo predmet ove kontrole.

U periodu od juna 2022. do marta 2023. donijeto je jedno rješenje za upis agenta u Registar platnih institucija i njihovih agenata.

4.2. Sprečavanje pranja novca i borba protiv terorizma

Centralna banka Crne Gore je od juna 2022. do marta 2023, izvršila 7 redovnih onsite kontrola finansijskih institucija: šest banaka, jedne platne institucije radi provjere usklađenosti njihovog poslovanja sa propisima iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranje terorizma. U vezi sa navedenim, dostavljani su informacije o izvršenim kontrolama (Izveštaji o kontrolama) i izvještaji o sumnjivim transakcijama (STR), kao i podaci o mjerama, Sektoru za finansijsko obavještajne poslove, u skladu sa Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

U istom periodu sprovedeno je pet tematskih ciljanih kontrola obveznika u vezi sa ispitivanjem ispunjenosti ranije izrečenih mjera po osnovu izvršenih neposrednih kontrola, na osnovu kojih su donesena četiri Zaključka o otklanjanju nepravilnosti u utvrđenim rokovima.

Centralna banka je u izvještajnom periodu izrekla mjere upozorenja za četiri obveznika, a za dvije banke je podnijela zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka pred Sudom za prekršaje zbog nepoštovanja odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

Centralna banka je održala četiri obuke za ukupno 28 obveznika nad kojima nadzor sprovodi Centralna banka u dijelu sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma sa ciljem unaprijeđenja znanja Ovlašćenih lica za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Takođe, od avgusta do oktobra 2022, završeni su i proslijeđeni sveobuhvatni upitnici (technical compliance i effectiveness) u okviru procedure evaluacije sistema sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma u Crnoj Gori od strane Moneyvala.

U navedenom periodu Centralna banka je imala intezivne aktivnosti u cilju pripreme, a zatim aktivno učestvovala u postupku evaluacije sistema Crne Gore od strane Moneyval tima, koji je u martu bio u on-site posjeti i kontroli u Crnoj Gori. Aktivnosti se i dalje nastavljaju u okviru započetog procesa.

Takođe, predstavnici Centralne banke su aktivno učestvovali u brojnim međuinstitucionalnim grupama čiji su članovi.

U navedenom periodu je izvršena i redovna procjena rizika cjelokupnog sektora kreditnih institucija (banke i MFI), u okviru razvijene metodologije procjene rizika od strane Centralne banke.

Ministarstvo unutrašnjih poslova - Direkcija za nadzor u oblasti sprečavanje pranja novca, finansiranja terorizma i međunarodnih restriktivnih mjera je, u periodu 1. I – 31. XII 2022, iz djelokruga svojih nadležnosti izvršila 136 kontrola kod obveznika definisanih Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma²². Navedene kontrole su rezultirale izdavanjem 65 prekršajna naloga u iznosu od 113.900,00 eura.

Tokom prva tri mjeseca 2023. inspektori Direkcije izvršili su 28 kontrola i izdali 4 prekršajna naloga u novčanom iznosu od 7.000,00 eura.

POGLAVLJE 6 - PRIVREDNO PRAVO

6.1. Normativni okvir

U cilju daljeg usklađivanja sa pravnom tekovinom EU u oblasti privrednog prava, Radna grupa koju je prethodno formiralo MERT, uz ekspertsku podršku koja je angažovana od strane EBRD, u periodu od septembra do decembra 2022. intenzivno je radilo na pripremi Radne verzije teksta Izmjena i dopuna Zakona o privrednim društvima. Predmetni zakon je prevashodno unaprijeđen u smislu usklađivanja sa dijelom Direktive EU 2017/828, koja tretira pitanja podsticanja dugoročnog učešća akcionara, Direktivom EU 2019/1151 u pogledu upotrebe digitalnih alata i postupaka u okviru privrednog prava, Direktivom 2019/2121 u pogledu prekograničnih spajanja i podjela kao i Direktivom EU 2022/2381 za rodnu ravnopravnost. Imajući u vidu da je riječ o ključnom zakonu za privredu, dodatan kvalitet materijala odnosi se na unapređenje normi koje su već u primjeni, a sve u cilju stvaranja uslova poslovanja koji će svim poslovnim subjektima omogućiti da postanu relevantan i ravnopravan učesnik na jedinstvenom ekonomskom tržištu. Nakon što se obave konsultacije sa predstavnicima Sekretarijata za zakonodavstvo, i predmetni zakon se dodatno prilagodi, uslijediće aktivnosti na organizaciji javne rasprave.

6.2. Aktivnosti Komisije za tržište kapitala

Revizija Kodeksa korporativnog upravljanja je definisana kao jedna od ključnih aktivnosti u okviru Programa rada Komisije za tržište kapitala za 2023. S tim u vezi, a na liniji prethodnih aktivnosti u ovom dijelu, Komisija za tržište kapitala je dana 12. VII 2022. uputila Ministarstvu finansija predloge projekata koji su predloženi za finansiranje kroz godišnji program IPA 2023, među kojima i Reviziju Kodeksa korporativnog upravljanja.

Nakon sprovedene ocjene relevantnosti projekata predloženih za finansiranje iz sredstava IPA 2023, Komisija za tržište kapitala je obaviještena da je projekat ocijenjen kao nerelevantan od strane Evropske komisije.

Komisija za tržište kapitala je trenutno u fazi pripreme apliciranja projekta Revizija Kodeksa korporativnog upravljanja za novu podršku.

6.3. Računovodstvo i revizija

3.6.3.1. Normativni okvir

U skladu sa Zakonom o računovodstvu („Sl. list CG“, broj 14/21), izmjene i dopune relevantnih podzakonskih akata su pripremljene i usvojene. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o formi obrazaca finansijskih iskaza za privredna društva i druga pravna lica je usvojen 29. XII 2021. ("Sl. list CG", broj 139/21).

Nakon imenovanja novog saziva Savjeta za reviziju, pokrenuta je inicijativa za izmjenu Zakona o reviziji i aktivnosti na pripremi predloga izmjena ovog zakonskog rješenja su planirane da budu završene do kraja II kvartala 2023.

3.6.3.2. Administrativni kapaciteti

Kad su u pitanju administrativni kapaciteti, došlo je do kadrovskog jačanja kako Direkcije za računovodstvo tako i Direkcije za nadzor nad revizijom.

Načelnik/ca Direkcije za računovodstvo je imenovan/a i zapošljen još jedan izvršilac na mjestu samostalnog savjetnika I. Takođe, uskoro očekujemo da se pokrene postupak za popunjavanje još jednog radnog mjesta u okviru ove direkcije.

U Direkciji za nadzor nad revizijom je počev od marta 2023. raspoređen jedan službenik na radnom mjestu ovlaštenog službenog lica I/inspektor. Dodatno, planirano je pokretanje procedure za popunjavanje radnih mjesta glavno ovlašteno službeno lice/glavni inspektor i ovlašteno službeno lice I/inspektor.

Na osnovu člana 39 stav 1 Zakona o reviziji („Sl. list CG“, broj 1/17), Vlada je 9.II 2023. donijela Rješenje o imenovanju Savjeta za reviziju čiji sastav čine predsjednik Savjeta i četiri člana.

POGLAVLJE 7 - PRAVO INTELEKTUALNE SVOJINE

7.1. Ministarstvo ekonomskog razvoja

Normativni okvir

Skupština je 27. XII 2022. donijela:

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o žigu („Sl. list CG“, broj 3/23). Ovaj zakon je predmet usklađivanja sa Direktivom (EU) 2015/2436 Evropskog parlamenta i Savjeta od 16. decembra 2015. o usklađivanju zakonodavstava država članica o žigovima;

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o patentima („Sl. list CG“, broj 3/23). Ovaj zakon je predmet usklađivanja sa Regulativom (EU) 2019/933 Evropskog parlamenta i Savjeta od 20. V 2019. o izmjeni Regulative (EZ) br. 469/2009 o sertifikatu o dodatnoj zaštiti za lijekove;

Zakon o potvrđivanju Singapurskog ugovora o žigovnom pravu ("Sl. list CG - Međunarodni ugovori", br. 2/23).

Vlada je 26. I 2023. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima, koji se trenutno nalazi u skupštinskoj proceduri. Predlog ovog zakona je predmet usklađivanja sa Direktivom (EU) 2017/1564 Evropskog parlamenta i Savjeta od 13. IX 2017. o određenim dopuštenim upotrebama određenih djela i drugih predmeta zaštite koji su zaštićeni autorskim pravom i srodnim pravima u korist osoba koje su slijepi, koje imaju oštećenje vida ili imaju drugih poteškoća u korišćenju štampanih materijala i o izmjeni Direktive 2001/29/EZ o usklađivanju određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacionom društvu, kao i sa pojedinim odredbama Direktive Savjeta 93/83/EEZ od 27. IX 1993. o koordinaciji određenih pravila s obzirom na autorsko pravo i srodna prava koja se odnose na satelitsko emitovanje i kablovsko reemitovanje i Direktivom 2004/48/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 29. IX 2004. o sprovođenju prava intelektualne svojine, u dijelu u kojem je EK ukazala na postojanje neusklađenosti. Predlog ovog zakona je dobio pozitivno mišljenje EK.

22 MUP - Direkcija za nadzor u oblasti sprečavanje pranja novca, finansiranja terorizma i međunarodnih restriktivnih mjera vrši shodno Zakonu o SPNFT član 94 vrši kontrolu kod obveznika definisanim članom 4 stav 2 tačka 13.

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je uz ekspertsku pomoć obezbijeđenu od strane Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO) otpočelo sa aktivnostima na izradi Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima radi usklađivanja sa Direktivom (EU) 2019/789 Evropskog parlamenta i Savjeta od 17. IV 2019. o utvrđivanju pravila o ostvarivanju autorskog prava i srodnih prava koja se primjenjuju na određene internetske prenose organizacija za radiodifuziju i reemitovanja televizijskih i radijskih programa i o izmjeni Direktive Savjeta 93/83/EEZ i usklađivanja sa Direktivom (EU) 2019/790 Evropskog parlamenta i Savjeta od 17. IV 2019. o autorskom i srodnim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu i izmjeni direktiva 96/9/EZ i 2001/29/EZ.

Međunarodna saradnja u oblasti intelektualne svojine

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma (MERT) sprovodi redovnu saradnju sa Svjetskom organizacijom za intelektualnu svojinu (WIPO), Zavodom za intelektualnu svojinu Evropske unije (EUIPO) i Evropskom patentnom organizacijom (EPO).

I Saradnja sa Svjetskom organizacijom za intelektualnu svojinu (WIPO)

Saradnja sa WIPO-om sprovedena je kroz učešće osoblja MERT-a zaduženog za poslove intelektualne svojine na webinarima, seminarima, stručnim sastancima sa Sektorom za razvijene i države u tranziciji (TDC), Sektorom za autorsko i srodna prava i dr.

U izvještajnom periodu, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

1. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 63. seriji sastanaka Skupština država članica WIPO-a, održanoj u Ženevi, Švajcarska, 14-22. VII 2022.
2. Jedan predstavnik MERT-a pohađao je online kurs Menadžment u oblasti intelektualne svojine, koji su zajedno organizovali WIPO i Zavod za intelektualnu svojinu Južne Koreje (KIPO), a koji je održan 1.VI – 25. VII 2022.
3. Jedan predstavnik MERT-a pohađao je kurs Promovisanje pristupa medicinskim tehnologijama i inovacijama, koji su zajednički organizovali WIPO, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) i Svjetska trgovinska organizacija (WTO), a koji je održan 3. X – 14. XI 2022.
4. Jedan predstavnik MERT-a učestvovao je na Regionalnom seminaru o patentibilnosti kompjuterski implementiranih pronalazaka, koji je održan u online formatu, 8. XII 2022.
5. U februaru 2023, predstavnici MERT-a imali su intenzivnu komunikaciju sa predstavnicima WIPO TDC Sektora u vezi sa kreiranjem aktivnosti saradnje u 2023, i to kroz razmjenu email-ova i učešće na video sastanku održanom 2. II 2023.

II Saradnja sa Zavodom za intelektualnu svojinu Evropske unije (EUIPO)

Saradnja sa EUIPO-om sprovedena je kroz učešće osoblja MERT-a na koordinacionim sastancima o saradnji, žigovima i dizajnima, kao i kroz učešće u projektu konvergencije praksi (CP9). Pored toga, timovi MERT-a i EUIPO-a zajednički su radili na IT projektima.

U izvještajnom periodu, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

1. Jedan predstavnik MERT-a učestvovao je na 19. Koordinacionom sastanku o saradnji, koji je održan u Alikanteu, Španija, 18. X 2022.

2. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 28. Koordinacionom sastanku o žigovima, koji je održan u Alikanteu, Španija, 19. X 2022.

3. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 21. Koordinacionom sastanku o dizajnim, koji je održan u Alikanteu, Španija, 20. X 2022.

4. Predstavnici MERT-a učestvovali su u projektu konvergencije praksi CP9 - Zajednička praksa u razlikovnosti tro-dimenzionalnih žigova koji sadrže verbalne i / ili figurativne elemente kada oblik nije distinktivan. Obavještenje o implementaciji projekta CP9 objavljeno je na sajtu MERT-a 2. XII 2022, zajedno sa Dokumentom o praksi.

5. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na Tehničkoj radionici o nacrtu odluke o CEFTA zajedničkom komitetu za trgovinske aspekte prava intelektualne svojine, koja je u saradnji sa EUIPO-om održana 7. i 8. XII 2022. u Briselu, Belgija.

6. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na Sastanku za kontakt osobe mreže EPO i EUIPO Akademija, u zajedničkoj organizaciji EPO-a i EUIPO-a, koji je održan u online formatu, 8-9. XII 2022.

7. U toku prva tri mjeseca 2023, službenici Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, zajedno sa timom EUIPO-a, radili su na re-integraciji podataka o žigovima u bazu podataka TMView. Takođe, uspješno je završena testna faza implementacije Front-Office alata (elektronsko podnošenje prijave za žigove).

8. U martu 2023. završen je prevod termina za HDB bazu podataka za žigove.

9. Jedan predstavnik MERT-a učestvovao je na 20. Koordinacionom sastanku o saradnji, koji je održan u Alikanteu, Španija, 28. III .2023.

10. Jedan predstavnik MERT-a učestvovao je na 29. Koordinacionom sastanku o žigovima, koji je održan u Alikanteu, Španija, 29.III 2023.

11. Jedan predstavnik MERT-a učestvovao je na 22. Koordinacionom sastanku o dizajnim koji je održan u Alikanteu, Španija, 30. III 2023.

III Saradnja sa Evropskom patentnom organizacijom (EPO)

U okviru saradnje sa EPO-om, ostvaren je značajan uspjeh. Crna Gora je pristupila Konvenciji o evropskom patentu (EPC). Crna Gora je postala država članica Evropske patentne organizacije, 1. X 2022, što je donijelo dodatne benefite za pronalazače. Takođe, od dana stupanja Crne Gore u članstvo Evropske patentne organizacije, Delegacija Crne Gore, u svojstvu države članice, učestvuje na sastancima Administrativnog odbora, vrhovnog tijela Evropske patentne organizacije, kao i na sastancima Komiteta EPO-a: Komiteta za budžet i finansije (BFC), Komiteta za patentno pravo (PLC) i Komiteta za tehničku i operativnu podršku (TOSC). Pored toga, osoblje MERT-a učestvovalo je u projektima konvergencije praksi, na webinarima, seminarima, kao i sastancima u okviru projekta PATLIB 2.0.

U izvještajnom periodu, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

1. Jedan predstavnik MERT-a učestvovao je na seriji seminara Pametna poljoprivreda: Patentiranje u pametnoj poljoprivredi, koji su održani u online formatu, 9.VI 2022, 15.VI 2022. i 30.VI 2022.

2. Jedan predstavnik MERT-a učestvovao je na 171. sastanku Administrativnog odbora, koji je održan u hibridnom formatu, 29-30.VI 2022.

3. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 172. sastanku Administrativnog odbora, koji je održan u Minhenu, Njemačka, 13. X 2022.

Dvočlana Delegacija Crne Gore po prvi put je učestvovala na sastanku Administrativnog odbora u svojstvu države članice EPO-a.

4. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 129. sastanku Komiteta za budžet i finansije, online, koji je održan 26-27. X 2022.

5. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 92. sastanku TOSC Komiteta, koji je održan u Minhenu, 8-9. XI 2022.

6. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 56. sastanku Komiteta za patentno pravo, koji je održan u Minhenu, 16. XI 2022.

7. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 130. sastanku Komiteta za budžet i finansije koji je održan u Minhenu, 13. XII 2022.

8. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 173. sastanku Administrativnog odbora, koji je održan u Minhenu, 13-14. XII 2022.

9. Dva predstavnika MERT-a učestvovala u obuci za SAP (Single Access Portal) i Micado bazu podataka, online 07. II 2023.

10. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 57. e-sastanku Komiteta za patentno pravo (PLC), 16. II 2023.

11. Jedan predstavnik MERT-a učestvovao je na online sastanku - Predstavljanje EPO programa za angažovanje nacionalnih eksperata u EPO-u, koji je održan 15. II 2023.

12. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na online sastanku sa EPO-om i predstavnicima Univerziteta Crne Gore u vezi sa EPO programom za mlade profesionalne saradnike - Pan European Seal Program for Young Specialists, održanom 22. II 2023.

13. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na 174. sastanku Administrativnog odbora, koji je održan u Minhenu, 22. III 2023.

14. Dva predstavnika MERT-a učestvovala su na bilateralnom sastanku sa predstavnicima EPO-a, koji je održan 24. III 2023, u online formatu, tokom koga je vođen razgovor o predstojećim aktivnostima saradnje.

AKTIVNOSTI DIREKCIJE ZA INTELEKTUALNU SVOJINU MINISTARSTVA EKONOMSKOG RAZVOJA I TURIZMA

Direkcija za intelektualnu svojinu je nastavila sa ostvarivanjem redovne nadležnosti registracije prava industrijske svojine (patent, žig, industrijski dizajn), kao i redovne nadležnosti iz oblasti autorskog i srodnih prava. Registracija prava industrijske svojine u Crnoj Gori se vrši u skladu sa međunarodno-ratifikovanim ugovorima, koji obavezuju Crnu Goru kao i nacionalnim zakonodavnim okvirom. Odsjek za patente i topografiju poluprovodnika nastavio je sa radom po prijavama i zahtjevima nosilaca prava intelektualne svojine, a u postupcima koji su u njegovoj nadležnosti.

Odsjek za žig, industrijski dizajn i oznake geografskog porijekla nastavio je sa radom po prijavama i zahtjevima nosilaca prava intelektualne svojine, a u postupcima koji su u njegovoj nadležnosti. Pored toga, ispitivači Odsjeka su

kontinuirano pratili relevantne presude Evropskog suda pravde, Zajedničke komunikacije EUIPO vezano za žigovno pravo, kao i Zajedničke komunikacije u pogledu grafičkog prikaza dizajna.

U Odsjeku za autorsko i srodna prava realizovane su aktivnosti:

- Vršen je nadzor nad radom svih kolektivnih organizacija pregledom i analizom dostavljene dokumentacije (opštih akata, izvještaja, odluka, sporazuma, materijala sa sjednica skupštine, upravnog i nadzornog odbora itd)
- Ovlašćeni predstavnici Direkcije su prisustvovali sjednicama skupštine Organizacije za zaštitu prava autora muzike Crne Gore PAM CG (u junu 2022) i NVU "Interpretatori Crne Gore – IN CG" (u decembru 2022)
- Utvrđena je Privremena tarifa naknade koju naplaćuje NU Organizacija fotografskih autora-OFA po osnovu kablovske retransmisije djela sa repertoara organizacije, broj 626-2604/2022-2 od 15. XII 2022.
- Vršena je posebna kontrola svih kolektivnih organizacija u dijelu usklađenosti njihovog poslovanja sa izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima usvojenim krajem 2021, a koje se odnose na kolektivno ostvarivanje prava.

IT aktivnosti

U saradnji sa Zavodom za intelektualnu svojinu Evropske unije (EUIPO) u decembru 2022. implementiran je CP9 projekat, koji se odnosi na distinktivnost trodimenzionalnih žigova (žigova kao oblika) koji sadrže verbalne i-ili figurativne elemente kada oblik sam po sebi nema distinktivna obilježja. Takođe, uspješno je završena testna faza za Front-Office (e-filing) alata za žigove - sistem za elektronsko podnošenje prijave i dokumentacije za žig, razvijen od EUIPO-a, a u martu 2023. završen je prevod novih termina za HDB bazu za žigove.

Aktivnosti na izradi strategije intelektualne svojine Crne Gore za period 2023-2026

Jedna od izuzetno važnih aktivnosti Direkcije u izvještajnom periodu je i rad na novoj strategiji intelektualne svojine. Nakon što je, 10. V 2022, Predlog strategije intelektualne svojine Crne Gore za period 2023-2026. sa akcionim planom poslat WIPO-u i EK na mišljenje, realizovane su sljedeće aktivnosti:

- WIPO je dostavio odgovor 6. jula, sa komentarom da su strateški i operativni ciljevi adekvatni, uz predloge za određena terminološka usklađivanja i pojašnjenja pojedinih formulacija, kao i opšte komentare koji se odnose na buduću implementaciju strategije;
- EK je dostavila mišljenje 24. X, sa određenim komentarima, predlozima i sugestijama;
- u periodu novembar-decembar 2022, saglasno dostavljenim komentarima EK i WIPO-a, u saradnji sa relevantnim institucijama, inoviran je Predlog strategije i akcionog plana;
- Koordinacioni tim za sprovođenje prava intelektualne svojine je 23. XII, razmotrio inovirani tekst Predloga strategije intelektualne svojine Crne Gore za period 2023-2026, sa Akcionim planom za 2023, kao mišljenje WIPO-a i EK.
- Predlog strategije intelektualne svojine Crne Gore za period 2023-2026 sa Akcionim planom za 2023. godinu je 1. februara 2023. godine poslat EK na mišljenje, a dostavljen je i WIPO-u.
- 24. III 2023. EK dostavila komentare na revidiranu verziju Predloga Strategije intelektualne svojine CG 2023-2026.

Aktivnosti Radne grupe za organizovanje i sprovođenje zajedničkih akcija usmjerenih na sprječavanje i suzbijanje vršenja povreda prava intelektualne svojine

Aktivnost iz Plana aktivnosti - Dani zajedničke akcije organizovana je u Kotoru 28. VII 2022, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, Direktorata za unutrašnje tržište i konkurenciju, Direkcije za intelektualnu svojinu u saradnji sa Upravom prihoda i carina, Upravom za inspeksijske poslove i Upravom policije.

STATISTIKA

PATENT

Period	15. VI 2021.- 20. III 2022.	
	BROJ PRIJAVA	REGISTROVANO
NACIONALNE	3	2
PROŠIRENI EVROPSKI PATENT	139	285

ŽIG

Period	6. VI 2022.- 31. III 2023.	
	BROJ PRIJAVA	REGISTROVANO
NACIONALNE	342	236
MEĐUNARODNE	2108	2320

INDUSTRIJSKI DIZAJN

Period	6. VI 2022.- 31. III 2023.	
	BROJ PRIJAVA	REGISTROVANO
NACIONALNE	4	6
MEĐUNARODNE	162	175

AUTORSKO PRAVO

15. VI 2021.- 20. III 2022.	
ZAHTJEVA ZA DEPONOVANJE	DEPONOVANO
22	20

7.3. Privredni sud

	Ukupno	do 3mj.	3 do 6 mj.	6 do 12 mj.	1 do 2 god.	2 do 3 god.	3 do 4 god.	4 do 5 god.	Preko 5 god.
Privredni sud	233	74	159	/	/	/	/	/	/
%	100%	31,75	68,25	/	/	/	/	/	/

U Privrednom sudu Crne Gore u periodu od 06.VI.2022. do 24.III.2023, primljeno je ukupno 233 predmeta iz oblasti zaštite prava intelektualne svojine. Ovi predmeti se uglavnom odnose na zaštitu prava na žig i zaštitu autorskog i srodnih prava. Prosječno trajanje postupka u ovim predmetima je oko 3-6 mjeseci.

Privredni sud Crne Gore zbir (6.VI.2022. – 24. III.2023)

	VRSTA POVREDE	BROJ NERIJEŠENIH PREDMETA NA POČETKU IZVJEŠTAJNOG RAZDOBLJA	BROJ PRIMLJENIH PREDMETA	TUŽBENI ZAHTEJ			NAČIN RJEŠAVANJA PREDMETA					UKUPNO RJEŠENO	BROJ NERIJEŠENIH PREDMETA NA KRAJU IZVJEŠTAJNOG RAZDOBLJA		
				BROJ PRIMLJENIH PREDMETA	USVOJENO	ODBIJENO	DJELIMIČNO USVOJENO	PRESUDOM	PORAVNANJE	ODBAČAJ	NA DRUGI NAČIN			USTUP DRUGOM SUDU	
															1
Privredni sud Crne Gore UKUPNO	ŽIG		2												2
	PATENT														
	INDUSTRIJSKI DIZAJN														
	OZNAKE GEOGRAFSKOG PORIJEKLA														
	AUTORSKO PRAVO		231				39	1		34		74		157	
	OSTALO														
	SVE UKUPNO		233				39	1		34		74		159	

7.4. Uprava za inspekcijske poslove - Tržišna inspekcija

Izveštaj Tržišne inspekcije o nepravilnostima i preduzetim mjerama po propisima o zaštiti prava intelektualne svojine za period od 06. VI 2022. - 27. III 2023.

AUTORSKO I SRODNA PRAVA

1. Optički diskovi

r.br.		po službenoj dužnosti	po opštem zahtjevu	po pojedinačnom zahtjevu	po zaduženoj prijavi	Ukupno
1.	Broj kontrola u oblasti prometa optičkih diskova/fotokopirnice	10	/	/	/	10
	Broj subjekata kod kojih su utvrđene nepravilnosti	/	/	/	/	/
	Broj utvrđenih nepravilnosti	/	/	/	/	/
	Broj ukazivanja	/	/	/	/	/
	Broj rješenja	/	/	/	/	/
	Broj slučajeva oduzete robe	/	/	/	/	/
	Broj komada oduzete robe / vrijednost u €	/	/	/	/	/
	CD	/	/	/	/	/
	DVD	/	/	/	/	/
	kasete	/	/	/	/	/
	ketridž	/	/	/	/	/
	Broj izdatih prekršajnih naloga/ vrijednost u €	/	/	/	/	/
	Broj zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka	/	/	/	/	/
	Broj krivičnih prijava	/	/	/	/	/

PRAVA INDUSTRIJSKE SVOJINE (patent, žig, dizajn, oznake geografskog porijekla, topografija integrisanih kola)

r.br.		po službenoj dužnosti	po opštem zahtjevu	po pojedinačnom zahtjevu	po zaduženoj prijavi	Ukupno
	Broj kontrola u oblasti industrijske svojine	248	444	25	9	726
	Broj subjekata kod kojih su utvrđene nepravilnosti	15	8	3	5	31
	Broj utvrđenih nepravilnosti	15	8	3	5	31
	Broj ukazivanja	/	/	/	/	/
	Broj rješenja	15	8	3	5	31
	Broj slučajeva oduzete robe	15	8	3	5	31
	Broj komada oduzete robe / vrijednost u €	103/23.875,00€	107/8.034,00€	27/835,00€	114/2.621,00€	351/35.365,00€
	patent	/	/	/	/	/
	žig	103/23.875,00€	107/8.034,00€	27/835,00€	114/2.621,00€	351/35.365,00€
	dizajn	/	/	/	/	/
	oznake goeg.porijekla	/	/	/	/	/
	topografija integ.kola	/	/	/	/	/
	Broj izdatih prekršajnih naloga/vrijednost u €	22/22.600,00€	5/5.300,00€	3/3.900,00€	4/4.600,00€	34/36.400,00€
	Broj zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka	/	2	/	/	2
	Broj krivičnih prijava	/	/	/	/	/

U ovom periodu podnijeto je ukupno 18 zahtjeva nosioca prava za zaštitu prava intelektualne svojine (11 opštih i 7 pojedinačnih).

7.5. Uprava prihoda i carina

U odnosu na sprovođenje mjera zaštite prava intelektualne svojine Uprava prihoda i carina vrši kontinuirane kontrole i ostvarila je značajne rezultate.

Nadležne organizacione jedinice Uprave prihoda i carina su u izvještajnom periodu od 6. VI 2022. do 27. III 2023, po osnovu sumnje da povređuje prava intelektualne svojine, prekinule 44 carinska postupka i privremeno zadržale robu u ukupnoj količini od 69.528 komada robe.

U ovom periodu, Uprava je, u ovom periodu donijela 137 rješenja kojima su usvojeni zahtjevi za preduzimanje carinskih mjera za zaštitu prava intelektualne svojine.

Uprava prihoda i carina je, u izvještajnom periodu, pod carinskim nadzorom, sprovela uništenje krivotvorene robe u količini od 8.256 komada robe.

U odnosu na izvještajni period za statističke podatke koji se odnose na tabele bilansa, administrativne kapacitete, ekonomsko-finansijske pokazatelje i slična izvještavanja, a koja se rade na kvartalnom ili godišnjem nivou, za period 1. I 2022 - 31. XII 2022. dajemo sljedeće podatke:

Nadležne organizacione jedinice Uprave prihoda i carina su u izvještajnom periodu, po osnovu sumnje da povređuje prava intelektualne svojine, prekinule 49 carinskih postupka i privremeno zadržale robu u ukupnoj količini od 32.948 komada robe.

U ovom periodu, Uprava je donijela 169 rješenja kojima su usvojeni zahtjevi za preduzimanje carinskih mjera za zaštitu prava intelektualne svojine.

Uprava prihoda i carina je, u izvještajnom periodu, sprovela uništenje robe za koju je utvrđena povreda prava intelektualne svojine u količini od 10.630 komada.

Skupština je 30. VII 2022. donijela novi Carinski zakon („Sl. list CG“, broj 86/22), a koji je stupio na snagu 11. VIII 2022, a počeo sa primjenom 11. II 2023. Odredbe koje se tiču mjera za zaštitu prava intelektualne svojine na granici su 196, 197 i 198 Carinskog zakona.

Ministarstvo finansija je 22. XI 2022. donijelo rješenje o obrazovanju Radne grupe za pripremu predloga nove Uredbe o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da povređuje prava intelektualne svojine. Rad na Uredbi je u toku.

Nastavljene su aktivnosti na izradi Nacionalne strategije za intelektualnu svojinu za Crnu Goru, kojim koordinira Ministarstvo ekonomskog razvoja, uz angažovane eksperte iz Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO). Uprava prihoda i carina aktivno učestvuje u izradi Nacrta Strategije.

Službenici ove Uprave redovno učestvuju na sastancima Radne grupe za pripremu i vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine koja se odnosi na pregovaračko poglavlje 7 – Pravo intelektualne svojine, kao i Koordinacionog tima za sprovođenje prava intelektualne svojine.

Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma data je, u martu 2023, saglasnost na Plan aktivnosti Radne grupe za organizovanje i sprovođenje zajedničkih akcija usmjerenih na sprečavanje i suzbijanje vršenja povreda prava intelektualne svojine u 2023.

U cilju redovnog izvještavanja Evropske komisije, Uprava prihoda i carina je, po unaprijed utvrđenoj metodologiji izradila statističke izvještaje o sprovođenju prava intelektualne svojine i to:

- Tromjesečni statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za period od 1. I - 31. III 2022;
- Tromjesečni statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za period od 1. IV - 30. VI 2022;

- Tromjesečni statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za period od 1. VII -30. IX 2022;
- Tromjesečni statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za period od 1. X - 31. XII 2022;
- Polugodišnji statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za period od 1. I 2022. -30. VI 2022;
- Godišnji statistički izvještaj o sprovođenju prava intelektualne svojine za 2022. godinu, kao i
- Uporedne podatke o usvojenim zahtjevima i prekidima carinskih postupaka za period 2019-2022.

U cilju ispunjavanja preporuka Evropske komisije Uprava prihoda i carina je shodno Akcionom planu za Pregovaračko poglavlje 7 predložila aktivnosti na daljem usklađivanju metodologije (formata) za statističko izvještavanje carinskog organa o sprovođenju prava intelektualne svojine. Vezano za ovu aktivnost predloženo je organizovanje video-konferencija između Crne Gore i EK- DG TAXUD-om o dodatnim informacijama i pojašnjenjima oko formata za statističko izvještavanja za carinsku službu koje koriste carinske službe EU, međutim ova aktivnost nije još uvijek realizovana. U izvještajnom periodu nastavljena je intezivna komunikacija sa DG TAXUD-om posredstvom Kancelarije za evropske integracije u Podgorici i Misije Crne Gore pri EU u Briselu, međutim nije određen datum za održavanje video konferencije koja je trebalo da se održi u novembru 2022. Uprava prihoda i carina stoji na raspolaganju kada DG TAXUD bude dostupan za održavanje sastanka/konferencije.

Na međunarodnom planu Uprava prihoda i carina je u periodu od 23. VI 2022. do 30. VI 2022. učestvovala u međunarodnoj operaciji „PANGEA XV“ u organizaciji Svjetske carinske organizacije, Interpola i Europola koja se odnosila na borbu protiv ilegalne trgovine krivotvorenim lijekovima. Tokom akcije nije bilo zapljene krivotvorenih lijekova.

7.6. Uprava policije

U navedenom vremenskom periodu nije bilo registrovanih krivičnih dijela, niti podešenih prijava koje se odnose na povredu prava intelektualne svojine.

MUP-Uprava policije uključena je u EMPACT aktivnosti od kojih se OAP 7.4 odnosi na kriminal protiv prava intelektualne svojine.

POGLAVLJE 8 - KONKURENCIJA

8.1. Antimonopolska politika

Zakonodavni okvir

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma (MERT) pripremlilo je Nacrt zakona o postupcima za naknadu štete zbog povreda konkurencije na tržištu i biće objavljen na javnu raspravu tokom II kvartala 2023.

Uredba o prestanku važenja Uredbe o grupnim izuzećima je prošla interresornu proceduru i njeno usvajanje od strane Vlade se očekuje tokom aprila 2023.

Administrativni kapaciteti AZK

Agencija za zaštitu konkurencije (AZK) usvojila je 25. VIII 2022. Pravilnik o unutrašnjoj sistematizaciji i organizaciji, koji je bio polazna osnova za jačanje administrativnih kapaciteta u skladu sa predviđenim zakonskim procedurama. U izvještajnom periodu je putem javnog konkursa zaposleno jedno lice - direktor Agencije, a putem internih oglasa,

radni odnos su zasnovala dva službenika, od čega je jedan službenik zasnovao radni odnos u Sektoru za kontrolu državne pomoći - Odsjek za prethodnu kontrolu, a drugi službenik je zasnovao radni odnos u Službi za opšte poslove i finansije. Dodatno, četiri javna oglasa koji su raspisani u 2022, realizovani su u I kvartalu 2023. Uslijed složenosti procedura (proceduru sprovodi Uprava za ljudske resurse), očekujemo realizaciju javnog konkursa za zamjenika direktora Agencije tokom aprila 2023. Nakon dužeg vremenskog periodu u VD statusu, direktor Agencije je izabran na petogodišnji mandat što će, uz Savjet koji funkcioniše u punom kapacitetu, značajno olakšati realizaciju aktivnosti planiranih kroz evropsku agendu u ovom poglavlju. U skladu sa planiranom dinamikom jačanja administrativnih kapaciteta kroz Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2023-2024, planirano je zapošljavanje po jednog službenika u Odsjeku za utvrđivanje zabranjenih sporazuma, Odsjeku za procjenu koncentracija i pojedinačnih izuzeća, Odsjeku za utvrđivanje zloupotrebe dominantnog položaja, Odsjeku za prethodnu kontrolu i Odsjeku za naknadnu kontrolu.

U skladu sa sugestijom EK, a u cilju kreiranja okvira za uspješno jačanje administrativnih kapaciteta, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, u koordinaciji sa AZK, započelo je proceduru usvajanja Pravilnika o izmjeni Pravilnika o koeficijentima za utvrđivanje zarade zaposlenih u Agenciji za zaštitu konkurencije. Prilikom sprovođenja interresornih procedura, prije slanja Vladi, Ministarstvo finansija je dalo negativno mišljenje nakon čega je procedura zaustavljena. Procedura će biti ponovo pokrenuta od strane MERT-a u najkraćem mogućem roku.

8.2. Konkurencija

Koncentracije

Agenciji je u izvještajnom periodu podnijeto 57 zahtjeva za izdavanje odobrenja za sprovođenje koncentracije. Od ukupnog broja podnešenih zahtjeva, riješeno je i izdato ukupno 52 rješenja (od čega je jedan zahtjev obustavljen zbog povlačenja zahtjeva a jedan odbijen jer nisu ispunjeni uslovi za podnošenje zahtjeva) a 19 se odnosi na prethodni period. U proceduri su 23 predmeta.

Od ukupno pokrenutih pet postupaka pred Sudom za prekršaje, riješen je jedan postupak po žalbi Agencije u ponovnom postupku gdje je Viši sud oglasio krivim pravno lice i odgovorno lice u pravnom licu i izrekao kazne, dok su ostala četiri postupka u toku.

Pred Sudom za prekršaje u Podgorici, Agencija je podnijela jedan zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka i isti je u toku.

Izuzeća sporazuma od zabrane

U izvještajnom periodu, pokrenuto je sedam postupaka po zahtjevu stranaka za pojedinačno izuzeće sporazuma od zabrane, riješeno je šest (jedan iz prethodnog perioda a pet iz tekućeg perioda), dok su dva postupka u toku.

Zabranjeni sporazumi

U toku izvještajnog perioda pred Agencijom se vode dva postupka za utvrđivanje zabranjenih sporazuma od kojih je u jednom postupku slučaj riješen i donijeto je Rješenje o utvrđivanju zabranjenog sporazuma, dok je drugi postupak još uvijek u toku. Pored toga, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

Podnijete su tri Inicijative za ispitivanje povrede konkurencije, koje su u izvještajnom periodu riješene;

Izdana su dva mišljenja po zahtjevu učesnika na tržištu;

Izdana su dva competition advocacy obavještenja koja su upućena Ministarstvu prosvjete i Ministarstvu kapitalnih investicija;

U prekršajnom postupku od strane sudova za prekršaje tokom izvještajnog perioda je od ukupno 17 postupaka za utvrđivanje zabranjenih sporazuma koji se vode pred prekršajnim sudovima, riješeno je sedam postupaka u kojima su sudovi za prekršaje jedan postupak obustavili zbog nastupanja apsolutne zastare, u jednom postupku je odbijena žalba Agencije i potvrđeno rješenje suda o oslobađanju od krivice, u pet postupaka po žalbama Agencije Viši sud za prekršaje je usvojio žalbe Agencije i izrečene su novčane kazne za učesnike zabranjenog sporazuma, dok su preostalih deset postupaka koji se vode pred sudovima još uvijek u toku;

U upravnom postupku se trenutno vodi devet postupaka po tužbama koje su uložili učesnici na tržištu i postupci su u toku.

Zloupotreba dominantnog položaja

U toku izvještajnog perioda Agenciji je podnijeta jedna inicijativa za ispitivanje povrede konkurencije, koja je u toku.

Sektorske analize

U toku izvještajnog perioda Agencija je izvršila sljedeće aktivnosti:

Analiziranje podataka na tržištu hljeba, specijalnog zdravog hljeba i peciva na relevantnom geografskom tržištu Crne Gore, za potrebe inicijative;

Analiziranje podataka tržišta maloprodaje (tržni centri) na relevantnom geografskom tržištu Glavnog Grada, za potrebe koncentracije;

Postupak analize uslova konkurencije na tržištu postprodajnih usluga, obuhvatajući garanciju, servisne usluge, promet i korišćenje rezervnih djelova za motorna vozila.

U toku su Analize nafte i naftnih derivata na teritoriji Crne Gore, Analiza maloprodaje i veleprodaje prehrambenih proizvoda na teritoriji Crne Gore i Analiza prodaje piva na teritoriji Crne Gore, za potrebe predmeta.

8.3. Državna pomoć

8.3.1. Unaprjeđenje zakonodavstva

U oblasti državne pomoći, u izvještajnom periodu usvojeni su sljedeći podzakonski akti:

Uredba o prestanku važenja Uredbe o načinu vođenja evidencije o državnoj pomoći („Sl. list CG“, broj 83/22).

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o državnoj pomoći („Sl. list CG“, broj 85/22).

Uputstvo o načinu izračunavanja ekvivalenta subvencije i kamatne stope povraćaja gdje je, između ostalog, propisano i određivanje referentnih i diskontnih kamatnih stopa u skladu sa Saopštenjem Komisije o reviziji metode za određivanje referentnih i diskontnih stopa (2008/C 14/02) („Sl. list CG“, broj 130/22);

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi pravila državne pomoći kojim je preuzeto Saopštenje Komisije – Privremeni okvir za mjere državne pomoći u kriznim situacijama za podršku privredi nakon ruske agresije na Ukrajinu - 2022/C 426/01 („Sl. list CG“, broj 34/23);

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o načinu podnošenja prijave i obrascu prijave za državnu pomoć („Sl. list CG”, broj 34/23).Ovim izmjenama unaprijeđen je postupak prijavljivanja i u potpunosti preuzete evropske procedure i metodologija prijavljivanja.

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o Listi pravila državne pomoći u cilju usklađivanja sa Saopštenjem komisije – Okvir za državnu pomoć za istraživanje, razvoj i inovacije (2022/C 414/01) i Saopštenjem komisije - Smjernice o državnoj pomoći za klimu, zaštitu životne sredine i energiju za 2022 (2022/C 80/01). U proceduri za objavljivanje u Službenom listu.

Administrativni kapaciteti

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima, u Direkciji za koordinaciju, izvještavanje i državnu pomoć (Ministarstvo finansija) je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji predviđeno pet službenika i to:

- načelnik/ca;
- samostalni/a savjetnik/ca I – dva službenika;
- samostalni/a savjetnik/ca III – jedan službenik;
- viši/a savjetnik/ca III – jedan službenik.

U periodu od 6. VI 2022. – 31. III 2023. zaposlena su dva nova službenika na poziciji savjetnika I, tako da su sada zajedno sa načelnicom Direkcije, popunjena tri od ukupno pet sistematizovanih radnih mjesta.

8.3.2. Kapaciteti za sprovođenje i primjenu

Agencija je u izvještajnom periodu donijela 39 odluka, od čega 15 rješenja i 24 mišljenja koja se odnose na državnu pomoć, i to:

Prethodna kontrola:

- tri rješenja o usklađenosti državne pomoći;
- 24 mišljenja po prijavama državne pomoći;
- jedno rješenje obustavi postupka;

Naknadna kontrola:

- četiri rješenja o pokretanju ispitnog postupka naknadne kontrole;
- sedam rješenja o okončanju ispitnih postupaka naknadne kontrole.

Od ispitnih postupaka koje je Agencija pokrenula u izvještajnom periodu, u januaru 2023. je pokrenut ispitni postupak za utvrđivanje usklađenosti potencijalne državne pomoći dodijeljene avio kompaniji To Montenegro.

Agencija je u izvještajnom periodu u postupcima naknadne kontrole državne pomoći donijela tri rješenja kojima je naložila povraćaj neusklađene državne pomoći, i to u sljedećim predmetima:

Ministarstvo kapitalnih investicija - Društvo za transport putnika i robe u vazdušnom saobraćaju "Montenegro Airlines" a.d. Podgorica (Rješenjem St. br. 164/2021 od 28. IV 2021. otvara se stečajni postupak) - Agencija je naložila Ministarstvu kapitalnih investicija povraćaj nezakonito dodijeljene neusklađene pomoći u iznosima od:

2.824.000,00 eura, po osnovu Zaključka Vlade br. 07-118 od 20. VI 2019; 3.800.000,00 eura, po osnovu Zaključka Vlade br. 07-210 od 29. X 2019; 501.641,21 eura, po osnovu Zaključka Vlade br. 07-2641 od 20. V 2020; i 79.060,23 eura, po osnovu Zaključka Vlade br. 07-3062 od 11. VI 2020. i naložila da to ministarstvo bez odlaganja, a najkasnije u roku od četiri mjeseca od dana prijema tog rješenja, preduzme mjere neophodne za povraćaj neusklađene državne pomoći. Montenegro Airlines je podnio tužbu Upravnom sudu protiv Rješenja Agencije i upravni spor je u toku. Ministarstvo kapitalnih investicija je dostavilo obavještenje o preduzetim mjerama za povraćaj neusklađene državne pomoći;

Ministarstvo kapitalnih investicija - „Barska plovdba” AD Bar - Agencija je naložila Ministarstvu kapitalnih investicija povraćaj nezakonito dodijeljene državne pomoći i naložila da to ministarstvo utvrdi sve iznose neusklađene državne pomoći dodijeljene davanjem državne garancije kao i otplate dospjelih a neizmirenih rata u vezi sa kreditnim aranžmanom koji se odnosi na dva broda u vlasništvu Barske plovdbе AD Bar, te da sačini i Agenciji za zaštitu konkurencije dostavi plan povraćaja sa mjerama i rokovima za njegovu realizaciju ili obavještenje o preduzetim mjerama za povraćaj neusklađene državne pomoći i da bez odlaganja, a najkasnije u roku od četiri mjeseca od dana prijema tog rješenja, preduzme mjere neophodne za povraćaj neusklađene državne pomoći. Barska plovdba AD Bar je podnijela tužbu Upravnom sudu protiv Rješenja Agencije i upravni spor je u toku. Ministarstvo kapitalnih investicija je dostavilo obavještenje o preduzetim mjerama za povraćaj neusklađene državne pomoći i plan povraćaja neusklađene državne pomoći;

Ministarstvo kapitalnih investicija - „Crnogorska plovdba” AD Kotor - Agencija je naložila Ministarstvu kapitalnih investicija povraćaj nezakonito dodijeljene državne pomoći i naložila da to ministarstvo utvrdi sve iznose neusklađene državne pomoći dodijeljene davanjem državne garancije kao i otplate dospjelih a neizmirenih rata u vezi sa kreditnim aranžmanom koji se odnosi na brodove u vlasništvu „Crnogorske plovdbе“ AD Kotor, te da sačini i Agenciji za zaštitu konkurencije dostavi plan povraćaja sa mjerama i rokovima za njegovu realizaciju ili obavještenje o preduzetim mjerama za povraćaj neusklađene državne pomoći i da bez odlaganja, a najkasnije u roku od četiri mjeseca od dana prijema tog rješenja, preduzme mjere neophodne za povraćaj neusklađene državne pomoći. Ministarstvo kapitalnih investicija je dostavilo obavještenje o preduzetim mjerama za povraćaj neusklađene državne pomoći i plan povraćaja neusklađene državne pomoći.

Korisnici državne pomoći (u predmetnim slučajevima: Montenegro Airlines, Barska plovdba AD Bar i Crnogorska plovdba AD Kotor), dužni su da vrate neusklađene državne pomoći utvrđenje pomenutim rješenjima, a na koje se obračunava kamata za period od dodjele pomoći do dana donošenja ovog rješenja o povraćaju i plaća zatezna kamata u skladu sa zakonom kojim se uređuje zatezna kamata.

Nakon donošenja rješenja o povraćaju nezakonite ili neusklađene državne pomoći, Agencija nema zakonske nadležnosti u odnosu na praćenje realizacije povraćaja, već je obaveza sačinjavanja plana povraćaja nezakonite ili neusklađene državne pomoći, kao i utvrđivanje mjera i rokova za njegovu realizaciju, na davaocu državne pomoći, a sve u skladu sa pravilima i propisima koji se primjenjuju na povraćaj nezakonite ili neusklađene državne pomoći.

U vezi sa IV završnim mjerilom, definisanim zajedničkom pozicijom EU za poglavlje 8 - Konkurencija:

U vezi sa utvrđivanjem da li je državna pomoć koja joj je dodijeljena kompaniji Montenegro Airlines od 2012. usklađena s odredbama SSP-a o državnoj pomoći, Agencija je u izvještajnom periodu, nakon što je obaviještena od strane Nacionalne turističke organizacije Crne Gore o sumnjama o dodjeli nezakonite državne pomoći, pokrenula ispitni postupak naknadne kontrole potencijalne državne pomoći dodijeljene kompaniji Montenegro Airlines u 2017.

U vezi sa utvrđivanjem da li je UNIPROM KAP primio nezakonitu državnu pomoć, Agencija je u avgustu 2022. započela sa predispitnim radnjama i uputila Ministarstvu finansija nalog za dostavu podataka u cilju sagledavanja pravilno i potpuno utvrđenog činjeničnog stanja, odnosno utvrđivanja da li su Uniprom KAP-u, uplaćivana sredstva iz budžeta Crne Gore. Ministarstvo finansija je postupilo po navedenom nalogu i dostavilo tražene podatke, nakon čega je Agencije naložila dostavu dodatnih podataka, pa je Ministarstvo informisalo Agenciju da u periodu od 2014. do danas (kompanija je osnovana 2014.), nijesu vršene uplate kompaniji UNIPROM KAP iz budžetske rezerve, kao i da Ministarstvo nije izdavalo državne garancije kompaniji UNIPROM KAP. Takođe, Agencija se u izvještajnom periodu obratila i Ministarstvu kapitalnih investicija sa nalogom za dostavu podataka da li je to ministarstvo ili njegovi pravni prethodnici dodjeljivalo mjere UNIPROM KAP-u, koje se mogu smatrati državnom pomoći, na šta se Ministarstvo izjasnilo kao nenadležno i uputilo Agenciju na Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma. Na nalog Agencije ka Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma da li je to ministarstvo ili njegovi pravni prethodnici dodjeljivalo mjere UNIPROM KAP-u, koje se mogu smatrati državnom pomoći, Ministarstvo se izjasnilo da ne posjeduje podatke o davanju državne pomoći kompaniji UNIPROM KAP. U izvještajnom periodu, Agencija je u cilju utvrđivanja da li je UNIPROM KAP-u dodijeljena državna pomoć, uputila nalog za dostavu podataka i Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić, a nakon što se Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić izjasnila, Agencija je naložila detaljnije dostavljanje podataka sa određenim rokom za postupanje.

U vezi utvrđivanjem da li je bilo nezakonite pomoći u finansiranju izgradnje autoputa Bar-Boljare i njegovog poslovanja, Agencija je u avgustu 2022. započela sa predispitnim radnjama i uputila Ministarstvu kapitalnih investicija nalog za dostavu podataka u cilju izjašnjavanja o postupku i načinu, te odabiru druge ugovorne strane za zaključenje ugovora za finansiranje i izgradnju autoputa Bar-Boljare, kao i o povjeravanju poslova upravljanja, održavanja i naplate putarine kompaniji Monte put. Ministarstvo kapitalnih investicija je dostavilo odgovor na navedeni nalog za dostavu podataka. Agencija analizira dostavljene podatke i u toku 2023. će nastaviti sa preduzimanjem radnji u cilju utvrđivanja da li je bilo nezakonite pomoći u finansiranju izgradnje autoputa i njegovog poslovanja.

Agencija je 13. XII 2022. utvrdila Godišnji izvještaj o dodijeljenoj državnoj pomoći u 2021. godini, isti je dostavljen na upoznavanje Vladi, potom je isti dostavljen Skupštini, takođe na upoznavanje, nakon čega će Agencija Godišnji izvještaj o dodijeljenoj državnoj pomoći u 2021. dostaviti i Evropskoj komisiji.

8.4. Bilateralna saradnja

Saradnja između AZK i Ministarstva za ekonomiju i zaštitu klime SR Njemačke (BMVK), kao i Savezne službe za sprovođenje njemačkog i evropskog prava konkurencije (Bundeskartellamt – Federal Cartel Office, BKartA) obnovljena je na godinu dana u okviru zvanične najave projekta održane u Evropskoj kući u Podgorici 22. III 2023. Njemački ekspert Till Weisner održao je prvu obuku posvećenu vertikalnim sporazumima 22. i 23. marta. U II kvartalu planirano je 6 različitih obuka koje će biti održane u prostorijama Agencije i 1 u online formatu u oblastima konkurencije, državne pomoći i IT infrastrukture. Kreiran je Radni plan koji sadrži obuke koje će biti sprovedene do kraja godine, a usklađuju se kvartalno.

Predstavnici Agencije boravili su početkom marta u zvaničnoj posjeti Mađarskom nacionalnom tijelu za konkurenciju (HCA), a u toku je usaglašavanje teksta Memoranduma o saradnji.

Pored aktivnosti na planu uspostavljanja bilateralne saradnje sa nadležnim tijelima zemalja članica, Agencija je značajnu pažnju posvetila uspostavljanju produktivnije saradnje sa nadležnim crnogorskim institucijama. Obnovljen je Memorandum o saradnji sa Ekonomskim fakultetom Univerziteta Crne Gore koji je rezultirao predavanjem direktora Agencije o politikama konkurencije i državne pomoći pred studentima. Predavanje je održano pod pokroviteljstvom

IPA projekta pod nazivom „Povećanje kapaciteta institucija za usklađivanje i primjenu pravne tekovine EU u oblasti konkurentnosti i inovacija“.

Pored toga, održan je inicijalni sastanak sa predstavnicima Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore na kojem je razgovarano o potencijalnim modalitetima saradnje između institucija. U fokusu razgovora bilo je održavanje predavanja predstavnika AZK na temu konkurencije i stažiranje studenata u Agenciji, kao dio plana o jačanju administrativnih kapaciteta.

Dodatno, u saradnji Agencije i Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu dogovorene su dvije obuke tokom 2023. posvećene dodatnom upoznavanju sudija i tužioca sa legislativom i praksom u oblastima konkurencije i državne pomoći. Prva posvećena državnoj pomoći planirana je za jun 2023, dok će obuka posvećena konkurenciji biti održana tokom IV kvartala 2023. Ova aktivnosti biće sprovedena u okviru IPA projekta pod nazivom „Povećanje kapaciteta institucija za usklađivanje i primjenu pravne tekovine EU u oblasti konkurentnosti i inovacija“, koji se sprovodi uz podršku Delegacije EU u Crnoj Gori.

U okviru dobre saradnje između nadležnih institucija za oblast konkurencije Crne Gore i Hrvatske, Agencija za zaštitu tržišnog natjecaja Hrvatske organizovala je obuku za službenike AZK. Obuka je bila posvećena jačanju administrativnih kapaciteta u oblasti IT tehnologije sa posebnom fokusom na nenajavljene uvide, a obuku je uspješno završio službenik zadužen za poslove IT sektora.

POGLAVLJE 9 - FINANSIJSKE USLUGE

9.1. Normativni okvir

U izvještajnom periodu regulatorne aktivnosti Centralne banke (CBCG) bile su usmjerene na unaprijeđenje podzakonske regulative donesene u cilju sprovođenja Zakona o kreditnim institucijama („Sl. list CG“, br. 72/19 i 8/21) kao i praćenje sprovođenja i poboljšanje privremenih makroprudencijalnih mjera i mjera za sprečavanje negativnih uticaja COVID-19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem.

U tom smislu, Savjet Centralne banke je u decembru 2022. donio sljedeće odluke:

Odluka o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID 19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem („Sl. list CG“ broj 135/22).

Naime, tokom 2022, sprovedena je analiza efekata svih važećih privremenih mjera i potrebe njihove dalje primjene. Konstatovano je značajno umanjjenje rizika od epidemije COVID 19, prije svega na građane usljed čega je smanjen obim primjene pojedinih prethodno uvedenih privremenih mjera te je navedenom Odlukom propisano ukidanje mjere restrukturiranja kredita za fizička lica i to zbog malog broja klijenata koji koriste ovu mogućnost kao i zbog ukupnog iznosa prethodno restrukturiranih kredita.

Sprovedenom analizom je utvrđena potreba produženja primjene mjere koja se odnosi na ublažavanje negativnih efekata pada cijena hartija od vrijednosti, uz njeno pojačanje, odnosno povećanje procenta na ublažavanje, odnosno uključivanje u izračun redovnog osnovnog kapitala. Stoga, Odlukom se uvodi mogućnost da kreditne institucije mogu da, zaključno do 30. VI 2023, prilikom vrednovanja dužničkih finansijskih instrumenata raspoloživih za prodaju utvrđenih u skladu sa MSFI 9, koji su uključeni u ukupni ostali rezultat, isključe 100% iznosa akumuliranih nerealizovanih gubitaka. Ova mjera je uvedena imajući u vidu neizvjesno trajanje rata u Ukrajini, materijalno značajan iznos nerealizovanih gubitaka na nivou pojedinačnih kreditnih institucija i sistema kao cjeline i odnosi se samo na dužničke finansijske instrumente koje su emitovale centralne vlade i jedinice regionalne i lokalne

samouprave iz čl. 131 i 132 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija („Sl. list CG“, br. 128/20, 140/21 i 144/22).

Odluka o izmjeni Odluke o makroprudencijalnim mjerama koje se odnose na kredite koje kreditne institucije odobravaju fizičkim licima („Sl. list CG“ broj 144/22) kojom se primjena prethodno utvrđenih makroprudencijalnih mjera produžava na godinu dana.

Analizom sistemskih trendova kretanja gotovinskih nenamjenskih neobezbijeđenih kredita i kredita obezbijeđenih mjenicom, utvrđeno je da u periodu od donošenja Odluke zaključno sa 31. X 2022, bez obzira na rast bruto kredita na nivou sistema od 13,69%, ukupni gotovinski nenamjenski krediti bilježe pad od 21,01%. Nadalje, njihovo učešće u ukupnim kreditima se u pomenutom periodu smanjilo sa 25,25% na 17,55%. Pojedine kreditne institucije ne pokazuju pozitivne trendove smanjenja ove vrste kreditiranja i kod njih je rizik i dalje prisutan. Veći iznos ovih kredita od 50% regulatnog kapitala kod tri kreditne institucije, kao i iznos NPL-a ovih kredita kod nekih kreditnih institucija, veći od prosjeka na nivou sistema, obavezuje na pojačano praćenje ovog segmenta kreditiranja i u budućem periodu. U skladu sa navedenim, zaključeno je da je nastavak primjene Odluke primjeren i u narednom periodu, čime bi se limitirao prostor i rizik za plasman ove vrste gotovinskih kredita.

Odluka o stopi kontracikličnog bafera kapitala za prvi kvartal 2023. godine („Sl. list CG“ broj 144/22). Ovom Odlukom određuje se stopa kontracikličnog bafera kapitala za teritoriju Crne Gore, za prvi kvartal 2023. godine koja iznosi 0% ukupnog iznosa izloženosti riziku i primjenjuje se od 1. januara 2023.

Odluka o izmjeni Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija („Sl. list CG“ broj 144/22). Navedenom Odlukom propisuje se da će se odredbe u vezi sa stupanjem dužnika u status neispunjavanja obaveza iz člana 197 primjenjivati od 1. IV 2023. Do početka primjene odredbi iz člana 197, smatraće se da je dužnik stupio u status neizmirenja obaveza ako kasni u otplati dospjelih obaveza duže od 90 dana. Naime, bliži kriterijumi za utvrđivanje nastanka statusa neispunjavanja obaveza sadrže posebna pravila računanja, odnosno brojanja dana kašnjenja u ispunjavanju obaveza dužnika, i podrazumijevaju postojanje posebnog tehničkog rješenja koje su kreditne institucije dužne da obezbijede kako bi u cjelosti uvažile ovaj zahtjev.

Na osnovu sprovedene analize Centralne banke iz novembra 2022, utvrđeno je da su kreditne institucije u postupku razvoja navedenog tehničkog rješenja, koje prethodno mora biti i testirano, te da postoje određene dileme u vezi sa njegovom primjenom, zbog čega je konstatovana potreba za odlaganjem primjene člana 197 Odluke.

Dodatno, Savjet Centralne banke Crne Gore je u martu 2023. donio i Odluku o stopi kontracikličnog bafera kapitala za drugi kvartal 2023. godine („Sl. list CG“ broj 33/23), kojom se određuje stopa kontracikličnog bafera kapitala za teritoriju Crne Gore, za drugi kvartal 2023, koja iznosi 0% ukupnog iznosa izloženosti riziku i primjenjuje se od 1. IV 2023.

Na kraju, u septembru i decembru 2022. održane su dvije TAIEX misije u vezi sa najboljim praksama u ocjeni ICAAP-a i sprovođenja SREP procesa i planovima oporavka odnosno iskustava supervizora u ocjeni ICAAP-a i planova oporavka.

Takođe, u okviru aktivnosti koje Centralna banka sprovodi u saradnji sa Ministarstvom finansija, Agencijom za nadzor osiguranja i Komisijom za tržište kapitala u cilju pripreme nacрта zakona kojim će biti regulisana oblast dodatnog nadzora nad finansijskim konglomeratima, izvršena je prijava za tehničku pomoć EU kroz TAIEX, čija realizacija je zakazana za april tekuće godine.

Procjena kvaliteta aktive (AQR)

AQR je završen 2021. i sve banke su primijenile efekte proizašle iz pojedinačnih radnih blokova, nakon čije primjene je utvrđeno da je koeficijent adekvatnosti kapitala kod svih banaka iznad zakonom propisanom minimuma.

Dodatno, imajući u vidu kretanja u finansijskom i realnom sektoru, kao i predviđanja makroekonomskih kretanja u narednom periodu, Centralna banka je, u skladu sa najboljim praksama u ovoj oblasti sprovela stresno testiranje banaka u Crnoj Gori. Glavni cilj stresnog testiranja jeste utvrđivanje dodatnih potreba za kapitalom, radi obezbjeđenja poslovanja banaka u nepredviđenim okolnostima, na osnovu činjeničnog stanja u bankama na dan 31. XII 2021. Stresnim testiranjem je kroz tri scenarija izvršena procjena dodatnog kapitala koji bankama može biti potreban da prevaziđu potencijalne gubitke koji mogu nastati pod uticajem negativnih makroekonomskih kretanja u 2022. i 2023. Takođe, svaka banka pojedinačno je sprovela stresno testiranje koristeći sopstvenu metodologiju i modele koji su za nju najprikladniji.

Osnovu za stresno testiranje su predstavljali podaci na 31. XII 2021. koji su obuhvatili rezultate AQR-a. Rezultati stresnog testiranja ukazuju na zadovoljavajuću otpornost bankarskog sistema Crne Gore na nepovoljna kretanja u makroekonomskom okruženju. Projekcije za 2022. i 2023. pokazuju da bi u slučaju sva tri scenarija sve banke i dalje imale koeficijent solventnosti iznad regulatornog minimuma.

Sanacija kreditnih institucija

CBCG je u procesu usaglašavanja Zakona o sanaciji kreditnih institucija sa Direktivom 2019/879/EU o izmjeni Direktive 2014/59/EU u pogledu kapaciteta pokrivanja gubitaka i dokapitalizacije kreditnih institucija i investicionih društava i Direktive 98/26/EZ (BRRD II), sa ciljem poboljšanja operativnog izvršenja sanacije kreditnih institucija, jačanja nadležnosti organa za sanaciju i prevazilaženja zakonskih neizvjesnosti. Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sanaciji kreditnih institucija usvojio je Savjet CBCG 22. decembra 2022. i prosljeđen je Ministarstvu finansija koje je raspisalo javnu raspravu o izmjenama i dopunama Zakona, kao redovni dio procesa donošenja zakona u Crnoj Gori, a koja je trajala od 11. I do 13. II 2023. Shodno Programu pristupanja Crne Gore EU 2023-2024, očekuje se da će Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sanaciji kreditnih institucija Skupština usvojiti u IV kvartalu 2023. Usvajanjem ovog zakona zakonodavstvo CBCG po osnovu sanacije kreditnih institucija će biti u potpunosti usklađeno sa BRRD II. U međuvremenu, CBCG radi na pripremi podzakonskih akata koji su neophodni za primjenu ovog zakona.

Budući da je bila u obavezi da pripremi planove sanacije u roku od šest mjeseci od dana primjene važećeg zakona koji je stupio na snagu 1. I 2022, CBCG je zatražila od svih kreditnih institucija da dostave podatke kojima raspolažu, a koji su neophodni za izradu planova sanacije, što su kreditne institucije i uradile, pa je CBCG u zakonskom roku (do 30. VI 2022.) usvojila prve planove sanacije. Ciklus izrade planova sanacije je proces koji se odvija u kontinuitetu, pa je CBCG zahtjev za dokumentaciju za izradu planova sanacije za 2023. dostavila svim kreditnim institucijama, kako bi se planovi sanacije, izračun MREL-a, kao i obračun redovnih doprinosa za sanacioni fond mogao sveobuhvatno i pravovremeno izvršiti u toku 2023.

CBCG je u toku 2022. utvrdila minimalni zahtjev za regulatornim kapitalom i kvalifikovanim obavezama (MREL) za sve kreditne institucije, koji je dovoljan za mogući otpis ili konverziju iznosa regulatornog kapitala i kvalifikovanih obaveza, najmanje u visini pokrića gubitaka i dokapitalizacije. Regulatorni kapital je zbir osnovnog i dopunskog kapitala kreditne institucije, obračunat u skladu sa Zakonom o kreditnim institucijama. Kvalifikovanim obavezama smatraju se obaveze i vlasnički instrumenti, osim instrumenata redovnog osnovnog kapitala, dodatnog osnovnog kapitala i dopunskog kapitala kreditne institucije koji nisu isključeni iz primjene instrumenta interne sanacije u skladu sa Zakonom o sanaciji kreditnih institucija. MREL će se izračunavati za kreditne institucije najmanje jednom

godišnje, a kreditne institucije su u obavezi da u kontinuitetu održavaju nivo regulatornog kapitala i kvalifikovanih obaveza najmanje na nivou koji je određen rješenjem.

U skladu sa Zakonom o sanaciji kreditnih institucija, kreditne institucije su bile u obavezi da izvrše prvu uplatu redovnog godišnjeg doprinosa u Sanacioni fond najkasnije do 31. VII 2022, što su one i uradile i uplatile su doprinose u punom obračunatom iznosu. U skladu sa Zakonom, sredstva Sanacionog fonda moraju dostići nivo od najmanje 1% od iznosa garantovanih depozita svih kreditnih institucija kojima je CBCG izdala dozvolu za rad, do 31. VII 2031, prema revidiranim finansijskim izvještajima za prethodnu godinu. U toku je obračun redovnih doprinosa za 2023, koji će kreditne institucije biti dužne da uplate do 30. VI 2023.

U okviru druge faze regionalnog IPA projekta „Program jačanja kapaciteta centralnih banaka Zapadnog Balkana sa ciljem njihove integracije u Evropski sistem centralnih banaka“, CBCG je započela saradnju sa ekspertima Hrvatske narodne banke (HNB) u oblasti sanacije. U periodu od 1 – 3. III 2023, održana je prva ekspertska misija HNB-a sa ciljem daljeg razvoja sanacione funkcije CBCG. Razmjena informacija sa ekspertima HNB u pogledu primjene relevantne evropske regulative u vezi sanacije kreditnih institucija u Hrvatskoj je dio plana CBCG da svoj regulatorni okvir u ovoj oblasti, na sveobuhvatan način i u što skorijem periodu, uskladi sa evropskim regulatornim okvirom.

U predmetnom periodu, u dijelu normativnih aktivnosti, Agencija za nadzor osiguranja je, na osnovu Zakona o osiguranju, donijela:

Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja i kriterijumima za ocjenu podobnosti budućih kvalifikovanih imalaca i članova organa upravljanja, („Sl. list CG“, broj 058/22). Navedenim Pravilnikom bliže je propisana dokumentacija koja se dostavlja uz zahtjeve za izdavanje dozvole za rad društvima za osiguranje, a u dijelu propisanih dokaza i dokumentacije za kvalifikovane imaoce i lica koja su članovi organa upravljanja primjenjivaće se i u postupcima davanja saglasnosti za sticanje ili povećanje kvalifikovanih učešća i za imenovanje novih članova organa upravljanja u već postojećim društvima za osiguranje.

Pravilnik o bližim dokazima o ispunjenosti uslova za izdavanje dozvole za obavljanje poslova posredovanja, odnosno zastupanja u osiguranju, („Sl. list CG“, broj 089/22). Navedeni Pravilnik je donešen kao obaveza propisana članom 51 stav 3 Zakona o osiguranju („Sl. list CG“, br. 78/06, 19/07, 53/09, 73/10, 40/11, 45/12, 06/13, 55/16, 146/21) koji propisuje da regulatorni organ utvrđuje bliži način obavljanja poslova posredovanja u osiguranju, dok je članom 65 stav 8 propisano da Agencija utvrđuje bliži način obavljanja poslova zastupanja u osiguranju.

Pravilnik o utvrđivanju rezultata poslovanja, raspoređivanju ostvarene dobiti, pokriću gubitka i mjerama za pokriće gubitka („Sl. list CG“, broj 101/22). Pravilnik je donijet jer je regulativa koja se odnosi na sektor osiguranja, odnosno Zakon o osiguranju koji je sistemski za ovu oblast, pretrpio značajne izmjene od dana donošenja Pravilnika o utvrđivanju rezultata poslovanja, raspoređivanju ostvarene dobiti, pokriću gubitka i mjerama za pokriće gubitka, od 2008. do danas. Kako bi se terminologija uskladila sa aktuelnom terminologijom Zakona o osiguranju pogotovu u dijelu akcijskog kapitala i kapitalnih zahtjeva, predložena je izmjena u članu 3 važećeg Pravilnika. Predloženom izmjenom postiže se stvarni smisao norme, te se usmjeravaju društva za osiguranje na adekvatan redosljed postupaka u slučaju potrebe pokrivanja nastalih gubitaka u poslovanju.

Pravilnik o uslovima za polaganje, načinu polaganja i programu stručnog ispita za obavljanje poslova ovlašćenog aktuara („Sl. list CG“, broj 115/22). Članom 153 Zakona o osiguranju definisana je obaveza obavljanja aktuarskih poslova u društvu za osiguranje, od strane ovlašćenog aktuara. Ovlašćeni aktuar je lice koje ima ovlašćenje regulatornog organa za obavljanje aktuarskih poslova, dok je jedan od uslova za dobijanje ovlašćenja i položen stručni ispit za obavljanje poslova ovlašćenog aktuara. Prema procjeni Agencije za nadzor osiguranja a na osnovu

informacija iz postupka redovnog nadzora nad poslovanjem društava za osiguranje, javila se potreba unaprjeđenja postupka organizacije i sprovođenja stručnog ispita, a naročito tehničko unaprjeđenje pravilnika u dijelu priznavanja dijela aktuarskog ispita.

Pravilnik o bližem načinu vršenja nadzora nad poslovanjem društava za osiguranja („Sl. list CG“, broj 115/22). Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o osiguranju predviđeno je da se aktom Agencije za nadzor osiguranja uređuje način vršenja nadzora, kao i da će Agencija, za mjere iz člana 129 stav 1 tačka 2 Zakona, za koje se može izreći posebna novčana naknada, propisati i kriterijumi za nalaganje te posebne naknade. Imajući u vidu odredbe Zakona o osiguranju, a naročito Glave IX. Nadzor djelatnosti osiguranja, predmetnim pravilnikom se propisuju odredbe kojima su definisani uslovi, prava i obaveze prilikom sprovođenja nadzora, postupak prilikom sačinjavanja zapisnika, izricanje mjera propisanih zakonom.

Pravilnik o deponovanju i ulaganju sredstava tehničkih rezervi društva za osiguranje („Sl. list CG“, broj 141/22). Članom 90, stav 2 Zakona o osiguranju, propisano je da Agencija za nadzor osiguranja, može propisati i druge vrste deponovanja i ulaganja sredstava tehničkih rezervi. Uzimajući u obzir navedeno dodate su neke vrste ulaganja i ograničenja za ta ulaganja.

Pravilnik o sadržini i načinu polaganja stručnog ispita za obavljanje poslova posredovanja, odnosno zastupanja u osiguranju („Sl. list CG“, broj 122/22). Ovim Pravilnikom uređen je postupak polaganja stručnog ispita za obavljanje poslova posredovanja, odnosno zastupanja u osiguranju. Kako su pokrenute aktivnosti u cilju automatizacije cijelog procesa, Agencija je obezbijedila odgovarajući softver koji će koristiti za potrebe održavanja ispita, a koji će raditi na osnovu baze ispitnih pitanja koja proizilaze iz regulative utvrđene pravilnikom.

Pravilnik o bližem sadržaju izvještaja o spoljnoj reviziji u društvu za osiguranja („Sl. list CG“, broj 126/22). Imajući u vidu da crnogorsko tržište trenutno ne raspolaže dovoljnim brojem aktuara koji su stekli ovlašćenje Agencije za nadzor osiguranja za obavljanje aktuarskih poslova koja društvo za reviziju može angažovati za realizaciju propisane obaveze iz člana 8 stav 2 tačka 5 Pravilnika o bližem sadržaju izvještaja o spoljnoj reviziji u društvu za osiguranje, ocijenjeno je da je neophodno da se produži rok u kojem se za predmetnu obavezu može angažovati i lice koje ima ovlašćenje za obavljanje aktuarskih poslova izdato od nadležnog organa ili koje je položilo stručni ispit u skladu sa programom obrazovanja aktuara usvojenim od strane međunarodnih i evropskih udruženja aktuara, ako nije zaposleno ili na drugi način angažovano u društvu za osiguranje koje je predmet revizije ili u društvu povezanom sa tim društvom i to zaključno sa revizijom finansijskih izvještaja koji se odnose na 2024.

Pravilnik o intelektualnim i tehničkim uslugama koje se mogu obavljati pored poslova posredovanja odnosno zastupanja u osiguranju („Sl. list CG“, broj 146/22). Uzimajući u obzir da je članom 51 stav 2 Zakona o osiguranju propisano da društvo za posredovanje u osiguranju može pružati i intelektualne i tehničke usluge u vezi sa poslovima osiguranja, u skladu sa propisom regulatornog organa, a članom 65 stav 3 propisano da pored poslova zastupanja u osiguranju društvo za zastupanje u osiguranju i preduzetnik - zastupnik u osiguranju može pružati i intelektualne i tehničke usluge u vezi sa poslovima osiguranja, u skladu sa propisom regulatornog organa.

Pravilnik o bližem načinu obavljanja poslova posredovanja, odnosno zastupanja u osiguranju i pružanja intelektualnih i tehničkih usluga („Sl. list CG“, broj 146/22). Članom 51 stav 3 Zakona o osiguranju („Sl. list CG“, br. 78/06, 19/07, 53/09, 73/10, 40/11, 45/12, 06/13, 55/16, 146/21) propisano je da Agencija za nadzor osiguranja kao regulatorni organ utvrđuje bliži način obavljanja poslova posredovanja u osiguranju, dok je članom 65 stav 8 propisano da Agencija utvrđuje bliži način obavljanja poslova zastupanja u osiguranju.

Pravilnik o sistemu upravljanja u društvima za osiguranje („Sl. list CG“, broj 025/23). Članom 46a stav 6 i članom 100 stav 4 Zakona o osiguranju dato je ovlaštenje Agenciji za nadzor osiguranja da propiše bliži postupak i minimalni obuhvat sistema upravljanja u društvu za osiguranje i bliži način uspostavljanja i sprovođenja sistema upravljanja rizicima, kao i način identifikacije, mjerenja, praćenja i upravljanja rizicima kojima je u poslovanju izloženo ili bi moglo biti izloženo društvo za osiguranje. Imajući u vidu da predmetni pravni osnov ukazuje na obavezu uređenja sistema upravljanja u društvu za osiguranje shodno standardima primjenljivim u važećoj EU regulativi, Agencija se, pri izradi ovog akta i odlučivanju o opsežnosti pojedinih odredbi, vodila raspoloživom regulativom iz te oblasti – zahtjevima postavljenim direktivom S2, delegiranom uredbom 2015/35/EC, smjericama Evropskog regulatora osiguranja i penzionih fondova (EIOPA), kao i dostupnim primjerima uporedne regulative koji na određeni način uređuju ovaj sistem.

Pravilnik o bližem sadržaju i načinu pružanja informacija koje pruža društvo za osiguranje („Sl. list CG“, broj 019/23). Članom 81d stav 8 Zakona o osiguranju („Sl. list CG“, br. 78/06, 19/07, 53/09, 73/10, 40/11, 45/12, 06/13, 55/16, 146/21) propisano je da bliži sadržaj i način pružanja informacija koje je društvo za osiguranja dužno da prije zaključenja ugovora o osiguranju pruža ugovorniku propisuje regulatorni organ. Agencija za nadzor osiguranja se prilikom izrade predmetnog pravilnika vodila važećim standardima u pogledu predugovornog informisanja, a koji su sadržani u Direktivi (EU) 2016/97 Evropskog parlamenta i Vijeća od 20. I 2016. o distribuciji osiguranja, Uredbi (EU) br. 1286/2014 Evropskog Parlamenta i Vijeća od 26. XI 2014. o dokumentima s ključnim informacijama za upakovane investicione proizvode za male ulagače i investicione osiguravajuće proizvode (PRIIP-ovi) i drugoj važećoj regulativi iz ove oblasti.

Pravilnik o sadržaju izvještaja i drugih obavještenja i podataka koji se dostavljaju Agenciji za nadzor osiguranja i o načinu i rokovima njihovog dostavljanja (usvojen na sjednici Savjeta 16. III 2023, u postupku objave u „Sl. list. CG“). Predložene dopune Pravilnika o sadržaju izvještaja i drugih obavještenja i podataka koji se dostavljaju Agenciji za nadzor osiguranja i o načinu i rokovima njihovog dostavljanja, odnose se na propisivanje obaveze dostavljanja dodatnih izvještaja iz oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, a čije donošenje predstavlja obavezu društava za životno osiguranje, kao i društava za posredovanje, odnosno zastupanje u osiguranju, preduzetnika zastupnika u osiguranju i banaka, koji obavljaju poslove posredovanja, odnosno zastupanja u osiguranju u dijelu životnih osiguranja, shodno regulativi kojom je uređeno sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Nakon revizije obrazaca kojima je uređen sadržaj redovnih izvještaja koji se dostavljaju za potrebe nadzora, utvrđena je potreba za izmjenom određenih obrazaca u cilju obezbijedivanja većeg kvaliteta i obuhvata podataka koji se redovno dostavljaju za potrebe nadzora

Uvođenjem digitalizacije i u proces godišnjeg nadzornog izvještavanja Agencije za nadzor osiguranja značajno je unaprijeđen proces dostave podataka i izvještaja i istovremeno je napravljen značajan iskorak u pogledu kvaliteta i pouzdanosti podataka i informacija koje služe kao osnov za nadzor u skladu sa novim unaprijeđenim podzakonskim okvirom u ovom domenu. Takođe, veoma značajni efekti se odnose na smanjenje operativnih rizika u pratećim poslovnim procesima u Agenciji i u društvima za osiguranje.

U izvještajnom periodu nastavljen je razvoj regulatornog okvira i pravne tekovine EU za djelatnosti osiguranja. Imajući u vidu složenost pravne tekovine EU, a posebno izuzetno visoke zahtjeve koji se postavljaju Agenciji vezano za prenošenje i primjenu pravne tekovine i supervizorske prakse u skladu sa EU standardima i smjericama, Agencija sprovodi kontinuirane aktivnosti koje su usmjerene na obezbijedivanje tehničke pomoći i podrške neophodne za izgradnu stručnih kapaciteta u Agenciji.

Prema preliminarnim podacima za period od 1. I - 31. XII 2022, na tržištu osiguranja u Crnoj Gori, bruto fakturisana premija je iznosila 108,3 mil. eura, što predstavlja rast od 9,6% u odnosu na isti period u 2021, i to: rast premije

neživotnog osiguranja za 10,3% i rast premije životnog osiguranja za 6,8%. Dominantno učešće od 80,3% u ukupnoj bruto fakturiranoj premiji ostvarila su neživotna osiguranja, dok su životna osiguranja učestvovala sa 19,7%. U odnosu na uporedni period u 2021. rastu bruto premije u izvještajnom periodu najviše je doprinio rast u vrstama Osiguranje kredita 94,7%, Zdravstveno osiguranje 42,8, Osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila za 4,2% i Osiguranje života 7,3%, dok je najveći pad ostvaren u vrsti Osiguranje imovine od požara i drugih opasnosti za 1%.

Komisija za tržište kapitala je u martu 2021. završila sa nacrtom tri zakona i to:

Zakon o penzionim fondovima;

Zakon o alternativnim investicionim fondovima; i

Zakon o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom.

Zajedno sa Ministarstvom finansija u toku 2022. usaglašeni su tekstovi nacrtu zakona, sprovedena je javna rasprava koja je trajala od 4. VII do 5. IX 2022, razmotreni su komentari sa iste i sačinjen je izvještaj. Komisija je usaglasila tekstove zakona sa mišljenjem Sekretarijata za zakonodavstvo. U toku su pripreme prijave za TAIX misije, a u vezi izrade transpozicionih tabela za navedene zakone.

POGLAVLJE 28 - ZAŠTITA POTROŠAČA I JAVNO ZDRAVLJE

28.1. Zaštita potrošača

28.1.1. Zakonodavni i strategijski okvir

Strategijski okvir

U skladu sa trogodišnjim Nacionalnim programom zaštite potrošača 2022-2024, u toku je rad na izradi Izvještaja o realizaciji Akcionog plana za sprovođenja Nacionalnog programa zaštite potrošača (2022-2024), za 2022. kao i Predloga Akcionog plana za sprovođenje Nacionalnog programa zaštite potrošača (22-24) za 2023.

Zakonodavni okvir

Crna Gora je u skladu s razvojem potrošačke pravne tekovine, pripremila i sljedeće zakone:

Zakon o potrošačkim kreditima kojim će se, pored već preuzete Direktive 2008/48/EZ o potrošačkim kreditima, prenijeti i Direktiva 2014/17 o stambenim kreditima. Nacrt zakona je u decembru 2021. dat na javnu raspravu i u toku je proces usaglašavanja sa Sekretarijatom za zakonodavstvo nakon čega će biti poslat Evropskoj komisiji na mišljenje. Utvrđivanje Predloga zakona planirano je do kraja IV kvartala 2023;

Zakon o turizmu i ugostiteljstvu kojim će se preuzeti Direktiva 2015/2302 o putovanjima u paket aranžmanima i povezanim putnim aranžmanima. Na Nacrt zakona je mišljenje EK dostavljeno 22. II 2021, a utvrđivanje Predloga zakona planirano je do kraja IV kvartala 2023;

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nadzoru proizvoda na tržištu, u skladu s Regulativom 2019/1020 o tržišnom nadzoru i usklađenosti proizvoda. Nacrt zakona je upućen EK na mišljenje, a utvrđivanje Predloga zakona planirano je za I kvartal 2023.

Pored navedenog, za 2023. planirano je i donošenje:

Zakona o zaštiti potrošača s ciljem prenošenja tri direktive (2019/770, 2019/771, 2019/2161) koje propisuju nova pravila za trgovinu u digitalnom svijetu, usljed značajnog porasta korišćenja ovih servisa izazvanog pandemijom Covid-19, čime će nacionalno zakonodavstvo u ovoj oblasti biti potpuno usklađeno i s najrecentnijom EU tekovinom. Radionica u saradnji s ekspertskom misijom TAIX, na temu usklađivanja crnogorskog potrošačkog zakonodavstva s pomenute tri (3) Direktive, je održana u periodu od 5. do 9. IX 2022, u Podgorici. U toku je rad na izradi Nacrta zakona koji će biti objavljen na Javnu raspravu do kraja IV kvartala 2023;

Zakona o kolektivnim tužbama, s ciljem prenošenja Direktive 2020/1828 o reprezentativnim tužbama za zaštitu kolektivnih interesa potrošača. Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je u saradnji s TAIX-om, u periodu od 12. do 16. XII 2022, u Podgorici, organizovalo radionicu na temu zaštite kolektivnih interesa potrošača i reprezentativnim tužbama. U toku je rad na izradi Nacrta zakona o kolektivnim tužbama za zaštitu potrošača, a objavljivanje na Javnu raspravu je planirano do kraja I kvartala 2023.

28.1.2. Jačanje administrativnih i tehničkih kapaciteta

Vlada je donijela Odluku o osnivanju Savjeta za zaštitu potrošača ("Sl. list CG", br. 28/22 i 98/22) i donijela Rješenje o imenovanju članova Savjeta za zaštitu potrošača ("Sl. list CG", br.113/22) dok je I redovna sjednica Savjeta održana dana 9. XII 2022, a II redovna sjednica Savjeta dana 7. III 2023.

Posjeta ekspertske misije za privremeno zatvaranje PP 28 (dio zaštita potrošača) je, u skladu s Operativnim zaključcima za privremeno zatvaranje PP 28 iz februara 2020. (veza videokonferencija od 5. XII 2019), nakon više odlaganja usljed pandemije COVID-19, konačno realizovana u periodu 26 – 29. IX 2022.

U skladu s utvrđenom Agendom, ekspertski tim EU je bio u prilici da ocijeni ispunjenost 1. mjerila iz PP 28, s fokusom na administrativne kapacitete Crne Gore i spremnost za sprovođenje pravne tekovine u oblasti ekonomskih interesa potrošača i bezbjednosti proizvoda. Ovom prilikom, eksperti su posjetili UIP i druge ključne članove Mreže nadležnih organa i prikupili informacije o kadrovskoj osposobljenosti, ostvarenim rezultatima u sprovođenju potrošačkog zakonodavstva, i provjerili praktičan rad na terenu u oblasti bezbjednosti proizvoda i nadzora tržišta. Takođe, eksperti su izvršili uvid u rad i kapacitete MERT, kao i sprovođenje zakonodavstva od strane Odbora za vansudsku zaštitu potrošača i krovne potrošačke nevladine organizacije (CEZAP), uključujući njihove aktivnosti na podizanju svijesti i edukaciji potrošača. Izvještaj eksperata o spremnosti Crne Gore za privremeno zatvaranje PP 28 se očekuje do kraja II kvartala 2023.

28.1.3. Sprovođenje zakonodavstva

28.1.3.1. Zaštita ekonomskih interesa potrošača

A) Inspekcijski nadzor nad primjenom Zakona o zaštiti potrošača i drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača

Uprava za inspekcijske poslove - Inspekcije Uprave koje sprovode inspekcijski nadzor u oblasti zaštite ekonomskih interesa potrošača (u skladu sa Zakonom o zaštiti potrošača i drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača), u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023, izvršile su ukupno 26.143 inspekcijska pregleda, u kojima je utvrđeno 4.246 nepravilnosti, za čije otklanjanje su preduzete propisane upravne i kaznene mjere.

U nadzoru nad primjenom Zakona o zaštiti potrošača (ZPP) - Tržišna inspekcija, Turistička inspekcija, Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Zdravstveno-sanitarna inspekcija, u izvještajnom periodu, izvršile su ukupno 11.308 inspekcijskih pregleda. U izvršenim inspekcijskim pregledima utvrđeno je 1.047 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (83 ukazivanja i 986 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 1.868

prekršajnih naloga (kojima su izrečene novčane kazne) i podniet je jedan zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka nadležnom sudu za prekršaje.

U nadzoru nad primjenom drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača (Zakon o potrošačkim kreditima, Zakon o turizmu i ugostiteljstvu, Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o lijekovima, Zakon o pravima pacijenata, Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, Zakon o raftingu i Zakon o skijalištima), Tržišna, Turistička i Zdravstveno-sanitarna inspekcija, izvršile su ukupno 14.835 inspekcijskih pregleda, u kojima je utvrđeno 3.199 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (969 ukazivanja i 1.212 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 3.277 prekršajnih naloga i podnijeto 239 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka nadležnim sudovima za prekršaje.

Najveći broj kontrola u oblasti zaštite potrošača izvršila je Tržišna inspekcija (ukupno 11.184), u kojima su utvrđene 1.022 nepravilnosti, a za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (62 ukazivanja i 970 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 1.858 prekršajnih naloga i podnesen je jedan zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka. U skladu s drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača (Zakon o potrošačkim kreditima, Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o lijekovima, Zakon o energetici i Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda) Tržišna inspekcija je izvršila 7.860 inspekcijskih pregleda, u kojima je utvrđeno 1.195 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (129 ukazivanja i 1.056 rješenja). Za počinjene prekršaje, izdato je 1.647 prekršajnih naloga i podnijeta su dva zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

Inspekcije Uprave su u izvještajnom periodu primile ukupno 872 žalbe potrošača, koje su se odnosile na povredu prava iz Zakona o zaštiti potrošača i drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača. Od toga broja, do hakerskog napada na IT infrastrukturu Vlade CG (kraj avgusta 2022) preko Centralnog informacionog sistema za zaštitu potrošača evidentirano je ukupno 445 podnesaka. Međutim, rad "Mreže nadležnih organa", koja je u skladu s Regulativom 2017/2394 osnovana odlukom Vlade CG sredinom 2021, nastavljen je jednako efikasno kao u prethodnom periodu i pored hakerskog napada, uključujući CISZP.

Dok je rad Mreže nakon 30. VIII 2022. nastavljen preko nadležne službe Uprave za inspekcijske poslove (UIP), kao Centralne tačke CISZP-a tj. Mreže, samo podizanje ovog IT sistema je još uvijek u toku, pri čemu su svi podaci očuvani, i niti jednog trenutka nisu bili kompromitovani na bilo koji način.

B) Nadzor u oblasti zaštite ekonomskih interesa potrošača od strane drugih nadležnih tijela

Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. u oblasti zaštite korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga EKIP-u je podnijeto ukupno 244 žalbi korisnika, donijeto je 222 odluka/rješenja kojima je odlučeno na sledeći način: 24 žalbe su usvojene i predmeti vraćeni operatorima na ponovno odlučivanje, 219 žalbi je odbijeno, u 79 predmeta je donijeto rješenje o obustavljanju postupaka zbog postignutog poravnanja korisnika i operatora nakon što se Agencija uključila u postupak, dok je 26 žalbi odbijeno zbog neblagovremenosti, neuredne žalbe ili zbog nenadležnosti Agencije. Ovaj broj rješenja o obustavi postupaka, zajedno s brojem usvojenih žalbi ukazuje da su 103 žalbe riješene u korist pretplatnika.

Kada su u pitanju tužbe na odluke Savjeta EKIP-a donijete u postupcima po žalbama korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga, u izvještajnom periodu Upravnom sudu je podnijeto 7 tužbi.

Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti (REGAGEN) je primila 2 žalbe podnijete protiv rješenja EPCG, kojima je odlučeno po prigovoru podnijetom po osnovu neispunjavanja minimuma kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom. Obje žalbe su usvojene.

Sekretarijat za Komunalne poslove Glavnog grada Podgorica u odjeljenju za upravni nadzor primio je ukupno 146 prigovora na račune vršilaca komunalnih djelatnosti, 35 žalbi korisnika komunalnih usluga, među kojima je bilo žalbi koje su izjavljene na prvostepena akta javnih službi nad kojima vrše nadzor (npr. Rješenje "Vodovod i kanalizacija" o odbijanju nekog zahtjeva stranke, o otpisu duga, subvenciji i sl.), ali i tzv. žalbi zbog ćutanja uprave. Takođe, u izvještajnom periodu primljena su ukupno 32 predloga za izmjenu rješenja Sekretarijata za komunalne poslove i 10 zahtjeva za odlaganje izvršenja upravnog akta, čime su donijeta ukupno 223 rješenja za prethodnu godinu. U konačnom, obrađeno je 95 tužbi koje su podnijete protiv rješenja Sekretarijata, koja su donijeta tokom 2022. Kada je u pitanju tekuća godina, primljeno je i 10ak žalbi korisnika na prvostepena akta javnih službi nad kojima Sekretarijat vrši upravni nadzor (uglavnom rješenja "Vodovoda" kojim su odbijeni zahtjevi za subvencionisanje mjesečnih računa) i isto toliko prigovora na račune, izjavljenih u redovnom postupku, dakle, nakon što se korisnik najprije obratio vršiocu komunalne djelatnosti, pa se onda, shodno članu 59a stav 8 obratio prigovorom ovom organu.

Centralni informacioni sistem za zaštitu potrošača (CISZP) www.potrosac.me (Kontakt tačka Uprava za inspeksijske poslove)

Kao što je već navedeno, zbog hakerskog napada na IT infrastrukturu Vlade Crne Gore, CISZP nije u funkciji od kraja avgusta 2022, pa su podaci u okviru izvještajnog perioda prikazani posebno za period prije i nakon pada sistema.

U periodu od 6. VI – 22. VIII 2022. preko ovog sistema evidentiran je dio žalbi za inspekcije Uprave (ukupno 177), od kojih je 138 dodijeljeno u nadležnost Tržišnoj inspekciji, 14 je bilo u nadležnosti Turističke inspekcije, 24 u nadležnosti Inspekcije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i jedna u nadležnosti Zdravstveno-sanitarne inspekcije. Najveći broj žalbi se odnosio na kvalitet proizvoda i usluga, kao i na saobraznost i garancije. Za ostale organe/institucije – članove sistema, preko CISZP-a je evidentirano ukupno 14 žalbi, od kojih je pet u nadležnosti Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, jedna u nadležnosti Centralne banke Crne Gore, tri u nadležnosti Ministarstva kapitalnih investicija (Inspekcija za drumski saobraćaj), četiri u nadležnosti Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (Inspekcija za hranu) i jedna u nadležnosti Sekretarijata za komunalne poslove Glavnog grada Podgorica. U naznačenom periodu, preko CISZP-a je evidentirano i devet žalbi za druge organe koji nijesu članovi sistema.

Kada su u pitanju ostali podnesci (inicijative i pitanja potrošača), u gore navedenom periodu preko CISZP-a je evidentirano 267 podnesaka za inspekcije Uprave (249 inicijativa i 18 pitanja potrošača), od kojih je 145 dodijeljeno Tržišnoj inspekciji (131 inicijativa i 14 pitanja potrošača), 119 Turističkoj inspekciji (118 inicijativa i jedno pitanje potrošača), dva pitanja Inspekciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i jedno Elektroenergetskoj inspekciji. Za ostale organe/institucije – članove sistema evidentirano je 29 podnesaka (26 inicijativa i tri pitanja potrošača), od kojih tri za Agenciju za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (jedna inicijativa i dva pitanja), jedna inicijativa za Centralnu banku Crne Gore, jedno pitanje za Agenciju na nadzor osiguranja, 11 inicijativa za Upravu za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (Inspekcija za hranu) i 13 inicijativa za Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (Poljoprivredna inspekcija).

Takođe, evidentirana su i 32 podneska za druge organe koji nijesu članovi sistema (30 inicijativa i dva pitanja potrošača).

U periodu od 30. VIII 2022. do 31. III 2023, preko nadležne službe Uprave za inspeksijske poslove (UIP), kao Centralne tačke CISZP-a tj. *Mreže nadležnih organa* evidentirano je ukupno 495 podnesaka (320 žalbi, 174 inicijative i jedno pitanje potrošača), od čega 475 za inspekcije Uprave (305 žalbi, 169 inicijativa i jedno pitanje potrošača), 14

za druge nadležne organe/institucije – članove sistema (12 žalbi i dvije inicijative) i šest za organe koji nisu članovi sistema (tri žalbe i tri inicijative).

Od ukupnog broja podnesaka koji su u nadležnosti Uprave, 389 je dodijeljeno Tržišnoj inspekciji (259 žalbe, 129 inicijativa i jedno pitanje), 42 Turističkoj inspekciji (četiri žalbe i 38 inicijativa), osam Zdravstveno – sanitarnoj inspekciji (šest žalbi i dvije inicijative) i 35 žalbi Inspekciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost.

Od ukupnog broja primljenih žalbi (483) koje su u nadležnosti inspekcija Uprave (primljene preko CISZP-a i nadležne službe UIP-a), riješeno je više od 89%, od čega u korist potrošača više od 59,9% (potpuno ili djelimično), dok je više od 15% žalbi bilo neosnovano te se nije moglo udovoljiti zahtjevu, već je potrošač upućen da svoja prava može ostvarivati u sudskom/vansudskom postupku. U skoro 13% slučajeva potrošač je odustao od žalbe. Ostale žalbe (više od 10%) su u postupku rješavanja. Značajan broj žalbi se odnosio na kvalitet proizvoda i usluga, na saobraznost i garancije.

Od ukupnog broja primljenih pitanja, koja su u nadležnosti inspekcija Uprave (20), potrošači su u 90% slučajeva poučeni na koji način mogu zaštititi svoja potrošačka prava, dok su ostala pitanja u postupku rješavanja. Najveći broj pitanja odnosio se na ostvarivanje potrošačkih prava u slučajevima neposjedovanja računa, povraćaja novca, nesaobraznost proizvoda.

Od ukupnog broja primljenih inicijativa, koje su u nadležnosti inspekcija Uprave (418), postupljeno je u više od 93% slučajeva, dok su ostale u postupku obrade. Najveći broj inicijativa odnosio na obavezu izdavanja računa i cijene (nepoštovanje utvrđene cijene, način isticanja).

U naznačenom periodu, preko CISZP-a je evidentirano i devet inicijativa koje se ne odnose na zaštitu potrošača, pa je više od 44% njih prosljeđeno inspekcijama Uprave, a ostale drugim nadležnim organima.

Centralna banka Crne Gore (CBCG) je u izvještajnom periodu izvršila pet neposrednih i 46 posrednih kontrola kreditora. Centralna banka je kreditorima kod kojih je u postupku nadzora utvrđeno da ostvareni nivo zaštite potrošača nije na zadovoljavajućem nivou, izrekla šest mjera pisanog upozorenja, nalažući kreditorima da preduzmu jednu ili više aktivnosti u cilju otklanjanja utvrđenih nepravilnosti. Takođe, nakon utvrđenih nepravilnosti, CBCG je pokrenula dva prekršajna postupka protiv kreditora i odgovornih lica u njima.

Centralna banka je u izvještajnom periodu preventivno intervenisala, upozoravajući 20 kreditora, na obavezu usklađenosti poslovanja s propisima kojim se uređuje potrošačko kreditiranje.

U okviru redovnih aktivnosti usmjerenih na zaštitu prava korisnika potrošačkih kredita, Centralna banka je razmotrila i u skladu s ovlaštenjima postupila po 62 prigovora potrošača koji nisu bili zadovoljni pruženim uslugama kreditora od kojih je 46 procesuirano, a ostalim je ukazano na prava propisana pozitivnim propisima.

Izradom Izvještaja o relizaciji Nacionalnog programa zaštite potrošača (2022-2024) i kreiranjem Akcionog plana za relizaciju NPZP za 2023, CBCG je bliže definisala aktivnosti i rokove za realizaciju Nacionalnog programa zaštite potrošača iz domena svojih nadležnosti.

U izvještajnom periodu usvojen je Program razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori 2023-2027. Program podržava težnju Vlade i Centralne banke Crne Gore da crnogorskim građanima obezbijede pristup kvalitetnoj finansijskoj edukaciji, kako bi stekli i unaprijedili znanja i vještine za donošenje odgovornih finansijskih odluka. Program razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori 2023-2027 predstavlja strateški okvir za spovođenje aktivnosti svih zainteresovanih subjekata na planu finansijske edukacije u narednih pet godina.

Centralna banka Crne Gore je povodom 15. marta, Međunarodnog dana zaštite prava potrošača, pripremila informativnu brošuru koja predstavlja kompilaciju najčešćih pitanja i odgovora vezanih za potrošačke kredite, koje je Centralna banka prikupila u direktnoj komunikaciji s klijentima kreditnih institucija. Brošura je dostupna je na internet stranici CBCG, u poslovnica svih kreditora.

Takođe, CBCG je kreirala video materijal koji je promovisala putem društvenih mreža, i koji potrošačima pruža informacije koje treba da znaju prije i nakon zaključivanja ugovora o potrošačkom kreditu.

Povodom Svjetskog dana štednje, 31. oktobra, CBCG je u saradnji s poslovnim bankama u zemlji, organizovala akciju „Nedjelja štednje“. Tokom ove akcije organizovane su i brojne edukativne aktivnosti koje imaju za cilj širenje finansijske pismenosti i ekonomskih znanja i vještina među djecom i omladinom.

CBCG je obilježila manifestaciju Svjetska nedelja novca. Ova manifestacija obilježava se kroz organizaciju predavanja, diskusija, kreativnih radionica s ciljem jačanja finansijskog opismenjavanja, kao i širenja finansijskih znanja i vještina. Iniciranjem i sprovođenjem ovakvih edukativnih i društveno odgovornih aktivnosti, CBCG promovise finansijsku edukaciju, odnosno jačanje finansijske pismenosti, koja je preduslov za odgovorno upravljanje novcem.

28.1.5. Informisanje potrošača i saradnja sa NVO

NVO CEZAP je u izvještajnom periodu, u cilju sprovođenju zakonodavstva (rad savjetovaništa i kolektivne tužbe) kao i aktivnostima kao i podizanja svijesti i edukacije potrošača, između ostalog, sproveo sljedeće aktivnosti:

Centar za zaštitu potrošača (CEZAP), u periodu 6. VI 2022. do 31. III 2023 primio je 1.014 primjedbi i upita od strane potrošača iz oblasti primjene Zakona o zaštiti potrošača kao i drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača (Zakon o energetici, Zakon o elektronskim komunikacijama, Zakon o komunalnim djelatnostima, Zakon o turizmu i ugostiteljstvu i dr.) u kojima je pružena savjetodavna pomoć u ostvarivanju potrošačkih prava kao i besplatna pravna pomoć u sastavljanju odgovarajućih podnesaka.

Postupak po kolektivnoj tužbi koji je CEZAP pokrenuo protiv CKB Banke okončan je prvostepenom presudom donesenom 18. XI 2022. kojom je utvrđeno da je Crnogorska komercijalna banka AD Podgorica (CKB banka), članica OTP Grupe, ovoga puta postupala suprotno članu 102 Zakona o zaštiti potrošača, čime je ponovo povrijedila kolektivna prava potrošača.

“Utvrđuje se, da je tužena povrijedila član 102 stav 1 Zakona o zaštiti potrošača određujući naknadu za odobrenje kredita u iznosu od 1% do 1,7% iznosa odobrenog kredita, čime je ujedno povrijedila kolektivna prava potrošača. Zabranjuje se tuženoj da u ugovorima koje nudi potrošačima određuje naknadu za odobrenje kredita u procentu, zavisno od iznosa kredita koji se odobrava, u roku od 15 dana od dana pravosnažnosti presude. Tuženoj se zabranjuje takvo ili slično postupanje ubuduće”, navodi se, između ostalog u presudi Osnovnog suda.

U postupku protiv iste banke koji je okončan 2021. prvom pravosnažnom presudom po kolektivnoj tužbi u Crnoj Gori, tužena je izjavila reviziju koja je Rješenjem Vrhovnog suda Rev.br 55/22 od 27. X 2022. godine odbačena kao nedozvoljena, pa je ova odluka postala konačna. Ovom presudom utvrđeno je da je da je Crnogorska komercijalna banka AD Podgorica (CKB banka) povrijedila čl. 23. st. 2 Zakona o potrošačkim kreditima, čime je ujedno povrijedila kolektivna prava potrošača.

U okviru svog kontinuiranog rada na edukaciji potrošača, Centar za zaštitu potrošača je u partnerstvu sa NVO Spona pokrenuo projekat “Tvoje pravo je zagarantovano! – Za efikasniju zaštitu ekonomskih interesa potrošača uz ojačan civilni sektor” koji je finansijski podržala EU. U okviru ovog projekta bitno je istaći napredni trening za OCD sa sjevera

o pravima potrošača kako bi se osposobile da mogu obavljati funkciju savjetovaništa za potrošače koji je održan 1. VII 2022. u Beranama. Pored toga, u okviru projekta održana je Nacionalna konferencija o vansudskom rješavanju potrošačkih sporova, 27. XII 2022. na kojoj je pokrenut dijalog o unaprijeđenju ovog sistema zaštite u Crnoj Gori.

U okviru projekta "Potrošač je zakon" koji je podržalo MERT u okviru programa "Jačanje zaštite potrošača u 2022." kontinuirano se sprovodi besplatna pravna pomoć za potrošače u okviru savjetovaništa, ali i priprema i promocija edukativnih videa o pravima potrošača koji su dostupni online, a objavljen je i kratak vodič o pravima potrošača u elektronskoj trgovini. Takođe, dana 31. I 2023, održan je okrugli sto na temu „Savjetovanište za zaštitu potrošača u Podgorici“ s ciljem da se konačno obezbijedi bolja saradnja s lokalnom samoupravom radi implementacije Plana aktivnosti na podizanju nivoa zaštite potrošača u jedinicama lokalne samouprave iz 2016.

Nadalje, 31. X 2022, održan je promotivni događaj na kom su predstavljene prve tri kompanije dobitnice sertifikata "Fer sa potrošačem" u Crnoj Gori nakon sprovođenja opsežnog postupka provjere ispunjenosti zadatih kriterijuma i sertifikacije. Sertifikat obuhvata šest oblasti: zaštita bezbjednosti i zdravlja; poštena poslovna praksa; odnos s potrošačima; zaštita ličnih podataka; edukacija i podizanje svijesti potrošača i savjesna i održiva potrošnja. Pored toga, sertifikat nudi i podršku Centra za zaštitu potrošača u sporazumnom i mirnom rješavanju potrošačkih sporova, čime se umanjuje potreba za intervencijom nadležnih organa za nadzor tržišta.

Ovaj inovativni model razvile su članice ConWeb mreže potrošačkih organizacija za Jugoistočnu Evropu, Organizacija potrošača Makedonije, Nacionalna organizacija potrošača Srbije i Centar za zaštitu potrošača u Crnoj Gori (CEZAP) kroz projekat "Partnerstvo između organizacija civilnog društva poboljšava poverenje potrošača, životnu sredinu i konkurenciju!", koji je finansirala Švedska međunarodna agencija za razvoj i saradnju (SIDA), a implementiran od strane Balkanske mreže za razvoj civilnog društva (BCSDN).

28.1.6. Učešće u projektima

MERT je na osnovu Zakona o nevladinim organizacijama i Vladine odluke o utvrđivanju prioriternih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa NVO za 2022. sprovela proceduru javnog konkursa za finansiranje projekata NVO u oblasti zaštite potrošača za 2022. i podržala ukupno pet projekata iz ove oblasti, sredstvima u iznosu od 6.400 eura do 7.965,60 eura, ukupne vrijednosti od 38.060 60 eura.

Odbor za vansudsko rješavanje potrošačkih sporova pri Privrednoj komori Crne Gore je u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. realizovala sljedeće aktivnosti:

Predsjednik Odbora za vansudsko rješavanje potrošačkih sporova pri Privrednoj komori Crne Gore, g-din Spasoje Đurđić je učestvovao u radu Nacionalne konferencije o vansudskom rješavanju potrošačkih sporova, koju je organizovao NVO „Cezap“. Na ovom događaju učestvovali su i ostali predstavnici Privredne komore Crne Gore.

U saradnji sa NVO „Cezap“ pokrenuta je platforma „podnesi tužbu Odboru“.

Tročlano Vijeće je donijelo Odluku o obustavi postupka po potrošačkoj tužbi, poslovne oznake A.01-1302;

U toku je postupak po potrošačkoj tužbi, poslovne oznake A.01-2846;

Donijet je Plan rada Odbora za vansudsko rješavanje potrošačkih sporova pri Privrednoj komori Crne Gore za 2023. (predsjednik i sekretarka Odbora održali su sastanak 7. II 2023. i utvrdili aktivnosti ovog tijela za 2023. (organizovanje obuka, seminara, unaprijeđenje saradnje sa MERT i NVO „Cezap“, medijska promocija.

28.2. Javno zdravlje

Strategijski i normativni okvir

Na osnovu Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji doneseni sljedeći podzakonski akti:

Pravilnik o sadržini pisane saglasnosti i opoziva saglasnosti za davanje polnih ćelija, polnih tkiva i embriona ("Sl. list CG", br. 2/2023);

Pravilnik o sadržini i obrascu pisane saglasnosti i opoziva saglasnosti za skladištenje neupotrijebljenih polnih ćelija, polnih tkiva i embriona ("Sl. list CG", br. 2/2023);

Pravilnik o načinu i uslovima za procjenu podobnosti i odabir davaoca polnih ćelija, polnih tkiva i embriona i vrsti laboratorijskih testiranja ("Sl. list CG", br. 5/2023);

Pravilnik o bližim uslovima za uvoz polnih tkiva, polnih ćelija i embriona ("Sl. list CG", br. 5/2023);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, kadra i opreme koje moraju da ispunjavaju ovlašćene zdravstvene ustanove za obavljanje postupaka medicinski potpomognute oplodnje* ("Sl. list CG", br. 138/2022);

Pravilnik o bližim uslovima, postupku i sadržini medicinske dokumentacije za ostvarivanje prava na liječenje neplodnosti primjenom postupaka medicinski potpomognute oplodnje žene koja ne živi u bračnoj, odnosno vanbračnoj zajednici ("Sl. list CG", br. 138/2022);

Pravilnik o obrascu i sadržini prijave postupka medicinski potpomognute oplodnje, kao i sadržini jedinstvenog identifikacionog broja postupka ("Sl. list CG", br. 142/2022);

Pravilnik o obrascu i sadržini pisane saglasnosti i opozivu saglasnosti za primjenu homologne odnosno heterologne oplodnje ("Sl. list CG", br. 144/2022).

U odnosu na preporuku iz Izvještaja EK za Crnu Goru za 2021. za regulisanje pregoranične zdravstvene zaštite, Pravilnik o bližim uslovima i načinu i postupku ostvarivanja prekogranične zdravstvene zaštite planiran je za IV kvartal 2024.

Vakcinacija, skriningi

Od septembra 2022. po prvi put u Crnoj Gori se sprovodi Program HPV vakcinacije. U prvom periodu vakcina je bila dostupna devetogodišnjim djevojčicama, a u 2023. povećaće se obuhvat i za djevojčice uzrasta 10-14 godina.

Od oktobra 2022. godine nastavljeno je sprovođenje 3 programa skrininga karcinoma (skrining raka dojke, skrining raka debelog crijeva, skrining raka grlića materice) koji su bili stopirani usljed pandemije izazvane korona virusom. Planirano je proširenje za skrining raka dojke na nacionalni nivo, a nabavka digitalnih mamografa je u toku. Do 2022. godine se sprovodio u četiri opštine u Crnoj Gori (Podgorica, Danilovgrad, Cetinje i Kolašin).

Crna Gora je uz podršku SZO i Robert Koh Instituta, korišćenjem inovativne metodologije sprovedla analizu odgovora na COVID-19. Shodno preporukama, Crna Gora je inicirala izradu Nacionalnog akcionog plana za unapređenje zdravstvene sigurnosti, kao platforme za jačanje kapaciteta neophodnih za realizaciju obaveza koje proizilaze iz ratifikovanog Međunarodnog zdravstvenog pravilnika (IHR). Prepoznajući da efikasan nadzor predstavlja okosnicu snažnog odgovora na pandemiju, SZO inicirala je aktivnosti na planu jačanja kapaciteta za praćenje slučajeva i ispitivanje kontakata u zemlji. Ova aktivnost je sprovedena uz dragocjenu podršku EU (oko 300 000 EUR). Tokom realizacije uspostavljeno je dodatnih 100 timova za terenski rad i nadzor, koji su obučeni za poslove ispitivanja

slučajeva i praćenje kontakata. Takođe, definisan je i uspostavljen sistem za praćenje i evaluaciju efikasnosti nadzora. Po prvi put uveden je sistem mentorstva od strane iskusnih epidemiologa. Ovakav sistem omogućio je da s eskalacijom epidemiološke situacije, dolazi do ekspanzije timova zaduženih za nadzor.

Digitalizacija

MZD i UNDP nastavljaju da implementaciju drugu fazu projekta „Jačanje sistema zdravstva u Crnoj Gori“. Za implementaciju ovog projekta obezbijeđena su dodatna sredstva u budžetu, u iznosu od 1.4 miliona eura.

Projekat se realizuje u cilju unapređenja uspostavljanja sveobuhvatnog integralnog zdravstvenog informacionog sistema (IZIS) i realizacije aktivnosti u cilju postizanja pune digitalizacije i unapređenja IT infrastrukture u zdravstvenom sektoru. Kroz projekat će biti obezbijeđeno:

Kreiranje institucionalnog i organizacionog okvira s ciljem da IZIS bude održiv,

Definisanje EZK (elektronskog zdravstvenog kartona) i usvajanje standarda za razmjenu podataka,

Razvoj i implementacija elektronskog zdravstvenog kartona (EZK)

Izrada i implementacija sistema za praćenje i evidenciju farmaceutskih proizvoda (Track and Trace)

Analiza i razvoj drugih prioritetnih softverskih rješenja u okviru sistema IZIS:

Informacioni sistem Ministarstva zdravlja (ISMZ) za efikasnije vođenje registra javnih zdravstvenih ustanova, zaposlenih i opreme, donacija, medicinskog otpada, administrativnih procedura, kao i integracija s postojećim i budućim sistemima izvještavanja.

jedinstvena platforma za pružanje usluga mZdravlja

informacioni sistem za statistiku u zdravstvu

platforma za telemedicinu

aplikacije i prevencija u zdravlju,

Optimizacija i nadogradnja hardverske i softverske infrastrukture

Izgradnja kapaciteta (uključujući kontinuiranu obuku, poslovne informacije, analitiku)

U okviru istog projekta ranije je sprovedena informatizacija KCCG-a a radi se na informatizaciji Zavoda za hitnu medicinsku pomoc. Kontinuirano se radi na unapređenju razmjene podataka sa integralnim informacionim sistemom zdravstva (IIS), koji obuhvata domove zdravlja, opšte i specijalne bolnica, Montefarm, Zavod za transfuziju krvi, Zavod za HMP, Fond za zdravstveno osiguranje i Institut za javno zdravlje).

U toku je proces povezivanja informacionog sistema KCCG-a i informacionog sistema i servisa Instituta za javno zdravlje, čiji završetak se očekuje u narednim mjesecima. Ovo povezivanje omogućiće automatsko povlačenje svih dostupnih podataka u elektronskoj formi neophodnih IJZ-u da shodno Zakonu o zbirkama podataka u zdravstvu vodi obavezne statistike i registre. Sa preostalim relevantnim informacionim sistemima u zdravstvu Crne Gore, kao i drugim eksternim sistemima, informacioni sistem KCCG je povezan.

Kroz izmjene Zakona o zdravstvenoj zaštiti, EZK biće regulisan kao poseban informacijski sistem koji će imati zadatak da izdvoji medicinske podatke iz postojećih informacijskih sistema, objedini ih na jednom mjestu i napravi lako dostupnima građanima i zdravstvenom sistemu za potrebe donošenja zdravstvenih politika i vođenja statistike.

Krv, tkiva, ćelije i organi

U izvještajnom periodu JZU Zavod za transfuziju krvi Crne Gore vršio je svoju osnovnu djelatnost obezbjeđenja dovoljnih količina sigurne krvi za potrebe građana Crne Gore. Tokom 2022. u Zavodu za transfuziju krvi Crne Gore prikupljen je najveći broj jedinica krvi ikada do sada i nivo davalaštva krvi je iznosio 3,4%.

HLA laboratorija Zavoda je nastavila učešće u eksternim kontrolama svoga rada (External Proficiency Testing) za EFI region 8 balkanskih zemalja koje se sprovodi Univerzitet u Istanbulu. Dobijeni rezultati za poslate uzorke za HLA testiranja su zadovoljavajući.

U izvještajnom periodu, Zavodu su dostavljeni uzorci eksternih kontrola u okviru EQAS i B-PTS EDQM studija. Dobijeni rezultati za poslate uzorke za markere TTI su zadovoljavajući.

Osim učešća u studijama B-PTS EDQM-a, imunohematološka laboratorija Zavoda je nastavila učešće u eksternim kontrolama laboratorijskog rada UK NEQAS. Dobijeni rezultati za poslate uzorke za imunohematološka testiranja su zadovoljavajući za obje studije.

U oblasti krvi, Crna Gora je postigla gotovo potpunu harmonizaciju propisa s propisima EU. Kada je u pitanju izvještavanje o ozbiljnim neželjenim događajima i reakcijama, donešen je Pravilnik o sistemu obilježavanja, vođenju evidencija i praćenju jedinica krvi i komponenti krvi od davaoca do primaoca krvi, kao i od primaoca do davaoca krvi i praćenju ozbiljnih neželjenih događaja i ozbiljnih neželjenih reakcija koji je usklađen s Direktivom EK 2005/61/EZ. S obzirom da se ovaj pravilnik u praksi ne primjenjuje, odnosno da ne postoji adekvatan sistem izvještavanja o ozbiljnim neželjenim događajima i reakcijama, neophodno je pristupiti izradi akcionog plana za uspostavljanje nacionalnog sistema hemovigilanse.

Projekti (IPA), inovacije i zdravstveni turizam

Pokrenute su aktivnosti za realizaciju brojnih projekata iz Kapitalnog budžeta za 2022, dok su u okviru Kapitalnog budžeta za 2023. obezbijedena značajna sredstva za dalje unapređenje zdravstvenog sistema i u toku je raspisivanje tendera i priprema projektne dokumentacije.

PROJEKTI IZ KAPITALNOG BUDŽETA I IPA FONDOVA

Klinika za mentalno zdravlje

Radovi na izgradnji objekta započeti su krajem jula 2022. Rok za realizaciju je 18 mjeseci. Ukupno ugovorena vrijednost projekta je 7.314.390,72 eura, sa pdv-om.

Izgradnjom ovog objekta obezbjediće se savremeni uslovi za liječenje odraslih pacijenata. Prvi put u Crnoj Gori biće obezbijedeno i odjeljenje za dječiju i adolescentnu psihijatriju gdje će biti moguća hospitalizacija maloljetnih lica. Smanjiće se broj pacijenata koji se šalju u inostranstvo, najčešće su to bile ustanove iz država regiona.

Izgradnja novog objekta za potrebe Klinike za infektivne bolesti i Klinike za dermatovenerologiju Kliničkog centra Crne Gore

Radovi su započeti 1. II 2023. Rok za realizaciju je 18 mjeseci. Ugovoreni iznos za radove je 8.492.468,22 eura, dok za nadzor iznosi 340.600,54 eura. Projekat se finansira iz sredstava Evropske unije.

Adaptacija i opremanje mikrobioloških laboratorija

Rekonstrukcija je počela u prvom kvartalu 2023. Potpisani su ugovori za adaptaciju i opremanje 9 mikrobioloških laboratorija u Crnoj Gori. Rok za realizaciju je 9 mjeseci. Projekat se finansira iz sredstava Evropske unije. Ugovoreni iznos za radove iznosi 1.191.479,82 eura, dok za nadzor iznosi 49.500,00 eura. Ugovoreni iznos za nabavku opreme je 839.864,00 eura.

Radovi na izgradnji operativnog centra za vanredne situacije (EOC) i unaprijeđenje IT sistema u oblasti prikupljanja i upravljanja podacima u kriznim situacijama

Izgradnja Centra za kontrolu i prevenciju zaraznih bolesti s Operativnim centrom za vanredne situacije i unapređenjem IT sistema u oblasti prikupljanja i upravljanja podacima u kriznim situacijama započeta 23. I 2023, s rokom za realizaciju od 12 mjeseci. Cilj projekta je jačanje kapaciteta Instituta za javno zdravlje Crne Gore, kako bi efikasno odgovorilo na javno-zdravstvene potrebe za sva buduća izbijanja zaraznih bolesti u zemlji. Projekat se finansira iz sredstava EU. Ugovoreni iznos za radove je 2.144.491,25 eura, dok je za nadzor 1.191.479,82 eura.

Rekonstrukcija Specijalne bolnice u Risnu

Izvođenje radova započeto je u prvom kvartalu 2023. Ukupna vrijednost radova je 2.313.000,00 eura, dok je rok za realizaciju 12 mjeseci. Raspisano je i javno nadmetanje za nabavku opreme, procijenjene vrijednosti 556.600,00 eura sa pdv-om, za koje je u toku tenderska procedura, a ugovor se očekuje tokom aprila/maja. Takođe, raspisan je tender za izvođenje radova na rekonstrukciji internih saobraćajnica s parkiralištima u sklopu objekta procijenjene vrijednosti 302.500,00 eura s pdv-om.

Sanacija objekta "Niko Miljanic" u Velimlju

Zaključeni ugovori s izvođačem radova na iznos od 109.009,61 eura sa pdv-om. Opština Nikšić je obezbijedila stručni nadzor. Tehnički rok završetka radova je 3 mjeseca od uvođenja izvođača u posao. Raspisana je tenderska procedura za ugovaranje dodatnih – nepredviđenih radova koji su neophodni za stavljanje ovog objekta u funkciju.

Ministarstvo zdravlja intezivno radi i na razvoju akcionih dokumenata za Program IPA III, budući da su akcije koje smo predložili okarakterisane kao prihvatljive uz određene modifikacije. Stoga su u pripremi akcioni dokumenti za dva predloga projekta: "Porodiliste po mjeri beba" i "Digitalizacija zdravstvenog sektora u Crnoj Gori" (Vlada Crne Gore je u predlogu budžeta Ministarstva zdravlja za 2023. odobrila 1.4 miliona eura za digitalizaciju koji bi se mogli koristiti za sufinansiranje). U cilju uspješnije realizacije ovih aktivnosti uspostavljena je intezivna saradnja sa UNDP-om i UNICEF-om.

Za 2024. su započete pripreme aktivnosti za akreditaciju i standardizaciju. S tim u vezi, Ministarstvo zdravlja je formiralo nacionalnu radnu grupu s ciljem uspostavljanja zakonskog okvira za akreditaciju i standardizaciju zdravstvenih ustanova u Crnoj Gori i definisanja nacionalnih standarda usklađenih s EU, u koju su uključeni predstavnici Direktorata za projekte, inovacije i zdravstveni turizam.

U periodu 1. I 2022 - 20. XII 2022. investicije u javne zdravstvene ustanove u Crnoj Gori iznose oko 4,5 miliona za nabavku opreme i oko 300.000,00 eura za adaptacije objekata.

INSTITUT ZA JAVNO ZDRAVLJE

Oblast prenosive bolesti, krv, tkiva i ćelije

U izvještajnom periodu donijeti su sljedeći strategijski akti:

Akcioni plan za povećanje obuhvata MMR vakcinom

Vodič za istraživanje i postupanje u slučaju epidemijskog javljanja morbila

Preporuke za škole i vrtiće u slučaju sumnje ili obolijevanja od morbila

Preporuke za nezaštićene osobe (osobe osjetljive na male boginje - morbile) koje su bile u kontaktu sa oboljelim

Normativni okvir

Pravilnik o uslovima i načinu sprođenja obavezne imunoprofilakse i hemioprofilakse protiv određenih zaraznih bolesti ("Sl. list CG", br. 36/20, 35/22 od 4. IV 2022, 15/23, 22/23)

Program obaveznih imunizacija stanovništva protiv određenih zaraznih bolesti na teritoriji Crne Gore za 2023 ("Sl. list CG", br. 18/23).

Učešće u projektima

U okviru Američkog plana spašavanja, kao odgovor na COVID-19 u Crnoj Gori, koju finansira Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID), Ministarstvo zdravlja (MZ), Institut za javno zdravlje (IJZCG), domovi zdravlja i Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) sproveli inicijativu – „Karavan zdravlja i vakcinacije“ u četiri opštine: Budva, Nikšić, Bijelo Polje i Ulcinj. Cilj “Karavana zdravlja i vakcinacije” bio je promovisanje prednosti imunizacije kao intervencije koja spašava živote. Fokus je bio na vakcinaciji protiv COVID-19 ali inicijativa je uključivala i druge programe vakcinacije poput onih protiv humanog papiloma virusa (HPV) i malih boginja, zauški i rubele (MMR).

Kroz projekat Jačanje programa rutinske imunizacije u Crnoj Gori: Testiranje bihevioralnih rješenja, poboljšanje znanja i vještina zdravstvenih radnika, u saradnji s UNICEF-om pokrenuta je implementacija sms servisa koji podrazumijeva masovno slanje sms poruka s podsjetnikom o MMR vakcini.

Kontrola duvana

U izvještajnom periodu, urađeno je više aktivnosti u pravcu jačanja implementacije SZO Okvirne konvencije o kontroli duvana. Poseban fokus bio je na izmjeni zakonskog okvira za kontrolu duvana i implementaciju člana 5.3 Konvencije. Ministarstvo zdravlja je u junu 2022. iniciralo tehničke konsultacije radi promocije integriteta i transparentnosti u radu javne uprave u funkciji efikasne zaštite od uticaja duvanske industrije na proces kreiranja javnih politika. Takođe, u decembru 2022. održana je radionica s ciljem sticanja vještina i znanja predstavnika izvršne, sudske, zakonodavne vlasti i civilnog sektora o obavezama iz člana 5.3 SZO Okvirne konvencije o upotrebi duvana u Crnoj Gori i sprečavanju uticaja duvanske industrije u procesu donošenja odluka.

Krajem prethodne godine održane su multisektorske konsultacije na temu izazova i prilika za kontrolu duvana, takođe, finalizovan je nacionalni program sa planom aktivnosti za kontrolu duvana. Tokom prethodne godine, takođe uz podršku SZO rađeno je na pripremi amandmana i predloga i izmjena zakonskog okvira za kontrolu duvana i to sa fokusom na ograničenje upotrebe novih duvanskih proizvoda i jačanja implementacije člana 5.3 Konvencije. Izrađen je nacrt Programa kontrole upotrebe duvanskih proizvoda u Crnoj Gori s akcionim planom 2023-2025.

Prevenција zloupotrebe droga, zdravstvena neravnopravnost

U februaru 2023. formirana je radna grupa od strane Ministarstva ljudskih i manjinskih prava u cilju izrade Akcionog plana 2023-2025. za sprovođenje Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021- 2025. Jasno definisani operativni ciljevi i aktivnosti odnose se na unapređenje postojećeg normativnog okvira za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti, na unapređenje oblasti obrazovanja, kulture i medija u cilju smanjenja stereotipa i predrasuda prema

ženama i osobama drugačijih rodni i polnih identiteta i procjena negativnog uticaja klimatskih promjena na zdravlje žena, muškaraca i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, marginalizovanih i posebno osjetljivih populacionih grupa. Ostvarivanjem ovih ciljeva značajno će se podići nivo rodne ravnopravnosti do 2025. To ujedno predstavlja i napredak u ostvarivanju petog Globalnog cilja održivog razvoja. Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i turizma planira sprovođenje istraživanja i razvijanja metodologije praćenja uticaja klimatskih promjena na zdravlje žena, muškaraca i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, a partner u projektu je Institut za javno zdravlje Crne Gore do kraja 2024.

Prevenција upotrebe droga

Učešće u Radnoj grupi za izradu Strategije za droge u Ministarstvu zdravlja; izrada situacione analize i identifikovanje prioriteta u oblasti istraživanja, registara, i tretmana;

Izrađen nacrt nacionalnog izvještaja u okviru Evropskog veb istraživanja o drogama u kojem je Crna Gora učestvovala u saradnji sa EMCDDA;

Izrađeni i objavljeni izvještaj "Istraživanje znanja, stavova i ponašanja u vezi s HIV/AIDS-om i ispitivanje seroprevalencije HIV, HBV i HCV među osobama na izdržavanju zatvorske kazne u Crnoj Gori u 2021."

Izrađeni i objavljen izvještaj "Istraživanje o rizičnom ponašanju u vezi s HIV/AIDS-om i ispitivanje seroprevalencije HIV, HBV, HCV i sifilisa među seksualnim radnicama u Crnoj Gori u 2021."

Izrađen i objavljen na sajtu IJZ Izvještaj iz Registra narkomanije za 2021.

Sprovedena osmodnevna kontinuirana medicinska edukacija na temu "Poboljšanje kvaliteta registra narkomanije – značaj vođenja i unapređenje prakse prijavljivanja", kojom je obuhvaćeno 56 pružalaca usluga iz 13 zdravstvenih ustanova i JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci "Kakaricka Gora";

Učešće i završetak osmomjesečne Reitox akademije o pisanju nacionalnih izvještaja o drogama u organizaciji EMCDDA;

Izrada i podnošenje EMCDDA Nacionalnog izvještaja o situaciji na području droga - EMCDDA (mart - decembar)

Izrada i podnošenje EMCDDA dokumenta Informaciona mapa za Crnu Goru (mart-decembar)

Ispunjavanje i podnošenje godišnjeg upitnika UNODC ARQ za 2020. i 2021. za UNODC/World Drug Report

Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za implementaciju Strategije za mlade 2017-2021.

Skrining raka

Nakod zastoja nastalog usljed pandemije Covid-19, skriningi raka debelog crijeva i raka grlića materice su ponovo uspostavljeni u novembru 2022, dok je skrining raka dojke, mada smanjenom dinamikom, svo vrijeme funkcionisao.

Nacionalni organizovani skrining raka debelog crijeva obuhvata populaciju oba pola starosti 50-74 godine, i sprovodi se na cijeloj teritoriji Crne Gore u 25 opština, 18 domova zdravlja, uključujući Zdravstveni centar Ministarstva unutrašnjih poslova (ZCMUP CG) i Zdravstveni centar bezbjedonosnih snaga Crne Gore (ZCBS CG). Ciklus skrininga je dvije godine.

Nacionalni organizovani skrining raka grlića materice obuhvata populaciju ženskog pola 30-50 godina starosti, i sprovodi se na cijeloj teritoriji Crne Gore u 25 opština, 18 domova zdravlja. Ciklus skrininga je pet godina.

Ciljna populacija za organizovani skrining raka dojke su osobe ženskog pola 50-69 godina starosti, sprovodi se u četiri opštine (Podgorica, Danilovgrad, Kolašin i Cetinje). Ciklus skrininga je dvije godine.

KLASTER 3: KONKURENTNOST I INKLUZIVNI RAST

POGLAVLJE 10 - INFORMATIČKO DRUŠTVO I MEDIJI

10.1. Mreže i usluge elektronskih komunikacija

10.1.1. Normativni okvir

U skladu sa obavezama iz Programa rada Vlade Crne Gore za 2023, kojim je planirano donošenje novog Zakona o elektronskim komunikacijama u IV kvartalu 2023, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma (MERT) je u novembru 2022. obrazovalo radnu grupu za izradu Predloga zakona o elektronskim komunikacijama. Rad na izradi navedenog akta je u toku, u skladu sa predviđenim procedurama.

MERT je donijelo Pravilnik o izmjeni Pravilnika o radio-frekvencijama i uslovima pod kojima se te radio-frekvencije mogu koristiti bez odobrenja ("Sl. list CG", broj 119/22), i Pravilnik o izmjeni Pravilnika o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija ("Sl. list CG", broj 137/22).

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (EKIP) je, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama („Sl. list CG“, br. 40/13, 56/13, 2/17, 49/19), donijela:

Odluku o dopuni Plana raspodjele radio-frekvencija iz opsega 87,5-108 MHz za FM radio („Sl. list CG“, broj 77/22);

Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 1710-1785/1805-1880 MHz za GSM/DCS1800 i MFCN sisteme („Sl. list CG“, broj 142/22);

Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 880-915/925-960 MHz za GSM i MFCN sisteme („Sl. list CG“, broj 13/23);

Odluku o utvrđivanju novčane vrijednosti boda na osnovu koje se obračunava visina godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija za 2023. (Broj 0504-127/1 od 12. I 2023.);

Odluku o utvrđivanju novčane vrijednosti boda na osnovu koje se obračunava visina godišnje naknade za korišćenje brojeva i/ili adresa za 2023. (Broj 0402-381/1 od 23. I 2023.).

10.1.2. Ostvareni rezultati

MERT je uputilo javni poziv svim zainteresovanim stranama da se uključe u javnu raspravu i daju svoj doprinos u razmatranju Nacrta strategije za razvoj 5G mobilnih komunikacionih mreža u Crnoj Gori 2023 – 2027. dostavljanjem primjedbi, predloga i sugestija. Nakon završene javne rasprave, Nacrt strategije je revidiran na osnovu podnijetih prijedloga i sugestija koje su smatrane opravdanim. Objavljen je Izvještaj sa javne rasprave gdje su navedeni svi komentari, primjedbe i sugestije koji su pristigli u Ministarstvo.

Nastavak projekata „Razvoj infrastrukture za širokopojasni pristup internetu u Crnoj Gori“ obuhvata aktivnosti na obezbjeđivanju izgradnje adekvatne infrastrukture za brz i bezbjedan internet svim domaćinstvima, preduzećima, obrazovnim i zdravstvenim ustanovama u cilju podrške digitalnoj transformaciji društva i privrede.

Savjet EKIP-a je 26. X 2022. donio Odluku o pokretanju postupka javnog nadmetanja za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 700 MHz, 3,6 GHz i 26 GHz za realizaciju javnih mobilnih elektronskih komunikacionih mreža. Aukcija spektra je sprovedena u periodu od 20. XII do 27. XII 2022., a u postupku aukcije dodijeljeni su svi radio-frekvencijski resursi iz opsega 700 MHz FDD i opsega 3,6 GHz postojećim operatorima: Crnogorskom Telekomu, One Crna Gora i Mtelu. Savjet EKIP-a je 09. II 2023 donio odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 700 MHz i 3,6 GHz. NR tehnologija (5G) u mreži Crnogorskog Telekoma je komercijalno dostupna za korisnike od 07. III 2022, a za korisnike One Crna Gora od 28. VII 2022. NR tehnologija u početnoj fazi implementacije se zasniva na primjeni tehnike dinamičkog dijeljenja resursa ćelije između LTE i NR korisnika (DSS tehnika). Operator One Crna Gora je pustio u komercijalni rad prvu NR radio baznu stanicu koja radi u opsegu 3,6 GHz u Glavnom gradu Podgorica dana 16. III 2023.

Saglasno Sporazumu o smanjenju cijena usluga rominga na regionalnom nivou (WB6), Odlukom EKIP-a, mobilni operatori su od 01. I 2023. počeli da primijenjuju niže cijenu veleprodajne usluge prenosa podataka u romingu za region Zapadnog Balkana, koja iznosi 0,0045 €/MB (prethodno je iznosila 0,006 €/MB, a važila je od 01. I 2022. – 31. XII 2022. godine).

Intenzivirane su aktivnosti koje za cilj imaju smanjenje cijena usluga rominga između regiona Zapadnog Balkana i članica Evropske unije. Plan za postepeno smanjenje cijena u narednim godinama trebalo da bude poznat do 01. V 2023. Za razliku od smanjenja cijena u regionu Zapadnog Balkana, koji je realizovan na osnovu potpisanog sporazuma između nadležnih ministarstava, ovaj proces je baziran na dobrovoljnosti i komercijalnim dogovorima između operatora.

EKIP je 17. XI 2022. godine usvojila Nacrt odluke o pokretanju ponovnog postupka provjere ispunjenosti uslova Testa tri kriterijuma, s ciljem dokazivanja opravdanosti dalje primjene prethodne regulacije, na sljedećim relevantnim tržištima usluga:

Maloprodajno tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji, za fizička i pravna lica,

Maloprodajno tržište javno dostupne usluge lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica, koja se pruža na fiksnoj lokaciji,

Maloprodajno tržište javno dostupne usluge međunarodnih poziva za pravna i fizička lica, koja se pruža na fiksnoj lokaciji,

Veleprodajno tržište poziva koji potiču (originiraju) iz javne fiksne telefonske mreže,

Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža.

EKIP je, nakon javnog konsultativnog procesa koji je trajao od 18. XI 2022. do 16. XII 2022, usvojila 22. XII 2022. konačan tekst Odluke o pokretanju ponovnog postupka provjere ispunjenosti uslova Testa tri kriterijuma sa ciljem dokazivanja opravdanosti dalje primjene prethodne regulacije. U 2023. su započete aktivnosti na sprovođenju Testa tri kriterijuma na Odlukom definisanim relevantnim tržištima.

Crnogorski Telekom, Mtel i One Crna Gora su, u skladu sa Metodologijom odvojenog i troškovnog računovodstva, dostavili 30. VI 2022. preliminarne top-down LRIC modele za fiksnu i mobilne mreže za 2021. sa pratećom dokumentacijom, nakon čega je EKIP pristupila reviziji i usaglašavanju istih. EKIP je 07. VII 2022. usvojila Odluku o vrijednosti ponderisanog troška kapitala za 2021. godinu.

EKIP je u drugoj polovini 2022. intenzivno radila na izradi i testiranju troškovnih modela za fiksnu i mobilnu mrežu po bottom-up LRIC troškovnoj metodologiji. Proces javnih konsultacija u vezi Nacrta dokumentacije izrade i implementacije bottom-up LRIC troškvnog modela za fiksnu i mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu i Nacrta bottom-up LRIC troškvnog modela za fiksnu i mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu trajao je od 25. XI 2022. godine do 23. XII 2022. EKIP je 02. II 2023, nakon sprovedenih javnih konsultacija, usvojila konačne verzije pomenutih dokumenata i donijela Odluku o usvajanju bottom-up troškovnih modela za fiksnu i mobilnu mrežu.

10.1.3. Statistički podaci

Ukupan broj priključaka fiksne telefonije 31. XII 2022. je iznosio 190.595 što odgovara penetraciji od 30,74%. U poređenju s prethodnom godinom, broj priključaka fiksne telefonije je veći za 0,57%. Od ukupnog broja priključaka fiksne telefonije na dan 31. XII 2022. na fizička lica se odnosilo 85,67%, a na pravna lica 14,33% priključaka.

Na dan 31. XII 2022. broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori iznosio je 1.274.031 što odgovara penetraciji od 205,48%. U odnosu na isti period prošle godine, broj korisnika je veći za 13,75%. Na kraju decembra 2022. bilo je 56,01% ili 713.625 postpaid korisnika, dok je prepaid korisnika bilo 43,99% odnosno 560.406.

Ukupan broj priključaka fiksnog širokopojasnog pristupa internetu na dan 31. XII 2022. je iznosio 196.270. Procentualni iznos po tehnologijama je: FTTx=46,03%, KDS-HFC=26,66%, xDSL=25,95%, WiFi=1,19% i ostale tehnologije=0,17%. U odnosu na isti period prošle godine, broj širokopojasnih priključaka je veći za 3,56%.

Ukupan broj prepaid i postpaid korisnika mobilnih usluga koji su pristupili internetu (putem mobilnih telefona i modema) tokom decembra 2022. je iznosio 642.967, pri čemu je 484.881 koristilo 3G, 527.791 4G tehnologiju pristupa, a 26.534 5G tehnologiju. Broj korisnika koji su pristupili internetu preko mobilnih mreža tokom decembra 2022. bio je za 14,42% veći u odnosu na decembar 2021.

Uslugu prenosivosti broja u decembru 2022. je iskoristilo 1.034 pretplatnika i to 984 pretplatnika mobilne telefonije i 50 pretplatnika fiksne telefonije. U okviru usluga prenosivosti telefonskih brojeva, do 31. XII 2022. ukupno je prenešeno 79.286 brojeva, od čega 16.307 brojeva u fiksnim i 62.979 brojeva u mobilnim mrežama.

U narednoj tabeli je dat prikaz vrijednosti indikatora iz Strategije digitalne transformacije 2022 - 2026, za čije je praćenje zadužena EKIP (početna vrijednost, vrijednost na kraju 2022. i planirane vrijednosti za 2024. i 2026.):

Indikator	Početno stanje 2021	Plan 2024	Plan 2026	Stanje 2022
Procenat pokrivenosti domaćinstava fiksnim BB-om brzinom od 100Mb/s+	76,7%	81,6%	86,4%	78,46%
Procenat pokrivenosti stanovništva mobilnim BB-om brzinom od 10 Mb/s+	97,2%	98%	99%	97,47%

10.1.4. Žalbe (operatora), rješavanje sporova, prigovori (pretplatnika)

U izvještajnom periodu u oblasti zaštite korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga EKIP-u su podnijete ukupno 244 žalbe. Donijeta su je 222 rješenja/odluke kojima je odlučeno na sledeći način: 24 žalbe su usvojene i predmeti vraćeni operatorima na ponovno odlučivanje, 219 žalbi je odbijeno, u 79 predmeta je donijeto rješenje o obustavljanju postupaka zbog postignutog poravnanja korisnika i operatora nakon što se EKIP uključila u postupak,

dok je 26 žalbi odbijeno zbog neblagovremenosti, neuredne žalbe ili zbog nenadležnosti EKIP-a. Ovaj broj rješenja o obustavi postupaka, zajedno sa brojem usvojenih žalbi ukazuje da su 103 žalbe riješene u korist pretplatnika, što čini skoro polovinu od ukupnog broja podnijetih žalbi.

Kada su u pitanju tužbe na odluke Savjeta EKIP-a donijete u postupcima po žalbama korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga, Upravnom sudu je podnijeto 7 tužbi.

Spor o prethodnom pitanju, zakonitost usaglašavanja licenci izdatih privrednom društvu One Crna Gora (ranije Telenor), u skladu sa Zakonom o telekomunikacijama sa Zakonom o elektronskim komunikacijama iz 2008, je pravosnažno okončan presudom Vrhovnog suda Uvp br. 810/21 od 8. XII 2022, tako što su odbijeni vanredni pravni ljekovi EKIP i resornog ministarstva. EKIP i Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma su izjavili ustavnu žalbu Ustavnom sudu Crne Gore protiv ove presude Vrhovnog suda. Na temelju ove presude Upravni sud je donio presudu U br.3004/20 od 8. II 2023. kojom je poništio rješenje EKIP o utvrđivanju godišnjih regulatornih nakanda za 2020. godinu za regulaciju i nadzor tržišta.

Pred Privrednim sudom u Podgorici su u 2022. vođeni sljedeći sporovi:

Spor po tužbi One Crna Gora, protiv EKIP-a kao prvotuzene i Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma kao drugotuzenog, za naknadu štete zbog odbijanja EKIP-a da prihvati zahtjev One Crna Gora za produženje prava korišćenja radio-frekvencija odobrenih Posebnom licencom broj 01-423 od 1. I 2002. godine, nakon isteka iste 2016, zbog čega je One Crna Gora pravo korišćenja radio-frekvencija odobrenih Licencom za koje je bio zainteresovan stekao u postupku javne aukcije 2016. po cijeni koju je ponudio na javnom tenderu za iste. One Crna Gora pred Privrednim sudom potražuje ukupan iznos koji je ponudio za te radio-frekvencije i platio na aukciji spektra 2016. Ovaj postupak je prekinut do pravosnažnog okončanja spora oko usaglašavanja licenci i spora oko prava produženja radio-frekvencija odobrenih Posebnom licencom broj 01-423 od 1. I 2002. Punomoćnik One Crna Gora doo je preinačio tužbeni zahtjev u 2023, tako što sada potražuje naknadu štete zbog više naplaćenih godišnjih naknada u dijelu u kojem naplaćeni iznos prelazi 1% koliko je bilo definisano licencama izdatim u skladu sa tada važećim Zakonom o telekomunikacijama.

Spor po tužbi Crnogorskog Telekomu za naknadu štete zbog nametanja mjere sniženja cijena roaminga shodno Sporazumu o sniženju cijena usluge rominga u javnim mobilnim komunikacionim mrežama, koji je Crna Gora zaključila sa drugim državama Zapadnog Balkana.

10.1.5. Međunarodna saradnja

EKIP je u izvještajnom periodu učestvovala na redovnim Plenarnim skupštinama BEREC-a, sastancima Kontakt mreže BEREC-a i Generalnim skupštinama IRG-a, sastancima EMERG-a, te u radu ekspertskih radnih grupa BEREC-a.

EKIP je u periodu od 25-28. IX 2022. organizovala XIX po redu međunarodnu konferenciju pod nazivom „Trenutni i budući regulatorni izazovi, usaglašavanje sa evropskim regulatornim okvirom“. Konferencija je održana kroz 5 programskih cjelina, odnosno 8 programskih sesija.

10.1.6. Administrativni kapaciteti

U MERT-u, u okviru Direktorata za elektronske komunikacije, poštansku djelatnost i radio-spektar, su 3 direkcije i to: Direkcija za elektronske komunikacije, Direkcija za širokopojasni pristup internetu i Direkcija za poštansku djelatnost. Direktorat ima ukupno 13 sistematizovanih radnih mjesta, zajedno sa generalnim direktorom.

U EKIP-u je, na dan 31. XII 2022, bilo 67 zaposlenih, zajedno sa predsjednikom Savjeta, dva člana Savjeta i izvršnim direktorom EKIP.

10.1.7. Operativni komunikacioni centar 112 (OKC 112)

Pozivi prema broju „112“ primaju se preko centara 112 u Podgorici (centralna regija), Bijelom Polju (sjeverna regija) i Baru (južna regija).

10.2. Usluge informatičkog društva

10.2.1. Normativni okvir

Zaokružen je normativni okvir kojim se uređuje oblast elektronske uprave i na osnovu Zakona o elektronskoj upravi („Sl. list CG“, broj 72/19) su donijeti sljedeći pravilnici:

Pravilnik o izgledu i sadržaju obrasca zahtjeva za davanje saglasnosti za pružanje usluga elektronske uprave preko informacionog sistema koji organ sam uspostavlja i unaprijeđuje („Sl. list CG“, broj 125/22),

Pravilnik o načinu upravljanja, razvoja i unapređenja jedinstvenog informacionog sistema („Sl. list CG“, broj 125/22),

Pravilnik o tehničkim i drugim uslovima za korišćenje jedinstvenog informacionog sistema, uslovima portabilnosti i respozivnosti, kao i načinu utvrđivanja ispunjenosti tih uslova („Sl. list CG“, broj 125/22) i

Pravilnik o uslovima portabilnosti i respozivnosti, načinu upravljanja, razvoja i unapređenja informacionog sistema koji organ, odnosno drugi subjekat sam uspostavlja.

Izrađen je Nacrt zakona o informacionoj bezbjednosti i u skladu sa članom 14 Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija („Sl. list CG“, broj 41/18), raspisan javni poziv za javnu raspravu na tekst Nacrta zakona o informacionoj bezbjednosti 1. III 2023. na internet stranici Ministarstva javne uprave <https://www.gov.me/mju> i portalu e-uprave www.euprava.me.

10.2.2. Ostvareni rezultati

Vlada je 29. XII 2022. usvojila informaciju „Osnovana, uspostavljena i funkcionalna Digitalna akademija“. Ministarstvo javne uprave je pokrenulo proces uspostavljanja Digitalne akademije - online platforme za edukaciju i povezivanje svih relevantnih aktera koji rade na građenju digitalnih i liderskih vještina javnih službenika, studenata i ranjivih grupa od strateškog značaja.

U I kvartalu 2022. potpisan je Sporazum o saradnji na realizaciji programa obrazovanja i projekata iz oblasti IT između Ministarstva javne uprave, Univerziteta Crne Gore i ICT Cortex-a sa kraljnim ciljem uspostavljanja Programa unapređenja kompetencija u oblasti savremenih informaciono-komunikacionih tehnologija. Rezultat navedenog sporazuma jeste uvođenje posebnog programa na Univerzitetu Crne Gore, kroz dva modula: Modul - Program za dokvalifikaciju kadrova u ICT sektoru I Modul - Program za prekvalifikaciju kadrova za potrebe širenja i jačanja IKT sektora.

Crna Gora je preduzela aktivnosti na pristupanju i aktivnom participacijom u programu „Digitalna Evropa“.

Razvijene su i puštene u rad dvije nove elektronske usluge za podnošenje zahtjeva za upis u privatne predškolske ustanove i u učeničke/studentске domove

Pregled procenata elektronskih prijava u odnosu na ukupan broj prijava za upis u sljedeće ustanove:

Godina	Predškolske ustanove	Osnovne škole	Srednje škole	Osnovne muzičke škole	Fakulteti UCG	Učenički i studentski domovi
2020	88,9%	81,8%	75,9%			
2021	81,4%	67,4%	66,7%	42%	88%	
2022	75,5%	55,2%	65,8%	56,9%	85,3%	84,7%

Krajem 2022. obezbjeđena su i sredstva za uspostavljanje LAN mreže za sve srednje škole, što je podrazumijevalo nadogradnju/proširenje postojeće LAN mreže kako bi se pokrio što veći broj učionica i kabineta internet signalom.

U novembru i decembru 2022. počeo je novi ciklus Oracle kurseva (Database Foundations i Java Foundations) za nastavnike osnovnih i srednjih škola.

Donacijom delegacije Evropske unije, u saradnji sa UNDP, pokrenuta je realizacija aktivnosti iz projekta "eUsluge i digitalna infrastruktura kao mjera odgovora na COVID-19" sa ciljem da se ubrza digitalna transformacija javne uprave u Crnoj Gori uz razvoj novih i nadogradnju postojećih platformi i složenih softverskih sistema, kao i kompleksnih elektronskih usluga koje zadovoljavaju, prije svega, potrebe građana i privrede. Realizovane su sljedeće podaktivnosti:

- U saradnji sa Ministarstvom prosvjete, nastavljena je realizacija unaprjeđena usluga koje ova institucija pruža, pa su samim tim tokom 2022. realizovane i usluge elektronskog upisa u đačke i studentske domove.
- U IV kvartalu 2022. pokrenut je II ciklus Istraživanja o zadovoljstvu postojećim i identifikaciji potreba za novim e-uslugama, sa ciljem upoređivanja podataka dobijenih na osnovu dva ciklusa istraživanja.
- Započete su aktivnosti na izradi tehničke specifikacije za implementaciju novog portala elektronske uprave i unaprjeđenje Jedininstvenog sistema za elektronsku razmjenu podataka, koja je objavljena u februaru 2023. sa pozivom za dostavljanje ponuda od strane zainteresovanih kompanija.
- Pokrenute su aktivnosti na uspostavljanju ICT mreže državnih službenika koji se bave razvojem interoperabilnih usluga javne uprave

U 2022. realizovano je unaprjeđenje mreže organa državne uprave što je doprinijelo povećanju stepena informacione bezbjednosti u smislu neovlašćenog pristupa podacima, sajber napada i dostupnosti servisa. Tim povodom je Vlada 28. XII 2022. usvojila Informaciju o unaprjeđenju mreže organa državne uprave.

Ministarstvo javne uprave je kao jedan od prioriteta u svom radu predvidjelo digitalizaciju crnogorskog društva, dostupnost javne uprave građanima i privredi, kroz vršenje elektronskih/kvalifikovanih elektronskih usluga povjerenja organima državne uprave, kako bi se kao krajnjim korisnicima pružila usluga građanima upotrebom digitalnih tehnologija, kroz uvođenje novih elektronskih servisa i dalji razvoj elektronskog poslovanja, stoga su započete aktivnosti na implementaciji certifikacionog tijela za potrebe organa državne uprave.

U avgustu 2022. Crna Gora je bila suočena sa kontinuiranim sajber napadima velikog intenziteta i kompleksnosti, kojima je pogođena Vladina informatička infrastruktura i informaciono-komunikaciona mreža organa. U cilju bolje organizacije sajber bezbjednosti na nivou mreže organa državne uprave kojom upravlja Ministarstvo javne uprave, u

decembru 2022. formirana je nova Direkcija za informacionu bezbjednost – Vladin CIRT. Uloga Vladinog CIRT-a je da vrši monitoring uspostavljenog sajber ekosistema, u principu 24/7 i odgovori na svakodnevne prijetnje sofisticiranih sajber napada, kako bi se povećala bezbjednost Vladine informatičke infrastrukture i informaciono-komunikacione mreže organa i omogućilo zaustavljanje sajber napada u ranoj fazi, brzi oporavak sistema i očuvanje integriteta podataka.

Ministarstvo javne uprave je tokom 2022. izvršilo unaprjeđivanje mnogih tehničkih aspekata sistema sajber bezbjednosti.

Započete aktivnosti na implementaciji certifikacionog tijela za potrebe organa državne uprave.

U kontekstu koordinacije i odgovora na incidentne situacije u crnogorskom sajber prostoru nacionalnog CIRT-a, incidenti se prijavljuju online, putem web portala www.gov.me/cirt i putem mejla slanjem prijave na kontakt@cirt.me. Tokom 2022. prijavljena su ukupno 684 incidenta.

10.2.3. Statistički podaci

Na Portalu eUprave je na kraju 2022. bilo objavljeno 382 usluge, od čega je 73 elektronskih, 254 za pravna lica, 109 za fizička lica a ostalo za javnu upravu. Takođe, broj aktivnih korisnika na Portal eUprave iznosi 104.024. Kada je u pitanju sistema ePraticipacije, na istom je ukupno za izvještajni period bilo objavljeno 156 javnih rasprava, obavještenja i poziva. Ukupan broj podnešenih zahtjeva putem Portala eUprave za 2022. iznosi 11.674 elektronski podnešenih zahtjeva.

Kada su u pitanju elektronske usluge povjerenja, trenutno je upisano sedam davalaca elektronskih usluga povjerenja, čiji se podaci nalaze u Evidenciji davalaca elektronskih usluga povjerenja i Registru kvalifikovanih davalaca elektronskih usluga povjerenja, kao i u Trust listi uspostavljenoj u skladu sa standardom ETSI TS 119 612.

U okviru Jedinstvenog sistema za elektronsku razmjenu podataka (JSERP), trenutno je u Metaregistru prijavljeno 37 registara iz različitih institucija javne uprave, dok 10-ak registara iz 9 institucija aktivno razmjenjuje podatke preko sistema za razmjenu podataka.

Proširen je koncept „Digitalna škola“ (<https://digitalnaskola.edu.me/>). U toku 2022. edukovano je oko 1.000 nastavnika, a na platformi za samostalno online učenje u ovom trenutku se nalazi 1033 kurseva, 11.788 lekcija i 498 kvizova, u 54 kategorija. Ukupan broj korisnika platforme (nastavnika, djece i roditelja) je 28882.

10.2.4. Međunarodna saradnja

Polovinom novembra 2022, u Podgorici je potpisano Pismo namjere za uspostavljanje Regionalnog centra za sajber bezbjednost i razvoj sajber kapaciteta (WB3C). Pismo su potpisali predsjednik Vlade Crne Gore, ambasador Republike Francuske u Crnoj Gori i ambasador Republike Slovenije u Crnoj Gori. Regionalni centar će imati pravni status međunarodne organizacije, sa ciljem da fazno bude otvaran i za ostale države Zapadnog Balkana koje žele da mu pristupe.

U skladu sa Memorandumom o razumjevanju o regionalnoj interoperabilnosti i uslugama povjerenja uz podršku Savjeta za regionalnu saradnju (RCC), Crna Gora, zajedno sa ostalim zemljama Zapadnog Balkana (WB6) definiše i sprovodi aktivnosti na putu povezivanja i stvaranja interoperabilnog Zapadnog Balkana.

U okviru projekta RCC-a, u julu 2022, objavljen je dokument Studija izvodljivosti za identifikaciju tehničke interoperabilnosti u Crnoj Gori, koji ima za cilj poboljšanje tehničke interoperabilnosti u Crnoj Gori.

U saradnji sa kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori realizuje se set aktivnosti predviđenih Strategijom za digitalizaciju obrazovnog sistema. Ujedno, radi se na izradi digitalnih sadržaja za učenike, nastavnike i roditelje, u cilju podizanja nivoa znanja iz raznih oblasti. Svi digitalni sadržaji zahtijevaju razvoj digitalnih vještina kako bi ih ciljane grupe adekvatno mogle koristiti.

3.10.3. Audiovizuelna politika

3.10.3.1. Normativni okvir

Intenziviran je rad Radne grupe za izradu izmjena i dopuna Zakona o medijima i Zakona o javnom medijskom servisu Crne Gore, kao i Nacrta Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama. Radna grupa je sa posebnom pažnjom razmotrila Ekspertski pregled Savjeta Evrope povodom seta medijskih zakona, kao i prijedloge i inicijative civilnog sektora koje su predstavljeni u prethodnom periodu, a nijesu (u cjelini) razmotreni prilikom formulacije važećeg okvira. Pripremljeni su nacrti ovih zakona. Krajem 2022. organizovana javna rasprava.

Radna grupa je posebno stavila akcenat na formulaciju rješenja koja će, prvenstveno kroz Zakon o audio-vizuelnim medijskim uslugama, obezbijediti uslove za uspješno transponovanje Direktive o audiovizuelnim medijskim uslugama, revidirane krajem 2018, kao ključnom dokumentu u oblasti audiovizuelne politike Evropske unije.

U toku prvog kvartala 2023. sprovedeno je usaglašavanje sva tri nacrti zakona sa ostalim resorima u Vladi Crne Gore, prije svega sa resorom finansija s obzirom na to da Zakon o medijima predviđa značajnija finansijska izdvajanja za Fond za medijski pluralizam, koji je prepoznat kao institut koji bi morao biti unaprijeđen.

Zakoni su u završnoj fazi, a očekuju se i mišljenja međunarodnih institucija. Nakon toga, biće objavljen izvještaj sa javne rasprave i usaglašavanje sa dobijenim komentarima.

Medijska strategija Crne Gore 2023-2027. i prateći Akcioni plan su u završnoj fazi. Radna grupa je završila rad na dokumentu. Nakon obavljenih završnih konsultacija, zatraženo je mišljenje od međunarodnih institucija koje su bile uključene u pružanje podrške za izradu ovog dokumenta. Nakon dobijanja njihovog mišljenja i međuresorskog usaglašavanja, dokument će biti dostavljen Vladi Crne Gore na usvajanje.

Pravilnik o pravima i obavezama emitera tokom kampanje za izbore za predsjednika Crne Gore koji su održani 19. III 2023. je stupio na snagu 23. I 2023. („Sl. list CG“, br. 8/23).

Setom pravilnika o izborima bliže su uređeni uslovi za realizaciju prava i obaveza emitera u toku kampanja za određene izbore. Njihova svrha je bila da doprinesu obezbijedivanju istinitog, blagovremenog i nepristrasnog informisanja građana o svim fazama postupka i različitim stavovima tokom izborne kampanje, pod ravnopravnim uslovima za sve učesnike u izbornoj kampanji, u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima, Zakonom o medijima, Zakonom o izboru odbornika i poslanika, Pravilnikom o komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama i Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima.

Novi Pravilnik o raspodjeli sredstava iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija namijenjenih komercijalnim i neprofitnim elektronskim medijima je stupio na snagu 18. I 2023. („Sl. list CG“, broj 3/23). Na taj način unaprijeđen je proces raspodjele sredstava u cilju efikasnijeg pružanja podrške (1) komercijalnim i neprofitnim radijskim i TV emiterima za unaprijeđenje sopstvene produkcije sadržaja od javnog interesa, kao i (2) samoregulatornim tijelima. To će doprinijeti jednostavnijim postupcima podnošenja prijave za učešće na konkursima za raspodjelu sredstava, donošenja odluka o dodjeli sredstava i zaključivanja/realizacije ugovora o grantovima. U skladu sa podnesenom prijavom državne pomoći, Agencija za zaštitu konkurencije je donijela Rješenja o davanju

pozitivne ocjene ovog Pravilnika odnosno njegove usaglašenosti sa Zakonom o kontroli državne pomoći (Rješenja br. 01-430/22-862/3 od 30. XII 2022.).

3.10.3.2. Ostvareni rezultati

Agencija za elektronske medije (AEM) je objavila sljedeće izvještaje o implementaciji programskih standarda²³:

Analiza programa regionalnih komercijalnih TV emitera – oktobar 2022.

Analiza televizijskog izvještavanja tokom Nedelje ponosa – oktobar 2022.

Izvjestaj o medijskom predavljanju tokom kampanje za lokalne izbore - oktobar 2022.

Analiza programske strukture lokalnih javnih TV emitera – novembar 2022.

Analiza programske strukture nacionalnih TV emitera - decembar 2022.

Analiza programske strukture Radio Televizije Crne Gore – januar 2023.

Informacija o TV programskim sadržajima namijenjenim djeci (2022) – januar 2023.

Analiza programske strukture komercijalnih radio emitera - februar 2023.

Preliminarni izvještaj o medijskom predavljanju tokom kampanje za izbore za predsjednika Crne Gore – 13. III 2023.

Izvještaj o medijskom predavljanju tokom prvog kruga kampanje za izbore za predsjednika Crne Gore – 24. III 2023.

Savjet Agencije (SAEM) je 5. IX 2022. donio odluku da na šest mjeseci ograniči reemitovanje programskog sadržaja „Novo jutro“ koji je emitovan u okviru televizijskog programa „TV Pink M“ iz Srbije. Razlog za ovu odluku je to što je emiter u spornom sadržaju, promovisao mržnju, netrpeljivost i diskriminaciju prema pripadnicima crnogorske nacionalnosti, što predstavlja kršenje člana 7 stav 1 Evropske konvencije o prekograničnoj televiziji. Osim toga, emiter je kršio pomenuti član Konvencije i u dijelu kojim je propisano da programski sadržaji, u pogledu njihovog prikazivanja i sadržaja, moraju poštovati dostojanstvo ljudskog bića i osnovna prava drugih. Opravdanost ove mjere proizilazila je iz činjenice da je emiteru i ranije bila izrečena mjera ograničenja reemitovanja, na tri mjeseca, a da je emiter nastavio da u kontinuitetu emituje sporne sadržaje.

Ministarstvo kulture i medija sprovelo je, u decembru 2022. javni konkurs za finansiranje medijskih sadržaja u dnevnim i nedjeljinim štampanim medijima i na internetskim publikacijama i finansiranje operativnih troškova različitih mehanizama samoregulacije u 2022. godini. Ovim konkursom izvršena je raspodjela sljedećih sredstava:

348,133.05 eura za štampane medije i internetske publikacije

19,340.73 eura za finansiranje zahtjeva operativnih troškova različitih mehanizama samoregulacije

Sredstva su dodijeljena za 39 internetskih publikacija, četiri dnevna i nedjeljna štampana medija i tri samoregulatorna tijela. Odbijeno je pet prijava za internetske publikacije.

²³Dostupno na sajtu AEM www.aemcg.org.

SAEM je 16. II 2023. usvojio Odluku o raspisivanju javnog konkursa za raspodjelu sredstava iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija namijenjenih komercijalnim i neprofitnim elektronskim medijima za 2022, kao i Odluku o kriterijumima i metodologiji bodovanja prijave i zahtjeva na javni konkurs.

3.10.3.3. Statistički podaci

Tokom 2022. AEM-u je dostavljeno:

79 prigovora na rad emitera. U prvostepenom postupku, odbijeno je 16, a prihvaćeno 62 prigovora. Upućen je jedan odgovor na prigovor.

četiri prigovora na rad kablovskog operatora, a u svim slučajevima podnosiocima je upućen odgovor.

Tokom 2022. AEM je, po službenoj dužnosti, pokrenula:

171 postupak protiv emitera,

22 postupka protiv pružaoca AVM usluga na zahtjev.

U postupcima po prigovoru ili službenoj dužnosti, tokom 2022. AEM je izrekla 234 upozorenje emiterima, od čega 62 u postupcima po prigovorima i 172 u postupcima po službenoj dužnosti.

Na prvostepena rješenja o izricanju upozorenja ili druga akta kojima su utvrđena prava i obaveze pružalaca AVM usluga, podneseno je 14 žalbi i to:

četiri žalbe u postupku po prigovoru na rad emitera,

sedam žalbi u postupcima pokrenutim po službenoj dužnosti prema emiterima i

tri žalbe u postupku pokrenutom po službenoj dužnosti protiv pružaoca AVM usluge na zahtjev.

SAEM je, kao neosnovane, odbio trinaest žalbi, dok je jednu žalbu usvojio, poništio prvostepeno rješenje i predmet vratio prvostepenom organu na ponovni postupak.

SAEM je sproveo dva javna konkursa za dodjelu prava na emitovanje opštih ili specijalizovanih radijskih programa (raspisana 25. VII 2022. i 3. XI 2022). Po tom osnovu, dodijeljena su prava na emitovanje radijskih programa putem FM frekvencija za jedan novi specijalizovani sportski radijski program („Radio Arena”), za dva programa je proširena zona servisa (Elmag Radio i Radio Kotor), a emiter programa „Radio Svetigora” je dobio status neprofitnog emitera.

SAEM je sproveo i javni konkurs za dodjelu prava na pristup kapacitetu multipleksa prve DVB-T2 mreže sa nacionalnim pokrivanjem (MUX 1)²⁴. Po tom osnovu, privredno društvo „Adria TV“ d.o.o. Podgorica, emiter opšteg televizijskog programa „Adria TV”, dobilo je pravo na pristup kapacitetu ovog multipleksa.

U periodu od 6. VI 2022. do 27. III 2023. AEM je izdala dva nova odobrenja za emitovanje, i to Odobrenje za emitovanje specijalizovanog zabavnog televizijskog programa „WOW Montenegro“ (Odobrenje za emitovanje br. O-TV-K-30) i Odobrenje za emitovanje specijalizovanog sportskog radijskog programa „Arena Radio“ (Odobrenje za emitovanje br. O-R-K-57).

Prema podacima o stanju tržišta usluga distribucije radio i televizijskih programa do krajnjih korisnika sa stanjem na dan 31. XII 2022, broj priključaka za distribuciju radio i televizijskog programa putem različitih platformi sa uslovnim

24 Akt SAEM br. 01-1123 od 25.07.2022.godine

pristupom iznosi 254.396. U poređenju sa brojem priključaka na kraju 2021. godine, broj korisnika Pay-TV usluga je veći za 11.112 ili 4,56%. Posmatrajući samo učešće platformi sa uslovnim pristupom, KDS distribucija sa učešćem od 45,79% drži vodeću poziciju na tržištu usluga distribucije radio i TV programa do krajnjih korisnika. Slijede IPTV (31,39%) i DTH (19,82%). DVB-T2 ima učešće od 3,00%. Prosječna cijena osnovnog paketa je iznosila 10,75€ (najviša 15,99€, najniža 5,95€). U osnovnom paketu korisnicima je dostupno, u prosjeku, 104 televizijskih kanala (najviše 259, najmanje 18).

3.10.3.6. Operativna i finansijska nezavisnost

SAEM je dana 26. X 2022. raspisao javni konkurs za izbor direktora AEM i na osnovu njega, na sjednici od 12. i 13. XII 2022. Nova direktorica je izabrana na period od četiri godine.

Skupština je 27. XII 2022. prihvatila Izvještaj o finansijskom poslovanju i Izvještaj o radu AEM za 2021. godinu i usvojila Finansijski plan sa Planom rada aem za 2023. godinu („Sl. list CG“, broj 150/22).

POGLAVLJE 16 - POREZI

16.1. Normativni okvir

Skupština je 27. XII 2022. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica („Sl. list CG“, broj 152/22). Glavne promjene se odnose na propisivanje novog izvora prihoda (druga primanja) koja se oporezuju po stopi od 15%, preciznije definisanje prihoda od samostalne djelatnosti, te detaljnije opisivanje oslobađanja od plaćanja poreza za korisnika podsticajnih mjera za razvoj istraživanja i inovacija i digitalnog nomada. U cilju izbjegavanja plaćanja poreza propisano je da ukoliko je prodajna vrijednost udjela u pravnom licu niža od tržišne, u tom slučaju prodajnu vrijednost utvrđuje nadležni poreski organ u skladu sa zakonom kojim se uređuje poreski postupak.

Skupština je 27. XII 2022. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje („Sl. list CG“, broj 152/22), kojim je korigovana definicija osnovice za obračun i plaćanje doprinosa, unaprijeđeno zakonsko rješenje koje propisuje povraćaj više plaćenog doprinosa, te detaljnije opisano oslobađanje od plaćanja doprinosa za korisnika podsticajnih mjera za razvoj istraživanja i inovacija i digitalnog nomada.

Skupština je 29. XII 2022. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Sl. list CG“, broj 3/23). Ovim zakonom se predviđa dodatno usklađivanje sa Direktivom Savjeta EU 2006/112 o zajedničkom sistemu PDV i propisuje poresko oslobađanje pri uvozu prirodnog gasa, električne energije ili energije za grijanje ili hlađenje preko prenosne, transportne ili distributivne mreža ili bilo koje mreže priključene na takav sistem kao i uvoz prirodnog gasa koji se puni iz nekog plovila za prevoz prirodnog gasa u sistem za prirodni gas ili u mrežu proizvodnih gasovoda. U cilju daljeg usklađivanja Zakona sa predmetnom direktivom navedenim zakonom se uvodi poseban postupak oporezivanje prometa investicionog zlata. Ovim zakonom se predviđa i uvođenje novog zakonskog rješenje kojim se na drugačiji način uređuje oporezivanje poreskih obveznika (strano pravno i fizičko lice) koji nemaju sjedište ili stalnu poslovnu jedinicu, prebivalište ili boravište u Crnu Goru i obavljaju isključivo povremeni međunarodni drumski prevoz putnika u Crnoj Gori, odnosno na dio usluge prevoza putnika koji se obavlja u Crnoj Gori.

Skupština je 28. II 2023. donijela Zakon o izmjeni i dopunama zakona o porezu na dobit pravnih lica („Sl. list CG“, broj 28/23), kojim se uvodi poseban poreski status određenih transakcija koje se odvijaju između poreskih obveznika poreza na dobit na osnovu ovog Zakona i nerezidentnih pravnih lica sa teritorija sa poreskim suverenitetom:

a) na kojoj se primjenjuje zakonodavstvo koje ima manje poresko opterećenje na dobit pravnih lica i na isplatu dividendi u odnosu na ovaj zakon i zakon koji uređuje oporezivanje dohotka fizičkih lica,

b) koje ne razmjenjuju podatke sa nadležnim poreskim organom radi utvrđivanja:

stvarnih vlasnika pravnih lica.

poreskih obaveza u skladu sa zakonom.

Navedenim zakonskim izmjenama propisano je da se, izuzetno od primjene poreske stope poreza po odbitku od 15%, na prihode koje ostvari nerezidentno pravno lice, plaća porez po odbitku po stopi od 30%, ako je to lice iz prethodno definisanih teritorija.

Pored navedenog novog poreskog režima, ovim zakonskim tekstom se vrši dodatno pojašnjenje odredbe koja se odnosi na oporezivanje pozajmica privrednog društva prema fizičkom licu. Naime, propisuje se da obveznik poreza po odbitku neće biti dužan da obračuna, obustavi i uplati porez po odbitku na isplate izvršene po osnovu zajma, odnosno pozajmice sa ili bez kamate fizičkim licima za pozajmice do 5.000 eura na godišnjem nivou, a koja nemaju status povezanog lica iz člana 38 ovog zakona. Takođe, navedenim zakonskim izmjenama uvodi se upućujuća norma na *Zakon o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija*, odnosno pravo na oslobođenje od plaćanja poreza na dobit pravnih lica ostvaruje korisnik podsticajnih mjera za razvoj istraživanja i inovacija u skladu sa zakonom kojim se uređuju podsticajne mjere za razvoj.

Skupština je 28. II 2023. donijela Zakon o dopuni Zakona o sprječavanju nelegalnog poslovanja („Sl. list CG“, broj 27/13). Dopuna ovog zakona ima za cilj uvođenje, odnosno proširivanje obima zabrane poslovanja za poreske obveznike koji imaju neizmirene poreske obaveze, a koji su do sada vršili pozajmice drugim privrednim društvima, fizičkim licima ili preduzetnicima i na taj način izbjegavali da izmiruju poreske obaveze. Takođe, uvedena je zabrana priređivanja igara na sreću u ugostiteljskom objektu u kojem se služe hrana i piće, kao i u bilo kom drugom objektu koji nije registrovan za obavljanje privredne djelatnosti priređivanja igara na sreću. Pored navedenog, u kaznenim odredbama predviđena je novčana kazna za pravna i fizička lica za nepoštovanje navedenih odredbi predviđenih dopunama ovog zakona.

Skupština je 28. II 2023. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama („Sl. list CG“, broj 27/13), kojim je, u cilju usklađivanja ovog zakona sa Direktivom Savjeta 2011/64/EU o strukturi i stopama akcize koje se primjenjuju na prerađeni duvan, izvršeno postepeno povećanje visine specifične akcize na cigarete kao i zadržavanje iznosa proporcionalne na istom nivou. Takođe, u cilju obezbjeđenja stabilnih budžetskih prihoda i predvidljivost poreske politike ovim zakonom se uvodi akcizni kalendar minimalne akciza na cigarete, izražene u apsolutnom iznosu za 1000 komada cigareta gdje je propisano da će od 1. I 2025. ukupna minimalna akciza za cigarete iznositi 91,50 eura za 1000 komada cigareta.

Pored navedenog, ovim zakonom, čija rješenja će se primjenjivati od 1. VII 2023, u akcizni sistem su uvedeni proizvodi od šećera, kakaa i sladoled kako bi se kroz mehanizme oporezivanja proizvoda koji sadrže šećer smanjio negativni trend obolijevanja od šećerne bolesti, a sredstva koja se ubiraju po ovom osnovu bila iskorišćena za unaprijeđenje zdravstvenog sistema. Shodno navedenom zakonu, akciza na proizvode od šećera, kakaa i sladoled se plaća po kilogramu tih proizvoda u iznosu od 0,5 eura.

Pored navedenog Ministarstvo finansija je u izvještajnom periodu donijelo:

Uputstvo o bližem načinu razmjene informacija kojima raspolaže organ uprave nadležan za poslove poreza sa nadležnim organom druge države (*“Sl. list CG”, broj 68/22*), kojim se propisuje bliži način razmjene informacija

kojima raspolaže organ uprave nadležan za poslove poreza sa nadležnim organom države članice Evropske unije ili druge države, odnosno teritorije države, u skladu sa potvrđenim međunarodnim sporazumom.

Uputstvo o bližem načinu izvještavanja o podacima koje pravno lice koje je član međunarodne grupe povezanih pravnih lica u vezi poslovanja dostavlja organu uprave nadležnom za poslove poreza ("Sl. list CG", broj 69/22), koje je donijeto u cilju usklađivanja sa Direktivom Savjeta 2016/881/EU kojom se mijenja Direktiva 2011/16/EU u pogledu obavezne automatske razmjene informacija u oblasti oporezivanja. Ovim uputstvom propisuje se bliži način izvještavanja o podacima koje pravno lice koje je član međunarodne grupe povezanih pravnih lica dostavlja u vezi njihovog poslovanja organu uprave nadležnom za poslove poreza.

Uputstvo o bližem načinu izvještavanja o podacima koje finansijska institucija u vezi stanja računa, izvršenih transakcija i ostvarenih prihoda rezidenata druge države dostavlja organu uprave nadležnom za poslove poreza ("Sl. list CG", broj 110/22), kojim se propisuje bliži način izvještavanja finansijskih institucija o računima koje posjeduje ili kontroliše rezident, države članice Evropske unije ili druge države, odnosno teritorije države, za potrebe oporezivanja, o izvršenim transakcijama sa tih računa i ostvarenim prihodima tih lica po osnovu određenih vrsta dohotka i kapitala, koje finansijska institucija dostavlja poreskom organu.

Pravilnik o kamatnoj stopi za koju se smatra da je u skladu sa principom "van dohvata ruke" za 2023. godinu ("Sl. list CG", broj 142/22) kojim se propisuje kamatna stopa koja se, u skladu sa principom "van dohvata ruke", za 2023. godinu, obračunava na pozajmice, zajmove, kredite i druge finansijske instrumente između povezanih lica.

Uputstvo o bližem načinu utvrđivanju transfernih cijena transakcija ("Sl. list CG", broj 121/22), kojim je bliže uređena primjena pravila o transfernim cijenama, koja se zasnivaju na smjernicama Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD).

Pravilnik o izmjeni pravilnika o obliku i sadržini poreske prijave za utvrđivanje poreza na dobit pravnih lica ("Sl. list CG", broj 115/22) kojim je izmijenjen i prilagođen Obrazac PD za podsticajne mjere koje proizilaze iz Zakona o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija ("Sl. list CG", broj 82/20).

16.2. Operativni kapaciteti i kompjuterizacija

U okviru projekta "Reforma Poreske administracije" (finasiran kreditom Svjetske banke) a koji podrazumijeva uvođenje IRMS (Integrisanog informacionog sistema) kao i modernizaciju poslovnih procesa u skladu sa važećim trendovima digitalizacije usluga poreskim obveznicima. Projekat podrazumijeva ulaganje od 18.8 miliona eura (osnovno finansiranje od 14 miliona eura i 4.8 miliona eura dodatnog finansiranja). Obzirom na evidentno veliko kašnjenje na projektu i nemogućnost da se završi u martu 2023, u toku je proces restrukturiranja Projekta. Tačnije, produženja na 28 mjeseci. Uslov za rekonstrukciju je raspisivanje tendera za IRMS, što je i urađeno. U 2022 godini realizovane su sljedeće aktivnosti:

DWH-skladište podataka. Odabrana firma za realizaciju projekta "Platforma za analitiku podataka – DWH/BI" (SAGA DOO). Završene aktivnosti na fazama 0,1,2. Počete aktivnosti na realizaciji Faze 3. Sačinjen projektni zadatak za nabavku hardwera. Rok za realizaciju DWH/BI projekta je avgust 2023 godine. Vrijednost ugovora je 1.759.000 eura. Do sada uplaćeno 791,550 eura.

FRD document (Dokument funkcionalnih zahtjeva) - završen kao osnov za tenderski document, za nabavku IRMS Sistema, usvojen po proceduri za usvajanje dokumenata. Objavljen tender za nabavku IRMS-a. Rok za prikupljanje ponuda je bio 30. XII 2022. Formirana je komisija za izbor konsultantske firme za implementaciju softverskog rešenja.

Usluge poreskim obveznicima - Sačinjen upitnik uz pomoć IPSOS-a. Održana prezentacija rezultata upitnika o mjerenu zadovoljstva poreskih obveznika i zaposlenih u Upravi, za rukovodstvo i za poreske obveznike kao i za područne jedinice. Sačinjeni izvještaj o rezultatima iz upitnika, dostavljen rukovodstvu.

Čišćenje podataka - Kontinuirana aktivnost, koja se sprovodi do kraja projekta. Imajući u vidu da je UPC u narednom periodu neophodna drugačija vrsta pomoći, a nakon vremenskog isteka ugovora sa angažovanom konsultantskom firmom u novembru 2021. godine, pripremljen je projektni zadatak i angažovan je individualni konsultant, koji nastavlja sa timom proces čišćenja.

Održan niz sastanaka sa predstavnicima Svjetske banke u cilju ispunjavanja uslova za rekonstrukciju RARP projekta, obzirom da je njegov završetak predviđen u martu 2023. Definisane su aktivnosti koje treba da se realizuju kako bi se postigao dogovor oko produženja za 28 mjeseci.

Nastavljena je pomoć kroz projekat tehničke pomoći sredstvima Višekorisičke IPA-e koju pružaju eksperti MMF-a, na osnovu TADAT procjene odrađene na kraju 2015. Održani je redovan online sastanak sa koordinatorom MMF-a vezan za nastavak pomoći (kratkoročne tokom 2022 i dugoročne za period 2023-2026). Kratkoročna pomoć za 2022. godinu je u oblastima: upravljanja poreskim dugom, ljudskim resursima i analizi rizika. Održana je godišnja Misija MMF-a od 27. IX do 10. XI 2022. Dostavljen je izvještaj sa preporukama. Realizovane su dvije 15 dnevne radionice konsultanta MMF-a vezano za centralizaciju PDV povraćaja na bazi analize rizika, i procedure kod postupka centralizacije poreske kontrole.

Kako je u septembru 2020. započeo proces procjene ispunjavanja uslova Uprave prihoda i carina (UPC) da do septembra 2023. bude u mogućnosti sprovoditi automatsku razmjenu informacija, tokom 2022. održano je niz online sastanaka sa predstavnicima Globalnog foruma, Ministarstva finansija i UPC. Dogovoreno da se u II kvartalu 2023. održi Misija. Dostavljen je odgovor na upitnik o trenutnoj situaciji kada je u pitanju razmjena informacija na zahtjev AEOI u cilju samoprocjene kao prve faze ocjene spremnosti države za automatsku razmjenu informacija. Nastavljen je rad sa grupom konsultanata Globalnog foruma – OECD vezano za samoprocjenu. Započete su aktivnosti na pojašnjenju trenutnog stanja za oblasti koje tiču povjerljivosti i zaštite podataka (sa IT aspekta i zakonodavnog) kao i aktivnosti na otklanjanju nejasnoća vezanih za zakonsku regulativu kod razmjene i dostupnosti informacija koje se razmjenjuju. Održani su online sastanci sa predstavnicima firmi (TWC) i REGNOLOGY u cilju dostavljanje ponude za tender za nabavku softverskog rješenja za razmjenu informacija za FATCA sporazum i razmjenu informacija po OECD modelu. Dostavljena tenderska ponuda je upućena na mišljenje Ministarstvu finansija.

POGLAVLJE 17 - EKONOMSKA I MONETARNA UNIJA

17.1. Ekonomska politika

Nakon intenzivnih konsultacija sa Evropskom komisijom, Vlada je 20. I 2023. usvojila novi Program ekonomskih reformi 2023-2025, kojim se potvrđuje strateški cilj Crne Gore za naredni period, a to je osmišljavanje i implementacija digitalno zasnovanog, zelenijeg, snažnijeg i otpornijeg ekonomskog oporavka i rasta, kroz diverzifikaciju ekonomije. Isti je 25. I 2023. dostavljen Evropskoj komisiji.

Makroekonomske i fiskalne projekcije u PER-u 2023-2025. praćene su setom od 19 prioriternih reformskih mjera u odgovoru na tri najveća strukturna izazova crnogorske ekonomije: (i) visoka nezaposlenost, naročito žena i mladih, kao i problem dugoročne nezaposlenosti, (ii) nepovoljan regulatorni okvir i (iii) postojanje neformalne ekonomije, kao i izazov zelene tranzicije reflektovan u zaštiti životne sredine i klimatskim promjenama. Navedene reformske mjere su više administrativnog karaktera, obuhvatajući izmjene zakonodavnog okvira, finansijskih ulaganja i sektorske

podrške, kao i novih institucionalnih rješenja, kojima se stvaraju preduslovi za ulaganja privatnog sektora i proširenje proizvodne baze. Naročito su značajne mjere digitalizacije i podsticanje razvoja inovacionih djelatnosti po konkurentnost i produktivnost domaće privrede.

Predložene su četiri nove prioritetne reformske mjere od njih ukupno 19, za koje se, u postojećim okolnostima, procjenjuje da će se relativno uspješno implementirati u narednim godinama. Dodatno, Crna Gora se 2022. suočila sa sajber napadom na informacioni sistem države, što je ukazalo na njegove ranjivosti kao podrške funkcionisanju državne uprave u cjelini i njenom servisiranju građana i privrede. Ovo je jedan od dodatnih faktora uticaja na kašnjenje implementacije reformskih mjera, te su aktivnosti na jačanju sajber bezbjednosti u narednom periodu, među najprioritetnijim.

Generalno, mjere ekonomske i fiskalne politike, kao i strukturnih reformi sadržane u PER-u za naredni srednjoročni period su u funkciji postizanja inkluzivnijeg ekonomskog rasta, a u određenoj mjeri i usklađenosti sa zajedničkim zaključcima EU i Crne Gore nakon sastanka ministarskog dijaloga 2022.

Sprovode se aktivnosti na prenosu nadležnosti za statistiku državnih finansija sa Ministarstva finansija na Upravu za statistiku.

Kao koordinator statističkog sistema, Uprava za statistiku, uz podršku prethodnog IPA 2017 višekorisničkog projekta pomoći, nastavila je sa radom na koordinaciji, u dijelu proizvodnje i prikupljanja raspoloživih varijabli koje su neophodne za izradu indikatora za proceduru makroekonomske neravnoteže (MIP). CBCG od 2019. obračunava i objavljuje podatke međunarodne investicione pozicije (IIP) i eksternog duga na godišnjem nivou. Od septembra 2022. CBCG obračunava i objavljuje podatke o IIP i eksternom dugu na kvartalnom nivou.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti usvojenim u martu 2023, formalno su stvorene pretpostavke za osnivanje Fiskalnog savjeta Crne Gore kao nezavisnog savjetodavnog tijela u cilju nezavisne ocjene kredibiliteta fiskalne politike i unaprjeđenja fiskalne odgovornosti.

Djelokrug nadležnosti Fiskalnog savjeta, shodno Zakonu je da:

daje mišljenje o uticaju predloga zakona ili drugog propisa na stabilnost javnih finansija i primjenu kriterijuma fiskalne odgovornosti;

daje mišljenja na predlog uravnoteženja budžeta;

daje mišljenja na predlog Fiskalne strategije;

daje mišljenja na predlog smjernica fiskalne politike iz člana;

daje mišljenja na predlog mjera iz člana 21 stav 1 ovog zakona;

daje mišljenja na godišnji zakon o završnom računu budžeta i mišljenje o primjeni kriterijuma fiskalne odgovornosti;

daje mišljenje na predlog zakona o budžetu;

analizira makroekonomske i fiskalne tokove, fiskalne rizike i uticaje penzijskog i zdravstvenog sistema, planiranih i datih koncesija, planiranih i zaključenih ugovora o javno-privatnom partnerstvu, poslovanja opština i privrednih društava u kojima država ili opština imaju većinski vlasnički udio na održivost javnih finansija i primjenu kriterijuma fiskalne odgovornosti.

Ujedno, konkurs za članove Fiskalnog savjeta je objavljen čime je započeta zvanična procedura njihovog izbora.

17.2. Monetarna politika

Savjet Centralne banke je 27. X 2022, u skladu sa preporukama Evropske komisije iz marta 2021, usvojio Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore kojim se poslovanje ove institucije u potpunosti usklađuje sa pravnom tekovinom EU. Centralna banka je početkom novembra 2022. dostavila Nacrt zakona Ministarstvu finansija na dalje postupanje, a koje je Nacrt ovog zakona stavilo na javnu raspravu od 23. I do 13. II 2023. Istovremeno u januaru, a zatim i u martu 2023, Evropska komisija je ponovo dostavila CBCG mišljenje na Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore. Sve preporuke EK sadržane su u Nacrtu Zakona koji se nalazi u službenoj proceduri upućivanja Vladi na razmatranje i dalji postupak usvajanja. Prema Programu pristupanja Crne Gore EU 2023-2024, usvajanje zakona planirano je za II kvartal 2023.

Evropskoj komisiji je u martu 2023. dostavljen revidiran Akcioni plan za harmonizaciju sa pravnom tekovinom EU u oblasti poglavlja 17 – Ekonomska i monetarna unija.

Polazeći od ustavne odgovornosti za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema, Centralna banka je odlučna da vodi politiku aktivnog djelovanja na jačanje otpornosti finansijskog sistema na izazove klimatskih promjena, u skladu sa svojim nadležnostima, raspoloživim instrumentima i resursima. Nakon što je Savjet CBCG, 29. III 2022, usvojio *Politiku Centralne banke Crne Gore u vezi sa izazovima klimatskih promjena*, u decembru 2022. pripremljen je i *Akcioni plan za sprovođenje Politike Centralne banke Crne Gore u vezi sa izazovima klimatskih promjena u periodu 2023-2025*. Shodno usvojenim dokumentima, CBCG je u oktobru 2022. postala član Mreže za ozelenjavanje finansijskog sistema (NGFS) međunarodne organizacije čiji su članovi centralne banke razvijenih i zemalja u razvoju, a u čijem radu učestvuju i ključne supervizorske institucije na globalnom nivou – MMF, SB, BIS. CBCG takođe učestvuje i u radu Radne grupe Bečke inicijative za klimatske promjene. Dodatno, u prethodnom periodu, Centralna banka je investirala u zelene hartije od vrijednosti.

Upravni savjet Evropske centralne banke je u novembru 2022. odlučio da produži rok za korišćenje EUREP instrumenta za obezbjeđivanje likvidnosti centralnim bankama koje nisu članice eurozone do 15. I 2024. EUREP linija omogućava Crnoj Gori da se, u slučaju potrebe, kandiduje za dobijanje sredstava za podršku sistemskoj likvidnosti u iznosu do 250 miliona eura.

IPA Regionalni projekat „Program jačanja kapaciteta centralnih banaka Zapadnog Balkana sa ciljem njihove integracije u Evropski sistem centralnih banaka“ je završen u decembru 2021, a od strane institucija korisnica i EK ocijenjen je kao veoma uspješan. U septembru 2022. počela je implementacija follow-up projekta za centralne banke Zapadnog Balkana koji je naslonjen na rezultate završenog projekta i koji će se usredsrediti na najnovija kretanja u oblasti finansijske supervizije i centralnog bankarstva tokom 36 mjeseci njegove realizacije.

POGLAVLJE 19 - SOCIJALNA POLITIKA I ZAPOSŁJAVANJE

19. 1. ZAŠTITA I ZDRAVLJE NA RADU

Vlada je 22. XII 2022. usvojila Strategiju za unapređenje zaštite i zdravlja na radu u Crnoj Gori 2022-2027. sa Akcionim planom implementacije za 2023.

U toku je realizacija projekta „Unapređenje institucionalnog okvira bezbjednosti i zdravlja na radu u Crnoj Gori“, koji finansira Međunarodna organizacija rada (MOR). Ministarstvo rada i socijalnog staranja (MRSS) je u saradnji s MOR 30. XI 2022. organizovalo konferenciju u okviru navedenog projekta, na kojoj su predstavljene analize za I i II aktivnost.

U periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023, Inspekcija rada i Inspekcija zaštite i zdravlja na radu su izvršile ukupno 7.108 inspekcijskih pregleda (u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja 5.588 i u oblasti zaštite i zdravlja na radu 1.520). Od ukupnog broja pregleda, 1.623 je izvršeno po inicijativama zaposlenih, građana i drugih podnosilaca (1.569 iz oblasti radnih odnosa i zapošljavanja i 54 iz oblasti zaštite i zdravlja na radu). Utvrđeno je ukupno 2.132 nepravilnosti. U navedenom periodu je zatečeno 1.024 lica u nezakonitom radu (516 stanaca i 508 crnogorskih državljana), od čega je po nalogu inspektora 115 lica zasnovalo radni odnos u skladu sa zakonom (34 stranaca i 81 crnogorskih državljana).

U okviru svojih redovnih aktivnosti, ova inspekcija je, tokom 2022, posebno tokom ljetnje turističke sezone kada se radno angažuje veći broj djece, evidentirala 42 slučaja radnog angažovanja djece u neformalnom radu starosti od 15 do 18 godina. U ovim slučajevima, inspektori su preduzeli mjere iz svoje nadležnosti, na način što su poslodavcima izricali novčane kazne i ukazivali da otklone nepravilnosti, odnosno pribave potrebnu dokumentaciju (ljekarsko uvjerenje i saglasnost roditelja), kako bi se ispunili zakonski uslovi za rad tih lica. Treba napomenuti da djeca nijesu zatečena na teškim i opasnim poslovima, već su to bili poslovi pomoćnog radnika u ugostiteljskim objektima, pa Inspekcija rada nije evidentirala slučajeve koji bi se mogli tretirati kao najgori oblik radnog angažovanja djece u bilo kojoj djelatnosti.

U istom periodu, Inspekcija zaštite i zdravlja na radu je izvršila 14 uviđaja povreda na radu - tri smrtne (po jednu u građevinskom, prerađivačkom i trgovinskom sektoru), 10 teških povreda na radu (šest u građevinskom, dvije u elektroinstalaterskom i elektroprenosnom i po jedna u prerađivačkom i vodoinstalaterskom sektoru) i jedna kolektivna povreda u kojoj su teško povrijeđena dva lica (u hotelsko-ugostiteljskom sektoru).

Na osnovu Zakona o zaštiti od nejonizujućih zračenja („Sl. list CG”, broj 35/13), Inspekcija za zaštitu od zračenja je izvršila 76 inspekcijskih nadzora lica koja koriste izvore nejonizujućeg zračenja i donijela 68 rješenja koja se odnose na preduzimanje određenih mjera i radnji u cilju otklanjanja utvrđenih nepravilnosti lica koja koriste izvore nejonizujućeg zračenja. Nadalje, na osnovu Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti („Sl. list CG”, br. 56/09, 58/29, 40/11 i 56/16) izvršena su 84 inspekcijska nadzora lica koja obavljaju radijacionu djelatnost i donijeta 133 rješenja koja se odnose na preduzimanje određenih mjera i radnji u cilju otklanjanja utvrđenih nepravilnosti, mjerenja stepena individualnog spoljašnjeg izlaganja profesionalno izloženih lica, vršenja zdravstvenih pregleda profesionalno izloženih lica koja rade u zoni jonizujućih zračenja, dozimetrijskim ispitivanjima i kontroli radne sredine i mjerenja radi sprovođenja programa osiguranja i kontrole kvaliteta za izvore jonizujućeg zračenja, kao i pribavljanja rješenja o ispunjenosti propisanih uslova za korišćenje izvora jonizujućeg zračenja. Na osnovu Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti, Agencija za zaštitu životne sredine je izdala 70 dozvola i to: 7 dozvola za obavljanje radijacione djelatnosti, 31 dozvolu za promet izvora jonizujućeg zračenja – uvoz, 13 dozvola za promet izvora jonizujućeg zračenja – izvoz, 19 dozvola za prevoz izvora jonizujućeg zračenja. Nije bilo izdatih dozvola na osnovu Zakona o zaštiti od nejonizujućih zračenja.

Takođe, donijeti su Pravilnik o dopuni Pravilnika o vrstama izvora elektromagnetnih polja za koje se pribavlja dozvola za korišćenje izvora elektromagnetnih polja („Sl. list CG”, broj 149/22) i Pravilnik o izmjeni Pravilnika o bližim uslovima za obavljanje stručnih poslova zaštite od nejonizujućih zračenja („Sl. list CG”, broj 145/22).

19. 2. SOCIJALNI DIJALOG

U periodu od juna 2022. do marta 2023. Predsjedništvo Socijalnog savjeta održalo je tri, a Socijalni savjet dvije sjednice. Tokom juna, Vlada je, saglasno Zakonu o socijalnom savjetu, imenovala novih osam predstavnika Vlade u Socijalnom savjetu. U periodu od sredine juna do kraja decembra 2022, shodno principu rotacije, predsjedavanje Socijalnim savjetom vršio je ministar rada i socijalnog staranja. U decembru 2022. završen je četvorogodišnji mandat

članova Savjeta, pa je 28. XII 2022. održana prva sjednica u novom sazivu Socijalnog savjeta. Predsjedavanje Savjetom u toku 2023. vrši predstavnik reprezentativne organizacije sindikata u skladu s principom rotacije.

Vlada, odnosno Ministarstvo rada i socijalnog staranja (MRSS) je kroz socijalni dijalog sa reprezentativnim organizacijama sindikata (Savez sindikata Crne Gore i Unija slobodnih sindikata Crne Gore) i reprezentativnog udruženja poslodavaca (Unija poslodavaca Crne Gore) zaključilo Opšti kolektivni ugovor 26. XII 2022. Takođe, 29. XII 2022 Granski kolektivni ugovor za zaposlene u socijalnoj djelatnosti, 30. XII 2022. potpisan je Granski kolektivni ugovor za oblast prosvjete i 14. II 2023. Granski kolektivni ugovor za oblast uprave i pravosuđa.

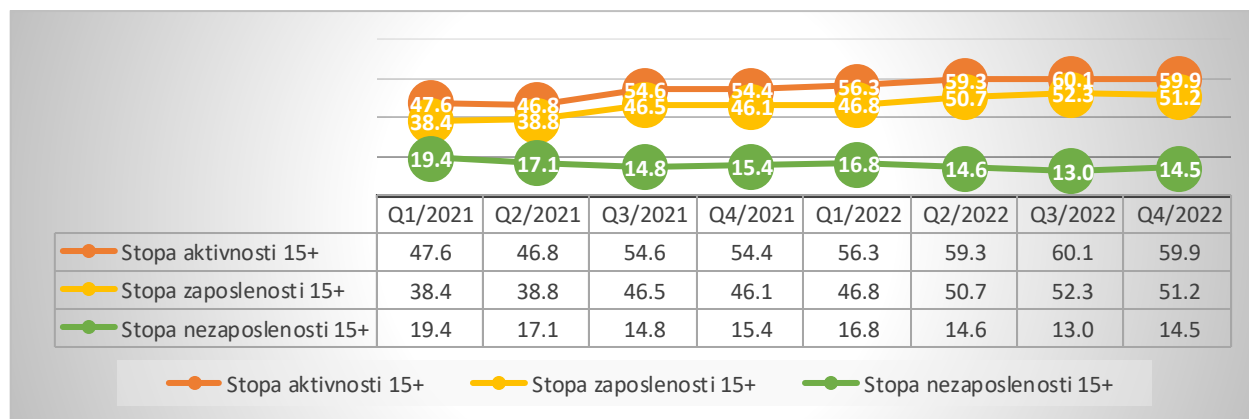
19. 3. POLITIKA ZAPOŠLJAVANJA

Vlada je 22. XII 2022. donijela Akcioni plan zapošljavanja za 2023. godinu kojim su utvrđene mjere i aktivnosti za ostvarivanje ciljeva definisanih Nacionalnom strategijom zapošljavanja za 2021-2025.

Sprovođe se aktivnosti na uvođenje programa „Garancije za mlade” u okviru kojih je pripremljen Nacrt plana za implementaciju ovog progama, a koji je 1. VII 2022. upućen EK na komentare. Nakon revizije teksta u skladu s dostavljenim komentarima EK, tekst Nacrta plana je u novembru 2022. ponovo dostavljen EK. Radni tim za uvođenje i implementaciju Programa je, uz kontinuiranu ekspertsku podršku MOR-a, u februaru 2023. održao radni sastanak sa ciljem dodatnog unapređenja teksta nacrta Plana.

Nastavljene su aktivnosti na reformi ZZZCG. Vlada je 22. XII 2022. donijela Akcioni plan za uspostavljanje interoperabilnosti između odabranih informacionih sistema i baza podataka, koji imaju ulogu u upravljanju tržištem rada u Crnoj Gori. Plan definiše mjere i aktivnosti, kako bi se uspostavila interoperabilnost s neophodnim bazama podataka i omogućila adekvatna razmjena podataka u cilju kvalitetnog praćenja nezaposlenih lica.

Podaci za 2022. ukazuju na nastavak pozitivnog trenda na tržištu rada (koji je započeo sredinom 2021, a nakon negativnih efekata prouzrokovanih zdravstvenom - covid krizom). Stopa aktivnosti radne snage sa 56,3% u prvom kvartalu 2022. dostigla je nivo od 60,1% u trećem kvartalu 2022, što je u odnosu na isti kvartal 2021. povećanje za 5,5%. U četvrtom kvartalu 2022. došlo je do blagog smanjenja stope aktivnosti na 59,9%, odnosno za 0,2 % u odnosu na prethodni kvartal. Povećanje aktivnosti pratilo je i povećanje zaposlenosti, pa je stopa zaposlenosti dostigla nivo od 52,3% u trećem kvartalu 2022, što je za 5,8% u odnosu na isti kvartal 2021. U četvrtom kvartalu 2022. smanjena je na 51,2% odnosno za 1,1% u odnosu na prethodni kvartal, ali je u odnosu na četvrti kvartal 2021. veća za 5,1%. Istovremeno, stopa nezaposlenosti se smanjila sa 16,8% u prvom kvartalu na 13% u trećem kvartalu 2022, da bi se u četvrtom kvartalu povećala na 14,5%, što je u odnosu na četvrti kvartal 2021. manje za 0,9%.

I pored afirmativnih mjera koje se preduzimaju u cilju većeg učešća žena na tržištu rada i vidljivih pozitivnih trendova, podaci ukazuju na još uvijek nedovoljno učešće žena na tržištu rada. Stopa aktivnosti žena iznosila je u prosjeku za 2022. 52,1% (muškarci 65,9%), stopa zaposlenosti žena 45,4% (muškarci 55,3), dok je stopa nezaposlenosti žena na nivou od 12,8% (muškarci 16,2%).

15+		Q1/2021	Q1/2022	Q2/2021	Q2/2022	Q3/2021	Q3/2022	Q4/2021	Q4/2022
		1	2		2	1	2	1	2
Stopa aktivnosti	muškarci	53,5	63,0	53,7	66,2	62,6	67,3	60,9	67,4
	žene	41,9	49,9	40,3	52,8	47,0	53,2	48,3	52,6
Stopa zaposlenosti	muškarci	43,2	51,7	44,3	55,2	52,4	57,1	51,3	57,1
	žene	33,8	42,2	33,5	46,4	41,0	47,7	41,1	45,5
Stopa nezaposlenosti	muškarci	19,3	18,0	17,5	16,7	16,3	15,1	15,8	15,2
	žene	19,5	15,3	16,7	12,1	12,9	10,5	14,9	13,5

Kod ciljne grupe mladi 15-29 vidljivi su pozitivni trendovi na tržištu rada u odnosu na 2021. Stopa aktivnosti mladih je porasla sa 51% u trećem kvartalu 2021. na 57,1% u trećem kvartalu 2022. U četvrtom kvartalu 2022. smanjena je na 55% što je za 6,5% više u odnosu na četvrti kvartal 2021. Stopa zaposlenosti je porasla sa 36,3% u prvom kvartalu na 45,6% u trećem kvartalu 2022, a u četvrtom kvartalu zabilježila je pad na 39,9%, ali je to za 5,3% veća u odnosu na četvrti kvartal 2021. Stopa nezaposlenosti mladih je smanjena sa 30,6% prvom kvartalu 2022. na 20,1% u trećem kvartalu 2022, a u četvrtom kvartalu 2022. je dostigla nivo od 27,5% što je manje u odnosu na četvrti kvartal 2021. za 1,2%.

Mladi 15-29	Q1/2021	Q1/2022	Q2/2021	Q2/2022	Q3/2021	Q3/2022	Q4/2021	Q4/2022
Stopa aktivnosti	39,2	52,4	39,1	55,2	51,0	57,1	48,5	55,0
Stopa zaposlenosti	24,2	36,3	25,2	41,8	36,2	45,6	34,6	39,9
Stopa nezaposlenosti	38,4	30,6	35,5	24,2	29,1	20,1	28,7	27,5

Trend rasta registrovane zaposlenosti se nastavio tokom 2022. U odnosu na decembar 2021. kada je broj zaposlenih iznosio 211.302, u decembru 2022, broj zaposlenih je bio 227.161. Prosječan broj zaposlenih u 2022. veći je za 18,4% u odnosu na prosjek iz 2021. Rast zaposlenosti je ostvaren kod svih djelatnosti, ali se najveći prosječan rast zaposlenosti bilježi se kod djelatnosti: administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti 46,7%, usluge smještaja i ishrane 41,7% informisanje i komunikacije 36%, poslovanje s nekretninama 28,8%, građevinarstvo 22,9%, stručne, naučne i tehničke djelatnosti 22,7%, odnosno kod onih djelatnosti koje su bile i najviše pogođene pandemijom COVID 19, dok je prosječan rast zaposlenosti kod ostalih djelatnosti niži u odnosu na navedene djelatnosti.

Administrativni podaci o nezaposlenosti ukazuju na trend smanjenja broja registrovanih nezaposlenih lica tokom 2022. Trend smanjenja broja nezaposlenih zadržao se do septembra, kada je broj nezaposlenih bio 44.265, kada je nakon završetka ljetnje turističke sezone ponovo došlo do prijavljivanja u evidenciju nezaposlenih lica i ponovnog

rasta administrativne nezaposlenosti, ali sa manjim trendom rasta u odnosu na 2021. Na kraju 2022, broj nezaposlenih lica bio je 46.596, što je smanjenje za 18,8% u odnosu na isti period 2021, a što je na nivou od 82,8% u odnosu na januar 2022. Stopa registrovane nezaposlenosti (posmatrana kao odnos broja registrovanih nezaposlenih lica i aktivnog stanovništva) na kraju 2022. iznosila je 20,08% (na kraju 2021. iznosila 24,73%).

Učešće žena u ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti je na kraju decembra 2022. bilo 57,64%, što je smanjenje u odnosu na isti period 2021. kada je to učešće iznosilo 60,16%. Trend smanjenja broja registrovanih nezaposlenih lica – žena tokom 2022, generalno je pratilo trend kretanja ukupne registrovane nezaposlenosti. Učešće mladih 15-29 u ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti je na kraju decembra 2022. je bilo 21,71% što je manje u odnosu na 2021. kada je učešće bilo 23,83% (10.132:13.679).

Broj lica sa invaliditetom na evidenciji nezaposlenih na kraju 2022. bio je 9.864 od čega je 6.755 ili 61,78% žena (2020. - 10.970).

Učešće dugoročno nezaposlenih lica u ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti u 2022. je iznosilo 57,49%.

Oglašavanje slobodnih radnih mjesta tokom 2022. je bilo na nivou od 27.997 kroz 17.818 prijava o slobodnom radnom mjestu. U odnosu na 2021, prijavljeno je 16,08% više slobodnih radnih mjesta.

Sprovođenje mjera aktivne politike zapošljavanja

Aktivnim mjerama tržišta rada obuhvaćeno je 1.028 nezaposlenih lica iz evidencije Zavoda, što je 1,80% ukupnog broja registrovanih nezaposlenih lica na dan 31. XII 2021. Aktivne mjere tržišta rada realizovane su kroz programe: obrazovanje i osposobljavanje za 318 lica (30,93% učesnika mjera), osposobljavanje za rad kod poslodavca za 248 učesnika (24,12%), podrška zapošljavanju mladih za 90 visokoobrazovanih lica (8,75%), subvencionirano zapošljavanje kod poslodavaca iz privatnog sektora usluga i smještaja za 52 učesnika (5,07%) i javni radovi za 320 posebno osjetljivih grupa nezaposlenih lica (31,13%). U navedenim programima, uključena su nezaposlena lica izložena riziku na tržištu rada, kao što su: mladi, stariji od 50 godina, žene, lica koja traže posao duže od 12 mjeseci, lica sa invaliditetom, pripadnici RE populacije i korisnici materijalnog obezbjeđenja porodice.

Učešće lica ženskog pola u ukupnom broju učesnika programa je 66,73%, lica do 30 godina 35,80%, starijih od 50 godina 13,03%, lica koja traže posao duže od 12 mjeseci 32,10%, lica sa invaliditetom 7,88 %, pripadnika RE populacije 1,46% i korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice 4,77%. Posmatrano prema nivoima obrazovanja, učešće lica bez ili sa završenom osnovnom školom je 14,69%, sa stečenim srednjim obrazovanjem 57,68%, dok lica sa stečenim visokim obrazovanjem učestvuju sa 27,63%. Učešće lica iz opština sjevernog regiona u ukupnom broju učesnika programa je 55,25%, iz opština središnjeg 36%, a iz opština primorskog regiona 8,75%. Struktura učesnika sprovedenih programa ukazuje da su programi realizovani za nezaposlena lica koja pripadaju strateškim prioritetima, uz uvažavanje ravnomjernog regionalnog razvoja.

Programi aktivne politike zapošljavanja realizovani su za 996 učesnika (96,90%), dok će se za 32 završiti u drugom kvartalu 2023. Kako realizacija programa još nije u cjelosti završena, konačna ocjena učinka programa za korisnike donijeće se po isteku šest mjeseci od završetka programa, a na osnovu ukupnog broja uspješnih i zaposlenih lica. Visok nivo uspješnosti učesnika programa aktivne politike zapošljavanja (97,28%) ukazuje da su realizovani programski sadržaji prilagođeni ličnim i profesionalnim karakteristikama učesnika, kao i da su aktivnosti pripreme lica za uključivanje u programe, kao i izbora učesnika programa uspješno sprovedene. Nadalje, realizacijom programa omogućeno je programsko zapošljavanje za 69,10% nezaposlenih učesnika programa, u najkraćem trajanju od dva do devet mjeseci. Na osnovu navedenog, planirani rezultati utvrđeni pojedinačnim programima koji se odnose na uspješnost učesnika programa su već ostvareni.

Iako period praćenja zapošljavanja učesnika, nakon realizacije svih programa aktivne politike zapošljavanja, nije završen, te se konačna ocjena učinka ne može u cjelosti sagledati, poslodavci – izvođači završenih programa zaposlili su 28,70% uspješnih učesnika. Dodatno, 3,42% učesnika se zaposlilo kod drugog poslodavca, a 2,43% više nisu u evidenciji nezaposlenih lica Zavoda.

Učešće Zavoda u finansiranju programa aktivne politike zapošljavanja, realizovanih u saradnji s poslodavcima i organizatorima obrazovanja odraslih za 1.028 učesnika u referentnom periodu iznosi 2.010.136,70 eura. Prosječan trošak po uspješnom učesniku programa iznosi 2.010,14 eura.

Pored programa aktivne politike zapošljavanja finansiranih iz budžeta Zavoda, u saradnji sa MOR, realizovan je i Pilot projekat „Aktiviranje žena”, za 121 nezaposlenu ženu sa djecom predškolskog uzrasta, finansiran od strane Globalnog fonda za održivi razvoj UN i Evropske komisije.

Zavod će u tekućoj godini realizovati više programa aktivne politike zapošljavanja, usmjerenih na povećanje zapošljivosti i zaposlenosti nezaposlenih lica sa poteškoćama u pronalaženju posla, usled neusklađenosti nivoa znanja i vještina sa zahtjevima određenih zanimanja, nedovoljne i neadekvatne ponude radnih mjesta i drugih identifikovanih prepreka u zapošljavanju. U cilju integracije ovih lica na tržište rada, Zavod je u prvom kvartalu 2023. donio pojedinačne programe za 1.754 nezaposlenih lica, prioriteto dugoročno nezaposlenih, mladih lica i žena.

Program grantova za samozapošljavanje

Program grantova za zapošljavanje, u vrijednosti od 3,5 miliona eura uspješno je završen 2. XII 2022.

U datom periodu, nastavljene su aktivnosti po osnovu Poziva 2021, gdje se korisnicima granta po ovom pozivu (njih 158) isplatilo 80% dobijenih sredstava u iznosu od 943.690,40 eura. Trajanje grant projekata je definisano na period od 10 mjeseci, odnosno do kraja oktobra 2022. Od ukupnog broja potpisanih ugovora, 65 (41,13%) je potpisano u sjevernom regionu, 76 (48,48%) u centralnom, a 18 (11,39%) u južnom regionu Crne Gore. Posmatrano prema polu, od 158 korisnika, 51 (32,28%) potpisnik ugovora je osoba muškog pola, a 107 (67,72%) žene. Starosna struktura je sljedeća: 113 (71,07%) osobe (od kojih su 73 žene) ima do 35 godina, dok 45 (28,48%) osoba (od kojih 34 žene) ima više od 35 godina. Prema prethodnom trajanju nezaposlenosti, od 158 korisnika, 95 (60,13%) osoba (57 žena i 38 muškaraca) bilo je na evidenciji nezaposlenih duže od jedne godine.

MoVET EU – Mobilnost za VET u Evropi

ZZZCG učesnik je konzorcijuma, koji predvodi partner iz Italije ENAIP NET, a koji sprovodi projekat MoVET – Mobilnost za VET u Evropi. Projekat „MoVET – Mobilnost za VET u Evropi” se ko-finansira kroz ERASMUS+ program Evropske unije – EAC/S54/2019 Drugu pilotsku šemu za mobilnost u VET-u za Zapadni Balkan. Konzorcijum se sastoji od 12 partnera: šest partnera iz zemalja Zapadnog Balkana – Albanije, Kosova i Crne Gore i šest partnera iz zemalja EU. Koordinator projekta je ENAIP NET, italijanska mreža za pružanje usluga stručnog osposobljavanja i zapošljavanja. Projekat je započeo 1. I 2021. i njegovo predviđeno trajanje je 48 mjeseci. Cilj projekta je da se primijeni pristup unapređenju vještina i razvoju kapaciteta na više nivoa, posvećen organizatorima stručnog obrazovanja i osposobljavanja i institucijama tržišta rada, radi identifikovanja strategije za internacionalizaciju svakog od partnera iz zemalja Zapadnog Balkana, kao i razvoj modela za održivo upravljanje mobilnošću.

Fond za profesionalnu rehabilitaciju

Savjet Fonda razmatrao je 912 zahtjeva za ostvarivanje prava na subvenciju zarada lica sa invaliditetom. Na dan 31. XII 2022, 1.727 poslodavaca ostvaruje pravo na subvenciju zarade za 2.970 lica sa invaliditetom (muškarci – 1.438;

žene – 1.532). Na određeno vrijeme zaposleno je 718 lica sa invaliditetom, dok su 2.252 lica zaposlena na neodređeno vrijeme. Broj poslodavaca koji ostvaruje pravo na subvenciju zarade se na kraju 2022. u odnosu na kraj 2017. uvećao za više od 7 puta (707,01%), a broj zaposlenih lica sa invaliditetom koji ostvaruju to pravo je veći za više od 8 puta (831,03%). Za posljednje tri godine se broj poslodavaca i broj zaposlenih lica sa invaliditetom koji ostvaruju pravo na subvenciju zarade više nego udvostručio (poslodavaca više za 110,61%, zaposlenih više za 111,09%). Broj poslodavaca korisnika prava na subvenciju zarade se u periodu 2017 – 2022, 31 u prosjeku godišnje nominalno povećao za više od 300, dok se broj zaposlenih lica sa invaliditetom u prosjeku povećao za više od 500 korisnika na godišnjem nivou.

ZZZCG je 28. XII 2022. raspisao javni poziv za finansiranje projekata zapošljavanja lica sa invaliditetom, u iznosu od 1.000.000 eura. Svi grantovi se dodjeljuju u iznosu od 30.000 do 50.000 eura. Planirano je da projekat traje od 6 do 12 mjeseci, a projektne aktivnosti koje se mogu finansirati iz granta odnose se na sprovođenje mjera aktivne politike zapošljavanja (programi obrazovanja i osposobljavanja odraslih; program osposobljavanja za rad kod poslodavca; program osposobljavanja za samostalan rad); mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije; prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada; otvaranje novih radnih mjesta za lica sa invaliditetom; nabavka opreme i materijala u svrhu otvaranja novih radnih mjesta; otklanjanje barijera pristupu radnom mjestu; zapošljavanje lica sa invaliditetom; aktivnosti usmjerene na podizanje svijesti javnosti, a prije svega poslodavaca o mogućnostima i benefitima zapošljavanja lica sa invaliditetom; druge mjere i aktivnosti kojima se omogućava zapošljavanje lica sa invaliditetom.

19. 4. EVROPSKI SOCIJALNI FOND

Stanje u pogledu priprema za korišćenje ESF-a (u mjeri u kojoj je to primjenjivo na zemlju)

U okviru Sektorskog operativnog programa za zapošljavanje, obrazovanje i socijalne politike – SOPEES 2015-2017 (tzv. Program EU i Crne Gore za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu) potpisano je svih planiranih 25 ugovora u ukupnoj vrijednosti od 15,404,913.50 eura, što predstavlja 85.58% ukupne vrijednosti samog Programa. Implementacija programa je uspješno završena 31. XII 2022.

U okviru Finansijskog sporazuma za godišnji Akcioni dokument (AD) „Podrška pametnom i inkluzivnom rastu - zapošljavanje i socijalna inkluzija 2020” (IPA 2020) u vrijednosti od 7,7 miliona eura od čega je za podršku za oblast tržišta rada i socijalne politike izdvojeno oko 6,5 miliona eura, u okviru AD, u toku je realizacija Tvinging projekta „Jačanje kapaciteta ZZZCG za sprovođenje aktivnih mjera za zapošljavanje, buduće učešće u Evropskom socijalnom fondu (ESF) i podršku u mobilnosti radne snage” i „Unapređenje postojeće IT infrastrukture i razvoj novog informacionog sistema Zavoda za zapošljavanje” (više informacija o projektima je dato u pregovaračkom poglavlju 2).

Kada je u pitanju grant šema „Podrška zapošljavanju, socijalnoj inkluziji i socijalnom preduzetništvu”, 21. X 2022. je objavljen Poziv za dodjelu bespovratnih sredstava (rok za podnošenje projektnih aplikacija je bio 5. XII 2022, dok je evaluacioni proces započeo 21. XII 2022). Krajem marta 2023. prvi nacrt Evaluacionog izvještaja je poslat DEU na odobrenje.

U januaru 2023. je započela implementacija ugovora tehničke podrške „Unaprijeđeno kreiranje politika zasnovano na dokazima, implementacija praksi i koordinacija u sektorima zapošljavanja, obrazovanja i socijalne politike i ojačani kapaciteti za učešće u ESF” koji će se sprovesti kroz model direktnog upravljanja. Opšti cilj projekta je jačanje kapaciteta korisničkih institucija za sprovođenje sektorskog pristupa i preuzimanje obaveza koje proizilaze iz procesa pristupanja EU u sektorima zapošljavanja i socijalne politike (pp2, pp19 i pp22) i trajaće 24 mjeseca. Projekti „Unaprijeđeno upravljanje tržištem rada kroz efikasan socijalni dijalog o reformama rada” i „Jačanje operativnih

kapaciteta ZZZCG za realizaciju aktivne politike zapošljavanja Crne Gore putem digitalizacije” (koje je finansirala EU, a sprovela MOR) su uspješno implementirani.

U okviru projekta „Unapređenje pristupačnosti javnih ustanova i centara za socijalni rad u Crnoj Gori”, koji se finansira iz IPA 2018 Akcionog dokumenta „Podrška vladavini prava i temeljnim pravima”, početkom 2023. pristupilo se izvođenju radova-uklanjanja arhitektonskih barijera ispred i do ulaza, kao i unutar ciljanih objekata. Prvi radovi su započeli u Centru za socijalni rad u Baru. Projekat je vrijedan 166,240.00 eura.

Crna Gora se uključila u novi Program – SOCIEUX+EU koji predstavlja instrument tehničke podrške koju je uspostavila i ko-finansira EU za sektore socijalne zaštite, rada i zapošljavanja. U cilju detaljnijeg predstavljanja Programa i raspoložive podrške realizovana je SOCIEUX+EU misija u novembru 2022. Od šest podnijetih prijava, do sada je odobrena jedna.

19. 5. SOCIJALNA INKLUZIJA

MRSS i Kancelarija UNDP-a potpisali su 22. XI 2022. Sporazum o saradnji za realizaciju projekta „e-Socijala” koji predstavlja stub dalje reforme sistema socijalne i dječje zaštite, bez koga nije moguće na optimalan način zaokuržiti reformu, niti sprovesti primjenu zakonskih propisa, kako bi se na najbolji način sistemski odgovorilo na potrebe građana u stanju socijalne potrebe. Rukovođenje projektom u nadležnosti MRSS, dok se projekat sprovodi uz podršku UNDP, uz angažman cjelokupnog sistema socijalne zaštite. Ukupna vrijednost projekta je oko 3,8 miliona eura, a finansiranje je planirano budžetom Crne Gore.

MRSS je izdalo pružiocima usluga socijalne i dječje zaštite 36 licenci za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite.

Usluga dnevnog boravka za odrasla i stara lica i odrasla i stara lica sa invaliditetom pruža se u 12 dnevnih boravaka u 10 opština koji su ponovo uspostavljeni od decembra 2022. kroz projekat „Razvoj kapaciteta za pružanje usluga socijalne zaštite” koji MRSS realizuje u saradnji sa Kancelarijom UNDP i to: Nikšić (2), Danilovgrad (2), Mojkovac (1), Plav (1), Cetinje (1), Rožaje (1), Bijelo Polje (1), Petnjica (1), Pljevlja (1) i Kolašin (1). U Crnoj Gori trenutno ima 21 dnevni boravak za odrasla i stara lica sa invaliditetom.

JU Dom starih „Podgorica” je otvoren 14. XII 2022, a JU Dom starih „Nikšić” 15. III 2023. Obje ustanove su opremljene svim neophodnim sadržajima za boravak starih lica.

U 2022, Zavod je, po zahtjevu centara za socijalni rad, učestvovao u izradi 461 individualnog plana aktivacije; od tog broja 246 planova aktivacije odnosi se na žene. Zavod je sa svim novoprijavljenim licima koja su ujedno korisnici materijalnog obezbjeđenja zaključio individualni plan zapošljavanja kojim su definisane aktivnosti nezaposlenog lica u cilju pripreme za zapošljavanje i/ili uključivanja u mjere aktivne politike zapošljavanja. U programe aktivne politike zapošljavanja, čija realizacija je započela u 2022, uključeno je 36 korisnika materijalnog obezbjeđenja i to: javni rad – četiri lica; podsticaj za zapošljavanje – jedno lice; program osposobljavanja za rad kod poslodavca – četiri lica i - Program obrazovanja i osposobljavanja odraslih – 27 lica. U mjere profesionalne rehabilitacije uključeno je 12 lica, od kojih osam žena. Usluga posredovanja u zapošljavanju, odvijala se u skladu sa iskazanim potrebama poslodavaca i rezultirala je zapošljavanjem 146 radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja, od kojih je 76 žena.

Od početka primjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, naknade po osnovu ostvarenih prava se isplaćuju redovno na mjesečnom nivou. Prosječan broj nosilaca prava iz socijalne i dječje zaštite zaključno sa februarom 2023. je 137.269, imajući u vidu da je od oktobra 2022. počela primjena prava na dodatak za djecu do 18. godine života, na osnovu čega je evidentirano novih 64.440 nosilaca prava sa 114.806 djece.

Od juna 2022. do 31. III 2023. za prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite iz budžeta Crne Gore bez jednokratnih novčanih pomoći isplaćeno je 139.150.178,73 eura (isplaćeni je period od 10 mjeseci).

Usluga dnevni boravak

Uspostavljeno je pružanje usluge dnevnog boravka za odrasla lica sa invaliditetom u Pljevljima.

Deinstitucionalizacija

U toku je implementacija projekta „Institucionalna transformacija JU Zavod „Komanski most” – Razvoj usluge stanovanje uz podršku” koja se sprovodi u sklopu programa EU i CG za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu, a u okviru Grant šeme „Podrška pružanja socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori”. Cilj projekta je dalji doprinos procesu deinstitucionalizacije, decentralizacije i transformacije rezidencijalnih ustanova kao jednom od strateških ciljeva Crne Gore u procesu razvoja sistema socijalne i dječje zaštite. Specifični ciljevi projekta su: nastavak procesa transformacije JU Zavoda „Komanski most” kroz proces deinstitucionalizacije, jačanje stručnih kapaciteta stručnih radnika, stručnih saradnika i saradnika u pružanju usluge stanovanje uz podršku, uspostavljanje usluge stanovanje uz podršku. Ciljne grupe su osobe sa intelektualnim smetnjama u JU Zavod „Komanski most”, članovi njihovih porodica, kao i zaposleni koji rade sa njima i žele da unaprijede svoj rad. Glavne projektne aktivnosti podrazumijevaju rad sa osobama sa intelektualnim smetnjama u okviru pripremne jedinice, obezbjeđivanje uslova za uspostavljanje nove usluge i jačanje stručnih kapaciteta profesionalaca kroz treninge. Obučeni profesionalci uspostaviće novu uslugu, stanovanje uz podršku, za odabrane korisnike i time načiniti veliki korak ka otvaranju Zavoda zajednici.

Antidiskiminacija

Uz podršku eksperata finansiranih od strane EU i konsultanta Savjeta Evrope, pripremljen je Nacrt zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije koji je prošao javnu raspravu zaključno sa 2. XII 2022, a izvještaj sa javne rasprave je objavljen 16. XII 2022. Takođe, izrađena je tabela usklađenosti s pravnom tekovinom EU, a u toku je međuresorsko usklađivanje, a očekuje se da će se u maju dostaviti EK na mišljenje. Saglasno PPCG, planirano je da se Predlog zakona utvrdi u II kvartalu 2023.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava (MLJMP) je u martu 2023. u Bugarskoj potpisalo Memorandum o saradnji sa Komisijom za zaštitu od diskriminacije Republike Bugarske u oblasti zaštite od diskriminacije, što predstavlja potreban impuls razvoju saradnje dvije države u oblasti zaštite od diskriminacije, socijalne politike i zapošljavanja, kao i razmjene stručnog iskustva.

U periodu od 1. I – 31. XII 2022. u oblasti rada i zapošljavanja podnijeto je 117 pritužbi instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Rodna ravnopravnost

MLJMP, MPS i Zaštitnik ljudskih prava, u saradnji s Kancelarijom UNDP-a, krajem 2022. započeli su realizaciju projekta „Promocija dijaloga i zajedničke akcije za borbu protiv govora mržnje”, koji se finansira u okviru UNDP portfolija za upravljanje, izgradnju mira, krize i otpornosti. Projekat ima za cilj da doprinese rodnoj ravnopravnosti i održivom miru, kroz jačanje liderskih kapaciteta žena, omogućavajući konstruktivan dijalog i zajedničku akcije u smjeru adresiranja podjela, rodno zasnovanog govora mržnje, seksizma i mizoginije. MLJMP sa Misijom OEBS-a sprovelo je u novembru 2022. kampanju „16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama”. U septembru 2022. sproveden je proces prikupljanja informacija od relevantnih institucija u cilju sačinjavanja odgovora na dodatna pitanja u vezi sa III CEDAW izvještajem Crne Gore koja su dostavljena krajem jula 2022. Odgovori su upućeni CEDAW

Komitetu u januaru 2023. U decembru 2022. u partnerstvu s Upravom za statistiku – Monstat urađena i objavljena publikacija „Žene i muškarci u Crnoj Gori”.²⁵

Odluka o finansiranju 22 projekta nevladinih organizacija u oblasti rodne ravnopravnosti u ukupnom iznosu od 250.000,00 eura donijeta je 21. XII 2022, nakon sprovedenog postupka raspodjele na osnovu Javnog konkursa „Primjena zakona ruši rodne stereotipe” objavljenog 5. X 2022.

U Crnoj Gori, od ukupnog broja nezaposlenih žena je 57,6%, u odnosu na 42,4% muškaraca. Indeks rodne ravnopravnosti pokazuje da 42,7% žena provodi vrijeme brinući se o djeci, starijim osobama i rođacima sa invaliditetom, u poređenju sa samo 23,8% muškaraca koji rade isto. Čak 68% žena provede najmanje jedan sat dnevno na neplaćenom radu u domaćinstvu, što je slučaj sa samo 10,3% muškaraca.

U istraživanju „top menadžmenta”, koji je radila Svjetska banka, samo 15% žena je u top menadžmentu i 24% u vlasništvu preduzeća. Podaci o značajno manjem učešću žene u preduzetništvu u odnosu na muškarce u Crnoj Gori stvaraju značajnu zabrinutost zbog neracionalne upotrebe ljudskog kapitala i rodne dimenzije razvoja.

Vlada je, u julu 2022, usvojila Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja ženskog preduzetništva 2021-2024, za 2021. godinu, dok je Izveštaj za 2022. godinu u finalnoj fazi izrade.

Prema podacima UPC, u Crnoj Gori je na kraju 2022. poslovalo ukupno 39.852 mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP) (koja zapošljavaju 129,473 lica) od kojih je u vlasništvu žena 9.937 MMSP (24.93%) i zapošljavaju 24,062 lica odnosno 18,6%. Takođe u Crnoj Gori posluje i 8.158 preduzetnika (zapošljavaju 2,849 lica), od čega je 2.576 žena preduzetnica (31,58%) koje zapošljavaju 874 lica.

U tabelama u nastavku dat je pregled promjena koje su u periodu 2015-2022. nastale u oblasti ženskog preduzetništva.

Tabela 5: Broj žena vlasnica MMSP u odnosu na ukupan broj MMSP: 2015/2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ukupan broj MMSP	24,455	25,440	26,755	29,534	32,084	33,157	34,853	39,852
Žene vlasnice MMSP	4,599	5,233	5,820	6,460	6,996	7,584	8,521	9,937
% žena vlasnica	18.81	20.57	21.75	21.87	21.81	22.87	24.45	24.93

Izvor: Uprava prihoda i carina, decembar 2022.

Tabela 6: Broj žena preduzetnica u odnosu na ukupan broj preduzetnika/ca: 2015/2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ukupan broj preduzetnika/ca	9,579	9,521	9,391	9,335	9,104	8,772	8,152	8,158
Žene preduzetnice	3,072	2,980	2,865	2,673	2,802	2,778	2,563	2,576
% žena preduzetnica	32.07	31.30	30.51	28.63	30.78	31.67	31.44	31.58

²⁵ [Žene i muskarci u CG web 26.12 FIN.pdf \(monstat.org\)](#)

Izvor: Uprava prihoda i carina, decembar 2022.

Kroz Program za unapređenje konkurentnosti privrede podržana su preduzeća u čijoj osnivačkoj strukturi u vlasništvu od minimum 50% učestvuju osobe ženskog pola. Intenzitet maksimalne finansijske podrške iznosio je do 80% opravdanih troškova bez PDV-a. Finansijska podrška kroz grantove/bespovratna sredstva za kofinansiranje specifičnih projekata žena preduzetnica je uspostavljena i u najvećem broju lokalnih samouprava. Dodijeljena sredstva preduzetnicama iz nacionalnog budžeta i javnog sektora: IRF je za 2022. odobrio ženama preduzetnicama 19,2 miliona eura kroz 142 projekta, a za 2022. imao je tri programa finansijske podrške koji su namijenjeni isključivo ženama preduzetnicama. U okviru programa finansijske podrške koje sprovodi MERT (Program za unapređenje konkurentnosti privrede, Program za razvoj prerađivačke industrije i Program za razvoj i promociju zanatstva), u šest od devet programskih linija (PL), uvedene su specifične stimulativne mjere za privredna društva u većinskom vlasništvu žena. Kroz svih devet PL podržano je 128 projekata MMSP u vlasništvu žena u ukupnom iznosu od 918.038,13 eura. 13 lokalnih samouprava je opredijelilo sredstva u iznosu od 445.000,00 eura, od čega je šest lokalnih samouprava izvršilo raspodjelu sredstva u iznosu od 251,569.32 eura.

Tabela 7. Izvori finansiranja aktivnosti iz Strategije razvoja ženskog preduzetništva u 2022. godini

	Ukupno	Nacionalni budžet	Donatori i IPA	Lokalne samouprave	Privatni sektor	Javni sektor
Planirana sredstva	829,200.00	435,200.00	234,000.00	151,000.00	9,000.00	0.00
Utrošena sredstva	20,829,432.80	945,329.48	344,934.00	253,569.32	17,600.00	19,226,000.00

Takođe, kreirana je i Nacionalna platforma www.zenshibiznis.me namijenjena svim ženama u Crnoj Gori koje žele da započnu ili unaprijede postojeći biznis, edukuju se i informišu o poslovnim prilikama i programima podrške, ostvare međusobnu saradnju i ojačaju veze sa javnom sektorom.

U posmatranom periodu, u Crnoj Gori je zabilježeno unapređenje okvira za razvoj ženskog preduzetništva. To potvrđuje i najnoviji OECD Izvještaj „Indeks politike za MSP: Zapadni Balkan i Turska 2022”²⁶ koji daje sveobuhvatan pregled implementacije deset principa Akta o malim preduzećima za Evropu i prati napredak postignut od 2019.

Tabela 8: Izvještaj OECD za Zapadni Balkan i Tursku

Poddimenzija 1b: Žensko preduzetništvo

26 OECD (2022), *SME Policy Index: Western Balkans and Turkey 2022: Assessing the Implementation of the Small Business Act for Europe*, Dostupno na: <https://doi.org/10.1787/b47d15f0-en>.

Prema ovom izvještaju, Crna Gora je zauzela visoku drugu poziciju (nakon Turske) u sprovođenju politike ženskog preduzetništva (poddimenzija 1b). Time je potvrđeno da je unapređenje politika i saradnje između javnog i privatnog sektora na polju ženskog preduzetništva dalo značajne rezultate, te da svi ključni stejkolderi koji se bave politikom razvoja ženskog preduzetništva daju pun doprinos u implementaciji mjera i aktivnosti predviđenih samom Strategijom. Osim navedenog, napredak je zabilježen i u tematskom bloku *Implementacija* gdje je Crna Gora takođe ostvarila napredak, a što pokazuje da su mjere preduzete u oblasti implementacije politike ženskog preduzetništva i unapređenja znanja i vještina MSP u vlasništvu žena dale značajan doprinos.

	ALB	BIH	KOS	MKD	MNE	SRB	TUR	Prosjeak za Zapadni Balkan
Planiranje i dizajn politike	3.80	4.20	3.40	2.60	5.00	4.60	4.20	3.97
Implementacija politike	4.02	3.49	3.49	2.96	4.11	3.76	5.00	3.83
Monitoring i evaluacija	3.00	4.25	3.00	1.00	3.50	3.00	4.00	2.11
Prosječna ocjena	3.75	3.85	3.36	2.46	4.26	3.86	4.56	3.73

Izvor: OECD, *Index politika za MSP: Zapadni Balkan i Turska 2022.*

Lica sa invaliditetom, Romi i Egipćani, Prava LGBTI osoba

Vlada je 8. VII 2022. usvojila Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godine sa Akcionom planom za sprovođenje strategije za 2022-2023. godinu.

MLJMP je 5. X 2022. objavilo Javni konkurs za finansiranje projekata/programa NVO u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti. Odlukom o raspodjeli sredstava od 22. XII 2022. po osnovu Javnog konkursa odobreno je finansiranje 22 projekata NVO u ukupnom iznosu od 460.000,00 eura. Ugovori sa nevladinim organizacijama su potpisani 23. XII 2022, kada je i počela njihova realizacija.

Takođe, Ministarstvo je 3. III 2023. objavilo Javni poziv za predlaganje predstavnika/ce nevladine organizacije za člana/icu Komisije za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u 2023. u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti, nakon čega će se raspisati Javni konkurs za raspodjelu finansijskih sredstava nevladinim organizacijama za 2023.

Vlada je 3. VIII 2022. usvojila Akциони plan za sprovođenje Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025. za period 2022-2023 sa Izvještajem o sprovođenju Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025. za 2021. godinu.

Crna Gora je 19. X 2022. organizovala treći ministarski sastanak o integraciji Roma povodom sprovođenja i implementacije Poznanske deklaracije zemalja Zapadnog Balkana u cilju unapređenja položaja Roma.

Vlada je 2. XI 2022. imenovala Nacionalnog koordinatora za praćenje sprovođenja Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025.

MLJMP, MPS i Institut za strane jezike iz Podgorice, u saradnji sa Savjetom za regionalnu saradnju (RCC) 18. XI 2022. pokrenuli su akreditovani Edukativni program za sticanje ključnih vještina iz romologije. U 2022. uspješno su realizovana prva dva modula za 30 učesnika. U 2022. nastavljeno je finansiranje projekata NVO koji se realizuju u cilju zaštite i promocije ljudskih i manjinskih prava – zaštite i unapređenja prava Roma i Egipćana. Za 25 projekata izdvojeno je 380.000,00eura.

MLJMP je nastavilo da stipendira Rome i Egipćane koji su srednjoškolci i studenti, dok su učenici osnovnih škola dobili besplatne udžbenike. Stipendije za studente povećane su za 40%. MLJMP je od 1. I 2023. preuzelo finansiranje 21 saradnika za socijalno uključivanje Roma i Egipćana u oblastima zapošljavanje, zdravstvene zaštite i socijalnog staranja za na period do godinu dana. Takođe, za romsko naselje „Riversajd“ u Beranama, koje je usljed poplava pretrpjelo najviše štete u prethodnom periodu, data je saglasnost MF za obezbjeđivanje finansijskih sredstava

u iznosu do 400.000,00 eura za izgradnju novih stambenih jedinica za preko 300 građana i premještanje ovog naselja na drugu lokaciju. Ostatak sredstava će obezbijediti Opština Berane iz sredstava Egalizacionog fonda. Ukupan iznos sredstava je 800.000,00 eura.

U decembru 2022. izrađen je prvi Nacrt zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta po osnovu samoodređenja koji će građanima i građankama omogućiti promjenu oznake pola i matičnog broja u ličnim dokumentima bez obaveze da se završe medicinski postupci promjene pola, kao i medicinske intervencije, čime se štiti jedan od osnovnih principa ljudskih prava, odnosno pravo na samoodređenje. Rok za donošenje ovog Zakona je IV kvartal 2023.

Vlada je u julu 2022. donijela Akcioni plan za 2022. za implementaciju Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019 – 2023, kao i Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2021. godinu, koji sadrže detaljan pregled i status realizacije planiranih aktivnosti.

MLJMP je 5. X 2022. objavilo Javni konkurs za finansiranje projekata/programa NVO u oblasti unapređenja kvaliteta života LGBTI osoba pod nazivom „Zajedno do jednakosti”. Odlukom o raspodjeli sredstava od 20. XII 2022. po osnovu Javnog konkursa odobreno je finansiranje 14 projekata NVO u ukupnom iznosu od 250.000,00 eura, što je za oko 75.000,00 EUR više nego 2021. Ugovori sa nevladinim organizacijama su potpisani 23. XII 2023, kada je otpočela njihova realizacija. Takođe, MLJMP je 3. III 2023. objavilo Javni poziv za predlaganje predstavnika/ce nevladine organizacije za člana/icu Komisije za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u 2023. u oblasti zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava - zaštita i unapređenje ljudskih prava LGBTI osoba, nakon čega će se raspisati Javni konkurs za raspodjelu finansijskih sredstava nevladinim organizacijama za 2023.

POGLAVLJE 20 - PREDUZETNIŠTVO I INDUSTRIJSKA POLITIKA

20.1. Normativni i insitucionalni okvir

20.1. Normativni okvir

Na planu donošenja Predloga zakona o izmjenama i dopuni Zakona o rokovima izmirenja novčanih obaveza, odnosno njegovog usklađivanja sa odredbama sa Direktive 2011/07/EU o borbi protiv zakašnjelog plaćanja u komercijalnim transakcijama, u prethodnom periodu ostvarena je intenzivna komunikacija između Ministarstva finansija, kao donosioca ovog zakonskog rješenja i predstavnika Evropske komisije.

Razmijenjeno je više nacrti navedenog zakonskog rješenja u cilju potpunog usklađivanja sa navedenom direktivom, te je ovaj proces još uvijek u toku. U narednom periodu u planu je organizovanje onlajn sastanka sa predstavnicima EK u cilju dobijanja završnih komentara na nacrt navedenog zakona, kako bi se proces usaglašavanja zaokružio u skladu sa *preporukom iz EK izvještaja* i omogućilo usvajanje Zakona shodno utvrđenom roku za II kvartal 2023.

U pogledu izrade Zakona o turizmu i ugostiteljstvu, na nacrt Zakona je ranije dobijeno pozitivno mišljenje Evropske komisije, u dijelu koji se odnosi na transponovanje odredbi iz EU Direktiva za ovu oblast. Nakon toga su rađene dopune i izmjene koje se ne odnose na oblast regulisanu EU Direktivama, već iste podrazumijevaju usaglašavanje sa nacionalnim zakonodavstvom. Na tom planu su dobijene saglasnosti Sekretarijata za zakonodavstvo, Ministarstva pravde i Ministarstva javne uprave. Za dobijanje nedostajućeg Mišljenja Ministarstva zdravlja, u toku je dodatno usaglašavanje sa predlogom Zakona o zdravstvenoj zaštiti, koji je takođe u fazi izrade, što je uslovilo manje odlaganje podnošenja predloga zakona Vladi na usvajanje, u roku koji je ranije bio određen. Planirani rok podnošenja predloga Zakona Vladi je april/maj 2023.

U maju 2022. pokrenute su konsultacije sa inovacionom zajednicom koje se odnose na status realizacije zakonskog okvira za inovacije i utvrđivanje potreba za njegovim unapređenjem, što je rezultiralo formiranjem Radne grupe za izmjene i dopune Zakona o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacije od strane Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja i Ministarstva finansija u novembru 2022. Radna grupa je završila rad na unapređenju podsticajnih mjera i trenutno radi na utvrđivanju novih procedura sprovođenja podsticajnih mjera i primjeni pravila državne pomoći.

20.2. Principi preduzetničke i industrijske politike

Vlada je 1. VII 2022. usvojila Izveštaj o realizaciji Akcionog plana Strategije za razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća, za 2021. Od 92 aktivnosti predviđene za realizaciju u 2021, 81 aktivnost (88%) je uspješno realizovana ili se realizuje u kontinuitetu. Imajući u vidu da Strategija pokriva period do kraja decembra 2022, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (MERT) koje koordinira radom Radne grupe za izradu Strategije su pokrenute aktivnosti na izradi Strategije mikro, malih i srednjih preduzeća za period 2023-2026. Usvajanje Strategije je prema Programu rada Vlade planirano do kraja drugog kvartala 2023.

Vlada je 1. VII 2022. usvojila Izveštaj o realizaciji Akcionog plana Strategije za razvoj ženskog preduzetništva u Crnoj Gori 2021-2024, za 2021. Od 74 aktivnosti predviđene Akcionim planom za 2021. godinu, 65 aktivnosti je u potpunosti realizovano ili se realizuje u kontinuitetu, što predstavlja 88% ispunjenosti ukupnog plana.

Vlada je 22. XII 2022. usvojila Nacionalnu strategiju cirkularne tranzicije do 2030. godine, sa Akcionim planom za period 2023-2024. Strategijom su identifikovana četiri prioritetna sektora – poljoprivreda, šumarstvo, građevinarstvo i turizam, kao i horizontalne teme koje predstavljaju svojevrsan preduslov za cirkularnu transformaciju u ključnim sektorima – tehnološki razvoj i inovacije; energetska efikasnost; zelene javne nabavke; edukacija, odnosno promociju koncepta cirkularne ekonomije; upravljanje otpadom i predlog za unapređenje sistema koordinacije sprovođenja same Strategije, odnosno koncepta cirkularne ekonomije. Ukupna predviđena sredstva za realizaciju aktivnosti za period 2023 – 2024 iznose 86.792.650 eura.

U okviru Okvirnog Programa jedinstvenog tržišta (Single Market Programme - SMP) u novoj programskoj i finansijskoj perspektivi 2021-2027, nakon više rundi pregovora i komunikacije sa nadležnim DG GROW tokom 2022, Crna Gora je iskazala interesovanje za učešćem u 3 stuba, i to: SMP Pillar I – Jačanje unutrašnjeg tržišta (Improving the Internal Market); SMP Pillar II – MSP (SMEs) i SMP Pillar IV – Potrošači (Consumers).

U decembru 2022. su završene intersektoralne konsultacije i tekst Sporazuma usaglašen i potvrđen od obje strane. Potpisivanje je predviđeno da se održi krajem aprila u online formatu.

Kad je u pitanju realizacija projekta Enterprise Europe Network, čije zvanično potpisivanje Granta zavisi od datuma potpisivanja Sporazuma SMP, sve aktivnosti se redovno i uredno sprovode, jer su prihvatljive od 1. I 2022, u skladu sa odobrenom aplikacijom za period od 3,5 godine.

U okviru procesa koordinacije sprovođenja principa Akta o malim preduzećima (Small Business Act – SBA), 30. IX 2022. održan je Nacionalni sastanak na kome su predstavljeni finalni rezultati Crne Gore, po pitanju dostignuća u okviru svih 12 dimenzija Akta. Crna Gora je zabilježila napredak u odnosu na poslednji izvještajni period iz 2019, posebno u okviru dimenzije – usluge podrške poslovanju preduzeća i internacionalizacija MSP, a lidersku poziciju u okviru dimenzije preduzetničko učenje konstantno drži tokom poslednja dva izvještajna perioda. Takođe, evidentan napredak ostvaren je i u dijelu koji se odnosi na žensko preduzetništvo.

Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021-2024, za period 2021-2022, usvojen je od strane Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju 3. III 2023. i Vlade 30. III 2023.

Ukupno utrošena sredstva za realizaciju Akcionog plana u periodu 2021-2022 iznose 46.478.500,18 eura. Posmatrajući sa aspekta izvora finansiranja, najveći dio sredstava finansiran je iz nacionalnog budžeta 65%, zatim EU programa 26%, iz privatnog sektora 6% i donatorskih programa 3%. U pogledu uspješnosti sprovođenja mjera, uspješno je realizovano 65% aktivnosti, djelimično realizovano 15% aktivnosti, a nerealizovano 20% aktivnosti.

Priprema Akcionog plana za S3 za period 2023-2024 je u toku.

Implementacioni okvir za inovacije i pametnu specijalizaciju, koji je uspostavljen u skladu sa smjernicama Udruženog istraživačkog centra Evropske komisije (DG JRC), potpuno je operativan. Novi sastav Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju aktivan je od juna 2022. i do kraja marta 2023. održane su četiri sjednice, čime je ovo tijelo potvrdilo proaktivnost i uspostavljanje koordinacije sistema inovacija i S3. Međuinstucionalna S3 grupa i inovacione radne grupe Savjeta po prioritetnim oblastima su aktivne od septembra 2022. godine, već su predati drugi kvartalni izvještaji i pokrenuto niz inicijativa u oblastima unapređenja inovacionih programa, energetske efikasnosti, povezivanja sa industrijskom politikom, cirkularne tranzicije, digitalizacije obrazovnog sistema i sl.

Razvoju i izgradnji kapaciteta Fonda za inovacije Crne Gore značajnu podršku od početka 2022. pružaju Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) sprovođenjem projekta finansiranog od strane Norveške ambasade i Evropska unija kroz poseban projekat IPA 2020 Tasis3. Zahvaljujući ovoj podršci, cijeli tim je kroz planirani program obuka u potpunosti osposobljen za izvršavanje specifičnih zadataka i pripremljene su programske linije, koje su uspješno sprovedene tokom 2022. od strane Fonda, kao i one koje će biti sprovedene u 2023.

Snaženje međuresorne saradnje u dijelu uspostavljanja snažnije sinergije politike pametne specijalizacije sa industrijskom politikom i energetsom politikom rezultiralo je formiranjem Međuresorne radne grupe u oktobru 2022. i Programom za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u idustriji, koji je u finalnoj fazi pred usvajanje na Vladi Crne Gore.

20.3. Unapređenje poslovnog ambijenta

U cilju kontinuiranog unapređenja poslovnog i investicionog ambijenta u Crnoj Gori, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je uz podršku EU i EBRD, u okviru projekta „Unaprjeđenje preduzetništva kroz naprednu savjetodavnu podršku i informacione servise“ u 2022. dizajniralo i izradilo IT portal Single Access Point platformu namijenjenu MMSP, pod nazivom www.biznis.gov.me. Projekat je kofinansiran posredstvom IPA programa za jačanje konkurentnosti i inovacija. Portal je osmišljen kao svojevrsan alat za podršku privredi koji omogućava da se na jednom mjestu, na jednostavan i praktičan način dođe do svih informacija o programima finansijske i nefinansijske podrške/subvencije na nacionalnom i lokalnom nivou, zakonodavnom okviru u smislu potrebne legislative i procedura. Portal nije bio aktivan zbog sajber napada na infrastrukturu Vlade CG od kraja avgusta, pa je bilo nemoguće ažuriranje postojećih i dodavanje novih programa. U toku je proces ažuriranja i pune funkcionalnosti.

MERT u saradnji sa Grupom Svjetske banke i državnim institucijama, redovno radi na ažuriranju Registra podsticajnih mjera za investicije koji predstavlja javno dostupnu bazu podataka o investicionim podsticajima na nacionalnom nivou koje državni organi pružaju domaćim i stranim investitorima u različitim sektorima i sadrži podatke o 51 podsticajnoj mjeri za 2022. Registar je dostupan na zvaničnim internet stranicama MERT-a (<https://www.gov.me/mek>) i Agencije za investicije Crne Gore (<https://mia.gov.me/>).

MERT je partner na projektu „Norveška za vas – Crna Gora“, koji sprovodi kancelarija UNOPS u Crnoj Gori. U okviru komponente koja se odnosi na poboljšanje okruženja za poslovanje i razvoj preduzetništva, uz podršku lokalne samouprave otvoreni su Biznis informativni centri u Tivtu, Danilovgradu, Kolašinu i Žabljaku. Biznis info centri – BIC kao spona između privrednih subjekata i svih uključenih strana za unapređenje poslovnog ambijenta – nacionalnih institucija, agencija, lokalnih organizacija, međunarodnih partnera, fondova i dr. obezbjeđuju efikasnu, fleksibilnu i proaktivnu podršku preduzetnicima i MMSP i onim koji žele da otpočnu poslovanje, kroz pružanje informacija i savjetodavne podrške, što doprinosi većem zapošljavanju, unapređenju poslovnog ambijenta i ekonomskom razvoju opština gdje posluju.

Vlada je 29. XII 2022. usvojila Informaciju „Osnovana, uspostavljena i funkcionalna Digitalna akademija“. Ministarstvo javne uprave pokrenulo je proces uspostavljanja Digitalne akademije - online platforme za edukaciju i povezivanje svih relevantnih aktera koji rade na građenju digitalnih i liderskih vještina javnih službenika, studenata i ranjivih grupa od strateškog značaja. Uspostavljanjem Digitalne akademije država doprinosi boljem korišćenju potencijala ICT sektora, boljem prilagođavanju privrede i svih ciljnih grupa dinamičnim promjenama na tržištu usluga i tržištu rada. Takođe, podstiče se rast produktivnosti i poboljšava efikasnost javnog sektora kroz jačanje znanja i kompetencija polaznika navedene akademije

Aktivnom participacijom u programu „Digitalna Evropa“, Crna Gora će biti u mogućnosti da, kao član, u određenoj mjeri daje predloge na dalji razvoj programa i godišnje radne programe, kao da aktivno učestvuje u izmjenama i dopunama već prepoznatih prioriteta. Sporazum o pristupanju Programu „Digitalna Evropa“ između Evropske unije i Crne Gore je dostavljen krajem 2022. Evropskoj komisiji, dok se potpisivanje istog očekuje u II kvartalu 2023.

U izvještajnom periodu započete su aktivnosti na izradi tehničke specifikacije za implementaciju novog portala elektronske uprave i unapređenje Jedininstvenog sistema za elektronsku razmjenu podataka, sa ciljem obezbjeđivanja svih uslova za razvoj elektronske uprave.

U izvještajnom periodu izvršena je integracija Informacionog sistema za elektronsku identifikaciju i autentifikaciju korisnika (NS eID) i Informacionog sistema za naplatu administrativnih taksi (NS – NAT) sa Portalom eUprave u cilju uspostavljanja elektronskih usluga visokog nivoa sofisticiranosti. U pilot fazi su bile uključene usluge Ministarstva pravde.

Na Portalu eUprave je na kraju 2022. bilo objavljeno 382 usluge, od čega je 73 elektronskih, 254 za pravna lica, 109 za fizička lica a ostalo za javnu upravu. Broj aktivnih korisnika na Portal eUprave iznosi 104.024.

U okviru sistema ePraticipacija objavljeno je 156 javnih rasprava, obavještenja i poziva. Ukupan broj podnešenih zahtjeva putem Portala eUprave za 2022. godinu iznosi 11.674 elektronski podnešenih zahtjeva.

Za izvještajni period je nastavljeno sa sprovođenjem obaveza proisteklih iz članstva Crne Gore u NATO kodifikacionom sistemu (NCS), u skladu sa NATO standardima i propisima NATO sistema kodifikacije. U periodu 6. VI 2022 – 20. III 2023. Ministarstvo odbrane je dodijelilo ukupno 17 NCAGE kodova (NATO entitetski kod za pravne subjekte). U tom periodu kodifikovan je 21 novi proizvod i tim proizvodima je dodijeljen NSN broj (NATO skladišni broj). Svi podaci proistekli iz prethodno navedenih aktivnosti su uvršteni u odgovarajuće Nacionalne registre, kao i u NMCRL registar (NATO Master Catalogue of References for Logistics) NSPA agencije (NATO agencija za snabdijevanje i nabavku).

20.4. Instrumenti preduzetničke i industrijske politike

Programom za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. realizovano je 8 programskih linija finansijske i nefinansijske podrške, od čega 6 programskih linija finansijske i 2 programske linije nefinansijske podrške, pri čemu su uvedene dvije nove programske linije finansijske podrške za dodatno stimulisanje privredne aktivnosti i njene razvojne komponente - internacionalizacija MMSK kao i nabavka opreme velike vrijednosti. Preostalih šest programskih linija su dodatno inovirane i unapređene, kroz uvođenje dodatnih komponenti, i u potpunosti prilagođene zahtjevima privrede. Ukupan budžet opredijeljen za realizaciju Programa iznosio je 4 miliona eura, primljeno je 494 aplikacije, a podržano 353 preduzeća sa iznosom isplaćene podrške 2.036.044,05 eura. U poređenju sa rezultatima programa za 2021. godinu, u 2022. je podržano oko 75% više preduzeća, dok je iznos podrške bio veći za oko 77%. Planirani budžet je podrazumijevao i isplatu sredstava na osnovu ugovora o dodjeli sredstava iz Programa za unapređenje konkurentnosti iz prethodnih godina, konkretno Programske linije za podsticaj direktnih investicija 2019 i 2020, kao i Programske linije za podsticaj proizvodnih procesa 2020, i tokom 2022. je isplaćeno 1.226.673,93€ za 6 preduzeća. Dakle, od opredijeljenog budžeta u visini 4 miliona eura, ukupno isplaćena sredstva iznose 3.262.717,98€.

U dijelu podrške zanatlijama, realizacijom Programa za razvoj i promociju zanatstva za 2022. obezbijedena je bespovratna finansijska podrška za nabavku opreme i alata namijenjenih za obavljanje zanatske djelatnosti do 75% opravdanih troškova, sa povećanjem procenta podrške za dodatnih 10%, shodno stepenu razvijenosti JLS. Po tom osnovu odobrena je podrška za 22 privredna subjekta u ukupnom iznosu od 145.317,31 eura.

U cilju daljeg kontinuiteta aktivnosti na implementaciji Programa za unapređenje konkurentnosti privrede, i toku 2023. sprovedene su aktivnosti na izradi Programa za 2023, koji je Vlada usvojila 30. III 2023. Predviđeno je sprovođenje devet programskih linija uz opredijeljeni budžet za realizaciju u iznosu 3 miliona eura. Stremeći ka razvoju preduzetništva mladih i ekonomskom osnaživanju žena, posebne podsticajne finansijske i nefinansijske mjere podrške biće usmjerene ka ovim ciljnim grupama. Podsticajni mehanizmi će se ogledati, kako kroz Program u cjelini, tako i kroz posebnu programsku liniju - Vaučeri za žene i mlade u biznisu, kako bi se olakšalo poslovanje ovih ciljnih grupa, uslijed otežanog pristupa finansijskim sredstvima, nedostatka odgovarajuće kreditne istorije i mogućnosti obezbjeđenja odgovarajućeg kolaterala.

U pogledu finansijske podrške sektoru MSP, od strane Investiciono-razvojnog fonda, za 12 mjeseci 2022, Investiciono-razvojni Fond Crne Gore je odobrio 418 plasmana u vrijednosti od 185 miliona eura. Za 2 mjeseca 2023, IRFCG je odobrio 28 plasmana u vrijednosti od 18 miliona eura. Najveći dio ovih sredstava je tokom 2022. namijenjen za podršku likvidnosti i finansiranje obrtnih sredstava odnosno za održavanje poslovanja i očuvanje radnih mjesta.

U julu 2022, IRFCG je potpisao Ugovor o kreditu sa Evropskom Investicionom bankom koji se odnosi na drugu tranšu od 50 miliona eura, od ukupno odobrenih 150 miliona eura. Ugovor je namijenjen finansiranju malih, srednjih, srednje kapitalizovanih kao i prioritarnih projekata i sadrži klimatsku komponentu.

Na planu unapređenja kvaliteta i dostupnosti finansijske podrške za start-up, IRFCG je tokom 2022. u okviru kreditne linije za početnike u biznisu, mlade i visokoškolce plasirao 37 kredita u vrijednosti od 2 miliona eura. Dodatno, po osnovu kreditne linije Program podrške razvoju preduzetništva, koju IRFCG realizuje u saradnji sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma, tokom 2022. odobreno je 5 kredita u vrijednosti 133.000 eura. Po osnovu podrške ženskom preduzetništvu za 12 mjeseci 2022. odobreno je 142 plasmana u iznosu od 19 miliona eura za projekte u privrednim društvima gdje je žena vlasnica ili izvršna direktorica.

U segmentu koji je obuhvaćen Programom za konkurentnost malih i srednjih preduzeća COSME (2014-2020), po osnovu Ugovora IRF sa Evropskim investicionim fondom o pristupanju COSME Garantnom fondu, tokom 2022.

odobreno je 37 kredita u iznosu od 2,9 miliona eura. Takođe, po osnovu Ugovora o garanciji između Evropskog Investicionog Fonda kao garanta i IRFCG kao korisnika – EaSi garancija, tokom 2022. odobren je 31 kredit u iznosu od 0,4 hiljade eura.

U pogledu jačanja tehnoloških kapaciteta sektora MSP, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja podržalo je realizaciju 6 programskih linija podrške razvoju inovacija, i to: rana faza razvoja startupova, podrška učešću u EUREKA projektima, stimulisanje zaštite i razvoja pronalazaka, podsticanje razvoja inovacione kulture, edukativni programi u oblastima pametne specijalizacije i podrška učešću u Horizon Europe programu – Stub III Inovativna Evropa. Za namjene pomenutih programskih linija bilo je na raspolaganju 430.000,00 eura, utrošeno je 290.000,00 eura.

Fond za inovacije podržao je realizaciju dvije programske linije podrške razvoju inovacija: inovacioni vaučeri i kolaborativni grantovi za inovacije. Ukupno raspoloživa sredstva za ove namjene iznosila su 770.000 eura (uključujući troškove evaluacije), dok su utrošena sredstva na projekte 715.227,23 eura (ovdje se ne ubrajaju troškovi evaluacije i 13.000,00 eura preostalih sredstava iz programa inovacionih vaučera).

Ulaganje privatnog sektora u inovacione projekte koji su kroz različite programske linije podrške razvoju inovacija odobreni u 2022. iznosi preko milion eura, tako da je time postignut jedan od ciljeva inovacionih programa, a to je podsticanje ulaganja ovog sektora u inovacije.

U skladu sa *operativnim zaključkom* sa Pododbora za trgovinu, industriju, carine i poreze (4. X 2022) koji se odnosi na preduzimanje koraka u cilju ubrzanja procedura javnih nabavki u okviru projekta koji se finansira iz IPA 2020, kako bi se ispunili rokovi za ugovaranje sredstava (avgust 2023), Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma u saradnji sa Ministarstvom finansija je u periodu nakon sastanka Pododbora objavilo sve pozive za projekte predviđene planom nabavki IPA 2020, u okviru Godišnjeg akcijskog programa za jačanje konkurentnosti i inovacija. Godišnjim akcijskim programom IPA 2020 utvrđena je nadležnost Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma za sprovođenje 7 projekata, za čiju je realizaciju opredijeljeno 4,3 miliona eura. Tri projekta su ugovorena i počela sa implementacijom, dok su ostali ostali projekti u fazi ugovaranja. Ugovoreni su projekti: Povećavanje kapaciteta institucija nadležnih za harmonizaciju i implementaciju EU zakonskog okvira u oblasti konkurentnosti i inovativnosti (NEAR/TGD/2021/EA-RP/0144) - Budžet projekta: 932.360,00 eura; Jačanje kapaciteta za podršku primjeni Strategije pametne specijalizacije CFCU/MNE/191 - Bužet projekta: 285.000,00 eura; Ugovor o nabavci opreme: Poboljšanje tehničkih kapaciteta institucija uključenih u sektor konkurentnosti i inovacija – nabavka IT softverske opreme (Lot 1) – CFCU/MNE/191 - Budžet ugovora: 297.896,31 eura.

20.5. Industrijska politika

U procesu implementacije i monitoringa Industrijske politike Crne Gore 2019-2023, Vlada je 23. VI 2022. usvojila Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Industrijske politike Crne Gore 2019-2023, za 2021. U odnosu na planirana sredstva za realizaciju Akcionog plana za 2021. u iznosu od 235,2 miliona eura, za realizaciju razvojnih programa, projekata i aktivnosti, realizovana su ulaganja u iznosu od 197,06 miliona eura, tj. 83,8% realizacije Akcionog plana.

Sa aspekta strukture finansiranja po izvorima, najvažnija ulaganja su bila iz javnih i privatnih izvora uz dominantno finansiranje privrede od strane IRFCG u iznosu od 73,64 miliona eura, zatim investicije realizovane u sektoru energetike, unapređenja ICT infrastrukture i saobraćaja i koncesija u funkciji podsticanja privrednih aktivnosti kroz efikasnije upravljanje mineralnim sirovinama u ukupnom iznosu od 74,63 miliona eura. Iz sredstava nacionalnog budžeta 24,02 miliona eura uloženo je za aktivnosti u segmentu upravljanja industrijskim otpadom, izgradnje

turističke infrastrukture na sjeveru CG, programe za unapređenje inovativnosti i konkurentnosti privrede i razvoj prerađivačke industrije i sl. Za učešće donatorskih programa izdvojeno je 6,20 miliona eura za projekte u oblasti energetske i željezničke infrastrukture i upravljanja otpadom, dok je iz IPA sredstava investirano 2,09 miliona eura za realizaciju projekata u oblasti podsticanja inovativnosti, IPARD programa i grantova za samozapošljavanje.

Na liniji ključnih preporuka iz Izveštaja o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Industrijske politike za 2021, u procesu dalje implementacije politike i monitoringa aktivnosti, a shodno preporukama iz Izveštaja EK, u toku 2022. se u kontinuitetu sprovodila realizacija aktivnosti utvrđenih Akcionim planom za 2022. i Vlada je 30. III 2023. usvojila Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za 2022. godinu. Sa aspekta statusa realizacije aktivnosti, u toku 2022. je od 61 aktivnosti uspješno realizovano 65,57% (40 aktivnosti), dok je djelimično realizovano 22,95% (14 aktivnosti), a 11,48% ili 7 aktivnosti nije realizovano. U odnosu na planirana sredstva za realizaciju Akcionog plana za 2022. u iznosu od 215,4 miliona eura, realizovana su ulaganja u iznosu 166,5 miliona eura, odnosno 77,3% realizacije Akcionog plana.

Posmatrano po strukturi realizacije izvora finansiranja, sredstva javnog sektora učestvuju sa 43,03% ili 71,66 miliona eura ukupnih ulaganja i u najvećoj mjeri se odnose na finansiranje od strane IRFCG u iznosu od 50,11 miliona eura. Sredstva privatnih investitora u iznosu od 56,26 miliona eura učestvuju sa 33,78% uz i dalje najveći uticaj investicija u sektoru energetike, unapređenja ICT infrastrukture i saobraćaja i koncesija za eksploataciju mineralnih sirovina. Iz sredstava nacionalnog budžeta je uloženo 22,23 miliona eura ili 13,35% za projekte podrške jačanju konkurentnosti privrede i investicije u razvoj prerađivačke industrije, inovacione djelatnosti, razvoj turističke infrastrukture, kreativnih industrija, itd. Sredstva donatorskih programa u iznosu od 9,9 miliona eura ili 5,95% uložena su u energetske i saobraćajnu infrastrukturu, upravljanje otpadom, dok su IPA sredstva od 6,49 miliona eura (3,90%), uložena u podršku prerađivačkoj industriji u okviru IPARD programa, kao i za jačanje inovativnosti i programe samozapošljavanja.

U procesu usklađivanja sa EU komunikacijama u oblasti Industrijske politike EU (COM 2020/102 i 2021/352), prepoznati su izazovi vezani za potrebu transformacije industrije ka inovativnijoj, zelenoj i cirkularnoj i neophodnosti investiranja sa ciljem stvaranja industrije koja doprinosi većoj produktivnosti, digitalnoj transformaciji i nadogradnji postojećih vještina. Na tom planu su u različim segmentima realizovane investicije koje doprinose povećanju konkurentnosti i produktivnosti, stimulanju tehnološke modernizacije industrije, obezbijedena bespovratna podrška za realizaciju inovativnih projekata i realizacija projekata podrške kreiranju poslovnih i naučnih partnerstava, podrška start-up preduzećima i realizacija grant šema. Započeti su i projekti i investicije u cilju povećanja energetske efikasnosti preduzeća u kontekstu zelenije i klimatski neutralnije ekonomije, kao i nastavljena podrška preduzećima za digitalizaciju proizvodnih procesa, unapređenje vještina kroz programe obrazovanja i kvalifikacije lica za zapošljavanje u industriji, programi stručnog obrazovanja u oblasti industrije, obuke i jačanje kapaciteta za pristup EU programima i unapređenje izvoznih performansi privrede

Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Industrijske politike Crne Gore 2019-2023, za 2022. obuhvatio je status i napredak u ostvarivanju pratećih indikatora učinka u postizanju operativnih ciljeva, kao i indikatora uticaja kako bi se sagledao doprinos kroz ključne ekonomske pokazatelje, kao što su zaposlenost, učešće industrije u BDP-u, produktivnost, izvoz, u kom dijelu su izdvojeni statistički pokazatelji poput trenda rasta broja zaposlenih u sektoru industrije (B-E) sa 21.150 zaposlenih u 2021. na 23.780 zaposlenih u 2022; trend rasta broja zaposlenih u sektoru prerađivačke industrije (C) sa 11.735 zaposlenih u 2021. na 13.426 zaposlenih u 2022; rast izvoza sektora industrije (B-E) za oko 60%- izvoz u 2022. je 694.072.666 eura (od čega sektor C 466.078.363 eura) u odnosu na izvoz 2021. u iznosu od 431.086.493 eura.

Analiza izvještaja je obuhvatila i preporuke za realizaciju aktivnosti, programa i projekata za 2023, uz akcenat na realizaciju aktivnosti koje se nijesu realizovale i potrebu daljeg usklađivanja sa EU preporukama i komunikacijama, sinergijom aktivnosti sa Operativnim programom Strategijom pametne specijalizacije S3 i Programom ekonomskih reformi.

Na liniji EK preporuke u vezi potrebne kontinuirane koordinacije industrijske politike sa drugim ključnim nacionalnim strategijama i obezbjeđenja njihove konzistentnosti kroz interresornu saradnju, u cilju obezbjeđenja neophodne sinergije inovacija, industrijske politike i energetske politike sa prioritetima Strategije pametne specijalizacije pristupilo se izradi Programa za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji za 2023. U okviru međuresorne saradnje Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma i Ministarstva kapitalnih investicija i Fonda za inovacije Crne Gore, kao implementacionog tijela u sprovođenju programa i projekata iz domena Strategije pametne specijalizacije, kreiran je nacrt Programa. Programom je predviđeno uspostavljanje finansijskih mehanizama podrške sektoru MMSP iz sektora prerađivačke industrije za uvođenje inovativnih rješenja i novih tehnologija u cilju poboljšanja energetske efikasnosti i povećanja upotrebe dostupnih izvora obnovljive energije od strane preduzeća, a što će doprinijeti daljem razvoju zelene ekonomije.

Na osnovu preporuka iz Izvještaja o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Industrijske politike Crne Gore 2019-2023, za 2022, u toku su aktivnosti na pripremi Akcionog plana za implementaciju Industrijske politike za 2023, čije je usvajanje Programom rada Vlade utvrđeno za II kvartal 2023.

Na planu obezbjeđenja daljeg jačanja unutar i među-ministarske saradnje i konzistentnosti kreiranja i implementacije različitih strateških dokumenata i politika, inoviran je sastav Koordinacionog tijela za izradu i implementaciju Industrijske politike (Rješenje o formiranju K. tijela od 31. I 2023), koje na upravljačkom nivou rukovodi, organizuje i koordinira cjelokupnim procesom implementacije i monitoringa realizacije aktivnosti utvrđenih Industrijskom politikom 2019-2023, kao i pripremom procesa izrade Industrijske politike u novom ciklusu implementacije sa početkom od 2024. Dodatno, shodno operativnom zaključku sa Pododbora ugovoren je i započet proces evaluacije Industrijske politike koja se sprovodi kroz eksternu ekspertizu u okviru projekta – „Direktni grant Evropskoj banci za obnovu i razvoj (EBRD) za unapređenje preduzetništva kroz naprednu savjetodavnu podršku i informacione servise - IPA 2016“, čiji je cilj podrška unapređenju poslovnog okruženja kroz povećanje kapaciteta Ministarstva za ekonomski razvoj i turizam (MEDT) i regulatorna poboljšanja.

Tokom januara i februara 2023. su održani inicijalni sastanci sa evaluacionim timom koji će sprovođiti evaluaciju (lider konzorcijuma PricewaterhouseCoopers Beograd), nakon čega je pripremljen nacrt evaluacione metodologije kojom je definisan metodološki pristup i kriterijumi i slijedi operativno sprovođenje evaluacije. Navedene aktivnosti su, shodno operativnom Zaključku sa TICP Pododbora (4. X 2022), u skladu sa okvirnim planom aktivnosti za evaluaciju Industrijske politike i pripremu novog dokumenta na bazi nalaza evaluacije postojeće politike i obezbjeđenja kontinuiteta dalje implementacije.

U dijelu podsticajnih mjera i aktivnosti koje doprinose razvoju prerađivačke industrije, realizovan je Program za razvoj prerađivačke industrije za 2022, sa opredijeljenim budžetom od 1 milion eura, kojim je MERT obezbijedilo postojećim mikro, malim i srednjim preduzećima iz sektora C-prerađivačka industrija, bespovratnu finansijsku podršku za pokriće dijela troškova nabavke novih i polovnih proizvodnih mašina i/ili specijalizovane opreme do 40% vrijednosti nabavke nove opreme i do 30% vrijednosti za nabavku polovne opreme ne starije od pet godina.

U okviru Javnog poziva za učešće u postupku dodjele bespovratnih sredstava za refundaciju dijela troškova nabavke opreme sredstava u 2022. odobreno je 13 prijava u iznosu bespovratne podrške od 805.897,88 EURA i sa istima su potpisani Ugovori o sufinansiranju. Dodatno unaprijeđen i prilagođen potrebama korisnika kroz proširen obuhvat koji

je pored nove uključio i polovnu opremu ne stariju od pet godina; uključena regionalna komponenta i povećan procenat podrške u zavisnosti od stepena razvijenosti opština, uvećan procenat i maksimalni iznos bespovratne podrške po preduzeću, pojednostavljeni uslovi i procedure apliciranja i sprovođenja, rezultirali su povećanjem iznosa dodijeljene finansijske podrške preduzećima iz sektora prerađivačke industrije za 117,9% u odnosu na 2021. godinu.

20.6. Politika turizma

U segmentu podsticajnih mjera u turizmu, Vlada je 14. IV 2022. donijela Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2022. godinu, na osnovu kog su 27. IV 2022. objavljeni javni pozivi, i to za mjere: I – Organizovanje manifestacija/festivala; II – Unapređenje kvaliteta usluga i ponude u kampovima; III – Unapređenje ponude i podizanje kvaliteta usluga u ruralnom turizmu i IV – Razvoj inovativnih turističkih proizvoda i usluga koji obogaćuju turističku ponudu u ruralnom, kulturnom, zdravstvenom, sportskom i drugim vidovima turizma. Opređeljeni iznos sredstava je bio 400.000,00 eura. Po Javnom pozivu su odobrena sredstva za 67 projekata u iznosu od 301.060,00 eura.

Tokom decembra 2022, Ministarstvo je sprovelo kampanju “Ruralno, održivo, domaćinski” u kojoj je akcenat stavljen na promociju seoskog turizma i seoskih domaćinstava. 24. XII 2022, je upriličena dodjela nagrada za najbolje u seoskom turizmu u kategorijama a) Najbolje seosko domaćinstvo, b) Najbolji mladi/a domaćin/domaćica i c) Najbolja domaćica. Ukupan podijeljeni nagradni fond je iznosio 10.500,00 eura.

U periodu decembar 2022. - mart 2023, kroz projekat IPA II "Komplementarna COVID mjera - Podrška MSP u Crnoj Gori", Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je uz podršku konsultanta sačinilo predlog Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore 2023-2025 sa Akcionim planom. Sprovedene su javne rasprave u sve tri regije Crne Gore (Podgorica, Tivat i Bijelo Polje) koje su trajale do 15. marta, pa je program upućen Generalnom sekretarijatu Vlade na mišljenje. Očekuje se usvajanje u II kvartalu 2023. Cilj Programa je razvijanje novih i unapređenje postojećih ponuda u okviru razvoja ruralnog turizma u Crnoj Gori, a u skladu sa savremenim tokovima.

20.6.1. Statistika turizma

Prema zvaničnim podacima Uprave za statistiku – MONSTAT, Crnu Goru je u 2022, u svim vidovima smještaja, posjetilo je 2.183.975 turista, odnosno 30,71% više u odnosu na 2021. godinu, a 82,56% realizovano je u odnosu na rekordnu 2019. Ostvareno je 12.427.787 noćenja, što je za 25,89% više u odnosu na 2021. godinu, a realizovano je 85,98% u odnosu na rekordnu 2019. godinu. U strukturi noćenja stranih turista, u 2022. najviše noćenja ostvarili su turisti iz Srbije (25,5%), Ruske Federacije (16,4%), Bosne i Hercegovine (9,9%), Njemačke (5,9%), Ukrajine (4,9%), Kosova (4,0%), Ujedinjenog Kraljevstva (3,3%). Kada govorimo o prihodima, ukupni prihodi od ino-turista, shodno izvještaju Centralne banke Crne Gore za 2022. godinu, iznosili su 1,054 milijarde eura, što je u odnosu na 2021, povećanje od 39,18%, i predstavlja ostvarenje od 95,99%, u odnosu na 2019. Ukupni prihodi od ino-turista, shodno izvještaju Centralne banke Crne Gore za 2022, iznosili su 1,054 milijarde eura, što je u odnosu na 2021, povećanje od 39,18%, i predstavlja ostvarenje od 95,99%, u odnosu na 2019.

POGLAVLJE 25 – NAUKA I ISTRAŽIVANJE

25.1. Normativni okvir

U cilju pune implementacije Zakona o naučnoistraživačkoj djelatnosti („Sl.list CG”, br. 80/10, 40/11, 57/14 i 82/20), Crna Gora je usvojila neophodna podzakonska akta:

- Pravilnik o uslovima i bližim kriterijumima za dodjelu nagrada za naučna dostignuća, kao i iznosima nagrada („Sl. list CG“, broj 124/22) i
- Pravilnik o bližim uslovima za osnivanje i licenciranje naučnoistraživačke ustanove („Sl. list CG“, broj 145/22).

25.2. Strateški i institucionalni okvir

Vlada je 20. I 2023, usvojila Završni izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije naučnoistraživačke djelatnosti (2017-2021). U pogledu uspješnosti sprovođenja mjera, uspješno je realizovano 75% aktivnosti, djelimično realizovano 18,75% aktivnosti, a nerealizovano 6,25% aktivnosti. Ukupno utrošena sredstva za realizaciju Akcionog plana u periodu 2018-2021 iznosila su 21.388.723,14 miliona eura.

Vlada je 30. III 2023. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021-2024. za period 2021-2022, u kojem se ističe da je uspješno realizovano 65% aktivnosti, djelimično realizovano 15% aktivnosti, a nerealizovano 20% aktivnosti. Ukupno utrošena sredstva za realizaciju Akcionog plana iznose 46.478.500,18 eura. Posmatrajući sa aspekta izvora finansiranja, najveći dio sredstava finansiran je iz Nacionalnog budžeta Crne Gore 65%, zatim EU programa 26%, iz privatnog sektora 6% i donatorskih programa 3%.

Implementacioni okvir za inovacije i pametnu specijalizaciju, koji je uspostavljen u skladu sa smjernicama Udruženog istraživačkog centra Evropske komisije (DG JRC), potpuno je operativan. Od juna 2022. održane su četiri sjednice novog sastava Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju, čime je ovo tijelo potvrdilo proaktivnost i uspostavljanje koordinacije sistema inovacija i S3. Međuinstitucionalna S3 grupa i inovacione radne grupe Savjeta po prioritarnim oblastima su aktivne od septembra 2022, predati su drugi kvartalni izvještaji i pokrenut je niz inicijativa u oblastima unapređenja inovacionih programa, energetske efikasnosti, povezivanja sa industrijskom politikom, cirkularne tranzicije, digitalizacije obrazovnog sistema i sl.

Razvoju i izgradnji kapaciteta Fonda za inovacije Crne Gore (FIGG) značajnu podršku od početka 2022. pružaju Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) sprovođenjem projekta finansiranog od strane Norveške ambasade i Evropska unija kroz poseban projekat IPA 2020 TASIC3. Zahvaljujući ovoj podršci, cijeli tim je kroz planirani program obuka u potpunosti osposobljen za izvršavanje specifičnih zadataka i pripremljene su programske linije koje je FIGG uspješno sproveo 2022.

Inovaciono-preduzetnički centar „Tehnopolis“ (IPC Tehnopolis) Nikšić je kroz sedam različitih programa i kroz rad Biznis inkubatora, Biotehnološke laboratorije, te kroz TechLab Tehnopolis i Data centar pružao podršku korisnicima. Na nacionalnom nivou, fokus u 2022. bio je produbljivanje saradnje sa fakultetskim jedinicama Univerziteta Crne Gore (UCG) i Univerziteta Donja Gorica (UDG), ali i sa srednjim školama u Crnoj Gori, što je rezultiralo opremanjem dva kabineta za robotiku i mehatroniku. U toku 2022. IPC Tehnopolis je radio na ukupno 21 projektu (19 međunarodnih i dva nacionalna), od čega je njih 13 uspješno realizovano do 31. XII 2022, dok su ostali u toku. U 2022. kroz međunarodne projekte koji su finansirani iz EU fondova, nabavljena je oprema u vrijednosti od blizu 400.000,00 eura.

Rad IPC Tehnopolisa podržan je iz nacionalnog budžeta u iznosu od 290.000,00 eura u 2022. Kako je novim Rješenjem Agencije za zaštitu konkurencije Crne Gore zaključeno da sredstva koja se prenose IPC Tehnopolisu ne mogu biti tretirana kao državna pomoć, to će podrška iz Zakona o budžetu za 2023. biti značajnija nego prethodnih godina i iznosiće 470.000,00 eura.

Naučno-tehnološki park Crne Gore (NTP CG) u Podgorici je uz podršku UNDP-ja u okviru druge faze projekta „Norveška za vas“ aktivno radio na jačanju kapaciteta. Izrađen je Strateški plan razvoja NTP CG za period od pet godina, urađena je Studija pred-izvodljivosti za Nacionalnu kancelariju za tehnološki transfer, a trenutno je angažovan i konsultant koji radi na dokumentu kompletnih usluga NTP CG, kao i na pripremi javnog poziva i metodologije odabira budućih stanara NTP CG. U toku 2022, NTP CG je u saradnji sa UCG i Vladom učestvovao u pripremi aplikacije za osnivanje i smještanje Regionalnog centra za obuku protiv sajber kriminala i za sajber bezbjednost. Centar finansiraju Republika Francuska i Republika Slovenija, a biće smješten u NTP CG u Podgorici. Posebnim međunarodnim sporazumom biće utvrđeni detalji uspostavljanja ovog centra i obaveze Crne Gore kao domaćina centra.

NTP CG podržan je iz nacionalnog budžeta sa 100.000,00 eura u 2022. ali je u 2023. Zakonom o budžetu odobren značajno veći iznos podrške koji iznosi 300.000,00 eura.

Klasterska organizacija ICT Cortex ostvarila je tokom 2022. nastavak podrške iz nacionalnog budžeta u iznosu od 149.000,00 eura, a po osnovu pozitivno ocijenjena dva polugodišnja izvještaja. ICT Cortex uspostavio je Cortex Akademiju – programe obuka za srednjoškolce i odrasle, kao i saradnju sa javnom upravom i državnim univerzitetom u cilju jačanja digitalnih vješina različitih ciljnih grupa.

25.3. Povećanje ulaganja u istraživanje i inovacije i programi finansiranja

Budžet za nauku i inovacije u 2023.

Vlada posvećeno radi na jačanju nacionalnog sistema nauke i inovacija. Prema Zakonu o budžetu, za nauku i inovacije u 2023. opredijeljeno je 8,5 miliona eura - 55% više sredstava u odnosu na nekadašnji najveći budžet bivšeg Ministarstva nauke iz 2020.

Finansiranje nauke i istraživanja

U skladu sa novousvojenim Pravilnikom o uslovima i bližim kriterijumima za dodjelu nagrada za naučna dostignuća, kao i iznosima nagrada, MNTR je 21. XI 2022. objavilo Javni poziv za dodjelu godišnjih nagrada za naučna dostignuća u 2022. Nakon dvogodišnje pauze, Ministarstvo je u 2022. dodijelilo novčane nagrade u tri kategorije, i to: najuspješnijem naučniku/naučnici; najuspješnijem mladom naučniku/naučnici do 30 godina života; i inovatoru/ki ili grupi inovatora za najuspješniju inovaciju odnosno pronalazak zaštićen patentom.

Jedan od ključnih mehanizama za podršku naučnoistraživačkoj zajednici, Konkurs za sufinansiranje naučnoistraživačke djelatnosti zaključen je 31. XII 2022. Putem devet instrumenata podrške u okviru Konkursa, MNTR je naučnicima i istraživačima iz Crne Gore da osnaže svoj rad učešćem na konferencijama, organizovanjem konferencija u Crnoj Gori, publikovanjem radova u časopisima sa otvorenim pristupom, uređivanjem časopisa sa otvorenim pristupom, mobilnošću u razvijenije institucije, kao i povezivanjem sa inostranim partnerima putem međunarodnih programa (Horizont Evropa, IAEA i ICGEB), u ukupnom iznosu od 123.517,00 eura.

Realizacija programa centara izvrsnosti

Dva Programa centara izvrsnosti realizovana su tokom 2022. i to: Centar izvrsnosti za digitalizaciju procjene rizika bezbjednosti hrane i preciznu sertifikaciju autentičnosti prehrambenih proizvoda (FoodHub) i Centar izvrsnosti za biomedicinska istraživanja (CEBIMER).

Realizacija stipendija za doktorska istraživanja na univerzitetima u Crnoj Gori

Kontinuirano se prati realizacija 50 stipendija za doktorska istraživanja na univerzitetima u Crnoj Gori, dodijeljenih na osnovu tri konkursa, i to: za generaciju 2018/2019, generaciju 2019/2020. i generaciju 2020/2021.

Stipendistima generacije 2020/2021. koji su realizovali drugu istraživačku godinu i koji su pozitivno ocijenjeni od strane međunarodnih evaluatora isplaćena su finansijska sredstva u ukupnom iznosu od 179.343,00 eura.

Stipendisti generacije 2019/2020, dostavili su završne izvještaje o realizaciji stipendija za doktorska istraživanja krajem 2022. koji su poslani međunarodnim evaluatorima na ocjenjivanje.

Usljed više sile izazvane, dominantno, pandemijom virusa COVID-19, većina stipendista generacije 2018/2019. nije uspjela da realizuje aktivnosti definisane planom stipendija i odbrani doktorske disertacije.

Doktorsku disertaciju do sada je odbranilo sedmoro stipendista, od čega pet u 2022.

Finansiranje inovacija

Sproveden je Javni konkurs za dodjelu grantova za ranu fazu razvoja startapova (200.000,00 eura). Na Konkurs su pristigle 33 prijave, i nakon uspješno sprovedenog procesa evaluacije od strane eksterno angažovanih nezavisnih eksperata, 10 prijava je pozitivno ocijenjeno, a početak implementacije projekata je januar 2023. Ukupna vrijednost projekata je 231.264,48 eura, od čega iznos od 184.464,50 eura čine sredstva grantova dodijeljena od strane Ministarstva, a iznos od 46.799,98 eura (20,24%) predstavlja doprinos privatnog sektora (udio u sufinansiranju).

Prema prioritetnim S3 oblastima, struktura projekata je sljedeća: 4 ICT, 2 ICT-Fintech inovacije, 3 ICT-Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane, dok je 1 projekat iz tematskih oblasti - ICT-Energija i održiva životna sredina.

Javni konkurs za sufinansiranje inovacione djelatnosti u 2022. (230.000,00 eura), sadržao je nekoliko programskih linija:

Programska linija za sufinansiranje učešća u EUREKA projektima

Tekući EUREKA projekti podržani su u iznosu od 37.513,14 eura, dok jedan EUREKA projekat, podniet u okviru posebnog poziva za Dunavski region, čeka na odobrenje EUREKA mreže, te će njegovo finansiranje potencijalno biti sprovedeno tokom 2023.

Programska linija za stimulisanje zaštite i razvoja pronalaska

Tokom 2022. je 7 patenata podržano u iznosu od 12.382,00 eura.

Programska linija za sufinansiranje aktivnosti namijenjenih podsticanju inovacione kulture

Tokom 2022. podržano je 10 projekata u iznosu od 20.000,00 eura.

Programska linija za sufinansiranje realizacije edukativnih programa (ljetnjih i zimskih škola za studente i mlade profesionalce) u oblastima pametne specijalizacije

Tokom 2022. podržana su 4 projekta u iznosu od 30.000,00 eura.

Programska linija za podršku učešću u EU Okvirnom programu za istraživanja i inovacije „Horizont Evropa“ – Stub III Inovativna Evropa.

Podržan je jedan projekat koji se prijavio za drugu fazu poziva EIC Akcelerator u iznosu od 5.000 eura.

FICG je sproveo Program kolaborativnih grantova (670.000,00 eura, koja su uključivala i troškove evaluacije projektnih prijava).

Uspješno je sprovedena evaluacija kroz dvije faze i 13 projekata je pozitivno ocijenjeno, od kojih je sedam kolaborativnih inovativnih projekata prihvaćeno za finansiranje (u skladu sa raspoloživim budžetom i rang listom). Ukupna vrijednost projekata je 1.727.462,00 eura, od čega 628.760,00 eura čine sredstva granta dodijeljena od strane FICG dok iznos od 1.098.702,00 eura (63,60%) predstavlja doprinos privatnog sektora (udio sufinansiranja).

Od ukupno sedam projekata prihvaćenih za sufinansiranje, pet projekata pripada tematskoj S3 oblasti ICT, dok dva projekta pripadaju tematskoj S3 oblasti Energija i održiva životna sredina.

Program inovacionih vaučera (100.000,00 eura)

Ukupno je 13 odobrenih prijava. Iskorišćenost raspoloživog budžeta Fonda je 86.467,23 eura, dok je doprinos privatnog sektora 21.819,52 eura (20% od ukupnog iznosa).

Podrška razvoju inovacija kroz ključne S3 inicijative:

Snaženje međuresorne saradnje u dijelu uspostavljanja snažnije sinergije politike pametne specijalizacije sa industrijskom politikom i energetske politikom rezultiralo je formiranjem Međuresorne radne grupe u oktobru 2022. i Programom za podsticanje inovacija u službi energetske efikasnosti u industriji, koji je u finalnoj fazi pred usvajanje na Vladi. Cilj ovog programa je povećanje energetske efikasnosti i/ili povećana upotreba dostupnih izvora obnovljive energije od strane MMSP u prerađivačkoj industriji uvođenjem inovativnih tehnologija. Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma (MERT) izdvojilo je milion eura za potrebe realizacije programa, dok je kroz Instrument za pretprijetnu pomoć – IPA III, Paket direktne budžetske podrške Evropske komisije (EK) Crnoj Gori za prevazilaženje energetske krize, za ove namjene odobren iznos od 1.500.000,00 eura.

U skladu sa Agrobudžetom za 2022. i budžetskom linijom 2.1.20. – Podrška uvođenju inovacija u sektor poljoprivrede dodjeljena je podrška za uvođenje inovacija u sektor poljoprivrede u vrijednosti od 200.000,00 eura.

Podsticajne mjere za razvoj inovacija:

Koristeći mogućnosti Zakona o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija, privredni subjekti – investitori su uložili sredstva u iznosu od 1.934.000,00 eura u 19 startapova, što znači da će se država u prvom dijelu 2023. odreći ovog iznosa-prihoda prilikom prijave poreza na dobit za ove subjekte (ulagače).

25.4. Međunarodna saradnja u istraživanju i inovacijama

Horizont Evropa

Po prvi put otkako Crna Gora učestvuje u programima Unije za istraživanje i inovacije ostvarujemo uspjeh u Widening segmentu. Pored projekta „Crnogorski centar za podvodne senzorske mreže”, čiji je koordinator UCG, UDG je dobitnik twinning projekta MONTEVITIS, čiji je cilj jačanje i homogenizacija fakulteta i laboratorija UDG-a u specifičnim temama ublažavanja i prilagođavanja klimatskim promjenama u vinogradarstvu. Projekat je započeo sa realizacijom 1. I 2023. Istraživačke i inovacione teme Horizont Evropa projekata usklađene sa dva S3 prioriteta: Održivom poljoprivredom i lancem vrijednosti hrane i Informaciono-komunikacionim tehnologijama.

Posebno je značajno što je Program kolaborativnih grantova za inovacije mlade institucije FICG sertifikovan za Plug-In šemu u okviru EIC Accelerator šeme Evropskog savjeta za inovacije, u januaru 2023.

Evropsko društveno istraživanje (ESS ERIC)

Imajući u vidu opredjeljenje ka internacionalizaciji istraživanja u Crnoj Gori, kao i jačanju saradnje sa renomiranim međunarodnim partnerima i velikim istraživačkim infrastrukturama, Crna Gora je 26. IX 2022. podnijela aplikaciju za učešće u jedanaestoj rundi Evropskog društvenog istraživanja (ESS ERIC). Generalna skupština ESS ERIC potvrdila je pristup Crne Gore XI rundi Evropskog društvenog istraživanja 29.III 2023.

Saradnja sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju (IAEA)

U okviru ciklusa tehničke pomoći 2022-2023. realizuju se dva nacionalna projekta i to:

Jačanje kapaciteta za dijagnostiku i tretman pacijenata sa malignim bolestima, nosilac KCCG, budžet: 176.820,00 eura;

Jačanje kapaciteta nacionalne veterinarske laboratorije za detekciju opasnih zaraznih bolesti, nosilac Specijalistička veterinarska laboratorija, budžet: 216.461,00 eura.

Novi Okvirni program za saradnju Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju-CPF za period 2022-2027, potpisan je u Beču, 28. IX 2022. Programom su definisane prioritetne oblasti saradnje Crne Gore i IAEA za naredni srednjoročni period kao što su: zdravlje ljudi, vode i životna sredina, energetika i industrija, hrana i poljoprivreda i nuklearna i radijaciona sigurnost i bezbjednost.

Međunarodni institut za održive tehnologije Jugoistočne Evrope - SEEIIST

Crna Gora će realizovati aktivnosti koje su usmjerene na organizaciju događaja u vezi sa projektom uspostavljanja Međunarodnog instituta za održive tehnologije u Jugoistočnoj Evropi (SEEIIST), u okviru cmogorskog predsjedavanja Procesom saradnje u Jugoistočnoj Evropi (SEECF), u drugom kvartalu 2023. U okviru festivala „Dani nauke i inovacija“ 2. X 2022. organizovan je Okrugli sto: Uspostavljanje Međunarodnog instituta za održive tehnologije na prostoru Jugoistočne Evrope (SEEIIST) - razvojna šansa i izazovi.

Saradnja sa Evropskom organizacijom za nuklearna istraživanja - CERN

MNTR je putem Konkursa za učešće u Programu za studente Evropske organizacije za nuklearna istraživanja (CERN) „Studentska ljetnja škola CERN 2023“ poslalo pet prijava kandidata iz Crne Gore na dalju evaluaciju u CERN. Takođe, prijava jednog kandidata iz Crne Gore je upućena na dalju evaluaciju u CERN, po osnovu Konkursa za učešće u Programima CERN-a za profesore fizike srednjih škola koji žele da unaprijede svoja znanja iz oblasti fizike čestica.

Šesti međunarodni čas fizike čestica održan je 24. II 2023. na Prirodno-matematičkom fakultetu UCG, u organizaciji MNTR, a u saradnji sa Evropskom organizacijom za nuklearna istraživanja (CERN) i Međunarodnom grupom za promociju fizike čestica (IPPOG). Učenici srednjih škola u Crnoj Gori bili su u prilici da dožive realni istraživački proces u ovoj eminentnoj naučnoj disciplini, te da analiziraju podatke sakupljene u jednom od eksperimenata na Velikom hadronskom sudaraču.

Ostali multilateralni, regionalni i bilateralni programi

MNTR je 30. XII 2022. imenovalo predstavnike u Bordu direktora NATO projekta: Odbrambeni inovativni akcelerator alijanse za Sjeverni Atlantik DIANA. Projekat ima za cilj jačanje saradnje sa partnerima iz privatnog i javnog sektora, akademskim krugovima i civilnim društvom, kako bi se došlo do usvajanja novih tehnologija i riješili kritični problemi u dijelu odbrane i bezbjednosti kroz približavanje nauke i tehnologije. U januaru 2023. MNTR imenovalo je i predstavnike u Bordu NATO za nauku i tehnologiju (STB).

Aktuelni pozivi Međunarodnog centra za genetski inženjering i biotehnologiju (ICGEB) predstavljeni su 10. III 2023. na Medicinskom fakultetu UCG i 17. III 2023. na UDG.

Crna Gora je 27. VI 2022. potpisala Deklaraciju Unije za Mediteran za istraživanje i inovacije.

MNTR pristupilo je 2. XI 2022. Programu za finansiranje multilateralne naučne i tehnološke saradnje u Dunavskom regionu. Na osnovu ovog programa, do 16. I 2023. trajao je „Poziv za podnošenje zajedničkih predloga projekata multilateralne naučne i tehnološke saradnje u Dunavskom regionu za period 2023-2025”, koji ima za cilj da doprinese unapređenju naučne djelatnosti i razvoju istraživačkih kapaciteta u Dunavskom regionu kroz finansiranje mobilnosti istraživača u okviru zajedničkih istraživačkih projekata, podrži unapređenje prekogranične istraživačke saradnje i pruži priliku mladim istraživačima za saradnju u međunarodnom okruženju i za razvoj karijere u nauci.

Potpisan je Izvršni program za naučnu i tehnološku saradnju između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Italije za period 2023-2025. Implementacija pet istraživačkih projekata od „velike važnosti” započela je 1. I 2023. Sedmo zasjedanje Mješovite komisije za naučnu i tehnološku saradnju između Crne Gore i Republike Slovenije održano je 20. XII 2022. u Ljubljani, na kojem je odobreno 30 novih istraživačkih projekata. Četvrto zasjedanje Mješovite komisije za naučnu i tehnološku saradnju između Crne Gore i Narodne Republike Kine održano je 24. III 2023. u onlajn formatu. U toku je realizacija 11 bilateralnih projekata naučne i tehnološke saradnje između Crne Gore i Republike Austrije za period 2021-2022.

25.5. Pretpristupni fondovi (IPA)

I. Projekat tehničke podrške za sprovođenje Strategije pametne specijalizacije (TASIS3), započeo je 25. I 2022. sa predviđenim trajanjem od 16 mjeseci. Opšti cilj projekta je obezbjeđenje podrške uspostavljanju funkcionalnog inovacionog ekosistema baziranog na S3 konceptu kroz razvoj institucionalnih kapaciteta i jačanje inovacionih kapaciteta crnogorskih mikro, malih i srednjih preduzeća.

II. Grant šema „Podrška implementaciji Strategije pametne specijalizacije (S3) kroz projekte”. Cilj grant šeme je da doprinese jačanju ekonomske konkurentnosti i inovacionih kapaciteta Crne Gore kroz jačanje veza između nauke i industrije u prioritnim oblastima Strategije pametne specijalizacije (2019-2024). Ukupan raspoloživi iznos sredstava u okviru ove grant šeme je 900.000,00 eura. Poziv je objavljen 21. XII 2022. a u toku je faza evaluacije prispjelih koncepta projekata.

III. Svi projekti u okviru Kolaborativne grant šeme za inovativne projektne ideje, koja je realizovana u okviru Sektorskog operativnog programa u oblasti zapošljavanja, obrazovanja i socijalnih politika (SOPEES) 2015-2017. su uspješno finalizovani zaključno sa četvrtim kvartalom 2022.

IV. U okviru Akcijskog programa IPA II za 2020. Evaluacija pristiglih prijava na Poziv za podnošenje predloga projekata u okviru Grant šeme pod nazivom „Naučni potencijal u službi inovacija” realizovana je tokom 2022. Ugovoreno je 9 projekata u ukupnom iznosu od 986.876,44 eura. Ova Grant šema ima za cilj unapređenje saradnje akademskog i biznis sektora u skladu sa strateškim prioritetima Strategije pametne specijalizacije Crne Gore (2019-2024).

Važni događaji s aspekta S3

U sklopu festivala „Otvoreni dani nauke i inovacija 2022”, održana je međunarodna konferencija „Implementacija Strategije pametne specijalizacije u Crnoj Gori” 29. IX 2022. u Podgorici. Cilj ovog događaja bio je da se predstavi iskustvo Crne Gore, ključna dostignuća, izazovi i budući planovi u implementaciji pametne specijalizacije.

Takođe, 30. IX 2022. organizovan je Sajam projekata u oblastima pametne specijalizacije, čiji je cilj bio da mladima i široj javnosti približi pojam inovacija i na koji način one doprinose razvoju u prioritetnim oblastima pametne specijalizacije.

Predstavnici Crne Gore bili su učesnici dva važna događaja čiji je organizator bio DG JRC, i to: Druga tematska radionica za Zapadni Balkan na temu ICT, koja je održana 26 - 27. IX 2022. i Međunarodna konferencija „Implementacija Agende Zapadnog Balkana za istraživanja, obrazovanje, kulturu, mlade i sport – Podrška pametnoj specijalizaciji na Zapadnom Balkanu i u Turskoj“ koja je održana u periodu 18 -19. X 2022. u Skoplju, Sjeverna Makedonija.

Festival Dani nauke i inovacija

Festival Dani nauke i inovacija 2022. održan je u periodu 29. IX – 02. X 2022. Festival je približio nauku i inovacije djeci, mladima i široj publici, ali je i stručna javnost pokrenula razgovore na brojne teme koje su aktuelne u oblasti nauke i inovacija. Deseti festival, sa 62 sadržaja obuhvatio je širok spektar događaja - izložbi, radionica, prezentacija, panela, mini sajmovi, itd. gdje su učešće uzele javne institucije, državni i privatni univerziteti, nevladine organizacije, privatne kompanije, startupovi, biznis inkubatori i ostali subjekti naučnoistraživačke i inovacione djelatnosti. U sklopu festivala, u saradnji sa Međunarodnom grupom za promociju fizike čestica (PPOG), održan je Masterclass na temu „Kako mjerimo ono što ne možemo da vidimo?“

POGLAVLJE 26 – OBRAZOVANJE I KULTURA

26.1. Obrazovanje

26.1.1. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

U skladu sa Strategijom ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori (2021- 2025) i Akcionim planom do 2025. ostvaruju se predviđeni ciljevi. Povećan je obuhvat djece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem. U javnim i privatnim predškolskim ustanovama u Crnoj Gori u septembru 2022. je upisano 24.659 djece (11.712 djevojčica i 12.947 dječaka), što je za 7% više u odnosu na prethodnu godinu.

Uspješno je završen program „Dostupno, kvalitetno i pravično rano učenje za svu djecu u Crnoj Gori“ finansiran od strane Kancelarije UNICEF-a. Program se odnosio na povećanje obuhvata djece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, podršku roditeljima, kao i na unapređenje mogućnosti za rani razvoj i učenje. Posebno se to odnosi na djecu iz ranjivih grupa (romska i egipćanska populacija) i djecu koja žive na seoskom području.

Unaprijeđena je mogućnost za rani razvoj i učenje djece iz opšte populacije sa posebnim fokusom na djecu iz ranjivih grupa: djeca romske i egipćanske populacije. U junu 2022. je sprovedena obuka kadra (26 vaspitača) za rad sa RE populacijom na temu partnerstvo sa romskim i egipćanskim porodicama. To je rezultiralo da 267 djece romske i egipćanske nacionalnosti pohađa predškolsko vaspitanje u pomenutim vrtićima, od čega 63 novoupisane djece.

Urađena je analiza potreba interaktivnih službi koja se organizuje u sredinama gdje živi manji broj domaćinstava i gdje je izražena nedostupnost obuhvata djece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem.

Saradnja sa roditeljima posebno je organizovana kroz nastavak programa „Brižne porodice“ koji se realizuje u saradnji sa UNICEF-om, EU, Ministarstvom zdravlja i NVO „Roditelji“. Zadovoljstvo roditelja programom je visoko i prema anketi oni smatraju da su stekli korisne vještine roditeljstva – više se igraju sa svojom djecom i ne primjenjuju fizičku kaznu, a ponašanje njihove djece se poboljšalo.

26.1.2. Osnovno obrazovanje

Skupština je 27. XII 2022. donijela Zakon o izmjenama Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju („Sl. list CG”, broj 3/23), kojim je promijenjena struktura školskog, odnosno upravnog odbora, kao i izbor i razrješenje direktora ustanove. Izmjenama i dopunama predmetnog Zakona propisano je da direktora javne ustanove bira i razrješava školski, odnosno upravni odbor. Promijenjena je, takođe, i sedmična norma časova nastavnika na način da u okviru četrdesetočasovne radne nedjelje, izvode teorijsku nastavu iz crnogorskog ili maternjeg jezika - 16 časova, iz matematike - 16 časova, i iz ostalih predmeta - 18 časova.

26.1.3. Inkluzivno obrazovanje

Kroz program „Ka podržanom razvoju i inkluzivnim kompetencijama”, koji je podržao UNICEF, delegirani pedijatri i patronažne sestre realizovali su savjetovanje na temu modela i forme rane intervencije. Pored toga, realizovana obuka „Rana intervencija - Podsticanje razvoja djevojčica i dječaka sa smetnjama i razvojnim rizikom”, koja je uključila 50 stručnjaka iz ustanova predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja.

Urađen je didaktički materijal za oko 520 učenika/ca, najčešće za savladavanje gradiva, podršku za opismenjavanje, matematiku, upravljanje emocijama i ponašanjem. Realizovano je savjetovanje za direktore škola na teme: AAC i AT, PECS, TEACCH, Društvene priče, DAISY, Cboard. Uslijedila je, potom, i obuka za oko 150 predstavnika iz 40 škola: IT koordinator, stručna služba, aktiv nastavnika/ca razredne i/ili praktične nastave. Sprovedena je obuka i praćenje upotrebe didaktičkog materijala za oko 520 učenika/ca.

Aplikacija *Cboard* se koristi u ukupno 13 predškolskih ustanova, 4 osnovne škole i resursnim centrima. Ukupno je u ovom ciklusu dodijeljen 81 tablet uređaj, koji se koristi u radu sa oko 120 djevojčica i dječaka. U ovom trenutku, sa ranijim uređajima (55, ukupno 136), koristi se sa oko 200 djevojčica i dječaka.

U pogledu saradnje sa fakultetima potpisani su memorandumi o saradnji sa ETF i PMF od strane Zavoda za školstvo. Urađena je analiza potreba škola, koncipiran okvir za didaktiku, definisan model za odgovor na prepoznate potrebe djece i nastavnog procesa. Izrađen koncept didaktičkih sredstava prema razvojnim i akademskim oblastima i urađeno 10 setova 3D didaktike, promocija i distribucija didaktike za 10 škola. Didaktika se odnosi na podršku realizaciji nastavnog procesa prije svega matematičkim vještinama, kao i opismenjavanju. Sa PMF je urađena platforma i aplikacija za djecu sa smetnjama kroz koncept digitalizovanih društvenih priča, a koje se odnose na upravljanje emocijama, ponašanjem, školskim pravilima i situacijama.

Sprovedena je analiza procjene efikasnosti individualnih razvojno-obrazovnih programa (IROP) u skladu sa modelom ljudskih prava na osnovu koje je IROP unaprijeđen. Sprovedena su savjetovanja za primjenu revidiranog IROP za sve obrazovno-vaspitne ustanove.

26.1.4. Stručno obrazovanje

U srednjem obrazovanju u školskoj 2022/2023. je 24.970 učenika. Od tog broja po programima stručnog obrazovanja u četvorogodišnjem trajanju je 21.246 učenika i to 13.589 učenika po programima stručnih škola i 7.657 učenika po programu gimnazije. Po programima stručnog obrazovanja u trogodišnjem trajanju koji vode direktno na tržište rada i po kojima je moguće realizovati dualno obrazovanje je 3.724 učenika. Sproveden je elektronski upis u srednje škole za školsku 2022/2023.

Nacionalni savjet za obrazovanje je 24. VI 2022. usvojio osam obrazovnih programa. Nacionalni savjet je, nakon sprovedene revizije, a u cilju usaglašavanja sa ostalim obrazovnim programima iz iste oblasti, usvojio i dva obrazovna programa, ranije usvojena 2017.

Nastavljena je realizacija dualnog obrazovanja u kojem se u tekućoj školskoj godini oko 410 učenika nalazi kod više od 200 poslodavaca. Cijeneći značaj saradnje sa realnim sektorom, a radi podrške dualnom obrazovanju, Ministarstvo prosvjete, u saradnji sa Austrijskom agencijom za obrazovanje i osposobljavanje (OeAD), Privrednom komorom Crne Gore i Centrom za stručno obrazovanje organizovalo je 13. XII 2022. Konferenciju „Javno-privatno partnerstvo za kvalitetno stručno obrazovanje“.

U cilju jačanja saradnje u procesu unapređenja stručnog obrazovanja, kako bi ono postalo dostupno i inovativno, relevantno za tržište rada i društvo i privlačno za učenike, Ministarstvo prosvjete, Elektroprivreda Crne Gore i Crnogorski elektrodistributivni sistem (CEDIS) potpisali su 31. I 2023. Sporazum o saradnji. Sporazumom se uspostavlja saradnja na unapređenju kvaliteta stručnog obrazovanja iz oblasti elektrotehnike/energetike koje treba da omogući sticanje vještina, kompetencija i kvalifikacija za zapošljivost, cjeloživotno učenje, lični i profesionalni razvoj pojedinca kroz zajedničke inicijative za unapređenje postojećih i razvijanje novih kvalifikacija iz oblasti obnovljivih i konvencionalnih izvora energije.

U okviru Projekta EQET SEE „Unapređenje kvaliteta obrazovanja i obuke u Jugoistočnoj Evropi” u organizaciji Inicijative za reformu obrazovanja Jugoistočne Evrope (ERI SEE), kroz regionalnu saradnju nacionalnih agencija za evaluaciju obrazovnih ustanova u cilju razvoja i unapređenja eksternog vrednovanja, pripremljen je Standard kompetencija za eksterne evaluatore.

Uz podršku Austrijske agencije za obrazovanje i internacionalizaciju (OeAD) Austrija pripremljene su standardizovane procedure za unapređenje kvaliteta praktičnog obrazovanja u školi i kod poslodavaca.

U saradnji sa Evropskom trening fondacijom (*European Training Foundation*) pripremljen je Torino izvještaj o stručnom obrazovanju u Crnoj Gori.

26.1.5. Visoko obrazovanje

Skupština je 28.VII 2022. donijela *Zakon o dopuni Zakona o visokom obrazovanju* („Sl. list CG”, broj 86/22) kojim je povećana visina studentskog kredita i stipendije za najbolje studente. Izmjenom Zakona utvrđeno je da visina studentskog kredita ne može biti niža od 25% minimalne zarade u Crnoj Gori, odnosno stipendija za najbolje studente ne može biti niža od 50% minimalne zarade u Crnoj Gori.

Skupština je 28.VII 2022. donijela Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o stručnom osposobljavanju lica sa stečenim visokim obrazovanjem („Sl. list CG”, broj 86/22) kojim je utvrđeno da korisnik za vrijeme stručnog osposobljavanja ima pravo na mjesečnu novčanu naknadu u neto iznosu od 450,00 eura.

Vlada je na sjednici od 24. II 2023. utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Sporazuma o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja na Zapadnom Balkanu i isti uputila Skupštini na potvrđivanje. Sporazum o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja na Zapadnom Balkanu potpisan je 3. XI 2022. u Berlinu. Sporazumom se definiše automatski postupak priznavanja inostranih obrazovnih isprava stečenih na javnim ustanovama visokog obrazovanja u zemljama potpisnicama (Srbija, Sjeverna Makedonija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Albanija i Crna Gora).

U januaru 2023. zaključen je Kolektivni ugovor o izmjeni Kolektivnog ugovora za Univerzitet Crne Gore koji je zaključen kao rezultat socijalnog dijaloga između Univerziteta Crne Gore, Sindikata Univerziteta i Upravnog odbora Univerziteta Crne Gore. Izmjene Kolektivnog ugovora za Univerzitet Crne Gore odnose se na uvećanje koeficijenta složenosti, odnosno uvećanje zarada zaposlenih saradnika u nastavi i neakadenskog osoblja na Univerzitetu, od

februara 2023. za 20%, od 1. I 2024. za dodatnih 10%, i od 1. I 2025. za dodatnih 10%, kao i da u slučaju izmjenjenih makroekonomskih parametara tokom 2023. i 2024. se koeficijenti složenosti mogu dodatno razmotriti.

26.1.6. Obrazovanje pripadnika RE populacije

U predškolskom vaspitanju i obrazovanju, školske 2022/2023. ukupno ima 202 RE djece (M 92 - Ž 110). U osnovnim školama tokom školske 2022/2023. od I do IX razreda ima 1.833 osnovaca RE populacije (M 950 - Ž 883). U srednjim školama na početku školske 2022/2023. upisano je 214 srednjoškolaca (M 122 - Ž 92). Četnaest studenata RE zajednice su korisnici stipendija.

Obezbijeden je besplatan prevoz za oko 600 učenika osnovnih škola RE populacije u Podgorici, Nikšiću, Beranama i na Cetinju. Nastavilo se sa angažovanjem saradnika (medijatori) u socijalnoj inkluziji RE u obrazovanju, shodno normativu. Ova praksa se pokazala kao izuzetno korisna za obuhvat djece RE populacije sistemom obrazovanja, kao i za smanjenje prekida školovanja. Angažovano je preko 25 saradnika (medijatora) u osnovnim školama. Povodom obilježavanja 18. oktobra – Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima, Ministarstvo je uputilo cirkularno pismo osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori da najmanje jedan čas posvete ovoj temi

26.1.7. Podrška uključivanja djece iz Ukrajine u obrazovni sistem Crne Gore

Program uključivanja djece iz Ukrajine u obrazovni sistem Crne Gore je pripremljen i dizajnirani su informativni materijali za roditelje/staratelje o dostupnosti vaspitno-obrazovnih ustanova prema uzrastu djece/učenika, preveden na ukrajinski jezik i objavljen na platformama Ministarstva prosvjete i Ambasade Ukrajine u Crnoj Gori.

U saradnji sa Zavodom za školstvo uspostavljeni su timovi za podršku uključivanju djece iz Ukrajine u obrazovni proces i izrađene Smjernice za njihov rad. Ustanove su formirale timove za podršku integraciji djece iz Ukrajine. Realizovana je javna nabavka i distribucija određenog namještaja i IT opreme za šest osnovnih škola i četiri predškolske ustanove.

Ministarstvo prosvjete izdalo je saglasnost školama za povećanje broja upisane djece, odnosno broja formiranih odjeljenja ukoliko postoji potreba zbog djece iz Ukrajine. Realizuje se podrška učenja crnogorskog jezika prema javno važećem predmetnom programu i obezbijedeni su odgovarajući udžbenici.

Protokol za posmatranje djece sa smetnjama u razvoju je prilagođen, preveden i implementiran i na osnovu njega je organizovana mobilna podrška.

U cilju podrške mentalnom zdravlju djece primjenjuje se paket psiholoških radionica „Osnaži se“.

26.1.8. Informaciono - komunikacione tehnologije

Razvijene su i puštene u rad dvije nove elektronske usluge za podnošenje zahtjeva za upis u privatne predškolske ustanove i u učeničke/studentске domove. Kao i kod dosadašnjih elektronskih usluga upisa u državne predškolske ustanove, državne osnovne i srednje škole, osnovne muzičke škole i u prvu godinu osnovnih studija Univerziteta Crne Gore, usluga se ostvaruje samo uz pomoć jedinstvenog matičnog broja, a svi ostali podaci se preuzimaju iz registara. Bitno je naglasiti da i pored sajber napada koji su dijelom onesposobili i usporili rad javne uprave, ove e-usluge su funkcionisale neometano.

Proširen je koncept „Digitalna škola“ (<https://digitalnaskola.edu.me/>) kako bi se omogućilo samostalno online učenje kroz platformu „Digionica“. „Digionica“ je zasnovana na platformi „Learning passport“ (<https://www.learningpassport.org>). U toku 2022. edukovano je oko 1.000 nastavnika, a na platformi za samostalno

online učenje u ovom trenutku se nalazi 1.033 kursa, 11.788 lekcija i 498 kvizova, u 54 kategorije. Ukupan broj korisnika platforme (nastavnika, djece i roditelja) je 28.882.

U saradnji sa kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori realizuje se set aktivnosti predviđenih Strategijom za digitalizaciju obrazovnog sistema. Ujedno, radi se na izradi digitalnih sadržaja za učenike, nastavnike i roditelje, u cilju podizanja nivoa znanja iz raznih oblasti. Svi digitalni sadržaji zahtjevaju razvoj digitalnih vještina kako bi ih ciljane grupe mogle adekvatno koristiti.

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva u saradnji sa kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori kreiralo je „Standarde kvaliteta za izradu digitalnih sadržaja“ i dokument je usvojen na Nacionalnom savjetu za obrazovanje. Na osnovu ovih standarda radiće se provjera kvaliteta svih sadržaja koji se kreiraju za obrazovni sistem Crne Gore.

U saradnji sa kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori radi se na projektovanju modela za identifikaciju djece koja se ne školuju. Ovaj model baziraće se na interoperabilnosti, a osnova je Informacioni sistem obrazovanja Crne Gore (MEIS).

26.2. Kultura

26.2.1. Normativni okvir

Ministarstvo kulture i medija od svog osnivanja intenzivno radi na pripremi Nacionalnog programa razvoja kulture. U pitanju je krovni strateški dokument u oblasti kulture, kojim će se utvrditi ciljevi i prioriteti razvoja kulture za naredni petogodišnji period i odrediti organizacione, finansijske i administrativne mjere za njihovo ostvarivanje na teritoriji Crne Gore. Tokom 2022. sprovedeni su javni pozivi za konsultovanje kulturnih djelatnika i svih zainteresovanih subjekata da daju svoj doprinos izradi ovog dokumenta.

U novembru 2022. održane su fokus grupe s predstavnicima Ministarstva i nacionalnih institucija kulture na kojima je sa stručnim kadrom govoreno o problemima i izazovima u pojedinačnim oblastima kulture. U decembru 2022. održan je drugi set fokus grupa s različitim akterima kulturne scene: kulturno-umjetničkim društvima, strukovnim udruženjima, firmama i NVO koje djeluju u kulturi, kao i posebna fokus grupa s kotorskim organizacijama i ustanovama kulture. Dodatno, kreirani su upitnici o stanju i razvoju kulture za sva tri sektora: javni, privatni i NVO sektor koji djeluju u oblasti kulture, kao i za publiku.

Dodatno, u cilju izrade dokumenta, formirana je Radna grupa koju čine predstavnici relevantnih ustanova kulture, akademskog sektora, organizacija civilnog društva i nezavisnog sektora. Predviđeno je da dokument nakon završetka internih procedura bude usvojen na sjednici Vlade Crne Gore do kraja aprila.

Osim navedenog, Crna Gora radi na unaprijeđenju zakonodavnog okvira u oblasti kulture i do kraja godine su planirane izmjene zakona iz oblasti kulturne baštine, kao i iniciranje izmjena Zakona o kulturi.

26.2.1. Mjere podrške za oblast kulture na nacionalnom nivou, period: 1. I – 31. XII 2022.

Ministarstvo kulture i medija je 2.VIII 2022. donijelo Odluku o sufinansiranju programa i projekata od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva u 2022. na osnovu koje je podržano 155 projekata u ukupnom iznosu od 613.905,00 eura, i to: 22 projekata iz oblasti likovne umjetnosti, 11 projekata iz oblasti muzičke i muzičko-scenske djelatnosti, 35 projekata iz oblasti književnosti, 5 projekata iz oblasti književnog prevođenja, 8 časopisa iz oblasti kulture i umjetnosti, 14 pozorišnih produkcija, 24 manifestacije i festivala, 5 projekata zajedničkog crnogorskog učešća na međunarodnim manifestacijama i festivalima, 31 projekat iz Programa razvoja kulture na sjeveru.

Vlada je 10. XI 2022. donijela Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2022. kojim je podržano 17 projekata u ukupnom iznosu od 230.400,00 eura. Strateški cilj Programa je obezbjeđivanje sveobuhvatnog i ravnomjernog tretmana kulturne baštine Crne Gore kroz četiri operativna cilja odnosno mjere: arheološka i konzervatorska istraživanja, izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera, edukacija i doedukacija, prezentacija i popularizacija kulturne baštine.

Ministarstvo kulture i medija je 21. XII 2022. donijelo Odluku o sufinansiranju projekata i programa od značaja za podsticaj i razvoj kreativnih industrija za 2022. kojim je podržano 33 projekta u ukupnom iznosu od 172.367,00 eura. Na odnosu ove Odluke, podržana su 4 projekta iz oblasti digitalne umjetnosti; 11 projekata iz oblasti industrijskog, modnog i grafičkog dizajna; 3 projekta iz oblasti uspostavljanja ICT proizvoda; 7 projekata iz oblasti kreativnog zanatstva i 8 projekata iz oblasti izdavaštva.

U toku je evaluacija konkursa za sufinansiranje programa i projekata od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva u 2023, kao i Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2023, za koje se donošenje očekuje uskoro.

26.2.2. Programi Evropske unije i Savjeta Evrope

Manifestacija Dani evropske baštine je po petnaesti put organizovana u osam opština, sa 33 događaja u periodu od 26. IX do 3. X 2022.

U saradnji sa Savjetom Evrope i Evropskom komisijom, organizovano je takmičenje za mlade kreatore kulturne baštine, koje poziva djecu uzrasta od 6 do 17 godina da kroz vizuelni materijal predstave segmente kulturnog naslijeđa koje smatraju posebno značajnim. Dva rada iz Crne Gore pobijedila su na ovom takmičenju i oni će biti predstavljeni na izložbi u Savjetu Evrope u Strazburu.

U okviru poziva za dostavljanje priča o evropskoj kulturnoj baštini koji je Ministarstvo kulture i medija realizovalo u saradnji sa Savjetom Evrope i Evropskom komisijom kao dio manifestacije Dani Evropske baštine, priča Centra za izučavanje i revitalizaciju tradicionalnih igara i pjesama iz Kolašina odabrana je među 11 najboljih u Evropi.

Ministarstvo kulture i medija i Desk za Kreativnu Evropu nastavili su sa promocijom otvorenih poziva koji su namjenjeni crnogorskom sektoru kulture i kreativnih industrija u cilju pospješivanja učešća naših umjetnika, institucija i organizacija i njihove konkurentnosti na evropskom nivou.

U okviru IPA Prekograničnog programa saradnje Italija-Albanija-Crna Gora, Ministarstvo kulture i medija je u svojstvu vodećeg partnera nastavilo sa implementacijom projekta „3C – Prekogranična razmjena sa ciljem razvoja kulturnih i kreativnih industrija“. U okviru ovog projekta u izvještajnom periodu su realizovane tri umjetničke rezidencije u Kreativnom habu u Kotoru, Bariju i Kampobasu u cilju umrežavanja italijanskih, albanskih i crnogorskih umjetnika iz oblasti dizajna, ilustracija, video arta, 3D mapinga, savremenog pozorišnog izraza sa osvrtom na kulturu sjećanja lokalne zajednice, lokalni muzički izrazi u savremenim reinterpetacijama, savremeni koncept VR video igre i modnog dizajna.

26.3. Sport i mladi

26.3.1. Oblast sporta

Ministarstvo sporta i mladih je 17. X 2022. formiralo Radnu grupu za izradu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu. Radna grupa je pripremila Nacrta zakona, a Ministarstvo sporta i mladih je 21. III 2023. objavilo javni poziv

građanima, stručnoj javnosti, sportskim organizacijama i svim drugim zainteresovanim licima da se uključe u javnu raspravu i daju svoj doprinos u razmatranju Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu.

U novembru 2022. formirana je Radna grupa za izradu Strategiju razvoja sporta 2023-2026, čije se donošenje očekuje u II kvartalu 2023.

26.3.2. Oblast mladih

Ministarstvo sporta i mladih je krajem avgusta 2022. obrazovalo Radnu grupu za izradu Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mladima kojim će se unaprijediti institucionalni okvir za rad i funkcionisanje omladinskih servisa i osnažiti rješenja u oblasti omladinskog rada i participacije mladih. Nakon održanih nekoliko sastanaka radne grupe, pripremljena je radna verzija zakonskog dokumenta.

Ministarstvo sporta i mladih je 28. VII 2022. obrazovalo Radnu grupu za izradu Nacrta strategije za mlade 2023-2027. Radna grupa, čiju jednu trećinu članstva čine mlade osobe, pripremila je radnu verziju nacrta starteškog dokumenta i organizovala šire konsultacije sa omladinskim, nevladinim sektorom; međunarodnim organizacijama; lokalnim samoupravama, domaćim relevantnim institucijama kao i stručnjacima u oblasti omladinske politike i omladinskog rada, sa ciljem dobijanja komentara i sugestija koje su uvrštene u tekst Nacrta strategije. Proces izrade nove Strategije za mlade Ministarstvo sprovodi uz tehničku i konsultantsku podršku UNDP i UNICEF kancelarije u Podgorici. Uz podršku Kancelarije UNICEF-a u Crnoj Gori, sprovedena je evaluacija prethodne Strategije za mlade 2017-2021. koja je pokazala da je neophodno obezbijediti sinergiju svih politika za mlade između različitih resora sa ciljem sistemskog rješavanja problema i potreba mladih. Sprovedeno je kvantitativno i kvalitativno istraživanje o potrebama i položaju mladih na bazi čijih rezultata je pripremljena analiza koja je uvrštena u Nacrt nove strategije za mlade i godine.

Vlada je 8. XII 2022. usvojila Program razvoja Evropske omladinske kartice za 2022-2024, sa Akcionim planom za period 2022-2024. Program pored komponente kojom se mladima olakšava mobilnost u Crnoj Gori i van njenih granica, obuhvata i komponente poput zapošljavanja, informisanja, digitalizacije, saradnju sa lokalnim samoupravama i dr.

Ministarstvo sporta i mladih je u skladu sa Zakonom o mladima realizovalo:

Odluku o izboru 12 kandidata za obavljanje administrativno-tehničkih poslova potrebnih za redovno funkcionisanje omladinskih servisa u opštinama: Bar, Kotor, Plav, Petnjica, Pljevlja, Nikšić, Šavnik, Danilovgrad, Mojkovac, Prijestonici Cetinje i Glavnom gradu Podgorica od 1. XI 2023.

U saradnji sa UNDP predstavništvom u Podgorici, od 22. III - 24. III 2023. organizovana je obuka za jačanje kapaciteta administratora angažovanih u 11 omladinskih servisa. Cilj obuke je osnaživanje administratora omladinskih servisa u sprovođenju omladinske politike, razmjena iskustava kao i razvoj dodatnih znanja i vještina koji se tiču mehanizama za uključivanje mladih i ostalih relevantnih aktera iz lokalne zajednice;

Reprezentativni savez nevladinih organizacija koje sprovode omladinsku politiku u Crnoj Gori – Mreža za mlade Crne Gore, registrovan je 16. XI 2020. i u novembru 2022, Ministarstvo sporta i mladih je obnovilo reprezentativnost Mreže na period od godinu dana, izdavanjem potvrde o reprezentativnosti.

Međunarodna saradnja

Zaključivanja međunarodnih sporazuma u oblasti sporta i mladih

Ministarstvo sporta i mladih je, u cilju jačanja regionalne saradnje i povezanosti, pokrenulo proces zaključivanja međunarodnih sporazuma u oblasti sporta i mladih sa zemljama regiona. Na zajedničkoj sjednici 27. II 2023. između vlada Crne Gore i Republike Albanije zaključen je Memorandum o razumijevanju u oblasti sporta između Ministarstva sporta i mladih Crne Gore, Ministarstva obrazovanja i sporta i Ministarstva za mlade i djecu Republike Albanije.

POGLAVLJE 29 – CARINSKA UNIJA

29.1. Zakonodavni okvir

Skupština je 30. VII 2022. donijela novi Carinski zakon („Sl. list CG”, broj 86/22) čija je primjena počela 11. II 2023. Novim Carinskim zakonom postignut je izuzetno visok nivo usaglašenosti sa Carinskim kodeksom EU. Vlada je 24. II 2023. donijela Uredbu o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti („Sl. list CG”, broj 26/23). Ovom uredbom se detaljnije uređuju odredbe Carinskog zakona i u najvećoj mjeri je usaglašena s odredbama Delegirane regulative br. 2015/2446 i Sprovedbene regulative br. 2015/2447 EU. Takođe, Vlada je 15. XII 2022. donijela Uredbu o carinskoj tarifi za 2023. godinu, kojom je izvršeno usklađivanje nacionalne nomenklature carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom Evropske unije za 2023. godinu (Regulativa Komisije br. 2022/1998).

Ministarstvo finansija je 6. VII 2022. donijelo Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu podnošenja carinske deklaracije i drugih obrazaca koji se upotrebljavaju u carinskom postupku („Sl. list CG”, broj 76/22) kojim su stvorene normativne pretpostavke za upotrebu i stavljanje u produkciju inoviranog carinsko-informacionog sistema.

Nacrt zakona o kontroli proizvodnje i prometa supstanci koje se mogu upotrijebiti u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci je, nakon sugestija EK, korigovan, kao i tabela usklađenosti prema prečišćenoj verziji Regulative br. 273/2004 o prekursorima za droge i prečišćenoj verziji Regulative br. 111/2005 o utvrđivanju pravila za nadzor trgovine prekursorima za droge između Unije i trećih zemalja. Materijal je 29. VI 2021. dostavljen EK na ocjenu usklađenosti. DG GROW je dao pozitivno mišljenje 3. XII 2021, a DG TAXUD je svoje kometnatre poslao 8. VIII 2022. Ministarstvo zdravlja postupa u skladu sa dostavljenim komentarima i radi na daljem usklađivanju i pojašnjenju određenih odredbi Nacrta zakona.

29. 2. Izgradnja kapaciteta

Uprava prihoda i carina (UPC) je nastavila da bez poteškoća primjenjuje Protokol 3 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji se odnosi na definiciju pojma „proizvodi sa porijeklom” i metode administrativne saradnje, uključujući pravnu vezu sa Prilogom I Regionalne konvencije o Pan-Euro-Mediterranskim preferencijalnim pravilima o porijeklu robe. Bez poteškoća se sprovode i odredbe Protokola o uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima (Protokol VI).

U nastavku implementacije izmjena Protokola o porijeklu robe i „metodama administrativne saradnje“ u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Crne Gore (od 9. II 2022) i Sporazumu o slobodnoj trgovini između država članica EFTA i Crne Gore (od 1. IV 2022), UPC je u junu 2022, u saradnji sa USAID-om i Privrednom komorom Crne Gore, organizovala radionicu na kojoj su predstavnicima privredne zajednice predstavljena važeća i tranziciona PEM pravila porijekla, kao i novine koja su donijela nova pravila. Za carinske službenike su u junu i novembru 2022, kao i februaru 2023. izrađena obavještenja o mogućnosti primjene dijagonalne kumulacije u PEM zoni, koja su, u cilju upoznavanja poslovne zajednice, objavljena i na veb portalu UPC.

U odnosu na Sporazum CEFTA 2006, Odluka Zajedničkog komiteta br.1/2021 je 1. II 2023. počela da se primjenjuje. Kako je primjena instituta pune kumulacije porijekla i povraćaja ili oslobođenja od carinskih dažbina, u međusobnoj trgovini između strana CEFTA, moguća i shodno sadašnjim PEM pravilima (Odluka br.1/2017 PEM Zajedničkog komiteta) i shodno tranzicionim pravilima, strane CEFTA su se, na tehničkom sastanku održanom 22. II 2023, u cilju razgraničenja njihove primjene, dogovorile o načinu popunjavanja uvjerenja o kretanju robe EUR.1 i sačinjavanja izjava o porijeklu. O navedenim činjenicama UPC je takođe izradila obavještenja za carinske službenike i poslovnu zajednicu. Takođe, inicirana je izmjena Sporazuma o slobodnoj trgovini sa Ukrajinom, u cilju vezivanja pravila porijekla za PEM Konvenciju i istovremeno uvođenje tranzicionih PEM pravila. S tim u vezi, u toku su pregovori za definisanje izmjena sporazuma.

U cilju praćenja efikasnosti primjene mjera i aktivnosti u oblasti trgovinskih olakšica, kao i identifikovanja potencijalnih prepreka trgovini, UPC je uz tehničku pomoć Međunarodne finansijske korporacije (IFC), izradila drugu Studiju puštanja robe, koja je objavljena na crnogorskom i engleskom jeziku 28. VI 2022. na sajtu UPC.

UPC je nastavila s implementacijom pojednostavljenih uvoznih i izvoznih carinskih postupaka na osnovu knjigovodstvenog upisa i na osnovu trgovačke isprave, pa su u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. izdata četiri odobrenja na osnovu knjigovodstvenog upisa i sedam odobrenja na osnovu trgovačke isprave. Takođe, nastavljeno je s implementacijom pojednostavljenja u oblasti porijekla i svrstavanja robe i tokom izvještajnog perioda dodijeljeno je 10 statusa ovlašćenog izvoznika, te izdate četiri obavezujuće informacije o svrstavanju robe.

Nastavljene su aktivnosti iz projekta „Podrška Upravi carina” (jun 2022 – 10. XII 2022). U okviru Ugovora „Implementacija NCTS-a” sprovedena je intenzivna komunikacija s ugovaračem u cilju prilagođavanja aplikacija i dokumentacije potrebne za održavanje istih. Ugovarači su dostavili finalne verzije aplikacija u decembru 2022. koje su nakon toga ponovo testirane i u toku su aktivnosti za prihvatanje isporuka. U dijelu testiranja usaglašenosti Nacionalne tranzitne aplikacije (NTA) sa EK realizovano je PreCT Mode 2, Official Mode 2 i Delta testiranje posredstvom aplikacije CTA, a čije rezultate je analizirala i pratila EK. U toku je Mode 3 testiranje sa drugim državama, kojim se testira razmjena poruka s drugim državama. Takođe, u toku je testiranje aplikacija za privredne subjekte. U okviru Ugovora „Podrška pristupanju Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku i Konvenciji o olakšavanju trgovine robom” su održane obuke za carinske službenike, korigovane interne instrukcije, korigovana brošura za NCTS i održana obuka za banke.

Nastavljena je pilot primjena NCTS-a. U periodu jun 2022. do 22. III 2023. je obrađivano 1.045 deklaracija. U pilot primjenu je uključeno devet ispostava. U dijelu izmjene zakonodavstva, Uredbom o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti su definisane norme koje uređuju carinski status robe i nacionalni postupak tranzita u kontekstu pune implementacije NCTS-a i pripreme za pristupanje CTC. Postupak javne nabavke za uslugu održavanja i nadogradnje aplikativnog softvera u NCTS sistemu je okončan i, s odabranim ponuđačem, je 31. III 2023. zaključen ugovor o nabavci. U toku su aktivnosti na pripremi sistema za nacionalnu primjenu NCTS.

Održan je onlajn sastanak 16. I 2023. radi dogovora o daljim koracima u cilju ispunjavanja uslova od strane Crne Gore za pristupanje Konvenciji o zajedničkom tranzitu i Konvenciji o olakšicama u trgovini robom. Nakon sastanka DG TAXUD-u je dostavljena tabela usklađenosti nacionalnih propisa sa pomenutim konvencijama. Zbog stupanja na snagu novog Carinskog zakona i Uredbe, u toku je aktivnost na korigovanju tabele usklađenosti sa CTC i SAD konvencijama, koje će biti upućene DG TAXUD-u.

Uspješno su realizovane sve aktivnosti u okviru *Twining light* projekta iz sredstava EUIF „Pripreme za nadogradnju TARICG ka poslednjoj verziji EU TARIC i povezanih ITMS podsistema“, koji je trajao od februara do oktobra 2022.

Projekat „Podrška UPC za implementaciju sistema carinskih odluka (SCO) na nacionalnom nivou” (EUIF 2017) započet je u decembru 2021. i trajeće 26 mjeseci, tj. do februara 2024. UPC je nastavila sa realizacijom Projekta i u januaru 2023. započela aktivnost testiranja.

Projekat „Podrška UPC na unapređenju Carinskog informacionog sistema (CIS)”, (IPA II 2018) započeo je 30. XI 2022. i trajeće 26 mjeseci. Projekat ima za cilj obezbjeđivanje servisno orijentisane Uprave primjenom funkcionalnosti za podršku elektronskom podnošenju deklaracija i pratećih dokumenata, kreiranjem aplikacije za čuvanje pomenutih dokumenata i nadogradnjom funkcionalnosti za analizu rizika. Aktivnosti se odvijaju u skladu sa planiranom dinamikom.

U decembru, započeta je realizacija šestomjesečnog *Twinning light* projekta „Podrška UPC za osiguranje efikasne i efektivne carinske kontrole na granicama”(IPA II 2018). Kao partner u projektu izabrana je carinska služba Njemačke. Svrha projekta je jačanje kapaciteta UPC posebno u oblasti suzbijanja krijumčarenja u cilju zaštite finansijskih interesa i sigurnosti.

U januaru 2023. započeta je realizacija projekata „Isporuka i instalacija prefabrikovanog Data centra s isporukom i instalacijom opreme - ISO kontejner“ i „Podrška Upravi prihoda i carina za nabavku opreme za obavljanje carinske kontrolne funkcije”. Očekuje se isporuka carinske kontrolne opreme u skladu sa četiri zaključena ugovora sa odabranim ponuđačima.

UPC je uspješno nastavila s implementacijom projekta „Podrška digitalizaciji trgovinskih procedura – uspostavljanje elektronskog sistema obrade podataka prije prispjeća robe za pošiljke u pomorskom i poštanskom saobraćaju” koji se realizuje pod pokroviteljstvom Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj Njemačke (GIZ).

U saradnji sa GIZ-om realizuje se i Projekat „Podrška regionalnoj ekonomskoj integraciji” čiji je cilj unapređenje Dodatnog protokola 5, odnosno uzajamno priznavanje AEO programa, uzajamno priznavanje graničnih procedura i dokumentacije i integrisano upravljanje rizikom. Kako Crna Gora planira da ove godine podnese zahtjev CEFTA Sekretarijatu za validaciju crnogorskog AEO programa, GIZ će pružiti neophodnu podršku za pripremu validacione misije.

UPC kao predsjedavajuća CEFTA Podkomiteta za carine i pravila porijekla za 2022, predsjedavala je 9. XI 2022. sastankom Podkomiteta koji je održan u Podgorici. Shodno Programu rada Podkomiteta za 2022, teme sastanka bile su: primjena tranzicionih pravila porijekla, strategija upravljanja rizikom, SEED+, elektronske trgovine (e – comerce).

UPC aktivno učestvuje u CEFTA radnoj grupi za analizu rizika. U 2022. nastavljene su aktivnosti za finalizaciju Nacrta odluke o uspostavljanju elektronskog sistema za olakšavanje zajedničkog upravljanja rizicima između carinskih službi CEFTA sa ciljem da se unaprijedi razmjena informacija između carinskih službi. Usaglašen je i tekst Odluke Zajedničkog Komiteta CEFTA o uspostavljanju elektronskog sistema za olakšavanje zajedničkog upravljanja rizicima za trgovinu robom.

U cilju implementacije dodatnog Protokola 5 CEFTA, 9. IX 2022. zaključen je Memorandum o razumijevanju o elektronskoj razmjeni podataka između Uprave prihoda i carina Crne Gore i Agencije za akcize carine i igre na sreću Republike Italije. Elektronska razmjena podataka vrši se putem SEED sistema i to u Fazi 1 UPC dostavlja podatke Agenciji Italije. Takođe 9. XII 2022. zaključen je i Memorandum o razumijevanju o elektronskoj razmjeni podataka između Uprave prihoda i carina Crne Gore i Uprave carina Hrvatske. Očekuje se njegova primjena, nakon uspostavljanja sistema SEED u Upravi carina Hrvatske. Takođe, UPC je uputila sredinom novembra 2022. inicijativu za razmjenu podataka putem SEED-a prema Upravi carina Sjeverne Makedonije. U okviru SEED + projekta uz

podršku CEFTA, u novembru 2022, realizovana je jedna zajednička akcija carinskih i fitosanitarnih službi u novembru 2022.

Uz podršku CEFTA i GIZ-a u oblasti carinske e-trgovine, u periodu 1 – 2. XI 2022. je održana Regionalna radionica za carinsku e-trgovinu na temu „Napredna razmjena poštanskih podataka između ovlašćenih operatera i carine“, na kojoj je kreiran Nacrt preporuka o djelimičnom ili potpunom prenošenju paketa pravne tekovine o PDV-u u e-trgovini od strane CEFTA strana, kao i eventualne implementacije novog sistema EU ICS2 sistema - uvoznog kontrolnog sistema za redovne ili pojednostavljene carinske procedure za e-trgovinu. Nacrt preporuka je krajem 2022. odobren od strane CEFTA Podkomiteta za carine i pravila porijekla. U nastavku aktivnosti, u periodu 29 – 30. III 2023. održana Regionalna radionica na temu razmjene najavljenih elektronskih podataka između carinskih organa i poštanskih operatera.

UPC učestvuje u misiji Svjetske banke za drugu fazu Projekta trgovinske i transportne olakšice (TTF2), sa ciljem finalizacije dijaloga o uključivanju Crne Gore u projekat i odabira aktivnosti, s predlogom da Projekat obuhvati mjere iz Operativnog cilja 5 Strategije trgovinskih olakšica „Unapređenje graničnih prelaza“, kao i uvođenje koncepta jednog šaltera „Single Window“ na graničnim prelazima. Pripremajući se za uvođenje koncepta jednog šaltera „Single Window“, Vlada je uz podršku Međunarodne finansijske korporacije (IFC) izradila Mapu puta za razvoj i implementaciju nacionalnog jedinstvenog šaltera u Crnoj Gori. Mapom puta predviđene su ključne odluke koje donose zainteresovane strane u vezi sa tim kakav će nacionalni jedinstveni šalter biti, šta će podrazumijevati i kako će funkcionisati i predstavlja kompletan vodič za implementaciju ovog elektronskog sistema. S tim u vezi, Mapa puta je sastavljena od seta izvještaja koji sadrže analizu važećeg pravnog okvira Crne Gore i postojećih poslovnih procesa u institucijama i koji daju preporuke za promjene i pojednostavljenja koji su potrebni da bi se omogućio potpuno elektronski jedinstveni šalter koji će obezbijediti elektronsko povezivanje svih institucija uključenih u postupak međunarodne trgovine i isti će iskoristiti prednosti postojećih infrastrukturnih servisa u najvećoj mogućoj mjeri. Sredstva za implementaciju nacionalnog jedinstvenog šaltera su obezbijedena posredstvom kreditnog aranžmana sa Svjetskom bankom, koji je potpisan u februaru 2023. Takođe u okviru aranžmana sa SB uključena je realizacija projekta UPC za pripremu kompletne tehničke i tenderske dokumentacije za projekat izgradnje objekta za detaljni pregled u Slobodnoj zoni Bar i njegovu opremanje.

Nastavljene su aktivnosti na implementaciji Cargo Targeting Sistema Svjetske carinske organizacije, koji se odnosi na elektronsku evidenciju pristizanja kontejnera pomorskim saobraćajem u CI Slobodnu zonu Bar uz podršku Odsjeka za međunarodne operacije britanskog Ministarstva unutrašnjih poslova.

Sporazum između Evropske komisije i Crne Gore o učešću u programu Customs i Sporazum o učešću u programu Fiscalis zaključeni su u novembru 2022.

U okviru instrumenta predpristupne podrške EU, TAIEX, realizovane su studijske posjete carinskim službama na temu „Sistem upravljanja garancijama“ (jun 2022, Finska), „Oprema za carinske kontrole“, (jul 2022, Slovačka) i „Upoznavanje sa najboljom praksom zemalja članica EU u izradi Poslovne strategije“ (mart 2023, Hrvatska).

U cilju unapređenja rada laboratorije, nastavljen je rad na dokumentaciji shodno zahtjevima standarda MEST EN ISO 17025. U decembru 2022. službenici laboratorije su prošli obuku za primjenu mjera i postupaka zaštite od požara, u cilju podizanja mjera bezbjednosti na viši nivo. Prikupljaju se informacije za učešće carinske laboratorije u međulaboratorijskim ispitivanjima. U januaru 2023. Upravi policije je upućen poziv za poslovno-tehničku saradnju u cilju potpisivanja Sporazuma o poslovno-tehničkoj saradnji između UP i UPC, kako bi Forenzički centar UP pružio stručnu pomoć Odsjeku za carinsku laboratoriju, a u cilju unapređenja njenog rada.

U odnosu na sprovođenje mjera zaštite prava intelektualne svojine, UPC je u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023, donijela 137 rješenja kojima su usvojeni zahtjevi za preduzimanje carinskih mjera za zaštitu prava intelektualne svojine, a u saradnji s Tržišnom inspekcijom realizovano je pet zajedničkih akcija.

Uprava je nastavila da u kontinuitetu obavještava organizacione jedinice o pronađenim opasnim proizvodima, po obavještenjima dobijenim iz Tržišne inspekcije u okviru Regionalne mreže za razmjenu informacija o opasnim proizvodima, kao i obavještenja o RAPEX proizvodima.

U vezi s učešćem UPC u implementaciji Okvirne konvencije o kontroli duvana (FCTC), odnosno Protokola za eliminaciju nezakonite trgovine duvanskim proizvodima, u ime Uprave prihoda i carina, imenovana je nova kontakt osoba za Protokol za eliminaciju nedozvoljene trgovine duvanskim proizvodima, kao i predstavnik UPC u Radnoj grupi za izradu i praćenje sprovođenja Programa kontrole upotrebe duvanskih proizvoda u Crnoj Gori 2022-2024 sa Akcionim planom 2022. do 2024. godine.

Takođe, UPC je učestvovala u popunjavanju Upitnika o implementaciji Protokola o eliminaciji nezakonite trgovine duvanskim proizvodima kojim koordinira Ministarstvo zdravlja. Ministarstvo finansija i UPC iskazali su interesovanje Sekretarijatu Okvirne konvencije o kontroli duvana Svjetske zdravstvene organizacije za mogućnost pružanja podrške Crnoj Gori u vezi s implementacijom FCTC-a i Protokola, na koje je odgovoreno pozitivno da se podrška pruži u toku 2023.

Shodno Odluci o zabrani skladištenja duvanskih proizvoda na teritoriji Slobodne zone „Luka Bar”, UPC je donijela rješenje u skladu sa (tada) važećim Carinskim zakonom i zabranila obavljanje djelatnosti skladištenja duvanskih proizvoda na teritoriji Slobodne zone, a Carinarnica Bar je ukinula ili izmijenila odobrenja koja su izdata za vođenje evidencije za skladištenje duvanskih proizvoda u Slobodnoj zoni za 10 firmi kojima su na lageru ostali duvanski proizvodi. Navedenim rješenjima je korisnicima ukinuto rješenje (ako su se samo bavili skladištenjem duvanskih proizvoda) ili izmijenili rješenje (ukoliko su se bavili skladištenjem i drugih vrsta robe). Tim rješenjima su ukinuta ili izmijenjena odobrenja i dati rokovi u skladu s Odlukom (od 45 do 80 dana u zavisnosti od količina) da korisnici otpreme duvanske proizvode u inostranstvo. Korisnici su neke male količine otpremili u inostranstvo, a veći dio nisu. Nakon isteka rokova koji su određeni za otpremanje robe Carinarnica Bar je robu - duvanske proizvode koji su i dalje ostali na lageru, oduzela u skladu s navedenom odlukom²⁷.

UPC je učestvovala u četiri međunarodne operacije i to: PANGEA XV, u organizaciji Interpola, SCO i Europolu, koja se odnosi na internet trgovinu krivotvorenim lijekovima i medicinskim sredstvima, DAIDALOS 5, u organizaciji Pompidu grupe, koja se odnosi na borbu protiv krijumčarenja droge u vazdušnom saobraćaju, Dani zajedničke akcije 2022. (SEE JAD 2022), u organizaciji Europolu, koja se odnosi na borbu protiv ilegalne trgovine oružjem i TIN CAN, u organizaciji SCO, koja se odnosi na borbu protiv krijumčarenja droge u kontejnerima.

Shodno zaključcima sa Pododbora za trgovinu, industriju, carine i poreze, koji se odnose na poglavlje 29 – Carinska unija, UPC je dostavila EK ažuriranu listu kontakt osoba za Međusobnu administrativnu pomoć.

U okviru međunarodne saradnje, s Evropskom službom za suzbijanje prevara (OLAF) razmijenjene su dvije informacije, dok je odgovoreno na 11 zahtjeva partnerskih službi. Sa SELEC-om je razmijenjeno četiri informacije, a RILO-om pet informacija.

²⁷Član 1, stav 5 Odluke o zabrani skladištenja duvanskih proizvoda na teritoriji Slobodne zone „Luka Bar” glasi: Ako lice kojem je ukinuto ili izmijenjeno odobrenje nije preduzelo radnje u roku iz stava 4, carinski organ će bez odlaganja, preduzeti mjere za regulisanje statusa robe, uključujući i njenu prodaju, u skladu sa članom 63 Carinskog zakona.

Shodno bilateralnom memorandumu o razumijevanju i saradnji s Upravom prihoda i carina Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske u izvještajnom periodu su razmijenjene 173 informacije u vezi s kretanjem duvana i duvanskih proizvoda u /iz Slobodne zone Luke Bar. S Odsjekom za međunarodne operacije Ministarstva unutrašnjih poslova UK je razmijenjeno tri informacije.

Na nacionalnom nivou u oblasti carinskih istraga, nastavljena je intenzivna saradnja s tužilaštvom, MUP-om, Upravom policije i ostalim organima za sprovođenje zakona. Tokom izvještajnog perioda razmijenjene su 43 informacije. Upućeno je jedno obavještenje specijalnom državnom tužilaštvu o postojanju sumnje da je počinjeno krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, dok je osnovnom državnom tužilaštvu upućeno pet obavještenja. Osnovnom sudu dostavljena je jedna informacija. Ministarstvu unutrašnjih poslova dostavljeno je osam informacija, dok je Upravi policije dostavljeno 27 informacija.

29. 3. Administrativni kapaciteti

Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG”, br. 049/22, 052/22, 056/22, 082/22, 110/22, 139/22) od 16.XII 2022, Sektor za igre na sreću (koji je bio sastavni dio UPC) je formiran kao samostalan organ – Uprava za igre na sreću. Takođe, Vlada je 9. II 2023. utvrdila Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave prihoda i carina, te je u zakonskom roku izvršeno raspoređivanje svih carinskih službenika UPC.

U datom periodu određen je v.d. direktora, te donijeta rješenja o određivanju za v.d. pomoćnice/pomoćnika direktora za carinski dio unutar UPC. U cilju jačanja kapaciteta, u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023, shodno Kadrovskom planu Uprave prihoda i carina za 2022, pokrenuti su postupci za popunjavanje radnih mjesta u carinskom dijelu Uprave (javni/interni oglasi/javni konkursi), i to: 18 javnih oglasa, za 17 radnih mjesta i jedan za pripravnike/ce (više izvršilaca), 10 internih oglasa, te četiri javna konkursa za direktora i za tri pomoćnika direktora. Istovremeno, u Upravi u navedenom periodu izvršen je prijem pet službenika na neodređeno vrijeme, i to: dva u Sektoru za carinske poslove, dva službenika u Sektoru za usmjeravanje i nadzor nad radom carinarnica i jedan u Sektoru za informacione sisteme, po osnovu javnih oglasa. Nakon realizacije pokrenutih postupaka za popunu radnih mjesta u carinskom dijelu, očekuje se prijem službenika odnosno donošenje rješenja o zasnivanju radnog odnosa na neodređeno vrijeme. Dio gore navedenih pokrenutih postupka je okončan bez prijavljenih kandidata.

29.4. Statistički podaci za period 1. I 2022 – 31. XII 2022.

Izvršeno je 61.219 detaljnih kontrola vozila i robe te 43 inspeksijske kontrole. Utvrđene su 276 nepravilnosti. Izdato je 275 prekršajnih naloga i izrečene novčane kazne u iznosu od 221.000,00 eura. Zapljenjena je roba u vrijednosti od 205.539.206,20 eura.

Oduzeto je 1.555.463.973 komada cigareta u vrijednosti od 201.894.675,30 eura (cigarete oduzete u Slobodnoj zoni Luka Bar i ostale oduzete cigarete). Takođe, zaplijenjeno je 52.656,00 kilograma duvana u vrijednosti od 3.159.360,00 eura (duvan oduzet u Slobodnoj zoni Luka Bar i ostali oduzeti duvan).

Oduzeto je 408 litara alkohola u vrijednosti 4.667,00 eura; 2600,18 litara gaziranog pića u vrijednosti od 2.577,30 eura i 30.000 litara dizel goriva u vrijednosti od 31.173,80 eura. Na osnovu navedenog oduzimanja akciznih proizvoda izdato je 26 prekršajnih naloga.

Kada je u pitanju krijumčarenje droge, ukupno je bilo 13 zapljena i to: marihuane – devet zapljena ukupne težine 1.150,885 kg, kokaina – jedna zapljena ukupne težine 500,00 kg, heroina – jedna zapljena ukupne težine 2,30kg,

hašiša – jedna zapljena ukupne težine 20,00 kg i jedna zapljena metafetamina u ukupnoj težini 0,0134 kg i 38 tableta ekstazija.

Uprava je prekinula 49 carinskih postupaka i privremeno zadržala robu u ukupnoj količini od 32.948 komada robe po osnovu sumnje na povredu prava intelektualne svojine.

Izvršeno je 48 revizionih kontrola u postupanju carinskog organa, dok su kod privrednih subjekata/učesnika u carinskom postupku sprovedene 23 naknadne kontrole.

Putem otvorene linije, bilo je 10 prijava građana i privrednika na rad i postupanje carinskih službenika.

Sprovedeno je 100 unutrašnjih kontrola, od čega je 24 vanredne i 76 redovnih kontrola pravilnog sprovođenja carinskih i poreskih propisa, zakonitosti, blagovremenosti, odgovornosti i efikasnosti sprovođenja propisanih postupaka i procedura rada zaposlenih. Sprovedenim kontrolama utvrđeno je činjenično stanje i predložene mjere za unapređenje rada i otklanjanje uočenih nepravilnosti kroz donijete izvještaje o unutrašnjoj kontroli.

Donijeta su rješenja o suspenziji za 11 službenika Uprave, dok su za sedam carinskih službenika donijeta rješenja o prestanku suspenzije. Pokrenuto je pet disciplinskih postupaka od kojih su dva okončana, a ostali postupci su u toku.

Izvršena naplata za izvještajni period.

<i>VRSTA PRIHODA</i>	<i>Ostvareno u 2021.</i>	<i>Ostvareno u 2022.</i>
<i>PDV pri uvozu</i>	516.052.891,53	704.107.378,40
<i>Akciza</i>	256.191.708,64	252.561.575,62
<i>Carina</i>	28.326.620,66	40.310.540,25
<i>Porez na kafu</i>	2.266.641,13	2.455.393,68
<i>Ostali prihodi</i>	150.116,38	244.904,86
<i>BRUTO NAPLATA</i>	802.987.978,34	999.679.792,81
<i>Carinski povraćaj sredstava</i>	785.265,64	1.608.638,14
<i>Akcizni povraćaj sredstava</i>	7.473.935,04	6.691.019,54
<i>NETO NAPLATA</i>	794.728.777,66	991.380.135,13

Shodno odredbama Zakona o zaštiti kulturnih dobara za navedeni period, Ministarstvo kulture i medija je, na zahtjev pravnih i fizičkih lica, izdalo 84 dozvole/odobrenja za iznošenje umjetnina/antikviteta iz Crne Gore, od čega 56 o privremenom, a 28 o trajnom iznošenju. Crna Gora je 1. VI - 31. X 2022. učestovala na međunarodnom projektu PANDORA VII u borbi protiv nezakonite trgovine kulturnim dobrima, koja je organizovana u okviru EMPACT operativnog plana Organizovanog kriminala za imovinu 2022 OA.3.2. Španija sa podrškom Kopra, Holandije, Italije, Interpola, Europolu i Svjetske carinske organizacije (WCO).

POGLAVLJE 14 - SAOBRAĆAJNA POLITIKA

14.1. Putna infrastruktura

14.1.1. Ostvareni rezultati

Uspostavljena je Baza saobraćajnih nezgoda u skladu sa CADAS protokolom i izvršena obuka službenika saobraćajne policije za prikupljanje podataka o saobraćajnim nezgodama. Podaci se prikupljaju i unose u Bazu počevši od avgusta 2022.

U skladu sa preporukama Evropske komisije i Metodologijom za mjerenje indikatora bezbjednosti saobraćaja na putevima, izvršeno je mjerenje ključnih indikatora na cijeloj teritoriji Crne Gore. Lista indikatora obuhvata one koji se odnose na ponašanje učesnika u saobraćaju (brza vožnja, upotreba sigurnosnog pojasa i dječijih auto-sjedišta, vožnja pod uticajem alkohola, korišćenje mobilnog telefona tokom vožnje, ponašanje pješaka), nivo bezbjednosti vozila, putne infrastrukture, kao i učinak sistema zdravstvenog zbrinjavanja poslije saobraćajne nezgode.

Tokom 2022. u skladu sa Metodologijom koja je uspostavljena u okviru ESRA projekta²⁸, prikupljeni su i analizirani podaci o stavovima učesnika u saobraćaju kako bi bili obezbijeđeni naučni argumenti u procesu donošenja odluka.

Uz podršku Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) sprovedeno je stručno osposobljavanje za polaganje stručnog ispita za revizora, odnosno provjerivača bezbjednosti državnih puteva, u skladu sa direktivom 2008/96/EZ. Stručno osposobljavanje je pohađala prva grupa od 25 cmogorskih inženjera, čime su se stekli uslovi da se u budućnosti, u skladu sa Zakonom o putevima i direktivama EU, vrši provjera, odnosno revizija bezbjednosti državnih puta, kako u fazi planiranja i projektovanja, tako i u fazi eksploatacije, a što će podići nivo bezbjednosti na državnim putevima.

14.2. Željeznički saobraćaj

14.2.1. Normativni okvir

Nacrt zakona o željeznici poslat je na mišljenje Sekretarijatu za zakonodvstvo. Model nezavisnosti Regulatornog tijela za željeznicu primjenjen je kao u slučaju Agencije za zaštitu konkurencije, sa finansiranjem iz državnog budžeta i sa ispunjenim uslovima iz Recast direktive u pogledu žalbi na odluke Regulatornog tijela (žalba se ispostavlja Sudu). Utvrđivanje Zakona planirano je PPCG-om 2023-2024 za II kvartal 2023.

Pripremljen je i Nacrt zakona o bezbjednosti i interoperabilnosti u željezničkom saobraćaju, uključujući primjedbe željezničkih kompanija i Regulatornog tijela. Utvrđivanje Zakona planirano je PPCG-om 2023-2024 za IV kvartal 2023. Usvojena su dva pravilnika vezano za bezbjednost željezničkog saobraćaja i Direktivu za mašinovođe:

- Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati organizatori obuke za mašinovođe („Sl. list CG“, broj 66/22);
- Pravilnik načinu vođenja i sadržaja registra licenci za mašinovođe („Sl. list CG“, broj 66/22).

28 E-Survey of Road users' Attitudes

14.2.2. Ostvareni rezultati

U decembru 2022. na predlog Ministarstva kapitalnih investicija, a po dobijanju saglasnosti Agencije za zaštitu konkurencije, Vlada je odobrila izdavanje državnih garancija Željezničkoj infrastrukturi Crne Gore AD u cilju nabavke nove mehanizacije za tekuće održavanje pruge i opreme za pomoćni voz, u vrijednosti od 11 miliona eura.

U oblasti investicija na željezničkoj infrastrukturi, u 2022. je realizovano 9,53 miliona eura, uključujući izradu tehničke dokumentacije finansirane iz grantova Investicionog okvira za Zapadni Balkan za prugu prema Albaniji, glavni projekti za dio pruge od stanice Golubovci do stanice Bar za zamjenu elektro – energetskih postrojenja, dok su finansirani radovi iz WBIF fonda na sanaciji mostova i tunela na pruzi Bar-Vrbnica i iz IPA fondova adaptacija i rekonstrukcija stanične zgrade u Bijelom Polju.

Tokom 2022. Uprava za željeznice (Regulatorno tijelo i NSA) sertifikovala je još jednog prevoznika u transportu robe, tako da postoje dva privatna prevoznika u prevozu robe na teritoriji Crne Gore.

14.3. Pomorski saobraćaj

14.3.1. Normativni okvir

Na osnovu Zakona o sigurnosti pomorske plovidbe („Sl. list CG", br. 62/13, 47/15, 71/17 i 77/20), donijeti su sljedeći podzakonski akti:

- Pravilnik o službenoj uniformi zaposlenih u Lučkoj kapetaniji i službenom odijelu i službenim oznakama inspektora nad stranim plovnim objektima i inspektora sigurnosti plovidbe („Sl. list CG", broj 56/22);
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o Listi brodskih isprava, zapisnika i knjiga, svjedočanstava i brodskih dokumenata koji se provjeravaju prilikom inspekcijskog pregleda nad stranim plovnim objektima („Sl. list CG", broj 80/22).

14.3.2. Ostvareni rezultati

Stvoreni su preduslovi za pripremu ITS strategije za pomorstvo, kao i za digitalizaciju luke Bar (koja je dio indikativnog proširenja glavne Trans-evropske transportne mreže na prostoru Zapadnog Balkana), uz podršku Svjetske banke u okviru programa Transportne i trgovinske olakšice na Zapadnom Balkanu i početak implementacije se očekuje tokom 2023.

14.4. Vazdušni saobraćaj

14.4.1. Normativni okvir

Skupština je 6. III 2023. donijela Zakon o potvrđivanju izmjena Multilateralnog sporazuma između Evropske Zajednice i njenih država članica, Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum).

Vlada je 28. VII 2022. usvojila Program o izmjenama i dopunama Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Vlada je 15. XII 2022. usvojila Program kontrole kvaliteta bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Sljedeći podzakonski akti su usvojeni u periodu od 6. VI 2022. – 31. III 2023:

- Pravilnik o izmjeni i dopunama pravilnika o dodatnim specifikacijama plovidbenosti za određenu vrstu operacija („Sl. list CG”, broj 66/22);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Sl. list CG”, broj 90/22);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija („Sl. list CG”, broj 97/22);
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o zajedničkim projektima i uspostavljanju Probnog zajedničkog projekta za sprovođenje Evropskog ATM Master plana („Sl. list CG”, broj 101/22);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o posadi vazduhoplova („Sl. list CG”, broj 110/22);
- Pravilnik o naknadama i taksama koje naplaćuje Agencija Evropske unije za sigurnost vazduhoplovstva („Sl. list CG”, broj 139/22);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (Follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Sl. list CG”, broj 150/22);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Sl. list CG”, broj 12/23);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zajedničkim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovidbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazdušnim saobraćajem i nadzoru nad njima („Sl. list CG”, broj 24/23);
- Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o načinu, pravilima i postupcima letenja vazduhoplova i operativnim uslugama u vazdušnom saobraćaju („Sl. list CG”, broj 24/23);
- Pravilnik o uslovima za sigurnu upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova („Sl. list CG”, broj 24/23);
- Pravilnik o novčanim kaznama i periodičnim kaznenim plaćanjima koje izriče Evropska komisija („Sl. list CG”, broj 36/23).

POGLAVLJE 15 - ENERGETIKA

15.1. Sigurnost snabdijevanja

15.1.1. Normativni okvir

Vlada je 24. XI 2022. donijela Predlog odluke o Energetskom bilansu Crne Gore za 2023. („Sl. list CG”, broj 137/22).

Vlada je 8. VII 2022. donijela Predlog odluke o dugoročnom energetskom bilansu Crne Gore za period od 2023. do 2025.

Vlada je 22. VII 2022. donijela Odluku o osnivanju Nacionalnog savjeta za analizu i praćenje sigurnosti snabdijevanja energijom i energetima („Sl. list CG”, broj 100/22). Takođe, Vlada je 15. IX 2022. usvojila Izvještaj o radu pomenutog Nacionalnog savjeta, sa Preporukama za smanjenje potrošnje električne energije.

Ministarstvo kapitalnih investicija je 30. III 2023. na svojoj internet stranici objavilo Izvještaj o realizaciji energetskog bilansa za 2022.

15.1.2. Ostvareni rezultati

Vlada je 26. I 2023. donijela Odluku o utvrđivanju javnog interesa za realizaciju projekta „Toplifikacija Pljevalja, za čista i topla Pljevalja”.

U sklopu paketa podrške Evropske komisije Crnoj Gori za prevazilaženje energetske krize u decembru 2022. obezbijeđeno je 30 miliona eura u vidu direktne budžetske podrške, u vezi sa čim je finansijski aranžman potpisan krajem februara 2023, dok je prva tranša od 27 miliona eura uplaćena budžetu Crne Gore 23. III 2023. Čitav energetski paket je namijenjen poboljšanju položaja osjetljivih grupa (penzionera sa najnižim primanjima, lica koja primaju materijalno obezbjeđenje) koji je dodatno ugrožen uslijed inflacije zbog rasta cijena električne energije i energenata, zatim za poboljšanje energetske efikasnosti u domovima i malim i srednjim preduzećima, turizmu i industriji, ali i za formiranje obaveznih naftnih rezervi i podršku razvoju određenih softverskih rešenja koja su neophodna za unapređenje energetskog tržišta.

15.2. Unutrašnje energetske tržište

15.2.1. Normativni okvir

Skupština je 30. XII 2022. donijela Zakon o dopunama Zakona o energetici („Sl. list CG”, broj 152/22).

Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti (REGAGEN) je donijela: Metodologiju za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije („Sl. list CG”, br. 71/22, 101/22 i 124/22); Metodologiju za utvrđivanje cijena, rokova i uslova za pružanje pomoćnih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije („Sl. list CG”, broj 71/22); Metodologiju za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije („Sl. list CG”, br. 71/22 i 124/22); Metodologiju za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i naknade za rad operatora tržišta električne energije („Sl. list CG”, broj 71/22); Pravila za korekcije cijena i naknada („Sl. list CG”, broj 71/22); Odluku o utvrđivanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije za period 1. I 2023 - 31. XII 2025. („Sl. list CG”, broj 131/22); Odluku o utvrđivanju cijena za pomoćne usluge i usluge balansiranja za period 1. I 2023 - 31. XII 2025. („Sl. list CG”, broj 131/22); Odluku o utvrđivanju privremenih cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije („Sl. list CG”, broj 131/22) i Odluku o utvrđivanju regulatorno dozvoljenog prihoda i naknade za rad operatora tržišta električne energije za period 1. I 2023 - 31. XII 2025. („Sl. list CG”, broj 131/22).

Takođe, po zahtjevima „Crnogorskog elektrodistributivnog sistema” DOO Podgorica (CEDIS) Agencija je odobrila: Pravila za funkcionisanje distributivnog sistema električne energije, Metodologiju za utvrđivanje naknade za priključenje na distributivni sistem električne energije, Cjenovnik za otkup izgrađene infrastrukture na naponskom nivou 0,4 kV, Odluku o izmjenama pravila mjerenja u distributivnom sistemu električne energije i Odluku o određivanju naknade za priključenje na distributivni sistem električne energije.

15.2. Ostvareni rezultati

Kada je u pitanju Dan-unaprijed tržište Berza električne energije d.o.o. je pripremila set pravila i operativnih procedura koje trebaju da podrže pravno-operativno-tehničko funkcionisanje tržišta. Završena je implementacija softvera neophodnog za njegovo pokretanje, kao i implementacija softvera za kliring i poravnanje, te se trenutno radi zajedničko testiranje kompletnog softvera kao finalni dio priprema pred Go-Live koji je zakazan za April. Pred operativni početak, registrovano je 10 članova, sa dva člana koji su u procesu registracije i šest koji su iskazali interesovanje za pomoć u testiranju, obuku u korišćenju i učešće na tržištu koje treba biti pokrenuto.

Do kraja marta 2023. u Evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije Crne Gore je upisan 61 učesnik. Učesnici su kompanije koje su registrovane u Crnoj Gori, zemljama EU i zemljama članicama Energetske zajednice. Učesnici redovno dostavljaju Agenciji mjesečne izvještaje o trgovini električnom energijom koja se odnosi na Crnu Goru.

Vlada je 6. IX 2022. donijela Izvještaj o sprovedenim aktivnostima u postupku izbora snabdjevača posljednjeg izbora i ranjivih kupaca električne energije za period 2023-2025. sa Predlogom odluke o izboru snabdjevača posljednjeg izbora i ranjivih kupaca za snabdijevanje električnom energijom za 2023, 2024. i 2025. i Predlogom ugovora o povjeravanju poslova snabdijevanja kupaca posljednjeg izbora i ranjivih kupaca električnom energijom. Kao snabdjevača posljednjeg izbora i ranjivih kupaca električne energije izabrana je Elektroprivreda Crne Gore sa kojom je potpisan ugovor, 11. X 2022.

15.3. Obnovljivi izvori energije

15.3.1. Ostvareni rezultati

HE Komarnica

Vlada je 23. VI 2022. usvojila Informaciju o realizaciji projekta izgradnje HE Komarnica sa Predlogom ugovora o koncesiji za korišćenje prirodnih bogatstava, radi izgradnje, održavanja i korišćenja energetskog objekta hidroelektrane Komarnica radi proizvodnje električne energije. Ugovor je potpisan 24. VI 2022. i predviđena je izgradnja HE instalisane snage 172 MW i planirane godišnje proizvodnje 213 GWh.

Male hidroelektrane (mHE)

Na osnovu Odluke o davanju koncesije za korišćenje akumulacije Otilovići radi izgradnje mHE u cilju proizvodnje električne energije („Sl. list CG”, broj 71/22) 26. VIII 2022. potpisan je Ugovor o koncesiji za korišćenje akumulacije Otilovići radi izgradnje male hidroelektrane u cilju proizvodnje električne energije. Ugovorom je predviđena izgradnja mHE instalisane snage 2,951 MW i planirane godišnje proizvodnje od 11 GWh.

MKI su dostavljena tri zahtjeva od koncesionara za izmjenu vlasničke strukture u koncesionim društvima „Kronor” DOO Podgorica, „MHE Vrbnica” DOO Podgorica i „Manira Hydro” DOO Mojkovac. S tim u vezi, Vlada je 22. XII 2022. usvojila Informaciju o analizi podnijetih zahtjeva vezano za prenos udjela u koncesionim društvima. i zadužila MKI da izvrši ocjenu ispunjenosti uslova iz člana 23 Zakona o koncesijama („Sl. list CG”, broj 8/9 i 73/19) lica i društava po podnijetim zahtjevima i da u slučaju ispunjavanja uslova, pripremi ugovore kojima će se urediti promjena vlasničke strukture u koncesionim društvima. Nakon ocjene ispunjenosti uslova, MKI je 16. III 2023. dostavilo Vladi Informaciju o načinu uređenja prava prenosa udjela u koncesionim društvima sa predlozima ugovora. Ugovori o prenosu udjelima u pomenutim koncesionim društvima za vodotoke Babinopoljska, Vrbnica i Mišnjića potok su zaključeni 24. III 2023.

Zbog izlaska iz sistema podsticajnih mjera, tri koncesionara („Hydroenergija Montenegro“ DOO Berane, „BB Hidro“ DOO Podgorica i „Virdi Progressum“ DOO Kolašin) koji su vlasnici deset objekata mHE su najavili da od 1. I 2023. prodaju električne energije na tržištu bez prava na podsticajne mjere koje su predviđene Zakonom o energetici. Vlada je 9. II 2023. usvojila Informaciju o regulisanju načina obračuna koncesione naknade za korišćenje hidroenergetskog potencijala usled izlaska pojedinih proizvođača električne energije iz sistema podsticajnih mjera.. Nadalje, Vlada je 24. II 2023. prihvatila sporazume o načinu, metodologiji i formi obračuna koncesionih naknada kojim će biti definisani svi relevantni elementi za njihov obračun, pripremljene od MKI i prethodno usaglašene sa koncesionarima. Sporazumi su 9. III 2023. potpisani sa koncesionarima.

Vjetroelektrane (VE)

Vlada je 21. III 2023, usvojila Informaciju o potrebi zaključenja Aneksa broj 1 Ugovora o zakupu zemljišta u svojini države za izgradnju vjetroelektrane na lokalitetu Brajići - opštine Budva i Bar s Predlogom aneksa broj 1. Pomenutim aneksom su definisani novi rokovi za sprovođenje aktivnosti na izgradnji predmetne vjetroelektrane čime očekujemo da se ovaj projekat finalizovati u narednom periodu.

15.5. Energetska efikasnost

15.5.1. Normativni okvir

Skupština je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o efikasnom korišćenju energije („Sl. list CG”, broj 140/22). Predmetni akt poboljšava postojeći pravni okvir u oblasti energetske efikasnosti sa ciljem usaglašavanja sa osnovnom EU direktivom za oblast energetske efikasnosti (Direktiva 2012/27/EU) i inoviranom Direktivom o energetskim karakteristikama zgrada (Direktiva 844/2018/EU). Pored toga, pravni okvir je unaprijeđen posebno u dijelu uvođenja Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NECP) kao ključnog planskog dokumenta za oblast energetske efikasnosti, umjesto Akcionog plana energetske efikasnosti.

Donijeti su sledeći podzakonski akti u skladu sa Zakonom o efikasnom korišćenju energije:

- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o uslovima za izvođenje obuke, sticanje ovlašćenja i načinu vođenja registra za vršenje energetskih pregleda („Sl. list CG”, broj 60/22);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti uređaja za lokalno grijanje prostora („Sl. list CG”, broj 76/22);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti profesionalnih rashladnih ormara („Sl. list CG”, broj 76/22);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti mašina za pranje veša u domaćinstvima i mašina za pranje i sušenje veša u domaćinstvima („Sl. list CG”, broj 76/22);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti kotlova na čvrsta goriva i paketa koji uključuje kotlove na čvrsta goriva, dodatne grijače, regulatore temperature i solarne uređaje („Sl. list CG”, broj 76/22);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti pneumatika vozila i drugih parametara („Sl. list CG”, broj 119/22);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za mašine za pranje i sušenje veša u domaćinstvu („Sl. list CG”, broj 119/22);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti rashladnih uređaja („Sl. list CG”, broj 150/22);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti mašina za pranje posuđa („Sl. list CG”, broj 2/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za rashladne uređaje („Sl. list CG”, broj 2/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za mašine za pranje posuđa („Sl. list CG”, broj 2/23).

15.5.2. Ostvareni rezultati

U okviru „Programa energetske efikasnosti u javnim zgradama” koji se realizovao u saradnji sa KfW bankom obezbijedena je podrška za izradu analize troškovno-optimalnih nivoa zahtjeva energetske efikasnosti kao i izradu nacionalnog softvera za proračun energetskih karakteristika i sertifikovanje zgrada.

Na osnovu utvrđenih referentnih zgrada, tokom 2022. inovirana je analiza troškovno-optimalnih nivoa zahtjeva energetske efikasnosti, u skladu sa zahtjevima EPBD direktive. Rezultati troškovno-optimalne analize su pokazali da je potrebno izvršiti pooštavanje minimalnih zahtjeva energetske efikasnosti koji su propisani. Na osnovu rezultata

troškovno-optimalne analize su definisani parametri za uporedne zgrade koje su neophodne za uspostavljanje šeme sertifikovanje zgrada u Crnoj Gori. Ovim su stvoreni uslovi da se u novembru izvrši ažuriranja nacionalnog softvera za proračun energetske karakteristika i sertifikovanje zgrada u dijelu generisanja energetske sertifikata. Sredinom novembra nacionalni softver je prezentovan u Energetskoj zajednici, a njegovo stavljanje u punu primjenu se očekuje u prvoj polovini 2023.

Energetska efikasnost u Crnoj Gori (MEEP2)

U okviru projekta Energetska efikasnost u Crnoj Gori - druga faza (MEEP 2) u periodu od 6. VI 2022 – 31. III 2023. su sprovedene sljedeće aktivnosti: Potpisan je ugovor za izvođenje radova na objektu Dom zdravlja Podgorica-Golubovci, vrijednosti radova 147.136,36 EUR; u toku je evaluacija pristiglih ponuda za izbor izvođača radova na objektima: Opšta bolnica Nikšić, Dom zdravlja Danilovgrad i Dom zdravlja Mojkovac. Procijenjena vrijednost radova za ova tri objekta je 1,2 miliona EUR-a; u toku je evaluacija pristiglih ponuda za izbor izvođača radova na objektu Zdravstvene stanice Žabljak. Procijenjena vrijednost radova je 330.000 EUR-a. U februaru 2023, potpisan je Ugovor sa Konsultantom za pripremu operativnog priručnika za dugoročno održiv finansijski mehanizam za projekte energetske efikasnosti. Od strane ugovorenog Konsultanta za potrebe izrade tehničke dokumentacije izrađeni su nacrti Detaljnih energetske pregleda za Domove zdravlja Podgorica Blok V i Konik. Takođe, u toku je usklađivanje gore navedenih izvještaja sa komentarima dostavljenih od strane Implementacione jedinice projekta. Glavni projekti za Domove zdravlja u Podgorici (Blok V i Konik), u Baru i Herceg Novom su u finalnoj fazi.

Unaprijeđenje energetske efikasnosti u javnim zgradama (PEEPB)

U periodu od 6. VI 2022 – 31. III 2023, završen je pretkvalifikacioni postupak za odabir izvođača radova na rekonstrukciji i adaptaciji objekata iz klastera I (objekat H, Dom za stare „Grabovac“ u Risnu) i klaster III (JU Gimnazija „25.maj“ Tuzi, JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola Nikšić i OŠ „Njegoš“ Kotor). Takođe, pripremljen je tenderski dokument za objekat iz klastera I (JU Dom starih „Grabovac“, Risan, objekat H), a pripremljeni glavni projekti i tenderska dokumentacija za objekte iz klastera III (JU Gimnazija „25.maj“ Tuzi, JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola Nikšić i OŠ „Njegoš“ Kotor). Završeno snimanje postojećeg stanja za objekte iz klastera IV, pripremljeni i odobreni Projektni zadaci i završena je prva faze implementacije Centralnog informacionog sistema za monitoring potrošnje energije i vode u javnom sektoru. Potpisan aneks ugovora za realizaciju faza 2 i 3. Takođe, završena je troškovno-optimalna analiza. Donijeta je odluka da se odustane od izgradnje nove administrativne zgrade u Podgorici, zbog nedostatka sredstava, već će se vršiti izgradnja novog Studentskog doma na Cetinju. Pripremljen projektni zadatak za ugovaranja konsultantskih usluga za podršku pri implementacije ove faze projekat. Prikupljeni ulazni podaci za pripremu Idejnog rješenja.

Program Energetski efikasan dom

MKI je u 2022. realizovalo novu fazu programa „Energetski efikasan dom“.

Izbor partnerskih banaka i kvalifikovanih izvođača radova je uspješno priveden kraju, a po okončanju procedura potpisivanja Sporazuma o saradnji između MKI i komercijalnih banaka i Sporazuma o saradnji između MKI i kvalifikovanih izvođača radova, stekli su se svi uslovi za početak realizacije nove faze programa „Energetski efikasan dom“.

Program podrazumijeva atraktivan i održivi finansijski mehanizam u cilju primjene mjera energetske efikasnosti u domaćinstvima. Za realizaciju ove faze programa, obezbijedena su sredstva iz budžeta Crne Gore u iznosu od 200.000 eura za subvencionisanje kamata i naknada za obradu kredita za domaćinstva u Crnoj Gori za sljedeće mjere energetske efikasnosti: isporuka i ugradnja sistema za grijanje na moderne oblike biomase, isporuka i ugradnja visokoefikasnih toplotnih pumpi za grijanje objekta, isporuka i ugradnja split i multisplit sistema za grijanje/hlađenje

objekta, isporuka i ugradnja termoizolacije na fasadi stambenog objekta i isporuka i ugradnja energetski efikasne fasadne stolarije.

U okviru Programa, građani su bili u prilici da apliciraju za beskamratne kredite do maksimalnog iznosa do 10.000 eura, sa periodom otplate do 6 godina, za sprovođenje prethodno navedenih mjera energetske efikasnosti u svojim domaćinstvima. S tim u vezi, a shodno projektnim procedurama, MKI je realizovalo dva Javna poziva namijenjenih građanima da se prijave za učešće u programu, od 12. VII - 5. VIII 2022. i od 7. IX- 30. IX 2022.. U okviru ova dva poziva 170 građana je dostavilo traženu dokumentaciju, a partnerske banke su odobrile 107 beskamratnih kredita.

15.6. Nuklearna energija, nuklearna sigurnost i zaštita od jonizujućeg zračenja

15.6.1. Normativni okvir

Vlada je 30. XI 2022. utvrdila Predlog zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti.

Vlada je 3. VIII 2022 usvojila Treći nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti.

Vlada je 10. XI 2022. donijela Nacionalni plan zaštite i spašavanja od radijacionih i nuklearnih nesreća.

Vlada je 22. XII 2022. donijela Program monitoringa životne sredine Crne Gore za 2023. od čega je program monitoringa radioaktivnosti njegov sastavni dio²⁹.

Vlada je 15. II 2023. usvojila Odgovore na pitanja strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti na Treći nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti, koji su dostavljeni Sekretarijatu Međunarodne agencije za atomsku energiju

15.6.2. Ostvareni rezultati

Uspostavljen je JRODOS sistem podrške za odlučivanje u stvarnom vremenu za pripremu i odgovor u slučaju radioloških i nuklearnih vanrednih situacija – (JRODOS), kojim rukovodi formirani JRODOS tim Crne Gore.³⁰ Takođe, 27. II 2023. održana je nacionalna JRODOS vježba uz prisustvo predstavnika Konzorcijuma ENCO koji u ime Evropske komisije u državama Zapadnog Balkana sprovodi projekat.

Crna Gora je pristupila platformi Evropske zajednice za ranu razmjenu informacija u slučaju radiološke opasnosti (ECURIE). U međuvremenu, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Agencija za zaštitu životne sredine su pokrenuli novi projekat koji je odobrila Evropska komisija u okviru kojeg će biti Crnoj Gori isporučene tri dodatne stanice za državnu mrežu stanica GDR za mjerenje ekvivalenta gama zračenja u vazduhu, kako bi pogustili mrežu. Nadalje, Evropska komisija je dostavila predlog Administrativnog sporazuma (dogovora) između Generalnog Direktorata Evropske komisije za energetiku (DG ENER) i pružaoca podataka EURDEP-a.

29 Praćenje stanja životne sredine, sa aspekta radiološke opterećenosti stanovništva Crne Gore, sprovodi se sistematskim mjerenjem, ispitivanjem kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja stanja životne sredine koje obuhvata praćenje prirodnih faktora, odnosno promjena stanja i karakteristika životne sredine, uključujući i prekogranično praćenje stanja životne sredine.

30 Pomenuti tim sastavljen je od predstavnika Agencije za zaštitu životne sredine, Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju i Ministarstva unutrašnjih poslova (Direktorata za zaštitu i spašavanje i Operativno komunikacioni centar 112).

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je realizovalo TAIEX regionalnu radionicu „Monitoring radioaktivnosti životne sredine uzorkovanjem i laboratorijskim analizama: trenutno stanje i potrebe“ u periodu 8-10. VI 2022. u Podgorici, koja je bila od značaja za obaveze iz predmetnog pregovaračkog poglavlja. .

U dijelu sprečavanja nuklearnog terorizma i primjene zaštitnih mjera u okviru sprovođenja Ugovora o neproliferaciji nuklearnog oružja (NPT), Sporazuma o zaštitnim mjerama, Dodatnog protokola i Protokola o malim količinama tokom 2022. izrađeno je pet nacionalnih izvještaja i izjave o nuklearnim materijalima u Crnoj Gori, koji su dostavljeni Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju, od kojih je jedan imao stepen tajnosti „TAJNO“. U 2023. izrađen je jedan izvještaj koji je dostavljen Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju.

STATISTIČKI PODACI

Na osnovu Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti inspektor za zaštitu od zračenja Uprave za inspeksijske poslove je: izvršio 84 inspeksijska nadzora lica koja obavljaju radijacionu djelatnost, donio 133 rješenja koja se odnose na preduzimanje određenih mjera i radnji u cilju otklanjanja utvrđenih nepravilnosti, mjerenja stepena individualnog spoljašnjeg izlaganja profesionalno izloženih lica, vršenja zdravstvenih pregleda profesionalno izloženih lica koja rade u zoni jonizujućih zračenja, dozimetrijskim ispitivanjima i kontroli radne sredine i mjerenja radi sprovođenja programa osiguranja i kontrole kvaliteta za izvore jonizujućeg zračenja, kao i pribavljanja rješenja o ispunjenosti propisanih uslova za korišćenje izvora jonizujućeg zračenja.

Na osnovu Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti Agencija za zaštitu od jonizujućih zračenja je izdala 70 dozvola i to: sedam dozvola za obavljanje radijacione djelatnosti, 31 dozvolu za promet izvora jonizujućeg zračenja – uvoz, 13 dozvola za promet izvora jonizujućeg zračenja – izvoz i 19 dozvola za prevoz izvora jonizujućeg zračenja.

POGLAVLJE 21 - TRANS-EVROPSKE MREŽE

21.1. Saobraćajne mreže

21.1.1. Ostvareni rezultati

Prioritetna dionica Smokovac-Mateševo autoputa Bar-Boljare puštena je u komercijalnu upotrebu u režimu probnog rada 14. VII 2022, dok je istovremeno nastavljena priprema idejnih projekata za dvije naredne dionice autoputa Bar-Boljare (Smokovac-Farmac, tj. obilaznica oko Podgorice i Mateševo-Andrijevic), koja se finansira bespovratnim sredstvima Investicionog okvira za Zapadni Balkan (5.490.000 EUR). U oktobru 2022. je formalno i završena priprema nove sveobuhvatne Studije opravdanosti za čitav autoput Bar-Boljare uključujući cost-benefit analizu, što je takođe finansirano bespovratnim sredstvima WBIF-a (1.300.000 EUR). Od strane WBIF su 5. XII 2022. odobrena dodatna bespovratna sredstva od 6 miliona eura za ažuriranje prethodno pomenute Studije opravdanosti i pripremu Glavnog projekta sa pratećom tehničkom i tenderskom dokumentacijom za dionicu za koju se kroz ažuriranje Studije pokaže da treba biti prva naredna za implementaciju.

Kada je riječ o pripremi Idejnog projekta obilaznice oko Budve na trasi brze saobraćajnice duž crnogorskog primorja kao dijela „Plavog autoputa“, koja je takođe finansirana bespovratnim sredstvima WBIF-a (2.500.000 EUR), isti je u završnoj fazi, nakon čega će biti potrebno riješiti pitanje završetka pripreme Glavnog projekta za centralnu dionicu ove obilaznice, koje je blokirano u I kvartalu 2021. Priprema Glavnog projekta rekonstrukcije puta Šćepan Polje-Plužine nije okončana zbog uočenih propusta, tj. nepoštovanja od strane projektanta Projektnog zadatka, Urbanističko-tehničkih uslova i Metodologije projektovanja, zbog čega nije moguće obezbijediti još uvijek pozitivno

mišljenje revidenta, koja je obavezno u skladu sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata, da bi se moglo pristupiti narednim fazama implementacije projekta.

U okviru inicijative za izmjenu Direktive o uspostavljanju Trans-evropske transportne mreže, kandidovana je pruga Podgorica-Nikšić-Čapljina, da bude obuhvaćena indikativnim proširenjem sveobuhvatne Trans-evropske transportne mreže na prostoru Zapadnog Balkana, od čega dio pruge Podgorica-Nikšić jeste postojeća regionalna pruga u Crnoj Gori. Pored pomenute pruge kandidovan je i aerodrom Tivat, da bude obuhvaćen takođe indikativnim proširenjem.

U okviru programa Transportnih i trgovinskih olakšica na Zapadnom Balkanu, 13. II 2023. je zaključen Ugovor između Svjetske banke i Ministarstva finansija u ime Vlade, a čijom implementacijom će koordinirati Ministarstvo kapitalnih investicija kao glavna korisnička institucija. Ovim Ugovorom je između ostalog obuhvaćeno i ažuriranje Strategije razvoja saobraćaja Crne Gore i priprema Studije razvoja intermodalnosti u Crnoj Gori. Kroz ažuriranje Strategije razvoja saobraćaja biće obuhvaćeno i transponovanje Direktive 1315/2013 o uspostavljanju Trans-evropskih transportnih mreža. Početak ažuriranja pomenute Strategije se očekuje tokom II polovine 2023.

21.2. Trans-evropske energetske mreže

21.2.1. Ostvareni rezultati

Elektroenergetska infrastruktura

U vezi sa glavnim projektom u interkonekcijama za prenos električne energije, a to je interkonekcija Italija - Crna Gora- Srbija (BiH) pod nazivom Transbalkanski koridor, završeni su radovi na LOT 1 - Trafostanica 400/110/35 kV Lastva i LOT 2 - 400 kV dalekovod Lastva - Čevo. Kada je u pitanju LOT 3 - 400kV dalekovod Čevo - Pljevlja, stepen završenosti je 86%³¹. Dionica Čevo-Brezna-Bukovica (62% dalekovoda - 18.7 mil eura) je aktivirana i izdat je sertifikat o preuzimanju. Najznačajniji problemi su neriješeni imovinsko pravni odnosi (PO)³², obezbjeđenje uslova za izvođenje radova na dionicama³³ na kojima se planira/razmatra izmještanje trase dalekovoda kao i problem prolaska dalekovoda kroz Đurđevića Taru³⁴.

21.3. Trans-evropske telekomunikacione mreže

21.3.1. Ostvareni rezultati

**Napomena: Oblast telekomunikacija je obuhvaćena kroz Poglavlje 10: Informatičko društvo i mediji.*

POGLAVLJE 27 - ŽIVOTNA SREDINA I KLIMATSKE PROMJENE

27.1. Horizontalno zakonodavstvo

Normativni okvir

³¹ Najveći izazovi su neriješeni imovinsko-pravni odnosi (IPO), obezbjeđenje uslova za izvođenje radova na dionicama na kojima se planira izmještanje trase dalekovoda, kao i problem prolaska dalekovoda kroz Đurđevića Taru.

³² U vezi sa preostalim neriješenim IPO, pripremaju se inovirane ponude vlasnicima zemljišta, obavlja se intenzivna komunikacija i pregovori sa istima, pripremaju se alternativna tehnička rješenja kako bi se izbjegli vlasnici sa kojima nije moguće postići dogovor, kontinuirano se pokušava ubrzati rad nadležnih državnih organa kako bi se ubrzao postupak eksproprijacije.

³³ Vezano za alternativne trase u Javorku i Kominima, imovinsko pravno riješene obje trase, ugovorene varijacije sa izvođačem, radovi nastavljaju čim to dozvole vremenski uslovi.

³⁴ Đurđevića Tara – uspostavljen direktan kontakt sa mjesnom zajednicom, obavljeni prvi razgovori sa konkretnim ponudama sa svim afektiranim vlasnicima na prvobitnoj trasi.

Vlada je 30. XI 2022. usvojila Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 – Životna sredina i klimatske promjene, za period od 1. III 2022 - 31. VIII 2022, u kojem je planirana realizacija 57 mjera, od čega je realizovano 14, što čini stepen realizacije od 24,56%. Maksimalan stepen realizacije (100%) postignut je u oblasti civilne zaštite, a zatim slijede oblast industrijskog zagađenja (66,66%) i oblast hemikalija (57,14%). U oblastima upravljanja otpadom i zaštite prirode ostvaren je stepen realizacije od 14,28%.

Bilans stanja

Zelena agenda

Na osnovu dostavljenih smjernica, pripremljen je pregled implementacije i nacrt Izveštaja o realizaciji Akcionog plana za Zelenu agendu za Zapadni Balkan za 2022³⁵ koji su dostavljeni na komentare i sugestije Savjetu za regionalnu saradnju - RCC³⁶.

EU4Green – Podrška implementaciji Zelene agende za Zapadni Balkan

EU4Green je regionalni projekat vrijedan 11 miliona eura, koji finansira EK, a za implementaciju je zadužena Agencija za zaštitu životne sredine Republike Austrije. Projekat ima za cilj da podrži implementaciju aktivnosti iz Zelene agende za Zapadni Balkan. Prvi regionalni sastanak projektnih timova organizovan je 16 - 17. VII 2022. u Budvi. Prva nacionalna radionica za Crnu Goru održana je 6. VII 2022. u Podgorici. Imenovani su tematski koordinatori za podoblasti Zelene agende. Prvi sastanak Upravnog odbora održan je u Beču, 27. X 2022. na nacionalnom nivou, gdje su u ime Crne Gore učestvovali NIPAC i NFP. Krajem godine dostavljen je Izveštaj o početnoj fazi projekta na finalne komentare. Sljedeći sastanak Upravnog odbora zakazan je za početak maja 2023.

Realizovani projekti Eko-fonda u periodu od 1. I 2022. - 31. XII 2022.

U toku 2022., Eko - fond je realizovao projektne aktivnosti kroz sprovođenje pet javnih konkursa za projekte iz oblasti energetske efikasnosti i zaštite životne sredine, uključujući jedan projekat za korišćenje obnovljivih izvora energije i primjenu mjera novih tehnologija (On-grid i Off-grid fotonaponski sistemi), tri projekta za kupovinu električnih i hibridnih vozila (kategorije L, M1 i N1) i jedan projekat za uklanjanje otpada odbačenog u životnu sredinu (tzv. divlje deponije). Nadalje, realizovane su projektne aktivnosti koje su se odnosile na sprovođenje javnih konkursa.³⁷

Strateška procjena uticaja (SEA)

U periodu 6. VI 2022 - 31. III 2023, završeno je ukupno 65 postupaka procjene uticaja, na osnovu čega je izdata 31 ekološka saglasnost na elaborat procjene uticaja i donijeto 21 rješenje da nije potrebna izrada elaborata, tri rješenja

35 Green Agenda for Western Balkan Action Plan

36 Regional Cooperation Council

37 Projekat energetske efikasnosti – Oblast OIE - Javni konkurs za dodjelu subvencija za realizaciju projekata korišćenja obnovljivih izvora energije - za proizvodnju električne energije za samostalne potrebe u mrežnom ili samostalnom radu „On-grid i Off-grid fotonaponski sistemi“; Projekat energetske efikasnosti – Oblast e-mobilnosti - Javni konkurs za dodjelu bespovratnih sredstava Fonda za zaštitu životne sredine fizičkim, pravnim licima i preduzetnicima za kupovinu električnih i hibridnih vozila (kategorije L, M1 i N1) za 2022; Projekat energetske efikasnosti – Oblast e-mobilnosti - Javni konkurs za dodjelu bespovratnih sredstava Fonda za zaštitu životne sredine za kupovinu električnih i hibridnih vozila (kategorije L, M1 i N1) u javnom sektoru za 2022; Projekat energetske efikasnosti – Oblast e-mobilnosti - Javni konkurs za dodjelu bespovratnih sredstava Fonda za zaštitu životne sredine fizičkim, pravnim licima i preduzetnicima za kupovinu električnih i hibridnih vozila (kategorije L, M1 i N1) za 2022, kao i Javni konkurs za dodjelu bespovratnih sredstava (subvencija) za realizaciju projekta uklanjanja otpada odbačenog u životnu sredinu (tzv. divlje deponije).

o obustavi postupka, pet rješenja o odbijanju zahtjeva, dok je pet predmeta proslijeđeno na nadležnost Agenciji za zaštitu životne sredine.

Procjena uticaja na životnu sredinu (EIA)

Agencija za zaštitu životne sredine izdala je jednu saglasnost na izvještaj o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu.

Prekogranični postupci

U navedenom periodu su sprovedena tri prekogranična postupka gdje je Crna Gora dobila notifikaciju i dokumentaciju kao potencijalno ugrožena strana. Predmetna dokumentacija je dostavljena crnogorskim nadležnim organima i civilnom društvu na davanje komentara i sugestija. Svi prekogranični slučajevi i domaći postupci se objavljuju i na veb stranici Ministarstva ekologije prostornog planiranja i urbanizma. Nakon uvida u dostavljenu dokumentaciju Crna Gora nije izrazila interes da učestvuje u prekograničnim postupcima. Aktuelni su postupci za prekogranične projekte, kao što je Buk Bijela, Bosna i Hercegovina, povodom kojeg se Crna Gora obratila Implementacionom komitetu Konvencije iz Espoa 2020. Implementacioni komitet je pripremio nalaze za navedeni prekogranični postupak o usklađenosti ovog projekta sa Konvencijom iz Espoa, sa kojima se ne slažemo u dijelu postupka izdavanja nove ekološke dozvole iz 2019. i elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu iz 2012. (koji je validan i za novu ekološku dozvolu bez nove prekogranične procedure). Za prekogranični projekat izgradnje malih hidroelektrana na Cijevni, za koji se postupak takođe vodi pred Implementacionim komitetom Konvencije iz Espoa, nacrt nalaza je dostavljen na komentare Crnoj Gori.

Ekokriminal

Predlogom zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika³⁸ izvršeno je usklađivanje s pravnom tekovinom EU iz oblasti životne sredine i uvedena su nova krivična djela: uništenje gljiva³⁹, neovlašćena eksploatacija riječnog nanosa (pijeska i šljunka) i unošenje i širenje invazivne strane vrste. Takođe, dopunjen je osnovni oblik krivičnog djela iz člana 309, Ubijanje i mučenje životinja i razaranje njihovog staništa, koji predviđa da ko kršeći propise ubije, povrijedi, muči ili na drugi način zlostavlja životinju, kazniće se novačnom kaznom ili zatvorom do dvije godine. Takođe, uvedena je i obaveza da se predmeti koji služe za izvršenje krivičnih djela iz člana 323 (pustošenje šuma) i člana 324 (šumska krađa) obavezno oduzimaju.

Statistički podaci o krivičnim dijelima u oblasti životne sredine:

01.01.2022. - 31.12.2022.														
Član KZ	Nerijeseni predmeti	Primljeni predmeti	Ukupan broj predmeta u radu	Broj pravosnažno riješenih predmeta	Vrsta pravosnažnih odluka po licima				Vrste pravosnažnih kazni po licima					
					Osudjujuće	Oslobađajuće	Odbijajuće	Obustava postupka	Uсловna kazna	Zatvorska kazna	Rad u javnom interesu	Novčana kazna	Sudska opomena	Vaspitna mjera
303	2	0	2	0										
303a	0	0	0	0										
307	1	3	4	1	1				1					
309	6	11	17	4	4				2	1	1			
311	0	0	0	0										
323	3	0	3	1	1				1					
324	60	72	132	44	41	2	1		27	10	2	31	1	1
325	2	1	3	2	4					4				
326	1	6	7	3	6				4	1	1			
326a	27	97	124	53	56				52	1	3			

38 Planiran za II kvartal 2023.

39 S obzirom da gljive predstavljaju zasebno carstvo organizama i kao takve ih je potrebno tretirati u zakonskoj regulativi.

INSPIRE

Donijet je Pravilnik o bližem sadržaju godišnjeg izvještaja o uspostavljanju i korišćenju infrastrukture prostornih podataka („Sl. list CG“, br. 150/22). Shodno Zakonu o infrastrukturi prostornih podataka, u toku su aktivnosti na obrazovanju Savjeta za infrastrukturu prostornih podataka s ciljem praćenja i pružanja stručne pomoći za uspostavljanje, funkcionisanje i održavanje infrastrukture prostornih podataka.

27.2. Kvalitet vazduha

Bilans stanja

U periodu 1. XI – 31. XII 2022. izvršeno je ažuriranje Nacrta strategije upravljanja kvalitetom vazduha podacima iz inventara emisija za 2022. i izrađena je Studija uticaja spaljivanja poljoprivrednog otpada na kvalitet vazduha u Crnoj Gori, čiji će se zaključci i preporuke koristiti za dalje unapređenje Nacrta strategije. Za konačnu finalizaciju Nacrta strategije neophodno je izvršiti usklađivanje sa Nacionalnim energetskim i klimatskim planom (koji je planiran za II kvartal 2024).

Vlada je 12. I 2023. usvojila Informaciju o zagađenju vazduha u Pljevljima i kvalitetu vazduha u Sjevernoj zoni Crne Gore. Takođe, Vlada je 15. II 2023. donijela Odluku o obrazovanju Operativnog tima za sprovođenje mjera za smanjenje zagađenja u Sjevernoj zoni kvaliteta vazduha Crne Gore, koji ima zadatak da dopuni nacrt Akcionog plana za smanjenje zagađenja u Sjevernoj zoni kvaliteta vazduha Crne Gore, prije početka sezone grijanja 2023/2024.

U periodu 15. II - 15. III 2023, Agencija za zaštitu životne sredine je dostavila EIONET-u i Sekretarijatu Konvencije o prekograničnom prenosu zagađujućih materija u vazduh ažurirani inventar i Izvještaj o inventaru emisija zagađujućih materija u vazduh za 2023.

27.3. Upravljanje otpadom

Bilans stanja

Vlada je 30. XI 2022. usvojila Izvještaj o realizaciji državnog plana upravljanja otpadom za 2021. Takođe, 28. III 2023. Grčka kompanija EPEM inženjering, angažovana u okviru projekta koji se finansira kroz instrument Fonda za evropske integracije, dostavila je Nacrt državnog plana upravljanja otpadom.

Projekat „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“ realizuje se u Crnoj Gori u saradnji sa Svjetskom bankom, radi sanacije crnih ekoloških tačaka. Kroz navedeni projekat rješavaju se problemi crnih ekoloških tačaka, i to: bivšeg brodogradilišta Bijela, deponije pepela i šljake Maljevac i flotacionog jalovišta Gradac, Pljevlja. Do sada je utrošeno 32.986.080,00 eura od 44.700.000,00 eura ugovorenog iznosa.

Posljednje količine grita i 7.500 tona kontaminiranog zemljišta izvezene su početkom februara 2022. Dodatne količine kontaminiranog zemljišta (cca 7.000 tona) biće izvezene u Belgiju.

Krajem 2022. je završen projekat koji je imao za cilj identifikaciju, zbrinjavanje i trajno odstranjivanje opreme i otpada kontaminiranih polihlorovanim bifenilima (PCB) iz životne sredine čime je značajno riješen ekološki problem u državi. Iznos projekta je 23 miliona dolara, od čega je Globalni fond za životnu sredinu (GEF) finansirao 3,5 miliona. Glavni rezultati projekta su: identifikovano 640 tona PCB otpada i opreme, uklonjeno i trajno zbrinuto 475 tona PCB otpada i opreme; dekontaminirano i vraćeno u upotrebu 80 tona PCB transformatora; uklonjeno 1.050 tona PCB kontaminiranog zemljišta i jedno skladište rekonstruisano tako da zadovoljava uslove za skladištenje opasnih hemikalija. Realizacija ovog projekta doprinijela je i jačanju primjene zakonodavstva usklađenog s pravnom tekovinom EU i dostizanju standarda EU u ovoj oblasti.

Kada je riječ o bazenima crvenog mulja i odlagalištu otpada koji se nalaze na lokaciji KAP-a, kroz budžet projekta Svjetske banke obezbijeđena su sredstva za izradu tehničke dokumentacije za remedijaciju. Pripremljena tehnička dokumentacija je odobrena.

U odnosu na pitanje tretmana opasnog i neopasnog otpada, uspostavljen je mehanizam za stvaranje i održavanje kvalitetne baze podataka (registar i katastar zagađivača) otpada i sistem je stavljen u funkciju. Međutim mehanizam trenutno nije u upotrebi zbog posljedica izazvanih sajber napadima na informacijski sistem državne administracije.

Obuka za proizvođače otpada nije planirana projektom Svjetske banke, već su obučeni službenici Agencije za zaštitu životne sredine koji dalje treba da pružaju podršku proizvođačima. Za ovaj projekat utrošeno je 271.900,00 eura bez PDV-a.

27.4. Kvalitet voda

Normativni okvir

Vlada je 12. I 2023. donijela Program monitoringa površinskih i podzemnih voda za ovu godinu („Sl. list CG“, br. 14/23).

Bilans stanja

U okviru projekta IPA 2016 „Podrška implementaciji i monitoringu upravljanja vodama u Crnoj Gori“, za primjenu Nitratske direktive 91/676/EEZ identifikovane su ranjive zone i sačinjen je Akcioni program sa mjerama za zaštitu voda od zagađenja iz poljoprivrednih izvora. Kad je riječ o primjeni Direktive o poplavama 2007/60/EZ sačinjene su mape opasnosti i mape rizika od poplava, kao i planovi upravljanja rizicima od poplava za Dunavski i Jadranski sliv. U odnosu na primjenu Direktive o vodama za kupanje 2006/7/EZ sprovedena je procjena i klasifikacija voda za kupanje i sačinjen Program monitoringa voda za kupanje, dok je za sprovođenje Direktive o morskoj strategiji (Marinska direktiva) 2008/56/EZ završen Program terenskog rada u vezi sa inicijalnom procjenom morskog okruženja.

Postojeća baza podataka unaprijeđena je i dopunjena podacima prikupljenim terenskim radom i povezanim analitičkim izveštajima o početnoj procjeni stanja morske sredine. Završeni su Program monitoringa morske sredine i razvoj baze podataka zasnovane na GIS-u. U cilju implementacije Direktive 91/271/EEC o prečišćavanju urbanih otpadnih voda završena je izgradnja sistema za tretman komunalnih otpadnih voda u Andrijevici, sa sistemom za tretman mulja (750.000 eura). Takođe, završena je izgradnja sistema za tretman komunalnih otpadnih voda u Petnjici, sa sistemom za tretman mulja (450.000 eura), a završena je i kanalizaciona pumpna stanica Volujica u Baru (1,6 milion eura). Nadalje, 15. IX 2022. potpisan je Ugovor o donaciji sa bankom KfW na iznos od 974.780 eura za izradu pripreme dokumentacije za projekat postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Ulcinju. Realizuje se projekat za unapređenje stanja postrojenja za tretman otpadnih voda u Pljevljima (482.792 eura), odabran je najbolji ponuđač za izgradnju kolektorskog sistema za Risan i Perast (cca 20 miliona eura), a nastavljene su i aktivnosti na izgradnji kanalizacionog sistema u Ulcinju (cca 4 miliona eura). Potpisan je Ugovor o donaciji sa bankom KfW, 22. IX 2022, na iznos od 22,94 miliona eura za izgradnju sistema za tretman otpadnih voda u Podgorici.

Kada je u pitanju učešće na projektima međunarodnog karaktera, u toku su aktivnosti u okviru sljedećih projekata: Integrirani razvojni program koridora rijeka Save i Drine⁴⁰; Shelter - Poplave pogoršane klimatskim promjenama

⁴⁰ Kroz Program će se realizovati projekti od značaja za održivo upravljanje vodnim resursima, vezano za zaštitu voda, obezbjeđivanje vode za sve, zaštitu od poplava i bolju saradnju država u slivovima ovih rijeka.

(porast intenzivnih padavina) u slivu rijeke Save - Studija slučaja 2⁴¹; CCAWB - Adaptacija na klimatske promjene u prekograničnom upravljanju rizikom od poplava za Zapadni Balkan⁴², kao i Adaptacioni fond i UNDP - Klimatski otporno, integralno upravljanje rizicima od poplava u prekograničnom slivu rijeke Drim na Zapadnom Balkanu⁴³.

Kada je u pitanju jačanje administrativnih kapaciteta institucija zaduženih za implementaciju propisa u oblasti kvaliteta voda u 2022., u Direktoratu za vodoprivredu MPŠV-a zaposlena su dva službenika, dok je u Upravi za vode zaposlen jedan službenik. U cilju jačanja inspekcijskog nadzora nad vodotocima, Uprava za inspekcijske poslove je u 2022. zaposlila jednog inspektora za vode.

27.5. Zaštita prirode

Bilans stanja

U oblasti zaštita prirode, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma (MEPPU) je donijelo Plan upravljanja za zaštićeno morsko područje Park prirode „Platamuni“.

Kad je u pitanju Park prirode „Ulcinjaska solana“, Radna grupa za praćenje realizacije aktivnosti o upravljanju Ulcinjskom solanom kontinuirano radi na praćenju realizacije aktivnosti vezanih za upravljanje ovim područjem, a 26. IX 2022. donijela je odluku da će model upravljanja ovim područjem biti društvo sa ograničenom odgovornošću (DOO). Takođe, pripremljena su tri tromjesečna izvještaja o nivou implementacije mjera za zaštitu Ulcinjske solane (april-jun, jul-septembar i oktobar-decembar).

Počela je implementacija GEF projekta „Integrisanje biodiverziteta u sektorske politike i prakse i jačanje zaštite kritičnih tačaka biodiverziteta u Crnoj Gori“, za čiju realizaciju su angažovana četiri eksperta u skladu s procedurama GEF projekta.

U novembru 2022. poslat je Izvještaj⁴⁴ Sekretarijatu Bernske konvencije - dopunjen informacijom o pokrenutoj proceduri izrade Studije revizije za Nacionalni park „Skadarsko jezero“, kao osnove za pripremu novog PPPN-a NP „Skadarsko jezero“. U januaru 2023. MEPPU je Sekretarijatu poslalo Izvještaj⁴⁵ za Komarnicu.

Vlada je 22. XII 2022. usvojila Informaciju o pripremljenim dokumentima Početna procjena stanja morske sredine Crne Gore i Karakteristike dobrog stanja morske sredine Crne Gore i ciljevi zaštite morske sredine.

27.6. Industrijsko zagađenje

Normativni okvir

MEPPU je dostavilo pismo podrške za regionalni projekat „Unapređenje registara ispuštanja i prenosa zagađujućih materija u zemljama Zapadnog Balkana i Republici Moldaviji“⁴⁶, koji se sprovodi u saradnji s Agencijom za zaštitu

⁴¹ Planirane aktivnosti studije slučaja za sliv rijeke Save će obuhvatiti prikupljanje podataka o kulturnoj baštini ugroženoj od poplava u područjima od zajedničkog interesa za sliv rijeke Save, formiranje platforme za SHELTER projekat i za razmenu svih podataka na nivou sliva, analizu uticaja poplava na jedno izabrano područje.

⁴² Njemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ) podržava međunarodnu saradnju na nivou sliva Drima u oblasti poplava i u tom smislu pokrenuta je inicijativa sa lokalnim partnerima kako bi se sistematski razvijali kapaciteti u oblasti prognoze poplava, procjene prekograničnih rizika i razvoja mjera za smanjenje rizika od poplava.

⁴³ Najznačajnija komponenta projekta obuhvata strukturne mjere za smanjenje rizika od poplava.

⁴⁴ Progress Report on the Implementation of Recommendation No. 201 (2018)

⁴⁵ Report on new Complaint No. 2022/04: Montenegro: Hydropower plant development on the candidate Emerald Network site Komarnica (ME000000P).

⁴⁶ Imajući u vidu da je Crna Gora ratifikovala Protokol o registrima ispuštanja i prenosa zagađujućih materija, obaveza na osnovu Regulative (EZ) br. 166/2006 (EPRT) je uspostavljanje i precizno definisanje Registra zagađivača (PRTR) sa bazom podataka o emisijama zagađivača,

životne sredine, u okviru kojeg je urađena Nacionalna procjena pravnih, institucionalnih i tehničkih potreba, kao i potreba izgradnje kapaciteta, u cilju uspostavljanja registra zagađivača u Agenciji. U novembru 2022. urađen je i Finalni nacrt Projektnog zadatka za uspostavljanje PRTR registra u Crnoj Gori, koji predviđa postojanje šest međusobno povezanih komponenti (šest podsistema) koje će činiti budući PRTR sistem, kao i druge specifikacije.

Shodno Zakonu o industrijskim emisijama, Agencija je u toku 2022. primila tri zahtjeva za izdavanje integrisane dozvole, realizovala dva zahtjeva za reviziju integrisane dozvole iz ranijeg perioda, dok su u proceduri jedan predmet za reviziju integrisane dozvole i jedan predmet za prestanak važenja integrisane dozvole.

27.7. Hemikalije

Normativni okvir

Vlada je 1. VII 2022. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja hemikalijama 2019-2022, za 2021.

Na osnovu Zakona o hemikalijama donijeti su Pravilnik o dopunama Pravilnika o listi supstanci koje izazivaju visoku zabrinutost („Sl. list CG”, br. 64/22) kojim su prenijete izmjene Priloga XIV Regulative REACH, Pravilnik o dopuni Pravilnika o listi opasnih hemikalija i proizvoda čiji je izvoz zabranjen („Sl. list CG”, br. 86/22), kojim su prenijete izmjene Priloga V Regulative (EZ) 649/2012 (PIC) i Uredba o izmjenama Uredbe o zabranjenim odnosno dozvoljenim načinima upotrebe, proizvodnje i stavljanja na tržište hemikalija koje predstavljaju neprihvatljiv rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu („Sl. list CG”, br. 134/22) kojim su prenijete izmjene Priloga XVII Regulative REACH.

Bilans ostvarenih rezultata

Tokom 2022. započela je implementacija projekta „Jačanje sinergije između Bazelske, Roterdamske, Stokholmske i Minamata konvencije”. Nastavljena je saradnja i izgradnja kapaciteta za učešće u radu tijela Evropske agencije za hemikalije (ECHA) u okviru IPA projekta Pripreme mjere za upravljanje hemikalijama za zemlje kandidate, kao i putem Tajeks mehanizma.

Takođe, tokom 2022. realizovano je sedam ugovora sa NVO u cilju finansiranja projekata/programa na temu sprovođenja edukativnih kampanja o bezbjednom upravljanju dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (POPs), u skladu sa Sektorskom analizom za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata nevladinih organizacija iz Budžeta Crne Gore u 2021.

U cilju unapređenja nacionalne tehničke podrške, a u saradnji sa UCG, sačinjeno je pet informativnih materijala koji su dostupni na sajtu <https://epa.org.me/help-desk/>. U periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. postavljeno je 14 pitanja Nacionalnoj tehničkoj podršci (helpdesk@epa.org.me), a većina se odnosila na registraciju biocidnih proizvoda.

U skladu sa Zakonom o hemikalijama, Agencija je tokom 2022. izdala 421 dozvolu za slobodan promet (uvoz) opasnih hemikalija i to 311 dozvola za uvoz hemikalija, 110 dozvola za uvoz ulja i maziva, dok je 13 zahtjeva odbijeno kao neuredan podnesak; 59 PIC saglasnosti (postupak davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obavještenja) i 14 mišljenja o potrebi uvoza opasnih hemikalija na osnovu zahtjeva stranaka. U skladu sa Zakonom o biocidnim proizvodima podnešeno je 272 zahtjeva, izdato 242 rješenja o upisu u Privremenu listu biocidnih proizvoda, 13 rješenja za obavljanje djelatnosti prometa, upotrebe i skladištenja biocida, dok je 17 zahtjeva odbijeno.

kako bi se na efikasan način obezbijedio pristup javnosti informacijama o životnoj sredini. Registar nije upostavljen zbog nedostatka finansijskih sredstava.

Shodno Zakonu o hemikalijama, Ekološka inspekcija je obavila 29 inspekcijskih nadzora i podnijela tri zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

27.8. Buka

Bilans stanja

Glavni grad priprema kampanju o podizanju nivoa javne svijesti o zaštiti od buke u životnoj sredini koja će biti realizovana kroz održavanje okruglih stolova na kojima će se javnost upoznati sa procjenom broja stanovnika izloženih buci, mjerama koje treba preduzeti za smanjenje buke, kao i planiranim projektima, mjerama i aktivnostima.

27.9. Civilna zaštita

Normativni okvir

Skupština je 29. XII 2022. donijela Zakon o izmjeni Zakona o zaštiti i spašavanju („Sl. list CG”, br. 3/23), a donijeti su i sljedeći podzakonski akti: Pravilnik o bližim uslovima koje mora da ispunjava pravno lice za obavljanje stručnih poslova u oblasti zaštite od požara („Sl. list CG”, br. 12/23), Odluka o izmjeni Odluke o utvrđivanju koeficijenata na zaradu i dodatak na zaradu zaposlenih u Avio helikopterskoj jedinici Ministarstva unutrašnjih poslova („Sl. list CG”, br. 123/22), Odluka o izmjenama Odluke o obrazovanju odbora za smanjenje rizika od katastrofa („Sl. list CG”, br. 126/22) i Naredba o zabrani prodaje i upotrebe pirotehničkih sredstava razreda II - petardi („Sl. list CG”, br. 117/22).

Vlada je 10. XI 2022. usvojila Nacionalni plan zaštite i spašavanja od radijacionih i nuklearnih nesreća.

27.10. Klimatske promjene

Normativni okvir

Pripremljen je nacrt novog Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena koji će omogućiti dalje usklađivanje sa EU ETS Direktivom 2003/87/EZ i njenim izmjenama, kao i monitoringu i izvještavanju, akreditaciji i verifikaciji, registru Unije, besplatnoj dodjeli i aukciji.⁴⁷

Bilans stanja

U okviru Nacionalnog savjeta za održivi razvoj (NSOR) formirana je Radna grupa za mitigaciju i adaptaciju na klimatske promjene, kao stalno radno tijelo Savjeta koje će pratiti izvještavanja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, politikama i mjerama za ublažavanje klimatskih promjena i prilagođavanja na klimatske promjene, u skladu sa EU Regulativom 2019/1999.

U februaru 2023. je po prvi put sprovedena javna aukcija za dodjelu emisisionih kredita i prikupljena su sredstava u iznosu od 9.2 miliona eura koja su namijenjena za podsticanje izgradnje obnovljivih izvora energije, zaštitu i unapređenje životne sredine i podsticanje inovacija.

U okviru programa Partnerstva za implementaciju tržišta (PMI), Svjetska banka je Crnoj Gori odobrila sredstva u iznosu od 2 miliona dolara za podršku u cilju postizanja spremnosti za određivanje cijene ugljenika. Plan podrške spremnosti obuhvata određivanje cijena ugljenika u razvojnoj politici, političku posvećenost, kapacitete i strukturu

⁴⁷ Novi zakon će uspostaviti nacionalni sistem izvještavanja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte i osigurati harmonizaciju s EU pravnom tekovinom u odnosu na praćenje i izvještavanje o emisijama gasova sa efektom staklene bašte u skladu sa EU Regulativama 2018/1999, 2020/1044 i 2020/1208. Pored navedenog novi zakon sadrži i odredbe o obaveznim ciljevima smanjenja emisija GHG u sektorima izvan sistema trgovanja emisijama u sektorima zemljišta, korišćenja i prenamjene zemljišta i šumarstva, kao i u sektorima industrijskih procesa i upotrebe proizvoda, u skladu sa EU Reulativama 2018/841 i 2018/842.

podrške za određivanje cijena ugljenika, kao i detaljnu analizu mogućnosti zemlje za pristupanje mehanizmu uvođenja takse CO₂. Implementacija projekta je zvanično započela u decembru 2022.

Svjetska banka je u januaru 2023. odobrila sredstva u iznosu oko 300.000 dolara za izradu prve etape Strategije o niskougljeničnom razvoju s akcionim planom (okvira strategije).

Nadalje, u saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u toku je implementacija projekta „Jačanje kapaciteta Crne Gore u oblasti integrisanja rizika od klimatskih promjena u proces planiranja” za izradu Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama-NAP, koji finansira Zeleni klimatski fond (GCF). Projektom su obuhvaćena četiri sektora: voda, zdravstvo, turizam i poljoprivreda, kao najugroženiji sektori u pogledu prilagođavanja.

U cilju promovisanja nabavke automobila sa niskom potrošnjom goriva i emisijama CO₂ (Direktiva 1999/94/EZ), MEPPU je donijelo Vodič o potrošnji goriva i emisijama CO₂ za 2022.

Nastavljeno je učešće u projektu „Tranzicija ka ekonomiji sa niskim emisijama i klimatskim otporom na Zapadnom Balkanu i u Turskoj (TRATOLOW)” koji se fokusira na izgradnju kapaciteta kroz razmjenu iskustava i sprovođenje akcionih mjera za ublažavanje i adaptaciju na klimatske promjene, njihovih uticaja i zajedničkih koristi.

KLASTER 5: RESURSI, POLJOPRIVREDA I KOHEZIJA

POGLAVLJE 11 – POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ

Evropska komisija je 4. VII 2022. usvojila Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD III 2021-2027. Vlada je isti donijela na sjednici od 28. VII 2022.

Skupština je 29. XII 2022. donijela Zakon o potvrđivanju sektorskog sporazuma između Vlade i Evropske komisije kojim se utvrđuju pravila za upravljanje i sprovođenje finansijske podrške Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta prepristupne podrške za oblast politike „poljoprivreda i ruralni razvoj“ (IPARD III) („Sl. list CG – Međunarodni ugovori“, broj 1/23).

Crna Gora je 22. III 2023. obaviještena da je ispunila uslove za punu akreditaciju Mjere 7 – Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanje, čime su se stekli uslovi za ugovaranje podrške kroz prvi javni poziv za M7 kroz IPARD II program.

Uredba o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2023. godinu – Agrobudžet stupila je na snagu 6. III 2023. Agrobudžetom za 2023. nastavlja se sa procesom usklađivanja politike direktnih plaćanja, mjera zajedničke organizacije tržišta (SMO) i mjera ruralnog razvoja, a sve u cilju jačanja sektora poljoprivredne proizvodnje u Crnoj Gori.

Utvrđen je finalni nacrt Strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023-2028 sa akcionim planom. Obavljene su konsultacije sa Evropskom komisijom, Svjetskom bankom i sproveden postupak javne rasprave. Donošenje strategije utvrđeno je Programom pristupanja Crne Gore 2023-2024 za drugi kvartal tekuće godine⁴⁸.

⁴⁸ Do usvajanja Strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023-2028, aktivnosti koje se odnose na usaglašavanje sa pravnom tekovinom EU sprovode se u skladu sa dinamikom predviđenom Revidiranim Akcionim planom, kao i Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG).

Skupština je 10. I 2023. donijela Zakon o jakim alkoholnim pićima („Sl. list CG“, broj 3/23), kojim su prilagođene kategorije jakih alkoholnih pića i pojedinih parametara unutar kategorija, kao i prezentovanje i označavanje alkoholnih pića u skladu sa Regulativom (EU) 2019/787.

Vlada je utvrdila 28. XII 2022. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o maslinarstvu i maslinovom ulju, kojim se jasnije definišu prava i obaveze lica koja proizvode maslinovo ulje i stavljaju ga na tržište, zatim efikasniji rad poljoprivredne inspekcije i sprovođenje kaznenih odredbi, rješava se problem gradnje stambenih objekata u maslinjacima i usklađuju se pojedini termini sa relevantnim važećim zakonima.

Nastavljene su aktivnosti na uspostavljanju sistema izvještavanja o cijenama poljoprivrednih proizvoda, uključujući studijsku posjetu Hrvatskoj. Usljed sajber napada nije bilo moguće u FADN sistem prikupiti podatke krajem 2022, pa su za isto preduzete radnje tokom marta o.g.

U oblasti zajedničkog uređenja tržišta (CMO), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV) je donijelo Program poboljšanja dostupnosti hrane (voća, povrća, mlijeka i mliječnih proizvoda) za škole („Sl. list CG“, broj 65/20) i njegova puna primjena se očekuje tokom 2023. Kada je riječ o administriranju kvota, MPŠV je unaprijedilo Pravilnik o postupku i uslovima za raspodjelu preferencijalnih carinskih kvota za uvoz poljoprivrednih proizvoda („Sl. list CG“, broj 115/22), a tiču se referentne količine pri raspodjeli kvota, koja se izračunava dijeljenjem vrijednosti utvrđene kvote sa brojem podnijetih zahtjeva. Agrobudžetom za 2023. definisane su mjere posebne podrške za vino - za konverziju i restrukturiranje vinograda i promociju vina, kao i CMO mjere u sektoru pčelarstva.

U oblasti Politike kvaliteta registrovan je još jedan proizvod Nacionalnom šemom kvaliteta „viši kvalitet“. Riječ je o prehrambenom proizvodu medu – „cvjetni med“.

Intenzivirane su aktivnosti od značaja za sertifikaciju geografskog porijekla crnogorskih vina. Nakon zaštite 10 naziva za PDO/PGI oznaku vina, otvorena je mogućnost za sertifikaciju geografskog porijekla vina iz tih regiona/subregiona. Agrobudžetom za 2023. planirana su sredstva podrške za sertifikaciju geografskog porijekla vina. Održane su interaktivne radionice s proizvođačima vina s ciljem njihove animacije da preduzmu aktivnosti i da realizuju zakonske obaveze koje se odnose na evidenciju u vinskom sektoru, a koje su preduslov za sertifikaciju geografskog porijekla njihovih konkretnih vina.

Uvažavajući preporuke iz Izvještaja eksperata uključenih u *peer-review* misiju za vino i politiku kvaliteta iz novembra 2019. zaštićena su četiri naziva za oznaku porijekla vina: Crnogorsko primorje, Katunska nahija, Bjelopavlići i Riječka nahija. U toku su aktivnosti za zaštitu preostala dva naziva za oznaku porijekla vina iz dva vinogradarska subregiona. Elektronski Vinogradarski registar nije uspostavljen. Raspisan je tender kroz MIDAS za odabir firme koja će da uradi softver prema urađenoj specifikaciji.

Finansijski sporazum između Evropske komisije i Vlade Crne Gore za nacionalnu IPA 2021 programsku godinu je potpisan 15. XII 2022. Ovim je počeo da teče novi rok za implementaciju projekta koji je u nadležnosti MPŠV – „EU za podršku poljoprivrednom sektoru u Crnoj Gori“, ukupne vrijednosti devet miliona eura. Projekat obuhvata 3 komponente: Komponenta I – Poljoprivreda i ruralni razvoj (uključujući šumarstvo) s četiri aktivnosti u iznosu od 3,6 miliona eura; Komponenta II – Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi s šest aktivnosti u iznosu od 3,4 miliona eura; Komponenta III – Ribarstvo sa dvije aktivnosti u iznosu od 2 miliona eura. Sa ugovaračkim tijelima (DEU, CFCU i Uprava za kapitalne projekte) je napravljen plan nabavki i priprema tenderske dokumentacije je u toku.

Završen je projekat za uvođenje livada i pašnjaka u okviru SIZEP-a i odabir agro-ekološke mjere, koji se sprovodi u okviru Midas 2 projekta.

Završena je tehnička specifikacija za drugu nadogradnju GSAA i ista je odobrena od strane Svjetske banke te je potpisan ugovor s izabranim dobavljačem. Nadogradnja je postavljena na testno okruženje i u toku je testiranje.

Objekat „Kuća maslina“ je nakon dobijanja upotrebne dozvole uknjižen i ustupljen na upravljanje i korišćenje Opštini Bar, bez naknade na period od pet godina.

Završena je izrada idejnog i glavnog projekta za izgradnju kuće poljoprivrede/regionalne kancelarije u Beranama. U toku je tenderska procedura za izbor revizora za tehničku kontrolu urađene projektne dokumentacije. Uz saglasnost Vlade i lokalne samouprave obezbijeđena je parcela na kojoj je planirana izgradnja kuće poljoprivrede/regionalne kancelarije u Pljevljima. Sredstva za projektovanje i izgradnju objekata u Beranama i Pljevljima obezbijeđena su kroz MIDAS 2 projekat.

Takođe, kroz Fond za evropsku integraciju, obezbijeđena su sredstva za izradu tehničke specifikacije i pripremu tenderske dokumentacije za nabavku dva softvera koja će olakšati funkcionisanje Direkcije za računovodstvo, budžet i izvršavanje plaćanja u Direktoratu za plaćanja u domenu finansijskog računovodstva i izvještavanja za EU fondove i vođenje registra klijenata.

Prema posljednjim ažuriranim podacima, trenutno je u Registar poljoprivrednih gazdinstava (Sistem za jedinstvenu identifikaciju korisnika podrške) upisano 18.263 gazdinstava, što je za 1.304 gazdinstva više u odnosu na prethodni izvještajni period.

Prema posljednjim ažuriranim podacima, trenutno je u LPIS-u upisano 5.728 gazdinstava, što je za 1.053 gazdinstava više u odnosu na prethodni izvještajni period. Registrovano je ukupno 21.992 parcela, odnosno za 4.059 više u odnosu na prethodni izvještajni period, odnosno 11.625,5 ha, što je više za 1.539,25 ha u odnosu na prethodni izvještaj.

U narednim godinama nastavlja se preuzimanje IAKS mjera na jedinstvenom obrascu za podnošenje zahtjeva.

Sistem evidencije zahtjeva izrađuje se u skladu s preporukama ostvarenim kroz:

Mjere direktnih plaćanja dizajnirane za Crnu Goru i usklađene sa EU (podržana od EuropeAid / 132633 / C / SER / multi / 389025);

Definisaće se lista unakrsnih provjera (podržana od EuropeAid / 132633 / C / SER / multi / 389792);

Izradiće se tok rada aplikacije (podržan od EuropeAid / 132633 / C / SER / multi / 389792).

IPARD Agencija, u okviru Direktorata za plaćanja, organizacione jedinice Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, zadužena je za sprovođenje mjera iz IPARD programa. Kada je riječ o administrativnim kapacitetima, IPARD Agencija ima 103 radna mjesta utvrđena Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji MPŠV-a, od čega su popunjena 72 radna mjesta (uključujući internu reviziju), a koju sačinjavaju sedam direkcija i šest odsjeka koji rade na implementaciji procedura IPARD programa. Od 6. VI 2022. do 31. III 2023. zaposleno je 14 lica.⁴⁹

⁴⁹ Šest lica je zaposleno u Direkciji za evaluaciju i autorizaciju projekata, od kojih su četiri lica zaposlena u Odsjeku za oglašavanje i autorizaciju projekata, dok su dva lica zaposlena u Odsjeku za tehničke i ekonomske analize. Dalje, u Direkciji za autorizaciju plaćanja – Odsjek za autorizaciju IPARD plaćanja zaposlena su dva lica, Direkciji za kontrolu na terenu – Odsjek za kontrolu na terenu za mjere ruralnog razvoja zaposlena su tri lica, Direkciji za IT je zaposleno jedno lice, dok su u Direkciji za upravljanje rizicima i nepravilnostima zaposlena dva lica.

U okviru Mjere 1 prvog javnog poziva u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. isplaćeno je 9 korisnika. Ukupna vrijednost isplaćenih investicija je 1.572.530,63 eura (s PDV-om), odnosno 1.323.064,01 eura (bez PDV-a), a isplaćena je bespovratna podrška u iznosu 617.434,54 eura.

U okviru Mjere 1 drugi javni poziv u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. isplaćen je 31 korisnik. Ukupna vrijednost ovih investicija je 2.429.256,23 eura (sa PDV-om), odnosno 2.009.584,91 eura (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 1.305.344,90 eura.

U okviru Mjere 1 treći javni poziv u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. isplaćen je 21 korisnik. Ukupna vrijednost ovih investicija je 1.086.664,56 eura (sa PDV-om), odnosno 929.984,02 eura (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 644.783,41 eura. Takođe, isplaćene su dvije avansne podrške u iznosu od 187.469,40 eura.

Četvrti javni poziv za Mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ je objavljen 14. III 2022. Prijem zahtjeva za dodjelu podrške u okviru ovog Javnog poziva je od 15. III do 28. IV 2022. U okviru ovog poziva podnijeto je 92 zahtjeva za dodjelu podrške. Ukupna vrijednost zahtijevanih investicija je 26.593.809,64 eura (sa PDV-om), odnosno 23.707.559,89 eura (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 15.669.795,98 eura. Ugovoreno je 43 projekata ukupne vrijednosti investicija 5.806.338,50 eura (sa PDV-om), 4.720.156,48 eura (bez PDV-a), uz mogući iznos podrške od 3.150.820,89 eura.

U okviru Mjere 1 Četvrti javni poziv u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. isplaćeno je četiri korisnika. Ukupna vrijednost ovih investicija je 462.406,78 eura (sa PDV-om), odnosno 384.254,36 eura (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 257.792,51 eura. Takođe, isplaćena je jedna avansna podrška u iznosu od 24.118,81 eura.

U okviru Mjere 3 prvi javni poziv, u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. isplaćeno je četiri korisnika. Ukupan iznos ovih investicija je 925.831,02 eura (s PDV-om), odnosno 765.149,60 eura (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 342.840,22 eura.

U okviru Mjere 3 drugi javni poziv, u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. isplaćeno je osam korisnika. Ukupan iznos ovih investicija je 5.184.609,51 eura (s PDV-om), odnosno 4.284.801,26 eura (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 1.581.126,55 eura.

U okviru Mjere 3, treći javni poziv u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. isplaćeno je dva korisnika. Ukupan iznos ovih investicija je 1.331.368,74 eura (s PDV-om), odnosno 1.100.304,75 eura (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 550.532,37 eura.

U okviru Mjere 3, četvrti javni poziv u periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. isplaćeno je dva korisnika. Ukupan iznos ovih investicija je 1.339.861,46 eura (s PDV-om), odnosno 1.107.323,52 eura (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 553.661,76 eura. Takođe, isplaćena je jedna avansna podrška u iznosu od 374.661,25 eura.

Peti javni poziv za Mjeru 3 je objavljen 6. II 2023. Prijem zahtjeva za dodjelu podrške za ovaj Javni poziv je bio od 6. II do 6. III 2023. U okviru ovog poziva podnijeto je 39 zahtjeva za dodjelu podrške. Ukupna vrijednost traženih investicija je 16,267,007.23 eura (sa PDV-om), odnosno 13,443,807.63 eura (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 6,721,903.82 eura

Potpuna akreditacija Mjere 7 je dobijena 22. III 2023. i u toku je finalizacija ugovora, nakon čega će korisnici potpisati iste i krenuti u realizaciju investicija.

Usvojen je Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o postupku i uslovima za raspodjelu preferencijalnih carinskih kvota za uvoz poljoprivrednih proizvoda („Sl. list CG“, broj 115/22), gdje je uveden pojam referentne vrijednosti u cilju

pravednije raspodjele kvota po preferencijalnom režimu. Za određene proizvode postojala je prevelika potražnja, pa su zahtjevi za izdavanje dozvole za uvoz podlegli ograničenjima u vidu referentne količine kako bi uvoznici imali mogućnost braniti svoj legitiman položaj na tržištu u odnosu na druge uvoznike pa da niti jedan uvoznik sam ne bi kontrolisao tržištem. Implementiran je Javni poziv za raspodjelu uvoznih preferencijalnih carinskih kvota za poljoprivredne proizvode prema potvrđenom Zakonu o ratifikaciji sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane i Republike Crne Gore, sa druge strane i izdate 74 dozvole za uvoz.

U 2022. kroz Program unaprjeđenja pčelarstva objavljeno je šest javnih poziva i utrošeno 152.473.86 eura.

POGLAVLJE 12 - BEZBJEDNOST HRANE, VETERINARSTVO I FITOSANITARNA POLITIKA

12.1. Implementacija Strategije i Akcionog plana – ažuriranje statusa

U periodu 6. VI 2022. – 31. III 2023. kontinuirano se sprovodila Strategija Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za Poglavlje 12 – Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika sa sveobuhvatnim Akcionim planom i Posebnim Akcionim planom za suzbijanje i iskorijenjivanje klasične kuge svinja koja je usvojena 10. IX 2015. i ažurirana 26. XII 2019. Tekst inovirane Strategije je u završnoj fazi usklađavanja sa drugim državnim organima.

Vlada je 9. IX 2022. usvojila Izveštaj o sprovođenju nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2021.

Vlada je 22. XII 2022. usvojila Izveštaj o realizaciji Programa za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori za 2021.

Vlada je 28. XII 2022. usvojila: Peti izveštaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla, Godišnji izveštaj o realizaciji Plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom za period 1. XI 2020. do 1. XII 2022. i Četvrti izveštaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (za 2021).

12.2. Prenosjenje pravne tekovine EU

12.2.1. Usvajanje sekundarnog zakonodavstva

U periodu 6. VI 2022. – 31. III 2023. usvojeno je sljedeće sekundarno zakonodavstvo:

Bezbjednost hrane

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja hrane za životinje (CELEX: 32017R0771; 32020R1560);

Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu uzimanja uzoraka hrane i metodama laboratorijskih ispitivanja kontaminenata u hrani („Sl. list CG“, broj 115/22) (CELEX: 32016R0582; 32019R2093; 32021R0705);

Uredba o izmjeni Uredbe o aditivima koji se mogu koristiti u hrani („Sl. list CG“, broj 133/22) (CELEX: 32020R0268; 32020R0279; 32020R0351; 32020R0355; 32020R0356; 32020R0771; 32020R1419; 32020R1819; 32021R1156; 32021R1175; 32022R0063; 32022R0141);

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o načinu vršenja službene kontrole hrane neživotinjskog porijekla i hrane za životinje neživotinjskog porijekla („Sl. list CG“, broj 143/22) (CELEX: 32021R2246; 32022R0913);

Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o posebnim uslovima za plastične materijale i predmete koji dolaze u kontakt sa hranom („Sl. list CG“, broj 143/22) (CELEX: 32020R1245);

Uredba o izmjeni Uredbe o prehranbenim aromama koje se mogu koristiti u i na hrani („Sl. list CG“, broj 4/23) (CELEX: 32020R1681; 32021R1532);

Uredba o izmjeni Uredbe o maksimalno dozvoljenim količinama kontaminenata u hrani („Sl. list CG“, broj 7/23) (CELEX: 32022R0617; 32021R1399; 32021R1408; 32021R2142);

Uredba o izmjeni Uredbe o higijeni hrane („Sl. list CG“, broj 8/23) (CELEX: 32021R0382);

Uredba o izmjeni Uredbe o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane („Sl. list CG“, broj 8/23) (CELEX: 32020R0205);

Uredba o maksimalno dozvoljenim količinama kokcidiostatika i histomonostatika u hrani („Sl. list CG“, broj 8/23) (CELEX: 32009R0124);

Uredba o izmjeni Uredbe o vrstama vitamina i minerala koji se mogu koristiti u proizvodnji suplemenata („Sl. list CG“, broj 8/23) (CELEX: 32021R0418);

Uredbu o izmjeni Uredbe o dodacima hrani za životinje i premiksima koji se mogu stavljati na tržište („Sl. list CG“, broj 9/23) (CELEX: 32019R1289; 32019R1125; 32019R0913; 32019R0804; 32019R0781; 32019R0898; 32019R0805; 32019R0894; 32019R0899; 32019R1315; 32019R1313; 32019R0893; 32019R0892; 32019R0929; 32019R0454; 32019R0764; 32019R0914; 32019R0111; 32019R0900; 32019R0849; 32019R0901; 32019R0857; 32019R0962; 32019R0230; 32019R1290; 32019R1964; 32019R1965; 32019R1977; 32020R0106; 32020R0107; 32020R0146; 32020R0147; 32020R0148; 32020R0149; 32020R0150; 32020R0151; 32020R0157; 32020R0159; 32020R0160; 32020R0161; 32020R0162; 32020R0163; 32020R0164; 32020R0165; 32020R0166; 32020R0172; 32020R0173; 32020R0180; 32020R0196; 32020R0197; 32020R0228; 32020R0229; 32020R0238; 32020R0376; 32020R0377; 32020R0378; 32020R0763; 32020R0992; 32020R0994; 32020R0995; 32020R0996; 32020R0997; 32020R0998; 32020R1031; 32020R1032; 32020R1033; 32020R1034; 32020R1090; 32020R1091; 32020R1092; 32020R1094; 32020R1096; 32020R1097; 32020R1098; 32020R1175; 32020R1761; 32020R2119; 32020R1762; 32020R1377; 32020R1497; 32020R1374; 32020R1373; 32020R2120; 32020R2117; 32020R1800; 32020R1797; 32020R1795; 32020R1764; 32020R1796; 32020R1399; 32020R1395; 32020R1418; 32020R1400; 32020R1372; 32020R1378; 32020R1760; 32020R1379; 32020R1371; 32020R1798; 32020R1398; 32020R2116; 32020R1363; 32020R1366; 32020R1510; 32020R1375; 32020R1397; 32020R1799; 32020R1370; 32020R1755; 32020R2118; 32021R0506; 32021R0981; 32021R0967; 32021R1412; 32021R1426; 32021R1409; 32021R0982; 32021R1413; 32021R1414; 32021R1410; 32021R1425; 32021R0422; 32021R0507; 32021R0344; 32021R0367; 32021R0330; 32021R0421; 32021R0508; 32021R0363; 32021R0969; 32021R0343; 32021R0346; 32021R0329; 32021R0669; 32021R0551; 32021R0658; 32021R1411; 32021R0458; 32021R0719; 32021R1424; 32021R1431; 32021R0709; 32021R0968; 32021R0420; 32021R1414; 32021R1376; 32021R0505; 32021R0718; 32020R0733; 32020R0758);

Uredbu o izmjeni i dopuni Uredbe o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla („Sl. list CG“, broj 13/23) (CELEX: 32021R1374);

Program mjera bezbjednosti i kvaliteta hrane i hrane za životinje za 2023. godinu („Sl. list CG“, broj 32/23).

Implementacija

Implementiran je Program mjera bezbjednosti i kvalitet hrane i hrane za životinje za 2022, koji se sastojao od 16 potprograma monitoringa:

Program monitoringa rezidua u hrani životinjskog porijekla i hrani za životinje;

Program monitoringa rezidua sredstava za zaštitu bilja;

Program monitoringa nitrata u lisnatom povrću;

Program monitoringa mikrobioloških kriterijuma;

Program monitoringa bezbjednosti školjki;

Program monitoringa kontaminenata u hrani;

Program monitoringa hrane nepoželjnih supstanci u hrani za životinje;

Program monitoringa nivoa dioksina u hrani;

Program monitoringa hrane neživotinjskog porijekla stavljene na tržište, koja podliježe pojačanoj kontroli pri uvozu;

Program monitoringa predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom;

Program monitoringa kvaliteta proizvoda životinjskog porijekla i sadržaja soli;

Program monitoringa kvaliteta maslina i maslinovog ulja;

Program monitoringa kvaliteta meda (domaća proizvodnja);

Program monitoringa kvaliteta/sastava hrane i načina pružanja informacija potrošačima o hrani;

Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa;

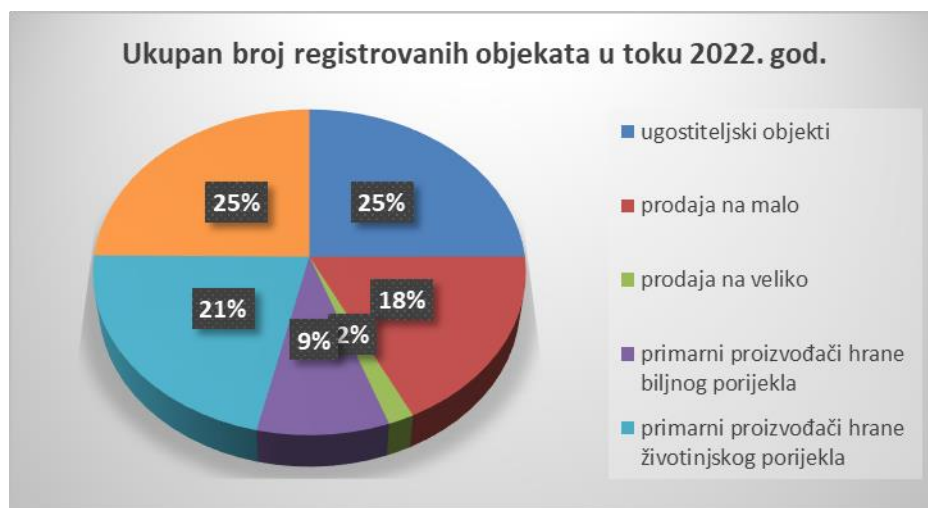
Hitne mjere.

Usvojen je Program mjera bezbjednosti i kvaliteta hrane i hrane za životinje za 2023. („Sl. list CG“, broj 32/23), koji je u fazi implementacije.

U Centralnom registru registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane koje podliježu registraciji, na dan 31. XII 2022, upisano je ukupno 17.704 objekata od kojih je: 3.735 objekata u kojima se obavlja djelatnost primarne proizvodnje hrane životinjskog porijekla (pčelinjaci/med, uzgajališta riba i školjki, proizvodnja jaja); 4.121 poljoprivrednih proizvođača hrane biljnog porijekla (njive, voćnjaci, plastenici i dr.); 3.345 objekata u kojima se obavlja djelatnost prerade sirovog mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima i proizvodnja proizvoda od mlijeka (sir/kajmak); 240 objekata u kojima se obavlja djelatnost prerade voća, povrća, žitarica na poljoprivrednim gazdinstvima i proizvodnja prerađenih proizvoda (med, vino, sokovi, džemovi i dr.); 6,433 objekata u kojima se obavlja djelatnost prodaje na malo i veliko hrane (trgovina na malo i veliko, ugostiteljstvo, objekti javne ishrane); 190 objekata u kojima se obavlja djelatnost prodaje na malo i veliko hrane hrane za životinje.

U toku 2022. u Registar registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane, djelatnosti na nivou primarne proizvodnje i djelatnosti nakon primarne proizvodnje, upisano je 2.837 objekata: 710 ugostiteljska objekta, 408 objekata za prodaju na malo hrane, 24 objekta za prodaju na veliko hrane, 276 primarnih proizvođača hrane

biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje, 659 primarnih proizvođača hrane životinjskog porijekla na nivou primarne proizvodnje, 619 malih proizvođača hrane na poljoprivrednim gazdinstvima koji vrše preradu primarnih proizvoda životinjskog porijekla isključivo od sopstvenih sirovina i 141 malih proizvođača hrane na poljoprivrednim gazdinstvima koji vrše preradu primarnih proizvoda biljnog porijekla isključivo od sopstvenih sirovina. U izvještajnom periodu iz registra je zbog prestanka obavljanja djelatnosti izbrisano 53 objekata.

Grafik br.1 - Procentualni prikaz ukupnog broja registrovanih objekata za hranu

Tokom 2022. po zahtjevu poljoprivrednih proizvođača, vršen je upis gazdinstava odnosno objekata na gazdinstvima u Centralni Registar registrovanih objekata za hranu. U ovim objektima se vrši proizvodnja i prerada malih količina primarnih proizvoda (bilja – voća i povrća, sokova, džemova, meda, mlijeka, čajeva) od proizvoda proizvedenih na sopstvenom imanju. Na ovaj način unaprijeđen je sistem kontrole i stvoreni su svi uslovi za stavljanje na tržište ovih proizvoda prodajom na sopstvenom gazdinstvu, na pijacama, maloprodajnim i ugostiteljskim lokalnim objektima.

Uprava je u skladu sa obavezom utvrđenom Agrobudžetom za 2022. Mjera 1.1-3. - Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu, izvršila uzimanje uzoraka sira ili kajmaka sa svih registrovanih gazdinstava koji su podnijeli zahtjev Ministarstvu za ostvarivanje premije.

Tabela 1. Tokom 2022. izvršeno je uzorkovanje 4.938 uzoraka sira ili kajmaka sa registrovanih gazdinstva.

Godina	2019		2020		2021		2022	
	I	II	I	II	I	II	I	II
Broj uzetih uzoraka sira/kajmaka	1476	1481	1960	1968	0	2092	2469	2469
Ukupan broj uzetih uzoraka sira/kajmaka	2957		3928		2092		4938	

Monitoring rezidua u životinjama i proizvodima životinjskog porijekla

Od ukupno planiranih 634 uzoraka, izdato je ukupno naloga za 648 uzoraka za Program monitoringa rezidua u životinjama i proizvodima životinjskog porijekla za 2022. Realizacija programa je 100%. U 648 uzetih uzorka ispitano je 1.240 supstanci. Od 648 uzoraka, jedine nađene supstance u granicama iznad dozvoljenih vrijednosti su

mikotoksini (afla toksin) u 2 uzorka kravljeg mlijeka u Rožajama, 1 uzorak mlijeka koza u Nikšiću i jedan uzorak hrane za životinje za jagnjad u Danilovgradu.

Sprovedene su propisane mjere i istraživanja za utvrđivanje uzroka pojave mikotoksina u mlijeku i hrani za životinje (zabrana upotrebe mlijeka i hrane za životinje, pregled prostorija i načina skladištenja hrane za životinje i korektivne mjere, uzorkovanje hrane za životinje (kod vlasnika i distributera), isključivanje sporne hrane iz ishrane životinja), i ponovni pregled i uzorkovanje do negativnog nalaza. Izvor aflatoksina u mlijeku je najvjerojatnije bila nepravilno skladištena hrana za životinje na gazdinstvu (iako su nalazi hrane bili negativni, aflatoxin je pao ispod dozvoljenih granica nakon isključivanja hrane, a hrana kod distributera je bila negativna). Ponovnim uzorkovanjem hrane za životinje koja je bila pozitivna u Danilovgradu, nisu utvrđene vrijednosti iznad dozvoljenih. Sprovedene su korektivne mjere u objektu za proizvodnju hrane za životinje (uslovi čuvanja i skladištenja hrane).

Tokom uzorkovanja, inspektori su kontrolisali i upotrebu i evidencije o upotrebi lijekova (kontrolne liste) i sprovodili mjere u sklopu neusklađenosti .

Po prvi put je uveden i program monitoringa zabranjenih supstanci u crijevima, kao novom proizvodu za praćenje (hloramfenikol, nitroimidazoli i nitrofurani). Uzorkovanje je izvršeno u objektima koji imaju dozvolu za izvoz u EU u skladu sa pripremljenim instrukcijama. Ispitivanje je vršeno referentnoj laboratoriji za rezidue veterinarskih lijekova (EU – Hrvatska). Svi uzorci su bili negativni. Pripremljen je fajl za slanje EK za stavljanje i ovog proizvoda na listu proizvoda za koje je odobren monitoring rezidua.

U slučaju pojave rezidua nedozvoljenih supstanci kod životinja ili u proizvodima životinjskog porijekla mjere koje se preduzimaju utvrđene su Zakonom o veterinarstvu („Sl. list CG“, br. 30/12, 48/15, 52/16 i 43/18), Zakonom o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, broj 57/15) i Pravilnikom o monitoringu rezidua u životinjama i proizvodima životinjskog porijekla („Sl. listu CG“, broj 3/17).

12.2.1.2. Veterina, zootehnika i dobrobit životinja:

U periodu 6. VI 2022. – 31. III 2023. usvojeno je sljedeće sekundarno zakonodavstvo:

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o mjerama za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje transmisivnih spongiformnih encefalopatija („Sl. list CG“, broj 114/22) (CELEX: 32020R0772; 32020R1593; 32021R1176; 32021R1372).

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u proizvodima životinjskog porijekla („Sl. list CG“, broj 120/22) (CELEX: 32022R634).

Pravilnik o uslovima za uvoz daždevnjaka („Sl. list CG“, broj 139/22) (CELEX: 32021R0361 čl. 1, 2, 4, 5, 6, 7 i 8 i Prilog I dio B, Prilog II i Prilog III).

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju objekti i oprema za držanje i uzgoj koka nosilja („Sl. list CG“, broj 150/22).

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o načinu vođenja registra gazdinstava koka nosilja („Sl. list CG“, broj 2/23) (CELEX: 32002L0004 tačka 2).

Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2023. godini („Sl. list CG“, broj 35/23);

Implementacija:

Realizovan je Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja za 2022. zaključno sa 31. XII 2022. Pripremljen je i objavljen Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja za 2023. koji sadrži potprograme monitoringa i nadzora bolesti životinja i zoonoza, za čije su sprovođenje obezbjeđena sredstva Budžetom.

Zaštita dobrobiti životinja

Podrška projektima NVO organizacija koje djeluju u oblasti zaštite dobrobiti životinja

U skladu sa pripremljenom sektorskom analizom za 2022. za prioritete oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta (finansiranje od sredstava od igara na sreću) prepoznat je problem nedovoljnih kapaciteta državnih institucija i potrebe saradnje nevladinog sektora koje djeluju u oblasti zaštite dobrobiti životinja sa fokusom na napuštene životinje za proizvodnju i napuštene kućne ljubimce. S tim u vezi, sprovedena su tri javna konkursa za projekte i programe nevladinih organizacija u 2022. sa ciljem davanja doprinosa za unapređenje uslova zaštite dobrobiti životinja.

Prvi javni konkurs pod nazivom „Unapređenje uslova zaštite dobrobiti životinja u skloništima za napuštene kućne ljubimce“ odnosio se na aktivnosti koje su obuhvatale unapređenje tehničkih uslova u skloništima za napuštene životinje (kućne ljubimce) upisanih u registar koji vodi Uprava; kreiranje održivog programa za humano postupanje, upravljanje i kontrolu populacije pasa vezano za izradu lokalnih planova, unapređenje uslova u postojećim skloništima za napuštene/izgubljene životinje, promocija udomljavanja, kao i unapređenje uslova zaštite dobrobiti napuštenih životinja (kućnih ljubimaca) u ukupnom iznosu od 30.000,00 eura. Podržani su sa ukupno 12.000,00 eura projekti/programi dvije nevladine organizacije, i to: NVO „Happy Paws“ Podgorica i NVU „Šansa plus“ Ulcinj.

Drugim Javnim konkursom pod nazivom „Izgradnja skloništa za napuštene/izgubljene ostale životinje“ odnosio se na aktivnosti izgradnje skloništa za napuštene ostale životinje kojim bi se unaprijedili uslovi zaštite dobrobiti za napuštene/izgubljene ostale životinje. Ukupan iznos opredijeljenih sredstava za ovaj Javni konkurs bio je 60.000,00 eura. Podržani su sa ukupno 23.550,00 eura projekti/programi dvije nevladine organizacije, i to: „Prihvatište i oporavak životinja“ Podgorica i „K 9 Montenegro Svjetska zaštita životinja“ Podgorica.

Trećim Javnim konkursom pod nazivom „Unapređenje uslova zaštite dobrobiti životinja kroz sterilizacije/kastracije napuštenih kućnih ljubimaca (pasa/mačaka)“ odnosio se na aktivnosti kreiranja održivog programa za humano postupanje upravljanje/kontrolu pasa i mačaka kroz sterilizacije/kastracije, kao i udomljavanje napuštenih kućnih ljubimaca. Ukupan iznos opredijeljenih sredstava za ovaj Javni konkurs bio je 10.000,00 eura. Podržani su sa ukupno 6.000,00 eura projekti/programi tri nevladine organizacije, i to: „Feniks“ Cetinje, „sPas“ Podgorica i „Udruženje veterinarata volontera Crne Gore i prijatelja“ Berane.

Projekat EU/IPA – Mjera 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ u okviru IPARD-a II 2014–2020

Predstavnici Uprave – Sektor veterine, odsjek za zdravlje i dobrobit životinja i identifikaciju i registraciju životinja, u skladu sa potpisanim Memorandum o saradnji između Uprave i Direktorata za plaćanje - Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, obavljali su ocjenu usklađenosti projektne dokumentacije/planirane/završene investicije podnosioca zahtjeva sa nacionalnim/EU zakonodavstvom i kriterijumima Kodeksa dobre poljoprivredne prakse u oblasti zaštite dobrobiti životinja u okviru IPARD-a II 2014–2020 Mjera 1, Poziv 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ izdato je devet potvrda o usaglašenosti investicije sa EU standardima i usaglašenosti poljoprivrednog gazdinstva sa nacionalnim standardima iz oblasti zaštite dobrobiti životinja nakon realizacije investicije.

Takođe, kroz drugi Javni poziv „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ (od 20. II 2020), nastavljeno je sa gore navedenim aktivnostima pri čemu su predstavnici Uprave - Sektor veterine, odsjek za zdravlje i dobrobit životinja i identifikaciju i registraciju životinja, u 2022. izdali devet potvrda o usaglašenosti investicije sa EU standardima i usaglašenosti poljoprivrednog gazdinstva sa nacionalnim standardima iz oblasti zaštite dobrobiti životinja nakon realizacije investicije. Kroz treći Javni poziv zaprimljeno je 46 zahtjeva za izdavanje Mišljenja o usklađenosti projektne dokumentacije/planirane investicije sa EU propisima u oblasti zaštite dobrobiti životinja, od čega je izdato 43 mišljenja (od čega su tri zahtjeva odbijena od strane Direktorata za plaćanje) i 11 Potvrda. Kroz četvrti poziv zaprimljeno je 32 zahtjeva, od čega su izdate dvije Potvrde i 30 mišljenja.

U skladu sa gore navedenim u 2022. od strane Direktorata za plaćanje dostavljeno je 96 zahtjeva za terenske komisijske kontrole aplikanata, koje su realizovane sa najmanje dvije posjete, u zavisnosti od statusa predmeta.

U toku terenske kontrole za potrebe IPARD-a, Mjera 1, ujedno je posvećena pažnja edukaciji tj. podizanju nivoa informisanosti držaoca životinja, naročito u dijelu unapređenja postojećih uslova zaštite dobrobiti životinja u objektima za smještaj životinja za proizvodnju.

Imajući u vidu da su držaoci zapravo ključni akteri, kako u ovoj oblasti tako i u dijelu koji se odnosi na sistem I&R životinja, ukazano im je na obaveze i dužnosti u pogledu prijave novih gazdinstava, prijava kretanja sa i na gazdinstvo, novorođenih životinja, uginulih ili zaklanih životinja i zdravstvene zaštite i zaštite dobrobiti životinja.

Fitosanitarna politika

U periodu od 6. VI 2022. – 20. III 2023. usvojeno je sljedeće sekundarno zakonodavstvo:

Zdravlje bilja

Pravilnik o izmjenama Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanje kestenove ose galice - *Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu („Sl. list CG“, broj 71/22) (CELEX: 32014D0690);

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja štetnog organizma *Spodoptera frugiperda* (SMITH) („Sl. list CG“, broj 117/22) (CELEX: 32019D1598; 32021D0869);

Pravilnik o bližem sadržaju plana postupanja u kriznim situacijama za pojedine štetne organizme („Sl. list CG“, broj 118/22) (CELEX: član 25 02016R2031);

Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnog organizma *Phyllosticta citricarpa* (McAlpine) Van der Aa („Sl. list CG“, broj 119/22) (CELEX: 32022R0632);

Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o načinu rukovanja uzorkom, vođenja evidencije uzoraka, čuvanja i dostavljanja podataka o izvršenim analizama („Sl. list CG“, broj 131/22) (CELEX: 32017R0625 Prilog 1; 32021R01353 čl.1 i 3);

Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja virusa smeđe naboranosti ploda paradajza - Tomato brown rugose fruit virus (ToBRFV) („Sl. list CG“, broj 135/22) (CELEX: 32020R1191; 32021R1809);

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom („Sl. list CG“, broj 32/23);

Pravilnik o izmjenama Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za unošenje bilja i biljnih proizvoda koji predstavljaju neprihvatljiv rizik od štetnih organizama („Sl. list CG“, broj 32/23) (CELEX: 32023R0158);

Program fitosanitarnih mjera za 2023. godinu („Sl. list CG“, broj 32/23) (CELEX: 02016R2031 član 22, 23, 24);

Liste štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom („Sl. list CG“, broj 32/23) (CELEX: 02019R2072 član 22, 23, 24);

Instrukcije:

Instrukcija za uvoz određenih plodova citrusa (Broj: 004/1-309/22-4146 od 1.XI 2022.);

Instrukcija za *Spodoptera frugiperda* – karantinski štetni organizam (Broj: 004/1-309/22-4148 od 2.XII 2022.);

Implementacija:

Implementiran je Program fitosanitarnih mjera za 2022. sa Programom zdravstvene zaštite bilja, zaključno sa 31. XII 2022. kroz 20 Posebnih nadzora i monitoringa nad štetnim organizmima:

Posebni nadzor *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis*;

Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum*;

Posebni nadzor *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michigenensis* subsp. *sepedonicus*;

Posebni nadzor *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*;

Posebni nadzor *Bursaphelenchus xylophilus*;

Posebni nadzor *Fusarium circinatum*;

Posebni nadzor *Anoplophora chinensis*;

Posebni nadzor *Anoplophora glabripennis*;

Posebni nadzor *Xylella fastidiosa* sa monitoringom vektora;

Posebni nadzor *Aleurocanthus spiniferus*;

Posebni nadzor *Neoleucinodes elegantalis* i *Anthonomus eugenii*;

Posebni nadzor *Aromia bungii*;

Posebni nadzor *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée) i monitoring vektora *Scaphoideus titanus*;

Posebni nadzor *Tomato brown rugose fruit virus*;

Posebni nadzor voćnih muva iz familija *Tephritidae*;

Posebni nadzor *Spodoptera frugiperda* (Smith);

Posebni nadzor *Tecia solanivora* (TECASO);

Monitoring *Drosophila suzukii*;

Monitoring *Bactrocera oleae* (muva masline);

Monitoring *Ceratitis capitata* (voćna muva);

Edukacije;

Hitne fitosanitarne mjere.

Pripremljen i usvojen Program fitosanitarnih mjera za 2023. sa Programom zdravstvene zaštite bilja i Posebnim nadzorima nad štetnim organizmima za čije su sprovođenje obezbijedena sredstva Budžetom, a uz podršku GIZ-a nabavljene su feromonske klopke i žute ljepljive ploče u cilju efikasnije implementacije Programa.

Saradnja sa Upravom prihoda i carina:

U skladu sa ažuriranim carinskim tarifama (TARIC CG), izvršeno je ažuriranje u dijelu propisa iz oblasti zdravlja bilja.

Ažuriranje Registra proizvođača, prerađivača, uvoznika, distributera i skladištara bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom (Fito registra):

Upisom 20 novih subjekata u izvještajnom periodu, poslednji dodjeljeni Fito broj je ME -1114.

Izrada Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja:

Programom rada Vlade za 2023. predviđena je izrada novog Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja, čije je utvrđivanje planirano za IV kvartal 2023. U skladu sa navedenim pripremljena je prva radna verzija u kojoj su prenešene odredbe regulativa 32016R2031 i 32017R0625.

Održavanje statusa da je Crna Gora slobodna od *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*:

Nakon sprovedene monitoring misije EK u periodu 5 - 14. XI 2019. s ciljem priznavanja Crne Gore kao zemlje slobodne od fitopatogene bakterije *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*, što je i uslov za izvoz merkantilnog krompira na teritoriju Evropske unije, Crnoj Gori je, nakon sprovođenja aktivnosti na ispunjavanju preporuka FVO, dozvoljen izvoz merkantilnog krompira: Implementaciona regulativa Komisije (EU) 2021/2069 od 25. XI 2021, o izmjeni Priloga VI Implementacionoj regulativi 2013/2072 u pogledu unošenja u Uniju merkantilnog krompira iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije, te stavljanju van snage implementacionih odluka 2012/213/EU i (EU) 2015/1199. Crna Gora intenzivno radi u skladu sa usvojenim preporukama, a u cilju održavanja statusa.

Prihvaćena deklaracija NPPO Crne Gore za status *Xylella fastidiosa* od strane Evropske Komisije:

EK je prihvatila deklaraciju NPPO Crne Gore za status *Xylella fastidiosa* 31. III 2023:

Sjeme i sadni materijal

Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala za 2022. („Sl. list CG”, broj 71/22);

Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO za 2022. („Sl. list CG”, broj 71/22);

Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala za 2022. („Sl. list CG”, broj 71/22);

Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala za 2022. („Sl. list CG”, broj 71/22);

Pravilnik o izmjenama Pravilnika o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala žita („Sl. list CG”, broj 136/22) (CELEX: 32020L0177; 32021L0415; 32021L0971; 32021L2171);

Pravilnik o izmjenama Pravilnika o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala povrća („Sl. list CG”, broj 136/22) (CELEX: 32020L0177; 32020L0432; 32021L0971);

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala repe („Sl. list CG”, broj 136/22) (CELEX: 32016L0317; 32021L0971);

Naredbu o zabrani uvoza i uzgoja sjemena konoplje (*Cannabis sativa* L.) sorte Finola („Sl. list CG”, broj 139/22) (CELEX: 32021D1214);

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima za proizvodnju i stavljanje u promet sadnog materijala voća („Sl. list CG”, broj 145/22) (CELEX: 32019L1813; 32020L0177);

Pravilnik o izmjenama Pravilnika o metodama za ispitivanje različitosti, uniformnosti i stabilnosti nove biljne sorte („Sl. list CG”, broj 146/22) (CELEX: 32021L0746);

Program fitosanitarnih mjera za 2023. („Sl. list CG”, broj 32/23).

Implementacija:

Implementiran je Program fitosanitarnih mjera za 2022. s Programom kontrolnih ispitivanja proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala, zaključno s 31. XII 2022. Usvojen je predlog Programa fitosanitarnih mjera za 2023. s Programom kontrolnih ispitivanja proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala koji sadrži potprograme, za čije su sprovođenje obezbjeđena sredstva Budžetom.

Sertifikacija sjemena i sadnog materijala

Rasad povrća: Ukupna količina sertifikovanog rasada povrća: 3.877,150 kom; Izdato sertifikata: 189.

Sadni materijal voća: Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala voća: 74.000 kom; Izdato sertifikata: 4.

Sadni materijal ukrasnog bilja: Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala ukrasnog bilja: 63.142 kom; Izdato sertifikata: 131; Ukupna količina sertifikovanog rasada sadnog materijala ukrasnog bilja: 433.670 kom; Izdato sertifikata: 169.

Sadni materijal začinskog i ljekovitog bilja: Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala začinskog/ljekovitog bilja: 87.500 kom; Izdato sertifikata: 22.

Sadni materijal vinove loze: Ukupna količina sertifikovanih loznih podloga: 940.864 kom; Izdato sertifikata: 4.

Sjemenski krompir: Ukupna površina prijavljena za sertifikaciju sjemenskog krompira: 110,82 ha; Ukupna količina sertifikovanog sjemenskog krompira: 812.700 kg; Izdato sertifikata: 90.

Sjemenski materijal žita: Ukupna površina sertifikovanog sjemenskog materijala žita: 39,19 ha; Ukupna količina sertifikovanog sjemenskog materijala žita: 67.710 kg; Izdato sertifikata: 35.

Sredstva za zaštitu bilja:

Lista registrovanih sredstava za zaštitu bilja („Sl. list CG”, broj 97/22) (CELEX: član 57 02009R1107);

Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2023. godinu („Sl. list CG”, broj 36/23) (CELEX: 32022R2364; 32022R2315; 32022R3305; 32022R1480; 32022R1474; 32022R1468; 32022R1443; 32022R1252; 32022R1251; 32022R0814; 32022R0808; 32022R0800; 32022R0782; 32022R0751; 32022R0740; 32022R0708; 32022R0698; 32022R0686; 32022R0501; 32022R0496; 32022R0489; 32022R0456; 32022R0437; 32022R0383; 32022R0378; 32022R0159; 32022R0094; 32022R0043; 32022R0019, 32021R2049, 32022R0801, 32023R0223, 32023R0114, 32023R0115, 32023R0116);

Program fitosanitarnih mjera za 2023. godinu („Sl. list CG“, broj 32/23).

Implementiran je Program fitosanitarnih mjera za 2022. sa Programom praćenja sredstava za zaštitu bilja, zaključno sa 31. XII 2022.

Usvojen je Program fitosanitarnih mjera za 2023. sa Programom praćenja sredstava za zaštitu bilja sa potprogramima, za čije su sprovođenje obezbjeđena sredstva Budžetom za 2023, a čija je implementacija u toku.

Implementacija

U toku 2022. nastavljeno je sa sprovođenjem Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja u skladu sa Akcionim planom za period 2021-2026. Sve planirane aktivnosti realizovane su u skladu sa Planom. Vlada je 9. IX 2022. usvojila Izvještaj o sprovođenju nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2021. Nastavljena je medijska kampanja u cilju podizanja svijesti o održivoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja, a planirana je i obuka korisnika sredstava za zaštitu bilja za profesionalnu upotrebu, koja se kontinuirano sprovodi kao jedna od aktivnosti predviđenih Nacionalnim planom za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja.

U skladu sa nacionalnim Planom, sproveden je niz aktivnosti na uspostavljanju sistema za kontrolu uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja.

Sprovedena je mjera unapređenje sistema za postupanja i upravljanja otpadom odnosno postupanja sa ambalažom nakon upotrebe pesticida. Mjera se odnosi na podizanje svijesti javnosti o problemu odlaganja otpada koji nastaje upotrebom pesticida, odnosno ambalaže u koju su upakovani pesticidi. Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, osmislila je poziv, koji je finansiran od novaca od igara na sreću po javnom pozivu: „Upravljanje biljnim otpadom i otpadom koji je nastao upotrebom sredstava za zaštitu bilja“. Ovaj javni poziv je podržan od strane šest NVO organizacija.

Komisija za pesticide nastavila je sa radom na registraciji. Ukupno je zaprimljeno 120 zahtjeva, a registrovano 98 pesticida.

U Registar za promet pesticida na veliko i malo u 2022. upisano je osam novih objekata.

Rezidue pesticida

U toku je priprema za objavu Programa monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2023. i Pravilnika o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani li hrani za životinje, kao i Godišnji plan službenih kontrola za fitosanitarnu oblast za 2023.

Implementacija

Realizovan je Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2022. („Sl. list CG“, broj 57/22), a rezultati se izvještavaju Evropskoj agenciji za bezbjednost hrane (EFSA). Detaljan izvještaj po Programu monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2022. biće prezentovan u Izvještaju o realizaciji nacionalnog plana za održivu upotrebu pesticida za 2022.

Ukupan broj uzetih uzorka je 133 od čega:

- 94 uzoraka je bez ostataka pesticida;
- 39 uzoraka sa ostacima jedne ili više aktivnih supstanci od čega:

u 34 uzoraka sa aktivnim supstancama ispod maksimalno dozvoljenih količina,

u 5 iznad maksimalno dozvoljenih količina.

U 2022. osim uzoraka koji su obuhvaćeni programom monitoringa, ispitano je još 3.266 uzorka na prisustvo pesticida. Od tog broja ispitano je:

1.156 uzoraka voća;

1.553 uzoraka povrća;

106 uzoraka žita i proizvoda od žita;

53 uzoraka mesa i proizvoda od mesa, ribe i ribljih proizvoda;

28 uzoraka stočne hrane;

75 uzoraka mlijeka i mliječnih proizvoda;

12 uzoraka dječje hrane i

283 uzoraka ostalih proizvoda.

U uzorcima životinjskog porijekla nije utvrđeno prisustvo pesticida.

U 1.914 uzoraka nijesu pronađene rezidue pesticida.

U 1.352 uzoraka je utvrđeno prisustvo pesticida, a od toga 1.211 uzoraka su ispod maksimalno dozvoljene količine i 136 uzoraka iznad maksimalno dozvoljene količine.

Uzorkovanje u primarnoj proizvodnji vršeno je prije stavljanja u promet i preduzete su propisane mjere.

12.3. Identifikacija i registracija životinja

Sajber napad na servere Vlade se desio 22. VIII 2022.

Do 22. VIII 2022. sprovedene su redovne aktivnosti na poslovima identifikacije i registracije životinja, kao i radi utvrđivanja tačnosti podataka u Centralnom registru gazdinstava preduzeto je niz aktivnosti na utvrđivanju što tačnijeg brojnog stanja životinja. Od tačnosti podataka u Centralnom registru i Elektronskoj bazi podatka zavisi veliki broj povezanih aktivnosti Uprave i drugih organizacija i institucija. Važnost tačnosti podataka ogleda se u nesmetanom funkcionisanju i planiranju zdravstvene zaštite životinja i dodjelu statusa stada slobodnih od određenih bolesti, a to predstavlja osnov za sigurnu procjenu pri odobravanju podrške kroz dostupne programe Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Evropske unije i drugih donatora.

Elektronska baza se ažurira kroz redovno praćenje aktivnosti koje veterinarske ambulante obavljaju u toku vršenja preventivnih mjera i registraciju gazdinstava i identifikaciju životinja, evidencije kretanja životinja na osnovu kojih se identifikuju gazdinstva koja ne sprovode zakonom propisane mjere od strane držalaca i pripremaju planovi kontrole koje sprovodi veterinarska inspekcija.

Uprava je vršila stalnu stručnu kontrolu rada veterinarskih ambulanti posebno u dijelu sprovođenja Programa mjera zdravstvene zaštite životinja – tuberkuloza, enzootska leukoza goveda, bruceloza goveda, ovaca i koza, plavi jezik, bolest kvrgave kože, klasična kuga svinja, afrička kuga svinja, kao i identifikacije i registracije životinja, s ciljem

eliminisanja grešaka pri radu, provjerom stanja na gazdinstvima i upoređivanjem stanja u bazi podataka i dokumentacije ovlašćenih veterinarskih ambulanti.

Izvršeni su upravni i sa njima povezani stručni poslovi koji se odnose na oblast identifikacije i kontrole kretanja i prometa životinja, ustupanje na izvršavanje javnih poslova iz oblasti veterinarstva, vođenje i ažuriranje Centralnog registra gazdinstava i Elektronske baze podataka o životinjama, planiranje finansiranja, izrada uputstava, izvještaja i drugih dokumenata.

Nastavljena je saradnja sa Direktoratom za plaćanja u dijelu pojašnjenja zatečenog stanja na gazdinstvima sa životinjama pri vršenju terenske kontrole gazdinstava, kao i saradnja sa nadležnim institucijama, organizacijama, držaocima životinja i subjektima.

Nastavljena je svakodnevna tehnička i usmena podrška korisnicima sistema i svim zainteresovanim stranama.

Do 22. VIII 2022. je trajao kontinuiran rad na projektu Razvoj održivog sistema upravljanja veterinarskim informacijama (VIS) za Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede - Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove Crne Gore. Održavani su redovni tehnički sastanci u prostorijama Uprave. Obzirom da je planirano povezivanje sa novim sistemom obavještanja o bolestima životinja (nacionalni NADNS) koji će biti dizajniran u skladu sa zahtjevima i standardima EU i međunarodnim standardima, koji će moći da razmjenjuje relevantne informacije sa sličnim informacionim sistemima u zemlji i sa sistemima van granica Crne Gore. U toku 2022. izvršeno je i niz obuka za korisnike sistema kojima su prisustvovali i zaposleni iz identifikacije i registracije životinja.

U avgustu 2022, nakon sajber napada na servere Vlade, isključeni su i serveri Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i obustavljen je rad na razvoju i implementaciji Veterinarskog Informacionog Sistema. Krajem marta 2023. je djelimično uspostavljena funkcionalnost Veterinarskog Informacionog Sistema i nastavljeno je sa planiranim aktivnostima.

12.4. Strukturni zahtjevi za objekte za proizvodnju hrane i kvalitet sirovog mlijeka

Završno sa krajem 2022. u Crnoj Gori ostalo je još 55 neusaglašenih objekata za proizvodnju hrane životinjskog porijekla.

Radna grupa za praćenje, koordinaciju i procjenu efikasnosti procesa unapređenja objekata je tokom 2022. izvršila neposrednu kontrolu svih objekata kategorije III u cilju utvrđivanja stepena napretka i postupanja po novoodobrenim planovima unaprjeđenja i utvrdila da subjekti u poslovanju u visokom procentu poštuju i izvršavaju obaveze po planovima unapređenja. Određeni broj subjekata je prestao sa radom.

Na bazi zaključka Vlade, a u skladu sa obavezom utvrđenom Programom rada Vlade za 2022. (IVQ) pripremljen je Peti izvještaj o realizaciji NPUO za period od 1. IX 2021.do 1. XII 2022. koji je dostavljen EK.

Tabela 2: Usaglašenost objekata za proizvode životinjskog porijekla na dan 31. XII 2022.

Djelatnost	Usaglašeni sa EU zahtjevima	Neusaglašeni sa EU zahtjevima	Ukupno
klanice-papkari	5	13*	18
klanice-živina	3	0	3

mesne prerađevine	1	0	1
prerada mesa	11	16*	27
obrada crijeva	1	1	2
prerada mlijeka	11	12*	23
proizvodi ribarstva	4*	0	4
centri za školjke	2	0	2
pakovanje jaja	3	3	6
skladištenje hrane	30*	10	40
UKUPNO	71	55	126

*Napomena: Objekti prestali sa radom i obavijestili Upravu o prestanku obavljanja djelatnosti u skladu sa zakonom.

Dodatno, značajno je unaprijeđen nivo obučenosti i poznavanje subjekata u poslovanju hranom sa novo-usvojenim nacionalnim pravilima, potpuno usaglašenim sa EU standardima u ovoj oblasti, što doprinosi značajno boljem nivou pripremljenosti subjekata za sigurno i održivo poslovanje i nakon pristupanja Crne Gore EU.

Sve ove aktivnosti su sprovedene na način koji je mjerljiv. Rezultat tih aktivnosti, kao i saradnja sa subjektima u poslovanju hranom koji su sa svoje strane pokazali veliku odgovornost i posvećenost, je 71 potpuno usaglašen objekat sa EU standardima, što je vrijedno pažnje, posebno sa aspekta očuvanja i povećanja proizvodnje hrane životinjskog porijekla u Crnoj Gori, za domaće i evropsko tržište. Subjekti u poslovanju hranom životinjskog porijekla su najzastupljeniji korisnici IPARD programa, Mjera 3 -Prerada, najčešće za investicije za rekonstrukciju i opremanje objekata po Planovima unaprjeđenja.

Tabela 3. Sa ciljem ukazivanja na trend razvoja, dat je uporedni prikaz usaglašenih objekata za proizvode životinjskog porijekla krajem 2014. i krajem 2022.

Djelatnost/sektori	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2014.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2018.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2021.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2022.godine
Sektor mesa	2	13	17	21
Sektor mlijeka	0	10	10	11
Sektor ribarstva	1	6	7	6
Ostalo (jaja, skladišta)	0	34	34	33
Ukupno	3	63	68	71

12.5. Kvalitet sirovog mlijeka

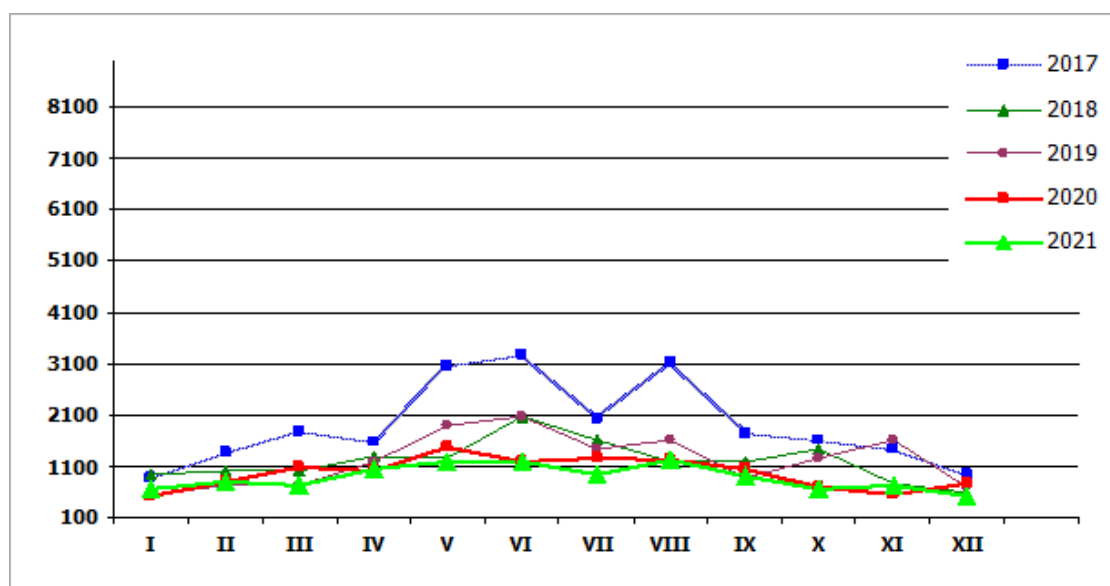
Vlada je 28. XII 2022. usvojila Četvrti izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (za 2021) koji je dostavljen EK.

Kada je u pitanju kvalitet sirovog mlijeka u sistemu otkupa, a za potrebe prerađivačkih objekata, odobrenih objekata za preradu mlijeka, prema godišnjim izvještajima Laboratorije za mljekarstvo potvrđen je značajan napredak u odnosu na period prije donošenja Programa (2018). Značajno je veći udio sirovog mlijeka koji ispunjava EU zahtjeve u ukupnoj otkupljenog količini.

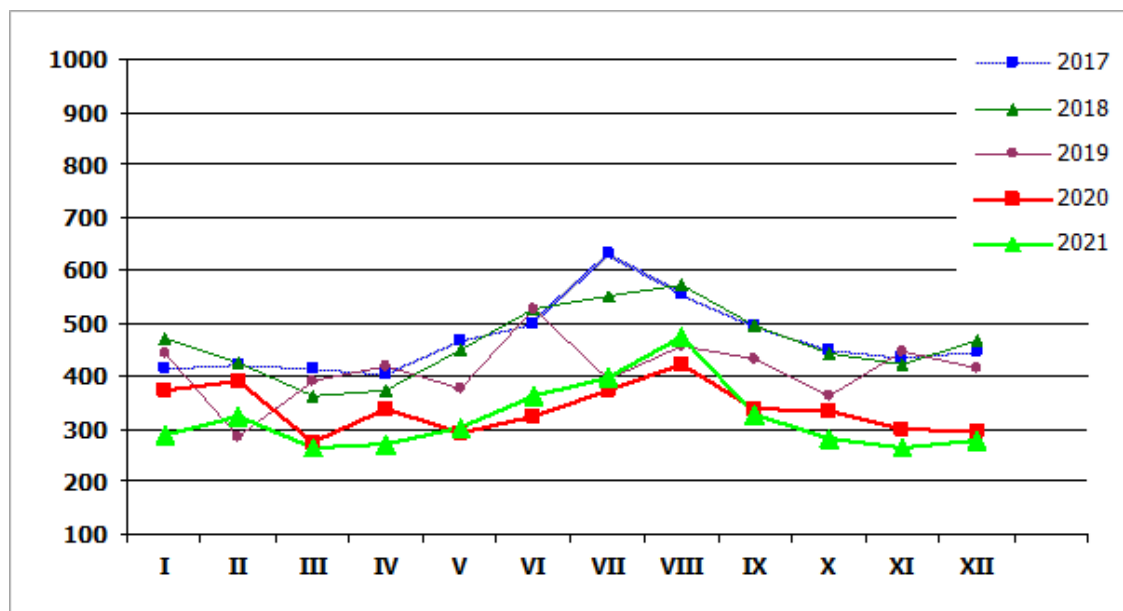
Tabela 4. Kvalitet sirovog kravljeg mlijeka iz otkupa (period 2017– 2021)

Godina	Broj uzoraka	Mast	Proteini	Broj somatskih ćelija	Ukupan broj bakterija	Učešće mlijeka koje ispunjava EU standarde u ukupnoj otkupljenoj količini
		%	%	X 1000	X 1000	
2017	50.091	4.07	3.22	470	1.907	
2018	52.773	4.01	3.28	464	1.205	55,5 %
2019	48.763	3.87	3.21	413	1.225	63,8 %
2020	40.166	3.92	3.30	338	974	65%
2021	37.815	3.97	3.25	320	887	81%
2022	17.217	4.00	3.285	286	651	86%

Grafikon 1: Ukupan broj mikroorganizama (2017 – 2021) po mjesecima

Grafikon 2. Broj somatskih ćelija (2017 – 2021) po mjesecima

12.6. Sakupljanje i tretman leševa životinja i nus proizvoda životinjskog porijekla

Vlada je 28. XII 2022. usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji Plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom za period 1. XI 2020. do 1. XII 2022. koji je dostavljen EK.

U prethodnom periodu, finalizovane su i realizovane sljedeće aktivnosti:

uvojen je prostorni plan za lokaciju „Čelinjska kosa“, gdje su utvrđene dvije urbanističke parcele, od kojih je jedna predviđena za izgradnju postrojenja za preradu nusproizvoda;

izrađena je i usvojena Strateška projena uticaja na životnu sredinu za predmetni plan;

urađen je geodetski elaborat parcela obuhvaćenih predmetnom urbanističkom parcelom u okviru prostornog plana, za potrebe eksproprijacije zemljišta, i u proceduri je procjene kod Uprave za nekretnine;

prijavljen je u Upravi javnih radova za kapitalni budžet 2021. projekat projektovanja i izgradnje pristupnog puta za predmetnu lokaciju.

Došlo je do zastoja u realizaciji aktivnosti u zadatim rokovima izazvanih otvorenim pitanjima za predmetnu lokaciju postrojenja. Nova radna grupa je formirana 15. VI 2022. i čine je predstavnici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstva finansija, Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, Opštine Bijelo Polje, Opštine Mojkovac i MIDAS 2 projekta. I pored toga što je prethodno usvojenom informacijom predviđeno Projektovanje i izgradnja Regionalnog centra za čvrsti komunalni otpad (prema Državnom planu za upravljanje otpadom) i projektovanje i izgradnja Postrojenja za neškodljivo uklanjanje nus proizvoda životinjskog porijekla - Čelinjska kosa, opština Bijelo Polje, Sjeverni region Crne Gore, potvrđena kao prioritetna aktivnost, nije bilo napretka u realizaciji pripremnih aktivnosti.

UBHVFP imala je uvid u zahtjev za preispitivanje lokacije za reciklažni centar koji su mještani MZ Ravna Rijeka uputili MEPPU u januaru 2022. Istu peticiju uputili su predsjedniku Opštine Bijelo Polje.

U toku je izrada Državnog plana upravljanja otpadom za period 2023–2028. Ovim planom će biti potvrđeno da li lokacija Čelinska kosa ostaje kao opcija za izgradnju Regionalnog centra za čvrsti komunalni otpad, jer izgradnja infrastrukture do lokacije i na lokaciji Čelinska kosa zavisi od izgradnje deponije.

Uzimajući u obzir neizvjesnost izgradnje Regionalnog centra za čvrsti komunalni otpad na lokaciji Čelinska kosa i samim tim izgradnja infrastrukture do lokacije, te ograničeni vremenski rok za realizaciju MIDAS 2 projekta, izgradnja postrojenja za preradu nus proizvoda životinjskog porijekla je značajno ugrožena. Važno je naglasiti da sredstva za ovo postrojenje ne mogu biti obezbijeđena iz IPA sredstava, jer je plan finansiranja uspostavljanja kompletnog sistema, dio Plana upravljanja nusproizvodima, a na osnovu njega su planirana IPA sredstva za naredni programski period. Imajući u vidu gore navedeno kao i da su kroz IPA 2018 projekat bila odobrena finansijska sredstva za potrebe izgradnje sabirnih centara i nabavku neophodnih vozila za prikupljanje nusproizvoda, otkazana, odnosno odustalo se od izgradnje sabirnih centara, a sredstva za nabavku neophodnih vozila za prikupljanje nusproizvoda su usmjerena na IPA 2021 biće vezana su za izgradnju postrojenja.

12.7. EU akreditacija poljoprivrednih proizvoda za izvoz

12.7.1 Objekti

U toku 2022. nije došlo do promjene broja objekata koji su na EU listi odobrenih, još uvijek ih je ukupno 19, od čega su tri za nusproizvode.

12.7.2 Odobreni planovi upotrebe farmakološki aktivnih supstanci, maksimalno dozvoljenih količina farmakološki aktivnih supstanci i pesticida i kontaminenata

Crna Gora je na listi zemalja sa odobrenim planovima monitoringa rezidua i za mlijeko (Implementaciona Uredba Komisije (EU) 2022/2293 od 18. XI 2022. o izmjeni Implementacione Uredbe Komisije 2021/405/EU o listi trećih zemalja sa odobrenim planovima upotrebe farmakološki aktivnih supstanci, maksimalno dozvoljenih količina farmakološki aktivnih supstanci i pesticida i kontaminenata.

Crna Gora:

Goveda	Ovce/ koze	Svinje	Kopitari	Živina	Akvakultura	Mlijeko	Jaja	Zečevi	Divljač	Divljač iz uzgoja	Med	Omot ači/pr irodn a crijev a
x	x ⁽⁵⁾	x		x	x ⁽¹⁴⁾ P	x	x				x	

⁽⁵⁾ samo ovce

⁽¹⁴⁾ samo finfish

DG(SANTE) 2022-7481 - Audit Crne Gore - Rezidue (nivo spremnosti u kontekstu predpristupa) za rezidue sproveden je od 28. III do 7. IV 2022. (priprema upitnika za reviziju, prikupljanje podataka za tri godine, koordinacija (DG Sante team, laboratorija, Institut za lijekove, subjekti (farme, klanice), vet. ambulante, vet. Inspekcija) i online

sastanci za logistiku (objekti i subjekti za posjetu, prevođenje, follow up pitanja za upitnik, sastanci i posjete tokom trajanja misije, priprema odgovor na završni izvještaj i akcije za ispravku i kordinacija).

U skladu sa FVO misijom objekata za preradu mlijeka i već stavljenih objekata za proizvode od mesa na EU listu, sprovedene u novembru 2017, Crna Gora u kontinuitetu sprovodi aktivnosti u skladu sa datim preporukama.

12.7.4 DG(SANTE) 2022-7362 Procjena regulatornih i kontrolnih sistema za proizvodnju živine i/ili proizvoda od živine iz trećih zemalja uvrštenih u liste za izvoz tih proizvoda u Evropsku uniju

Sve treće zemlje koje su uvrštene u listu zemalja radi pristupa tržištu EU za životinje i proizvode životinjskog porijekla moraju da posjeduju odgovarajući regulatorni okvir i sistem službenih kontrola koji omogućava nadležnom organu treće zemlje da potvrdi da izvezene životinje i proizvodi zadovoljavaju zahtjeve EU u pogledu zdravlja životinja. Nakon dvogodišnje intenzivne komunikacije, u toku je usaglašavanje finalnog Akcionog plana koji će uvažiti preporuke EK.

12.7.5 Zdravlje bilja - *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*

Crna Gora intenzivno radi u skladu sa usvojenim preporukama u cilju održavanja statusa koji se odnosi na izvoz merkantilnog krompira na teritoriju Evropske unije.

12.7.6 Zdravlje bilja - *Xylella fastidiosa*

Dodatno, EK je prihvatila deklaraciju NPPO Crne Gore za status *Xylella fastidiosa* 31. III 2023.⁵⁰

12.8. Ažuriranje informacija o kontroli bolesti

12.8.1. Bolest kvrgave kože

U skladu s preporukama GF-TADs-a usvojen je Program nadzora bolesti kvrgave kože koji je odobrila i finansirala EK s ciljem potvrde odsustva LSD-a i ranog otkrivanja žarišta LSD-a, kod goveda, na teritoriji Crne Gore, putem pasivnog i aktivnog nadzora bolesti, korišćenjem kliničkih, seroloških i virusoloških ispitivanja.

Aktivni nadzor: Ukupno je ispitano 394 uzorka krvi goveda. Ukupno šest uzoraka je ispitano molekularnom tehnikom dijagnostike PCR i svi su bili PCR negativni.

Pasivni nadzor: Pasivni nadzor je sproveden tokom cijele godine na cijeloj teritoriji Crne Gore. Uzeto je ukupno dva uzorka (od dvije životinja) i svi su ispitani molekularnom tehnikom dijagnostike i oba su bila negativna.

Za 2023. potpisan je Grant sa Evropskom komisijom o kofinansiranju programa nadzora za bolesti kvrgava koža goveda.

12.8.2. Bolest plavog jezika

Aktivni nadzor: Ovlašćene veterinarske ambulante dostavile su ukupno 394 uzoraka, sentinel životinja, od čega je prisustvo specifičnih antitijela protiv virusa uzročnika bolesti plavi jezik utvrđeno u 25 uzoraka metodom cELISA. Svih 25 seropozitivnih uzoraka je ispitano molekularnim metodama (PCR) u cilju dokazivanja prisustva virusa i svih 25 uzoraka je bilo PCR negativno.

⁵⁰https://food.ec.europa.eu/plants/plant-health-and-biosecurity/trade-plants-plant-products-non-eu-countries/declarations-non-eu_en#regulation-eu-20182019

Pasivni nadzor: dostavljeno je i ispitano ukupno 89 uzoraka pod sumnjom da se radi o bolesti plavog jezika i to: 25 uzorka porijeklom od goveda, 12 uzoraka porijeklom od ovaca, šest uzorka od koza i jedan od srne. U jednom dostavljenom uzorku koji je ispitano metodom Real-time RT PCR. Svi uzorci su bili negativni na prisustvo virusa uzročnika bolesti plavog jezika.

Entomološki nadzor (nadzor vektora): Utvrđivanje prisustva vektora i njegove aktivnosti se vršilo upotrebom UV Black light i Onderstepoort-type black light klopki na šest odabranih lokaliteta u sljedećim opštinama: Cetinje, Nikšić, Danilovgrad, Ulcinj, Bijelo Polje i Rožaje, u okviru referentnih geografskih jedinica na teritoriji cijele Crne Gore. Uzorkovanje je sprovedeno dva puta mjesečno u periodu od aprila zaključno sa novembrom 2022.

Za period od 8 mjeseci, počev od aprila zaključno sa novembrom 2022. uzorkovanje insekata roda *Culicoides* se obavljalo na odabranim lokalitetima, a nakon prikupljanja, u SVL vršena je identifikacija i sortiranje na vrste insekata (i brojanje), izdvajanje insekata roda *Culicoides* i detekcije virusa molekularnom (PCR).

Rezultati: utvrđena je prisustvo insekata iz *Culicoides* i to: *Obsoletus complex* i *Pulicaris complex*, a ni u jednom uzorku nije utvrđeno genoma virusa BPJ.

12.8.3. Afrička kuga svinja

Afrička kuga svinja nikada nije zabilježena u Crnoj Gori. UBHVFP sprovodi sve preventivne mjere koje mogu doprinijeti smanjenju rizika od pojave i širenja bolesti afričke kuge svinja na teritoriji Crne Gore, kao i kampanju podizanja svijesti. UBHVFP redovno obavještava Vladu o situaciji vezanoj za afričku kugu svinja.

Mjere nadzora AKS definisane su Programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja i Programom nadzora afričke kuge svinja u 2022. koji su bazirani na pravnoj tekovini EU i preporukama EK, OIE-a i zaključcima GF-TADS-a. Program uključuje pasivni nadzor kod domaćih i divljih svinja, i aktivni nadzor kod divljih, kao i kampanju podizanja svijesti. Ni u jednom od ispitivanih uzoraka nije utvrđeno prisustvo virusa AKS niti specifičnih antitijela.

Za 2023. potpisan je Grant sa Evropskom komisijom o kofinansiranju programa nadzora za bolest afričke kuge svinja. Kofinansiranje podrazumijeva finansiranje cjelokupne kampanje podizanja svijesti za afričku kugu svinja. Imajući u vidu epizootiološku situaciju regiona gdje je afrička kuga uveliko prisutna jasno je od kolikog je značaja pomoć Evropske komisije kroz potpisani grant.

Godišnji tehnički izvještaj će biti dostavljen EK.

12.8.4. Klasična kuga svinja

U 2022. sproveden je Program nadzora klasične kuge svinja, kao dio Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja koji obuhvata aktivni i pasivni nadzor divljih svinja i pasivni nadzor domaćih svinja u cilju ranog otkrivanja moguće cirkulacije virusa klasične kuge svinja. Ni u jednom ispitivanom uzorku koji je dostavljen SVL pod sumnjom da se radi o KKS, nije utvrđeno prisustvo sekvence RNK virusa klasične kuge svinja ili specifičnih antitijela na virus ove bolesti.

12.8.5 Bjesnilo

Samodeklaracija o statusu zemlje slobodne od bjesnila

Specijalistička veterinarska laboratorija je, kao jedna od karika u lancu nosilaca aktivnosti vezanih za sprovođenje programa eradikacije bjesnila u Crnoj Gori, vršila potrebna ispitivanja koja su propisana Kodeksom zdravlja kopnenih životinja Svjetske organizacije za zdravlje životinja – WOA. Kako su ispunjeni svi propisani zahtjevi, a imajući u vidu

da je u Crnoj Gori posljednji slučaj bjesnila zabilježen 2012. WOAH je prihvatila samodeklaraciju Crne Gore. Samodeklaraciju o statusu Crne Gore kao zemlje slobodne od bjesnila je objavljena na sajtu WOAH i može se naći na linku - <https://www.woah.org/app/uploads/2022/11/2022-09-montenegro-rabies-selfd.pdf>.

U narednom koraku ćemo se obratiti EK sa inicijativom da se Crna Gora nađe na spisku zemalja slobodnih od bjesnila što podrazumijeva oslobađanje od serološkog testa i samim tim olakšava uslov za nekomercijalno kretanje kućnih ljubimaca.

12.9. Administrativni/institucionalni kapaciteti

Bezbjednost hrane

U skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Uprave za bezbjednost hrane, vetrinu i fitosanitarne poslove Sektor za bezbjednost hrane organizuje poslove kroz tri odsjeka:

SEKTOR ZA BEZBJEDNOST HRANE	Broj sistematizovanih radnih mjesta	Broj zaposlenih na dan 1.09.2017.	Broj zaposlenih 30.06.2018.	Broj sistematizovanih radnih mjesta 4.04.2019.	Broj zaposlenih 30.08.2019.	Broj zaposlenih 31.12.2020.	Broj zaposlenih 31.12.2021.
Pomoćnik direktora	1	1	1	1	1	1	1
Odsjek za registraciju, odobravanje i praćenje objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane, hrane za životinje i nus proizvoda životinjskog porijekla	9	2	4	9	6	6	7
Odsjek za opšte zahtjeve bezbjednosti hrane	3	1	2	5	2	3	3
Odsjek za inspekciju hrane	38	13	14	24	14	14	14
UKUPNO	51	17	21	39	23	24	25

SEKTOR ZA BEZBJEDNOST HRANE	Broj sistematizovanih radnih mjesta	Broj zaposlenih	Upraznjena radna mjesta
	23.01.2023.	23.01.2023.	
Pomoćnik direktora	1	1	/
Odsjek za bezbjednost hrane životinjskog porijekla	4	3	1
Odsjek za bezbjednost hrane neživotinjskog porijekla	4	3	1
Odsjek za hranu za životinje i nus proizvode životinjskog porijekla	4	2	2
Odsjek za inspekciju hrane	21	14	7
UKUPNO	34	23	11
Napomena: U sektoru je zaposleno ukupno 23 izvršilaca. Po ugovoru o djelu za tehničku pomoć pri radu zaposlenih u sektoru angažovano je 5 lica.			

Veterinarska politika

U skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Uprave za bezbjednost hrane, vetrinu i fitosanitarne poslove, Sektor za vetrinu organizuje poslove kroz tri odsjeka:

SEKTOR ZA VETERINU	Broj sistematizovanih radnih mjesta	Broj zaposlenih na dan 1.09.2017.	Broj zaposlenih 30.06.2018.	Broj sistematizovanih radnih mjesta 4.04.2019.	Broj zaposlenih 30.06.2019.	Broj zaposlenih 31.12.2020.	Broj zaposlenih 31.12.2021.
Pomoćnik direktora	1	1	1	1	1	1	1
Odsjek za zdravlje, zaštitu dobrobiti životinja i identifikaciju i registraciju	10	5	5	8	7	6	6
Odsjek za međunarodni promet	4	2	3	4	3	3	3
Odsjek za veterinarsku	23	20	20	22	18	14	14

inspekciju							
UKUPNO	38	28	29	35	29	24	24

U skladu sa novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Sektor za veterinu organizuje poslove kroz četiri odsjeka:

SEKTOR ZA VETERINU	Broj sistematizovanih radnih mjesta	Broj zaposlenih	Upraznjena radna mjesta
	23.01.2023.	23.01.2023.	
Pomoćnik direktora	1	1	/
Odsjek za zdravlje, zaštitu dobrobiti životinja i identifikaciju i registraciju životinja	6	5	1
Odsjek za međunarodni promet	4	2	2
Odsjek za veterinarsku djelatnost, veterinarske lijekove, antimikrobnu rezistenciju i monitoring rezidua	4	1	3
Odsjek za veterinarsku inspekciju	22	16	6
UKUPNO	37	25	12

Fitosanitarna politika

U skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Sektor za fitosanitarne poslove organizuje poslove kroz četiri odsjeka:

SEKTOR ZA FITOSANITARNE POSLOVE	Broj sistematizovanih radnih mjesta	Broj zaposlenih na dan 01.09.2017.	Broj zaposlenih 30.06.2018.	Broj sistematizovanih radnih mjesta 4.04.2019.	Broj zaposlenih 30.06.2019.	Broj zaposlenih 31.12.2020.	Broj zaposlenih 31.12.2021.
Pomoćnik direktora	1	1	1	1	1	1	1
Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja	5	3	3	4	3	3	3
Odsjek za sjeme, sadni materijal, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne	5	2	2	4	2	1	1

genetičke resurse							
Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja	5	2	2	4	2	2	2
Odsjek za fitosanitarnu inspekciju	23	14	16	24	16	17	17
UKUPNO	39	22	24	37	24	24	24

Fitosanitarni sektor	Broj sistematizovanih radnih mjesta 2022	Broj zaposlenih 31.12.2022.	Potreban broj za zapošljavanje
Pomoćnik direktora	1	1	/
Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja	4	3	1
Odsjek za promet i sertifikaciju sjemena i sadnog materijala, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse	4	1	3
Odsjek za promet i registraciju sredstva za zaštitu i ishranu bilja	4	2	2
Odsjek za fitosanitarnu inspekciju	23	17	6
UKUPNO	36	24	12

Sistematizacijom je uspostavljeno i Odjeljenje za reviziju službenih kontrola i sistematizovana su četiri radna mjesta koja nisu popunjena.

POGLAVLJE 13 - RIBARSTVO

13.1. Zakonodavni okvir

U cilju ispunjenja prvog završnog mjerila, Vlada je 10. XI 2022. utvrdila Predlog zakona o organizovanju tržišta u ribarstvu i akvakulturi. Takođe, Vlada je je 24. XI 2022. utvrdila Predlog zakona o strukturnim mjerama i dodjeli državne pomoći u ribarstvu i akvakulturi. Oba zakona nalaze se u skupštinskoj proceduri.

U svrhu izrade nove Strategije ribarstva Crne Gore 2023-2028, sa Akcionim planom, za prenošenje, implementaciju i sprovođenje pravne tekovine EU, MPŠV je kroz projekat MIDAS 2 angažovalo konsultanta za izradu Strategije. Dostavljen je nacrt i u toku je razmatranje u okviru MPŠV i tima Svjetske banke koji je zadužen za MIDAS 2 projekat.

Iako je dostavljanje finalnog Nacrta strategije za ribarstvo EK na uvid i mišljenje planirano za II kvartal 2023 očekuje se da finalni Nacrt strategije bude završen najkasnije u avgustu 2023.

Crna Gora prepoznaje značaj Svjetske trgovinske organizacije (STO) i u cilju usaglašavanja sa EU politikama uključena je u različite STO inicijative. U kontekstu održane 12. Ministarske konferencije (MC 12) u dijelu implementacije preuzetih obaveza, u toku je izrada predloga Zakona kojim se potvrđuje Sporazum o subvencijama u ribarstvu.

Za potrebe izrade Zakona o morskom ribarstvu i marikulturi odobrena je TAIEX podrška te će za te potrebe biti angažovani experti iz Hrvatske. Planirano je utvrđivanje Predloga zakona na Vladi za III Q 2023.

13.2. Ostvareni rezultati

Na osnovu Memoranduma o saradnji za 2021. potpisanog sa AdriaMed projektom, implementirane su i aktivnosti razvoja novih funkcionalnosti u okviru postojećih podsistema Ribarskog informacionog sistema i uspostavljanja sistema elektronskog izdavanja dozvola za sportsko-rekreativni ribolov na moru.

Novi Memorandum o saradnji sa AdriaMed projektom za 2022-2023, potpisan u decembru 2022. obuhvata aktivnosti za dalji razvoj određenih djelova Ribarskog informacionog sistema, prikupljanje i obradu socio-ekonomskih podataka, izradu višegodišnjih planova upravljanja za različite tipove resursa, kao i izgradnju mjesta prve prodaje na Skadarskom jezeru. Implementacija navedenih aktivnosti je u toku.

Nastavljena je implementacija Programa prikupljanja podataka (DCF-DCRF) u potpunosti, kako podataka iz komercijalnog ulova, tako i bioloških podataka.

Nastavljeno je sa realizacijom projekta „Održivi i inovativni lanac vrijednosti poljoprivrednih i ribarskih proizvoda u cilju unaprijeđenja tržišta za MSP“ – „Food4Health“, koji pripada INTERREG IPA II prekograničnom programu saradnje za Albaniju, Italiju i Crnu Goru. Nastavljena je procedura stavljanja u funkciju laboratorije za inovativna istraživanja iz oblasti marikulture i mrijestilišta kamenica (*Ostrea edulis*). Takođe, u toku je i stvaranje preduslova za zaštitu geografskog porijekla školjke mušulje koja se uzgaja na području Bokokotorskog zaliva.

U junu 2022, u Direkciji za strukturne mjere, državnu pomoć i organizaciju tržišta u ribarstvu i akvakulturi zaposleno je jedno lice. Krajem 2022, raspisan je konkurs za prijem još jednog službenika u istoj Direkciji.

MIDAS 2

Sektor ribarstva, kroz MIDAS 2 projekat se podržava na sljedeći način:

Direktna podrška profesionalnim ribarima za modernizaciju ribarske flote ostvaruje se u formi grantova za nabavku novih brodova, rekonstrukciju postojećih, nabavku opreme za navigaciju i poboljšanje bezbjednosti na plovilima i slično.

Modernizacija sektora ribarstva kroz MIDAS 2 projekat obuhvata investiciju u izgradnju, rekonstrukciju i opremanja luka za ribarska plovila, izgradnju mjesta prvog iskrcaja i prve prodaje, kao i unapređivanje statistike ulova opremanjima mjesta iskrcaja sa odgovarajućim sistemima za unošenje količine izlovljene ribe.

U cilju jačanja institucionalnog kapaciteta odnosno administrativnih kapaciteta Direktorata za ribarstvo, kao i inspekcije i kontrole, kroz ovaj projekat planirano je organizovanje obuka, studijskih posjeta, nabavka opreme za inspekciju kao i unapređivanje rada i profesionalizacija udruženja ribara.

Tokom 2022. i tokom I kvartala 2023. realizovane su sljedeće aktivnosti:

Prva grant podrška za investicije u ribolovne plovne objekte, uključujući ribolovnu opremu i elektronske uređaje – nakon sprovedene administrativne i terenske konrole, do kraja marta 2023. su uspješno nabavljena dva plovila, ukupne vrijednosti 185.511,04 eura, dok je bespovratna podrška od 80% iznosila 148.408,83 eura. Do kraja juna 2023. očekuje se nabavka još četiri plovila, ukupne vrijednosti 705.427,70 eura i podrške u iznosu 564.342,16 eura.

Drugi javni poziv za investicije u ribolovne plovne objekte, uključujući ribolovnu opremu i elektronske uređaje, je objavljen 20. III 2023. i zahtjevi za bespovratnu podršku, u iznosu od 70% ukupne investicije, se dostavljaju do 20. V 2023. Minimalni iznos planirane investicije kroz Drugi javni poziv iznosi 15.000,00 eura, dok je maksimalni iznos planirane investicije 200.000,00 eura, odnosno do 1.000.000,00 eura, ukoliko je predmet investicije nabavka plovila tipa „TO“, čija je dužina od 10,01 do 20m LOA.

Podrška u okviru ove mjere ima za cilj pružanje bespovratne podrške investicijama u zamjeni starih sa novim ribolovnim plovnim objektima, kako bi se u sektoru ribarstva Crne Gore uvele i primijenile mjere održivog, isplativog i efikasnog ulova ribe i drugih morskih organizama, povećala tržišna konkurentnost i dostigli evropski standardi u bezbjednosti hrane koja potiče iz ulova.

Rekonstrukcija i opremanje ribarskih luka: konsultantska kompanija za izradu procjene uticaja na životnu sredinu i socijalnih uticaja za buduću ribarsku luku na lokaciji Rt Đeran je pripremila Nacr elaborata o uticaju na životnu sredinu i socijalni uticaj, za koji je održana javna rasprava u januaru 2023. i za koji se očekuju komentari Agencije za zaštitu životne sredine. U vezi sa potencijalnom izgradnjom luke, MPŠV je Svjetskoj banci uputilo zahtjev za dodatnim finansiranjem, kako bi se ova aktivnost realizovala.

I pored iniciranja MPŠV da se u okviru AD Marina Bar pokrenu sve neophodne aktivnosti u rješavanju imovinsko-pravnih pitanja kako bi se stvorio pravni osnov za početak rekonstrukcije dijela ove marine za ribarsku luku, nije bilo daljih konkretnih koraka od kojih zavisi realizacija ove aktivnosti. Ovo se prevashodno odnosi na ostale institucije od kojih takođe zavisi donošenje konačne odluke (MKI, AD Marina Bar).

EUSAIR

Nastavljene su aktivnosti na implementaciji Evropske strategije za Jadransko – jonski region (EUSAIR), naročito u pogledu implementacije prvog stuba Strategije koji se odnosi na Plavi rast i kojim zajedno koordiniraju Crna Gora i Grčka. Održan je redovni 16. sastanak Tematske nadzorne grupe za Plavi rast, 7. XII 2022. na kojem je, između ostalih važnih tema, započeta diskusija kako pristupiti reviziji Akcionog plana EUSAIR-a na tematskom nivou, a prezentovani su i dokumenti koji predstavljaju osnovu za reviziju i na koji način ih treba koristiti, kao i postavljeni rokovi za dostavljanje inputa od strane zemalja koje implementiraju EUSAIR.

POGLAVLJE 22 – REGIONALNA POLITIKA I KOORDINACIJA STRUKTURNIH INSTRUMENTATA

Kada je u pitanju sprovođenje **pretpristupne podrške EU**, nastavljene su redovne aktivnosti koje se tiču programiranja i sprovođenja programa i projekata koje finansira EU u Crnoj Gori. U okviru Instrumenta za pretpristupnu podršku (IPA), kada je riječ o IPA 2014-2020 (IPA II) nastavljen je rad na sprovođenju preostalih akcija koje su obuhvaćene programima IPA 2016, IPA 2017 i Programom Evropske unije i Crne Gore za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu 2015-2017. Dodatno, tokom izvještajnog perioda intenziviran je rad na ugovaranju programa IPA 2018, u okviru kog je rok za ugovaranje istekao 2. XII 2022, i sva raspoloživa sredstva EU i nacionalnog kofinansiranja su ugovorena u okviru navedenog roka. Kod programa IPA 2020 nastavljen je rad na ugovaranju sredstava, uz pažljivo praćenje dinamike sprovođenja tenderskih procedura, kako bi ugovori bili potpisani do kraja avgusta 2023, shodno Finansijskom sporazumu za ovaj program. I pored organizacionih nestabilnosti i

promjene strukture resornih ministarstava, sve aktivnosti u vezi sa indirektnim upravljanjem IPA-e se realizuju redovno, uključujući i pripremu za akreditaciju struktura za prve IPA III programe u indirektnom upravljanju od strane države korisnice. Po pitanju dijela IPA programa i sredstava kojima Crna Gora samostalno upravlja u sistemu indirektnog upravljanja, trenutno stanje po pitanju ugovorenosti i utroška dostupnih sredstava je dato sljedećom tabelom:

Program	Dostupna sredstva (EU dio)	Ugovoreno (EU dio, €)	Ugovoreno (EU dio, %)
CAP 2014	21,288,220.01	20,961,616.09	98.47%
CAP 2015	1,684,580.34	1,597,951.00	94.86%
CAP 2016	13,028,926.63	10,732,236.43	82.37%
CAP 2017	13,511,103.00	11,982,791.44	88.69%
CAP 2018	24,539,137.00	23,778,435.92	96.90%
CAP 2020	8,852,499.98	1,772,183.55	20.02%
SOPEES	15,300,000.00	14,917,737.26	97.50%
CBC MNE-ALB 2014-2020	10,710,000.00	7,529,307.48	70.30%
CBC MNE-KOS 2014-2020	7,560,000.00	7,239,815.07	95.76%
IPARD	37,273,974.07	24,462,843.12	65.63%
Ukupno IPA II	153,748,441.02	124,974,917.36	81.29%

Kada je u pitanju Akcioni plan za ispunjavanje zahtjeva kohezione politike EU, ključne aktivnosti pregovaračke radne grupe za poglavlje 22, koja je ponovo formalno formirana od strane Vlade u martu 2023. godine, biće u narednom periodu usmjerene na ažuriranje akcionog plana, shodno preporukama iz Izveštaja za Crnu Goru iz prethodne godine. Zbog specifičnosti materije i iskustva iz država članica EU koje je neophodno u vezi sa funkcionisanjem sistema za upravljanje fondovima EU nakon članstva, ključne aktivnosti biće sprovedene uz tehničku podršku koju finansira EU, a čije ugovaranje se očekuje do sredine 2023. godine.

Što se tiče **institucionalnog okvira** za evropske strukturne i investicione (ESI) fondove, planirano je da se isti formalno i pravno definiše usvajanjem Zakona o evropskim strukturnim i investicionim fondovima. Usvajanje ovog zakona je, prema Mapi puta za ispunjenje preostalih obaveza u odnosu na privremeno zatvaranje pregovaračkog poglavlja 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata, planirana za III kvartal 2024. Inicijalne aktivnosti na kreiranju prijedloga referentnih struktura su otpočele, kroz sagledavanje najboljih praksi i naučenih lekcija u dijelu adekvatnog funkcionisanja okvira, uvažavajući optimalan model komunikacije i izvještavanja, kao i jasno prepoznatih nadležnosti kako institucija koje će biti uključene u sprovođenje podrške, tako i ključnih nosilaca zaduženja u okviru pojedinačnih institucija.

Kada je u pitanju institucionalni okvir za pretpristupnu podršku EU, u okviru obaveza na pripremi institucionalnog i zakonodavnog okvira za sprovođenje indirektnog upravljanja u okviru finansijske perspektive IPA III, a imajući u vidu neophodnost usaglašavanja pravnih akata Evropske unije sa nacionalnim zakonodavstvom, izmjenama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, koje su usvojene 28. februara 2023, stvoreni su pravni preduslovi za dalje formiranje nacionalnog zakonodavnog okvira za implementaciju programa iz finansijske perspektive IPA III.

Nadalje, pripremljeni su nacrti ključnih nacionalnih dokumenata za sprovođenje IPA III perspektive, čije se usvajanje i stupanje na snagu očekuje u narednom periodu i to:

- Uredba o bližoj organizaciji indirektnog upravljanja sprovođenja finansijske podrške u okviru instrumenta pretpristupne podrške Evropske unije;
- Odluka o imenovanju lica odgovornih za vršenje decentralizovanog i/ili indirektnog upravljanja pretpristupnim fondovima Evropske unije;
- Implementacioni i operativni sporazumi između relevantnih tijela koja će biti dio strukture za indirektno upravljanje;
- Radni sporazumi sa korisničkim institucijama u procesu implementacije.

Tokom izvještajnog perioda, pripremljeni su i zahtjevi za povjeravanje izvršenja budžetskih zadataka za programe IPA III - Godišnji akcioni program IPA 2021 i 2 prekogranična programa Crna Gora Kosovo i Crna Gora Albanija 2021-2027. Paket akreditacije je dostavljen Evropskoj komisiji početkom aprila 2023.

Godišnje izjave o upravljanju za 2022. za pojedinačne programe koji se sprovode u okviru IPA II, sa pratećim izvještajima, su upućene Evropskoj komisiji u skladu sa propisanim vremenskim okvirom - 15. februara 2023. U relevantnim NAO izvještajima o procjeni funkcionalnosti unutrašnjeg kontrolnog okvira, koji prate godišnje izjave o upravljanju za pojedinačne programe, izdato je nekoliko rezervacija za IPA tijela, koje se uglavnom odnose na nedostatke kadrovskih kapaciteta i adekvatne podjele nadležnosti i poslova, kao i slabosti kada je pitanju pravovremena i adekvatna interna i eksterna komunikacija u okviru struktura.

Osim navedenog, početo je s pripremom dokumentacije za zatvaranje dva programa - bilateralni programi prekogranične saradnje sa Albanijom za 2014. i 2015. Definisani rokovi za zatvaranje programa su 15. maj 2023. za program 2014 i 15. jun 2023. za program 2015.

U oblasti **administrativnih kapaciteta**, sve aktivnosti vezane uz indirektno upravljanje sprovodile su se redovno, iako su na uspostavljeni IPA sistem djelimično uticale brojne i značajne promjene, kako organizacione tako i kadrovske. Nastavljen je razvoj kapaciteta IPA struktura i zapošljavanje novog kadra, ali uz i dalje značajan nedostatak obučenog kadra, prije svega u ugovaračkim tijelima, kao i u nekim jedinicama za sprovođenje projekata u resornim ministarstvima. U dijelu koji se odnosi na politiku zadržavanja kadra, Vlada je prethodno usvojila Odluku o dodatku na zarade za IPA strukture u decentralizovanom/centralizovanom, indirektnom/direktnom i zajedničkom upravljanju, omogućavajući povećanje zarada zaposlenima u IPA strukturi do 30%. Politika je zadržavanja kadra je nastavljena i redovno primjenjivana tokom izvještajnog perioda. U saradnji sa Upravom za ljudske resurse uspješno se sprovodi specifični program obuka u oblasti upravljanja IPA sredstvima i na osnovu njega definisani plan obuka za 2023.

U oblasti **programiranja**, u vezi s priprema za korišćenje IPA III sredstava, 2. novembra 2022. godine stupio je na snagu Okvirni finansijski sporazum o partnerstvu između Evropske unije i Crne Gore, koju predstavlja Vlada Crne Gore, o modelima sprovođenja finansijske podrške Evropske unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta za pretpristupnu podršku (IPA), čime su kreirani preduslovi za ugovaranje i trošenje sredstava EU koja su Crnoj Gori na raspolaganju kroz finansijsku perspektivu IPA III, i ispunjeni preduslovi za postpisivanje i prvih finansijskih sporazuma. S tim u vezi, Finansijski sporazum između Vlade Crne Gore i Evropske komisije o IPA godišnjem akcionom programu za Crnu Goru za 2021. godinu je potpisan 15. decembra 2022. godine.

U dijelu programiranja IPA-e III, nakon višemjesečnih konsultacija sa resornim ministarstvima, 5. decembra 2022. godine Evropska komisija je usvojila Godišnji akcioni program za Crnu Goru za 2022. godinu, za koji je opredijeljeno preko 37,7 miliona eura za podršku, između ostalog, reformi javne uprave i za integrisano upravljanje granicom. Dodatno, u skladu sa smjernicama dobijenim od Evropske komisije, tokom 2022. godine nastavljeno je sa

programiranjem programa IPA 2023. S tim u vezi, tokom jula 2022. godine, Evropskoj komisiji su dostavljeni prvi nacrti koncepata projekata za ovaj program, kao i unaprijeđena verzija Strateškog odgovora za IPA-u III.

Međutim, kao odgovor na energetska krizu na Zapadnom Balkanu uzrokovanu ratom u Ukrajini, Evropska komisija je odlučila da sredstva planirana za program IPA 2023, prenamjeni za podršku ublažavanju iste, čime je Crna Gora podržana sa 30 miliona direktne budžetske podrške, dok su projektni prijedlozi, inicijalno planirani za podršku kroz IPA 2023, pomjereni za podršku kroz program IPA 2024, za koji su prvi nacrti akcionih dokumenata pripremljeni i dostavljeni Evropskoj komisiji početkom aprila 2023.

Kada je u pitanju programiranje u oblasti programa teritorijalne saradnje, tokom izvještajnog perioda su odobreni novi projekti u okviru bilateralnih prekograničnih programa Crna Gora-Albanija, Crna Gora-Kosovo i Srbija-Crna Gora, kao i projekti u okviru transnacionalnog programa Euro MED. Takođe, usvojena su programska dokumenta za programe teritorijalne i prekogranične saradnje u kojima Crna Gora učestvuje u okviru IPA III za period 2021-2027

Radna grupa za poglavlje 22 nastavila je sa analizom zahtjeva *Regulative Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) br. 2021/1060 od 24. VI 2021. o utvrđivanju zajedničkih odredbi o Evropskom fondu za regionalni razvoj, Evropskom socijalnom fondu plus, Kohezijskom fondu, Fondu za pravednu tranziciju i Evropskom fondu za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu te finansijskih pravila za njih i za Fond za azil, migracije i integraciju, Fond za unutrašnju bezbjednost i Instrument za finansijsku podršku u području upravljanja granicama i vizne politike*, kako bi pravovremeno pristupila pripremi plana aktivnosti za izradu Sporazuma o partnerstvu i Operativnog sporazuma, shodno zahtjevima definisanim završnim mjerilima.

Kada su u pitanju **monitoring i evaluacija**, nastavljene su redovne aktivnosti po ovom pitanju, u skladu s procedurama za programe i projekte Ipe. U cilju praćenja sprovođenja projekata iz IPA II finansijske perspektive, sastanak Sektorskog nadglednog odbora, u vidu dvodnevni sastanaka grupisanih po IPA II sektorima, održan je 9. i 10. juna 2022. godine. Umjesto održavanja drugog polugodišnjeg sastanka, u dogovoru sa Delegacijom EU i uskladu sa relevantnim Priručnikom o procedurama, sprovedena je pisana procedura 7. decembra 2022. godine. Dodatno, sastanak Nadglednog IPA odbora je održan 9. decembra 2022. godine, uz aktivno učešće svih djelova IPA strukture. Pripremne aktivnosti za evaluaciju dodatnih projekata iz programa IPA 2017 i IPA 2020 su takođe nastavljene tokom izvještajnog perioda, uz obezbijedene izvore finansiranja evaluacija iz IPA sredstava.

POGLAVLJE 33 - FINANSIJSKE I BUDŽETSKE ODREDBE

33.1. Realizacija aktivnosti

U okviru ovog poglavlja, a u skladu sa preporukama iz Izvještaja o napretku za 2022. i definisanog završnog mjerila za zatvaranje poglavlja, potrebno je da Crna Gora poveća svoje administrativne kapacitete kako bi obezbijedila da od pristupanja pravilno planira, obračunava, prikuplja, plaća, kontroliše i izvještava EU o vlastitim sredstvima u skladu sa regulativom EU.

U tom smislu, a imajući u vidu aktivnosti na ispunjenju završnog mjerila za pregovaračko poglavlje 33 – Finansijske i budžetske odredbe, Ministarstvo finansija je u saradnji sa delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori u maju 2022. otpočelo realizaciju projekta „Unaprijeđenje sistema sopstvenih sredstava EU u Crnoj Gori“, vrijednosti 225.000,00 eura koji će trajati do maja 2023.

Unaprjeđenje sistema sopstvenih sredstava, u okviru aktivnosti Projekta, planirano je kroz paralelni razvoj tri komponente.

Prva komponenta odnosi se na razvoj kapaciteta u svim institucijama nosiocima aktivnosti za uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava EU u Crnoj Gori,

Druga komponenta obuhvata uspostavljanje procedura i jačanje institucionalnog okvira,

Treća komponenta obuhvata usklađivanje zakonodavstva u oblasti sopstvenih sredstava koje se ogleda u analizi postojećeg zakonodavstva u dijelu prepoznavanja prostora i davanje preporuka za unaprjeđenje zakonodavnog okvira.

Nakon ekspertske misije i razmjene relevantnih informacija sa institucijama koje su nosioci aktivnosti, usvojen je Početni izvještaj sa jasno definisanim aktivnostima i rokovima za ispunjenje.

Tokom izvještajnog perioda realizovane su sljedeće aktivnosti od značaja za uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava:

U decembru 2022. pripremljen je dokument - Analiza nedostataka i preporuka za usklađivanje regulatornog okvira za uspostavljanje sistema upravljanja sopstvenim sredstvima, u skladu s pravnom tekovinom. Ovaj dokument sadrži detaljnu analizu zahtjeva EU i usklađenosti nacionalnog pravnog okvira, uključujući propise o procedurama i procesima, koji bi trebalo da se uspostave za potrebe upravljanja sopstvenim sredstvima EU.

Skupština je 28. II 2023. usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, ("Sl. list Crne Gore, broj 27/23), kojim je definisano poglavlje koje se odnosi na Sopstvena sredstva Evropske unije. Navedenim odredbama stvara se zakonski osnov za uplatu sredstava koja se godišnjim zakonom o budžetu planiraju i uplaćuju u budžet Evropske unije, u skladu sa propisima Evropske unije o sistemu sopstvenih sredstava.

U skladu sa zakonom bliži postupak planiranja sopstvenih sredstava EU u Crnoj Gori propisaće se podzakonskim aktom Vlade Crne Gore u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

U martu 2023. pripremljen je Nacrt Priručnika za upravljanje sopstvenim sredstvima Evropske Unije u Crnoj Gori. Nacrt Priručnika sadrži pregled svih obaveza, procedura, odgovornih institucija, pregled aktuelne regulative EU i forme izveštaja koji se šalju Evropskoj komisiji tokom postupka izvještavanja.

Podaci o bruto domaćem proizvodu (BDP) i bruto nacionalnom dohotku (BND) za 2021. objavljeni su na sajtu Uprave za statistiku Crne Gore u septembru 2022. Takođe, Uprava za statistiku je u novembru 2022. objavila Tabele ponude i upotrebe (SUT) za 2013. godinu, koje će biti osnova za eksperimentalni rad na pripremi prosječne ponderisane stope PDV-a koje je planirano projektom „Unaprjeđenje sistema sopstvenih sredstava EU u Crnoj Gori“. Uprava za statistiku nastavlja sa radom i eksperimentalnim obračunom SUT-a za naredne godine.

Vlada je u julu 2022. usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji akcionog plana za uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava Evropske unije u Crnoj Gori za 2021. godinu. Fokus u realizaciji aktivnosti tokom 2021. je bio usmjeren na jačanju kapaciteta u skladu sa preporukama iz Izveštaja Evropske komisije o Crnoj Gori u cilju praćenja sprovedenih i planiranja budućih aktivnosti na ovom planu.

33.2. Porez na dodatu vrijednost

Skupština je 29. XII 2022. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost ("Sl. list Crne Gore, broj 3/23), kojim se predviđa dodatno usklađivanje sa Direktivom Savjeta EU 2006/112 o zajedničkom

sistemu PDV i propisuje poresko oslobođenje pri uvozu prirodnog gasa, električne energije ili energije za grijanje ili hlađenje preko prenosne, transportne ili distributivne mreža ili bilo koje mreže priključene na takav sistem kao i uvoz prirodnog gasa koji se puni iz nekog plovila za prevoz prirodnog gasa u sistem za prirodni gas ili u mrežu proizvodnih gasovoda.

U cilju daljeg usklađivanja Zakona sa predmetnom direktivom navedenim zakonom se uvodi poseban postupak oporezivanje prometa investicionog zlata.

Ovim zakonom se predviđa i uvođenje novog zakonskog rješenja kojim se na drugačiji način uređuje oporezivanje poreskih obveznika (strano pravno i fizičko lice) koji nemaju sjedište ili stalnu poslovnu jedinicu, prebivalište ili boravište u Crnu Goru i obavljaju isključivo povremeni međunarodni drumski prevoz putnika u Crnoj Gori, odnosno na dio usluge prevoza putnika koji se obavlja u Crnoj Gori.

33.3. Tradicionalna sopstvena sredstva

Skupština je u julu usvojila Carinski zakon ("Sl. listu CG", broj 86/22), koji se primjenjuje se od 11.II 2023. Carinskim zakonom postignut je izuzetno visok nivo usaglašenosti sa novim Carinskim zakonom Unije.

Novim Carinskim zakonom je unaprijeđena komunikacija između carinske službe i privrednih subjekata, koja će se obavljati elektronskim putem, što će svakako doprinijeti većoj pravnoj sigurnosti, pojednostavljenju, modernizaciji i racionalizaciji carinskih procedura u skladu sa savremenim potrebama. Za punu primjenu novog Carinskog zakona potrebno je razviti nove i nadograditi postojeće IT sisteme, što zahtjeva izvjesno vrijeme, te će se primjena odredbi koje regulišu upotrebu elektronskih sistema koji nijesu trenutno operativni, odložiti do njihovog uspostavljanja, što je praksa i u Evropskoj uniji.

U cilju što efikasnije realizacije daljih aktivnosti koje se odnose na unaprjeđenje IT sistema Uprave prihoda i carina u dijelu generisanja izvještaja koji se odnose na A i B račune, sa kompletnim revizorskim tragom od utvrđivanja potraživanja do njegove isplate, naknadne kontrole, administrativnih procedura i sve druge radnje vezane za naplatu svih carina u ime EK, u okviru Projekta pripremljena je detaljna Funkcionalna specifikacija, uz očekivanja da će navedena funkcionalnost biti operativna za testiranje u 2023.

Donijet je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu podnošenja carinske deklaracije i drugih obrazaca koji se upotrebljavaju u carinskom postupku ("Sl. list CG", broj 76/22), koji se primjenjuje se od 1. X 2022.

Donijeta je Uredba o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti (Sl. List, broj 26/2023), koja je u primjeni je od 7. III 2023, čime je postignuto usklađivanje sistema otpisa carinskog duga sa članom 17.2 (2) Uredbe Savjeta br. 1150/2000 o sprovođenju odluke 2007/436/EZ, EUROATOM, kao i usklađivanje u pogledu visine iznosa do kojih se neće sprovesti naknadno knjiženje uvozne ili izvozne carine.

U decembru 2022. pripremljen je Nacrt Uputstva o priznavanju i otpisu nenaplativih carina, posebnih, antidampinških, kompenzacionih dažbina, kamata i kazni. Ovo uputstvo se donosi u skladu sa članom 13 Uredbe Savjeta (EU, Euratom) br. 609/2014 o Metodama i postupku za stavljanje na raspolaganje tradicionalnih sopstvenih sredstava i sopstvenih sredstava koja se zasnivaju na PDV-u i BND-u, kao i o mjerama za zadovoljavanje potreba za gotovinom.

33.4. Administrativni kapaciteti

Prva komponenta Projekta odnosi se na razvoj kapaciteta u svim institucijama nosiocima aktivnosti za uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava EU u Crnoj Gori, u okviru koje se radilo na upoznavanju administrativnih kapaciteta

institucija - nosioca aktivnosti sa svim obavezama, procedurama, ulogom odgovornih institucija, pregledom aktuelne regulative EU i pripremi izveštaja koji se šalju Evropskoj komisiji tokom postupka izvještavanja.

Takođe, u periodu 8-12. XI 2022. organizovana je studijska posjeta Republici Hrvatskoj s ciljem analize stanja i definisanja mape puta u ispunjenju završnih mjerila. U okviru studijske posjete organizovane su posjete Ministarstvu finansija, Carinskoj upravi, Poreskoj upravi i Državnom zavodu za statistiku. Ono što je prepoznato kao važna uloga Ministarstva finansija je koordinacija između institucija koje su potrebne za pravilno planiranje, plaćanja i izvještavanje o sopstvenim sredstvima.

KLASTER 6: VANJSKI ODNOSI

POGLAVLJE 30 – VANJSKI ODNOSI

30.1. SVJETSKA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA (STO)

U okviru Svjetske trgovinske organizacije (STO) u dijelu pristupa tržištu roba/crnogorske Liste koncesija, Vlada je 15. XII 2022. donijela Uredbu o carinskoj tarifi za 2023. („Sl. list CG”, broj 148/22). Pomenutom uredbom su, pored usklađivanja s Kombinovanom nomenklaturom EU za 2023⁵¹, utvrđene i visine carinskih stopa i obaveze definisane STO Ministarskom deklaracijom o proširenju trgovine proizvodima informacione tehnologije (ITA/ITA2 Sporazum)⁵².

Uspostavljanje nacionalnog jedinstvenog šaltera u prekograničnoj trgovini je obaveza koja je proistekla iz STO Sporazuma o olakšicama u trgovini (TFA) i implementacija jedinstvenog šaltera se smatra jednom od ambicioznijih mjera za olakšavanje trgovine. Pripremajući se za realizaciju ove mjere, Vlada je, uz podršku Međunarodne finansijske korporacije (IFC), izradila Mapu puta za razvoj i implementaciju nacionalnog jedinstvenog šaltera u Crnoj Gori⁵³. Mapa puta je pripremni dokument kojim su predviđene ključne odluke koje donose zainteresovane strane u vezi sa tim kakav će nacionalni jedinstveni šalter biti, šta će podrazumijevati i kako će funkcionisati i predstavlja kompletan vodič za implementaciju ovog elektronskog sistema. Sredstva za implementaciju nacionalnog jedinstvenog šaltera su obezbijedena posredstvom kreditnog aranžmana sa Svjetskom bankom, koji je potpisan u februaru 2023. Takođe, u kontekstu TFA, Vlada je 24. II 2023. donijela Uredbu o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti („Sl. list CG”, broj 26/23), koja predstavlja najobuhvatniji podzakonski akt za primjenu Carinskog zakona („Sl. list CG”, broj 86/22). Donošenje novog Carinskog zakona ima za cilj da olakša protok robe koja tranzitira, ulazi ili izlazi iz Crne Gore, i u tu svrhu, Zakon je usmjeren ka daljem napredovanju u uspostavljanju bespapirnog, integrisanog i elektronskog carinskog okruženja. Pomenuta Uredba će obezbijediti

⁵¹ Regulatorna Komisija br. 2022/1998

⁵² U skladu sa setom STO crnogorskih pristupnih dokumenata tzv. *Accession Package* (“*Terms of Accession*”), koji su usvojeni na STO Ministarskoj konferenciji 17. XII 2011, Crna Gora je postala 154. članica STO 29. IV 2012. U dijelu pristupa tržištu roba, a u skladu sa već preuzetim obavezama zaključno sa 1. I 2023. završeni su svi tranzicioni periodi, i to za: 1. ITA/ITA2 Sporazuma zaključno sa 1. I 2023; 2. Zakon o potvrđivanju Protokola o pristupanju Crne Gore Sporazumu iz Marakeša o osnivanju STO zaključno sa 2022. (sve preuzete obaveze implementirane su 1. I 2022); 3. STO Protokol o izmjeni aneksa sporazuma o trgovini civilnim vazduhoplovima (CV) i Odluku koja se odnosi na pristup tržištu bez kvota i carina za najmanje razvijene zemlje (DFQF for LDCs), obaveze su već implementirane (zaključno sa 2016).

⁵³ Završna radionica povodom izrade Mape puta je održana u Podgorici, 21. III 2023. Mapa puta je sastavljena od seta izvještaja koji sadrže analizu važećeg pravnog okvira Crne Gore i postojećih poslovnih procesa u institucijama sa preporukama za promjene i pojednostavljenja koja su potrebna da bi se omogućio potpuno elektronski jedinstveni šalter.

spvođenje carinskih postupaka i carinskih formalnosti na isti način kao i u državama članicama EU, uz adekvatnu IT podršku. Uredba je u najvećoj mjeri usaglašena s relevantnom regulativom EU⁵⁴.

U vezi s STO 12. Ministarskom konferencijom (MC 12), a koja je održana u junu 2022, u cilju implementacije preuzetih obaveza, u toku je izrada Predloga zakona kojim se potvrđuje Sporazum o subvencijama u ribarstvu⁵⁵.

Crna Gora prepoznaje značaj STO i u cilju usaglašavanja s EU politikama, uključena je u različite STO inicijative⁵⁶. U skladu s pomenutim, u dijelu STO inicijative o domaćoj regulativi u uslugama (JCI), STO Sekretarijatu (u novembru 2022) dostavljen je finalni *Schedule of Specific Commitments* za Crnu Goru⁵⁷. Takođe, u kontekstu JCI, a u vezi s procedurama certifikacije (STO dokument S/L/84), Crna Gora je, u saradnji s Misijom EU u Ženevi, uključena u aktivnosti koje se odnose na primjedbe Indije i Južne Afrike u dijelu pravne valjanost inicijative (do sada su održane zajedničke konsultacije članica JCI sa Južnom Afrikom 10. III 2023, kao i bilateralne konsultacije Crne Gore i Indije 17. III 2023). Kako nakon završenih konsultacija Indija i Južna Afrika nisu povukle primjedbe na dostavljene zahtjeve za certifikaciju nije moguće sprovesti dalje postupke certifikacije u skladu sa STO dokumentom S/L/84. Članice koje su podržale inicijativu JSI (između ostalih EU i Crna Gora) razmatraju prelazak na proceduru u skladu sa STO dokumentom S/L/80, što bi iziskivalo dužu proceduru uz mogućnost otvaranja arbitražnog postupka s članicama koje podnesu primjedbe.

30.2. NAJNOVIJI PODACI O TRGOVINI (UVOZ I IZVOZ)

Preliminarni podaci o spoljnotrgovinskoj robnoj razmjeni Crne Gore za period januar - decembar 2022, dati su u Aneksu broj 3 preliminarni podaci su obrađeni po specijalnom trgovinskom sistemu shodno pravnoj tekovini EU koja se primjenjuje na statistiku o trgovini robom⁵⁸.

30.3. REŽIM SPOLJNE TRGOVINE KONTROLISANOM ROBOM

30.3.1. Zakonodavni okvir

U toku je komunikacija sa Evropskom komisijom u vezi sa pripremljenim Nacrtom zakona o spoljnoj trgovini robom i uslugama koje mogu da se koriste za izvršenje smrtne kazne, mučenje ili drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje.⁵⁹

30.3.2. Multilateralni režimi kontrole izvoza (WA i AG)

Crna Gora se nalazi u procesu priključenja Vasenarskom aranžmanu (WA). U toku su aktivnosti koje se odnose na posjetu (4. IV 2023) delegacije izvjestilaca za Crnu Goru, koju čine predstavnici vlada Njemačke, Slovenije i Bugarske, posjetice Crnu Goru radi procjene napretka u ispunjavanju kriterijuma WA⁶⁰. Crna Gora je ispunila sve formalne uslove, koje aplikacioni proces podrazumijeva i odgovorila na zahtjeve zemalja članica. Ono što će odrediti bilans zahtjeva za članstvo Crne Gore, jeste podrška zemalja članica, kao i politička klima unutar WA.

⁵⁴ Detaljnije informacije u dijelu usaglašavanja sa EU, Uredbe o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti biće obuhvaćene kroz poglavlje 29.

⁵⁵ Protocol amending the Marrakesh Agreement establishing the World Trade Organization Agreement on Fisheries Subsidies

⁵⁶ Učešće u zajedničkim inicijativama (*Participation in joint initiatives - [Investment facilitation for development](#); [E-commerce](#); [MSMEs](#); [Domestic regulation of trade in services](#)*). Učešće u ekološkim inicijativama (*Participation in environmental initiatives - [Fossil Fuel Subsidy Reform](#); [Trade and environmental sustainability](#)*).

⁵⁷ Zaključno sa januarom 2023. ukupno 61 članica je prihvatila dodatne obaveze po osnovu JCI.

⁵⁸ European legislation applicable to the statistics relating to the trading of goods.

⁵⁹ Nacrt zakona je pripremljen i dostavljen EK 1. VIII 2022. Odgovori na komentare EK u odnosu na nacrt ovog zakona dostavljeni su 29. XI 2022, dodatna pojašnjenja dostavljena 12. XII 2022, kao i 21. III 2023. Utvrđivanje Predloga zakona planirano je za IV kvartal 2023.

⁶⁰ Tokom posjete, Ministarstvo vanjskih poslova će organizovati sastanke sa predstavnicima relevantnih institucija – Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvom odbrane, Ministarstvom unutrašnjih poslova i Upravom prihoda i carina.

U odnosu na pristupanje Australijskoj grupi (AG), u toku je priprema formalne aplikacije koja će sadržati detaljne informacije o zakonodavnom okviru i politici izvozne kontrole, te mjerama implementacije relevantnim za ciljeve AG.

30.4. IZVOZNI KREDITI

Crna Gora je, uz pomoć Hrvatske banke za obnovu i razvoj (HBOR), pripremila Nacrt uredbe o osiguranju izvoznih kredita od netržišnih rizika, čiji je tekst tokom februara 2023. finalno usaglašan s preporukama HBOR-a. U toku su javne konsultacije o Nacrtu uredbe. Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2023-2024. predviđeno njeno usvajanje u IV kvartalu 2023. Napominjemo da IRF do sada nije izdavao izvozne kredite.

30.5. SPORAZUMI O SLOBODNOJ TRGOVINI (FTA)

Zakon o potvrđivanju Protokola I Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i Republike Turske i Protokola III o trgovini uslugama Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i Republike Turske donijet je 29. XII 2021. S obzirom da su obje države, shodno završnim odredbama protokola, ispunile svoje unutrašnje pravne procedure za stupanje na snagu i o tome, diplomatskim putem, jedna drugu obavijestile, navedeni protokoli (I i III) su stupili na snagu 1. VII 2022.

U cilju stvaranja uslova za jedinstveni početak primjene revidiranih (tranzicionih) PEM pravila porijekla, tokom 2022.⁶¹ stupile su na snagu izmjene i dopune sporazuma o slobodnoj trgovini sa EFTA zemljama, dok je Savjet za stabilizaciju i pridruživanje EU i Crne Gore usvojio Odluku broj 1/2022. U odnosu na CEFTA 2006, sve CEFTA strane su okončale nacionalne procedure ratifikacije Odluke Zajedničkog komiteta broj 1/2021, pa je 1. II 2023. otpočela primjena tranzicionih PEM pravila⁶². Na ovaj način, u okviru pomenutih strana, su se stekli uslovi za primjenu revidiranih (tranzicionih) PEM pravila porijekla, dok se s Republikom Turskom primjenjuju trenutna PEM pravila porijekla. Takođe, inicirane su i izmjene FTA s Ukrajinom i s tim u vezi, postojeća bilateralna kumulacija porijekla će biti zamijenjena dijagonalnom kumulacijom (vezivanjem FTA za PEM Konvenciju), ali i PEM tranziciona pravila. Vlada je 24. XI 2022. odredila članove delegacije za vođenje pregovora i pregovori su otpočeti u e-formatu (u skladu sa predhodno definisanom procedurom, Crna Gora je komentare na pregovaračka dokumenta ukrajinskoj strani distribuirala 10. III 2023).

30.5.1. CEFTA 2006 Sporazum i Zajedničko regionalno tržište (CRM) – trgovinska komponenta

U izvještajnom periodu održani su sljedeći sastanci CEFTA tijela, i to: CEFTA Zajednički komitet (22. VI 2022), CEFTA Komitet za kontakt tačke (22. VI 2022; 30. IX 2022; 2. XII 2022; 8 XII 2022), CEFTA Komitet za trgovinske olakšice (29. VI 2022; 22. XI 2022), CEFTA Podkomitet za trgovinu uslugama (23-24. VI 2022; 23-24. XI 2022), CEFTA Podkomitet za netarifne mjere (28. VI 2022; 21. XI 2022), CEFTA Podkomitet za carine i pravila porijekla (9. XI 2022) i CEFTA Zajednički komitet (8. XII 2022).

⁶¹ S obzirom da je izmjenama protokola o porijeklu robe i „metodama administrativne saradnje” u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Crne Gore (od 9. II 2022) i Sporazumu o slobodnoj trgovini između EFTA država i Crne Gore (od 1. IV 2022) otpočela primjena revidiranih (tranzicionih) PEM pravila porijekla, Uprava prihoda i carina je, u saradnji sa USAID-om i Privrednom komorom Crne Gore, 24. VI 2022. organizovala radionicu na kojoj su predstavnicima privredne zajednice predstavljena važeća i tranziciona PEM pravila porijekla, sa detaljnim objašnjenjem o novinama koje su donijela nova pravila.

⁶² Kako je primjena instituta pune kumulacije porijekla i povraćaja ili oslobođenja od carinskih dažbina, u međusobnoj trgovini između CEFTA strana, moguća i shodno sadašnjim PEM pravilima (Odluka br.1/2017 PEM Zajedničkog komiteta) i shodno tranzicionim pravilima, CEFTA strane su se, na tehničkom sastanku održanom 22. II 2023, u cilju razgraničenja njihove primjene dogovorile o načinu popunjavanja uvjerenja o kretanju robe EUR.1 i sačinjavanja izjava o porijeklu. Uprava prihoda i carina je o navedenom izradila obavještenja za carinske službenike i poslovnu zajednicu.

U periodu od 7 – 9. XII 2022. održana je „CEFTA WEEK” konferencija, koja je uslijedila nakon održavanja tematskih sastanaka kontakt tačaka i Zajedničkog Komiteta⁶³, kao tijela za odlučivanje u okviru CEFTA mehanizma. Na navedenoj Konferenciji prezentovani su ostvareni rezultati tokom 2022, u dijelu implementacije CEFTA 2006 i Akcionog plana za uspostavljanje Zajedničkog regionalnog tržišta (CRM AP). Crna Gora je kao naredni predsjedavajući (preuzela od Moldavije 1. I 2023), predstavila prioritete predsjedavanja za 2023. U periodu od 7 – 9. II 2023, u organizaciji CEFTA Sekretarijata, a uz podršku Crne Gore, održano je više onlajn sastanaka na kojima su predstavnicima EK i drugim međunarodnim i regionalnim organizacijama (koje pružaju kontinuiranu podršku u procesu regionalne integracije) predstavljeni prioriteti predsjedavanja Crne Gore i programi rada CEFTA tijela za 2023. Zajednički je konstatovano da je Crna Gora definisala sveobuhvatan radni program, koji podrazumijeva više od 140 aktivnosti kroz 6 Radnih programa i 7 Radnih tijela CEFTA-e, kao i da njegova implementacija zavisi od zajedničkih napora svih CEFTA strana, kako na ekspertskom nivou, tako i na političkom nivou, a sve u cilju realizacije prethodno definisanih prioriteta crnogorskog predsjedavanja u 2023. Crna Gora će, pored predsjedavanja CEFTA 2006, tokom 2023. predsjedavati i sljedećim CEFTA Komitetima i Podkomitetima: Komitetom za kontakt tačke, Komitetom za trgovinske olakšice, Podkomitetom za trgovinu uslugama i Podkomitetom za netarifne barijere.

U toku su pripremne aktivnosti u vezi s revizijom CEFTA Dodatnog protokola 6 (DP 6)⁶⁴, u cilju dodatne liberalizacije trgovine uslugama (pristupa tržištu i nacionalnom tretmanu) CEFTA strana (u skladu sa članom 20 DP 6, kao i tačkom 3.1.1. CRM AP 2021-2024).

CEFTA Dodatni protokol 7 o rješavanju sporova (DP 7) – U kontekstu CEFTA 2006, a u dijelu unaprjeđenja pravila koja se odnose na pitanja rješavanja trgovinskih sporova između CEFTA strana, zaključno sa 31. XII 2022. održano je devet rundi pregovora. Pregovarački proces je nastavljen u okviru predsjedavanja Crne Gore CEFTA sporazumom, i to: 6. III 2023. u onlajn formatu i 29 - 30. III 2023. u Podgorici (10. runda pregovora).

U cilju praćenja efikasnosti primjene mjera i aktivnosti u oblasti trgovinskih olakšica, kao i identifikovanja potencijalnih prepreka trgovini, Uprava prihoda i carina je uz tehničku pomoć Međunarodne finansijske korporacije (IFC), izradila drugu Studiju puštanja robe koja je objavljena 28. VI 2022, na sajtu Uprave prihoda i carina na crnogorskom i engleskom jeziku.

Implementacija Odluke br. 1/2019 na AEOs - U saradnji sa GIZ-om realizuje se i Projekat „Podrška regionalnoj ekonomskoj integraciji” čiji je cilj unapređenje Dodatnog protokola 5, odnosno uzajamno priznavanje AEO programa, uzajamno priznavanje graničnih procedura i dokumentacije i integrisano upravljanje rizikom. Kako Crna Gora planira da ove godine podnese zahtjev CEFTA Sekretarijatu za validaciju crnogorskog AEO programa, dogovorena je neophodna podrška sa GIZ-om za pripremu validacione misije. U okviru ovog projekta nastavljene su i aktivnosti na promociji AEO među privrednim subjektima u Crnoj Gori i obuka carinika uključenih u pripremu odobrenja i učinka prethodne i naknadne kontrole, budući da trenutno u Crnoj Gori tri kompanije imaju AEO status.

Upravljanje rizicima - Crna Gora aktivno učestvuje u CEFTA radnoj grupi za analizu rizika. U drugoj polovini 2022, usaglašena je Odluka u uspostavljanju elektronskog sistema za olakšanje upravljanja rizicima u trgovini robama, a očekuje se da se na narednom sastanku CEFTA Podkomiteta za carine i pravila porijekla, koji je planiran za 10. V 2023, CEFTA strane konačno daju saglasnost za njeno usvajanje na sledećem CEFTA Zajedničkom komitetu.

⁶³ Zbog nemogućnosti postizanja konzenzusta između CEFTA strana sledeće CEFTA Odluke nisu usvojene na Zajedničkom komitetu CEFTA održanom 8. XII 2022. u Briselu, i to: Odluka Zajedničkog Komiteta (ZK) o priznavanju programa AEOS (Ovlašćeni privredni subjekat); Odluka ZK o olakšavanju elektronske trgovine; Odluka ZK o međuvlasničkim uslugama dostave pošiljki; Odluka ZK o izmjeni Odluke 1/2018 o funkcionisanju Sekretarijata i Odluka ZK o izmjeni Odluke 1/2015 Osnivanje tijela CEFTA.

⁶⁴ Skupština je 29. XII 2021. donijela Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola 6 o trgovini uslugama uz sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini - CEFTA Dodatni protokol 6 (DP 6) (Sl. list CG - Međunarodni ugovori”, broj 7/21).

Sistem elektronske razmjene podataka (SEED+) – Nadogradnja sistema sa SEED na SEED+ omogućuje obradu fitosanitarnih, veterinarskih i farmaceutskih sertifikata i razmjenu podataka i dokumenata prvo na nacionalnom nivou, a zatim i razmjena između CEFTA strana, sve preko NT TRACES platforme⁶⁵ koju je razvila EU (TOR za SEED+ je završena). Izvođač radova na projektu izabran je tokom avgusta 2022. Proces ugovaranja je u toku i rok za realizaciju SEED+ projekta je 1. XII 2023. Nastavljene su aktivnosti u okviru SEED+ projekta⁶⁶. Takođe, održan je regionalni sastanak o upravljanju carinskim rizicima CEFTA sa predstavnicima carinskih uprava i predstavnicima inspeksijskih organa (8. XII 2022).

Na osnovu inicijative „Plavi koridori”, a u cilju implementacije CEFTA dodatnog Protokola 5, 9. IX 2022. zaključen je Memorandum o razumijevanju o elektronskoj razmjeni podataka između Uprave prihoda i carina Crne Gore i Agencije za akcize carine i igre na sreću Republike Italije. Elektronska razmjena podataka vrši se putem SEED sistema, i to u Fazi 1 Uprava prihoda i carina Crne Gore dostavlja podatke Agenciji Italije. Takođe, 9. XII 2022. zaključen je i Memorandum o razumijevanju o elektronskoj razmjeni podataka između Uprave prihoda i carina Crne Gore i Uprave carina Hrvatske, a u okviru „Zelenih koridora”. Očekuje se njegova primjena nakon uspostavljanja sistema SEED u Upravi carina Hrvatske. Sredinom novembra 2022. upućena je inicijativa za razmjenu podataka putem SEED-a prema Upravi carina Sjeverne Makedonije.

U okviru SEED+ projekta uz podršku CEFTA-e realizovana je jedna zajednička akcija carinskih i fitosanitarnih službi CEFTA strana u novembru 2022⁶⁷.

E-trgovina – Uz podršku CEFTA i GIZ u oblasti carinske e-trgovine, u periodu 1 – 2. XI 2022. održana je Regionalna radionica za carinsku e-trgovinu na temu „Napredna razmjena poštanskih podataka između ovlašćenih operatera i carine”, na kojoj je kreiran Nacrt preporuka o djelimičnom ili potpunom prenosu EU PDV e-commerce paketa od strane CEFTA strana, kao i eventualne implementacije novog sistema EU ICS2 sistema - uvoznog kontrolnog sistema za redovne ili pojednostavljene carinske procedure za e-commerce. Nacrt preporuka je krajem 2022. odobren od strane CEFTA Podkomiteta za carine i pravila porijekla. U nastavku aktivnosti, u periodu od 29 – 30. III 2023. održana je Regionalna radionica na temu razmjene najavljenih elektronskih podataka između carinskih organa i poštanskih operatera.

U vezi s poboljšanjima MADB (Baza podataka za pristup tržištu), organizovano je nekoliko sastanaka o unapređenju Paketa transparentnosti, posebno za MADB, BTI⁶⁸, TBT, Trgovinski portal i SPS baze podataka sa glavnim fokusom na poboljšanje funkcionalnosti baza podataka i prikupljanju i tačnosti podataka. Radionica o Paketu Transparentnosti održana je 30. VI 2022, gdje su predstavljeni nacrti priručnika i softvera, a 6. i 7. IX 2022. održana je radionica o TBT i SPS MADB u okviru CEFTA Paketa Transparentnosti.

Saradnja s EUIPO-om - Predstavnici Crne Gore su učestvovali na Tehničkoj radionici o nacrtu odluke o CEFTA zajedničkom komitetu za trgovinske aspekte prava intelektualne svojine, koja je u saradnji sa EUIPO-om održana 7. i 8. XII 2022, u Briselu, Belgija.

30.6. OSTALI SPORAZUMI U OBLASTI TRGOVINE Skupština je 20. III 2023. donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Koreje o ekonomskoj saradnji⁶⁹.

⁶⁵ [TRACES TN Documentation \(europa.eu\)](https://traces.tn.documentation.europa.eu)

⁶⁶ Održana su dva sastanka Upravnog odbora: sastanak Upravnog odbora za implementaciju platforme SEED+ (19. V 2022) i sastanak Upravnog odbora SEED+ u okviru Grant Ugovora SEED+ CN (27 i 28. IX 2022).

⁶⁷ JCPA Wood Packaging Material

⁶⁸ Binding Tariff Information (BTI)

⁶⁹ Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Koreje o ekonomskoj saradnji potpisan je 5. XI 2021. u Podgorici.

Nacrt Sporazuma o partnerstvu, trgovini i saradnji između Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske i Crne Gore – Britanskoj strani (zvaničnim putem) u dva navrata je potvrđena spremnost Crne Gore za nastavak pregovora i potpisivanje Sporazuma. Crnogorska strana očekuje da britanska strana dostavi inovirani Nacrt sporazuma.

30.7. BILATERALNI INVESTICIONI SPORAZUMI

U toku je implementacija projekta GIZ-a „Pravna reforma za ekonomski razvoj na Zapadnom Balkanu”, a koji je usmjeren na jačanje preventivnih mehanizama za rješavanje investicionih sporova između investitora i države, sa posebnim akcentom na medijaciju. Takođe, održan je Okrugli sto između predstavnika institucija nadležnih za politike koje se odnose na zaštitu investicija i rješavanje sporova sa stranim investicijama⁷⁰, kao i više drugih sastanaka⁷¹.

Akcioni plan za Zajedničko regionalno tržište (CRM AP) – Investiconna komponenta:

U kontekstu zaštite investicija Savjet za regionalnu saradnju (RCC) je 21. X 2022, u Pragu, Češka Republika, organizovao Radionicu na temu rješavanja sporova između investitora i države (ISDS). Ova radionica je nastavak niza aktivnosti vezano za reformu investicione politike koja se implementira u okviru investicione komponente CRM AP i jedna od ključnih tema bila je tehnika pregovaranja nove generacije BIT-ova.

U okviru implementacije CRM AP koje se odnose na promociju investicija, Savjet za regionalnu saradnju (RCC) i Komorski investicioni forum šest ekonomija Zapadnog Balkana (WBCIF) organizovali su 22. XI 2022, u Ljubljani „Investicionu konferenciju za Zapadni Balkan”⁷². Takođe, RCC je 27. III 2023, u Sarajevu organizovao obuku na temu „Ćutanja sporazuma u ISDS sistemu”, kojom prilikom je prezentovan osnov ISDS Sistema i princip „ćutanja sporazuma”, kao i njegove implikacije na ISDS⁷³.

30.8. RAZVOJNA POLITIKA I HUMANITARNA POMOĆ

Normativni okvir

Vlada je 28. XII 2022. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prevozu opasnih materija. Izmjenama i dopunama postiže se usklađenost sa međunarodnim ugovorima iz ove oblasti što uključuje i novine koje su u međuvremenu predviđene u tim ugovorima i restrukturiranim tehničkim propisima i priložima. Takođe, Vlada je 28. XII 2022. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o eksplozivnim materijama. Izmjenama i dopunama predviđena je zabrana prodaje i upotrebe eksplozivne materije – pirotehničkog sredstva razreda F2 sa efektom pucnja. Predlozi zakona se nalaze u skupštinskoj proceduri.

Vlada je 10. XI 2022. donijela Nacionalni plan zaštite i spašavanja od radijacionih i nuklearnih nesreća. Ovaj plan omogućava detaljno sagledavanje nadležnosti i obaveza različitih subjekata zaštite i spašavanja na nacionalnom i lokalnom nivou, te predlaže konkretne mjere i aktivnosti koje je potrebno realizovati kako bi se sprovele neophodne mjere zaštite i spašavanja u preventivnoj, operativnoj i sanacionoj fazi.

⁷⁰ 14. XI 2022. u Podgorici.

⁷¹ 15. II 2023. održan je sastanak na temu „Priprema države za upravljanje investicionim sporom – od pregovaranja sporazuma do pripreme odbrane na tužbu”, na kojem je glavni kanadski pregovarač bilateralnih investicionih sporazuma predstavio iskustvo Kanade u procesu pregovaranja sporazuma i u postupku pripreme odbrane na tužbu i razmijenjena su iskustva sa pregovaračima investicionih sporazuma iz regiona Zapadnog Balkana. Takođe, 28. II 2023. održan je sastanak na temu „Modeli bilateralnog investicionog sporazuma (BIT-a) na Zapadnom Balkanu- priprema za pristupanje Evropskoj uniji”, tokom koje je prezentovano hrvatsko iskustvo vezano za bilateralne investicione sporazume tokom njihovog pristupanja EU. Naredni sastanak, planiran je za 5. IV 2023. čiji će fokus biti na „Efektivnim mehanizmima za prevenciju sporova i priprema odbrane u ISDS arbitraži”.

Doneseni su i sljedeći podzakonski akti: Odluka o izmjeni Odluke o utvrđivanju koeficijenata na zaradu i dodatak na zaradu zaposlenih u Avio-helikopterskoj jedinici Ministarstva unutrašnjih poslova („Sl. list CG”, broj 123/22), Odluka o izmjenama Odluke o obrazovanju odbora za smanjenje rizika od katastrofa („Sl. list CG”, broj 126/22), Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu organizovanja i angažovanju jedinica civilne zaštite („Sl. list CG”, broj 59/22), Rješenje o imenovanju Koordinacionog tima za zaštitu i spašavanje („Sl. list CG”, broj 59/22) i Naredba o zabrani prodaje i upotrebe pirotehničkih sredstava razreda II – petardi („Sl. list CG”, broj 117/22).

Pripremljen je Nacrt zakona o međunarodnoj razvojnoj saradnji i humanitarnoj pomoći, u saradnji s hrvatskim ekspertima. U toku su javne konstultacije sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, nakon čega će Nacrt biti upućen na javnu raspravu⁷⁴.

Bilans ostvarenih rezultata

Operativno-komunikacioni centar 112 (OKC 112) Direktorata za zaštitu i spašavanje Ministarstva unutrašnjih poslova, od 6. VI 2022. do 21. III 2023. primio je 136.071 poziva i koordinirao sa 57. akcija spašavanja u planinama, u kojima su spašene 72. osobe (11 crnogorskih i 61 strani državljani).

U sklopu projekta „*Prevenција rizika u prekograničnom području (SAFE TOGETHER)*”, koji se realizuje u okviru IPA INTERREG Programa prekogranične saradnje između Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore otvoren je Trening centar za zaštitu i spašavanje u Podgorici (druga faza Vatrogasnog doma – Službe zaštite i spašavanja Glavnog grada, površine 1.485 m²), 15. XI 2022. u čiju je rekonstrukciju i opremanje uloženo oko 375.000 eura.

U okviru projekta *BALANCE – Upravljanje zemljotresima većih razmjera na zapadnom Balkanu kroz zajedničke aktivnosti prekogranične saradnje*, koji se implementirao u sklopu Mehanizma Unije za civilnu zaštitu, izdvajamo kao najznačajnije:

Regionalnu štabnu vježbu na temu reagovanja u slučaju zemljotresa, koja je sprovedena 15. i 16. VI 2022. u Kumboru, na kojoj je učestvovalo 65 predstavnika iz Crne Gore, Albanije, Hrvatske, Bugarske, Italije, Grčke, Kipra i Španije⁷⁵.

Međunarodnu terensku vježbu na temu reagovanja u slučaju zemljotresa – BALANCE 2022, koja je realizovana u periodu od 10. do 14. X 2022. na 12 lokacija u Kotoru, Tivtu i Herceg Novom, dok se kamp (baza operacije) za smještaj spasilačkih timova nalazio na lokaciji nekadašnjeg hotela Fjord. Na ovoj vježbi učestvovalo je blizu 500 učesnika iz Crne Gore i inostranstva, uključujući i spasilačke timove iz Albanije, Bugarske, Italije, Grčke i Kipra i timove Crvenog krsta Srbije i Slovenije⁷⁶. Na vježbi su se testirale procedure primanja međunarodne pomoći u slučaju razornog zemljotresa, kao i uvježbavale procedure iz EU smjernica za Podršku zemlje domaćina (HNS). Takođe, vježba je omogućila timovima da uvježbavaju tehnike traganja i spašavanja iz ruševina, upotrebu novih tehnologija, međusobnu saradnju i interoperabilnost. Na ovoj vježbi sprovodile su se i aktivnosti na zaštiti kulturnih dobara, a simulirano je i pružanje pomoći osobama sa invaliditetom u slučaju zemljotresa.

⁷⁴ Ministarstvo vanjskih poslova koordinira proces izmjene Zakona o međunarodnoj razvojnoj saradnji i upućivanju međunarodne humanitarne pomoći. Održani su sastanci RG, a u periodu od 15 - 17. XI 2022. realizovana je treća posjeta hrvatskih eksperata

⁷⁵ Iz Crne Gore na vježbi su učestvovali predstavnici Direktorata za zaštitu i spašavanje MUP-a, Uprave policije, Uprave prihoda i carina, Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju, Crvenog krsta Crne Gore, opštinskih timova za zaštitu i spašavanje iz Kotora, Tivta i Herceg Novog i lokalnih službi i sekretarijata prije svega, službi zaštite i spašavanja iz Kotora, Tivta, Herceg Novog, Budve i Bara i Mreže za afirmaciju radioamaterskog pokreta – MARP.

⁷⁶ Crnogorski tim za traganje i spašavanje iz ruševina, tim Crvenog krsta Crne Gore, opštinski timovi za zaštitu i spašavanje Kotor, Tivat i Herceg Novi, predstavnici različitih ministarstava, uprava i agencija, službe zaštite i spašavanja, dobrovoljna vatrogasna društva, specijalističke jedinice za zaštitu i spašavanje, drugi subjekti zaštite i spašavanja koji se uključuju u aktivnosti zaštite i spašavanja u slučaju zemljotresa i tim

U sklopu projekta *SEE ME – Jednaki i sigurni u vanrednim situacijama*, koji se realizuje u okviru Mehanizma Unije za civilnu zaštitu, 13. i 14. XII 2022, u Podgorici održana je Međunarodna konferencija na temu „Osobe sa invaliditetom jednake i sigurne u hitnim – vanrednim situacijama”, na kojoj su učesnici analizirali komparativna iskustva, naučene lekcije i domete u ovoj oblasti. Zaključci sa ove konferencije poslužiće kao osnova u koncipiranju i izradi budućih protokola i smjernica za postupanje sa osobama sa invaliditetom u hitnim ili kriznim situacijama. Na konferenciji je učestvovalo oko 50 predstavnika relevantnih institucija, operativnih jedinica za zaštitu i spašavanje i udruženja osoba sa invaliditetom iz Crne Gore, Hrvatske, Slovenije i Poljske.

U okviru Višekorisničkog IPA programa koji se odnosi na zaštitu od poplava i upravljanje rizikom od šumskih požara – IPA FF, sprovedena je vježba komandnog mjesta na temu reagovanja u slučaju poplava 7. i 8. VII 2022, u Rožajama⁷⁷. Tokom dvodnevne vježbe testirale su se procedure koordiniranja i rukovođenja zaštitom i spašavanjem u slučaju poplava na lokalnom i nacionalnom nivou, uvježbavale mjere i aktivnosti iz opštinskog i nacionalnog plana za zaštitu i spašavanje od poplava i načini komunikacije između nadležnih subjekata sistema zaštite i spašavanja, sa posebnim fokusom na sistem ranog upozoravanja.

Shodno Planu osposobljavanja i usavršavanja subjekata zaštite i spašavanja za 2022, izvršeno je 8 različitih oblika obuka na kojima je obučeno 118 pripadnika operativnih jedinica za zaštitu i spašavanje i ostalih subjekata zaštite i spašavanja.

Realizujući aktivnosti iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije za smanjenje rizika od katastrofa 2018-2023, za 2022, kroz pet dvodневnih seminara koji su održani u Kolašinu, Bijelom Polju, Podgorici i Kotoru, kao i dva seminara na temu „Psihosocijalna podrška djeci/učenicima u stresnim situacijama”, izvršena je edukacija nastavnog osoblja osnovnih škola za sprovođenje međupredmetne oblasti „Obrazovanje u oblasti smanjenja rizika od katastrofa”. Edukaciju su sproveli Direktorat za zaštitu i spašavanje MUP-a i Zavod za školstvo, a pohađalo ju je 277 vaspitača, nastavnika i direktora škola.

Pružanje humanitarne pomoći

Vlada je 6. II 2023. donijela odluku da, radi spašavanja stanovništva pogođenog katastrofalnim zemljotresom, u Tursku pošalje tim za traganje i spašavanje iz ruševina – light USAR, koji je sačinjavalo 18 vatrogasaca-spasilaca⁷⁸. Tim je upućen u Tursku, 7. II i bio je operativan u provinciji Hataj – gradu Antakiji do 11. II 2023, kada više nije bilo potrebe za njegovim angažovanjem na terenu⁷⁹. Takođe, tim od 30 vatrogasaca-spasilaca iz Podgorice (19) i Nikšića (11) pružao je pomoć u turskom gradu Kahramanmarašu.

Sagledajući dostavljene zahtjeve za pomoć s listama potreba za opremom i materijalno-tehničkim sredstvima, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo zdravlja iskazali su spremnost da pruže pomoć Republici Turskoj, i to: 1.200 komada čebadi; 500 komada jakni; 500 komada pantalona; 500 komada zimskih potpantalona; 500 komada džempera; 10.000 komada zaštitnih naočara YZ-1; 5.200 komada gumiranih kecelja DEU; 10.000 komada vizira; 7 paketa zaštitnih hirurških mantila (ukupno 350 komada); 7 paketa odijela – skafandera (ukupno 350 komada). Ova pomoć je ponuđena Turskoj i ona je prihvaćena preko Mehanizma Unije za civilnu zaštitu.

EU za civilnu zaštitu, takođe su učestvovali na vježbi. Značajan broj učesnika bio je i u rukovodstvu vježbe (menadžment vježbe, logistika, menadžment baze operacije-kampa itd.). Učestvovali su i treneri, evaluatori i posmatrači vježbe.

⁷⁷ Na istoj su učestvovali članovi rožajskog Opštinskog tima za zaštitu i spašavanje, predstavnici Direktorata za zaštitu i spašavanje MUP-a, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Uprave za vode i Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore.

⁷⁸ I to iz Prijestonice Cetinje i opština Nikšić, Danilovgrad, Tivat, Kotor, Bar, Budva i Ulcinj i pet pripadnika Direktorata za zaštitu i spašavanje)

⁷⁹ Tokom sprovođenja spasilačkih akcija, tim je spasio jednu žensku osobu starosti oko 40 godina i dječaka od 4 godine.

U periodu 7 – 24. II 2023, Crveni krst Crne Gore je preko žiro računa kod Hipotekarne banke prikupio 146.586,32 eura. Ova sredstva, uz još po 3.000,00 eura opredijeljenih od strane Crvenog krsta Crne Gore, u dvije jednake tranše su prenijeta Turskom Crvenom polumjesecu (76.293,16 eura) i Međunarodnoj federaciji društava Crvenog krsta/Crvenog polumjeseca za apel za Siriju (76.293,16 eura).

Crna Gora je 8. VIII 2022. opredijelila pomoć u iznosu od 40.000,00 eura Povjerilačkom fondu za Ukrajinu (u okviru Sveobuhvatnog paketa pomoći – CAP), za projekat finansiranja kompleta za prvu pomoć.

Crveni krst Crne Gore je iznos od 92.137,57 eura, prikupljen u period od 1. III do 1. VI 2022. godine, uplatio Crvenom krstu Ukrajine juna 2022. Finalni prenos preostalih sredstava u iznosu od 3.176,06 eura je februara 2023. godine preusmjeren Crvenom Krstu Ukrajine. Ukupan iznos koji je Crveni krst Crne Gore prikupio putem žiro računa i SMS-a i uplatio Crvenom krstu Ukrajine iznosi 95.313,63 eura.

Vlada je 15. II 2023. donijela Odluku o izmjeni i dopunama Odluke o odobravanju privremene zaštite licima iz Ukrajine („Sl. list CG”, broj 19/23), kojom je produžena privremena zaštita državljanima Ukrajine u trajanju do 11. III 2024.

Koordinaciono tijelo za vršenje nadzora nad sprovođenjem Odluke o odobravanju privremene zaštite licima iz Ukrajine nastavlja da prati i koordinira aktivnosti i mjere koje preduzimaju nadležni organi i institucije u cilju sprovođenja Odluke. U periodu od 24. II 2022. do 13. III 2023, u Crnu Goru je ukupno ušlo 98.608 državljana Ukrajine, a 91.975 napustilo Crnu Goru. Od donošenja Odluke o odobravanju privremene zaštite 14. III 2022. do 13. III 2023, ukupno je podnijeto 8.148 zahtjeva za privremenu zaštitu, od čega 5.347 žene i 2.801 muškarci. Ukupno 7.783 zahtjeva za privremenu zaštitu je odobreno.

Vlada je 24. II 2023. odlučila da opredijeli 20.000,00 eura za vanbudžetski program OEBS-a Ukrajinu⁸⁰.

POGLAVLJE 31 – VANJSKA, BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA

31.1. Zajednička vanjska i bezbjednosna politika

Crna Gora je u decembru 2022. uspješno završila jednogodišnje predsjedavanje (1. I – 31. XII 2022) Američko-jadranskom poveljom (A-5), tokom kojeg je bila nosilac izrade Koncepta za revitalizaciju Američko-jadranske povelje koji je sačinjen s vizijom osavremenjivanja funkcionisanja A5, kao i očuvanja liderske i uloge kontributora stabilnosti u regionu Zapadnog Balkana i šire. Koncept je usvojen na sastanku načelnika generalštabova 22. IX 2022, a podržan na sastanku na nivou ministara odbrane, dok je njegova primjena započela 2023, od kada je Republika Sjeverna Makedonija (RSM) preuzela predsjedavanje Poveljom A-5 (1. I – 31. XII 2023). Tokom neformalnog ministarskog sastanka A-5 održanog 28. III 2023. u Skoplju (RSM), zemlje regiona koje su u potpunosti usklađene sa spoljnom vanjskom i bezbjednosnom politikom EU (Albanija, Crna Gora, Kosovo i Sjeverna Makedonija) inaugurisale su novu regionalnu platformu „WB QUAD”, kojom se apostrofira značaj potpune usklađenosti sa ZVBP EU.

Crna Gora se kontinuirano usaglašava sa zajedničkom vanjskom i bezbjednosnom politikom EU, te sprovodi aktivnosti pripremanja predloga odluka o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera i stvaranje normativno pravnog osnova za njihovu implementaciju na nacionalnom nivou.

U periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023. Vlada je donijela sljedeće odluke o uvođenju restriktivnih mjera:

⁸⁰ Support Programme for Ukraine – SPU.

Odluku o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih odlukama Savjeta Evropske unije 2019/1894/ZVBP, 2020/275/ZVBP, 2020/1657/ZVBP, 2021/1966/ZVBP i 2022/2186/ZVBP s obzirom na neovlašćene aktivnosti bušenja koje Turska sprovodi u istočnom Sredozemlju („Sl. list CG”, broj 13/23);

Odluku o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih odlukama Savjeta Evropske unije u odnosu na djelovanja koja podrivaju ili ugrožavaju teritorijalni integritet, suverenitet i nezavisnost Ukrajine⁸¹ („Sl. list CG”, broj 31/23);

Odluku o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih odlukama Savjeta Evropske unije zbog sajber napada koji predstavljaju prijetnju Evropskoj uniji i njenim državama članicama (2019/797/ZVBP, 2020/651/ZVBP, 2020/1127/ZVBP, 2020/1537/ZVBP, 2020/1748/ZVBP, 2021/796/ZVBP i 2022/754/ZVBP) („Sl. list CG” broj 16/2023);

Odluku o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih odlukama Savjeta Evropske unije u vezi sa situacijom u Bjelorusiji i umiješanost Bjelorusije u rusku agresiju na Ukrajinu⁸² („Sl. list CG”, broj 31/23).

U toku je priprema nacrta novog Zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama koji ima za cilj da doprinese obezbjeđivanju efikasnog sistema za primjenu restriktivnih mjera. Nacrt zakona se nalazi u fazi međuresorskog usklađivanja, a utvrđivanje Predloga zakona je planirano u III kvartalu 2023.

81 2014/145/ZVBP od 17. marta 2014. godine, 2014/151/ZVBP od 21. marta 2014. godine, 2014/238/ZVBP od 28. aprila 2014. godine, 2014/265/ZVBP od 12. maja 2014. godine, 2014/308/ZVBP od 28. maja 2014. godine, 2014/455/ZVBP od 11. jula 2014. godine, 2014/475/ZVBP od 18. jula 2014. godine, 2014/499/ZVBP od 25. jula 2014. godine, 2014/508/ZVBP od 30. jula 2014. godine, 2014/658/ZVBP od 8. septembra 2014. godine, 2014/801/ZVBP od 17. novembra 2014. godine, 2014/855/ZVBP od 28. novembra 2014. godine, 2015/241/ZVBP od 9. februara 2015. godine, 2015/432/ZVBP od 13. marta 2015. godine, 2015/1524/ZVBP od 14. septembra 2015. godine, 2016/359/ZVBP od 10. marta 2016. godine, 2016/1671/ZVBP od 15. septembra 2016. godine, 2016/1961/ZVBP od 8. novembra 2016. godine, 2017/445/ZVBP od 13. marta 2017. godine, 2017/1386/ZVBP od 25. jula 2017. godine, 2017/1418/ZVBP od 4. avgusta 2017. godine, 2017/1561/ZVBP od 14. septembra 2017. godine, 2017/2163/ZVBP od 20. novembra 2017. godine, 2018/392/ZVBP od 12. marta 2018. godine, 2018/706/ZVBP od 14. maja 2018. godine, 2018/1085/ZVBP od 30. jula 2018. godine, 2018/1237/ZVBP od 12. septembra 2018. godine, 2018/1930/ZVBP od 10. decembra 2018. godine, 2019/95/ZVBP od 21. januara 2019. godine, 2019/415/ZVBP od 14. marta 2019. godine, 2019/416/ZVBP od 14. marta 2019. godine, 2019/1405/ZVBP od 12. septembra 2019. godine, 2020/120/ZVBP od 28. januara 2020. godine, 2020/399/ZVBP od 13. marta 2020. godine, 2020/1269/ZVBP od 1. septembra 2020. godine, 2020/1369/ZVBP od 1. oktobra 2020. godine, 2021/448/ZVBP od 12. marta 2021. godine, 2021/1470/ZVBP od 10. septembra 2021. godine, 2021/1792/ZVBP od 11. oktobra 2021. godine, 2021/2196/ZVBP od 13. decembra 2021. godine, 2022/241/ZVBP od 21. februara 2022. godine, 2022/265/ZVBP od 23. februara 2022. godine, 2022/267/ZVBP od 23. februara 2022. godine, 2022/329/ZVBP od 25. februara 2022. godine, 2022/331/ZVBP od 25. februara 2022. godine, 2022/337/ZVBP od 28. februara 2022. godine, 2022/354/ZVBP od 2. marta 2022. godine, 2022/397/ZVBP od 9. marta 2022. godine, 2022/411/ZVBP od 10. marta 2022. godine, 2022/429/ZVBP od 15. marta 2022. godine, 2022/582/ZVBP od 8. aprila 2022. godine, 2022/660/ZVBP od 21. aprila 2022. godine, 2022/883/ZVBP od 3. juna 2022. godine, 2022/885/ZVBP od 3. juna 2022. godine, 2022/1272/ZVBP od 21. jula 2022. godine, 2022/1276/ZVBP od 21. jula 2022. godine, 2022/1355/ZVBP od 4. avgusta 2022. godine, 2022/1447/ZVBP od 1. septembra 2022. godine, 2022/1530/ZVBP od 14. septembra 2022. godine, 2022/1907/ZVBP od 6. oktobra 2022. godine, 2022/1986/ZVBP od 20. oktobra 2022. godine, 2022/2233/ZVBP od 14. novembra 2022. godine, 2022/2432/ZVBP od 12. decembra 2022. godine, 2022/2477/ZVBP od 16. decembra 2022. godine, 2022/2479/ZVBP od 16. decembra 2022. godine, 2023/193/ZVBP od 30. januara 2023. godine i 2023/261/ZVBP od 6. februara 2023. godine

82 Sadrži sledeće CELEX-e, 2012/642/ZVBP od 15. oktobra 2012. godine, 2013/248/ZVBP od 29. januara 2013. godine, 2013/308/ZVBP od 24. juna 2013. godine, 2013/534/ZVBP od 29. oktobra 2013. godine, 2014/24/ZVBP od 20. januara 2014. godine, 2014/439/ZVBP od 8. jula 2014. godine, 2014/750/ZVBP od 30. oktobra 2014. godine, 2015/1142/ZVBP od 13. jula 2015. godine, 2015/1335/ZVBP od 31. jula 2015. godine, 2015/1957/ZVBP od 29. oktobra 2015. godine, 2016/280/ZVBP od 25. februara 2016. godine, 2017/350/ZVBP od 27. februara 2017. godine, 2018/280/ZVBP od 23. februara 2018. godine, 2019/325/ZVBP od 25. februara 2019. godine, 2020/214/ZVBP od 17. februara 2020. godine, 2020/1388/ZVBP od 2. oktobra 2020. godine, 2020/1650/ZVBP 6. novembra 2020. godine, 2020/2130/ZVBP od 17. decembra 2020. godine, 2021/353/ZVBP od 25. februara 2021. godine, 2021/908/ZVBP od 4. juna 2021. godine, 2021/1001/ZVBP od 21. juna 2021. godine, 2021/1002/ZVBP od 21. juna 2021. godine, 2021/1031/ZVBP od 24. juna 2021. godine, 2021/1989/ZVBP od 15. novembra 2021. godine, 2021/1990/ZVBP od 15. novembra 2021. godine, 2021/2125/ZVBP od 2. decembra 2021. godine, 2022/218/ZVBP od 17. februara 2022. godine i 2022/307/ZVBP od 24. februara 2022. godine, 2022/356/ZVBP od 2. marta 2022. godine, 2022/399/ZVBP od 9. marta 2022. godine, 2022/579/ZVBP od 8. aprila 2022. godine, 2022/881/ZVBP od 3. juna 2022. godine, 2022/882/ZVBP od 3. juna 2022. godine i 2022/1243/ZVBP od 18. jula 2022. godine

Centar za bezbjednosnu saradnju (RACVIAC)

Program aktivnosti RACVIAC-a je usvojen 28. IX 2022. i njegova primjena je u toku te Crna Gora aktivno učestvuje u realizaciji predviđenih aktivnosti. Crna Gora je, na inicijativu RACVIAC-a kojom je zatraženo da sve države članice povećaju svoje kontribucije operativnom budžetu te institucije, odlučila da poveća iznos nacionalne kontribucije za 25%, na visinu od 30.000,00 eura godišnje (umjesto dosadašnjih 24.000,00 eura), što je zvanično potvrđeno upućivanjem pisma namjere 16. III 2023.

Balkanska medicinska namjenska jedinica (BMTF)

U toku je usaglašavanje Koncepta funkcionisanja BMTF-a⁸³ koji će omogućiti angažovanje ove jedinice i u međunarodnim misijama. U okviru Evropskog instrumenta mirovne pomoći, Evropska unija je pokrenula projekat, u cilju očuvanja mira i međunarodne bezbjednosti, kojim je BMTF-u odobrena donacija u vrijednosti od šest miliona eura u vidu opreme koju članice BMTF-a budu tražile, a koja će se realizovati u narednom periodu.

Saradnja s Ujedinjenim nacijama

Crna Gora ostaje posvećena promovisanju uloge žena u miru i bezbjednosti, kao i implementaciji ciljeva Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325 – žene, mir i bezbjednost (SBUN 1325) i njoj pratećih rezolucija. Trenutno je u finalnoj fazi usvajanje završnog izvještaja o realizaciji aktivnosti iz Akcionog plana za primjenu Rezolucije 1325 za četvorogodišnji period (2019-2022). Ministarstvo odbrane (MO) je, u saradnji s UNDP SEESAC⁸⁴, izradilo dvojezičnu Brošuru koja promoviše crnogorski NAP i njegovu primjenu na nacionalnom i međunarodnom nivou kao i vodič za sprječavanje diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja u Vojsci Crne Gore, koji je podijeljen u jedinicama Vojske u formi brošure. U finalnoj fazi je izrada Priručnika o standardizaciji obuka iz oblasti rodne ravnopravnosti.

Saradnja s OEBS-om

Crna Gora je posvećena daljim naporima u demilitarizaciji viškova naoružanja i eksplozivnih naprava, kao i uspostavljanju održivog sistema upravljanja životnim ciklusom naoružanja i eksplozivnih naprava. U tom smislu, tokom 2023, nastavljena je saradnja sa OEBS-om na projektu „Ublažavanje bezbjednosnih rizika povezanih sa SALW/SCA u Crnoj Gori”, koji je 2022. proširen na rekonstrukciju infrastrukture u skladištu Brezovik. Završetak pomenutog projekta je planiran za kraj 2026.

Kontrola naoružanja

U periodu 6. VI 2022 – 31. III 2023, Crna Gora je, u skladu s Bečkim dokumentom 2011 (BD11), 15. XII 2022. izvršila godišnju razmjenu vojnih informacija - AEMI za 2023. sa svim zemljama OEBS-a. Realizovane su inspekcije i evaluacije po BD11⁸⁵. Nastavljene su aktivnosti u okviru NATO - ACDC i ujedno i VCG, u cilju koordinacije i

83 Sporazum između Vlade Republike Sjeverne Makedonije i Savjeta ministara Republike Albanije, Savjeta ministara Bosne i Hercegovine, Vlade Crne Gore, Vlade Republike Srbije i Vlade Republike Slovenije o aranžmanima zemlje domaćina o statusu Stalne organizacije Balkanske namjenske medicinske jedinice i njenog personala, potpisan je na nivou ministara odbrane u maju 2022. Ovim sporazumom Balkanska medicinska namjenska jedinica (BMTF) je dobila status pravnog lica.

84 The South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC)

85 Jedna aktivna evaluacijska posjeta na teritoriji Švajcarske (27-29. X 2022), jedna aktivna inspekcija Specifičnog područja u R. Srbiji (22 - 25. XI 2022) sa gostima inspektorima iz R. Hrvatske i R. Češke, posjeta vazduhoplovnoj bazi R. Srbije i demonstracija novih tipova složenih sistema naoružanja (13 -16. IX 2022), inspeksijski nadzor u Švedskoj, od strane Kanade sa gostom inspektorom iz Crne Gore (30. I – 3. II 2023) Inspeksijski nadzor u Irskoj, od strane Grčke sa gostom inspektorom iz Crne Gore 13–17. III 2023).

sprovođenja aktivnosti s NATO partnerskim zemljama po pitanju poslova kontrole naoružanja. Finalni sastanak je održan u novembru 2022. u Briselu, gdje su koordinisane aktivnosti za 2023.

U skladu sa Sporazumom o podregionalnoj kontroli naoružanja SPKN – DAYTON, u navedenom periodu, Crna Gora je realizovala jednu aktivnu inspekciju prijavljene lokacije na teritoriji R. Srbije, u periodu od 18 – 20. X 2022.

Viškovi naoružanja i ubojnih sredstava

U toku 2022, količina viškova u MO i VCG je smanjena ukupno za 512,97 tona ubojnih sredstava (UbS) i 8.884 komada naoružanja i drugih borbenih sredstava. Od navedene količine, u toku 2022, od strane komisionara i kupaca po ranije zaključenim ugovorima, preuzeto je 178,14 tona UbS i 8.884 komada naoružanja i drugih borbenih sredstava.

3.31.2. Zajednička bezbjednosna i odbrambena politika – kapaciteti za doprinos

Upravljanje krizama

NATO misije

KFOR – Crna Gora je nastavila sa aktivnim doprinosom misiji KFOR, a trenutno su u ovoj misiji angažovani jedan oficir i jedan podoficir.

NATO misija u Iraku – Na osnovu Odluke o upućivanju pripadnika Vojske Crne Gore u NATO misiju u Republici Irak (NMI), kojom je predviđeno angažovanje do dva pripadnika, u novembru 2022, upućen je jedan pripadnik VCG.

Ostale NATO aktivnosti

Doprinos Crne Gore aktivnostima Alijanse na njenim istočnim granicama ostvaruje se kroz angažovanje pripadnika VCG u okviru NATO ojačanog prisustva na Istoku, pa su u proteklih godinu dana, raspoređene dvije rotacije u okviru eFP borbene grupe u Letoniji.

Shodno odluci Alijanse da ojača svoje prisustvo na istočnom krilu uspostavljanjem četiri dodatne borbene grupe (enhanced Vigilance Activities-eVA), a u skladu s Odlukom Skupštine o upućivanju pripadnika VCG u sastav snaga Sjevernoatlantskog saveza u svrhu odgovora na krizu, Crna Gora je u januaru 2023, uputila prvi kontingent koji je angažovan u borbenoj grupi u Bugarskoj.

CMX

NATO vježba upravljanja u kriznim situacijama „Crisis Manegement Excercise 23” (CMX 23), realizovana je u periodu 9 - 15. III 2023. Osnovni cilj vježbe bio je testiranje NATO i nacionalnih sistema za odgovore na krizne situacije, evidentiranje izazova i nedostataka u tom dijelu i kroz upotrebu i simulaciju krajnje realističnog scenarija. Tokom realizacije navedene aktivnosti, Alijansa i članice imale su priliku da uvježbavaju konsultacije i proces donošenja odluka na strateškom i operativnom političko-vojnom nivou. Na vježbi su učestvovala sve relevantne institucije u državi, civilni i vojni predstavnici naše zemlje i NATO komande.

Pomoć Ukrajini

MO je tokom 2022. opredijelilo 40,000 eura za „NATO Trust Fund” za Ukajinu. Takođe, tokom protekle godine opredijeljno je 11,67% ukupnog budžeta za odbranu za pomoć Ukrajini, a značajna donacija je planirana i za 2023.

Aktivnosti u oblasti NATO kodifikacije

U toku ovog perioda, nastavljeno je sa sprovođenjem obaveza proisteklih iz članstva Crne Gore u NATO kodifikacionom sistemu (NCS), u skladu sa NATO standardima i propisima NATO sistema kodifikacije. U periodu 6. VI 2022 – 20. III 2023, MO je dodijelilo ukupno 17 NCAGE kodova (NATO entitetski kod za pravne subjekte). U tom periodu kodifikovan je 21 novi proizvod i tim proizvodima je dodijeljen NSN broj (NATO skladišni broj).

EU misije i operacije

Pripadnici VCG učestvuju u operaciji EU NAVFOR ATALANTA⁸⁶ kroz: ukrcavanje na savezničke brodove - brodove Komande snaga, kao i kroz angažovanje Samostalnog tima za zaštitu brodova - AVPD na trgovačkim brodovima koji su angažovani za potrebe WFP (World Food Programme) u području operacije. U području operacija trenutno se nalazi jedan oficir VCG na brodu Mornarice K. Španije, angažovan od 13. II 2023.

UN misije

Pripadnici VCG su u misiji UN MINURSO u Zapadnoj Sahari⁸⁷ angažovani u sastavu timova vojnih posmatrača UN-a, koji realizuju patrole radi sagledavanja situacije, kontrole poštovanja mirovnog sporazuma i izvještavanja nadležnim tijelima UN-a. Trenutno, na jednogodišnjem angažovanju od 13. I 2023. nalazi se jedna oficirka VCG.

Strategijski i normativni okvir

Vlada je 30. XI 2022. usvojila Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za implementaciju Strategije odbrane (2019-2022), za 2021. godinu (koji definiše aktivnosti za sprovođenje Strategije odbrane u cilju postizanja utvrđenih strateških i operativnih ciljeva), koji predstavlja prikaz najvažnijih aktivnosti i indikatora rezultata sprovedenih i ostvarenih u 2021. u implementaciji Strategije odbrane.

Vlada je 16. III 2023. usvojila Završni izvještaj o realizaciji Akcionog plana za implementaciju Strategije odbrane (2019-2022), sa pregledom za 2022. (koji sadrži četiri strateška cilja/prioriteta, sedam operativnih ciljeva, 19 aktivnosti, odnosno 59 mjera (indikatora)).

MO je u januaru 2023. dostavilo je NATO-u korigendum odgovora na NATO Upitnik o planiranju odbrambenih sposobnosti Crne Gore za 2022. (NDPCS), a koji predstavlja jedan od najvažnijih instrumenata pomoću kojeg NATO sagledava odbrambene sposobnosti država članica, procjenjuje njihove odbrambene kapacitete, dinamiku modernizacije odbrambenog sistema, nivo finansijskih izdvajanja za sektor odbrane, odnosno funkcionisanje cjelokupnog odbrambenog sistema Crne Gore.

MO je u januaru 2023. dostavilo NATO-u Godišnji strateški izvještaj Crne Gore o implementaciji Obaveze investiranja u odbranu za 2022. Izvještaj se radi na osnovu projekcija i podataka koji su dati u Planu investiranja Crne Gore u odbranu za period 2019-2024, Dugoročnom planu razvoja odbrane 2019-2028, kao i na osnovu podataka organizacionih jedinica Ministarstva.

Normativni okvir

U skladu sa sugestijama evropskih partnera, Program ekonomskog državljanstva okončan je 31. XII 2022, čime je Crna Gora još jednom potvrdila posvećenost evropskoj perspektivi. S tim u vezi, Vlada je 12. I 2023. donijela Uredbu o izmjenama i dopuni Uredbe o viznom režimu („Sl. list CG”, broj 8/23) kojom je napravljen iskorak u pravcu

86 Evropska unija je u decembru 2008. formirala pomorske snage EU NAVFOR Somalija i pokrenula pomorsku operaciju EU NAVFOR ATALANTA kao odgovor na rastući nivo piraterije i oružanih pljački na morskome prostoru tzv. „Roga Afrike” i u Indijskom okeanu.

87 Misija Ujedinjenih nacija za referendum u Zapadnoj Sahari (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara – MINURSO) spostavljena je Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija (SBUN) broj 690 od 29. IV 1991. VCG učestvuje u Misiji od 11. XI 2016.

usklađivanja vizne politike sa EU. Ovom uredbom smanjena je razlika u odnosu na EU listu trećih zemalja za koje se traži viza, za jednu zemlju, Republiku Kubu.

Skupština je 3. X 2022. donijela Zakon o potvrđivanju Protokola 16 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda („Sl. list CG – Međunarodni ugovori”, broj 6/22). Protokol će u odnosu na Crnu Goru stupiti na snagu 1. VI 2023.

Vlada je 30. XI 2022. utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Drugog dodatnog protokola uz Konvenciju o računarskom kriminalu o unaprijeđenoj saradnji i otkrivanju elektronskih dokaza.

Vlada je 30. XI 2023. utvrdila Predlog zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti. Predlog zakona se nalazi u skupštinskoj proceduri, a 20. II 2023. je odobren od strane Zakonodavnog odbora Skupštine.

Vlada je 28. XII 2022. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prevozu opasnih materija, kojim se postiže usklađenost s međunarodnim ugovorima iz ove oblasti što uključuje i novine koje su u međuvremenu predviđene u tim ugovorima i restrukturiranim tehničkim propisima i prilogima. Predlog zakona se nalazi u skupštinskoj proceduri.

Vlada je 28. XII 2022. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o eksplozivnim materijama, kojim je predviđena zabrana prodaje i upotrebe eksplozivne materije – pirotehničkog sredstva razreda F2 sa efektom pucnja. Predlog zakona se nalazi u skupštinskoj proceduri.

Vlada je 10. XI 2022. donijela Nacionalni plan zaštite i spašavanja od radijacionih i nuklearnih nesreća, koji omogućava detaljno sagledavanje nadležnosti i obaveza različitih subjekata zaštite i spašavanja na nacionalnom i lokalnom nivou, te predlaže konkretne mjere i aktivnosti koje je potrebno realizovati kako bi se sprovele neophodne mjere zaštite i spašavanja u preventivnoj, operativnoj i sanacionoj fazi.

Doneseni su i sljedeći podzakonski akti: Odluka o izmjeni Odluke o utvrđivanju koeficijenata na zaradu i dodatak na zaradu zaposlenih u Avio-helikopterskoj jedinici Ministarstva unutrašnjih poslova („Sl. list CG”, broj 123/22), Odluka o izmjenama Odluke o obrazovanju odbora za smanjenje rizika od katastrofa („Sl. list CG”, broj 126/22), Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu organizovanja i angažovanju jedinica civilne zaštite („Sl. list CG”, broj 59/22), Rješenje o imenovanju Koordinacionog tima za zaštitu i spašavanje („Sl. list CG”, broj 59/22) i Naredba o zabrani prodaje i upotrebe pirotehničkih sredstava razreda II – petardi („Sl. list CG”, broj 117/22).

Bilans ostvarenih rezultata

U okviru projekata, podržanih od EU, sprovedeno je nekoliko regionalnih i međunarodnih štabnih i terenskih vježbi na temu reagovanja u slučaju elementarnih nepogoda, većih i drugih nesreća na kojima su se testirale uspostavljene procedure primanja međunarodne pomoći u slučaju katastrofa, kao i uvježbavale procedure iz EU smjernica za Podršku zemlje domaćina (HNS). Više informacija o ovim vježbama nalazi se u izvještaju za pregovaračko poglavlje 30 – Vanjski odnosi.

Uništavanje neeksplozivnih ubojnih sredstava (NUS) – Službenici Odsjeka za NUS, u 2022. izvršili su prikupljanje 14 tona NUS-a, u skladu sa procedurama. Realizovano je i uništavanje 10 tona NUS-a koji je prikupljen u prethodnom periodu. Uništavanja finansira Vlada SAD kroz saradnju sa ITF-om. Izvršeno je i uništavanje 28 neeksplozivnih ubojnih sredstava na licu mjesta, jer je njihov transport bio veoma rizičan. Takođe, službenici Odsjeka za NUS izvršili su vađenje eksplozivnih sredstava iz mora i rijeka. Tom prilikom izvađene su 243 topovske granate.

Vježbe i obuke

Obuka jedinica i pripadnika VCG je u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023. bila fokusirana na dostizanje, unaprijeđenje i održavanje sposobnosti jedinica i pripadnika Vojske, a u cilju kvalitetnog izvršavanja postavljenih zadataka. Aktivnosti su bile usmjerene na osposobljavanje deklariranih jedinica, realizaciju karijernih kurseva, stručno-specijalističko usavršavanje i izučavanje stranih jezika u zemlji i inostranstvu. Pripadnici Vojske su u navedenom periodu učestvovali na brojnim nacionalnim i međunarodnim vježbama, što je bilo od posebnog značaja za dostizanje interoperabilnosti sa savezničkim snagama, ali i unaprijeđenje bilateralne i multilateralne saradnje i razumijevanja.

PRILOZI

Prilog 1 – Spisak zakona koje je Skupština donijela u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023.

Prilog 2 – Evidencija o podacima iz nadzora nad sprovođenjem Zakona o zaštiti potrošača i drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača za period od 6. VI 2022. - 23. III 2023.

Prilog 3 – Spoljnotrgovinska robna razmjena Crne Gore za period januar-decembar 2022.

Spisak zakona koje je Skupština donijela u periodu od 6. VI 2022. do 31. III 2023.

1. Zakon o dopuni Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja¹;
2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima;
3. Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o stručnom osposobljavanju lica sa stečenim visokim obrazovanjem;
4. Carinski zakon;
5. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata;
6. Zakon o potvrđivanju Protokola uz Sjevernoatlantski ugovor o pristupanju Republike Finske;
7. Zakon o potvrđivanju Protokola uz Sjevernoatlantski ugovor o pristupanju Kraljevine Švedske;
8. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o uzimanju i presađivanju ljudskih tkiva i ćelija u svrhu liječenja;
9. Zakon o izmjeni Zakona o visokom obrazovanju;
10. Zakon o dopuni Zakona o visokom obrazovanju;
11. Zakon o dopuni Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju;
12. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o finansiranju lokalne samouprave;
13. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore;
14. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o Glavnom gradu;
15. Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru;
16. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu Crne Gore za 2022. godinu;
17. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu;
18. Zakon o obradi podataka o putnicima u vazдушnom saobraćaju u cilju sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela terorizma i drugih teških krivičnih djela;
19. Zakon o potvrđivanju Okvirnog finansijskog Sporazuma o partnerstvu između Evropske komisije i Crne Gore koju predstavlja Vlada Crne Gore o modelima sprovođenja finansijske podrške EU Crnoj Gori u okviru Instrumenta za pretprijetnu podršku (IPA III);
20. Zakon o potvrđivanju Protokola 16 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda;
21. Zakon o potvrđivanju Sporazuma o izmjenama i dopunama Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o graničnim prelazima za pogranični saobraćaj;
22. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Gruzije o readmisiji lica koja su bez dozvole boravka;
23. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Predsjedniku Crne Gore²;
24. Zakon o elektronskom dokumentu;
25. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o efikasnom korišćenju energije;
26. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o putevima;
27. Zakon o popisu stanovništva, domaćinstava i stanova;
28. Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost;
29. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o održavanju stambenih zgrada;
30. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o komunalnim djelatnostima;
31. Zakon o budžetu Crne Gore za 2023. godinu;
32. Zakon o jakim alkoholnim pićima;
33. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ovjeri potpisa, rukopisa i prepisa;
34. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o patentima;

¹ Predsjednik Crne Gore je, saglasno članu 94 Ustava Crne Gore, vratio Skupštini zakon na ponovno odlučivanje.

² Skupština je ponovno izglasala Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Predsjedniku Crne Gore.

35. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o žigu;
36. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti;
37. Zakon o potvrđivanju Singapurskog ugovora o žigovnom pravu;
38. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Crne Gore i Rumunije o socijalnom osiguranju;
39. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama;
40. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru;
41. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica;
42. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje;
43. Zakon o dopuni Zakona o sprječavanju nelegalnog poslovanja;
44. Zakon o izmjeni Zakona o računovodstvu;
45. Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti;
46. Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o zdravstvenoj zaštiti;
47. Zakon o dopuni Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru;
48. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o državnim i drugim praznicima;
49. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o registrima prebivališta i boravišta;
50. Zakon o dopunama Zakona o industrijskim emisijama;
51. Zakon o izmjenama i dopunama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju;
52. Zakon o izmjenama Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju;
53. Zakon o dopunama Zakona o energetici;
54. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o unutrašnjim poslovima;
55. Zakon o dopuni Zakona o porezu na dodatu vrijednost;
56. Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata;
57. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost;
58. Zakon o izmjeni Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti;
59. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o porezu na promet nepokretnosti;
60. Zakon o izmjeni Zakona o klasifikaciji djelatnosti;
61. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama;
62. Zakon o izmjenama Zakona o porezu na nepokretnosti;
63. Zakon o dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica;
64. Zakon o izmjeni Zakona o zaštiti i spašavanju;
65. Zakon o dopunama Zakona o igrama na sreću;
66. Zakon o potvrđivanju Sektorskog sporazuma između Vlade Crne Gore i Evropske komisije kojim se utvrđuju pravila za upravljanje i sprovođenje finansijske podrške Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta pretprijetne podrške za oblast politike „Poljoprivreda i ruralni razvoj“ (IPARD III);
67. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama;
68. Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o porezu na promet nepokretnosti;
69. Zakon o dopunama Zakona o sprječavanju nelegalnog poslovanja;
70. Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica;
71. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti;
72. Zakon o potvrđivanju izmjena Multilateralnog sporazuma između Evropske zajednice i njenih država članica, Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Crne Gore, Kraljevine Norveške, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum);
73. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o izgradnji međudržavnog mosta preko rijeke Tare na spoju magistralnog puta M3 na lokaciji

Šćepan Polje (Crna Gora) i magistralnog puta M-18 na lokaciji Hum (Bosna i Hercegovina) i priključnih graničnih dionica;

74. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Koreje o ekonomskoj saradnji;
75. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi³.

³ Skupština je ponovno izglasala Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi.

Evidencija o podacima iz nadzora nad sprovođenjem

Zakona o zaštiti potrošača i drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača za period od 6. VI 2022. - 23. III 2023.

A. PREDMET NADZORA		BROJ KONTROLA	BROJ UTVRĐENIH NEPRAVILNOSTI	PREUZETE MJERE					
ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA	DRUGI ZAKON			Broj ukazivanje	Broj rješenje	Broj prekršajnih naloga		Broj zahtjeva za pokretanje prekr. postupka	
						Subj. ¹	Odg.lice		
1.	Isticanje cijena za ponuđene proizvode (robe i usluge, uključujući i javne usluge)	/	3049	600	55	545	662	384	/
2.	Izdavanje i sadržina računa za prodati proizvod (uključujući i javne usluge)	/	3229	84	2	84	90	66	/
3.	Prodajne pogodnosti	/	1309	41	2	47	49	45	/
4.	Saobraznost proizvoda i garancija za neprehrambenu robu	/	630	41		41	43	39	1
5.	Saobraznost i garancija za hranu	/	/	/	/	/	/	/	/

¹ Iskazuje se posebno broj prekršajnih naloga za pravno lice, preduzetnika i fizičko lice.

6.	Saobraznost i garancija za usluge (uključujući i javne usluge)	/	/	/	/	/	/	/	/
7.	Obavještenja o robi/usluzi	/	1812	224	1	223	230	195	/
8.	Javne usluge	/	28	2	1	1	/	/	/
9.	Ugovori zaključeni na daljinu i izvan poslovnih prostorija	/	3	1	/	1	1	1	/
10.	Ugovori o finansijskim uslugama zaključeni na daljinu	/	/	/	/	/	/	/	/
11.	Ugovori o turističkim uslugama (timeshare)	/	/	/	/	/	/	/	/
12.	Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima	/	5	/	/	/	/	/	/
13.	Nepoštena poslovna praksa	/	373	2	/	2	2	2	/
14.	Naknada štete prouzrokovane na proizvodu koji je dat na popravku (uključujući hemijsko čišćenje, pranje i sl.)	/	/	/	/	/	/	/	/
UKUPNO:		/	10.438,00	995	61	944	1.077,00	732	1

B. POSEBNI PREDMETI NADZORA IZ DRUGOH ZAKONA KOJI SADRŽE	BROJ KONTROLA	BROJ UTVRĐENIH NEPRAVILNOSTI	PREUZETE MJERE			
			Broj ukazivanje	Broj rješenje	Broj prekršajnih naloga	Broj

ODREDBE O ZAŠTITI POTROŠAČA (koji nisu navedeni u koloni A)						Subj. ² (pravno lice, preduzetnika i fizičko lice)	Odg.lice	zahtjeva za pokretanje prekr. postupka
I	ZAKON O POTROŠAČKIM KREDITIMA	14	1	1	/	/	/	/
... ^{*3}								
II	ZAKON O UNUTRAŠNJOJ TRGOVINI	7226	1172	127	1036	997	617	2
...*								
III	ZAKON O ELEKTRONSKOJ TRGOVINI	/	/	/	/	/	/	/
...*								
IV	ZAKON O LJEKOVIMA	22	/	/	/	/	/	/
...*								
V	ZAKON O ENERGETICI	3	2	/	2	2	/	/
...*								
VI	ZAKON O OGRANIČAVANJU UPOTREBE DUVANSKIH PROIZVODA	458	8	1	6	6	6	/
...*								
VII	ZAKONI O NEDOZVOLJENOM OGLAŠAVANJU	/	/	/	/	/	/	/

² Iskazuje se posebno broj prekršajnih naloga za pravno lice, preduzetnika i fizičko lice.

³ **Uputstvo:** unosi se predmet nadzora za prava potrošača koja se štite tim posebnim zakonom.

... ^{*4}								
VIII	ZAKON O _____ ⁵	/	/	/	/	/	/	/
... [*]								
TOTAL:		18.161,00	2.178,00	190	1.988,00	2.082,00	1.355,00	3

4 Uputstvo: Pored predmeta nadzora za koje se vodi evidencija i dostavljaju podaci iz nadzora unosi se zakon koji sadrži odredbe o zabranjenom oglašavanju.

5 Uputstvo: Nadležni organ unosi naziv zakona koji prethodno nije naveden u koloni B.

Evidencija o primljenim žalbama potrošača i njihovom rješavanju⁶ za period od 6. VI 2022. - 23. III 2023.

A. PREDMET NADZORA		DRUGI ZAKON	BROJ PRIMLJENIH ŽALBI	BROJ KONTROLA PO ŽALBAMA	RJEŠAVANJE PO ŽALBAMA				
ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA	OSNOVANA-PRIHVAĆENA				OSNOVANA - DJELIMIČNO PRIHVAĆENA	NEOSNOVANA-ODBIJENA I POTROŠAČ UPUĆEN NA VANSUDSKU/SUDSKU ZAŠTITU	NENADLEŽNA-PROSLIJEĐENA DRUGOM NADLEŽNOM ORGANU	POTROŠAČ ODUSTAO	
1.	Isticanje cijena za ponuđene proizvode (robe i usluge, uključujući i javne usluge)	/	155	149	58	3	88	/	6
2.	Izdavanje i sadržina računa za prodati proizvod (uključujući i javne usluge)	/	107	102	31	/	71	1	4

⁶ Podaci su uključeni u evidenciju iz Priloga 1.

3.	Prodajne pogodnosti	/	13	12	7	1	4	/	1
4.	Saobraznost proizvoda i garancija za neprehrambenu robu	/	329	305	201	24	80	12	12
5.	Saobraznost i garancija za hranu	/	/	/	/	/	/	/	/
6.	Saobraznost i garancija za usluge (uključujući i javne usluge)	/	/	/	/	/	/	/	/
7.	Obavještenja o robi/usluzi	/	11	6	5	/	1	1	4
8.	Javne usluge	/	27	21	5	/	16	6	/
9.	Ugovori zaključeni na daljinu i izvan poslovnih prostorija	/	3	2	1	/	1	/	1
10.	Ugovori o finansijskim uslugama zaključeni na daljinu	/	/	/	/	/	/	/	/
11.	Ugovori o turističkim uslugama (timeshare)	/	/	/	/	/	/	/	/
12.	Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima	/	/	/	/	/	/	/	/

I	ZAKON O POTROŠAČKIM KREDITIMA	/	/	/	/	/	/	/
... ^{*7}								
II	ZAKON O UNUTRAŠNJOJ TRGOVINI	100	91	61	7	23	2	7
...*								
III	ZAKON O ELEKTRONSKOJ TRGOVINI	/	/	/	/	/	/	/
...*								
IV	ZAKON O LJEKOVIMA	/	/	/	/	/	/	/
...*								
V	ZAKON O ENERGETICI	3	3	2	/	1	/	/
...*								
VI	ZAKON O OGRANIČAVANJU UPOTREBE DUVANSKIH PROIZVODA	7	3	/	/	3	2	2
...*								

⁷ Uputstvo: unosi se predmet nadzora za prava potrošača koja se štite tim posebnim zakonom.

VII	ZAKONI O NEDOZVOLJENOM OGLAŠAVANJU	/	/	/	/	/	/	/
VIII	ZAKON O _____ ⁸	/	/	/	/	/	/	/
...*								
TOTAL:		760	699	373	35	291	24	37

8 Uputstvo: Nadležni organ unosi naziv zakona koji prethodno nije naveden u koloni B.

Spoljnotrgovinska robna razmjena Crne Gore za period januar-decembar 2022.

Ukupna spoljnotrgovinska robna razmjena Crne Gore za period januar-decembar 2022, prema preliminarnim podacima Monstat-a iznosila je 4.240,0 miliona eura, što ukazuje na rast od 44,1% u odnosu na isti period prethodne godine. Izvoz robe imao je vrijednost od 700,2 miliona eura, a uvoz 3.539,8 miliona eura. U odnosu na isti period prethodne godine izvoz je bio veći za 60,2%, a uvoz veći za 41,3%. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 19,8% i veća je u odnosu na isti period prethodne godine kada je iznosila 17,4%. U 2022. zabilježen je trgovinski deficit od 2,839 miliona eura, što je više nego u 2021. kada je iznosio 2,068 miliona eura.

Spoljnotrgovinska robna razmjena sa državama članicama EU-27

Vrijednost ukupne ostvarene spoljnotrgovinske robne razmjene sa Evropskom unijom u 2022. iznosila je 1.779,0 miliona eura, odnosno 42,0% od ukupno ostvarene robne razmjene Crne Gore u 2022. **Tabela 1**-Spoljnotrgovinska robna razmjena sa članicama EU-27 u 2022. godini, u hiljadama eura.

Spoljnotrgovinska robna razmjena sa državama članicama EU-27 u 2022 godini ¹					
	IZVOZ		UVOZ		Trgovinski bilans
	2022		2022		2022
	%	Vrijednost	%	Vrijednost	Vrijednost
SVIJET	100.0	700,220	100.0	3,539,748	(2,839,528)
EU-27	30.3	212,186	44.3	1,566,835	(1,354,649)
Austrija	0.4	3,023	1.0	36,582	(33,559)
Belgija	0.1	705	0.7	24,787	(24,081)
Bugarska	0.2	1,226	0.6	21,010	(19,785)
Češka republika	2.1	14,853	1.0	36,038	(21,185)
Danska	1.4	9,537	0.7	26,310	(16,773)
Estonija	0.1	357	0.0	1,414	(1,057)
Finska	0.0	11	0.1	4,326	(4,315)
Francuska	0.5	3,153	2.0	70,640	(67,487)
Grčka	0.2	1,329	8.3	295,361	(294,032)
Holandija	0.2	1,641	1.6	57,339	(55,698)
Hrvatska	1.0	7,069	6.1	214,734	(207,665)
Irska	0.0	5	0.2	7,197	(7,193)
Italija	4.6	31,959	5.6	197,583	(165,624)
Kipar	0.0	60	0.0	1,674	(1,615)
Letonija	0.0	1	0.1	1,913	(1,912)
Litvanija	0.0	7	0.0	1,040	(1,033)
Luksemburg	5.2	36,715	0.0	1,360	35,355
Mađarska	0.9	6,141	0.8	29,702	(23,561)
Malta	0.1	774	0.0	152	622
Njemačka	2.8	19,942	7.7	271,908	(251,965)

¹ Od januara 2021, podaci spoljnotrgovinske robne razmjene sa Ujedinjenim Kraljevstvom su isključeni iz podataka Evropske Unije.

Poljska	2.4	16,647	1.7	60,392	(43,745)
Portugalija	0.0	9	0.2	5,838	(5,829)
Rumunija	0.1	352	1.0	34,299	(33,947)
Slovačka	0.0	62	0.3	10,611	(10,549)
Slovenija	7.3	51,072	1.9	68,174	(17,103)
Španija	0.6	3,899	1.7	58,603	(54,704)
Švedska	0.2	1,638	0.8	27,848	(26,210)

Izvor podataka: MONSTAT

Najvažniji izvozni partneri su:

- **Slovenija**, sa učešćem od 24,1% u ukupnom izvozu u EU (7,3% ukupnog izvoza Crne Gore). Glavni izvozni proizvodi su: mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije.
- **Luksemburg** sa učešćem od 17,3% u ukupnom izvozu u EU (5,2% ukupnog izvoza Crne Gore). Glavni izvozni proizvodi su: aluminijum i proizvodi od aluminijuma.
- **Italija**, sa učešćem od 15,1% u ukupnom izvozu u EU (4,6% ukupnog izvoza Crne Gore). Glavni izvozni proizvodi su: aluminijum i proizvodi od aluminijuma.
- **Njemačka**, sa učešćem od 9,4% u ukupnom izvozu u EU (2,8% ukupnog izvoza Crne Gore). Glavni izvozni proizvodi su: mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi, vozila-osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor.

Najvažniji uvozni partneri su:

- **Grčka**, sa učešćem od 18,9% u ukupnom uvozu iz EU (8,3% ukupnog uvoza Crne Gore). Glavni uvozni proizvodi su: mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije.
- **Njemačka**, sa učešćem od 17,4% u ukupnom uvozu iz EU (7,7% ukupnog uvoza Crne Gore). Glavni uvozni proizvodi su: vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor.
- **Hrvatska**, sa učešćem od 13,7% u ukupnom uvozu iz EU (6,1% ukupnog uvoza Crne Gore). Glavni uvozni proizvodi su: mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije.
- **Italija**, sa učešćem od 12,6% u ukupnom uvozu iz EU (5,6% ukupnog uvoza Crne Gore). Glavni uvozni proizvodi su: mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi, industrijske mašine za opštu upotrebu.

Spoljnotrgovinska robna razmjena sa zemljama CEFTA-e

Ukupna spoljnotrgovinska robna razmjena Crne Gore i CEFTA zemalja za period januar-decembar 2022, prema preliminarnim podacima Monstata iznosila je 1.217,0 miliona eura. Izvoz robe u zemlje CEFTA-e iznosio je 291,7 miliona eura, dok je uvoz robe bio 925,3 miliona eura.

Tabela 2 – Spoljnotrgovinska robna razmjena sa državama CEFTA u 2022, u hiljadama eura.

Spoljnotrgovinska robna razmjena sa zemljama CEFTA-e					
	Izvoz		Uvoz		Trgovinski bilans
	2022		2022		2022
	%	Vrijednost	%	Vrijednost	Vrijednost
SVIJET	100.0	700,220	100.0	3,539,748	(2,839,528)
CEFTA	41.7	291,696	26.1	925,265	(633,569)
Albanija	2.9	20,088	1.9	68,130	(48,042)

Bosna i Hercegovina	12.9	90,561	5.1	179,131	(88,571)
Sjeverna Makedonija	1.0	7,064	1.0	36,220	(29,156)
Moldavija	0.0	0	0.0	461	(461)
Srbija	21.3	149,415	17.4	614,711	(465,296)
Kosovo	3.5	24,569	0.8	26,611	(2,042)

Izvor podataka: MONSTAT